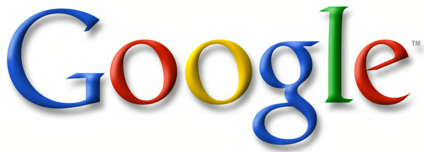
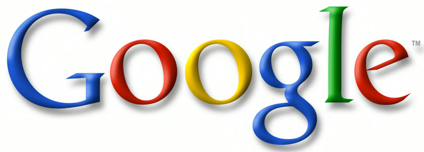
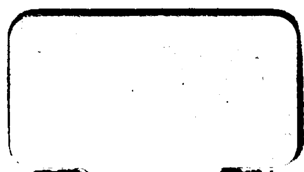

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

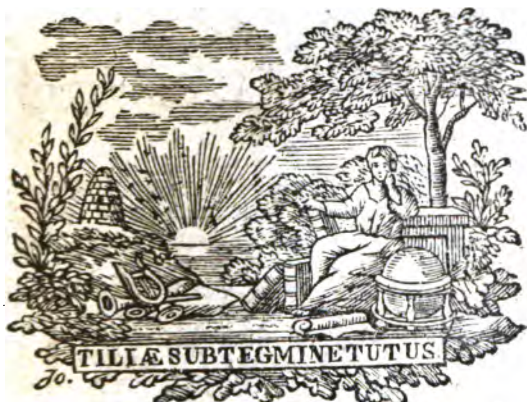
VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JULIJ 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers.

Printed in the Netherlands

BOEKBESCHOUWING.

Nieuwe VERHANDELINGEN van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders. Voor het Jaar 1819. *In* 's Gravenhage, *bij* de Erve J. Thierrij *en* C. Mensing *en* Zoon, 1820. 300 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 8:—

Dit Deel der nieuwe Verhandelingen, van het nuttig Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, vangt als gewoonlijk aan met het Programma, en wel voor het Jaar 1819, waaruit onder andere blijkt, dat de Achtingswaardige Bestuurders, slechts twee Verhandelingen geoordeeld hebben, *de eene met* goud en de andere *met zilver* te kunnen bekroonen, welke den inhoud van dit stuk uitmaken. Vooraf echter is hier nog geleverd, de zeer belangrijke aanspraak van den Leijdschen beroemden Hoogleeraar J. VAN VOORST, *Over de steeds voortdurende behoefte van regte Bijbelkennis, bij alle in dezen tijd voor het Christendom gunstig geoordeelde verschijnselen*, gehouden in de algemeene Vergadering den 9den September 1819. Niemand die edel denkt zal dezelve zonder toestemming en goedkeuring lezen, elk haar voor de gelegenheid en den tijd zeer gepast moeten noemen en opmerken, hoe heilzaam de strekking van het Haagsch Genootschap is, en hoe goed, dat hetzelve voortdurend blijft bestaan.

Op de gevraagde *vergelijking der wonderwerken van* ELIA *en* ELIZA, *met die welke de Heer* JEZUS *verrigt heeft, ter bevestiging van de waarheid*

heid der eerste en de meerdere voortreffelijkheid den laatste, ontving het Genootschap vijf Verhandelingen, waarvan de eene door den Eerw. S. MUNTENDAM, Pred. te *Enkhuizen*, ingezonden, waardig geoordeeld is, met den gouden Eereprijs bekroond te worden, en alzoo hier gedrukt voorkomt. Eerst geeft MUNTENDAM, een overzigt over de geschiedenis van ELIA en ELIZA, en over die van den Heere JEZUS, dan brengt hij hunne wonderwerken met die van den Zaligmaker in vergelijking, vervolgens wijst hij aan, hoe die van ELIA en ELIZA daardoor bevestigd zijn geworden, en stelt eindelijk de meerdere voortreffelijkheid van 's Heilands wonderdadige verrigtingen, boven die van ELIA en ELIZA in het licht. Deze is de orde, welk de vraag zelve hem natuurlijk aan de hand gaf.

De Heer MUNTENDAM heeft geoordeeld, in het eerste Hoofdstuk, eene vrij breedvoerige schets van ELIA en ELIZA's bedrijvend leven te moeten leveren, en slechts kortelijk aan 's Heilands wonderen te herinneren, zeker, omdat hij de laatste als meer bekend vooronderstelde. Wij zouden evenwel gedacht hebben, dat die eerste schets korter zijn, en eene meerdere evenredigheid had moeten plaats hebben.

Korter is de vergelijking in het tweede Hoofdstuk uitgevallen, waardoor aangewezen wordt, dat de wonderwerken der twee genoemde Profeten, met die van onzen Zaligmaker, en in natuur en in doel en werking, waarlijk vergeleken worden, en dienen kunnen, om hen te doen kennen als mannen Gods, die door Hem zelven geleid, en bekwaam gemaakt werden, en als zijne beproefde dienaren moesten geëerbiedigd worden.

Dit wordt nader uit een gezet in het derde Hoofdstuk, waarin MUNTENDAM, ten betooge dat de wonderwerken dezer mannen door die van- den

zen Zaligmaker bevestigd zijn, op deze wijze redeneert: 1.) dat zij door *dezelfde kracht* geschied zijn, 2.) dat vele van *dezelfde soort* geweest zijn, en 3.) dat zij *dezelfde bedoelingen* hadden, in *gelijke omstandigheden* verrigt zijn en *dezelfde uitwerkselen* gehad hebben.

In het vierde Hoofdstuk, beweert en beredeneert MUNTENDAM de meerdere voortreffelijkheid van JEZUS wonderwerken, boven die van ELIA en ELIZA, 1.) uit de voortreffelijkheid van zijn persoon, 2.) omdat eenige wonderwerken door hen verrigt, schadelijke en nadeelige gevolgen hadden voor de vijanden van God en zijnen dienst, terwijl daar en tegen die van JEZUS CHRISTUS, alle weldadig, en voor zoo veel die van ELIA en ELIZA, voor hen, ten gevalle van welke ze geschiedden, mede voordeelig waren, de wonderwerken van onzen Zaligmaker nogtans die van gezegde Profeten, zoo wel in talrijkheid als *in verscheidenheid*, verre overtroffen. 3.) *naardien* JEZUS het vermogen bezat, om zijne wonderdoende magt *aan anderen* mede te deelen, 4.) terwijl JEZUS wonderwerken kenmerken droegen, (of bewijzen opleverden) van zijn *Messiasschap*. 5.) uit hoofde dat JEZUS zelf verklaarde, dat Hij *werken gedaan heeft, die niemand anders gedaan heeft*. Ten 6.) eindelijk, wegens de verhevenere bedoeling van JEZUS wonderwerken boven de hunne.

De lezer kan dus uit deze opgave zien, op welk eene manier de Eerw. MUNTENDAM dit geenszins onbelangrijk onderwerp behandeld heeft. Uit de bekrooning blijkt, dat zijne Verhandeling aan het oogmerk der Heeren uitschrijveren beantwoordt. Daar vereenigen wij ons dan ook gaarne mede. De Heer MUNTENDAM, heeft over zijn onderwerp wel nagedacht, over de wonderen door de Profeten ELIA en ELIZA verrigt en over

 die

die van JEZUS, onderscheidene gegronde aanmerkingen medegedeeld, en het een en ander aangevoerd, dat geschikt is, om den onbevooroordeelden beschouwer, voor de waarheid van den Christelijken Godsdienst, meer en meer in te nemen. 't Is waar, wanneer de Verhandeling alleen vóór ongeloovigen dienen moest, die de wonderen verwerpen, zoo zou dezelve eene aanmerkelijke verandering hebben dienen te ondergaan, en wij gelooven tevens, dat er, bij eene herziening, het een en andere nog zoude kunnen wegvallen, en dat de Verhandeling ook in sommige punten, door eenen nog meer strengen betoogtrant, aanmerkelijk gewinnen zoude.

Ondertusschen bevat, zij, zoo als ze nu is, ook eene nuttige bijdrage, welke waardig is gelezen te worden. Ten bewijze hiervan en tot bevordering van het nuttig oogmerk, plaatsen wij hier het volgende:

„Ik beroep mij verder, op het getuigenis van den Heiland zelven, in zijne afscheidsrede, daar Hij *Joan.* XV: 24. verklaart dat *Hij Werken gedaan had, die niemand anders gedaan had.* — Ik wil mij een oogenblik bij deze plaats stilhouden. Zij, die Jezus Wonderwerken pogen weg te redeneren, willen hier in het geheel aan geene Wonderwerken gedacht hebben, daar Hij zelf verklaart, dat niemand dergelijke gedaan had, hetgeen Hij niet konde zeggen, indien het anders ware, daar toch Mozes en andere Profeten die ook verrigt hebben, maar begrijpen: dat Jezus door zijne *Werken* hier bedoeld zoude hebben, zijn Onderwijs, zijne Leer en wijze van voordragt, waarvan Hij gereedelijk kon zeggen, dat geen ander dat onderwijs, zoo als Hij, gegeven had; dat niemand zijne Leer zoo had voorgedragen, dat er de inwendige klaarblijkelijke waarheid voor zijne Goddelijke Zending door werd aan den dag gelegd,

ge-

gelijk ook door Hem geschied was (*). — Dan, hoezeer ook op deze en gene plaatsen, alwaar van Jezus *Werken* gesproken wordt, als *Joan.* IV: 34. *Hoofdst.* XVII, 4. dezelve eene uitgestrekter beteekenis hebben, zoodat er het geheele verlossingswerk van den Messias door word aangewezen, zoo is het nogtans blijkbaar, dat wij op andere plaatsen aan zijne Wonderwerken denken moeten; neem eens, wanneer wij *Math.* XI: 2. van *zijne Werken* lezen, van welke Joannes in de gevangenis gehoord had, en dit vergelijken met *Luc.* VII: 14—18. alwaar het veelgeruchtmakend Wonderwerk van de opwekking van den Jongeling te Naïn wordt aangeteekend, als aanleiding gegeven hebbende aan de discipelen van Joannes, om dit nogmaals aan hunnen Meester te gaan aanbrengen; wie kan hier anders dan aan zijne *Wonderwerken* denken? hetgeen nog meer blijkt uit het antwoord, hetgeen Jezus aan de afgezondenen *des doopers* gaf. — Wanneer wij *Joan.* VII: 21—23. van de genezing van eenen mensch op eenen Sabbath lezen, en wij hooren daar Jezus verklaren, dat Hij *een Werk gedaan had*, waarover de Joden zich verwonderden; — wanneer wij *Joan.* IX: 3. het wonder aan den blindgeborenen verrigt, mede zien voorgedragen onder de benaming van *Werken Gods*; wie gevoelt zich dan niet verpligt om aan 's Heilands Wonderwerken in het een en ander geval te denken? Als wij hierbij nog het oog slaan op *Joan.* X: 37, 38. en *Hoofdst.* XIV: 10, 11. zoo zien wij duidelijk, dat Jezus onderscheid maakt tusschen zijne Leer en Onderwijs, en tusschen zijne Wonderwerken, met welke Hij dezelve staafde, en waar-

(*) Zie *Eckermann*, *Theol. Beyträgen*, 5 B. 2 St. f. 84. en in het *Neue Theol. Journal*, Jahrgang 1797. f. 382.

waartoe die als daadzaken zeer geschikt waren; waarom toch zouden wij dan niet mogen vaststellen, dat Hij in de aangehaalde plaats *Joan.* XV: 24. ook *zijne Wonderwerken* op het oog heeft? Had Hij niet op dezelve, maar op *zijne Leerwijze* gezien, zou Hij dan ook niet gezegd moeten hebben: *zij hebben die gehoord*; nu zegt Hij: *zij hebben ze gezien?* Dit wijst ons terug op verrigtingen, die onder hun oog gebeurd waren, uit hoofde van welke Hij verklaart, dat de Joden, wegens hun ongeloof en vijandschap, onverschoonlijk waren, zonder opzigt toch op dezelve hadden zij kunnen zeggen, dat zijn woord, zoude het immer geloof verdienen, nader en krachtiger had moeten bevestigd worden; dan, dit konden zij nu als geene reden van verschooning voorwenden, daar Hij zelfs grooter Werken gedaan had, dan iemand anders, die Hem was voorgegaan. Maar hier is de vraag: hoe dit te verstaan zij, daar de oude Profeten toch ook vele en onder dezelve groote Wonderwerken hebben daargesteld? Zal men hierop antwoorden: dat de Heiland, met dit te zeggen, het oog niet had op de oude Godsgezanten, maar veeleer op bedriegers, die zich voor den Messias hadden uitgegeven (*)? — Dan, dit strijdt tegen zijne geheele wijze van voorstel, die medebragt, dat de vergelijking bleef bij hetzelfde soort van personen. En derhalve, daar Jezus zich voordroeg als een buitengewoon Godsgezant, Hij zich ook met zulke Mannen vergeleek, die eene gelijke Zending gehad hadden; — Hij zoude ook waarlijk zijne Wonderwerken niet zeer verheffen, als Hij slechts te kennen gaf, dat ze die van bedriegers overtroffen. — Daarenboven is er geen bewijs, dat vóór zijnen tijd zich iemand voor den Messias uitgegeven, en tot bevestiging hier-

(*) Zie *Heuman N. T.* in h. l.

hiervan voorgewend heeft Wonderwerken te doen. Wij stellen dan zeker; dat Jezus hier zijne Wonderwerken met die van de oude Godsmannen vergelijkt, en dan kon en mogt Hij naar waarheid zeggen, dat niemand van hen zulke Werken, in die hoeveelheid en met die Goddelijke kracht, die hem eigen was, verrigt had. — Wie hunner, trouwens, zag men de oogen van blindgeborenen openen? wie hunner deed genezende kracht van zich uitgaan, door het aanraken slechts van den zoom zijner kleederen? wie hunner voerde een onbepaald gebied over de krachten der natuur? wie hunner, eindelijk, gebood bij de opwekking van dooden met eene onweêrstaanbare magt? terwijl, bij dit alles, zelfs de booze geesten zich aan zijne heerschappij moesten onderwerpen? — De Heer Jezus had dan Wonderwerken verrigt op eene wijze, op welke niemand ze ooit verrigt had; Wonderwerken, die geen weêrga hadden, en alzoo getuigenis *gaven van de* grootheid van zijn *Persoon, en Goddelijk*heid van zijne Leer en *Zending.* — Hadden nu de Wonderwerken van Elia en *Eliza*, schoon dezelve in aard en soort, en in wijze van uitvoering, bij de zijnen niet haalden, maar verre overtroffen werden, nogtans die uitwerking, dat de Sareptasche Weduwe, wier zoon Elia had opgewekt, door dat bewijs krachtig overtuigd, verklaren moest: *nu weet ik dat gij een man Gods zijt. En dat het woord des Heeren in uwen mond waarheid is* (1 *Kon.* XVII: 24); — wat getuigenis mogten dan niet wel de Weduwe te Naïn, Jaïrus, Maria en Martha van den Heer Jezus afleggen, toen Hij haren zoon, dochter en broeder uit de dooden opwekte? — Werd Naäman de Syriër, van zijne melaatschheid gereinigd, mede tot die erkentenis gebragt: *ziet nu weet ik, dat er geen God is op de gansche aarde dan in Israël* (2 *Kon.* V: 15), die hierbij Eliza als zijnen Gezant

zant

zamt eerbiedigde. — Wat behoorde dan dat aan die melaatschen niet te doen, die enkel op Jezus wenk en bevel genezen werden? En hoorde men al het volk op Karmel, alwaar God Elia op zijn gebed door vuur uit den hemel antwoordde, die belijdenis afleggen: *de Heer is God, de Heer is God* (1 *Kon.* XVIII: 39), Wat mogt men dan van de Joodsche natie niet verwacht hebben, ten aanzien van den Persoon van Jezus, dien God bij zijnen Doop, door eene hoorbare stem, voor den Zoon van zijn welbehagen verklaarde, hetgeen Hij naderhand door zoo vele teekenen bevestigde? Hem nu daarvoor niet te willen erkennen, Hem gehoor en geloof te weigeren, en zich op allerlei wijze tegen Hem te verzetten, en dat onaangezien zoo vele en verbazende Wonderwerken, als er door Hem in het Joodsche land verrigt waren; men oordeele hieruit, of niet de Heer Jezus met regt in de aangehaalde plaats mogt verklaren, dat het hen onverschoonlijk stellen zoude, daar niemand anders zulke Werken gedaan had, als Hij, en het dus ten eenemaal onredelijk was, dat zij Hem geloof weigerden, daar zijne Wonderwerken die van andere Godsmannen in getal en aard zoo verre te boven gingen. Onredelijker nog was dit, daar zij 's Heilands verrigtingen voor hunne oogen zagen, en zij integendeel die van andere Godsgezanten, voorheen geschied, aannamen, alleen op het geloof en getuigenis van hunne Voorvaderen."

De Verhandeling van den Eerw. D. MOLENAAR, Pred. te *Deutichem*, waaraan een zilvere Eereprijs is toegewezen, dient tot antwoord op de vraag, vorderende eene beknopte, en naar de algemeene vatbaarheid ingerigte, verklaring der uitspraak van Paulus, 2 *Tim.* III: 16. zoo veel betreft den hoogen oorsprong der H. Schriften, en eene, in overeenstemming van de algemeene

Bij-

Bijbelsche leer, daarop gegronde opheldering van de wijze, waarop men zich de *ingeving der Heilige Schriften* moet voorstellen.

Zij heeft wel niet, in allen opzigte, aan het verlangen des Genootschaps beantwoord, maar is echter geoordeeld, zoo veel goeds te behelzen, dat dezelve de uitgave waardig was.

Hier wordt dan, natuurlijk, eerst over de verschillende vertaling gehandeld, van 2 *Tim.* III- 16, waaromtrent door den Eerw. H. H. DONKER CURTIUS, in het jaar 1799, reeds met alle regt de stelling verdedigd is, dat zij, hoe ze ook gelezen worde, een bewijs bevat, waarmede de Theopneustie van het Oude Testament bevestigd wordt. Men vergelijke ook het door den Hoogleeraar MUNTINGHE aangemerkte, in zijne Theol. Christ. p. 106. of 2de uitgave, p. 62.

In het tweede Deel wordt aangewezen, 1.) dat andere Godsgezanten en Schrijvers van het N. Testament, *over dit stuk*, met PAULUS eenstemmig *gedacht* hebben, 2.) dat dit hun gevoelen zich *grondde*, op het geen zij desaangaande in de Schriften des O. Verbonds, als volkomen zeker gevonden hebben, 3.) dat wij op hun getuigenis des te meer kunnen afgaan, dewijl het ontwijfelbaar zeker is, dat zij zelve door den H. Geest geleid zijn, en *eindelijk*, dat, schoon PAULUS in den tekst, alleenlijk van de ingeving des O. Verbonds gewag maakt, dit zelfde getuigenis ook op de Schriften des N. Verbonds, en dus op den geheelen Bijbel toepasselijk is.

Hoe men zich de ingeving der H. Schriften, heeft voor te stellen, wordt in de derde Afdeeling overwogen, en dit als de slotsom opgegeven:

„ Wanneer wij dus alles, wat wij tot hiertoe van de manier der ingeving gezegd hebben, zamentrekken, dan zien wij, dat God zijne Openbaringen voor *Mozes* en de Profeten, door *Jezus* en de Apos-

Apostelen, op eene kenbaar Goddelijke wijs gegeven heeft, zoodat zij door den Heiligen Geest gesproken hebben; — dan zien wij, dat God, door alle tijden heen, Mannen met zijnen Geest vervulde, om ook buiten het overbrengen der Openbaringen werkzaam te zijn, ten nutte van de menschen, zoodat dezer woorden ook woorden van God waren, dan zien wij eindelijk, dat velen dezer Mannen de oude en nieuwe Geschiedverhalen des Bijbels geschreven hebben, en dat het een met het ander, en alles te zamen, met de Openbaringen Gods één geheel uitmaakt, en door God tot nut van zijn volk bestemd is, en dat wij dus ook aan eene verlichtende, bewarende en indachtig makende hulp des Geestes in dit schrijven denken kunnen; —, en dat wij dus, met één woord, van den geheelen Bundel des Ouden en Nieuwen Verbonds kunnen zeggen: *de geheele Schrift is van God ingegeven*, dat is, zij is onder eene bijzondere en bepaalde zorg en leiding van den Goddelijken Geest beschreven. Deze leiding van den Heiligen Geest intusschen nader te verklaren in derzelver wijze van werking, is mij niet mogelijk. — Even zoo min wij zeggen kunnen hoe een geest op een geest werkt, of ook hoe de Heilige Geest werkt, op eenen mensch, die wedergeboren wordt (*Joan.* III: 8.), even zoo min kunnen wij ook dit uitleggen, en dus zouden het enkel menschelijke bepalingen zijn, hierover iets meer te willen zeggen."

Tot slot behelst het vierde Deel, nog iets over het nuttig gebruik van deze vastgestelde overtuiging, aangaande de ingeving der H. Schrift.

Daar deze geheele Verhandeling, naauwelijks zeventig bladzijden ruim gedrukt, behelst, kan elk die eenigzins bekend is, met het geen over dit zeer gewigtig onderwerp al geschreven, en gedrukt werd, terstond begrijpen, dat men hier

gee-

geene volledigheid zoeken moet. Wij hadden dus wel gewenscht, dat de voorgestelde vraag nog verder ter beantwoording ware voorgesteld, en dus de Heer MOLENAAR en anderen opgewekt waren geworden, om hetzelve nog nader te bewerken. Hier mede willen wij echter niets hebben afgedongen van den lof, dien onzen Schrijver toekomt. Integendeel verklaren wij, dat hij, door deze proeve, ons bewezen heeft, dat hij alle aanmoediging verdient, dat hij opgeklaard denkt, met oordeel werkt, en zijne kundigheden op eene edele wijze bezigt, om den gezegenden inhoud der Goddelijke openbaring regt te doen kennen, waarderen en beoefenen.

LEERREDENEN *van* MATTHIJS SIEGENBEEK. *Tweede* Deel. Te Haarlem, *bij de Wed.* A. Loosjes, Pz. 1820. *XXII en* 304 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : — : —

In dezen tweeden Bundel, die na verloop van zes jaren, op den eersten, in 't licht verschenen is, komen weder tien Leerredenen voor, waarvan deze de inhoud en teksten zijn:

I. De weldadige werkingen der Hervorming bijzonder voor de Nederlanders, en hunne verpligting, om hare beginselen en de daaruit gesprotene deugden te handhaven en aan te kweeken. *Psalm* CXXII: 9. II. De noodzakelijke vereeniging van het vertrouwen op God en het doen van het goede. *Psalm* XXXVIII: 3. III. Het zoeken en vinden der hemelsche wijsheid, 's menschen heiligste pligt en hoogste geluk. *Spreuk.* VIII: 34 *en* 35. IV. De slavernij der zonde. *Joan.* VIII: 34. V. De Herstelling der menschelijke vrijheid door JEZUS. *Joan.* VIII: 36. VI. De on-

onvolkomenheid onzer kennis in zaken van den Godsdienst eene wijze en weldadige verordening van God. 2 *Cor.* V: 7. VII. De gelijkenis van den Rijken Man en LAZARUS. *Luc.* XVI: 19--26. VIII. De hoogmoed van zijne Leerlingen, door JEZUS bestraft. *Matth.* XVIII: 1--4. IX. De mensch een gast en vreemdeling op aarde. *Hebr.* XI: 13. X. De oorzaken der voorbeeldelooze werking van 's Heilands redenen. *Joan.* VII: 46.

De Opdragt is geschied aan de Gemeente der Doopsgezinden te *Amsterdam*, ten einde haar, als een openlijk gedenkteeken van genegenheid, dankbaarheid en hoogachting te schenken; deze verzameling zal er voorzeker haar te aangenamer om zijn, en zij is waarlijk geschikt om dezulken, die den opsteller niet kennen, voordeelig over 's mans Christelijke denkwijze te doen oordeelen, en dus deze preeken te liever te gaan lezen. Eenige van deze Leerredenen zijn gelegenheidsredenen, welke de Hoogleeraar SIEGENBEEK oordeelde, hier bij wel te kunnen voegen, om dat derzelver onderwerp toch ook eene algemeene strekking heeft. Anderen hebben dat reeds lang en meermalen ook gedaan, en waarom zou hij dus hierin ook zijne keuze niet gevolgd zijn? De eerste in dezen bundel is eene Hervormingsrede, blijkens den titel, uitgesproken ter nabetrachting op het Hervormings-Feest. In dezelve wordt gepaste aanleiding uit den tekst genomen, om *eerst*, door een beknopt overzigt der geschiedenis, te doen zien, dat ons Vaderland den trap van luister en bloei, waartoe het is opgeklommen, aan de Hervorming en hare weldadige werkingen te danken heeft, *vervolgens* de groote beginselen en deugden meer opzettelijk na te sporen, door welker verspreiding en aankweeking de Hervorming dien zegen aan Nederland heeft aangebragt, en eindelijk op te wekken ter handhaving en onder-

derhouding van dezelve. Deze Leerrede is regt doelmatig, overtuigend en Christelijk.

De tweede Leerrede, heeft SIEGENBEEK uitgesproken in April van het jaar 1815, kort na de terugkomst des Dwingelands NAPOLEON BUONAPARTE, van het Eiland *Elba*. Het eerste Deel is ophelderend, en doet inzonderheid de noodzakelijkheid gevoelen, om, naar des Koninklijken Dichters uitnemenden raad, *op den Heere te vertrouwen* en *het goede te doen*; en in het tweede wordt van denzelven een naar tijdsgelegenheid gepast gebruik gemaakt. Voor de toenmalige omstandigheden voegde deze Leerrede uitnemend, en zij is wel waardig ook nog gelezen te worden.

De derde Leerrede werd uitgesproken, *'s daags* voor de plegtige inwijding van de Wet *op het hooger Onderwijs*, aan de Leijdsche Hoogeschool, op den zesden van November des jaars 1815. Naar aanleiding van den geschikt gekozenen tekst, wordt hier *eerst* onderzocht, welke de natuur en het *wezen* zij, van de wijsheid, wier verkrijging *ons*, als hoogst begeerlijk wordt voorgesteld, *daarna* het middel overwogen, 't welk wij, ter harer verkrijging, moeten te baat nemen, en *eindelijk* de Gemeente opgewekt, door de ontvouwing vooral dier onschatbare voordeelen, aan welke zij die haar vinden, deel erlangen, om dat middel ijverig aan te grijpen, en daarvan bestendig gebruik te maken. Ernst en getrouwheid ademt deze Leerrede, en zij voegde uitnemend voor de genoemde gelegenheid, maar ook nog zal derzelver overweging en beoefening groot voordeel aan kunnen brengen.

In de vierde Leerrede, vindt men eerst de toelichting van 's Heilands verklaring, welke ook de bewonderenswaardige SOCRATES reeds zijnen leerlingen blijkt ingeprent te hebben (bij voorbeeld, uit de gedenkwaardigheden van SOCRATES door

XE-

XENOPHON) uit het verband, dan volgt de ontwikkeling der twee hoofddenkbeelden welk zich hier aan ons voordoen, (eigenlijk zal het maar een hoofddenkbeeld zijn) waarvan het eerste den staat des moedwilligen zondaars voorstelt, als een staat van *dienstbaarheid* of *slavernij*, en het tweede de ellendige en hoogst verachtelijke natuur dier slavernij nader doet kennen, door dezelve te beschrijven, als zijnde eene dienstbaarheid aan de *zonde.* Zijne ontwikkeling is ordelijk, overtuigend en zoo beoefenend ingerigt, dat er geene breedvoerige toepassing op behoefde te volgen, gelijk daarom dan ook niet geschied is. Met deze staat de volgende vijfde Leerrede in een naauw verband, en is van eenen meer bemoedigenden inhoud. De vrijheid door JEZUS zijnen Leerlingen toegezegd, wordt daarin eerst kortelijk geschetst, daarop volgt eene aanwijzing der middelen, door welke Hij hem in staat stelt, om daartoe te geraken, en tot slot eene opwekking, om, door een dankbaar gebruik dier aangewezene middelen, zich van derzelver heilrijke vruchten te verzekeren. Van de leer en het voorbeeld van JEZUS zelven, is hier inzonderheid goed gebruik gemaakt, ter bereiking van het edel doel. Naar ons gevoelen had evenwel eene opzettelijke behandeling van de voordeelen, welke de vrijheid, die JEZUS den zijnen aanbrengt en verzekert, verschaft, hier meer op den voorgrond kunnen geplaatst, en in de bijzonderheden aangewezen zijn, en daarop dan de aanwijzing dienen te volgen, hoe JEZUS dezelve den Christenen doet genieten.

De zesde Leerrede, is eene gepaste wederlegging dergenen, die nog altoos grond meenen te hebben, tot beklag over die Goddelijke verordening, volgens welke den mensch, ook in zaken van den Godsdienst, slechts een gedeeltelijk

lijk en beneveld, geen volledig en geheel helder inzien vergund is. De lezing en herlezing zij ten ernstigsten, vooral hun aangeprezen, die meenen dat wij ook nog, na dat wij met het heerlijk Evangelie bevoorregt zijn geworden, in het Godsdienstige, even als PILATUS, zouden hebben te vragen: *Wat is waarheid?* zonder genoegzame bevrediging te kunnen erlangen. Men leere liever den volke, gelijk onze Hoogleeraar SIEGENBEEK te regt doet, overtuigend zien, dat het Evangelie ons die waarheid regt doet kennen, welke ons gelukkig maken kan en ook zeker zal, wanneer wij haar aannemen en beoefenen willen.

Na opgemerkt te hebben, dat de bijzondere aanleiding, welke de Heiland had, tot de voordragt der gelijkenis van den rijken man en LAZARUS, met geene zekerheid kan worden opgegeven, 't geen wij ook toestemmen, wordt in de zevende Leerrede deze gelijkenis omschrijvend, deels en deels uitbreidend opgehelderd, naar zijne *voorstelling*, en geleerd, dat dezelve dienen moest, om ons, met de bestellingen der Goddelijke Voorzienigheid in de regeling van 's menschen lot op aarde, volkomen te bevredigen. Zoo volgt dus deze zeer geschikt, op de voorgaande Leerrede. De Hoogleeraar SIEGENBEEK, heeft met reden de eenheid in de gelijkenis gezocht, maar ook in deze proef kan men alzoo zien, dat zeker de hier behandelde dan niet de gemakkelijkste gelijkenis is. Zij vestigt de aandacht ongetwijfeld op het verband, tusschen dit en het volgend leven, en elk gevoelt terstond, onder de lezing, dat niet eenerlei den boozen en den goeden namaals zal overkomen, en dat geenszins de uiterlijke omstandigheden naar de wereld, ons tot eene maatstaf moeten verstrekken, ter beoordeeling van 's menschen wezenlijk gelukkigen of ongelukkigen toestand.

De behandeling der achtste Leerrede, is deze doel-

ootmoedige? trachten wij, in de eerste plaats, die kinderlijke ootmoedige gemoedsgesteldheid, welke de Heiland zoo uitdrukkelijk aanbeveelt, door eene beknopte afschetsing van hare voornaamste hoofdtrekken, te doen kennen, staan wij *daarna* stil, bij de ontwikkeling van zijne hoogst-opmerkelijke uitspraak in het derde tekstvers, dat alleen hij, welke die gemoedsgesteldheid bezit, bevoegd en geschikt is, om een waardig lid van zijn geestelijk Koningrijk te worden, en aan deszelfs voorregten deel te verkrijgen; om eindelijk den inhoud te overwegen, zijner laatste verzekering, dat wie met de bedoelde gemoedsgesteldheid het meest versierd is, ook de meeste zijn zal in het Koningrijk der hemelen. De noodzakelijkheid en het belang der beoefening van ware nederigheid, is hier zeer overtuigend, en naar de behoefte des tijds uitnemend aangeprezen. Ziet hier daar uit, tot bewijs, eene proeve:

„II. Wat was, door alle tijden heen, wat is, nog heden ten dage, de vruchtbaarste bron van het ongeloof aan Jezus en zijne openbaring? Wat anders, dan hoogmoed? Ja, deze was oorzaak, dat een groot deel van 's Heilands tijdgenooten, dat inzonderheid de aanzienlijken en om hunne wetenschap geëerbiedigden onder dezelven, de oversten en schriftgeleerden, zijne hemelsche zending hardnekkig weigerden te erkennen."

„Datzelfde verfoeijelijke beginsel van hoogmoed deed ook, na 's Heilands hemelvaart, de eerste uitbreiders van zijn geestelijk koningrijk alom het hardnekkigst ongeloof, den hevigsten tegenstand ontmoeten. De leer van een gekruisten Messias was den Joden eene ergernis, den Grieken eene dwaasheid. De eersten vonden, in hunnen volkshoogmoed, in hunne aardsgezinde verwachtingen omtrent den uitwendigen luister van het Messias-rijk, door welks oprigting zij waanden

tot het eerste volk der aarde te zullen verheven worden, een' onoverkomelijken hinderpaal, om in eenen Messias te gelooven, die door hunne gehate onderdrukkers aan het kruis genageld werd; de heidenen, trotsch op hunne meerderheid in kennis en beschaving, op de hooggeroemde ontdekkingen van hunne wijsgeeren, achtten het verre beneden zich, ja ten eenemale ongerijmd, dat zij zich door ongeletterde Joden zouden laten overreden, om aan een' leeraar, uit die verachte natie afkomstig, en die bovendien den schandelijken slavendood had moeten ondergaan, eene beslissende uitspraak over de verhevenste voorwerpen der menschelijke bespiegeling, over de geheimenissen der bovenzinnelijke wereld toe te kennen, en hem, als eenen afgezant des hemels, als den plaatsbekleeder der hooge Godheid, te eerbiedigen. — Zij hielden de Apostelen ten beste voor waanzinnige dweepers, en hetgeen zij van de opstanding en verheerlijking van hunnen gekruisten Meester verkondigden, voor *het gewrocht eener misleide verbeelding en van een' verbijsterden geest.*"

„ En is het gezegde niet insgelijks op de meeste ongeloovigen van latere dagen, ook op die van onzen leeftijd, volkomen toepasselijk? Was en is vermetele en doemwaardige trotschheid bij velen niet de voorname oorzaak, waarom zij Jezus en zijne openbaring, even roekeloos, als uitzinnig, verwerpen? Van het vermogen der menschelijke rede en hunne eigene schranderheid en wijsheid buitensporige gevoelens koesterende, de verbastering der menschelijke natuur en de noodzakelijkheid eener buitengewone tusschenkomst tot hare herstelling weigerende te erkennen, verwerpen zij alle denkbeeld van een hooger Goddelijk onderrigt buiten, 't geen in de rede en de natuur voorhanden is, ontzeggen zij geloof aan eene openbaring, welke op het gevoel en de erkentenis dier

noodzakelijkheid gegrond is. En hoe velen zijn er niet, die voor hun ongeloof geen' anderen grond hebben, dan eene dwaze en belagchelijke zucht, om zich van het gros der menschen te onderscheiden, en zich den roem van wijsgeeren en zelfdenkers te verwerven? Hoe velen, die, met gelijken geest, als weleer, de Grieken, bezield, het voor ongeloofelijk houden, dat het licht der zuiverste en verhevenste Godsdienstkennis uit het onbeschaafde en verachte Judea voor het menschdom zou zijn opgegaan? Doch, al verleidt ook de hoogmoed niet allen tot eene geheele verwerping van het Christendom, zoo is hij echter bij velen een beletsel, om hetzelve met een volkomen en opregt geloove aan te nemen. Wat anders toch, dan trotschheid, is het, 't welk velen, die zich naar den naam van Christus noemen, zich een geheel bijzonder Christendom doet vormen, 't welk zijnen grondslag, niet in het Evangelie, maar in hunne eigene verwaandheid heeft? De zoodanigen eerbiedigen Jezus, als een' van God gezondenen leeraar van Godsdienst en goede zeden; maar van een' verlosser, een' aanbrenger van schuldvergiffenis, een' middelaar en voorspraak bij den Vader, willen zij niet, of naauwelijks hooren, en plaatsen alles, wat daartoe, gelijk ook tot de genadige medewerking en ondersteuning van den H. Geest behoort, ten eenenmale op den achtergrond; even als ware de mensch geen strafschuldig, gebrekkig en ligt verleidelijk schepsel, even als had hij geene behoefte van schuldvergiffenis, van herstelling in de Goddelijke gunst, van ondersteuning en versterking ter voltooijing van het werk zijner heiligmakinge."

„Zoo is het dan, blijkens de getuigenis der ondervinding, de hoogmoed, welke, uit zijnen aard, den mensch het ingaan in het koningrijk der hemelen belet, of althans hem verhindert het Chris-

ten-

blijven met een volkomen en opregt geloove te omhelzen."

In de negende Leerrede wordt, na de opheldering van den tekst, eerst onderzocht, wat de Aartsvaders drong tot het afleggen der belijdenis, in den tekst vervat, en ook ons daartoe dringen moet, ten tweede nagegaan, welke hoop en verwachting zij, dien ten gevolge koesterden, en ook wij mogen koesteren, op welke gronden dezelve voor hen rustte, en op welke wij die inzonderheid bouwen mogen; en ten *laatsten* stil gestaan bij den invloed, dien dit een en andere op hun had, en ook op ons behoort te hebben. Gelijk deze orde geleidelijk is, zoo zal men ook de ontwikkeling ernstig en gepast vinden.

De tiende Leerrede, eindelijk, plaatst den toehoorder eerst in het regte standpunt, en ontwikkelt dan de redenen, die ook ons moeten nopen, *om met de dienaren der Joodsche Priesterschap te getuigen: Nooit heeft een mensch alzoo gesproken, gelijk deze mensch.* Dit geschiedt hier op eene wijze, welke den Christelijken Godsdienst-Leeraar wezenlijke eere aandoet. Dit onderwerp moge dan ook van de gewone onderwerpen onzer Godsdienstige redevoeringen eenigermate afwijken, gelijk SIEGENBEEK zelf verklaart, wij twijfelen er echter geheel niet aan, of elk die Christelijk denkt, zal met deze behandeling zeer te vreden zijn, en er wezenlijk door gesticht worden. Wij zeggen er volkomen *amen* op.

Dus aan het einde onzer beschouwing van dezen bundel gekomen, verklaren wij denzelven met groot genoegen gelezen te hebben. Even zeer als geleidelijke orde in de behandeling en ware eenvoudigheid in stijl en ontwikkeling, kenmerken ook hooge ernst, heilige eerbied voor de heilige

Schriften, reine waarheidszin en redelijk geloof, de hier geleverde Leerredenen. Wij wenschen aan dezelve vele lezers toe, en houden ons verzekerd, dat ze onder den Goddelijken zegen wezenlijk nut stichten zullen.

Drietal LEERREDENEN, *door* J. C. VORSTMAN, *Predikant te* Rotterdam, *gehouden na de onvergetelijke ramp, hem en zijne Lotgenooten overkomen, in den avond van den 7den December* 1820. *Met eene ophelderende Bijlage. Te* Rotterdam, *bij* M. Wijt, 1821. *VIII en* 160 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 10 : —

Het verschrikkelijk ongeval, en het daardoor veroorzaakt aandoenlijk verlies, den Eerw. VORSTMAN, op den 7den December van het jongstverledene jaar, te *Rotterdam*, overgekomen, is overal bekend geworden, en heeft iedereen zeer getroffen. De achter dezen bundel gedrukte *Bijlagen*, gelijk ze hier genoemd zijn, geven hieromtrent voor vreemden eene en andere opheldering, en zullen het geval voor velen zeker nog opmerkelijker en roerender maken. De beschrijving, welke VORSTMAN hier van zijne zoo plotseling hem ontrukte wederhelft geeft, doet den man kennen, die haar bezit wist te waarderen, en daarom te dieper de wonde gevoelt, hem toegebragt. 't Zal dan ook voor zulken, die VORSTMAN zoo min als zijne vrouw gekend hebben, niet geheel vreemd voorkomen, dat hij, eenmaal over haar aan het schrijven gekomen, zich niet heeft kunnen weerhouden, om meer te zeggen, dan men wel anders hier verwacht zoude hebben. Waar het hart vol van is, daar loopt de mond en vloeit ook de pen als van

over.

ener. Dat VORSTMAN, toen hij zijn predikwerk weder aanving, na zulk eenen slag geleden te hebben, niet heeft kunnen nalaten, van zijn ontzettend ongeval te gewagen, en daarop betrekkelijk te spreken en te prediken; wie zal dat wraken? Daar hij zulks op eene Christelijke gevoelige wijze gedaan heeft, om er en voor zich zelven, en voor zijne toehoorders nut mede te stichten, is het zelfs te prijsen. Zelf verklaart hij, deze drie Leerredenen niet voor de pers gesteld te hebben, en verzoekt, wel overtuigd dat niet alles zoo gesteld is, als de koele lezer wel zou kunnen verlangen, dat men de omstandigheden in aanmerking neme, waarin hij verkeerde, bij het schrijven dezer vruchten van zijn hart en pen. Wij laten dan ook deze verontschuldigingen volkomen gelden, en willen niet garne gerekend worden te behooren, onder diegenen, waar over hij zich zoo ernstig beklaagt, maar welke hij toch verklaart vergeving toe te bidden. *Voorzeker hadden* wij wel gewenscht, dat *hiervan* met geen enkel woord ware gerept geworden, daar het volstrekt niets goeds kan werken. Ieder heeft zoo zijne wijze van zien en handelen, maar ook van klagen en roemen; elk streve maar meer en meer, om in alles zoo te handelen, dat hij geene aanleiding geeft, tot verkeerde aanmerkingen of nadeelige beoordeelingen, zoeke zijn geweten rein te bewaren, en store zich dan ook aan geene liefdelooze bedillingen!

De eerste Leerrede, over den Tekst *Ps.* LXXIII: 16*b* en 17*a.*, gehouden den 31 December 1820, heeft tot opschrift: *Mijne gevoelens bij mijne ramp*; de tweede over *Ps.* LXXIII: 24, gehouden den 7 Januarij 1821, is getiteld: *Mijne verwachting*, en de derde over *Ps.* LXXIII: 28*b.* gehouden den 21 Januarij 1821, wordt gekenmerkt,

merkt, door de woorden: *Mijn voornemen.* Alle drie deze Leerredenen, zijn met een blijkbaar gevoel opgesteld, wekken daardoor te meer aandacht, en doen opmerken, dat derzelver opsteller mensch en Christen is. Zeker zullen ze door zeer velen met aandoening gelezen worden, en wij hopen dat derzelver uitgave ook het gewenschte nut moge bevorderen. Voor eene eigenlijk gezegde beoordeeling zijn ze, gemerkt de omstandigheden en de eigene betuigingen van den Schrijver, niet geschikt. De Eerw. VORSTMAN, wiens ramp ons getroffen heeft, leve nog vele jaren, om zijn vermeld goed voornemen ten uitvoer te brengen!

REDEVOERING *over de invoering van het Christendom in ons Vaderland, als eene Geschiedenis, bij uitnemendheid geschikt, om ons in onze pogingen, tot voortplanting van het Evangelie onder de Heidenen, met goeden moed zoo wel, als met waren ijver te doen volharden. Uitgesproken bij gelegenheid van de Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Zendeling-Genootschap te* Rotterdam, *den 22sten van Hooimaand* 1819. *Door* E. KIST, *Pred. te* Dordrecht. *Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. 56 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is* f — 11 —

De Titel vermeldt ons de gelegenheid bij, het oogmerk waartoe en den inhoud van deze Godsdienstige Redevoering duidelijk genoeg. Zij behelst twee Deelen, waarvan het eerste dient, om de Geschiedenis der invoering van het Christendom, in ons Vaderland, op zich zelve voor te stellen, en het andere die geschiedenis beschouwt, als uitnemend geschikt, om in de pogin-

gingen tot Evangelie-uitbreiding, met goeden moed zoowel, als met warmen en standvastigen ijver te doen volharden. De ontwikkeling en toepassing is zoodanig, als men van een verstandig en doordenkend man, gelijk E. KIST is, verwachten kan. Van de vroegere en latere geschiedenis, is uitnemend partij getrokken, ter beantwoording van verscheidene bedenkingen tegen de Zendeling- en Bijbel-Genootschappen, en derzelver voornaamste bemoeijingen, en wij wenschen hartelijk, dat zij vooral, die nog naar hunne overtuiging geene roeping gevoelden, om mede te werken ter bevordering der groote en goede zaak, deze ter zake dienende Redevoering, lezen zullen.

LEERREDE *over het aanbevelenswaardige van het Bijbel-Genootschap, als bevorderende het Godsplan in de uitbreiding van zijn Rijk: uitgesproken te Giessen, op den avond van Pinksteren* 1819. *Door* K. VAN RINTELN, *Pred. te* Giessen *en* Rijswijk. *Ten voordeele van het Bijbelgenootschap. Te* Gorinchem, *bij* J. van der Wal. 56 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 9 —

De opdragt is geschied aan Z. K. H. den Kroonprins der Nederlanden, als Beschermheer van het Bijbel-Genootschap, de Tekst *Rom.* X: 18*b. Hun geluid is over de geheele aarde uitgegaan, en hunne woorden tot de einden der wereld*, en de Leerrede, gehouden op den avond van Pinksteren. De Eerw. VAN RINTELN, spreekt hier als een verlicht en warm Voorstander der schoonste inrigting, zijne redenen zijn geschikt, om of belang in dezelve in te boezemen, of dat te versterken, en zijn arbeid in deze verdient dus allen lof.

Over het BESTUUR *der* VOORZIENIGHEID, *zigtbaar in de bevordering van de verbreiding van den Bijbel in onze dagen.* Door J. J. HESS, *Antistes van de Kerk te Zurich. Uit het Hoogduitsch.* Te Groningen, *bij* M. J. van Bolhuis, XVI *en* 146 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is* f 1:—:—

De Schrijver van dit opstel beoogde alleenlijk, eene onderneming van zoo uitgebreide belangrijke gevolgen, ter verbreiding van den Bijbel, in dat licht te plaatsen, in het welk, naar zijn inzien, het *Bestuur der Voorzienigheid*, en de geheele toedragt der zaak het duidelijkst en volledigst in het oog loopt, en wil dus deze bladen tot eene bijdrage doen verstrekken, tot de *Geschiedenis der Voorzienigheid*, van ons tijdvak.

Wij kennen den Eerw. Zwitser, onder andere ook, uit zijn werk: *Eenheid in het menigvuldige*, aan eene voordeelige zijde, en konden dus niet anders verwachten, dan hier veel goeds te zullen aantreffen, en op eene eigene wijze te zien voordragen. Aan deze verwachting beantwoordt nu ook wezenlijk dit geschrift, op eene uitstekende wijze. Zeer overtuigend worden hier de groote voordeelen geschetst en dadelijk aangewezen, van deze heerlijke maatschappij, en zijn de meest belangrijk schijnende bedenkingen hier beantwoord, met behoorlijke bescheidenheid, ernstige getrouwheid en vaste waarheidsliefde. Het reeds gemelde doel is door den Schrijver nimmer uit het oog verloren, en na de lezing, dunkt ons, zal ook hij, die nog tegen de Bijbel-Genootschappen was ingenomen, zich gedrongen gevoelen, om te erkennen, hierin werk-

de Voorzienigheid tot heil van het menschdom. Dit nuttig boekdeeltje verdient dus eene plaats onder andere, naast het werkje: De Bijbel *een boek niet voor Priesters alleen*, en is waardig ten sterkſten aangeprezen te worden. Wij kunnen ons niet weerhouden, er dit uit over te nemen:

„Alleenlijk zoude hier nog in bedenking kunnen komen, of men zich niet vooreerst geheel alleen tot de Christenheid bepalen moest, alwaar met betrekking tot Godsdienst en zedelijkheid, overal nog zoo veel te verbeteren is; of het niet te voorbarig zij, om reeds de geheele Heidenſche wereld met ons Godsdienstboek bekend te willen maken? (Eene tegenwerping, die in *zeker* opzigt reeds aan de eerſte Leeraars van den Christelijken Godsdienst had kunnen gemaakt worden, dewijl zij ondernamen op de afgodiſche wereld te werken, in eenen tijd, toen 'er bij het Joodſche Volk zelf nog geene groote voortgangen gemaakt waren.) *Maar hier dient* opgemerkt te worden, eens*deels, dat de Christenheid* in geenerlei opzigt voor*bijgegaan, maar dat* er in de eerſte plaats, op haar gewerkt, en voor hare behoefte van een' rijkeren Bijbelvoorraad voornamelijk gezorgd wordt. Wat echter ook reeds over hare grenzen weg verſpreid werd, dat kan op *haar zelve* (en dit ſchijnt eene bijzondere oplettendheid te verdienen,) weldadig terugwerken. Hoe? wanneer juist de voorkomende achting, met welke ons Godsdienstboek ginds en elders door Volken, welke buiten de Christelijke Kerk leven, ontvangen en gelezen wordt, zelve wederom eene aanſporing voor de Christenheid werd, om hetzelve des te hooger te waarderen; om het aan — de vergetelheid, of verachting — in welke het bij zoo vele „Christenen" zelve — geraakt was, eindelijk te ontrukken? — Dit zoude *niet* het eerſte geval zijn, dat dezulken, die reeds *lang* in het bezit van een kleinood waren, maar het-

hetzelve niet naar waarde wisten te schatten, noch te gebruiken, door *vreemden*, die hetzelve te voren nooit *gekend*, maar nu geleerd hebben te kennen en waarderen, op zijne hooge waarde op nieuw opmerkzaam gemaakt werden. Een loop der zaak, waarin het bestuur eener Hoogere hand somtijds verbazend zigtbaar wordt." —

„ Maar de *menschenliefde* heeft er dan ook voornamelijk belang bij, om zich niet tot dezulken, die reeds *van ons* geloof zijn, alleen te bepalen. De Menschenliefde kan niets, als buiten haren kring liggend, beschouwen, hetgeen haar in staat kan stellen, om tot verlichting, verbetering en gerustftelling van zoo veel duizend, tot hiertoe van alle ware Godskennis verwijderde, menschen medetewerken. Zij kan niet anders, dan de aanleidingen, die zich aan haar daartoe aanbieden, aanmerken als een wenk der Voorzienigheid. Menschenliefde en geloof aan de Voorzienigheid, zijn hier het ééne, wat het andere ook is. „ De liefde" (kan men ook wel in dit bijzonder opzigt met den Apostel zeggen) *gelooft alles, hoopt alles*." Zij *gelooft* met eene des te grootere bemoediging, door de voorzienigheid zelve tot zulk eene onderneming bestemd en aangespoord te zijn, hoe meer zij zich van een zuiver oogmerk bewust, en met de vereischte hulpmiddelen voorzien is, om het licht van Goddelijk onderwijs onder zulke menschen te verbreiden, die tot dus ver „in de duisternis en in de schaduwe des doods zaten." Waren de eerste Leeraars des Christendoms, niet van *dit* geloof, en door *deze* liefde bezield geweest, onze voorouders, en wij zelve zouden nooit een woord van het Christendom vernomen hebben. Maar dit liefderijk geloof wast, en wordt tot *hoop*, in even dezelfde mate, in welke die omstandigheden, die voor de onderneming gunstig zijn, zich vermeerderen, en vaak zoo onverwacht zamenloopen.

Men

Men noeme datgene, hetwelk uit kracht van dit geloof en van deze hoop geschiedt, niet „bekeeringszucht," (in den lagen zin des woords); men houde het niet voor hetzelfde, als het aanwerven van Profelyten, of voor een' blinden ijver, om slechts de aanklevers van zijne eigene Godsdienstpartij te vermeerderen. Neen; het is iets zuiverders en edelers, het is een gegrond vertrouwen op de algemeennuttigheid, belangrijkheid en Godewelbehagelijkheid der onderneming. Wil men die nijverheid, dien ijver, waarmede zij behandeld wordt, „geestdrift." (enthusiasme) noemen; — wij hebben niets daartegen in te brengen: maar zij is de redelijkste en den Christen meest betamende, die gedacht kon worden. En dat nu juist in onze dagen, daar 'er zoo vele duizenden aan onverschilligheid omtrent den Godsdienst ziek liggen, op éénmaal een zoo werkzame geest van geloof, van hoop en van liefde ontwaakt, die steeds meer anderen mede in het belang van *deze voor hem zoo heilige aangelegenheid overhaalt*, zoude men niet dit, — ja voornamelijk dit — aan een *Hooger Bestuur* te danken hebben?"

GODS GENADE over Nederland gehuldigd, na zijne hoogst gedenkwaardige en verpligtende beveiliging voor dreigènden Watersnood. In de eerste maand van het jaar 1821. *Leerrede door* H. J. EIJKMANS, *Predikant te* Alblasserdam. *Uitgegeven ten voordeele der Armen-Diakonie aldaar. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1821. 40 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 8 —

De Eerw. H. J. EIJKMANS was, over de gelukkige afwending van het vreesselijk gevaar, waarme-

mede de felle vorst ook den *Alblasserwaard* bedreigde, zoo getroffen, dat hij niet kon nalaten den eerstvolgenden Zondag, den 21sten Januarij l. l., eenen plegtigen dankstond met zijne Gemeente te houden, en schoon hij niet voor Vrijdags te voren aan het werk kon gaan, evenwel de Leerrede toen gehouden, in 't licht te geven, in de hoop van daar door den Armen in de Gemeente eenig voordeel aan te brengen. Het is nu deze Leerrede, met de ter dier gelegenheid opgezondene gebeden en dankzeggingen, waar op wij hier de aandacht van het geëerd Publiek vestigen. Over den tekst 1 *Kon.* XIX: 13*a.*, die ons, niettegenstaande het hier aangemerkte, evenwel nog altoos minder geschikt, voor zulk eene gelegenheid, voorkomt, wordt eerst vrij breedvoerig gehandeld; dan nagegaan, in hoe verre dat voorbeeld van ELIAS in de gegevene omstandigheden gepast ware, om tot hulding van Gods genade in de betoonde redding op te leiden, en ten derden opgemerkt, wat er van ons vereischt wordt, om ELIAS na te volgen.

Het verhaal, in het tweede Deel, bij wijze van herinnering geschied, om het groote der Goddelijke bewaring te doen opmerken, is doelmatig, ook voegde het bijzonder, hierin, op het Bestuur der Goddelijke Voorzienigheid opmerkzaam te maken, maar de tusschen ingevlochten aanmerkingen over de zedelijke oorzaken, zijn ons minder bevallen.

De toepasselijke aanmerkingen zijn ernstig, en het geheel kenmerkt den Leeraar, die gaarne zijne Gemeente verbeteren wil, en daar toe, van elke voorkomende gelegenheid gebruik maakt. Het voordeel der Diakonie-Armen, van *Alblasserdam's* Gemeente, zal, hopen wij, hier door bevorderd zijn.

WATERSNOOD, *een Gedicht van* Mr. B. H. LULOFS, *Hoogleeraar aan de Hoogeschool te* Groningen *en Lid van verscheidene geleerde Genootschappen.*

Denn die Elemente hassen
Das Gebild' der Menschenhand.
SCHILLER.

(*Gedrukt ten voordeele der Noodlijdenden in* Gelderland.) *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1820. 28 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 8 —

De treurige overstroomingen, waar door vele gewesten ook van ons Vaderland, in het verledene jaar, zoo deerlijk geteisterd werden, gaven den Hoogleeraar LULOFS aanleiding, om deze dichtregelen te maken, en in eene openlijke vergadering der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, te *Groningen*, voor te lezen, en het verlangen, *om daar door* het gevoel van medelijden met *onze noodlijdende* Landgenooten levendig te houden, wekte hem op tot de uitgave. Wij kunnen ons zeer goed voorstellen, dat de levendige uitvoering eene meer dan gewone werking op de toehoorders, leden onzer schoone Maatschappij, zal veroorzaakt hebben, en twijfelen er niet aan, of ook de lezing zal het hart van menig een verwarmen.

Deze verzen strekken den Dichter tot eer, zij ademen kennis en gevoel, en zijn de stuivers dubbel waardig, die men voor derzelver aanschaffing betalen moet. Mogten kunde, vlijt en zamenstemming, onder den Goddelijken zegen, uitwerken, dat Nederland niet elken winter meer aan zulke ontzettende tooneelen ware blootgesteld, als aanleiding gegeven hebben tot dit roerend dichtstuk!

LES-

LESSEN over de eerste beginselen der WIJSBEGEERTE door J. F. HENNERT, *in leven Hoogleeraar der Wijsbegeerte, Wis- en Sterrekunde, te* Utrecht, *Lid van het Hollandsche Instituut van Wetenschappen, enz. en van verscheidene Geleerde Binnen- en Buitenlandsche Genootschappen. Naar des Auteurs afschrift en bijzondere aanteekeningen, uit het Latijn vertaald, bijeenverzameld en met Aanmerkingen vermeerderd, door* G. C. SPAAN, *Predikant te* Heerjansdam *en* Kijfhoek. *Met bijvoeging eener korte schets van het leven en de wijsgeerige verdiensten van wijlen den beroemden Hoogleeraar, door* J. NIEUWENHUIS, *A. L. M. Phil. Doct. Hoogleeraar in de Bespiegelende en Natuurlijke Wijsbegeerte en Wiskunde te* Deventer, *en Lid van verscheidene Geleerde Genootschappen. Eerste Deel. Te* Leijden, *bij* L. Herdingh en Zoon, 1819. *De prijs is f* 2 : 8.

Het was voorzeker een gelukkige inval van den Eerw. SPAAN, om van den nu wijlen Hoogleeraar HENNERT, deze vertaling en uitgave te verzoeken, zijner lessen over de eerste beginselen der wijsbegeerte, welke hij aan zijne leerlingen in de pen gegeven had, en alleraangenaamst en nuttig, vertrouwen wij, ook in de gevolgen, dat de verstandige, zoo nuttig werkzame man zich bewegen liet, om hem daartoe de vrijheid te verleenen, en de behulpzame hand aan te bieden. Zoodra als hij nu van den Hoogleeraar die letteren ontvangen had, begon ik, (schrijft hij in het voorberigt, voor dit eerste deel,) die handschriften in eene behoorlijke schikking te brengen, en mij met vlijt toe te leggen op het leeren lezen van HENNERT's bijna onleesbaar schrift. Daarenbo-

hören vergeleek ik, behalve het geen door mij, in mijne Akademische jaren, op zijn collegie, (zoo als men het noemt,) of openbaar leerschool, was opgeteekend, onderscheidene afschriften van zijne leerlingen, welke mij werden medegedeeld; vulde telkens aan, wat mij voorkwam, in het oorspronkelijke handschrift te ontbreken, dat mij zeer veel tijd benam en onberekenbare moeite veroorzaakte, vooral naar dien HENNERT, wegens de buitengewone vlugheid van zijnen geest, niet gewoon was, 's jaarlijks over hetzelfde onderwerp altijd met dezelfde woorden, volzinnen en voorbeelden, zijne lessen te dicteren. Derhalve, elke paragraaf behoorlijk geordend zijnde, ondernam ik de vertaling dier lessen; waar van thans het eerste gedeelte wordt in het licht gegeven, met bijvoeging van den korten hoofdinhoud, zoo als die door mij boven elke afdeeling gevoegd is, en in het, mij medegedeeld, handschrift van HENNERT niet gevonden wordt."

„ *Verwacht*, (*dus* vervolgt hij,) in het volgende *tweede deel*, (met welks uitgave, zoo veel mijne Ambtsbezigheden en andere beoefeningen der wetenschappen mij toelaten, alle mogelijke spoed zal gemaakt worden,) eene korte geschiedenis van de Redeneerkunst, en tevens voorschriften over de leer der waarschijnlijkheid, of de Dialectica, en voorts twee bijvoegsels, waar van het eerste over het Scepticismus, de twijfeling, de dwaling en de vooroordeelen, HENNERT's gevoelen voordragen, en het andere, zijne bijzondere gedachten over de inrigting der Akademische Studiën behelzen zal."

„ Volgens mijne berekening, zullen al de lessen over de afgetrokkene en bespiegelende Wijsbegeerte van den Hoogleeraar HENNERT, zeer gevoegelijk in drie deelen kunnen worden uitgegeven."

 „ In-

„ Indien dit werk goedgunstiglijk door hoogachters van wijsgeerige wetenschappen en beoefenaars van gegronde geleerdheid, en inzonderheid door zoodanigen, die buiten de gelegenheid geweest zijn, om op de Hooge Scholen onderwijs te hebben mogen genieten in de echte grondbeginselen; om het denkvermogen te oefenen, — ontvangen, en mij daar door aanmoediging gegeven wordt, is mijn voornemen, na de uitgave der wijsgeerige lessen, zoo de Heer wil en ik leve, nog een vierde deel er bij te voegen, over de Dichtkunst en de Fabel."

Vooraf gaat eene Redevoering van den Hoogleeraar NIEUWENHUIS, over het leven en de wijsgeerige verdiensten van wijlen den Hoogleeraar J. F. HENNERT, op den 3den van November 1813, in *Felix Meritis* gedaan, en door deszelfs vriendelijkheid aan den Uitgever medegedeeld, om hier geplaatst te worden, waar zij zoo wel voegde. Zij stelt toch den waardigen man voor gelijk hij was, doet zijne waarde overtuigend kennen, als Wijsgeer vooral, en als Letterkundige, en heeft aldus den overledenen eene eerezuil gesticht, welke hij verdiende, als zijnde iemand die door zijnen geest onze bewondering wekt, en door zijn karakter en leven van ons behoort geacht te worden. Als Wiskundige, is hij, hoe zeer dit waardig, door onzen beroemden NIEUWENHUIS, hier niet geschetst, om de voldoende redenen, door hemzelven opgegeven. De lijst van HENNERT's werken, hier voegzaam achter aan geplaatst, en die een aantal van wel zeven en zestig uitmaken, in de Hoogduitsche, Fransche, Latijnsche en Nederduitsche Talen geschreven en gedrukt, bevestigt waarlijk den roem, door dezen geleerde verworven.

De Lessen zelve over de *redeneerkunst*, welke het grootste gedeelte van dit boekdeel beslaan, en

de hoofd-inhoud dus uitmaken, zijn in eene geregelde orde voorgedragen, duidelijk en geschikt.

HENNERT blijkt er zich bijzonder op toegelegd te hebben, om zich eenvoudig en klaar uit te drukken, overtuigd zijnde, dat men anders meer vertooning maakt en minder nuttig is, of ook zelfs wel nadeel doet. Men leert er den wijsgeerig nadenkenden en zorgvuldig toetsenden man uit kennen, kan er HENNERT uit proeven en ziet, niet slechts wat als algemeen aangenomen, en zeker moet beschouwd worden, maar ook welke zijne bijzondere gevoelens waren, die ons nu eens meer dan minder aannemelijk zijn voorgekomen. Hier is dus voor het Publiek, voor 't welk deze overzetting eigenlijk gedrukt is, zeer veel te leeren; en men moge al hier en daar eens van den Schrijver verschillen, of grond vinden om te oordeelen, dat anderen, bij voorbeeld, een de LA RIVE, TITTEL en anderen, *zich over* deze en geene bijzon*derheid beter verklaard* hebben, deze Lessen *hebben evenwel* eene wezenlijke waarde. Wij kunnen ze althans met volle ruimte aanprijzen, bijzonder ook om de edele gevoelens welke er in doorstralen. Het schrift van den Professor kennende, gelooven wij zeer goed, dat deze overzetting den Eerw. SPAAN nog al wat moeite gekost heeft, en vinden ons dies te sterker verpligt, hem met zijn zoo wel geslaagd werk geluk te wenschen; want enkele ons voorgekomene min gelukkig uitgevallen vertalingen, als om iets te noemen, op bladz. 159. waar *Gemeenebest* voor *Staat* gelezen wordt, zijn niet van dien aard, dat zij ons in ons algemeen zeer gunstig oordeel belemmeren kunnen. Nu en dan heeft SPAAN het ook doen opmerken, wanneer hij meende van den Schrijver te moeten verschillen; het is ons voorgekomen, dat hij daar echter wel eens meer reden toe gehad heeft. Om een staat

van deze lessen bij te brengen, bepalen wij ons tot de § 34. de *Analogie* en *Inductie* getiteld:

„ Naardien het Heelal door een' hoogstwijzen God bestuurd wordt, zal niemand ontkennen, dat er eene standvastige orde van uitkomsten, aan zekere wetten onderworpen, plaats heeft, en dat dus, hetgeen ook door eene naauwkeurige waarneming bevestigd wordt, uit dezelfde oorzaken dezelfde gewrochten altijd worden voortgebragt, waaruit volgt, dat er, in zoo groote verscheidenheid en menigte van voorwerpen, noodwendig eene zekere overeenkomst en gelijkheid moet gevonden worden. — Ja, onzen geest schijnt eene bijzondere geneigdheid, om toekomende dingen te voorzeggen, als aangeboren te zijn, zoo dat wij geene zwarigheid maken, uit gelijke uitkomsten tot gelijke oorzaken te besluiten, of dat wij met een zeker vertrouwen verwachten, dat onder dezelfde voorwaarden dezelfde uitkomsten zullen geboren worden. Deze wijze van denken, waardoor men voorspelt, dat uit gelijke voorwaarden gelijke uitkomsten van zaken ontstaan, wordt *Analogie* (*Overeenkomst*) genaamd, en is een hulpmiddel voor de overdenking en uitvinding. Wij bedienen ons in het algemeen van de *analogie*, wanneer wij de redenen, en den zamenhang der tegenwoorge en toekomende uitkomsten onderzoeken. Zoo verwachten wij zeker, dat de zon morgen op en onder zal gaan, om dat de natuur ons daarin nooit te leur gesteld en deze wijze van denken in onze gemoederen ingeprent heeft, hoewel wij de reden van den op en ondergang der zon niet begrijpen. Trouwens, tot de orde en harmonie der wereld, door den wijzen Schepper daargesteld en bewaard, wordt *analogie* vereischt, naardemaal dezelfde oorzaken noodzakelijk dezelfde uitkomsten voortbrengen, zoo dat dezelfde soort van schepselen altijd dezelfde eigenschappen heeft; anderzins bestond er geene orde van zaken; want die orde wordt door

door wetten bestuurd. Indien nu deze onophoudelijk verschilden, zou de orde van zaken worden omgekeerd; hier door zoude ook het gebruik der zaken geheel onzeker worden gemaakt en tot ons nadeel verstrekken. Wanneer gij gisteren en meermalen ondervonden hebt, dat het brood u tot voedsel verstrekt; maar indien nu dezen dag uw brood in vergift is veranderd, zonder dat gij eenig uitwendig teeken van die verandering bespeurt, zult gij echter ontwijfelbaar moeten om het leven komen, om dat gij uit gelijke oorzaken gelijke uitkomsten verwacht. De *analogie* leert ons, dat alles door oorzaken is voortgebragt, offschoon wij die oorzaken niet weten. Wanneer wij meermalen hebben waargenomen, dat uit zaden planten voortkomen, zullen wij het vervolgens nimmer in twijfel trekken; dat alle planten op dezelfde wijs worden aangekweekt. — Door de *analogie* weten wij, dat een en hetzelfde geslacht van dieren of ligchamen *geenszins* in een ander geslacht kan veranderd *worden*; *dat* er uit planten geene wormen *voortkomen*. Onze inwendige zinnen leeren ons door de *analogie*, dat niet alleen wij, maar ook alle andere menschen een zedelijk geweten hebben, om dat wij menigmaal, wanneer wij iets goeds verrigt hadden, een aangenaam gevoel zijn gewaar geworden, zoo twijfelen wij ook niet, of alle menschen ervaren bij zoodanige daden dezelfde gewaarwordingen, dewijl het een aan het ander gelijk is. — De *analogie* overreedt ons ook, dat alle menschen eene gezindheid bezitten, om zich zelven wel te doen; want ik wil mij zelven weldoen, derhalve willen ook alle menschen zich zelven weldoen. — De *analogie* bevestigt ook de zoogenaamde verwachting van gelijke voorvallen: zoo verwacht de landman 's jaarlijks uit een' welbebouwden akker vruchten in te zamelen. — Met dit alles kan nogtans de *analogie* ons misleiden. Het zal deswege niet onnuttig zijn, hier omtrent eeni-

eenige waarschuwingen aan de hand te geven."

„ 1. Men moet de uitkomsten zelve en derzelver omstandigheden naauwkeurig waarnemen, en onderzoeken, of die altijd op dezelfde wijze plaats hebben."

„ 2. Men moet acht geven, of de omstandigheden gelijk zijn, dan of eene zaak of uitkomst ook tot eene andere kan worden overgebragt. De geschiedenis, bij voorbeeld, wordt met het hoogste regt geroemd als een schouwtooneel van het menschelijk leven; maar echter kan elke geschiedenis niet op onze zeden worden toegepast. Men moet derhalve opmerken, welke gelijkheid er zij tusschen de zeden van eenig oud volk en tusschen de zeden en de gesteldheid van ons vaderland; in hoe ver de regeringsvorm van Grieken, Romeinen, enz. met het bestuur van ons land overeenkomen. Het zoude inderdaad bespottelijk zijn, de geschiedenis der Indianen en Chinezen, als een bewijs voor de *analogie*, tot onze zeden over te brengen."

„ 3. De vergelijking moet niet ontleend zijn van uitwendige kenteekenen, die verschillend kunnen zijn; maar van inwendige eigenschappen, die bestendig in de zaken aanwezig en in derzelver natuur begrepen zijn. Dus maak ik een verkeerd gebruik van de *analogie*, wanneer ik uit de gelijkheid van jaren, of bedieningen, of volkeren, oordeel, dat allen, die gelijk van jaren, bediening en volk zijn, ook gelijkelijk geleerd, of bekwaam tot het waarnemen van bedieningen zijn; want deze zijn uitwendige kenmerken, en staan in geene betrekking tot de geleerdheid, of de waarneming van bedieningen."

„ 4. Hoe meer overeenkomsten in de zaken onderscheiden worden, des te zekerder zal de *analogie* worden omtrent de overige kenteekenen van die zaken, welke men door de *analogie* moet verklaren."

Met genoegen zullen wij de andere Deelen ontvangen.

GE-

GEDENKSCHRIFTEN van B. FRANKLIN; *bestaande in uitgelezene Brieven. Naar het Engelsch. Te* Haarlem, *bij* A. Loosjes, Pz. *VIII en* 338 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2:8:—

De Heer T. FRANKLIN, Kleinzoon van den beroemden Staatsman B. FRANKLIN, heeft deze gedenkschriften van zijnen Grootvader, in het Engelsch uitgegeven, en daar dezelve uitgelezene brieven behelzen, welke ook van eenen algemeen belangrijken inhoud hier en daar zijn, heeft de Uitgever geoordeeld, deze vertaling daarvan, welke hij verzekert door eene bekwame hand geschied te zijn, in het Nederduitsch uit te moeten geven, met het voornemen, om, indien dezelve wel ontvangen wordt, ook het vervolg te leveren. Voor de bezitters van het werk: *Het leven van* B. FRANKLIN, *door hemzelven beschreven enz.* uit het Engelsch, in 2 Deelen, bij W. ZUIDEMA 1798 uitgekomen, en voor allen die wijlen den waarlijk bekwamen en ijverigen man hebben leeren hoogschatten, zal deze onderneming voorzeker aangenaam wezen, en zij kunnen er niet aan twijfelen, of ook in deze brieven zal veel merkwaardigs en leerzaams voorkomen. De lezing zal hen, daarin dan ook niet te leur stellen, men leert er ook den denkenden, en vrij oordeelenden Amerikaan uit kennen, die met zijn Vaderland, en met deszelfs bevrijding zeer ingenomen, aan zijne vrienden, bloedverwanten en bekenden zijne bijzondere denkwijze en gevoelens openlegt, in eenen geheel niet stijven, maar zeer natuurlijken en tevens beschaafden stijl. Er komt hier zeker wel genoeg politieks in voor, maar hoe kon dit anders, van dezen man, dien tijd en zulke be-

trekkingen? ook kan het een en andere nu nog dienen, als bijdrage tot de geschiedenis van dien tijd, en vooral van de bevrijding van *Noord-Amerika*. Ondertusschen twijfelen wij zeer, of FRANKLIN zelf deze verzameling van brieven in het licht zou hebben willen zenden, en kunnen ons ook in alles met 's mans hier geuit oordeel, op verre na niet vereenigen. Wij moeten den man beoordeelen naar zijnen tijd, opleiding, omstandigheden en betrekkingen, en dan vinden wij er veel in, dat ons den man doet roemen, en het een en andere dat wij gaarne verschoonen zullen; terwijl het verkeerde van zijne gevoelens ons ter waarschuwing kan verstrekken. Men leze dan, beproeve en behoude het goede. Dat men hier meermalen hetzelfde herhaald vindt, zal ons minder bevreemden, om dat het brieven zijn, aan verschillende personen, en FRANKLIN niet na kan laten, op 't geen hem als Staatsman en als Amerikaan zeer gewigtig voorkwam, te rug te komen. Onzen Lezer iets ter proeve willende mededeelen, kiezen wij daartoe den volgenden brief, aan den Heer SMALL, geteekend *Philadelphia*, den 5den November 1789.

WAARDE HEER!

„ Ik heb uwe brieven van 23 April, 9 Mei en 2 Junij, met het handschrift, betreffende het aanbrengen van versche lucht, dat in ons eerst uitkomend deel zal geplaatst worden, wel ontvangen."

„ Ik denk, sedert lang, even als gij, dat uwe taksen voor de armen een zeer groot kwaad zijn, daar zij de luiheid voeden. Wij hebben uw voorbeeld gevolgd; wij beginnen onze dwaling in te zien; en ik hoop, dat wij dezelve zullen verbeteren. Ik zie uit uwen brief, dat men altijd geduld genoeg heeft, om met kalmte en koelbloedigheid de onregtvaardigheden te verdragen, eener natie aangedaan, tot welke men niet be-

hoort.

woort. Gij hebt den koningsgezinden volkomen vergiffenis geschonken, en schijnt verwonderd, dat wij nog eenigzins gramstorig op hen zijn, omdat zij zich bij de wilden gevoegd, onze huizen verbrand, onze vrienden, vrouwen en kinderen vermoord en gescalpeerd hebben. Ik weet niet, wie gezegd heeft: Het is ons bevolen, onzen vijanden te vergeven; maar ons is ten minste nergens bevolen, onzen vrienden te vergeven. Het is zeker, dat de wreedheden, die wij van onze vrienden ondervinden, ons veel dieper kwetsen, dan indien zij van onze vijanden kwamen. Zij hebben ons verlaten, om onder het gouvernement van hunnen koning van *Engeland* en *Schotland* te gaan leven. Wij betreuren hen niet, wij verlangen niet naar hunne terugkomst, noch benijden hun geluk. Ik zie met vermaak het verslag, dat gij mij doet van de groote hoop, die gij hebt, ten aanzien uwer manufacturen, van uwen landbouw en van uwen *koophandel; want ik bemin Engeland altijd, en wensch deszelfs voorspoed.*"

„Gij zegt mij, dat het Fransche gouvernement er gevoelig voor gestraft is, *Engeland* verraden hebbende, door ons bij te staan. Gij hadt even zeer kunnen opmerken, dat het Engelsche Gouvernement gestraft is geworden voor deszelfs trouweloosheid, waaraan het zich, omtrent *Frankrijk*, heeft schuldig gemaakt, door zich van deszelfs schepen, in vollen vredestijd, meester te maken, zonder eenige voorloopige oorlogsverklaring, en door den Korsikanen bij te staan. Ik geloof, dat de eerlijkheid der gouvernementen zoo omtrent dezelfde is, en dat geen van hen, te dezen aanzien, iets boven het andere vooruit heeft."

„Gij doet mij te veel eer aan, door mij met TIMOLEON te vergelijken; ik heb geene gelijkenis hoegenaamd met hem, dan enkel in mij aan de

publieke zaken te onttrekken; iets, wat de steen, waarmede ik gekweld ben, en andere gebreken des ouderdoms onvermijdelijk hebben gemaakt."

„Ik hoop, dat gij thans in uw land terug zijt, en dat deze reis uwe gezondheid zal hersteld en bevestigd hebben."

„De eigendommen van den heer PENN, in dit land, van welke gij mij berigt verzoekt, zijn nog onmetelijk; en men heeft mij gezegd, dat hij van *Engeland* eene groote schavergoeding had ontvangen, voor het gedeelte, dat hij verloren heeft."

„Ik vind, dat gij eene gelukkige keuze van landvermaken hebt gedaan, door u met de bijenteelt en de uitroeijing der insekten bezig te houden. Ik wensch, dat gij in uwe hoop wel moogt slagen, terwijl ik mij verblijden zal, er den uitslag van te vernemen. Uwe *Theorie der Insekten* komt mij voor als de waarschijnlijkste en schranderste van alle, die, tot dus verre, door de natuurkenners zijn opgegeven."

„Onze nieuwe staatsregeling is thans in elf staten gevestigd en wij wachten binnen kort den bijval van den twaalfden. Wij hebben onder dezen regeringsvorm eene zitting van het congres gehad, zoo aanmerkenswaardig door de voorzigtigheid in de raadplegingen als door de eenstemmigheid in de besluiten. Onze laatste oogsten zijn overvloedig geweest, en ondertusschen houden zich onze voortbrengsels op eenen goeden prijs, door de groote aanvraag van buiten 's lands en door den bloeijenden staat van onzen koophandel. Ik ben steeds, waarde vriend! uw toegenegen."

B. FRANKLIN.

Hoe jammer dat iemand, die een zoo weldenkend en ijverig Vaderlander was als FRANKLIN, het Christendom niet beter kende! Ongetwijfeld waren dan zijne brieven veel belangrijker geweest, en zouden dan ook het aanstootelijke niet gehad hebben, dat hier en daar nu voorkomt.

MEN,

MENGELWERK.

DE GOEDE VRIJDAG, OP DEZE WIJZE IN MIJNE LAND-GEMEENTE GEVIERD.

Tekst *Luc.* XXIII: 46. vergel. *Matth.* XXVII: 50. *Marc.* XV: 37. en *Joan.* XIX: 30.

De dood van den Zaligmaker, kan voorzeker uit twee verschillende oogpunten beschouwd worden, 1.) Uit een bedroevend: is het toch niet aandoenlijk en treffend, om den Zoon van God, *het Afschijnsel zijner Heerlijkheid*, enz. den grootsten Menschenvriend, in dier voege te zien sterven? 2.) Uit een verblijdend oogpunt: of *is het geen zalig* en vertroostend gevoel, *Hij stierf voor* de zijnen, die Hem met een opregt geloof aannemen, met de heerlijkste en uitgebreidste bedoelingen, om hen namelijk van slaven der zinnelijkheid en zonde, en derzelver treurige gevolgen, vrije kinderen des Hemels te maken.

Doodsdag derhalve van den Eeuwig gezegenden Verlosser, hoe pligtmatig is het niet, dat wij u met aandoenlijk en dankbaar vrolijk gevoel plegtig met elkander en met de gansche Christenheid vereeren! Doodsdag van JEZUS, gedenkwaardigste, gewigtigste, ontzettendste en troostrijkste aller dagen! Doodsdag des Heeren, u te bezingen, biddend te vieren, te overdenken, zie daar onze heilige bedoeling!

Aan de twee eerste daar opgenoemde redenen

nen onzer zamenkomst, voldeeden wij reeds daar even, laat ons nu ook aan de derde beantwoorden, de orde dan, welke ik hierin volgen zal, is deze.

I. Zal ik den tekst in verband met de andere Evangeliën verklaren.

II. Den inhoud daarvan nader overwegen.

III. Denzelven toepasselijk maken.

I. *Zoude ik* enz. Zoo roemrijk de Heiland zijnen levensloop begonnen, en had voortgezet, zoo eervol eindigde hij denzelven. In allen deele aan zijne bestemming beantwoord hebbende, aan die bestemming, welke geheel Goddelijk was, kon hij ook in volle overtuiging des gemoeds, en in de volle kracht der woorden, *dan*, wanneer Hij den oogenblik van sterven voelde naderen, getuigen, *het is volbragt*, en daarop laten volgen: *Vader! in uwe handen bevele ik mijnen Geest.*

Ja, in de woorden *het is volbragt*, thans is het aanbiddelijk Raadsbesluit volvoerd, Gods geschondene deugden zijn opgeluisterd, de hel siddert, de Vorst der duisternis knersetandt, de dood beeft, het graf zwijgt, de Hemel juicht, en de Aarde aanbidt; ja in deze woorden (zeg ik) ligt de grond van 's Heilands vertrouwen, om zóó gerust zijne ziel aan zijnen Hemelschen Vader over te geven.

En daar dit nu zoo plaats vond, was het immers geenszins noodzakelijk, dat Hij zich aan het Kruis nog langer martelen liet, (offschoon het Ongeloof hieruit aanleiding neemt, te weten uit zijnen spoedigen dood, om te beweren, dat JEZUS den Kruisdood niet naar behooren volstreed, dewijl de Kruiselingen gewoonlijk tot den derden dag, er zijn zelfs voorbeelden van vijf, zes, ja zeven dagen, leefden) Werd hier door niet vol-

ko-

somen bevestigd, het geen hij eenmaal verklaarde: *niemand neemt het leven van mij* enz, en tevens de voorspelling vervuld: *geen been zal aan Hem gebroken worden*, gelijk aan de twee andere Kruiselingen geschiedde?

Nadat de Zaligmaker dus van twaalf tot drie ure aan het Kruishout gehangen had, en er in dien tusschentijd vele bijzonderheden plaats hadden: *riep Hij met groote stem: Vader! in Uwe handen bevele ik mijnen Geest. Hij riep met groote*, of met eene heldere, krachtige stem (dit is een nieuw bewijs voor het daareven aangevoerde, en toont overtuigend, dat zijne ligchaamskrachten hem nog geenszins hadden verlaten) Doch waarom, vraagt iemand Uwer, riep de Heiland met zulk eene doordringende stem? had hij niet evenzeer in diepe stilte zijne ziel aan zijnen Vader kunnen toevertrouwen? o ja M. H.! maar dit deed JEZUS, om den Omstanders nog bij zijnen laatsten ademtogt het ondubbelzinnigste blijk van de Goddelijke waarheid zijner Messiaansche zending te geven.

Hij zeide: Vader in Uwe handen bevele ik mijnen Geest. Deze woorden werden door den Verlosser uit *Ps.* XXXI: 6. overgenomen, hoewel daar het woord Geest *leven*, *levensadem* en hier *ziel*, *zielslot* beteekent. Opmerkenswaardig is het echter, dat Hij *uit* David zijn leven begon en *met* hem hetzelve besloot. Hij zeide dan *Vader!* (ja in deze belijdenis dat God zijn Vader ware, leefde, leerde, leed, en stierf Hij, en gaf alzoo tot in zijnen dood het sprekendst bewijs van zijne naauwe betrekking op den Almagtigen) *in Uwe handen bevele ik mijnen Geest*, o met alle kinderlijk vertrouwen en blijmoedigheid geef ik nu mijne ziel in den staat des doods, dien ik intrede, aan uwe vaderlijke zorge en magtige bescherming over, daarvan ben ik verzekerd, *des is mijn hart verblijd, verheugd mijn edelst deel, ook zal mijn vleesch*

vleesch in veiligheid rusten, Gij zult zelfs mijne ziel enz:

En als hij dat gezegd had, boog hij (volg. Joan. Evangelie) *het hoofd, en gaf den geest*, of stierf hij; eene uitdrukking, welke alle de Evangelisten bezigen en waardoor niets anders te kennen gegeven wordt, dan dat zijne ziel van zijn ligchaam scheidde. In *het hoofd buigen* van den Zaligmaker, zien sommigen een bewijs van zijn door zoo veel lijden verzwakt ligchaam; doch, hoe zulks met zijne *groote stem* te vereenigen? Neen! ik zie daarin niets anders, dan het natuurlijke van eenen hangenden mensch, en het bewijs van een zacht en zalig sterven. Zie daar de verklaring van den tekst, ik ga over, om

II. Den inhoud daarvan nader te overwegen. Zal ik in de Toepassing mijner reden onderzoe-, vóór wie JEZUS stierf, ik moet dan eerst hier nog nagaan, op welk eene wijze Hij zijn leven eindigde. De Heiland stierf nu:

1. Met volkomene bewustheid van de naauwkeurigste pligtsbetrachting. Gelukkig waarlijk! noeme ik dien mensch, die bij het aangrimmen van den dood, dat zalig gevoel in allen deele in zijn binnenste spreken hoort: o mogten wij allen dit bij ons sterven hooren! JEZUS gevoelde dit, en gelukkig wij, dat Hij zulks met allen grond getuigen kon; ja wij mogen, en wij kunnen er ons nu vast van verzekerd houden, dat Hij den geheelen Goddelijken raad ontvouwde, en dat in zijne heilige betuiging: *het is volbragt*, zich alles vereenigde wat de Hemel eischte, en de Aarde wenschte. JEZUS stierf, al verder:

2. Met alle kinderlijk vertrouwen en blijmoedigheid. Uit het *eerste* zoo even beschouwde *deel* vloeide natuurlijk dit *tweede* voort: volkomene bewustheid van de naauwkeurigste pligtsbetrachting, boezemt ons immers altoos vertrouwen en blijmoe-

moedigheid in. Van daar dan ook dat vertrouwen, en die blijmoedigheid waarmede de Zaligmaker zijne ziel aan de zorge en aan de bescherming van zijnen Hemelschen Vader aanbeval; ja, met het volkomenste kinderlijk vertrouwen op God zijnen Vader, dat die Hem nu met eere en heerlijkheid voor zijne doorgestaane smart en schande kroonen zoude, en met de zaligste vooruitzigten op het grootste Hemelgeluk, wat zegge ik, met een hart vol hope des Eeuwigen levens, sloot Hij dan zijne reine oogen op *Golgotha.* Och! dat deze gemoedsaandoeningen ons allen bij ons verscheiden mogten bezielen; leeren wij derhalve gelijk JEZUS, dezelve ten allen tijde zoo veel mogelijk bevorderen! JEZUS stierf eindelijk,

3. Geheel onverwacht, vrijwillig, en overeenkomstig de voorzeggingen. Wie had dit durven denken, dat de Zaligmaker die tot hiertoe zóó veel en zóó luid sprak, wiens ligchaamskrachten *dus nog geenszins* waren uitgeput, *tegen alle verwachting aan*, zoo eensklaps sterven zoude? Dit was zonder voorbeeld. (een kruiseling die in één of twee dagen, zonder dat zijne beenderen gebroken werden, stierf, noemde men een gelukkig Martelaar,) Hier uit kunnen wij derhalve het *vrijwillige* van zijnen dood bepalen, het geen nog meer en meer door zijn gezegde tegen den Moordenaar aan het Kruis: *Heden zult gij met mij in 't Paradijs zijn*, gestaafd wordt, als mede door zijne betuiging, *daarom heeft mij de Vader lief, overmits ik mijn leven aflegge* enz. Niemand zegge dus hier, doch door die *vrijwilligheid*, maakte zich JEZUS aan zelfmoord schuldig? neen M. H.! hij is een zelfmoordenaar, die de handen aan zijn leven slaat, wanneer zijne taak nog niet is afgewerkt; noch het een noch het ander

is op den Heiland toepasselijk. Om kort te gaan: JEZUS stierf *overeenkomstig de Voorzeggingen van anderen*, en door Hem zelven afgelegd: *geen been zal aan hem gebroken worden, niemand neemt het leven* enz. o! aanbidden wij hier het Godsbestuur! — ik moet nu nog

III. Een toepasselijk woord spreken. Voor wie stierf dan JEZUS?

Niet voor u menschen! die JEZUS nog niet kent, zijn Evangelie niet onderzoekt, en beoefent; niet voor u menschen! die nog vervreemd zijt van God en zijnen zaligen dienst, door zijnen Geest nog niet bestuurd wordt, maar door den geest der wereld en hare begeerlijkheden; niet voor u menschen! die nog met geene ware belangstelling aan de zaak uwer zaligheid denkt, aan uw bekeeringswerk niet arbeidt, noch staat naar een zalig sterven; maar voor u, die het tegenovergestelde door het geloof kent, gevoelt, en betracht.

Mijne Toehoorders! wat zijt gij diep ongelukkig en beklagenswaardig, gij die zoo bestaat, als ik daar eerst zeide, gij kunt nooit, als gij zóó blijft voortwandelen, de vruchten plukken van den verzoenenden dood van JEZUS, gij zult verloren gaan, als gij u onder hoogere indrukken niet bekeert en heiligt.

Hemel! welk een ontzettend denkbeeld, verloren te gaan bij den dood van Hem, door wien men eeuwig leven kan! Treft u dat? God geve door zijnen Geest dat het u treffe ten goede! en gij zijt dat ten sterkste verpligt. Bedenkt slechts wat die Goddelijke Heiland heeft uitgestaan en geleden, wat ik u in de laatste dagen daarvan heb voorgedragen. O als gij dat alles overdenkt, en u daarbij herinnert, dat Hij ook dit voor u geloovende verduurd heeft, dan gevoelt

toch gij immers uwe dure verpligting, om Hem door het geloof aan te nemen!

Zegt hier op niet, uit *vooroordeel*, of met *bekommering*, JEZUS *is voor mij niet gestorven*, want, waar staat dat in uwen Bijbel? Neen! *hij is voor allen gestorven, op dat de genen die leven* enz. aan den snoodsten zondaar, worden dus zijne heilgoederen aangeboden.

Geroepenen tot de zaligheid derhalve! neemt dan nu heden, 's Heilands dood nog aan als uw leven. Ouderen van dagen, gij hebt daaraan vooral eene groote behoefte, gij zoudt immers als God u opriep, nog niet met eenen STEPHANUS zeggen kunnen, *Heere! ontvang mijnen Geest*, en met den dierbaren Verlosser: *Vader! in uwe handen bevele ik mijnen geest?* En gij weet toch zeker, dat God, zoo al niet spoedig, echter eenmaal u zal oproepen, en hoe zal het dan met u gesteld zijn, wanneer gij u niet *verbetert?* Akelige ontzetting, grievende *weedom*, eindelooze valtering zal dan uwe ziel doorboren.

Beeft en siddert voor deze lotsverandering, en laat deze gedachte, neen! laat dankbare liefde voor God in CHRISTUS u eerder dringen, om uwen overigen leeftijd den Heere toe te wijden, dat ten dien einde *zijn woord voor uwen voet ten lamp*, de verkondiging van het Evangelie u ten gids, het Avondmaal u tot opwekkings- en bevestigings middel van uw geloof, en het gebed u tot sterkte verstrekken, *voor den Heere is niets te wonderlijk, zijne genade is u genoeg.* — Jeugdige Vrienden! het Kruis van JEZUS is ook voor u op *Golgotha* opgerigt geworden, Hij is ook daar voor u gestorven, als gij leeft en sterft in den geest des Evangelies.

Gij denkt mogelijk (want zoo redeneert gewoonlijk de jeugdige mensch,) wij hebben daar-

zoo nog tijds genoeg, wij zullen nu maar *eten, drinken, en vrolijk zijn*, en in meer gevorderde jaren, ons wel naar deugd en geloofspligten schikken! Dan mijne lieve Tijdgenooten! wie heeft u, wie heeft mij dien gevorderden leeftijd beloofd? hoe vele Jongelingen, en jonge Dochters, hoe vele jeugdige Leeraren stierven er niet in de laatste dagen! Dat lot kan ons insgelijks treffen, en wel dan, och! *Gedenken wij dan aan onzen Schepper in de dagen onzer Jongelingschap* enz., en trachten wij reeds vroegtijdig, om onzen Geest, wanneer God ons oproept, gelijk JEZUS, met volkomene bewustheid van de naauwkeurigste pligtsbetrachting, en met alle kinderlijk vertrouwen den Hemel te kunnen aanbevelen; welk eene genoegelijke Jeugd, en welk eenen zaligen ouderdom, zal dat voor ons opleveren!

Broeders en Zusters in den Heere JEZUS! gij, die meent reeds een dadelijk deel aan zijnen verzoenenden dood te hebben, ik moet u tevens vragen, of gij nu, zoo als Hij, reeds geheel bereid zijt, om uwe ziel voor den staat des doods met dezelfde heilige gevoelens aan uwen Hemelschen Vader te kunnen toevertrouwen, wat zegt hierop uw geweten? Leeft gij zoo, dat gij op iederen oogenblik sterven kunt?

Christenen! op u rust vooral als Begenadigden des Heeren de grootste verpligting, om altoos uw geweten zuiver en rein te houden, om dagelijks in *geloof, hope* en *liefde* toe te nemen, en om dagelijks onder hoogeren bijstand zóó te leven, dat gij dagelijks sterven kunt.

Staart, om dien genadigen zegen te verwerven, toch veel, ja gedurig op het treffend voorbeeld van uwen Heer en Zaligmaker, dat kan u leeren altoos wel te leven, altoos wel te sterven. Met een oog op dien grooten Lijder geslagen, bewa-
[illegible] ten

En reeds zóó vele duizenden hunne zielen, aan den Vader der Lichten, en genieten thans reeds den voorsmaak van het eeuwig zalig Hemelleven, ó dat uw oog dan gestadig op dien oversten Leidsman en Voleindiger des geloofs gevestigd zij!

Dan zal de dood u niet verschrikken,
Al zonken ook uw laatste blikken,
  Nog op bederf ter neer:
De grond, waarop wij eeuwig bouwen,
Ligt niet in ons, maar in Gods trouwe:
  En daar alleen op sterft Gij, Heer!

N. Amen! S.
20 April 1821.

HET ZEVENDE DER EVANGELISCHE GEZANGEN VERANDERD EN UITGEBREID, DOOR DEN HEER H. DRESSELHUIS, PRED. te *Aardenburg*.

Voorgelezen in den Ring van Sluis.

1.

Op bergen en in dalen,
  Op zee en 't vaste land,
In 's Hemels hooge zalen,
  En 's aardrijks ingewand;
Alom, waar schepsels leven,
  In [illegible] of [illegible];
Waar zonnestofjes zweven,
  Ja, overal is God!

2.

Zoo wij de hemelheeren,
  De starren, zon en maan,
De zee, rivier en meren
  Opmerkend gadeslaan,
En ook de schoone velden,
  't Gebergte en 't vruchtbare dal
Beschouwen, zij vermelden
  Dat God is overal.

 Merk

3.

Merk op al 't aardsch gewemel,
En 't geen in 't water leeft,
Of in den hoogen hemel,
Of in den dampkring zweeft:
En hoor hoe zij u leeren,
Dat God hen schiep en hoedt,
Bestendig blijft regeren,
En al het schepsel voedt. —

4.

Zijn trouwe vaderoogen
Zien alles van nabij;
Wie steunt op zijn vermogen,
Dien schraagt en zegent hij,
Hij hoort de jonge raven,
Bekleedt met gras het dal;
Heeft zelf voor wormen gaven,
Ja, zorgt voor 't gansch heelal. —

5.

Is God, de bron van 't leven,
Van weldoen nimmer moe;
Is hij zoo mild in 't geven,
Betrouw uw lot hem toe:
Staak vrij 't angstvallig zorgen,
Schep geen toekomstig kwaad;
Ook op den dag van morgen.
Zij hij uw toeverlaat. —

6.

Wil God mijn helper wezen,
Is hij als vriend nabij';
Dan heb ik niets te vreezen,
Want God is aan mijn zij.
Hij regelt mijne schreden,
'K ga aan zijn vaderhand,
Naar 't bovenzonnig Eden,
Naar 't hemelsch Vaderland!

Roem

7.

Roem Christen! aan mijn slinke
En regterzijd' is God;
Schoon alles mij ontzinke,
Hij blijft mijn deel en lot;
Waar trouwe vriendenhanden
Niet redden, daar redt hij;
Hij slaakt zelfs doodsche banden,
En maakt m' eens eeuwig vrij. —

8.

Bevrijd van slaafsche boeijen
Bij 't zuiverst heilgenot,
Waar levensbronnen vloeijen,
Daar zal mijn oog, den God
Der heerlij'kheid aanschouwen,
En zijn gezalfden Zoon;
Den grond van mijn vertrouwen,
Mijn schild en grooten loon!

DE MIEREN.

De Mieren vereenigen zich, gelijk de Bijen en Wespen, in eene ruimte, waarin zij zamen werken en in gemeenschap leven. Hunne woning is eene stad, welker straten naar de onderscheidene magazijnen leiden. Zij zijn gierig en diefachtig, gierig, dewijl zij eene talrijke familie moeten onderhouden, en de levensmiddelen, die zij in de mieren-hoopen slepen, ver af moeten halen; diefachtig, dewijl zij, als zij op roof uitgaan, maatregelen nemen, die men bij andere dieren niet vindt.

Als zij toch op zulke ondernemingen willen uitgaan, zenden zij verspieders uit, en op de boodschap die dezen brengen, raken terstond meer of

of minder talrijke troepen in beweging, na dat de grootheid of de aard der buit dit vereischt, om de prooi magtig te worden. Noch de afstand, noch de moeijelijkheid van den grond, zijn in staat hen af te schrikken. Wanneer de eerst afgezonden troep niet genoegzaam is, dan zenden zij een tweeden, zelfs een derden. De eerste levert aan den tweeden over, het geen hij brengt, zoodra hij die ontmoet, en de tweede aan den derden; dit werk duurt zoo lang tot alles in het magazijn gebragt is.

In den oogst verspreiden zich de Mieren in groot aantal over de velden. De jonge patrijzen maken eene groote slagting onder dezelve, en vernietigen velen. Die den dood ontkomen, bedienen zich van den overvloed, dien zij op het veld vinden, en slepen alle korrels, die zij slechts mede kunnen nemen, naar hunne magazijnen. (Bewonderenswaardig is in de daad de ijver, waarmede zij bij deze gelegenheid werken; maar men heeft ten onregte besloten, dat hunne voorzigtigheid zoo ver ging, dat zij den kiem der korreltjes, die zij naar hunne voorraadschuren brengen, afknaagden. Hun doel bij het inzamelen van den winter voorraad is minder voor eigen onderhoud berekend, dewijl het bewezen is, dat zij, gedurende den winter, zonder te eten, in een diepen slaap liggen, dan wel om levensmiddelen voor hunne jongen, die zij teeder beminnen, te verzamelen.

De kleinen zijn, als zij uit de eieren kruipen, in het begin slechts wormen, en niet grooter, dan een zandkorrel, maar als zij eenigen tijd de levensmiddelen hebben ontvangen, die hun in bepaalde portien gegeven worden, dan maken zij een draad, hullen zich in een wit of geel spinsel, zonder te eten, en worden chrijsaliden (poppen). Velen houden ze, in dezen toestand voor mieren eiren, waarmede men de nachtegalen voert, maar

dit

ze zijn slechts poppen, waaruit de jonge insekten voortkomen. Hoewel deze chrijsaliden, niet eten, zoo kost hunne opvoeding de ouders toch veel moeite. Zij dragen die, naar mate zij grooter worden, in de onderscheidene voor hun bestemde woningen. Maar het geen hun doorzigt nog duidelijker kenmerkt, is de voorzigtigheid waarmede zij de oppervlakte der aarde naderen, of zich van dezelve verwijderen, na dat het weder koud of warm, droog of regenachtig is. Na den regen leggen zij ze in de zon, en na lange droogte in een zachten dauw. Bij het vallen van den avond, of als het begint te regenen of koud te worden, grijpen zij de poppen met de pooten, en dragen ze zoo voor zich in den grond, die men dikwijls dieper dan een voet moet opdelven om ze te vinden.

Na men met de grootte van dit insekt de zware lasten vergelijkt, die het draagt, dan zal men moeten toestemmen, dat het onder alle dieren het sterkste is. Daarentegen is het ook het vraatachtigste, want wanneer men in een mieren hoop een groote rat, een kikker of een vogel werpt, dan vindt men dien na eenige dagen, veel beter ontleed, dan de bekwaamste ontleeder dit verrigten kan. De Mier leeft vier of vijf jaren. De oudsten krijgen vleugels en leven op de boomen.

Thans hebben wij slechts van de Mieren in ons werelddeel gesproken; maar in *Afrika* woont eene andere soort, die in de bouwkunst de bijen, wespen en bevers ver overtreft. Deze insekten, die men *Termiten*, *witte Mieren*, *Houtluizen of Vagvaguen* noemt, leven in gezelschap en bestaan uit drie soorten van individu's, uit mannetjes, wijfjes en arbeiders. Iedere Gemeente is uit één mannetje, één wijfje, en een groot aantal arbeiders zamengesteld, die men weder in enkele arbeiders en soldaten verdeelen kan.

Men telt vijfderlei soort van Termiten, *de krijgzuchtige, de bijtende, de wilde, de verwoestende*, en *de boom Termiten*. De plaats, waar zij hunne nesten bouwen, is verschillend. Zommige wonen op en onder den grond, andere op de takken der boomen.

De krijgzuchtige Termiten rigten gebouwen op, die tien tot twaalf voeten boven den grond uitsteken, en van buiten naar Zuikerbrooden gelijken. Zij zijn zoo stevig gebouwd, dat de mensch, ja zelfs de wilde os, als hij daarop klimt, die niet verwoest. Aanmerkelijk is het, dat als men deze gebouwen met die, welke door menschen handen gesticht zijn, vergelijkt, men dra overtuigd zal worden, dat zij voor deze, naauwelijks een kwart duim lange insekten, dat gene zijn, wat voor ons gedenkstukken zijn zouden, die vijfmaal hooger waren, dan de grootste Egijptische piramide. Ieder dezer gebouwen is van binnen in een groot aantal vertrekken verdeeld, namelijk in het *koningkijk vertrek*, dat is, dat geen hetwelk voor het mannetje en wijfje bestemd is, in de *kinderkamers*, waarin men de kleinen opvoedt, en in de *magazijnen*. Deze laatste zijn steeds met kleine gedeeltens van gom of verdikt plantensap vervuld. Wat de kamers betreft, die voor de eijeren en jongen bestemd zijn, dezelve bestaan uit stukjes hout, die door gom aan elkander verbonden zijn.

Deze kamers hebben eene onregelmatige gedaante en de grootste is geen halve duim lang. Zij leggen achter de kamer der moeder, die juist onder den top des kegels is. Alle de omliggende vertrekken vormen een grooten doolhof. Breede gallerijen zijn in de onderste deelen gemaakt en leiden drie a vier voet onder den grond. Hier halen de arbeiders het fijne gruis, dat zij in hunnen bek in eene duurzame klei veranderen, waaruit

zij

als dan de piramide, zoowel als het binnenste, bouwen, uitgezonderd de kinderkamers.

Het nest der *bijtende* en *wilde* Termiten heeft eene cilinder vormige gedaante. Het is slechts twee voeten hoog en met een kegelvormig dak gedekt. Men noemt het een toren-nest.

Het gebouw der *verwoestende* Termiten, is van buiten minder fraai, dat der *boom*-Termiten, is klootvormig, en is deels in de boomen, deels op de daken der huizen opgerigt. Men vindt er somtijds, die zoo ruim zijn als een groot zuikervat. Zij zijn uit stukjes hout, gom en sappen van boomen zaamengesteld, waarvan deze insekten een deeg maken, dat haar tot den bouw hunner cellen dient.

In de nesten der *oorlogzuchtige* Termiten, rekent men honderd arbeiders op één soldaat. De eerste zijn omtrent drie lijnen lang en wegen een grein, de anderen zijn een halve duim lang. Hun werk bestaat in te steken, en te *kwetzen, het geen zij ook* vrij scherp verrigten.

Maar het insekt, dat een volmaakten staat bereikt, krijgt vleugels. Deze soort is van de arbeiders en soldaten niet slechts door de vleugels onderscheiden, maar ook door de gedaante des *ligchaams*. Wanneer het geheel ontwikkeld is, is het omtrent acht lijnen lang, zijne vleugels hebben eene lengte van zestien lijnen en zijne oogen steken uit den kop. Terstond na den regentijd begint deze verandering, en dan verhuizen zij om andere koloniën te vestigen. Zij kiezen steeds vochtig weder tot hunnen uittogt, maar met hoe vele gevaren moeten zij worstelen! De vogels, de insekten, de vleeschvretende slangen en zelfs de Afrikanen, voeren eenen aanhoudenden krijg met hen. De laatste roosteren ze in een ijzeren pot, op een zacht vuur, als koffij, en vinden ze, op deze wijze bereid, voortreffelijk. Zeker is het dat

 van

van verscheidene millioenen, die, nadat zij hunne geboorteplaats verlaten, in de lucht vliegen, naauwelijks eenige paren behouden worden, die de arbeiders en soldaten aan de woede hunner vijanden ontrukken, en die daardoor beveiligen, dat zij ze in de koninglijke kamer opsluiten, waar eene kleine opening voor haar en de soldaten voldoende is. In dit verblijf ontbreekt het doorluchtig paar niets. De arbeiders verzorgen ze met levensmiddelen, gelijk ook haar talrijk aankomelingschap, terwijl de soldaten haar bewaken en tegen allen aanval beschermen.

Wanneer het wijfje bevrucht is, wordt haar buik oneindig grooter, dan haar geheele ligchaam. Als zij aan het leggen is, dan legt zij wel zestig eijeren in eene minuut. De Heer SMEATHMEN, die deze insekten zeer naauwkeurig heeft gadegeslagen, verzekerd, dat hij oude wijfjes in vier en twintig uren meer dan tachtigduizend eijeren zag leggen. Na dat dit leggen nu korter of langer duurt, zoo rigt zich hierna het getal der arbeiders, die de eijeren wegbrengen, en in de voor het gebroed bestemde kamertjes leggen, en zoo dra de kleinen uitgekropen zijn, zorgen zij voor dezelve op het naauwkeurigste, tot zij instaat zijn aan hare werkzaamheden deel te nemen.

De verwoestingen, die de Termiten, inzonderheid de *verwoestende* aanregten, zijn met geene pen te beschrijven. Deze insekten weten alles te vinden, alles te vernietigen, en een huis, dat het ongeluk heeft, door hen aangevallen te worden, zal, als men niet bij tijds goede maatregelen neemt, in korten tijd verwoest worden. Zij zijn des te gevaarlijker, dewijl zij onder den grond tot aan de fundamenten der huizen en magazijnen doordringen, al het hout, dat zij aantreffen, doorboren, zoo dat men de schade,

die

die zij veroorzaken, dikwijls niet eerder beſpeurt, voor dat men die niet meer verhinderen kan. Men zal dus wel willen gelooven, dat wanneer zij eens in een magazijn zijn gedrongen, geen kist of ſoort van waar, hare verwoesting ontgaan kan.

Zeer belangrijk en vermakelijk is het, wanneer men, echter met alle mogelijke voorzigtigheid, in het gebouw dezer inſekten een gat maakt. Terſtond komt er dan een ſoldaat die het veroorzaakt nadeel beziet; twee of drie volgen hem, en kort daarop ſtroomt eene geheele armée naar de opening, om den ingang te verdedigen. Intusſchen heerscht binnen in het gebouw de grootſte onrust. Somtijds vallen de dapperſte der ſoldaten op de aanvallers aan, en wee hun dan! Want om niet eens te ſpreken van de pijnlijke beten dezer inſekten, zoo hechten zij zich bij den eerſten aanval aan hunnen vijand vast, en laten zich eerder in ſtukken ſcheuren, dan dat zij *vlugten zouden*. Zoo dra men zich verwijdert, wordt het allengs weder ſtiller in het gebouw, de ſoldaten keeren terug, en de arbeiders wedijveren om de opening weder toe te metſelen, en gaan niet heen voor dat het werk voltooid is.

Er is nog eene ſoort van Termiten, die echter veel zeldzamer is, dan de oorlogzuchtige, namelijk de *wandelende* Termiten. Zij marcheren in geſlotene kolonnen, van twaalf tot vijftien in het front. Deze kolonnen beſtaan uit arbeiders, waar onder men ook eenige ſoldaten beſpeurt. Terwijl zij op deze wijze optrekken, dat vrij ſpoedig gaat, maken andere ſoldaten, die op beide zijden verdeeld zijn, een of twee voeten van de kolonnen patrouiljes, en zorgen dat geen vijand de arbeiders op hunnen togt ſtoort. — Maar 't geen het merkwaardigſt is, men ziet

an-

andere soldaten op de bladeren der naburige planten zitten, twaalf tot vijftien voeten hoog, die vedetten zijn, die van alles berigt geven, wat in den omtrek voorvalt. Iedere reis dat deze werkzame Garde, met de pooten op de bladeren klopt, antwoordt de geheele armée door een fluiten. Deze militaire wandeling eindigt daarmede, dat het geheele heer door twee of drie gaten, die zeker door de Avant-Garde gemaakt zijn, in den grond kruipt; maar mogelijk zijn deze gaten ook wel de ingangen van de Stad der *wandelende* Termiten.

OVER DE TURKOMANNEN.

Uit de nalatenschap van den, in 1813 op de reis naar Teheran, vermoorden reiziger BROWN.

Op mijne reis naar de tenten der Turkomannen, ontdekte ik een in het oog loopend onderscheid der zeden, tusschen deze en de Bedouinen. Bij de zwervende Arabieren zijn de regten der gastvrijheid onschendbaar; en zoo lang de waard een broodkoek bezit, acht hij zich verpligt de helft van denzelven aan zijn gast te geven. Maar de Turkoman biedt niets vrijwillig aan, en geeft hij wat melk of boter, dan neemt hij, zoo veel hij krijgen kan. Hij berekent zeer naauwkeurig, of het voordeeliger is, eene karavaan te plunderen, dan wel van dezelve voor vrij geleide geschenken te ontvangen.

De Arabier roemt op *Hasb we Nasb*, dat is, op zijn ouden stamboom, maar de Turkoman op zijne personele dapperheid.

Bij den eersten eischt de beleefdheid de groetenissen tot walgens toe uit te rekken, maar de laatste beantwoordt naauwelijks het *Salam Aleikum*.

De

De Turkoman draagt een breed gestreepten met franjes bezetten tulband, die op eene eigene wijze vastgemaakt is, somtijds ook slechts eene hooge muts van wit vilt. Een vest, gewoonlijk wit, bedekt het hembd; de Aga's echter dragen hier over nog een vest van laken, en in het gemeen komt de kleeding, naar dat rang en rijkdom die mede brengt, overeen met die der Hoofdstad. Gemeene lieden dragen een kort bont wammes. Een gordel is een hoofdvereischte, daarin steekt een ontzaggelijk groote sabel en een pistool. Velen dragen roode of gele halve laarsen. De kleeding der vrouwen bestaat in een bont vest en een stuk witte boomwol, dat het hoofd en gedeeltelijk het gezigt bedekt. De vrouwen zijn sterk, vlijtig en verrigten al het zware huiswerk. De mannen zijn meestal sterk gespierd, welgevormd, groot, rank en rustig. Zij hebben witte tanden, hunne oogen zijn zeer doordringend, en er heerscht iets zeer koens in hunne trekken en gedrag. De kleur hunner huid is helder, maar door de zon verbrand. Met een woord, alles teekent eene goede gezondheid en groote kracht. Iedere handeling, iedere beweging van den Turkoman, ademt waardigheid en bevalligheid, zijne taal is helder en welluidend, doch minder zacht, dan die der hoofdstad; voor abstracte begrippen echter, hebben zij, zoo als ligt te denken is, geene woorden, en deze heeft de turksche taal ook alleen aan de arabische te danken; maar daarentegen is zij zeer geschikt om sterke driften te teekenen, en de bevelen des gewelds met de krachtigste kortheid uit te drukken.

De rijkdom der Turkomannen bestaat in runderen, paarden, wapenen en kleederen.

Het is jammer dat bij menschen, die zulk eenen gelukkigen aanleg bezitten, traagheid, geweld, bedrog en trouweloosheid hebbelijk geworden zijn.

Van den morgen tot den avond doen de mannen niets anders als rooken, met elkanderen praten, naar hun vee zien en hunne bekenden te bezoeken. Des nachts loeren zij op roof, en zij achten het roemrijk als zij stoutheid bij den aanslag, en dapperheid bij de uitvoering toonen kunnen.

Hunne familiën zijn doorgaans niet talrijk, en het schijnt, dat de bevolking eer af, dan toeneemt.

DE MICHAELSBERG.

Zuidwestelijk van *Avranches*, in het Departement *la Manche*, (in *Frankrijk*) ligt de *Michaelsberg*, die de nieuwsgierigheid van alle reizenden, tot zich trekt. De stad, het slot, en de abdij, liggen op een voorgebergte, dat gelegen is tusschen de monden van twee kleine rivieren, *See* en *Selune* genoemd, midden in eene baai, die hier door de kusten der *Normandie* en *Bretagne*, gevormd wordt. Twee gebergten, die men de grafsteenen noemt, dewijl zij eenige overeenkomst met de grafteekenen hebben, die door de Galliers en Germanen, ter eere hunner krijgshelden van opgehoopte steenen opgeregt werden, scheiden dit voorgebergte, in twee deelen; en op een van deze is de abdij gebouwd, die men in het latijn *monasterium ad duas tumbas*, en *periculo maris* noemt, uit hoofde der zoo evengenoemde gebergten, en om het gevaar dat men zou loopen, als men zich van den vloed liet verrassen, die tweemaal in een etmaal voorvalt, het welk de oever van daar omtrek overdekt en dikwijls somwijlen ver de landerijen overstroomt.

Na dat men over den oever, dat uit ligt zand bestaat, en waarop veel schulpen liggen, gegaan is, komt men aan de eerste poort der stad, die

door

door een ijzeren hek geſloten wordt, dat men ſlechts voor rijtuigen opent, want paardrijders en voetgangers komen binnen door eene kleine ronde poort, naast de groote gelegen. Alle reizigers, zonder onderſcheid, moeten hunne geweren, hunne degens, ja zelfs hunne met ijzer beſlagene ſtokken, in een wachtkamer afleggen, die bij deze kleine poort ſtaat. Als zij dit gedaan hebben, dan gaan zij over een klein plein, en komen over eene ophaalbrug in de ſtad.

Langs eene kleine hoogte komt men dan tot den ingang van het oostelijk gelegen ſlot, eer men hier echter mag binnentreden, moet men zich aan een nieuw en ſtrenger onderzoek, dan het eerſte was, onderwerpen, want men moet ook verborgene wapenen, b. v. de zakpistolen en zelfs meſſen in eene tweede wachtkamer afleggen.

Zoo geheel ontwapend gaat men eerst door twee ſlinkewegs, die met ijzeren pennen voorzien zijn. Men klimt dan eenige trappen op en ſtaat plotſeling voor eene groote geſlotene poort, die een voet dik en geheel met ijzer beſlagen is, Een poortje, ſlechts drie voeten hoog, wordt geopend en men gaat gebukt door hetzelve en vervolgens zwijgend door een laag duister gewelf, welks muren met musketten en ſpieſen bedekt zijn. Thans ziet men eenen derden post, door de burger garde bezet. Al klimmende gaat men over een kleinen hof, welks hooge muren met ſchietgaten voorzien zijn. Eindelijk komt men aan de laatſte poort van het ſlot, en van daar bij de kerk, die op eene *plate forme* gebouwd is, die *de ſprong van Gauthier*, (*ſaut Gauthier*) genoemd wordt. Op deze effene plaats des bergs, heeft men een aangenaam rustpunt, en geniet, door het venster van eene kleine gallerij, een heerlijk uitzigt, over den geheelen oever en het rondom liggend land.

Van deze gallerij komt men in de kerk. Alles

tee,

teekent den ouderdom van dit gebouw, dat naar de Gothische bouworde gesticht is, in de gedaante van een kruis. Tusschen het koor en het ruim, ziet men het hoog altaar van den heiligen Michael, dat met rijk beeldhouwerk versierd is. Het eindigt in eene nis, waarin het beeld van dien aarts-engel levens grootte staat. Op een der muren aan de zuidoostelijke opening der vensters leest men, de namen van alle die edellieden der *Bretagne* en *Normandië*, die in 1423 deze vesting tegen de engelschen verdedigden, en bij den naam van ieder ridder staat zijn wapen. Aan dezelve zijde vindt men ook een schat van gewijde vaten en heilige overblijfselen, men ziet hier ook een vierkant schild en een kleinen degen, welke men zegt in *Ierland*, naast den draak, dien de heilige Michael gedood zou hebben, gevonden te zijn.

Als men de Kerk verlaat, komt men in het Klooster, hier staat men verstomd, als men ziet met welk eene stoutheid en regelmatigheid dit Klooster op den uitersten spits der rots gebouwd is.

Aan den eenen kant van hetzelve vindt men de zaal der Ridders van den Heiligen MICHAEL, en aan den anderen kant eene groote eetzaal, aan welker einde een windas is, waar door de levensmiddelen van het Klooster, die aan den steilen oever door sloepen gebragt zijn, opgewonden worden. Boven deze zalen liggen de slaapkamers en Bibliotheek, welker gewelf met schilderijen versierd zijn.

Het dak der Kerk, is met een leuning omringd, langs welke men rond kan gaan; wil men echter een heerlijk uitzigt hebben, dan moet men op den toren klimmen. Hier ziet men Noordelijk de spits van *Granville*; Oostelijk de Sta *Arranches*, en de geheele Kust der *Normandie*;

Zuid

Zuidwestelijk de Stad *Dol* in *Bretagne*; Westelijk de Haven van *Cancale*, en door een Verrekijker het Eiland *Jerseij*.

Als de Reizigers dit begeeren, dan brengt men ze in de onderaardsche gangen van het Klooster. Men kan die gevoegelijk met een Doolhof vergelijken, zoo loopen daar de wegen door elkander. Hier toont men twee gevangenisfen van zeven à acht voeten in het vierkant, waarin men in vroegeren tijd, de Staatsgevangenen opsloot, en wel door eene opening, die terstond door een valdeur weder gesloten werd.

De kunst heeft zich met de natuur vereenigd, om den berg van MICHAEL zeer sterk te maken. Hij wordt door verscheidene werken, en eene aanzienlijke artillerie verdedigd.

DE SALANGANEN.

Men verwondert zich te regt als men oesters of een levendigen rog ziet, hoe de eerste, die het waagde dit schelpdier of dezen visch te eten, zijn tegenzin overwinnen kon; maar wat moet men dan van de Chinezen denken, die eene spijze als een uitgezochte lekkernij verteren, die uit niets anders bestaat, als uit het nest van een vogel, die onder den naam van *Salangane* of *kleine zwaluw* bekend is.

Deze vogel, dien men bij millioenen op de Filippijnsche eilanden vindt, levert een aanzienlijk artikel in den handel op, deels voor de bewoners dezer eilanden, deels voor de Kooplieden van vreemde natiën, die deze kusten bezoeken.

De Heer POIVRE, Intendant der eilanden *France* en *Bourbon*, heeft ons de beste berigten, door eigene ondervinding opgezameld, omtrent dezen vogel medegedeeld.

Toen ik, zegt hij, in 1741, op het Schip *Mars*, dat naar *China* zeilde, was, kwamen wij in Julij van dit jaar in de zee engte *de la Sonde*, kort bij *Java*, tusschen twee kleine eilanden, die men de *groote* en *kleine Tocqua* noemt. Hier werden wij door eene stilte overvallen; wij gingen dus aan wal, in de hoop van groene duiven te schieten, en terwijl mijne reisgenooten de rotsen beklommen, ging ik langs het strand om schulpen en koralen te verzamelen. Na dat ik bijna het geheele eiland rondgewandeld was, ondekte een matroos, die mij vergezelde, een vrij diep hol in eene rots aan zee. Hij was er naauwelijks ingegaan, of ik hoorde hem mij roepen. Toen ik bij het hol kwam, vond ik de opening door een wolk van kleine vogeltjes bedekt, die als een bijën zwerm er uitvlogen. Ik trad binnen, na dat ik met mijnen stok verscheidene dezer vogeltjes, die mij tot hier toe nog onbekend waren, geveld had. Ik vond het bovenste gedeelte van het hol vervuld met kleine nesten, in elk van welke twee of drie eieren of jongen waren, die zacht op zulke vederen rusteden, als aan de borst der ouden zaten.

Dewijl deze nesten in het water week werden, zoo konden zij noch in den regen noch op de oppervlakte der zee bestaan.

De matroos vulde alle zijne zakken, ja zelfs zijn hembd met nesten en vogels. Ik maakte er ook eenige los en vond dat zij vast aan de rots kleefden.

Toen wij op het Schip kwamen, herkenden zij, die meermalen in *China* geweest waren, deze nesten voor die genen, welke de Chinezen zoo zeer beminnen.

De matroos verkocht ook eenige ponden zeer duur te *Canton*. Ik teekende deze vogels met hunne nesten en jongen naar de natuur, en ont-

merkte dra dat zij ware zwaluwen waren; omtrent zoo groot als de Kolibris.

Sedert heb ik opgemerkt, dat in de maanden April en Mei de zeeën, die zich van *Java* tot *Cochinchina* in noordelijke rigting, en van de punt van *Sumatra* tot nieuw *Guinea*, van het westen naar het oosten uitstrekken, met kuit van visch bedekt zijn, die op het water een dikke half vloeibare lijm vormt. Van de Maleiers, Cochinchinesen, en van de bewoners der Filippijnsche eilanden vernam ik, dat deze vogels hun nest uit deze kuit bereiden, die zij of over de oppervlakte der zee vliegende, of aan den kant der rotsen verzamelen.

Toen ik in April naar de Molukfche Eilanden reisde, en in Maart van het volgende jaar, door de zeeëngte *de la Sonde* voer, schepte ik beide reizen met een emmer van deze kuit, liet die droogen, en vond dat deze gedroogde kuit volmaakt geleek naar de nesten der *Salanganen*.

Tegen het einde van Julij, en in het begin van *Augustus*, bezoeken de *Cochinchinezen* de Eilanden, die twintig uren in den omtrek hunner kust liggen, om de nesten dezer kleine zwaluwen in te zamelen.

De *Salanganen*, vindt men slechts in dezen uitgestrekten *Archipel*, die het Oostelijk einde van *Azie*, begrenst, en die, uit hoofde der menigte Eilanden, voor de vermeerdering der visschen zeer geschikt is. De kuit vindt men hier in grooten overvloed, ook is het water daar warmer, dan ergens elders.

De kleur der nesten is witachtig geel, ook zijn zij eenigzins doorschijnend. In bijna allen vindt men min of meer sporen van de mist der vogels.

Ik heb nooit iets voedzamers en krachtigers gegeten, dan een soep van deze nesten, die in goed vleeschnat gekookt werden.

Geene soort van vogels is zoo talrijk. Volgens mijne berekening, worden jaarlijks duizend pikols, van deze nesten, uit *Batavia* gevoerd, die uit de Eilanden van *Cochinchina*, en de Oostelijk gelegene aangevoerd worden. Ieder pikol weegt 125 ponden, en ieder nest een lood, de uitvoer beloopt dus 125000 ponden aan gewigt, en het getal der nesten vier millioenen. Rekent men nu op ieder nest vijf vogelen, namelijk het mannetje, het wijfje en drie jongen, zoo volgt hieruit, dat reeds aan de kusten dezer Eilanden twintig millioenen dezer vogelen leven, zonder die te rekenen, welker nesten men niet krijgt, of die zich aan de kusten van het vaste land ophouden.

DE SPHINX.

Dit Kolossaal Standbeeld, dat men niet ver van de groote piramide in *Egijpte* vindt, verwekt nog meer verwondering door de edelheid der kunst waarmede het gewerkt is, dan door deszelfs groote. In deszelfs omtrekken, die nog goed geconserveerd zijn, vind men eene bewonderenswaardige fijnheid en zuiverheid. De uitdrukking van het hoofd, dat echt Afrikaans is, teekent zachtmoedigheid, gratie en rust, en al ontbreekt hier ook dat geen, wat men stijl noemt, dat is dat geen wat men in de Grieksche Goden bespeurt, zoo wordt men toch genoegzaam schadeloos gesteld, door de natuurlijke eenvoudigheid, die in dit oude kunststuk heerscht. Inzonderheid ligt in den mond, niettegenstaande de dikte der lippen, eene weekheid en zulk eene fijnheid der uitvoering, zoo als men die slechts in die werken ziet, welke geleverd zijn, toen de kunst hare hoogste volmaaktheid bereikte.

Men zegt dat de rots waarin dit Standbeeld gehouwen was, het graf van AMASIS geweest is.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

FRANEKER.

Den 28sten Junij 1821. Een der allerzeldzaamste feesten, welke ooit in het Gemeenebest der Letteren kunnen gevierd worden, heeft het van oudsher door ware verdiensten beroemd *Franeker*, in zijnen nu nederigen toestand verheerlijkt.

De bijna tachtigjarige Hoogleeraar E. WASSENBERGH, heeft met eene deftige redevoering, het halve Eeuwfeest van zijn als Hoogleeraar gegeven onderwijs, op eene zoo wel schoone als verrasschende wijze gevierd (1).

Des morgens den 19den dezer maand Julij, daartoe bij een gedrukt Programma bepaald, werden ten half elf ure de Heer Gouverneur dezer Provincie, en de Heer Curator RENGERS, (zijnde de Heeren Curatoren van LIJNDEN en VAN SCHELTINGA, door bezigheden en verre afwezigheid ge-

(1) De Hoogleeraar werd in het jaar 1767, als Hoogleeraar in de Literatuur aan het Athenaeum te *Deventer* beroepen, en bekleedde dien post aldaar drie jaren. Toen aan Vrieslands Universiteit beroepen, maakte Zijn Hooggeleerde een begin zijner lessen op den 8sten Januarij 1771. Nu zijn er dus reeds bijna 54 jaren verloopen, sedert Zijn Hooggeleerde de waardigheid van Hoogleeraar eerst aanvaardde, en ruim 50, sedert hij een' aanvang van zijn onderwijs te *Franeker* maakte. Dan de edele Grijsaard heeft den stilstand van het gewoon onderwijs, gedurende drie jaren, na de schandelijke vernietiging der Vriesche Universiteit, hoezeer die jaren verre van werkeloos zijn doorgebragt, willen voorbijzien, of liever uit zijnen rijkdom van tijd aanvullen, om nu eerst eindelijk zijn vijftigste jaar van onderwijs (*quinquagesimum eorum, quos docendo transegit., annum*, volgens het Programma) te vieren.

genoodzaakt, zich van de bijwoning van dit Feest, tot hun leedwezen, te verschoonen, en van hun Logement door Rector en Professoren afgehaald, en naar de Senaatkamer begeleid. Van daar begaven zich toen de Hoogleeraren DE CRANE en PIERSON THOLEN, (door den Hoogleeraar WASSENBERGH, als zijne oudste Ambtgenooten aan de voormalige Vriesche Akademie verzocht, om hem als paranimphen behulpzaam te zijn,) gevolgd door het corps Studenten, ook reeds in het groot auditorium vergaderd, om den achtbaren Grijsaard van deszelfs huis af te halen. Hier werd zijn Hooggeleerde door den Heer POTTER VAN LOON, Student in de Regten, treffend begroet en gelukgewenscht in naam der studerende jongelingen, „ die, om ook zelve eenigen luister aan dezen dag bij te zetten, nu gereed stonden Z. Hooggeleerde te begeleiden, onder betuiging dat zij er eene groote eer in stelden, dien dienst te bewijzen aan Z. Hooggeleerde grijs geworden in de beoefening der Schoone Letteren, gedurende vijftig jaren de steun, de glorie van het Vriesch Athene, en die thans nog met jeugdigen moed op deszelfs puinhoopen, de vervallene grootheid tracht op te beuren."

In statelijken optogt werd de Hoogleeraar tusschen zijne Paranijmphen, nu voorafgegaan door de eene, en gevolgd door de andere afdeeling der Studenten, allen in het zwart gekleed, met ongedekte hoofden, tot aan de Senaatkamer geleid, waar zijn Hooggeleerde binnentredende, door den Heer Rector Magnificus SWIJGHUIJSEN GROENEWOUD, met eene keurige Latijnsche aanspraak van gelukwensching, werd verwelkomd.

Na een weinig toevens ging de Hoogleeraar van daar, tusschen den Heer Gouverneur en den Heer Curator, gevolgd door Rector en Professoren, naar de van toehoorders digtvervulde Aka-

Akademiekerk; en ontvangen door de muzijk van een welingerigt Orchest, door den Hoogleeraar zelven, op eigene kosten, besteld, beklom Z. H. Gel. het vereeuwde hooge spreekgestoelte van Vrieslands oude Hooge School.

Dat spreekgestoelte was, en boven de standplaats des Redenaars, en voor dezelve, door een aantal jonge Juffers, die zich beijverd hadden, ook hare vereerende achting en genegenheid voor den geliefden Grijsaard te betoonen, in den keurigsten smaak versierd, met bevallige festonnen, van zacht groen en kiesch gezochte bloemen gevlochten, die op de talrijke schare van aanschouwers eenen indruk maakten, in volkomene harmonie met de achtbare innemendheid en bloeijende gezondheid, waarin zich de hoogbejaarde Redenaar vertoonde.

Geene uitgelezene stof van geleerd onderzoek, was nu het onderwerp der voortreffelijke Redevoering. De dankbare erkentenis van de groote en menigvuldige weldaden der Voorzienigheid, *gedurende een lang* leven genoten, vervulde het *hart des* Redenaars, en deed zijnen mond overvloeijen in lof, uitgeboezemd in eene taal Romes schoonste tijden waardig, en voorgedragen met de kracht der bevalligste welsprekendheid.

Onder die weldaden telde de Grijsaard mede: zijne geboorte in het hart van Vriesland uit brave en deftige Ouders; zijne jeugd door de voortreffelijkste Leermeesters geleid; het streelend genoegen van Leerlingen te hebben gevormd, die zelve groot en der Maatschappij nuttig zijn geworden, en het verheven genot der opregte vriendschap van uitstekende mannen.

In het volst gevoel wendde hij zich tot God, en dankte, op eenen roerenden toon, en met de krachtigste uitdrukkingen, het weldadig Opperwezen openlijk voor zoo vele zegeningen, welke hem

hem hadden mogen gebeuren, en voor de krachten van ligchaam en geest nog door hem genoten wordende.

Hierna in breedere uitweiding terugkomende op zijne Leermeesteren, zijne Leerlingen en zijne Vrienden, roemde hij met dankbaarheid, uit de eersten, H. J. ARNTZENIUS, J. SCHRADER en L. C. VALCKENAER; uit zijne talrijke Leerlingen, in allerlei betrekkingen naderhand aanzienlijk, zich slechts bepalende tot diegenen, welke in posten van Letterkundig Onderwijs hebben uitgemunt, en reeds hem en der geleerde wereld ontrukt zijn, vermeldde hij, als voorbeelden, onder aangename herinnering: H. BOSSCHA, R. VAN OMMEREN, J. A. NODELL, H. WAARDENBURG en S. WIJNGAARD; onder zijne afgestorvene Vrienden, gedacht hij, met erkentelijken lof, bijzonder aan J. RUARDI, L. VAN SANTEN, J. DE BOSCH, TH. VAN KOOTEN en J. VALCKENAER.

Voorts gaf hij het blijde uitzigt, om, daar God hem nog de krachten verleent, niet alleen in zijne loopbaan van openbaar onderwijs, ten nutte der studerende jeugd, steeds voort te gaan, maar ook der geleerde wereld de vruchten van zijne pen te leveren, in de uitgave van gewenschte Gedenkstukken der Oudheid.

Besluitende eindelijk, met dat vuur, hetwelk reeds zoo vaak de jaren des Redenaars had doen vergeten, zijne Redevoering, voor zoo verre hij nu goedvond die uitte spreken (*) in eenige treffende Dichtregelen, met wenschen voor de welvaart, den bloei, en den ten eenigen tijde te herstellenen luister van Vrieslands Kweekschool van Geleerdheid, die hem zoo na aan het harte ligt.

Na

(*) Men vleit zich, deze voortreffelijk Redevoering in haar geheel eerlang in druk te zullen zien verschijnen.

Na de Redevoering in de Senaatkamer terug-gekeerd zijnde, werd de eerbiedwaardige Grijsaard van daar weder in plegtigen optogt door Rector en Professoren, en door alle de Studenten, naar huis begeleid.

Des middags onthaalde zijn Hooggel. in het Heeren-Logement, op eenen vriendelijken maaltijd, een daartoe vooraf uitgenoodigd gezelschap; bestaande uit den Heer Gouverneur van Friesland, den Heer Curator van het Athenaeum, den Heer Griffier der Staten, den Heer President Burgemeester van Franeker, 's Hoogleeraars Zoon en Neef, alle zijne tegenwoordige Ambtgenooten, en negen zijner oude leerlingen, thans aanzienlijke posten bekleedende, en uit de vier voormalige Faculteiten, als derzelver vertegenwoordigers, gekozen. De hartelijke deelneming, die allen bezielde bij de jubelvreugde des gezegenden Gastheers, werd nu niet alleen in vrolijk toegebragte *gelukwenschingen* bij den vollen beker, maar vooral *door een aantal* Latijnsche en Nederduitsche *Gedichten, aan denzelven* betoond; gelijk reeds bij het eindigen der Redevoering een gedrukt Carmen van den Heer P. CAMPER, naar oud gebruik, onder de toehoorders was uitgedeeld.

Ten zelfden tijde werden alle de Heeren Studenten elders onthaald op eenen maaltijd, hun *ter eere van den Heer* WASSENBERGH gegeven, doch onder geheimzinnige verberging van den oorsprong dier edelmoedige vereering van 's mans beroemden naam, op dezen plegtigen dag.

De Heeren Studenten waren voorts van voornemen geweest, den Hoogleeraar WASSENBERGH eene Serenade te geven, doch deze, door toevallige omstandigheden, geene plaats kunnende hebben, begaf het geheele corps zich des avonds stmelijk naar het huis van Z. H. Gel., om bij monde van den Heer OOSTERLOO Med. Cand. Z. H. Gel. bij den afloop van dezen Feestelijken dag, nog-

 maals

maals geluk te wenschen en hunne hulde te bewijzen. Allen binnen verzocht, en door Z. H. Gel. op een Collation onthaald wordende, vond de opgeruimde Grijsaard zich nu, met hartelijk genoegen, omringd door de vrolijke jeugd, die de gulste vreugde-betooning met zedigen eerbied parende, dit zonderlinge Feest, op de welvoegelijkste wijze, eindelijk met blijde dankzegging en heilwenschen juichend besloot.

Zoo liep een dag ten einde, welke voor velen onvergetelijk zal blijven; een Feest, waarbij niet slechts de inwoners van *Franeker* hunne belangstelling op het levendigst betoonden, maar ook de van heinde en verre zamengevloeide groote menigte van allerlei stand en rang, waaronder zich een zeer aanzienlijk getal van 's Hoogleeraars voormalige discipelen, grijsaards, mannen en jongelingen, bevond, hulde en achting aan den zoo verdienstelijken, oudsten Voorstander van Vrieslands Letterroem bewijzende, deze bijzondere en in haren aanleg eenvoudige plegtigheid, naar den echten aard der Vriezen, tot een waar Nationaal Feest maakte.

SCHOOL-NIEUWS.

LOCHEM.

Den 13den Junij 1821. Heden had alhier wederom het gewone half jarige Examen, en kort daarop, de jaarlijksche Promotie der Latijnsche Schooljeugd plaats. De Rector hield bij deze gelegenheid eene korte redevoering over *Croesus, Koning van Lijdie*; waarop drie Jongelingen met prijzen bekroond wierden, en hunne *gratiarum actiones* tot genoegen der toehoorders opzeiden. Deze plegtigheid wierd door het aangenaam Orgelmuzijk, waarop de Heer GULDEN ons wel geliefde te vergasten, niet weinig luister bijgezet.

ZEVENAAR.

Den 28sten Junij had alhier het openlijk Examen en

en de uitdeeling der Prijzen, zoo wel van de Latijnsche, als van de Hollandsche en Hoogduitsche School, als gewoonlijk plaats.

Onze kundige Rector, de Heer J. H. FINMANN, opende deze plegtigheid, met eene *vergelijking tusschen de menschen en de dieren, waarin hij de uitmuntendheid van het menschelijke vernuft betoogde*, waarna de verdienstelijke Jongelingen: C. O. G. DE RIDDER en L. JANSSEN, schoone proeven van hunne vorderingen in de Latijnsche en Grieksche talen, en andere wetenschappen gaven; gelijk ook J. SPIJERS, nog eerst kort geleden, opgenomen. De twee eerste werden met prijzen tot hoogere klassen, en de laatste met een getuigschrift veréérd, waarna dezelve met bevallige redevoeringen, vooral C. O. G. DE RIDDER, met eene *gratiarum actio de Iracundia*, hunnen dank betuigden.

Afwisselende muzijk had de aandacht der hoorderen opgewekt, om op de redevoering van onzen zeer geschikten Schoolleeraar J. STEVENS acht te geven, welker inhoud was: *de behoeftige toestand van den mensch als zoon der natuur, is de bron zijner grootheid als redelijk wezen.* Waarna dezelve een Socratisch gesprek met de derde klasse hield, over het leven en den dood van dien wijsgeer, en tevens over de onsterfelijkheid der ziel, volgens Socratische bewijzen.

Bij de tweede klasse werden de woorden: *noodzakelijk en toevallig*, als verstandsoefening opgehelderd.

Op eene bevallige wijze geschiedde van de eerste klasse het spellen en lezen op het bord, terwijl dezulken die reeds meer gevorderd waren, volzinnen lazen, en spelfouten verbeterden.

Vooral gaven de derde en tweede klassen voorbeelden van rekenkunde volgens het nieuwe stelsel der maten, munten en gewigten, en proeven van vorderingen in de taal en aardrijkskunde, vader-

land-

landsche en Bijbelsche geschiedenis, &c. gelijk ook eenige van hun, met die der Latijnsche School, bewijzen van vordering in de Meetkunde, door eenige voorstellen van Paralellogrammen en Veelhoeken optelossen, gaven.

Aan allen werden meerdere of mindere prijsen uitgedeeld, waarvoor met veel bevalligheid in versen of in prosa, hunnen dank betuigden: HENRIETTA FROWEIN, KEETJE D'HARVANT, LOUIS WEINHAGEN, KAR. VAN NISPEN, FERD. BÖHME en MARIA FROWEIN. Het geheel met een schoon Orgel-Muzijk, en aangename beurtgezangen, door de liefelijke stemmen der jeugd begonnen, afgewisseld en besloten, is tot een bijzonder genoegen van de te zamen gevloeide menigte der toehoorders afgeloopen.

E L B U R G.

Den 21sten Junij 1821. Het openbaar onderzoek naar de vorderingen der Kweekelingen van het, in deze Stad gevestigd, Instituut van opvoeding heeft, den 1sten en 2den dezer, op den gewonen voet plaats gehad. Hetzelve werd, den 1sten dezer, begonnen met het onderzoeken der vorderingen die de leerlingen hadden gemaakt in de Schrijf-, Reken-, Stel- en Meetkunde; vervolgens voortgezet met het onderzoeken hunner bedrevenheid in de Natuurkunde, de natuurlijke historie en den Godsdienst; en geëindigd met de blijken die de Kweekelingen gaven, van hunne gemaakte vorderingen in de Aardrijks- en Geschiedkunde. Het naauwkeurig bewerken van eenige hun voor de vuist opgegeven, Reken- en Meetkundige voorstellen; het vlug bewerkstelligen van eenige natuurkundige proeven, gelijk mede de netheid der landkaarten, door eenigen afgeteekend, toonde zoo wel als het juist beantwoorden der aan hen over deze wetenschappen gedane vragen, genoegzaam aan, dat velen in dezelve goede vorde-

deringen hadden gemaakt, en met de behandeling der natuurkundige werktuigen wel bekend waren.

Den 2den der gemelde dagen, werd het Examen begonnen met het onderzoeken der door de leerlingen gemaakte vorderingen in de Latijnsche en Griekfche talen; daar na voortgezet met het opmerken der vorderingen die zij hadden gemaakt, in de Fransche, Hoogduitsche, Engelsche en Nederlandsche talen; en besloten met het onderzoek naar hunne bedrevenheid, in de Teeken- en Schermkunde, de Muzijk en het Dansen. Het vlug en naauwkeurig vertalen van eenige stukken, uit sommige der beste Schrijvers in de gemelde talen, welke hun niet door hunne Leermeesters, maar door eenige der bij dit onderzoek tegenwoordig zijnde Heeren werden opgegeven, gaven, zoo wel als het veelal juist beantwoorden der, over de regelen dier talen gedane vragen, voldoende blijken, dat vele Leerlingen in dezelve goede vorderingen hadden gemaakt; terwijl ook de proeven, die de Leerlingen gaven van hunne ervarenheid in de Teekenkunde en de Muzijk, een algemeen genoegen verschaften aan allen die dezelve bijwoonden.

Na dat dit onderzoek alzoo tot een blijkbaar genoegen der Heeren Curatoren van dit Instituut, zoo wel als van den Heer Commisfaris voor de Latijnsche Scholen, die deze plegtigheid wel met zijn bijzijn had willen vereëren, was afgeloopen, werd den 4den dezer, de promotie van, en de prijs uitdeeling aan de verdienstelijksten onder de Leerlingen, openbaar in de Kerk dezer Gemeente gevierd.

Deze plegtigheid werd, als naar gewoonte, geopend door den Rector der Latijnsche Scholen, met het houden eener korte aanspraak in de Latijnsche taal, vervolgens hielden vijf Jongelingen korte redevoeringen in onderscheidene talen; en wel

wel G. A. HOEFHAMER, in de Latijnsche; G. BAKKER, in de Fransche; B. J. WEIJMAR, JR. in de Hoogduitsche; J. J. L. GRAAFLAND, in de Engelsche; en H. W. L. POST, in de Nederlandsche taal.

Daar na werden door den Secretaris van Curatoren voorgelezen, de namen der genen, die in onderscheidene talen en wetenschappen, welke op dit Kweekschool worden onderwezen, de meeste vorderingen hadden gemaakt.

Vervolgen werden de eerste prijzen uitgereikt, aan de volgende Jongelingen: B. H. ALBRECHT, G. BACKER, P. A. J. BEELAERTS VAN BLOKLAND, C. D. C. BERCHUIS, J. J. L. GRAAFLAND, L. HARMSEN, A. VAN LINDEN VAN DEN HEUVELL, A. G. HEINEKEN, G. A. HOEFHAMER, G. VAN DER JAGT, J. J. A. LUCHTMANS, A. H. A. MAMIN, P. H. MARCELLA, P. A. VAN MEURS, H. W. L. POST, B. W. A. E. SLOET, L. A. J. W. SLOET, R. H. DE VOS VAN STEENWIJK, M. L. TIJL, P. VERSCHUUR, B. J. WEIJMAR JR. en N. WEIJMAR, welke daar voor, op eene bevallige wijze, in onderscheidene talen, zoo in dichtmaat als ondicht, hunnen dank, aan Heeren Curatoren betuigden.

De tweede prijzen, ontvingen: H. B. BEETZ, D. C. J. HARMSEN, G. J. LUCHTMAMS, E. VAN DER MATEN, H. VAN OVERKLIFT, G. H. J. VAN RANDWIJCK, L. ROMIJN, H. VAN LEEUWEN DE ROOIJ, H. J. STRAATMAN, W. WEIJMAR en J. L. A. VAN WINGHEN.

Daar op werden vier Leerlingen, zijnde G. A. HOEFHAMER, P. VAN MEURS, R. DE VOS VAN STEENWIJK en M. L. TIJL, tot het Akademisch onderwijs bevorderd, en ontvingen de daar toe noodige getuigschriften.

En daar twee Leerlingen, G. H. HOEFHAMER, en B. WEIJMAR, gedurende de drie verloopen jaren, telken reize eenen eersten prijs verworven, en thans weder den hoogsten verdiend had-

hadden, zoo werden ze tot de klasse van een bevorderd, en door den Heer H. VAN STRALEN, President der Curatoren, met eene buitengewone Medaille beschonken, na dat deze Heer hun, in eene treffende aanspraak, zijn genoegen, en dat zijner mede Curatoren had betuigd, over de uitmuntende wijze, waar op zij van den tijd, op dit Kweekschool doorgebragt, hadden gebruik gemaakt.

Eindelijk werd deze plegtigheid, gelijk dezelve begonnen was, weder gesloten door den Rector met eenige dichtregelen, waar mede hij affcheid nam van zijne leerlingen, die tot de Akademische lessen waren bevorderd, en de toehoorders bedankte voor den luister, dien zij aan dit Kinderfeest door hunne tegenwoordigheid hadden bijgezet.

Deze plegtigheid werd niet weinig veraangenaamd door een fraai Orchest, grootendeels bezet door Kweekelingen van het Instituut zelf, hetwelk zich bij afwisseling, voor en na het uitspreken der redevoeringen liet hooren; ook werd dezelve grootendeels verfraaid door eene menigte van beschaafde toehoorders, zoo uit deze als andere Gemeenten, en leverde alzoo weder een voldoend bewijs op van den voortdurenden bloei van dit Kweekschool.

HAARLEM.

Den 19den Junij. Heden had alhier de promotie aan onze Latijnsche Scholen plaats. Z. E. de Staatsraad Gouverneur van *Noord-Holland*, eene Commissie uit de stedelijke Regering, en andere aanzienlijke personen, vereerden deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid. De volgende zes Jongelingen hielden door hen zelven opgestelde redevoeringen, namentlijk G. LEE, *de invicta Hispanorum classe, ab Anglis profligata, regnante Elizabetha*, (*carmine Elegiaco.*) P. ELIAS, *de Michaële, Adriani, F. Rutero.* P. G. HUBRECHT, *de obsidione Leidensi. a.* CIↃIↃ LXXIV. J. W. V. D. WIS-

SEL,

SEL, *de vita Hermanni Boerhavii.* J. PARÉ, *de Ostracismo Atheniensium.* en L. SLINGELAND, *de Albrechto Beylingio*, (*carmine Elegiaco.*) Deze Jongelingen werden vervolgens met fraaije eereprijzen begiftigd, en tot de Akademische lessen bevorderd.

Eerste klasse, van de tweede orde tot de eerste werden bevorderd: A. ARNTZENIUS, PEERLKAMP en J. F. ALEWIJN, de twee eersten met prijzen. Van de derde tot de tweede, SERRURIER, VAN GEUNS, LICHTENBERG en C. GERLINGS, de eerste met een prijs. Van de vierde tot de derde, STEENBERGEN, H. WAARDENBURG, ROOD en CROMMELIN, de twee eerste met prijzen.

Tweede klasse, van de eerste orde tot de vierde van de eerste klasse, GROENEWEG, met een prijs, en HOEUFFT. Van de tweede tot de eerste BOSVELT, met een prijs, en J. GERLINGS.

Derde klasse, van de eerste orde tot de tweede van de tweede klasse, GHELE, SIJBRANDI, CALKOEN en SCHAGT, de drie eersten met prijzen. Van de tweede tot de eerste, WEIJERS, MAKS, NAHUIJS en VAN DE WATER, de twee eersten met prijzen.

Vierde klasse van de eerste orde tot de tweede van de derde klasse, ENSCHEDÉ, GEFKEN en RECKMAN, de twee eersten met prijzen. Van de tweede tot de eerste, WIJKHUIZEN, met een prijs, en KOCK LIS. Van de derde tot de tweede, WAARDENBURG met een prijs en W. G. ALEWIJN.

Instituut. Eerste klasse, tot de orde van verdiensten, gingen met prijzen over: SIJBRANDI en ARNTZENIUS, van de tweede tot de eerste: BOSVELT en ENSCHEDÉ, met prijzen. Van de derde tot de tweede; CALKOEN, PARÉ, J. GERLINGS en HOEUFFT, de eerste met een prijs. Van de vierde tot de derde, GEFKEN en WIJKHUIZEN, met prijzen.

Tweede klasse van de eerste orde tot de vierde van de eerste klasse, MAKS, met een prijs,

WARDENBURG en VAN GEUNS. Van de tweede tot de eerste, GHELE, van de derde tot de tweede RECKMAN.

HARLINGEN.

Den 12den Julij 1821. Heden hebben hier het halfjarig Examen, en de plegtige bevordering der Latijnsche Schooljeugd plaats gehad.

Des voormiddags geschiedde, in tegenwoordigheid van Heeren Burgemeesteren en Schoolarchen, het onderzoek naar de vorderingen der Leerlingen, zoo in het Grieksch en Latijn, als in de andere wetenschappen, met dat gevolg, dat van dezelve de aangenaamste en allezins voldoende proeven gegeven werden.

Des namiddags, bij de promotie en uitdeeling der prijzen, opende de Heer P. GREIJDANUS, Rector der Scholen, deze plegtigheid, met eene prolusio: *De eruditorum linguae necessitate, eaque probata, vivane sit an mortua.*

Hier op hield de verdienstelijke Jongeling: O. SPOELSTRA VAN GOCH, schoon reeds in het voorgaande jaar tot de Akademische lessen bevorderd, eene plegtige afscheids Redevoering, *in Arati Sicyonii laudem.* Deze geëindigd zijnde, werd hem een eereprijs geschonken, waar voor hij op eene bevallige wijze zijnen dank betuigde. Dit geschiedde insgelijks door L. V. LEDEBOER, Leerling van de eerste klasse, die van de tweede tot de eerste orde bevorderd werd, en niet alleen eenen prijs, maar ook een loffelijk getuigschrift van zijne vorderingen in de *Mathesis* ontving; als ook door J. [illegible]ENSTRA, Leerling der tweede klasse, die een prijs van naarstigheid geschonken werd.

Vervolgens werden bevorderd van de vierde tot de derde klasse: C. Z. FARRET. Van de vijfde tot de vierde klasse, F. TJALLINGII. In de vijfde klasse van de tweede tot de eerste orde: H.

 KAMP,

KAMP, H. L. VAN ALTENA en M. VAN SLOTEN, en in de zesde klasse, van de tweede tot de eerste orde, C. M. VOERMAN en P. J. KESTENS, waar op C. Z. FARRET, F. TJALLINGII, H. KAMP en C. M. VOERMAN, met prijsen werden begiftigd, en bovendien aan C. Z. FARRET, een vereerend getuigschrift wegens vordering in de Mathesis gegeven werd. Allen betuigden, door het opzeggen hunner gratiarum actiones, hunnen dank, 't geen door den laatstgenoemden ook gedaan werd, in naam van H. L. VAN ALTENA en P. J. KESTENS, aan welke een loffelijk getuigschrift van naarstigheid geschonken werd.

Zeer voldaan keerde elk terug, terwijl deze plegtigheid, gelijk dezelve met muzijk begonnen en afgewisseld was, zoo ook met hetzelve besloten werd.

GRONINGEN.

Den 12den Julij. Den 5den dezer had alhier de gewone halfjaarlijksche promotie, bij onze Latijnsche scholen plaats. Na eene korte voorafspraak van den Rector, beklom de verdienstelijke Jongeling H. J. OFFERHAUS, het spreekgestoelte, en hield eene redevoering, waarin hij het karakter van HANNIBAL verdedigde, tegen de beschuldigingen der Romeinsche Geschiedschrijvers; waarna hij, met de verdienstelijke Jongelingen J. A. FEITH, R. FEITH en A. A. CREMERS, naar de Akademische lessen werd bevorderd; terwijl op de eerste klasse A. J. OFFERHAUS, den Latijnschen en H. REIGER, den Griekschen prijs behaalden. — Van de tweede naar de eerste klasse werden bevorderd, J. SWAAGMAN, P. A. SCHIK VIETOR, J. BOSMAN TRESLING, C. A. J. S. VAN NAGELL, S. TRIP, J. N. VAN DER HOOP en C. C. G. OFFERHAUS; op deze klasse verkreeg J. SWAAGMAN, den Latijnschen en Griekschen prijs. — Van de derde naar de tweede klasse werden bevorderd:

D.

J. VAN DER HOOP, R. TEN POST, H. J. KIJMMELL, H. A. DE SAVORNIN LOHMAN, G. LANDWEER, J. BUSCH KEIZER, F. A. D'AULNIS DE BOUROUIL, L. R. SALVERDA, en O. Z. VAN SANDICK; D. VAN DER HOOP, behaalde den Latijnfchen en H. J. KIJMMELL den Griekfchen prijs. — Van de vierde tot de derde klasfe gingen over: F. F. D'AULNIS DE BOUROUIL, W. W. F. VAN PANHUIJS, T. BRUNSVELD KEIZER, M. J. KEIZER, C. VAN WEERDEN ABRESCH; van welken F. F. D'AULNIS DE BOUROUIL den Latijnfchen en C. VAN WEERDEN ABRESCH den Griekfchen prijs behaalde. — Van de vijfde tot de vierde klasfe werde bevorderd: L. A. SCHRÖDER STEINMETZ, J. TRIP, J. SINNINGHE DAMSTÉ, A. P. KRUDOP, H. O. PICCARD, N. THONUS, J. R. KRUDOP, W. R. WARMOLTS; welker eerfte L. A. SCHRÖDER STEINMETZ den Latijnfchen prijs behaalde; J. TRIP verkreeg op deze klasfe den Griekfchen. — Van de zesde tot de vijfde klasfe gingen over: J. MEIJER, B. PH. EBBINGE, E. REIJERS, J. VERSTEEG; J. MEIJER, behaalde zoo wel den Latijnfchen als Griekfchen prijs. — In de Fabelkunde, behaalde J. BOSMAN TRESLING, den eerften, A. J. KIJMMELL, den tweeden en W. W. F. VAN PANHUIJS, den derden. — Op de eerfte klasfe der Gefchiedenis, werd de prijs behaald door J. BOSMAN TRESLING, op de tweede door G. VAN TROJEN, en op de derde door J. MEIJER. — In de Aardrijkskunde behaalde J. BOSMAN TRESLING, den prijs op de eerfte klasfe, J. L. TRIP, op de tweede en L. A. SCHRÖDER STEINMETZ, op de derde. — Op de eerfte en tweede klasfe der Meetkunde, werden geene prijzen uitgereikt, op de derde behaalde J. MEIJER, denzelven. — Met getuigfchriften werden vereerd, op de vierde klasfe: T. BRUNSVELD KEIZER, P. SPANDAW en W. J. VAN BEECK CALKOEN, op de vijfde klasfe: J. SINNINGHE DAMSTÉ, A. P. KRUDOP, A. O. PICCARD, N. THONUS, J. R.

KRUDOP en W. R. WARMOLTS, op de zesde klasse: J. VERSTEEG.

Deze plegtigheid, welke met muzijk geopend, afgewisseld en besloten werd, liep zeer tot genoegen der talrijke toehoorders af.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HALL. Andermaal vergaderde de Kerkeraad, ten overstaan van Ds. J. H. MEILING, met het oogmerk om, in plaats van onzen overleden Predikant, een anderen te kiezen. Men maakte de volgende nominatie:

DD. DE WILDE, Predd. te *Klaaswaal.* BARENBRUG, te *Spankeren.* BROWN, te *Elkum.* BUDDE, te *Geesteren.* HULSTEIN, te *Kedichem.* TOUSSAINT, te *Westwoud* en *Binnewijzend.*

Waaruit beroepen is Ds. H. W. DE WILDE, die deze beroeping, na beraad, heeft aangenomen.

LOENEN vakant. Zie Maart 1821.

NIJMEGEN.

HEMMEN. Den 6den Junij is, op vertoonde acte van collatie van den Hoog Welgeb. Heer J. G. BARON VAN LIJNDEN, Heer van *Hemmen*, door den Kerkeraad dezer Gemeente, ten overstaan van den Consulent, Ds. A. J. BEGEMANN, Pred. te *Randwijk* en *Lakemond*, beroepen Ds. A. MOLENAAR, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, die deze beroeping,

on-

onder inwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

HUISSEN. Onze Leeraar W. RUTTINCK, beroepen naar *Boxmeer*, heeft van zijne betrekking op Gemeente en Classis behoorlijk ontslagen zijnde, op den 24sten Junij, van ons afscheid genomen, met *Rom.* XVI: 24. *De genade van onzen Heer J. C., zij met u allen.*

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

WINSSEN EN HORSSEN vakant. Zie Maart 1821.

OVER EN NEDERASSELT vakant. Zie Junij 1821.

ALTFORST EN APPELTERN vakant. Zie Junij 1821.

ZUTPHEN.

BORKULO, den 30sten Junij 1821. Heden ontving de Kerkeraad alhier de tijding, van het overlijden van den Wel Eerw. Heer G. W. IMMINK, *laatst Predikant te Engelbert*, in den ouderdom van 45 jaren. Zijn Eerw. had, gedurende een tijdvak van twaalf jaren het Evangelie der Zaligheid, onder ons verkondigd. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. A. HUMMELINCK, maakte ons op den 1sten Julij in eene gepaste voorafspraak, met dit sterfgeval bekend, ons bepalende, bij de zekerheid des doods, en ons opwekkende, om zoo te leven, dat wij deszelfs komst eenmaal met gelatenheid kunnen inwachten. De grondslag waarop hij zijne aanspraak tot ons rigtte, was: *Hebr.* IX: 27*a. Het is den mensch gezet, eenmaal te sterven.*

RUURLO, den 11den Julij. De alhier beroepen Predikant, Ds. J. VAN KUIJK, heeft dit beroep aangenomen.

DOETINCHEM. Zie Junij 1821.

TIEL,

KESTEREN. Onze Leeraar, Ds. J. H. LAMMERS, te *Staveren* in *Vriesland* (zie de vorige Boekzaal) beroepen, heeft ons bekend gemaakt daarvoor bedankt te hebben.

BEUSICHEM, den 1sten Julij. Heden vernamen wij van onzen Leeraar, Ds. H. M. BOUVIN, dat hij de beroeping naar *Koudekerke*, onder de Classis van *Middelburg*, van welker ontvangst hij ons te voren had kennis gegeven, aannam, onder inwachting van de noodige goedkeuringen, zoo dat deze Gemeente eerlang zal vakant worden.

ZOELMOND. De benoeming van Ds. A. LOSGERT, door Z. M. tot Predikant dezer Gemeente, is nog niet gevolgd door eene kerkelijke beroeping gelijk in de vorige Boekzaal abusivelijk berigt is, daar onze Leeraar, Ds. J. A. VAN EIJK VAN VOORTHUIJZEN, nog niet is losgemaakt of afscheid heeft gepredikt, en dus ingevolge Art. 27. van het Reglement op de vakature, die beroeping tot zoo lange moet worden uitgesteld; moetende alzoo in de Boekzaal van Junij l. l. pag. 761. reg. 4. gelezen worden: en zal dus aldaar naar kerkeorde beroepen worden.

ERICHEM vakant. Zie Maart 1821.

RAVENSWAAI. Zie April 1821.

BOMMEL.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820.

DEIL EN ENSPIJK. Zie Junij 1821.

HEDEL vakant. Zie Junij 1821.

EST vakant. Zie Junij 1821.

OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN. Zie Junij 1821.

HARDERWIJK.

OLDENBROEK vakant. Zie Junij 1821.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. De Wel Eerw. Heer J. WIJS, J. C. ZOON, Pred. te *Schiedam*, heeft onze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatien, aangenomen.

'S GRAVENHAGE, (*Engelsche Kerk*) den 27sten Junij 1821. Heden overleed alhier, na eene korte doch hevige ziekte, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer W. CARP, *A. L. M. Philos. et Theol. Doctor*, in den ouderdom van 58 jaren, na zijne Studiën aan de Akademie te *Utrecht*, volbragt te hebben, is hij in den jare 1788, Pred. geworden aan *de Vuursche*, in 't jaar 1792 te *Waardenburg* en *Neerijnen*, en sedert 1803 *in de Engelsche* Gemeente alhier, Pred. geweest, nalatende vijf kinderen uit zijn eerste Huwelijk, waar van twee minderjarig zijn. Dit verlies wordt door elk, die den braven man gekend heeft, zeer betreurd!

De Eerw. Heer MACKEIJ, heeft voor onze Gemeente eene Lijkrede gehouden, naar aanleiding van *Job* XIV: 10. De Wel Eerw. Heer C. L. VAN DEN BROEK, Pred. in de Nederduitsche Gemeente, Schoonzoon des Overledenen, heeft zijns waardigen Schoonvaders, met aandoening gedacht, gelijk de Nederduitsche en Walsche Predikanten, dit ook aan hunnen Vriend en Medebroeder gedaan hebben. Dus is

'S GRAVENHAGE (*Engelsche Kerk*) vakant.

SCHIPLUIDE, den 1sten Julij. Onze Leeraar, Ds. C. LOREIJN, beroepen zijnde in de Gemeen-

 te

te van *Baardwijk*, maakte ons heden bekend, dat hij, na beraad, voor deze beroeping bedankt had.

ROTTERDAM.

SCHIEDAM, den 16den Junij 1821. Onze Leeraar, Ds. J. WIJS, maakte gisteren voor acht dagen aan de Gemeente bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar *'s Gravenhage*, en gisteren avond, dat hij dezelve had aangenomen.

MAASSLUIS. Onze beroeping, uitgebragt op den Wel Eerw. Heer W. W. VAN BEUZEKOM, door zijne Majesteit onzen Koning, bij Hoogstdeszelfs Besluit van den 4den Junij N°. 70. gunstig geapprobeerd zijnde, zal zijn Eerw. D. V. op den 12den Augustus in zijnen dienst onder ons bevestigd worden.

HOOGVLIET, den 8sten Julij 1821. Onze Leeraar, Ds. J. DU SAAR, maakte ons veertien dagen geleden bekend, eene beroeping naar de Gemeente van het *Fort Bath*, *Rilland* en *Bath* ontvangen, en dezelve in beraad genomen te hebben; doch heden meldde hij ons, dat hij besloten had bij ons te blijven, en predikte bij die gelegenheid over *Hebr.* X: 25*a*. *Laat ons onze onderlinge bijeenkomsten niet nalaten.*

MOERKAPELLE, den 12den Julij 1821. Onze beroeping uitgebragt, op den Kandidaat J. DE JONG, is door zijne Majesteit onzen Koning, bij Hoogstdeszelfs Besluit van den 5den Julij No. 86. gunstig geapprobeerd. Wij leven dus in de hoop, om onzen beroepen Leeraar, in het begin van Augustus, alhier bevestigd te zien.

LEIJDEN.

NIEUWVEEN, den 18den Junij. Na het bedanken van Ds. J. H. WORST, te *Oudkarspel*, is de volgende nominatie gemaakt:

Op het achttal kwamen:

DD. S. JOENIS, Predd. te *Waverveen*, F. BOON, te

te *Haringkarspel* en *Dirkshorn.* STEENBERG, te *Klein Borssum.* HEENCK, te *Schelluijnen.* VAN SPAL, te *Koedijk.* MOS, te *Delfzijl.* A. VAN BEMMELEN, te *Ankeveen.* en A. HOUTKAMP, te *Durgerdam.*

Op het viertal:

DD. BOON, S. JOENIS, STEENBERG en VAN BEMMELEN.

Op het tweetal.

DD. BOON en STEENBERG.

Waar uit beroepen is Ds. L. STEENBERG, Predikant te *Klein Borssum.*

NOORDWIJK AAN ZEE, den 24sten Junij. Onze Leeraar, Ds. R. H. DE BRUIJN, heeft, na te voren van zijne betrekking op deze Gemeente, ontslagen te zijn, zijn dienstwerk heden onder ons geëindigd. Zijn Wel Eerw. predikte over 1 Pet. I: 25. *Maar het woord des Heeren blijft in de eeuwigheid, en dit is het woord, dat onder u verkondigd is.*

Heeren *Proponenten* en Predikanten buiten *vaste bediening*, worden uitgenoodigd, in de vakature te prediken.

ZEVENHOVEN vakant. Zie Febr. 1821.

DORDRECHT.

HOOGBLOKLAND, den 22sten April. Onze Leeraar, Ds. J. J. BUIJN, gaf ons heden het berigt, dat hij bedankt had voor de beroeping naar *Op-* en *Neder-Andel*, onder de Clasfis van *Heusden*, terwijl ons hier van den 8sten April was kennis gegeven.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN, den 24sten Junij. Na dat onze Leeraar J. J. W. DIEMONT, in eene kerkelijke vergadering, door den Gecommitteerden van het Klasfikaal Bestuur, Ds. N. STEENBERGEN, in tegenwoordigheid van den Consulent J. WALLER, Pred. te *Streefkerk*, van zijne betrekking op deze Gemeente was losgemaakt,

maakt, nam zijn Eerw. heden van ons afscheid met *Hand.* XX: 32. *En nu Broeders, ik beveele u Gode en de woorden zijner genade.*

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND. Ds. J. MAASEN, Pred. te *Kuinre*, voor de beroeping, alhier op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt hebbende, is bij dispositie van zijne Excellentie, den Heer Staatsraad Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, van den 9den Mei l. l. N°. 130/771 aan den Kerkeraad, uit naam en van wege Zijne Majesteit, de volgende nominatie voorgesteld:

DD. D. DAGEVOS, Predd. te *Driehuizen* en *Zuid-Schermer*. C. J. VAN DRIEL, Kandidaat bij det Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*. J. H. BROUWER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*. en A. J. M. TIMMERMAN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, waar uit, den 9den Junij, in tegenwoordigheid van den Consulent der Gemeente, Ds. G. VERBEEK, Predikant te *Goudriaan*, beroepen is de Wel Eerw. Heer A. J. M. TIMMERMAN, Kandidaat van den h. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, die dit beroep heeft aangenomen.

ALBLASSERDAM. Ds. W. VAN DER LEEUW, Pred. te *Limmen*, heeft de beroeping naar deze Gemeente, onder inwachting der vereischt wordende approbatien, aangenomen.

RIJSOORT EN STREVELSHOEK. Onze Leeraar J. VAN KUIJK, heeft de beroeping naar *Ruurlo*, onder de Classis van *Zutphen*, na beraad, onder inwachting der noodige approbatien, aangenomen.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant Zie April 1820.

SPIJK. vakant. Zie Aug. 1820.

NUMANSDORP (BUITENSLUIS). Zie April 1821.

SLIEDRECHT. Zie Junij 1821.

GOU-

G O U D A.

WILLIGE LANGERAK, den 3den Junij 1821. Onze Leeraar Ds. A. LOSGERT, gaf ons heden kennis, bij besluit van Z. M. van den 14den Mei l. l., benoemd te zijn, tot Predikant te *Zoelmond*, Classis van *Thiel*, en dat hij dien ten gevolge, naar Kerkeorde aldaar zoude worden beroepen.

KRIMPEN AAN DE LEK, den 24sten Junij 1821. Onze Leeraar, Ds. J. HERDERSCHEE, van hier naar *Dokkum*, beroepen zijnde, hield op heden, na van zijne betrekking van deze Gemeente en de Classis van *Gouda*, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, te zijn losgemaakt, zijne afscheidsleerrede met *Phillipp*. I; 27 en 28. Dus is

KRIMPEN AAN DE LEK vakant.

HEIKOP. Onze Leeraar, P. BROEKMAN, maakte op den 1sten dezer aan de Gemeente bekend, van zijn Majesteit den Koning ontvangen te hebben de Acte van Collatie, als Leeraar van de Gemeente te *Leur*, en dat zijn Eerw. de deswegens op hem uit te brengen beroeping had aangenomen. Zoo dat

HEIKOP EN BOEIKOP staat vakant te worden.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK vakant. Zie Nov. 1820.

LEERDAM. Zie April 1821.

OUDERKERK AAN DEN IJSSEL vakant. Zie Mei 1821.

B R I E L L E.

PIERSHIL, den 13den Mei. Onze Leeraar J. SPAAN, maakte ons heden bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping had ontvangen, naar *Elkerzeedsdijk*, onder de Classis van *Goes*, na beraad berigte zijn Eerw. ons op den 1sten Junij l. l., dat hij voor die beroeping bedankt had.

GOEDEREDE, den 24sten Junij. Den 10den de-

dezer maakte onze Leeraar A. C. ROELL, ons bekend, dat zijn Eerw. de collatie van *Middelharnis*, van wegen de Ambachtsheeren en Vrouwen dier plaats ontvangen, en in beraad genomen had. Den 17den dezer berigtte zijn Eerw. ons, dat hij voor die collatie bedankt had, en heden verbond hij zich op nieuw aan ons, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 22. *Het zij Paulus, het zij Apollos, het zij Cephas, het zij de wereld, het zij leven, het zij dood, het zij tegenwoordige, het zij toekomende dingen, zij zijn alle uwe.*

BRIELLE, den 24sten Junij. Onze Leeraar F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, van hier naar *Amsterdam*, beroepen, na alvorens van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Clasis, den 21sten l. l., te zijn losgemaakt, door Ds. J. VAN DER WILLIGEN, daartoe van het Klassikaal Bestuur te *Brielle*, gecommitteerd, hield heden zijne afscheidsrede, naar aanleiding van *Joh.* 3de brief vs. 4. *Ik hebbe geene meerdere blijdschap dan hierin, dat ik hoore, dat mijne kinderen in de waarheid wandelen.*

OOSTVOORNE, den 1sten Julij. Onze Leeraar Ds. F. VAN DUCHTEREN, maakte ons den 17den Junij bekend, dat zijn Eerw. eene aanbieding der beroeping naar de Gemeente van *Scharwoude*, onder de Clasis van *Hoorn* ontvangen, en na beraad voor dezelve bedankt had. Ook berigtte zijn Eerw. ons heden eene beroeping naar de Gemeente van *Hauwaart*, onder dezelfde Clasis ontvangen te hebben, en dat zijn Eerw. na beraad, ook voor deze beroeping bedankt had.

SIMONSHAVEN EN BIERT, den 8sten Julij. Heden werd Ds. R. HAAJENS DE BRUIN, van *Noordwijk buiten*, tot ons overgekomen, in den h. dienst ingezegend, door Ds. C. GUTTELING, Predikant te *Zuidland*, en Consulent dezer Gemeen-

gemeente, met eene Leerrede uit *Spr.* XXV: 13. *Een trouw gezant is den genen, die hem zenden, als de koude des sneeuws ten dage des oogstes: want hij verkwikt zijns heeren ziele.* De Bevestigde hield 's namiddag zijne Intrerede uit *Jez.* LV: 8 en 9. *Want mijne gedachten zijn niet ulieder gedachten, en uwe wegen zijn niet mijne wegen, spreekt de Heere. Want (gelijk) de hemelen hooger zijn als de aarde: alzoo zijn mijne wegen hooger als uwe wegen, en mijne gedachten dan ulieder gedachten.*

MIDDELHARNIS, vakant. Zie Mei 1821.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Op den 8sten Julij, werd Ds. F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, van *Brielle* tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door Ds. J. C. FABIUS, Pred. alhier, met 1 *Cor.* XI: 1. *Weest mijne navolgers gelijkerwijs ook ik van Christus.* De Bevestigde, heeft den 11den Julij zijne Intrede gedaan, daar toe tot tekst nemende, *Coll.* III: 11. de laatste woorden, *Christus is alles, en in allen.*

MUIDEN staat vakant te worden. Zie Mei 1821.

HAARLEM.

ASSENDELFT, den 2den Julij. Wij kunnen van hier berigten, dat de herwaarts van *Bunnik* en *Vechten* geroepene Leeraar, Ds. P. H. G. NAHUIS, deze beroeping heeft aangenomen.

UITGEEST staat vakant te worden. Zie Junij 1821.

VELZEN staat vakant te worden. Zie Junij 1821.

ALKMAAR.

ST. MAARTEN EN VALKOOG. Op den 3den Junij, maakte onze Leeraar J. C. MOHR, ons bekend,

kend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van Ooltgensplaat, onder de Classis van Hoorn, en dat hij dezelve in beraad nam. Op den 17den daaraanvolgenden berigtte hij ons, dat hij besloten had, voor deze op hem uitgebragte beroeping te bedanken, en verbond hij zich op nieuw aan den dienst dezer Gemeente.

OUD KARSPEL. Na dat onze Leeraar, J. H. WORST, ons den 3den Junij had kennis gegeven, van de beroeping op hem uitgebragt te Nieuwveen, onder de Classis van Leijden, berigtte hij ons den 17den dezer maand, dat hij voor deze beroeping had bedankt.

LIMMEN, den 24sten Junij. Op den 3den dezer maand, gaf ons de Heer J. WELDIJK, Heer van Limmen enz. kennis dat onze Leeraar W. VAN DER LEEUW, (voor eenigen tijd afwezig) beroepen was naar Alblasserdam, onder de Classis van Dordrecht; en heden berigtte ons zijn Eerw. dat hij dit beroep had aangenomen. Zoo dat

LIMMEN, eerlang vakant zal worden.

EGMOND BINNEN EN DEN HOEF. Onze Leeraar, H. J. SCHIPPERS, de Collatie en het daar uit voortgevloeid Kerkelijk beroep naar Middelharnis, ontvangen hebbende, gaf ons daar van berigt op den 1sten Julij, en maakte ons op den daaraanvolgenden Zondag bekend, dat hij deze roepstem in afwachting der noodige goedkeuringen zou opvolgen. Zoo dat

EGMOND BINNEN EN DEN HOEF, eerlang vakant zal worden.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER. Zie Junij 1821.

HUISDUINEN staat vakant te worden. Zie Junij 1821.

ALKMAAR. Zie Junij 1821.

H O O R N.

BENNINGBROEK EN NIBBIXWOUDE. Onze

ze bejaarde, maar nog ijverige en werkzame Leeraar, Ds. G. HOMMA SCHARDAM, werd ons nu zeer onverwacht ontrukt. Hij had wel gedurende eenen geruimen tijd gesukkeld, maar er was hoop op zijne herstelling, en niemand dacht op zijn spoedig verscheiden, toen hij zijne aardsche woonstede, stil en ongemerkt verliet. Heden den 20sten Junij gaf hij zijnen geest aan God zijnen getrouwen Schepper, en liet ons de gedachtenis zijner deugden achter. Vele jaren hebben wij den waardigen man mogen bezitten; en zijn door hem geleerd, gesticht, vertroost, en opgebouwd geworden, in geloof, hoop en liefde; zijn voorbeeld was navolgenswaardig, en hij beleefde zelf, hetgeen hij ons predikte. Onze gemeente verliest veel, maar vertroost zich door de gedachte, dat zij hem zoo vele jaren tot Leeraar en Leidsman mogt bezitten, en met de gegronde verwachting op zijn zalig verscheiden. Diep bedroefd, maar in God gesterkt, weenen zijne hoogbejaarde Echtgenoote, Vrouwe M. E. ROLLERUS, zijne drie nog levende kinderen, waar van zijn Zoon J. SCHARDAM, den Evangeliedienst waarneemt, in het nabuurig *Hensbroek*; en zijn eenige broeder, de Geleerde P. J. SCHARDAM, hem naoogende, in de hoop op eene zalige weder-vereeniging. Hij was bij ons bevestigd den 17den Januarij 1779. Hij deelde diep in de hoogachting en liefde van alle zijne Ambtbroeders, en der geheele Classis van *Hoorn*, welke hem als het oudste Lid van haren kring eerbiedigden. Ds. W. P. PRINS, Predikant te *Aardswoude*, na het overlijden de eerste predikbeurt waarnemende, bepaalde de Gemeente bij de sterfgev I. Terwijl Ds. L. VISSER, Predikant te *Spanbroek* en *Opmeer*, op den 1sten Julij, in eene meer opzettelijke Lijkrede, naar aanleiding van *1 Thess.* IV: 13 en 14. aan de Gemeente regt gepas-

paste en opbeurende troostgronden voorstelde, de hoop der Christenen verlevendigde, en eene zalige weder-vereeniging met den geliefden Leeraar en Vriend, krachtig aandrong, om zijn geloof en wandel na te volgen.

OPPERDOES, den 30sten Junij. Na dat Ds. J. C. MOHR, Predikant te *Valkoog* en *St. Maarten*, voor de op hem in deze Gemeente uitgebragte beroeping, had bedankt, heeft de Kerkeraad heden, ten overstaan van den Consulent plaatsvervanger, Ds. C. VAN LOENEN, Predikant te *Twisk*, de volgende twaalf-, zes- en drietallen gemaakt; namelijk; het twaalftal:

DD. J. VAN BALEN BLANKEN; A. DIEPERINK; H. DE GRAAF; H. LAMBERTS; F. BOON; J. CLAUS; H. J. SCHIPPERS; J. MERZ; W. P. PRINS; L. VISSER; J. J. ROZEBOOM EN A. VAN WETERING; Predd. te *Nieuwe Niedorp*; *Midwoud*; *Wervershoof*; *Abbekerk*; *Lammerschaag*; *Haringkarspel* en *Dirkshorn*; *Midlie* en *Akswijk*; *Egmond Binnen* en de *Hoef*; *Outdorp* en *Oterleek*; *Aardswoud*; *Spanbroek* en *Opmeer*; *Heilo* en *Brakel*.

Op het zestal:

DD. J. MERZ; A. DIEPERINK; H. DE GRAAF; H. LAMBERTS; F. BOON en W. P. PRINS.

En op het drietal:

DD. J. MERZ; H. DE GRAAF en H. LAMBERTS; waar uit ten zelfden dage beroepen is: Ds. J. MERZ, Predikant te *Outdorp* en *Oterleek*, aan wien de beroepingsbrief terstond is afgezonden.

ENKHUIZEN. Onze jongste Leeraar Ds. A. W. HAZELAAR, eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Middelburg*, heeft dezelve, na beraad, aangenomen.

HAUWAART. Ds. G. VAN DUGTEREN, Predikant te *Oostvoorne*, heeft voor de beroeping, alhier op hem uitgebragt, bedankt.

SCHAR-

SCHARWOUDE vakant. Zie Nov. 1820.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER vakant. Zie Maart 1821.

EDAM.

BROEK IN WATERLAND vakant. Zie Junij 1821.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

KOUDEKERKE, den 13den Junij. Ds. D. A. BUIJT, Pred. te *Nisse*, voor de op Zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is heden alhier, onder het bestuur van den Consulent der Gemeente Ds. H. L. DE JONGE, Pred. te *Oostzouburg*, het volgend zestal van Predd. geformeerd:

DD. H. M. BOUVIN, Predd. te *Beusichem*, A. J. BUIJS BALLOT, te *St. Laurens* en *Brigdammen*. P. MORILIJON LOIJSEN, te *Rozenburg* en *Blankenburg*. A. SOETERMEER, te *Burgt*. J. T. WERNDLIER CLINGE, te *Bekerke*. J. HORK, *in de Lier*.

Uit hetzelve zijn op het drietal geplaatst:

DD. H. M. BOUVIN, A. J. BUIJS BALLOT en P. MORILIJON LOIJSEN.

Waaruit terstond beroepen is de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. M. BOUVIN, Pred. te *Beusichem*, die deze beroeping heeft aangenomen.

MIDDELBURG, den 7den Julij. Na gunstig verkregene handopening van Zijn Excellentie den Heer Staatsraad, Directeur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. C. KOOLHAAS, is op den 23sten Mei l. l., het volgend twaalftal van Predikanten geformeerd:

DD. M. JORISSEN, Predd. te *IJsselstein*. A. W. HAZELAAR, te *Enkhuizen*. J. J. VAN DEINSE, te *Hulst*. A. VAN VLOTEN, te *Voorburg*. S. GREGOOR,

te *Zwol.* S. CROMMELIN, te *Zalt Bommel.* A. T. BEAUSAR, te *Ritthem.* P. VAN RADEN, te *Breda.* H. J. EIJKMANS, te *Maasland.* D. TER VEER, te *Breda.* J. PRINS, te *Alkmaar.* J. P. WIJS, te *Hilversum.*

Op den 8sten Junij zijn op het zestal geplaatst:

DD. A. W. HAZELAAR, A. VAN VLOTEN, H. J. EIJKMANS, M. JORISSEN, S. CROMMELIN en P. VAN RADEN.

En op het drietal:

DD. A. W. HAZELAAR, H. J. EIJKMANS en S. CROMMELIN.

Waaruit op den 19den daaraanvolgenden beroepen is, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. W. HAZELAAR, Pred. te *Enkhuizen*, die deze beroeping heeft aangenomen.

WESTZOUBURG staat vakant te worden. Zie Junij 1821.

Z I E R I K Z E E.

KERKWERVE vakant. Zie Febr, 1821.

PHILIPSLAND. Zie Junij 1821.

G O E S.

CATS, den 1sten Julij. De Kerkeraad vernieuwde heden zijne pogingen tot vervulling der vakature, en maakte uit een negental van Predikanten het volgende zestal:

DD. P. VAN AMERON, Pred. te *Hoogmade* en *Rijpwetering.* H. VAN SCHELLE, te *Vleuten.* H. MAANDAG, te *Dubbeldam.* J. D. VAN VLIET, den Predikdienst waarnemende te *Dordrecht.* ... SJOERDS, te *Hedel* en J. MEERBURG SNARENBERG, te *Aagtekerke.*

Op het drietal werden geplaatst:

DD. P. VAN AMERON, H. VAN SCHELLE en J. MEERBURG SNARENBERG, en daaruit beroepen, Ds. P. VAN AMERON, Pred. te *Hoogmade* en *Rijpwetering.*

GOES, den 8sten Julij. Ds. J. F. VAN OORDT, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt heb-

ben-

tenie, maakte de Kerkeraad heden een nieuw twaalftal, bestaande uit de navolgende Predikanten:

DD. A. B. HAGEN, te *Ovezande* en *Driewegen*. B. STEMBERG, te *Herveld*. A. VERWEIJ, te *Leidschendam* en *Wilsveen*. J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK, te *Steenwijk*. H. J. ROIJAARDS, te *Meerkerk*. W. L. VAN OOSTERZEE, te *Zonnemaire*. J. J. VAN DEINSE, te *Hulst*. M. JORISSEN, te *IJsselstein*. H. L. DE JONGE, te *Oostsouburg*. J. BROEKMAN, te *Barneveld*. C. J. L. SCHULLER, te *Steenbergen*. en M. VAN MEETEREN, te *Hillegom*.

En hieruit de volgende op het zestal:

DD. J. J. VAN DEINSE, H. J. ROIJAARDS, M. JORISSEN. A. B. HAGEN, J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK en W. L. VAN OOSTERZEE, waaruit eerlang een drietal zal worden gemaakt en beroep gedaan.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

WEMELDINGEN. Zie Januarij 1821.

KATTENDIJKE. Zie Maart 1821.

'T FORT *BATH c. a.* Zie April 1821.

CLOETINGEN. Zie April 1821.

IJZENDIJKE.

CADZAND, den 29sten Junij 1821. Ds. H. H. GROET, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, is de Kerkeraad op den 26sten Maart l. l., voor de vierdemaal bijeengekomen, en heeft uit eene Nominatie, waar op gebragt waren:

DD. A. MENSMA VAN WILLES, B. VAN WILLES, W. H. MULLER, Predd. respectivelijk te *Kapelle*, *Nieuwland*, en de laatste rustend Leeraar te *Lidt*, *Lithooijen* en *Kespel*, beroepen D. A. MENSMA VAN WILLES, die, na beraad, bedankt heeft.

Op den 1sten Mei, formeerde de Kerkeraad het volgende drietal:

DD. J. F. HOFMAN, J. T. W. CLINGE en F. SIX HIJSSTRA, Predd. te *Ransdorp*, *Bekerke* en *Ter*

Neuze, en werd daar uit beroepen, Ds. J. P. HOFMAN, te *Ransdorp*, die al mede bedankt heeft.

Voor de zesdemaal, kwam de Kerkeraad te zamen, op den 16den der verloopene maand, op Nominatie stellende:

DD. C. P. LAMMERS VAN TORENBURG, J. C. MOHR, G. L. SPAAN, Predd. te *Dreijschor*, *St. Maarten* en *Valkoog*, *Heerjansdam* en *Kijfhoek*, waaruit beroepen is de Heer C. P. LAMMERS VAN TORENBURG, die onze beroeping heeft aangenomen.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA, den 21sten Junij 1821. Ds. J. P. JONGENEEL, op den 18den Februarij dezes jaars, naar aanleiding van 2 *Cor.* XIII: 11. afscheid genomen hebbende, is, na verkregene handopening, verleend door zijne Excellentie den Heere Staatsraad, Directeur van den Hervormden Eeredienst, onder Voorzitting van Ds. J. P. P. CLINGE, ter vervulling dezer vakature, eene Nominatie geformeerd, van een drietal, waar op geplaatst werden:

DD. J. H. LAMMERS, Predd. te *Kesteren*, J. C. MOHR, te *St. Maarten* en *Valkoog*, en J. A. JANSSEN, te *St. Anna ter Muiden*, en beroepen Ds. J. A. LAMMERS, die echter voor deze beroeping heeft bedankt.

Den 29sten Junij, heeft de Kerkeraad het beroepingswerk hervat, en uit een drietal, bestaande uit:

DD. J. J. KUIPER, Predd. te *Elkerzee*. P. J. DE WIT, te *Oudelande* en H. VAN DER LINDEN, te *Waterland Kerkje*, beroepen de Heer J. J. KUIPER, van welke onze poging men met verlangen den uitslag te gemoet ziet.

HOOFDPLAAT. Zie Junij 1821.

UT-

UTRECHT.

UTRECHT.

LOPIK. Onze Leeraar Ds. J. J. NEUMAN, eene beroeping naar *Sliedrecht*, ontvangen hebbende, heeft dezelve aangenomen.

JUTPHAAS, den 27sten Mei. Op den 6den dezer werd ons bekend gemaakt, dat onze Leeraar Ds. H. E. VINKE, eene beroeping naar *Alkmaar*, ontvangen had, en heden vernamen wij, dat hij zich had verpligt gevonden, die beroeping aan te nemen.

ABKOUDE. Zie Mei 1821.

AMERSFOORD.

DE BILT. Zie Junij 1821.

WIJK.

RHENEN, den 24sten Junij. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer B. TAAIJ, sedert drie jaren, uit hoofde van eene beroerte, Emeritus salvo honore et stipendio, overleed alhier, op den 13den dezer, in den ouderdom van ruim 70 jaren.

Nadat zijn Eerw. in de Gemeenten van *Zuidzande*, *Ingen*, *Zoelen* en *Berkel*, in het jaar 1794 in het leger, en vervolgens te *Breda*, als een getrouw Bedienaar des Evangeliums, gearbeid had, mogt deze Gemeente, den tijd van 22 jaren, door zijne verstandige en ernstige prediking, en door zijn godzalig voorbeeld, geleerd en gesticht worden. Hij genoot hier, gelijk elders hoogachting en liefde.

Onze oudste Leeraar J. A. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, heeft, nadat zijn ambtgenoot Ds. J. DE WAAL, op den 17den dezer, in eene Voorrede, in liefde aan den overledenen gedacht had, heden, des waardigen mans gedachtenis plegtig ge-

vierd, met eene Leerrede naar aanleiding van *Joh.* XI: 11*b*. *Lazarus onze vriend slaapt*; bepalende bij die gelegenheid, de Gemeente bij de zalige rust, welke de overledene thans geniet, en haar opwekkende, om overeenkomstig zijne vermaningen en zijn voorbeeld, zich te beijveren, om ook eens in die rust te kunnen ingaan.

ELST, den 24sten Junij. Onze Leeraar Ds. G. W. BISSCHOP, bepaalde heden, in eene Voorafrede, de Gemeente bij het overlijden van Ds. B. TAAIJ, Emeritus Pred. te *Rhenen*, op wien dezelve, als voorheen ook Kerkelijk onder *Rhenen* behoord hebbende, naauwe betrekking had, en die, uit hoofde van zijnen getrouwen Evangeliedienst, door velen hoog geschat en bemind werd.

BUNNIK EN VECHTEN, den 1sten Julij. Onze Leeraar Ds. P. H. G. NAHUIJS, maakte ons heden bekend, dat hij de beroeping naar *Assendelft* had aangenomen.

ODIJK vakant. Zie Januarij 1821.

SCHALKWIJK staat vakant te worden. Zie Mei 1821.

VEENENDAAL vakant. Zie Mei 1821.

HOUTEN. Zie Mei 1821.

WERKHOVE. Zie Junij 1821.

V R I E S L A N D.

L E E U W A R D E N.

STIENS vakant. Zie Nov. 1820.

FINKUM EN HIJUM. Zie Maart 1821.

H A R L I N G E N.

WONS EN ENGEWIER. Den 3den Mei 1821, is alhier in tegenwoordigheid der Consulenten, DD. W. HAAS en D. NOORDHOFF, Predd. te *Makkum*

Ran en *Kornwerd*, en *Idzegahuizen* en *Piaam*, door Floreenpligtigen beroepen de Wel Eerw. en zeer gel. Heer S. ATTAMA, Predikant te *Scharpenzeel*, c. a. welke, na beraad, voor die beroeping bedankt heeft. Den 20ſten Junij is dezelve herhaald en beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer B. BEKKER, Pred. te *Peins* en *Zweins*, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

PEINS EN ZWEINS, den 8ſten Julij 1821. Onze Leeraar de Wel Eerw. Heer B. BEKKER, eene beroeping naar de Gemeente te *Wons* en *Engwier*, ontvangen hebbende, gaf ons den 24ſten Junij l. l., daar van kennis, en heden berigtte zijn Wel Eerw. ons, voor die beroeping bedankt te hebben, en verbond zich op nieuws aan ons, met eene Leerrede over 1 *Cor.* I: 23, 24. *Wij prediken Christus den gekruisten enz.*

S N E E K.

WIJCKEL, den 15den Junij. Is ten overſtaan van de Conſulenten, J. DOBELMAN en S. J. BULTHUIS, Predd. te *Sloten* en *Oudemirdum*, door den Kerkeraad, ingevolge de ſtemming der Floreenpligtigen, tot Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer H. W. HASELHOFF, Pred. te *Schiermonnikoog*; doch Zijn Eerw. heeft na beraad, voor deze beroeping bedankt. Waar door WIJCKEL nog vakant blijft.

STAVOREN, den 2den Julij. Dewijl Ds. J. H. LAMMERS, voor de, op zijn Eerw. uitgebragte, beroeping bedankt heeft, is de Kerkeraad heden andermaal bijeengekomen, en heeft ten overſtaan van den Conſulent, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer M. MIEDEMA, Pred. te *Warns* en *Scharl*, het navolgende zestal van Predd. geformeerd:

DD. J. H. LAMMERS, Predd. te *Kesteren*. W. VERWERDA, te *Oppenhuizen*. C. a., S. ATTEMA, te *Scharpenzeel*. H. DIEPERING, te *Midwoude*. A. WASSENBERG, te *Veenwouden*. en H. HAGA, te *Jutrijp*.

En daaruit dit drietal:

DD. J. H. LAMMERS, W. FERWERDA en S. ATTEMA.

Waaruit den 9den dezer voor de tweedemaal beroepen is Ds. J. H. LAMMERS, Pred. te *Kesteren*.

KOUDUM. Alhier zal eerstdaags eene beroeping, ter vervulling der vakante Leeraarsplaats geschieden.

DOKKUM.

DROGEHAM, den 1sten Julij. Onze beroepene Leeraar, Ds. P. ZUIDEMA, van *Roswinkel* tot ons overgekomen, werd heden morgen in den H. Dienst bevestigd, door Ds. L. W. SLOMP, Pred. te *Zuiderhuisterveen*, de tekst was *Jes.* XLI: 6*b*. *De een zeide tot zijnen metgezel, wees sterk.* De Bevestigde deed zijne Intrede over *Hand.* XIII: 5*a*. *En gekomen zijnde tot Salamis, verkondigden zij het woord Gods, in de Sijnagogen der Joden.*

AUGSBUUR, den 1sten Julij. Onze beroepene Leeraar, A. W. BUNING, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, is heden in den H. Dienst bevestigd, door Ds. J. P. B. RIEDEL, Pred. te *Collum*, met eene Leerrede, over *Joh.* XXI: 15. *Toen zij dan het middagmaal gehouden hadden, zeide Jezus tot Simon Petrus: Simon Jona Zoon, hebt gij mij liever dan deze? Hij zeide tot hem, ja Heere! gij weet dat ik u lief hebbe. Hij zeide tot hem, weid mijne lammeren.* De Bevestigde deed zijne Intrede met 1 *Cor.* III: 11. *Niemand kan een ander fundament leggen, dan het gene gelegd is, 't welk is Jezus Christus.*

DOKKUM, den 8sten Julij. Heden werd Ds. J. HERDERSCHÉE, van *Krimpen aan de Lek*, tot ons overgekomen, bevestigd, door zijnen Ambtgenoot, Ds. A. ADRIANI, de tekst was *Hand.* VIII: 5—8. *Philippus kwam af in de Stad Samaria, en predikte hun Christus, en de scharen hielden zich eendragtelijk aan het gene van Philippus gezegd*

zegd werd — en daar werd groote blijdschap in die stad. De Bevestigde deed zijne Intrede over 3 Joh. 4. *Ik heb geen meerdere blijdschap dan hier in, dat ik hoore, dat mijne kinderen in de waarheid wandelen.*

SCHIERMONNIKOOG. Den 9den Junij ontving onze Pred. H. W. HASELHOFF, eene beroeping naar *Terkaple* en *Akmarijp*, en bedankte, na beraad, voor dezelve; kort daarop is zijn Eerw. beroepen naar *Wijckel*, waar voor hij ook, na beraad, bedankt heeft.

FOUDGUM en RAARD. Den 2den Julij is alhier door de Floreenpligtige Hervormde Stemgeregtigden beroepen, Ds. H. W. HASELHOFF, Pred. te *Schiermonnikoog*; zijn Eerw. heeft dit beroep in beraad genomen. De Consulenten waren DD. R. POSTHUMUS en A. ADRIANI, Predd. te *Waaxens* en *Dokkum*.

De Heeren ZUIDEMA, BUNING en HERDERSCHEE, zijn de acten van lidmaatschap van de Classis van *Dokkum*, van wegen het Klassikaal Bestuur, ter hand gesteld.

HEERENVEEN.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

St. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN vakant. Zie Junij 1821.

MAKKINGA, ELSLO EN LANGEDIJK vakant. Zie Junij 1821.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

AVEREEST, den 22sten Maart. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. T. W. RAPPARD naar *Zuilichem* en *Nieuwaal*, is al*hier*, na vertoonde Acte van Collatie van Z. M.

 on-

onzen Koning, Kerkelijk beroepen, Ds. H. G. MEILING AMSHOFF, Pred. te *Ruinerwolde*, die, na beraad, onder inwachting der kerkelijke approbatie, deze beroeping heeft aangenomen.

AVEREEST, den 3den Junij. Heden werd onze van *Ruinerwolde* beroepen en tot ons overgekomene Leeraar, Ds. H. G. MEILING AMSHOFF, alhier bevestigd, door zijn Wel Eerw. Vader Ds. J. P. AMSHOFF, Pred. te *Emmen*, aan wien de Consulent Ds. H. J. WOLTERINK, Pred. te *Nieuwleusen*, dat werk had overgegeven.

De Bevestiger behandelde den arbeid der geroepenen tot het werk Gods in het rijk van Christus, naar aanleiding van *Matth.* XX: 1—16. De Bevestigde deed zijne Intrede met 2 *Cor.* V: 20*b*. ten betooge van het groot gewigt van het Evangelie der verzoening met God.

KAMPEN.

KAMPEN. Zie Junij 1821.

BLANKENHAM. Zie Junij 1821.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

ENGELBERT. De Wel Eerw. Heer G. W. [illegible], sedert het jaar 1818 onze Leeraar, werd ons op den 24sten Junij l. l. na eene ziekte van weinig dagen, door den dood ontnomen. Ten jare 1776 te *Haaksbergen* in *Overijssel* geboren, werd hij in 1796, na den afloop zijner letteroefeningen aan de hooge School te *Groningen*, door de voormalige klassis van *'t Heereveen* tot Kandidaat bevorderd. In November 1797 aanvaardde hij het predikambt te *Enter* in *Overijssel*, en bekleedde hetzelve vervolgens in drie Gelderfche Gemeenten, als van 1800 te *Gorfel*, van 1805 te *Rekken*, en van 1806 te *Borkulo*, van waar hij

tot

tot ons kwam, vier en twintig jaren was hij gehuwd met Mej. H. IMMINUS, thans zijne diepbedroefde weduwe. Op den 1sten Julij predikte de tweede Consulent dezer Gemeente, de Heer M. P. LAURMAN, Predikant te *Westerbroek*, in de eerste beurt van het Weduwen-jaar, naar aanleiding van dit sterfgeval over *Job.* XIV: 7—12. Dus is

ENGELBERT vakant.

LUTKEGAST vakant. Zie Junij 1821.

WINSCHOTEN.

VEENDAM, den 1sten Julij. Onze Leeraar Ds. C. VAN EPEN, werd bij besluit van Z. M. den Koning van den 14den Mei l. l., N°. 86, benoemd tot Predikant in de Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Maastricht*, den 25sten daaraanvolgende aldaar beroepen, en heeft, onder inwachting der nog noodige Kerkelijke approbatie, die beroeping aangenomen, Zoo dat

VEENDAM eerlang staat vakant te worden.

APPINGEDAM.

OPWIERDA, den 1sten Julij. Op heden werd onze nieuw beroepene Leeraar, Ds. H. N. B. CLEVERINGA, in den h. dienst onder ons bevestigd; bij afstand van den Consulent Ds. H. MOLTMAKER, Pred. te *Appingedam*, is de bevestigingsrede gehouden, door den Wel Eerw. Heer G. J. T. CRAMER VAN BAUMGARTEN, Pred. te *Eenrum*, welke bij die gelegenheid predikte over 2 *Cor.* V: 20 en 21. Terwijl de oplegging der handen geschiedde door den Consulent H. MOLTMAKER, Pred. te *Appingedam*, J. LAMBERTS, Pred. te *Meethuizen*, en J. VAN DEN BROEK, Pred. te *Juhvert*. Des namiddags begon de Bevestigde zijn werk, met eene Leerrede over 2 *Cor.* II: 1 en 2.

BIERUM vakant. Zie Maart 1821.

MIDDELSTUM.

WETZINGA EN SAUWERT vakant Zie Nov. 1822.

WARF-

WARFHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

TINALLINGEN vakant. Zie Junij 1821.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM EN ROSMALEN, den 27sten Junij 1821. Op den 27sten Mei laatstleden, heeft onze Leeraar, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer H. POTHOLT VAN DORP, van onze Gemeente naar die van *Varik* vertrokken, van ons afscheid genomen, met *Deut.* XXXI: 8. het eerste gedeelte: *De Heere nu is de gene die voor uw aangezigt gaat, die zal met u zijn, hij zal u niet begeven, noch u verlaten.*

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 120.

CUIJK EN BEENS vakant. Zie Maart 1821.

ST. MICHIELS-GESTEL, DUNGEN EN GEMUNDE vakant. Zie Junij 1821.

BREDA.

DE LEUR. Zie Junij 1821.

GEERTRUIDENBERG. Zie Junij 1821.

HEUSDEN.

OP- EN NEDERANDEL, den 11den Mei. Ds. J. J. BUIJN, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is heden onder directie van den Consulent, het volgende drietal gemaakt: DD. P. B. A. BOEZER, Pred. te *Stand daar Buiten*. K. VAN RINTELN. te *Giesen* en *Rijswijk*. J. ALFERS, te *Ommeren*. hier uit is beroepen, Ds. P. B. A. BOEZER, die dit beroep, geaggreëerd door den Wel Ed. Geb. Ambachts Heer, na beraad, heeft aangenomen.

WASPIK, den 11den Junij. In den namiddag Godsdienst, werd door den jongeling P. RHODI, voor de Gemeente, en eene talrijke schare belijdenis

nis afgelegd. Op de voorgestelde vragen gaf hij zoo vele blijken, van kunde, gezond oordeel en waardering van den Godsdienst, dat hij door onzen Leeraar Ds. A. VAN DER SLOOT, tot lidmaat aangenomen en bevestigd wierd. Deze plegtigheid, welke met eene gepaste Redevoering begonnen was, eindigde met doelmatige aanspraken, en hartelijke zegenbeden.

BAARDWIJK EN DEN ELSHOUT vakant. Zie Junij 1821.

EINDHOVEN.

VALKENSWAARD, den 5den Julij 1821. Heden is de Kerkeraad zamengekomen, tot het werk der beroeping van een Pred., onder het bestuur van den Consulent Ds. W. MEENDERINK, Pred. te *Bergeijk.*

Op het twaalftal werden gebragt:

DD. HEIJMANS, Predd. te *Deurne.* DEUSSEN, te *Someren.* TOUSSAINT, te *Westwou.* MEENDERINK, te *Bergeijk.* HOOGKLIMMER, te *Vugt.* HANEWINKEL, te *Petten.* DE GIDS, te *Eindhoven.* DE HAAN, te *Hurwenen.* HANEWINKEL, te *Ravestein.* F. W. ZIMMERMAN, te *Freren.* ZORN, te *Bladel* en KREMER, te *Veldhoven.*

Op het zestal werden geplaatst:

DD. HEIJMANS, HANEWINKEL, TOUSSAINT, MEENDERINK, HOOGKLIMMER en HANEWINKEL.

Tot het drietal werden afgescheiden:

DD. HEIJMANS, HANEWINKEL en MEENDERINK.

En hier uit beroepen, Ds. HEIJMANS, Pred. te *Deurne* en *Vlierden.*

DRENTHE.

MEPPEL.

MEPPEL, den 1sten Julij. Onze Leeraar, Ds.

G. H. HEIN, van hier naar *Kampen* beroepen, bezigte ons heden, predikende over *Matth.* VI: 10b. *Uw wil geschiede!* die beroeping te hebben aangenomen. Onze andere Leeraar, Ds. A. DE KONING, vertroostte ons over ons aanstaande gemis, des namiddags, predikende over 1 *Kon.* VIII: 18b. *Gij hebt wel gedaan, dat het in uw harte geweest is.*

MEPPEL vakant. Zie April 1821.

VLEDDER. Zie Junij 1821.

RUINERWOLDE. Zie Junij 1821.

KOEVERDEN.

KOEVERDEN. Nadat aan onzen jongsten Leeraar, J. B. T. HUGENHOLTZ, wegens aanhoudende zwakheid, door Z. M. zijn ontslag was verleend, is door Hoogstdezelve tot tweeden Pred. alhier benoemd, en door den Kerkeraad daarop beroepen: de Wel Eerw. Heer R. PERISONIUS SIENSINGA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, welke dit beroep heeft aangenomen.

SLEEN. Onze Leeraar Ds. J. H. HEERSPINK, voor de tweedemaal van hier naar *Vledder* onder de Classis van *Meppel* beroepen zijnde, heeft nu die beroeping aangenomen.

ZWEELOO. Onze Leeraar, Ds. C. ALBERTI, gaf ons den 20sten April l. l. berigt, dat hij door Z. M. den Koning, bij besluit van den 2den April l. l. benoemd was tot Pred. te *Ruinerwolde*, onder de Classis van *Meppel*, en na het ontvangen van het Kerkelijk beroep, gaf hij ons den 3den Junij kennis, dat hij dat beroep had aangenomen.

ODOREN. Onze Leeraar, Ds. J. HOEKS, op deszelfs verzoek, door Z. M. den Koning gunstig Emeritus verklaard zijnde, is, na verkregene handopening van zijn Excellentie den Staatsraad, Directeur-Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. onder directie van den Consu-

flent, Ds. J. P. AMSHOFF, Pred. te Emmen, den 29sten Junij ter vervulling der aanstaande vakature, door de Stemgeregtigden dezer Gemeente het navolgende drietal gemaakt:

DD. A. C. VISSING, Predd. te Emmelenkamp, onder de Classis van 't Graafschap Bentheim. A. BOOIMAN, te Hattem en J. SCHOTSMAN, te Wede.

En daaruit terstond beroepen, Ds. A. C. VISSING, Pred. te Emmelenkamp, welke dat beroep heeft in beraad genomen.

ROSWINKEL. Onze Leeraar, Ds. P. ZUIDEMA, naar Drogeham, onder de Classis van Dokkum, beroepen, en dat beroep aangenomen hebbende, heeft, na van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Classis ontslagen te zijn, door de Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. J. H. HEERSPINK, den 24sten Junij zijne afscheidsrede gedaan, uit Hand. XVIII: 21a. *Maar hij nam afscheid van haar.*

WALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

GRONINGEN vakant. Zie Maart 1821.

LIMBURG.

MAASTRICHT.

GULPEN en VALKENBURG vakant. Zie Febr. 1821.

MAASTRICHT. Zie Junij 1821.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEEKE vakant. Zie Aug. 1820.

PRO-

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.
AMERSFOORT vakant.
FREDRIKSTAD, in *Denemarken* vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

HAARLEM, den 4den Julij 1821. De Kerkeraad der Evangelisch Luthersche Gemeente, binnen deze Stad, heeft ter vervulling van de opengevallene plaats van tweeden Leeraar dezer Gemeente, veroorzaakt door den dood van wijlen Ds. G. WAKKER, uit een vooraf geformeerd gros, op heden het volgende zestal gemaakt, bestaande uit:

DD. F. MICHELSE, Predd. te *Dordrecht*. J. C. A. SANDER, te *Zaandam*. J. C. LOMAN, te *Bodegraven*.

ver, J. G. LIERNUR, te *Vlissingen*. R. T. F. REUDLER, in de *Beverwijk*. en R. DE KLOVER, te *Breda*.

Vervolgens op het drietal gebragt:

DD. MICHELSE, LOMAN en REUDLER.

En ten zelven dage daar uit tot haren Leeraar verkozen, Ds. F. MICHELSE, te *Dordrecht*.

GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.

WILDERVANK EN VEENDAM. Zie Mei 1821.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

HARLINGEN vakant.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

OLDERSUM
WOLTHUIZEN } vakant.
NENDORP

DRIEVER vakant. Zie April 1821.

KRITSUM. Zie April 1821.

KONINKRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KREITS.

WESEL.

SCHERMBEEK. De groote Evangelische Gemeente alhier, zal binnen kort vakant worden, daar Ds. NONNE, naar *Hattingen*, beroepen is, en dat beroep aangenomen heeft.

CRUDENBERG. Deze plaats is met *Aurik* vereenigd, en onze Leeraar OFTHOFF, aldaar als tweede Predikant aangesteld.

KREITS DUISBURG.

MÖRMTER vakant.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

WESEL, den 27sten Junij. Het jaarlijksche Stichtingsfeest van het Provinciaal Bijbel-Genootschap in *Wesel*, is alhier heden met groote plegtigheid gevierd. Ds. VAN DER WEERT, uit *Rees*, hield de Leerrede over *Matth.* XI: 25. Ds. STOKVELD, uit *Elcer*, sprak het voor- en nagebed, en deelde aan arme kinderen met toepasselijke aanspraken Bijbels uit.

De Gemeente zong de voor dit feest verzamelde en gedrukte liederen, en na den afloop van alles, werd er eene generale Vergadering gehouden, waarin besloten werd, om, behalven het dochter gezelschap in *Ruhrort*, ook een aan de overzijde van den *Rhijn* op te rigten.

Het Weselsche Genootschap heeft dus eenen zeer uitgebreiden werkkring, en werkt onder Catholieken zoo wel als onder de Evangelischen, met onvermoeiden ijver, waartoe God verder zijnen zegen geve.

BERIGTEN.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, heeft, sedert den 10den Junij, tot heden den 10den Julij, ten behoeve der Gemeente van *Maas-*

van *Waal*, en het Rijk van *Nijmegen*, ontvangen de navolgende giften:

Van de Gemeente van	*Rhenen*	f	25 : — : —
— —	*Haastrecht*	-	47 : — : —
— —	*Voorthuizen*	-	27 : — : —
— —	*Echteld*	-	19 : 2 : —
— —	*Bennebroek bij Haarlem*	-	36 : 1 : —
— —	*Tholen*	-	34 : 8 : —
— —	*Wassenaar*	-	20 : — : —
— —	*Heerenveen*	-	33 : 6 : —
— —	*Oudeschoot* c. a.	-	13 : — : —
— —	*Knijpe*	-	9 : 17 : —
— —	*Wijnjeterp* c. a.	-	8 : 10 : —
— —	*Ureterp* c. a.	-	7 : — : —
— —	*Boornbergum* c. a.	-	29 : — : —
— —	*Lippenhuizen* c. a.	-	6 : — : —
— —	*Gorredijk*	-	20 : 3 : —
— —	*Lange en Korte zwaag*	-	13 : 12 : —
— —	*Tjalleberd* c. a.	-	10 : 10 : —
— —	*Nijehaske* c. a.	-	8 : 17 : —
— —	*Lemmer* c. a.	-	97 : 10 : —
— —	*Tjerkgaast* c. a.	-	3 : 7 : —
— —	*Langweer*	-	28 : 5 : —
— —	*Joure*	-	54 : 2 : —
— —	*Quingarijp* c. a.	-	3 : 10 : —
— —	*Terkaple* c. a.	-	1 : 2 : —
— —	*Akkrum* c. a.	-	20 : 3 : —
— —	*Haskerhorne* c. a.	-	3 : — : —
— —	*St. Johannisga* c. a.	-	4 : 16 : —
— —	*Oosterzee* c. a.	-	32 : — : —
— —	*Oudehoorn*	-	25 : — : —
— —	*Wolvega*	-	5 : — : —

Van de Gemeente van	*Oudelemmer* c. a.	*f*	3 : 18 : —
——	*Scherpenzeel* c. a.	-	2 : 16 : —
——	*Blesdijk en Peperga*	-	3 : — : —
——	*Steggerden* c. a.	-	3 : 10 : —
——	*Oude Houtpade* c. a.	-	1 : 8 : —
——	*Noordwolde en Beul*	-	7 : — : —
——	*Oude en Nijeberkoop*	-	5 : 3 : —
——	*Makkinga* c. a.	-	5 : 5 : —
——	*Oosterwolde* c. a.	-	9 : 8 : —
——	*Donkerbroek* c. a.	-	1 : 16 : —
——	*Neede*	-	18 : — : —
——	*Breedevoord*	-	8 : — : —
——	*Ouderkerk aan den Amstel*	-	20 : — : —
——	*Amstelveen*	-	20 : — : —

Het Provinciaal Kerkbestuur, betuigt deszelfs dank voor deze giften, welke hetzelve helpen in staat stellen, om het reeds aanmerkelijk gevorderde werk verder voort te zetten. Hetzelve heeft het genoegen, te berigten, dat de begonnene werken, met den meesten voorspoed voortgaan; dat de Pastorie te *Beuningen*, met den 1sten Augustus, tot aan het dak zal gebragt zijn, en dat de Kerk te *Horssen*, thans is aanbesteed, en met aanvoeren der bouwstoffen een begin is gemaakt: terwijl men wenscht, dezelve, nog in dit jaargetijde, te voltooijen.

Door spoedige opgave, van het gene elders mogt ingezameld zijn, zal men het Provinciaal Kerkbestuur verpligten.

Namens het Provinciaal
Kerkbestuur van *Gelderland*.
H. H. DONKER CURTIUS.

De

De Klassikale Vergadering van *Middelburg*, geeft bij deze aan alle daarbij belanghebbenden kennis, dat dezelve, op den 27sten Junij l. l., tot Quaestor van derzelver Weduwenbeurs benoemd heeft den Wel Eerw. zeer gel. Heer N. BORSBOOM, en tot deszelfs Secundus den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. GILLISSEN, Predikant te *Serooskerke* en *Middelburg*.

Oostzouburg,
den 12den Julij 1821.

Namens de Klassikale Vergadering voornoemd.
H. L. DE JONGE, *Scriba*.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke (voormalige) Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

NIJMEGEN.
P. P. F. Corell.

ZUTPHEN.
August Velzen.

WOERDEN EN OVER RHIJNLAND.
A. Graaf.

LEEUWARDEN.
W. S. Florison.

DOKKUM.
Jac. Nic. Talma.

KAMPEN.
Antonie Henri Elie Bourdeau.

GRONINGEN.
.... Dethmers.

'T WESTERKWARTIER.

A. J. M. Timmerman.

EMMEN.

J. J. Kruisinga.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw. geëxamineerd zijn.

ZUIDHOLLAND.

L. Bettinghuizen.
H. Hulsteijns.
C. J. van Driel.

UTRECHT.

H. W. H. Heinzen.
W. J. Oudegeest.
A. van den Brandhoff.
R. Hellendoorn.
W. J. Niessen.
J. Hondius.

VRIESLAND.

W. van der Leij.

GRONINGEN.

P. G. Scheij.
R. L. Kijlstra.
J. G. Sluijter.
H. Wormmest.
E. Houwerzijl.

Naamlijst der DD. Proponenten en Kandidaten, bij de Walsche Kerken.

Proponent.

Lambertus Sanderus.

Kan-

Kandidaten.

J. T. Bergman.
J. P. La Fon.
J. D. Coelière.
F. M. Stoll.
L. D. Poitevin.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1821, tot Predikanten beroepen zijn.

J. C. KOBUS, te *Relsen.*
P. SOETERS, te *Ravenswaai.*
A. W. BUNING, te *Augsbuur* en *Collinerzwaag.*
H. H. BRUCHERUS CLEVERINGA, te *Opwierda.*
P. B. A. BOEZER, te *Stand daar Buiten.*
J. C. RIEHM, te *Deil* en *Enspijk.*
J. H. BROUWER, te *Ophemert* en *Zennewijnen.*
J. DE JONG, te *Moerkappelle.*
L. L. VAN LOENEN, te *Colngarijp* en de *Broek.*
A. MOLENAAR, te *Hemmen.*
A. J. M. TIMMERMAN, te *Ottoland* en *Nederblokland.*
R. HUIZONGA MENSINGA, te *Koeverden.*

Naamlijst der DD. Proponenten (Buitenlandsche,) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke Classe hun Eerw. geexamineerd zijn, of woonen.

OOSTFRIESLAND.

Cornelius Alberts, Praeceptor bij de Latijnsche Scholen, te *Embden.*
T. J. Taming.
W. Brons Knottnerus.
Folkert Weets Folkerts.
U. J. Edenhuizen.
U. G. Groeneveld.
Focke Dreesman.

LINGEN.

F. W. Zimmerman, Præceptor te *Lingen.*
J. H. L. Kreekler, Conrector te *Oldenzaal.*
F. Melchior, Schoolopziener te *Berlin.*
Arnoldus Henricus Groen.
B. Meijeringh.

BENTHEIM.

Gerardus Tigler, Lamb. Fr.
J. A. Schröder.

KLEVE.

Godfried Arnold Maas, *Rector te Kleve.*

WEZEL.

. . . . Uberweg.
. . . . Eichelberg.

Naamlijst der DD. Proponenten bij de Evangelische Luthersche Kerk.

J. G. H. Reudler.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Evangelische Luthersche Kerk, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1821, *tot Predikanten beroepen zijn.*

H. G. Koentze, te *Doesburg.*
D. J. Eijken Sluiters, te *Doetinchem.*

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk.

B. Groenewegen.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Proponenten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben bij de uitgevers dezes.*

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij A. B. Saakes, Boekverkooper, op 't Rockin, te *Amsterdam* en alom, word heden uitgegeven.

Gedachten van een Jood, over de Leer der H. Drieëenheid, wederlegd door eenen Christen, een zeer belangrijk stukje, a 10 stuivers. Voorts zijn nog slechts weinige exemplaren meer voorhanden, van den Brief van eenen *verlichten Jood*, die gelijktijdig geleefd heeft met JEZUS van *Nazareth*, en waarschijnlijk één van zijne Apostelen geweest is, vertaald naar het Hebreeuwsch afschrift a 10 st. en, *Gedachten en Gevoelens*, van denzelven, over de voortdurende betrekking der afgescheidene Geesten op deze aarde en hare bewoners, mede a 10 stuiv. Ook nog: *Het sterven en weder levendig worden van* WILHELM TEUNENT, Predikant in *Noord-Amerika*, met een naauwkeurig verhaal van het gene hij, in den schijnbaren staat der afgescheidenheid, ondervonden heeft, a 5½ stuiv.

Bij W. van Bergen en Comp. te *Breda*, is van de pers gekomen, twee Leerredenen *tot duurzaam aandenken voor de Hervormde Christelijke Gemeente te Meppel*, aan de, haar zoo verblijdende, uitkomst, gevierd, op den 13den van Bloeimaand 1821, door G. H. HEIN, en ALEXANDER DE KONING, Predikanten te *Meppel*. Prijs 12 Stuivers. Deze Leerredenen zijn alléén in Commissie verzonden, aan de Heeren W. Brave, te *Amsterdam*, J. van Balen, te *Rotterdam*, Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, Haak en Comp., te *Leijden*, J. Oomkens, te *Groningen*, Thieme, te *Zutphen*, en Zeehuisen, te *Zwolle*.

Daar de Leerreden, getiteld: *Afscheid van zijne Gemeente, te Sliedrecht*, door ALEXANDER DE KONING, genomen den 29sten van Grasmaand 1821, is uitverkocht, worden de Heeren Correspondenten, die nog Exemplaren in Commissie overig hebben en dezelve niet voor rekening willen behouden, verzocht die voor het eindo dezer maand Julij, onder gewoon Couvert, terug te zenden.

Het werk deszelfden Schrijvers, getiteld: JEZUS CHRISTUS *in zijne* HEILIGEN, *of gallerij van voorbeelden uit de*

Schriften des Nieuwen Verbonds, ter bevordering van Evangelisch Geloof en Deugd, in de Heilige, Algemeene, Christelijke Kerk, ligt ter Perse. Men kan, *tot het einde dezer maand*, zijnen naam nog voegen bij het aanmerkelijk aantal Inteekenaaren op dit zoo belangrijk als algemeen nuttig werk.

Den Heeren Inteekenaaren op de *Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk*, door A. YPEIJ en J. J. DERMOUT, wordt berigt, dat het tweede Deel, ten einde spoedt en weldra zal worden afgeleverd.

Bij A. F. Blanché, Boekverkooper, te *Utrecht*, wordt uitgegeven, en is alom verzonden

De Zaadzaaijer of Bijdragen ter aankweeking en sterking van Godsdienst des harten, en inwendig Christendom, verzameld en uitgegeven door OMIKRON, de prijs is 18 stuiv.

Ook is bij denzelven nog te bekomen,

GIDEON of Leerredenen over RIGT: VI, VII en VIII, door J. ROELOFFS, Predikant te *Oudewater*, de prijs is 30 stuivers.

J. H. den Ouden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, geeft uit: Bundel Leerredenen door S. J. VAN DE WIJNPERSSE, Professor te *Leijden*. Korte inhoud van denzelven: 1. Verhengde Kamerling. 2. Het zondig voor uitloopen in het toekomende. 3. De Zegepraal des Geloofs. 4. Het verloren Kind tot zijn Vader wedergekeerd, of Leerrede ter voorbereiding voor het H. Nachtmaal. 5. Gods Oppergebied over de Watervloeden. 6. Het loeijend Onweder. 7. Gemoedsverandering van ZACHEUS. 8. 's Heilands gadelooze Zondaarsliefde of Leerrede, ter nabetrachting van het H. Nachtmaal, in één deel compleet, à *f* 2 : 8 : —

Dezelve geeft mede uit:

Portret van JAN KORTENHOEF SMITH, Predikant te *Amsterdam*, door H. W. en J. W. CASPARI, prijs *f* 1 : 10 : —

Portret van wijlen JOHANNES VISCH, laatst Predikant te *Amsterdam*, prijs *f* 1 : 10 : —

Ook zijn bij dezelve nog een klein getal exemplaaren voorhanden van:

H. H. VIERVANTT, Leerredenen in één deel compleet, à *f* 1 : 16 : —

W. H. VERVANTT, Nieuwejaars Geschenk aan mijne Kinderen, *f* 1 : — : —

NEWTON, CARDAPHONIA, of gemeenzame Brieven, 3 deelen, à *f* 7 : — : — Laatstgemelde is mede bij G. van Dijk, te bekomen.

Bij den Boekverkooper, J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt, en wordt mede uitgegeven, bij P. Meijer Warnars, te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

Bijbelgeschiedenissen voor de Nederlandsche Jeugd, Vierde Stuk, opgehelderd en versierd met 50 koperen plaatjes. Door den School-Opziener H. WESTER. — Dit Deeltje bevat de geheele *Geschiedenis van* JEZUS, van zijne Geboorte tot zijne Hemelvaart, en daar door bijzonder gewigtig: en ofschoon het omtrent honderd bladz. grooter is, dan een der vorige Deeltjes, heeft men echter den prijs maar vier Stuivers hooger gesteld, namentlijk op 22 Stuivers, om dat men van hetzelve ook wel afzonderlijken aftrek verwacht, als makende op zich zelf een geheel uit.

Het vijfde of laatste Stuk, waarmede de geheele Bijbelgeschiedenis des Ouden en Nieuwen Testament compleet is, zal nog deze maand het licht zien.

Ook zal door J. Oomkens, worden uitgegeven: Een *Gedenkteeken* voor den School-Opziener HENDRIK WESTER, *Broeder van den Orde der Nederlandschen Leeuw*, — geteekend door den bekwamen A. KOSTER; en gegraveerd door den vermaarden PORTMAN, in gr. Plano, gecouleurd à 7 Guldens, dienende tot een pendant van de *Opvoeding*, uitgegeven door den Heer J. van der Heij, te *Amsterdam*.

Bij S. van Benthem, te *Middelburg*, is van de pers gekomen en alom verzonden.

I. *Afscheidsrede*, gehouden te *Groot-Ammers*, den 30sten Julij 1820, door A. T. BEAUSAR, Predikant te *Kitthem* in *Zeeland*, in gr. 8vo. De prijs is 10 stuiv.

II. Beschrijving van *Zeeland*, zijnde het negende en tiende deel van den tegenwoordigen staat der Vereenigde Nederlanden, ten deele vervolgd door Mr. Z. HESPOORT, gr. 8vo. de prijs is *f* 21 : — : —

Dit werk bevat zeer belangrijke en nog weinig of geheel niet bekende bijzonderheden, aangaande de gebeurtenissen en

en veranderingen, welke in de laatste 70 jaren, voornamelijk op dit Eiland en in de Hoofdstad *Middelburg*, zijn voorgevallen, en hoezeer het ook voor de bezitters van den tegenwoordigen staat van *Zeeland*, ten vervolge strekt, zullen zij die, met den staat en Geschiedenis van dat Gewest, nader verlangen bekend te zijn, er zeer veel in vinden, dat men elders te vergeefs zal zoeken, voor welke dit stuk op zich zelve genomen, kompleet is.

III. Nieuwe verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap, 3 deelen zesde stuk, waarmede het derde deel gesloten word.

De Reis van G. A. OLIVIER, door het *Turksche Rijk*, *Egijpte* en *Perzië*, uit het Fransch, 8 deelen in gr. 8vo met platen en kaarten, onderscheidt zich van meest alle Reisbeschrijvingen, zoo overvloedig in de laatste jaren uitgegeven, als bevattende eene reeks van allerbelangrijkste Wetenschappelijke bijzonderheden; waar door dezelve eene blijvende waarde heeft, en altijd behouden zal. Thans echter daar aller aandacht bijzonder op het uitgestrekte *Turksche Rijk*, *Perzië*, en derzelver omliggende landen, alsmede op de aan het eerstgemelde Rijk *Cijnsbare Provinsien*, gevestigd is, beveelt dit werk zich bij voorkeur der weetgierigheid van een ieder aan, welke eenige prijs op land en volkskunde stelt, en om het derhalve algemeen verkrijgbaar te maken, wordt het thans voor den prijs van *f* 15 : — : — in plaats van *f* 29 : 14 : — aangeboden, door de Boekverkoopers J. Oomkens, te *Groningen*, P. Meijer Warnas en W. Brave, te *Amsterdam*, en is verder alom te bekomen.

Inteekening op Nieuwe Dichtproeven van FRANCIJNTJE DE BOER, *Dienstmaagd te Sneek.* De Boekverkooper A. Loosjes Pz, opende in den jare 1814, eene inteekening op Dichtproeven van FRANCIJNTJE DE BOER, Dienstmaagd te *Sneek*. En zoo wel de zeldzaamheid van het verschijnsel, als de gunstige verwachting, door enkele stukjes in de tijdschriften reeds opgewekt, deed dezelve gelukkig slagen. Bij de verschijning van het bundeltje beklaagde zich voorzeker niemand over zijne Inteekening; gunstige openba-

lste beoordeelingen deden regt aan den bevalligen ruiker van eenvoudige veldbloemen; en eenige kindergedichtjes van dezelve hand, naderhand bij den Heer F. Bohn, uitgekomen, hebben den billijken roem onzer Vriesche Zangster hoe langs zoo meer bevestigd. Door haar aangezocht, om een tweede proefje harer Gedichten in het licht te geven, die in aantal en uitgebreidheid niet bijzonder, maar echter daarin van de vroegere zullen verschillen, dat zu niet zoo veel gelegenheids verzen bevatten, (zelfs zal men hier en daar een stukje aantreffen, dat zijn oorsprong aan een vrolijken luim verschuldigd is,) heeft men best geoordeeld, het aanvankelijk betreden spoor weder in te slaan, en onze landgenooten eene inteekening op het werkje aan te bieden, dat in gr. 8vo. zal gedrukt worden, en omtrent 6 bladen druks zal beloopen. — Zullende de titel met een vignet versierd zijn, en de prijs, bij inteekening, gesteld worden op 30 stuivers.

De inteekening staat tot den 15den Aug. 1821 open, en geschiedt bij den Boekverkooper G. J. A. Beijerinck, te *Amsterdam*, en verder bij de voornaamste Boekhandelaren. Van de namen der genen, die dit bundeltje met hunne Inteekening vereeren, zal eene alphabetische naamlijst opgemaakt worden, en voor het werkje worden geplaatst.

De Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, geeft uit en heeft alom verzonden, de volgende nieuwe werken, als:

1. CLAUREN, *des Vaders zonde der Moedervloek*, enz. drie verhalen in een deel compleet, met gegraveerde titel en vignet, van ZEELANDER, *f* 2 : 16 : —

2. CLAUREN, MARIA *of het Meisje uit den Vlierboschmolen*, één deel compleet met gegraveerde titel en vignet, van ZEELANDER, *f* 2 : 12 : —

3 RADCLIFFE, DE ITALIAAN, *of de Biechtstoel der zwarte boetelinge*, naar 't engelsch in 2 deelen compleet, met gegraveerde titels en vignetten, van SMIES en ZEELANDER, *f* 5 : 16 : —

4 *Leven van* ALI, *Pacha van Janina*, getrokken uit het fransche werk van den Heer POUQUEVILLE, één deel compleet, versierd met het Portret van dien PACHA, *f* 1 : 10 : —

5. *Levensgevallen, Ongelukken, Veldtogten en Reizen*

van eenen *Wereldburger*, naar het hoogduitsch van den Heer VON FRANKIJN PARNAJON, geen roman 5de deel met gegraveerde titel en vignet, van SMIERS en MARGANS, *f* 2:8:—

Het 2de en laatste deel volgt in den loop der maand Julij.

6. *Verslag van de Gedragingen, der R. C. Geestelijken in Vlaanderen*, *f* 1:—:—

7. BABBAZ, *lof van Neerlandsch Burgerstand*, *Dichtstuk*, 8 stuiv.

Bij den Boekverkooper N. Geijsbeek, op de Leliegracht, No. 21. te *Amsterdam*, zijn nog eenige Exemplaren te bekomen, van *De Ervarene en Verstandige Hollandsche Huishoudster*, onderwijzende alle jonge Vrouwen, hoe zij zich in 't besturen van het Huishouden moeten gedragen, door ieder zijn pligt wel te doen waarnemen, alles wanneer het tijdig en goedkoop is, op te doen en op te disfen, hoe men zich naar den tijd des jaars moet kleeden, enz. Tweede verbeterde Druk, de prijs is 12 Stuivers.

Bij gemelde zijn nog eenige Exemplaren te bekomen, van de *Beschrijving van het Eiland Elba en St. Helena*, met eene kaart en plaat, bij elkander voor 32 Stuivers, *Elba* apart voor 20 Stuivers, *St. Helena* apart, voor 18 Stuivers.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor AUGUSTUS 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

Negende Zestal LEERREDENEN, *door* J. H. VAN DER PALM. *Te* Leijden, *bij* D. Du Mortier en Zoon, 1820. 212 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: 12: —

De Leerredenen van VAN DER PALM, verdienen inderdaad de genegenheid, met welke zij eerst aangehoord en vervolgens door het Publiek gedrukt ontvangen worden; ze zijn toch alle in eenen bevalligen ſtijl, die voor den kanſel voegt, geſchreven, getuigen van eenen helderen geest en van een zeer geoefend oordeel, ademen het waar Godsdienſtig Christelijk gevoel voor het ſchoone en goede, en boeijen de aandacht, door zachtheid, ernst en getrouwheid.

De Teksten van de hier geleverde Leerredenen zijn: *Luc.* IX: 28—36. *Rom.* VIII: 32. *Mark.* IX: 24b. *Mark.* III: 31—35. *Ps.* XC en *Job* XXXIII: 13a. In de eerſte, heeft de Hoogleeraar het verhaal van 's Heilands verheerlijking op den Berg, (*Thabor*, gelijk wij met hem voor meest waarſchijnlijk houden,) in deze drie hoofdbijzonderheden onderſcheiden: 1.) JEZUS, hoog door den Vader verheerlijkt, 2.) JEZUS verheerlijkt in tegenwoordigheid van drie zijner Discipelen, en 3.) JEZUS verheerlijking, zijne inwijding tot zijn lijden en dood, als den Verlosser der wereld. Men leert alzoo, op eene zeer nuttige wijze, deze heerlijke voorbereidende gebeurtenis beſchouwen. Het hoofddoel van de tweede Leerrede is, de vermaning door JEZUS CHRISTUS, te

 doen

doen beschouwen, als een waarborg van Gods hoogste gunst. De Hoogleeraar, stelt eerst den aard, den zin en de kracht der Apostolische betuiging: *Die ook zijnen eigenen Zoon* enz. in het licht, doet *vervolgens* de klem van 's Apostels redenering en gevolgtrekking in dezelve gevoelen, en besluit met gepaste opwekkingen. Deze in eene der laatste weken voor het Christelijk Paasch-Feest uitgesprokene Leerrede, is zeer bewegelijk en troostvol. Volkomen stemmen wij den Hoogleeraar bij, die dat *alle dingen* in den tekst niet bekrompen heeft willen bepalen, maar geheel in den geest van PAULUS zelven, den lezer inleidt. Zoo moet zeker deze schoone tekst worden opgevat, en dus gedacht worden, ook aan die behoeften van onzen redelijken geest, welke op ons verblijf hier beneden hare naaste betrekking hebben. Met een bijzonder genoegen lazen wij deze ontwikkeling en toepassing.

Eenvoudig en juist is, in de derde Leerrede, hier *eerst* het verband, de loop van zaken voorgesteld; en op deze meer breedvoerige inleiding worden, naar aanleiding van den tekst, de voorname voorwerpen des Christelijken geloofs, kortelijk herinnerd, en daarna de werkzaamheid van dat geloof omtrent dezelve, in tegenoverstelling van die des ongeloofs, en des oppervlakkigen, ongenoegzamen geloofs, in het licht gesteld. Deze Leerrede, levert dus meer, dan men zou hebben durven vorderen. De bedenking, dat velen het Evangelie heilig geloofden, en met deszelfs vertroostenden inhoud zich versterken, zonder dat het hun immer beangstigd heeft, de gedachte: O indien eens het Evangelium niet van God, maar uit de menschen ware! komt ons voor niet tegengesproken te kunnen worden. Veel grooter zal zeker, — en is dit ook niet zeer goed te begrijpen? — het getal

der genen, zijn, die zich verontrusten met de gedachte: zou ik mij de heerlijke vruchten des geloofs wel mogen toeëigenen? Is mijn geloof niet veel te zwak, te min levendig, te weinig werkzaam? Heb ik er niet te dikwerf strijdig mede gehandeld? Zoo gevoelt men dan ook de behoefte, om met den liefhebbenden Vader in den tekst te bidden: *Heer! kom gij mijn ongeloof ter hulp!*

In de vierde Leerrede, JEZUS *geestelijke Maagschap*, tot opschrift dragende, worden eerst de woorden van JEZUS, uit de omstandigheden, waarin ze zijn uitgesproken, en uit den aard der spreekwijzen, toegelicht, dan de groote gevoelens, die JEZUS bij het uitspreken derzelve bezielden, ontvouwd, en *eindelijk*, de voorregten en verpligtingen aangewezen, die daaruit voor ons allen voortvloeijen. Dat dit een en andere voortreffelijk voorgedragen is, zal men zeker verwachten. Wij kunnen ons niet weerhouden, voor onzen lezer, er dezen schoonen brok uit af te schrijven, ter bevestiging:

„ Gunt mij dan, u alleen te bepalen bij de volheid der liefde, hier door Jezus ten toon gespreid: want daarvan mogen wij nimmer zijn uitgesproken, en wat wij ook van dezelve hebben opgemerkt en opgezameld, telkens ontdekken wij nieuwe teekenen, en bewijzen, en kenmerken, alleen dien grooten, dien eenigen herder der zielen eigen, die zijn leven gesteld heeft voor zijne schapen!"

„ Het is een schoone en heilige band, de band des bloeds; het is eene eerbiedwaardige en teedere betrekking, waarmeê de Algoede Schepper de leden eens zelfden huisgezins en geslachts heeft aan een verbonden. Vader en moeder, zoon en dochter, zuster en broeder; welke namen, op wier gehoor alleen het hart ons klopt

 van

aan de zoetſte ontroering! Neen! het is geene verhevenheid van geest en gedachten, op deze betrekkingen als uit de hoogte neder te zien, en de inſpraak des bloeds voor een herſchenſchim des vooroordeels uit te krijten. Die ooit aan zijn vader of moeder dacht, anders dan aan een deel van zijn eigen hart en ingewanden; het zij hij hen nog aan zijne zijde ziet bloeijen; het zij hij hunnen waggelenden ouderdom onderſteunt; het zij hij hen reeds naoogt in de gewesten der eeuwigheid; die ooit anders aan hen dacht, in hem is het ſchoonſte gevoel der menſchelijkheid verſtompt en uitgedoofd! Die de deelgenooten zijner kinderlijke vermaken en bemoeijingen, met hem onder hetzelfde hart gedragen, aan denzelfden boezem gezoogd, door dezelfde zorgen opgekweekt, als vreemden van zich afſtoot, verdiende nooit broeders of zusters te bezitten! Ook is de vervulling onzer verpligtingen aangaande hen, die ons dus van nabij beſtaan, de toets van alle overige pligtbetrachting; en hij ſpreke niet van liefde tot alle menſchen, die zelfs hen niet lief heeft, die de natuur hem gebood en leerde te beminnen. Men denke dan ook niet, dat Jezus, toen hij nog in den vleeſche was, op deze betrekkingen geringen prijs ſtelde; hij, die zelfs onder de ſmarten des kruiſes, de zorg voor zijne moeder niet vergat! Ja, wat wij hier van hem hoorden, getuigt van de waardij, die hij aan dezelve hechtte, daar hij zijne liefde voor de zijnen met deze natuurlijke liefde vergelijkt; en hen, aan wie hij zich het teederst verknocht gevoelt, voor wie hij betuigt, zelfs in nood en gevaar, alles ten beste te hebben; daar hij hen zijne moeder, en zusters, en broeders noemt! Houdt gij het daarvoor, dat moeder, of zuster, of broeder te zijn, bij Jezus van weinig beduidenis was, dan heeft het ook weinig te be-

dui-

ĉinden, dat hij zijnen discipelen dien eer- en liefde-naam geeft: maar houdt gij het daarvoor, dat ook in den reinen zin van Jezus, alles wat het hart vervult, wat het hart verbindt, van de teederste zijde treft en roert, in deze benamingen ligt opgesloten, dan eerst gevoelt gij de hooge waarde zijner betuiging: *zoo wie den wille Gods doet, die is mijn broeder, en mijne zuster en moeder!*"

„ Indien Jezus gezegd had: dien heb ik lief, als of hij mijne moeder, zuster of broeder ware; dan zouden wij reeds hooge denkbeelden van die liefde mogen koesteren. Want daarbij zou zich voor onzen geest stellen, al die hartelijkheid, bezorgdheid, oplettendheid, die regtgeaarde kinderen voor hunne ouders, regtgeaarde broeders en zusters voor elkanderen hebben; wij zouden denken aan die verkleefdheid en verknochtheid, die eenheid van belangen, die wederzijdsche zucht voor elkanders achting en eer, die de ziel en het wezen dezer betrekkingen uitmaken; en wij zouden juichen: dat alles wil Jezus gevoelen, en zijn, en doen, voor hen, die den wil zijns hemelschen Vaders, in ootmoed, geloof en gehoorzaamheid willen betrachten! Maar nu hij zegt: die *is* mijn broeder en zuster, en moeder; nu stijgen wij nog hooger met onze gedachten. Wij zien ons, als 't ware, in de eigen maagschap van Jezus ingelijfd en opgenomen; verzameld met hem tot hetzelfde huisgezin, in gemeenzaamheid en zoete vertrouwelijkheid; als broeders en zusters met elkander, als eene eendrachtige, gelukkige familie! Welk een uitzigt voor ons, geringe stervelingen! Welk eene deelneming, wat nederbuigende liefde van hem, die uit den hemel kwam, en boven alle dingen is! Een oogenblik te voren had hij de magt, hem door den Vader verleend, en zijne eigen heerlijkheid, met luister

gehandhaafd. Hij was het, die den geweldigen binden, en zijne vaten rooven kon! Hij, voor wien het rijk der duisternis sidderde, als die het eenmaal verdelgen zou! Hij, die zich plaatsen kon op den regterstoel des eeuwigen oordeels, wien te lasteren eene majesteit-schennis was, niet te vergeven, noch in de tegenwoordige, noch in de toekomende eeuwe! En hem hooren wij, een oogenblik daarna, elk, die zich slechts met hem vereenigen wil, om den wil van God te doen, niet maar aannemen als een burger van zijn koningrijk, verzekeren van zijne gunst en bescherming; maar opnemen in zijn eigen huisgezin, gelijk stellen met de teederste betrekkingen, die hij op aarde had; met de teederste betrekkingen, die menschen op aarde hebben kunnen, en tot hen zeggen: *gij zijt mijne moeder, mijne zuster en mijn broeder!* Gij, godvruchtige moeder! die uw kroost voor den hemel opvoedt, en zelve in zedigheid en stille liefdadigheid den weg derwaarts bewandelt, gij zijt ook mijne moeder; ga en plaats u bij de gezegende onder de de vrouwen, wier schoot mij gedragen heeft! Gij, jongelingen en jonge dochters! die onbesmet van wandel en zeden, met indrukken van God en zijne tegenwoordigheid, uwe roeping tot hoogere pligten te gemoet gaat! Gij, mannen en vrouwen! die getrouw aan het werk u opgelegd, in geloof en liefde, matiglijk, regtvaardiglijk en godzaliglijk leven wilt; Gij, jongelingen en jonge dochters, mannen en vrouwen! gij zijt mijne broeders en zusters, komt aan mijn hart, gij zult er het hart van eenen broeder vinden! Wat gevoelt gij hierbij, M. H.? Kent gij een' konings-adel, bij dezen te vergelijken? een vorsten-schat, meer waardig te bezitten, dan in zulk eene betrekking tot Jezus te staan? Komt, werpen wij ons aan zijne voeten, en zeggen wij tot hem: ziet hier

uwe

uwe zusters en uwe broeders! Wij willen hooren naar de stem van onzen God, en zijnen wil betrachten! Heilig ons, opdat wij volbrengen mogen 't geen wij op ons namen; heilig ons, ô onze vriend en onze broeder!."

De vijfde Leerrede, levert weder eene proeve op, hoe treffend VAN DER PALM, eenen geheelen Psalm in ééne Leerrede weet te behandelen, en algemeen nuttig te maken. Hij heeft, in het eerste deel, de woorden uitmuntend verklaard, en de gevoelens in dezen Psalm heerschende, kortelijk ontwikkeld, en in het andere, daaruit aanleiding genomen, om, over 't geen wij broze en vergankelijke menschen, van Gods eeuwigheid en onveranderlijkheid, te vreezen of te hopen hebben, toepasselijk te onderhouden.

Het gewigtig onderwerp: Het leerzame en weldadige der ondoorgrondelijkheid van Gods Bestuur, wordt eindelijk, in de zesde Leerrede, naar den geschikten tekst, het zeggen van ELIHU: *Hij antwoordt niet van alle zijne daden*, verstandig behandeld. VAN DER PALM, vindt dit zeggen waarachtig niet alleen, maar betoogt ook het Godebetamelijke en tevens het heilzame, weldadige en zalige voor ons, van de daarmede gepredikte daadzaak. Hij doet opmerken, dat deze Leerrede, niet vele dagen na het treurig afsterven van den Hoogleeraar E. A. BORGER, uitgesproken is, en men gevoelt onder de lezing ook wel, dat die treffende gebeurtenis hem zeer aangedaan en bewogen heeft, tot derzelver uitvoering. Deze Leerrede beantwoordt zeer aan het doel, en leert ons, hoe wij als vereerders van God in CHRISTUS groot voordeel trekken uit de beschouwing: God antwoordt niet van zijne daden!

Ook deze schoone bundel, stichte veel goeds!

Vier LEERREDENEN *over den Krijg.* *Door* J. H. B. DRAESEKE, *Leeraar te* Bremen. *Gehouden in het jaar* 1815. *Te* Groningen, *bij* W. Wouters, 1820. 129 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : — : —

In het jaar 1815 zijn deze Leerredenen van den Eerw. DRAESEKE, in het Hoogduitsch, gehouden, in het jaar dus, toen de verkregene verlossing van *Europa*, in de velden van *Waterloo*, bevestigd is, en de onlangs in zijne ballingschap overledene Korsikaan, voor 't laatst beproefde, dit werelddeel te verontrusten. — *Leerredenen over den Krijg*, wij moeten het met anderen bekennen, dat luidt een weinig vreemd. — 't Is waar, dat de Leeraar, soms, bij voorbeeld in het leger, en wanneer de Staat waar van hij Lid is, in Oorlog gewikkeld wordt, bij openbare bede- en dankdagen, of uren, ook van het oorlog voegzaam gewagen kan; en dat men daartoe ook in den Bijbel aanleiding genoeg vinden kan; maar geheel wat anders is het, opzettelijk den Oorlog tot het onderwerp van meer dan eene Leerrede te verkiezen. Dit moge in Verhandelingen te pas komen, voor Leerredenen voegt het, onzes erachtens, geheel niet. Hoe zonderling moet het van den Leerstoel geklonken hebben, toen de Predikant zijne rede op den predikstoel aanving, met deze woorden, die het begin uitmaken, van de eerste hier voorkomende Leerrede.

„Om u een der verwonderingwaardigste en gewigtigste verschijnselen in het menschelijke leven, den krijg namelijk, in het licht van christelijke waarheid voor oogen te stellen, ben ik thans,

Ge-

Geheelden! in uw midden opgetreden. Niet den krijg, waarvan wij getuigen waren; ook niet dezen of genen bepaalden krijg van vroegere tijdvakken; maar den krijg in het algemeen, als een groot onderwerp uit de geschiedenis der menschheid."

De Eerw. DRAESEKE, heeft dit ook zelf gevoeld, en er daarom dit op laten volgen, ter zijner verdediging:

„Veelligt zal sommigen dit voornemen vreemd dunken. Wat heeft de krijg, zullen zij zeggen, gemeen met deze koren des vredes? Hoe past het gewoel van slagvelden bij de stille verzuchtingen van Gode gewijde harten? Hoe stemt de kunst, om te dooden, overeen met het Evangelie, welks voedsterlingen niets dan liefde moeten leeren? — Laat het zijn, dat de krijg die opmerkzaamheid verdient, welke hem wordt geschonken en voor bijeenkomsten tot een wereldlijk doel en op eene wereldlijke plaats een doelmatig *onderhoud* aanbiedt; maar, ook ter heilige stede van den krijg te handelen, past dit, en is dit noodig?"

„Deze vragers mogen zich zelven het volgende vragen. Vooreerst: indien de krijg inderdaad onder de grootste merkwaardigheden van het menschelijk leven behoort gerekend te worden — mogen wij het dan bij eene bloote oppervlakkige redekaveling over denzelven, zoo als het toeval zulks wil, laten berusten? Kunnen wij het onverschillig aanzien, of in diergelijke woordenwisselingen de waarheid of eene oppervlakkige redenering aan het laatste woord blijven? Moeten onze beschouwingen en oordeelvellingen geen rigtsnoer ten grondslag hebben? Waar vinden wij nu een meer geldend rigtsnoer, dan het woord Gods?"

„Ten tweede: levert voor ons, christenen, Gods

Gods Woord het eigenaardig gezigtspunt op, waaruit wij *ons leven* en het menschelijk leven in 't algemeen moeten beschouwen, en treden eerst onder dit gezigtspunt de dingen in het regte licht te voorschijn, — zouden wij dan den *krijg alleen* in dit licht niet willen zien? Zouden wij den godsdienst voor alle dingen, behalve slechts voor den krijg, ten maatstaf willen gebruiken? Zouden wij het dan der wereld, welke ons in andere opzigten zoo weinig regt laat wedervaren, en dikwerf in de grootste tegenstrijdigheid met onze overtuiging staat, in hare meeningen omtrent den krijg alleen gewonnen geven? En tot welke klasse zullen wij ons dan scharen? Tot hen, die den krijg verheffen, of die denzelven vloeken? Tot hen, die denzelven een schandvlek der menschheid, of die hem eene edele kunst noemen? Tot hen, die beweren, dat de krijg, hoezeer ook een kwaad, evenwel een onvermijdelijk kwaad zij, en dat de wereld zonder denzelven niet kunne bestaan, — of tot hen, die voorgeven, dat de krijg eene weldaad der menschheid zij, en even zoo zeker tot derzelver volmaking en heil bijdrage, als de vrede met deszelfs heerlijkste gaven? Of zullen wij liever de geheele zaak onaangeroerd op zich zelve laten berusten? Zullen wij over den krijg geheel niet zelve denken? Zullen wij het gerustelijk afwachten, hoe en waarheen ons dit gedrang van verschillende oordeelvellingen drijve en stuwe, en desniettemin wanen, de voedsterlingen des Goddelijken geestes te zijn?"

„Deze vragen beantwoorden zich zelve."

„Bovendien schijnt mij dit oogenblik toe, een ernstig woord over den krijg zeer te begunstigen."

„Het zal geen *onverschillig* woord zijn; want niet *uit verhalen* kennen wij den krijg; hij heeft onze velden en onze hutten overdekt; onder

der krijg en krijgsgevaren zijn voor ons jaren voorbij gegaan; en de worstelperken van den grooten strijd der volken hebben voor ons een gewigt gehad, zoo als onze voorouders nooit aan diergelijke gebeurtenissen hebben toegekend. — Desniettemin zal het *geen partijdig* woord zijn: want hoeveel offers ons de krijg ook hebbe gekost, thans zijn wij weder verre genoeg verwijderd van zijn met bloed bevlekt tooneel, dan dat bedriegelijke gewaarwordingen ons nog bevangen zouden, en wij nog van de onmiddelijke zinnelijke indruksels afhankelijk zouden wezen. — Het zal eindelijk ook een *gemoedelijk* woord zijn: want goed laat het zich over den krijg spreken, wanneer men den vrede te gemoet gaat, en wel eenen vreede zoo heerlijk, als wij te gemoet zien. Even zoo spreekt men in de rust na den geledenen storm."

„Dan, hoe zal ik over den krijg tot u spreken? Niet, zoo als het eenen staatsman vrij staat te *spreken tot* staatsmannen, of een' *veldheer tot* veldheeren, of een' wijsgeer tot wijsgeeren; nog minder, zoo als de burger in de kleine naauwbeperkte grenzen van zijnen stand, de landbouwer en huisvader over dit onderwerp gewoonlijk zich laten hooren: als mensch tot menschen; als christen tot christenen, als verkondiger des Evangelie's tot vereerders van het Evangelie zal ik spreken. Beoordeelt dan, wat ik als zoodanig zegge."

„Tot zulke oogmerken vereenigd, zal het ons niet storen, of onze beschouwingen tegen eene algemeene aangenomene meening, welke die ook zij, aandruisschen? Wij zullen, het woord van God volgende, voor dwaling bewaard blijven, zullen vragen, wat plaats *moest* vinden, en ons dus niet slaafsch verbonden gevoelen aan

dat-

dagen, wat geschied is en nog geschiedt. Wij zullen blikken werpen in eene veredelde wereld, flaauwe, zalige blikken, en dan moet het gebrekkige, het kommerlijke van deze wereld, als een niets, aan onze voeten verzinken."

„Dat voor het overige, een onderwerp van zoo grooten omvang niet in een uur kan behandeld worden, zult gij, mijne Waardsten! ook begrijpen, al zeide ik u dit niet. Ik moet u derhalve voor eenige achtereenvolgende spreekbeurten, welke allen over den krijg zullen handelen, om uwe opmerkzaamheid verzoeken."

Offchoon nu deze verontschuldiging, of hoe wil men het anders noemen? ons geheel niet overtuigd heeft, zullen wij, daar deze Leerredenen nu toch gehouden en uitgegeven zijn, eenig verslag van geven. De tekst van de eerste Leerrede, *Over het wezen van den Krijg*, is 1 *Joan.* IV: 16—18. *En wij hebben gekend en geloofd*. 1 *Joan.* IV: 20, 21. *Indien iemand zegt, ik heb God lief*, is de tekst van de tweede Leerrede, *Over den Krijg in deszelfs gruwelen*. De derde Leerrede, *Over de waardigheid des Krijgs*, heeft 1 *Joan.* III: 14. *Wij weten dat wij*, enz. tot schriftplaats, en de vierde Leerrede, *Over de vernietiging van den Krijg*, *Rom.* VIII: 19—23. *Want het schepsel* enz.

De Lezer merke dus op, dat, gelijk de onderwerpen, zoo ook de daartoe gebezigde Teksten al vrij zonderling gekozen zijn, maar ze zijn ook weinig meer doorgaans hier dan het motto, omdat er toch wel eene Bijbelplaats voor moest, zou de gedaante van Leerredenen niet geheel gemist worden. Tegen dat gebruik meenen wij echter niet te dringend te kunnen waarschuwen. De Bijbel moet op den Kansel behandeld worden, de menschen behooren ter Kerk te gaan, om

om te verstaan en te leeren beoefenen, wat de Goddelijke Openbaring ons leert, om zich te vormen voor onze verhevene bestemming.

In de eerste zoogenoemde Leerrede, wordt een afkeurend oordeel over den Oorlog in 't gemeen gewettigd, en geleerd, dat de Oorlog op zichzelven doemwaardig is. Dit wordt in de tweede Leerrede bevestigd, door aan te wijzen, 1.) dat hij door zonde geteeld, 2.) door schrik voorafgegaan, 3.) door verwoesting vergezeld, en 4.) door ellende gevolgd wordt.

De derde Leerrede leert, dat, gelijk elke andere zaak twee zijden heeft, zoo ook het oorlog uit een meer gunstig oogpunt kan worden beschouwd. De waardigheid van eenen Oorlog, deze is hier de leiding der gedachten, rust gedeeltelijk op *de goederen voor welke*, gedeeltelijk op de *gezindheden met welke*, gedeeltelijk op de *omstandigheden onder welke dezelve gevoerd wordt.*

De stelling: zoo zeker als wij geloof slaan, aan eene trapsgewijze opklimming tot volmaaktheid, *zoo vast zijn wij* ook overtuigd, dat een zekere krijg ter eeniger tijd het graf van alle krijgen zal en moet zijn, straalt in de laatste Leerrede door; terwijl zij voorstelt, dat eene volslagene vernietiging des Oorlogs, het doel des krijgs, de wensch der volken, de kroon der overwinnaars, de veiligheid der Vorsten, en de zekerste waarborg voor den vrede is, en eindigt met eene ernstige vermaning, om den gelukkig geslotenen Vrede, op den volgenden dag des Heeren, Godsdienstig te vieren.

Zoo hebben wij dan dit boekdeeltje, en de daar in doorstralende gevoelens, den lezer eenigzins doen kennen. Er komen goede, gezonde redeneringen in voor, men vindt er eenen betoogtrant in, welke de kunde van den Opsteller doet opmerken, en alles draagt zigtbare merkteeken

teekenen van den invloed der groote gebeurtenissen in de laatste jaren, *voor* en in het jaar 1815 zelve. Niet als Leerredenen, maar als eene soort van ernstige Verhandelingen, kunnen wij dezelve ter lezing aanprijzen.

Kunnen wij al niet geheel ons toegeven, aan die schoone voorstellingen en uitzigten, welke hier voorkomen, uit hoofde van het bederf dat in de wereld is; wie zou evenwel niet mede zijn zegel hechten, aan den wensch en raad, dat elk in zijnen kring, zich naar het Evangelie meer en meer vorme, op dat het althans vrede in ons binnenste zij, en er vrede in onze huizen wone? — Dat ook de woelingen welke nu weder plaats hebben, door den God des vredes, tot heil der volken, eindigen mogen! Het volgende staal, leveren wij onzen Lezer tot slot:

„Of wij moeten pogen, datgene te herkrijgen, waarvoor het ons alleen lusten kan, te leven? — dit lijdt geen twijfel. *Hoe veel* wij daaraan moeten wagen, om het te herkrijgen? even zoo weinig. Kan datgene, waaraan *alles* gelegen is, voor geen geringeren prijs gekocht worden, dan dat daarvoor *alles* opgeofferd worde, het moet dan zonder aarzelen opgeofferd worden. En is nu, bij voorbeeld, de roover *dezer kroongoederen des menschelijken levens* met magt en geweld bekleed, zoo dat niets dan geweld alleen hem tot uitlevering van den heiligen buit kan noodzaken; dan vereenigt zich alles, dan moet zich alles, wat menschelijk gevoel bezit, vereenigen tot beziging van dit geweld. De krijg is verschrikkelijk; maar wanneer pligt dien gebiedt, wapenen zich de braven onververvaard. De krijg maait den bloesem der tijdgenooten met zijnen vreesselijken sikkel, gelijk de maaijer den halm afmaait; maar dewijl de kleinoodjen, welke het heil der volken zoo wel, als het welzijn der

huis-

huisgezinnen en der enkelen waarborgen, niet kunnen ontbeerd, niet mogen overgelaten, maar weder moeten herkregen worden, heeft niemand een afgrijzen meer voor het moordende zwaard. De teedere maagd ziet hetzelve met ſtout vertrouwen in de hand van den geliefden. De gevoelvolle moeder onderdrukt hare zorgen, terwijl zij met hetzelve den zoon omgordt. En de vaderlandlievende grijsaard vermaant de jongelingen,, zoo als weleer de dappere Makkabeesche held zijn volk (1 Maccab. III: 58, 59.), zeggende: „Rust u toe, en weest onverſchrok„ken, opdat gij morgen gereed zijt te ſtrijden „tegen de vreemden, die ons denken te ver„delgen. Het is ons verdragelijker, om te ko„men in den ſtrijd, dan zulk een jammer aan „volk en heiligdom te aanſchouwen."

„Wie eene andere taal voert, mijne Broeders! noemt hem, zoo gij wilt; *een edel en braaf man* is hij niet. Hij heeft het leven en deszelfs beteekenis *niet begrepen*. In zijnen boezem ſlaat *geen hart* voor de verhevenſte goederen der menschheid. „Wilt gij doen als uwe broeders." vraagde in dezen geest de moedige MATTATHIAS aan zijne vrienden, „en verdedigen u niet tegen de „vreemden, om uw leven en uwe wet te red„den, zoo hebben zij u ligtelijk geheel ver„delgd." Ook de christen denkt niet anders: „*Liever ſterven, dan zonder waardigheid leven*," is zijne leus. En kan dan de waardigheid alleen op het bloedig ſlagveld ſtaande worden gehouden, dan, meent hij, *moet ook het bloedig ſlagveld in alle zijne afgrijsſelijkheden nog gezegend heeten*. — Wee den krijg, gevoerd om menſchengeluk te vernietigen, die duizenden ter ſlagtbank leidt, om millioenen te onderdrukken! Schandelijk is hij, ſchandelijk zijn zij, die hem ondernemen! Den vloek der vloeken werpt hij op hen. — Maar voert den

 krijg

krijg voor het welzijn der menschen en wel — niet voor ingebeelde, zelfs niet voor gewigtige, maar — voor waarachtige en onmisbare kleinoodjen, welke op dat tijdstip niet anders behouden of herkregen kunnen worden, dan met het zwaard; de krijg heeft dan waardigheid en grootheid. Voert den krijg voor den *Godsdienst*, welken gij met overtuiging belijdt, en voor het altaar, aan hetwelk gij vol vertrouwen aanbidt; hij heeft dan waardigheid: want wat is den onbedorven mensch dierbaarder, dan de heiligdommen zijns geloofs? Voert den krijg voor uwe *vrijheid* onder de volken des aardbodems, voor de grondwetten uws vaderlands, voor de onafhankelijkheid uwer inrigtingen, voor de eer uwes naams, voor de zeden uwer vaderen, voor het ongestoorde bezit en gebruik uwer taal; hij heeft dan waardigheid: want wat is den onbedorven mensch dierbaarder, wat verdient meer, dat hij zich daaraan gelegen laat leggen (Macc. II; 27), dan de bewaring van datgene, waaraan zijne geheele inwendige en uiterlijke zelfstandigheid is verbonden? Voert den krijg voor de onschendbaarheid van geslotene verbonden, voor uwe welgegronde regten, voor de veiligheid uwer bezittingen, voor het leven uwer kinderen, voor uw Vorstelijk huis, hetwelk gij waardeert en waarvan gij niet afvallig kunt worden; hij heeft dan waardigheid: want wat is den onbedorven mensch dierbaarder, dan, van slaafschen dwang ontheven, zijn geluk op zijne eigene wijze te bouwen, zijn genot naar zijn regt te bepalen, zijnen hemel in zijn vaderland te vinden en zijne rust door zijne deugd te bevestigen? Voert den krijg *voor den geest*, opdat hij niet in ketenen gesmeed, zijne vlugt tot hooger kennis en wetenschap niet belemmerd, zijne behoefte, om zich aan anderen wel mede te deelen, niet gehinderd, de zoo

wel-

wendadige verwisseling van gedachten en gewaarwordingen in het openbaar niet afgebroken worde; hij heeft dan waardigheid: want wat is den onbedorven mensch dierbaarder, dan dat hij beproeven mag, hetgeen hij waarneemt, belijden, hetgeen hij gelooft, zeggen, hetgeen hij weet, berispen, hetgeen hij afkeurt, eischen, hetgeen hem toekomt? Of voert den krijg; terwijl uwe landgenooten veilig zijn, voor ongelukkige landgenooten, die, op zich zelve staande, te zwak zijn tot verdediging; voert hem, terwijl u zelven geen vijand benart, of zijn wrevel reeds door u gestuit is, *ook voor de lijdende menschheid in andere streken*; voert hem, om de eerzucht te beperken, den moedwil tegen te gaan, de aanmatiging te beschamen, de heerschzucht te bestraffen, het met voeten getreden regt in zijn' ouden luister te herstellen, en den jammer der onderdrukten een einde te doen nemen; hij heeft dan waardigheid: want wat is den onbedorven mensch dierbaarder, dan, nadat er in zijnen kring welstand heerscht, hij dien ook elders door eigene krachten trachte te verspreiden, en te verkwikken, hetgeen ellendig is, en te zegenen alles, wat leeft?"

Zestal LEERREDENEN, *over den toekomenden staat. Door* J. WIJS, J. C. ZOON, *Predikant te* Schiedam. *Te* Schiedam, *bij* G. W. van Hemsdaal, 1821. *XIV en* 264 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 12 : —

Schoon nog door geen geschrift bekend geworden, heeft de Eerw. WIJS, nu reeds, van *Schiedam*, naar *'s Gravenhage* beroepen, evenwel zich

 ver-

verpligt gevonden, om deze zijne Leerredenen in 't licht te zenden, ter bevordering van de zaak der kennis, des geloofs en der deugd, onder de menschen. In een zedig Voorberigt, verklaart hij zich hieromtrent op zulk eene wijze, dat men het met goedkeuring leest.

De eerste Leerrede over *Openb.* XXI: 4, heeft tot opschrift: *De toekomende stadt, eene verlossing van alle ellende*. Wij willen hiervan de inleiding laten volgen, om dat dezelve den lezer bekend maakt, met 's Leeraars geheele plan:

„ Onder de leeringen, die aan het Evangelie eene hooge waarde geven, behoort, in eene zeer voorname plaats, deszelfs ontdekking nopens den toekomenden staat. Deze toch is het, die de twijfelingen wegneemt, waarin de ongeholpene rede den mensch, aangaande zijne bestemming, laat blijven, de begeerte bevredigt van al wat onder de stervelingen wijs en edel dacht, en op onzen troost en onze deugd den weldadigsten invloed heeft. Zoo verkeerd als het derhalve is, ons zoo te verdiepen in de bepeinzingen over het volgende leven, dat wij onze roeping in het tegenwoordige verzuimen, of met stoute gissingen, door eene weelderige verbeelding voortgebragt, de vakken te willen aanvullen, die het onderwijs der openbaring niet anders kon als openlaten, zoo heilzaam is het aan den anderen kant, ons juiste, uitgebreide, bevattingen te vormen aangaande de toekomst, en daartoe de leer des Evangeliums naauwkeurig te onderzoeken. Is toch dit leven, zonder de hoop op een beter, eene steeds werkende oorzaak van kwelling en ellende, moeten wij, in dit eerste tijdvak van ons bestaan, voor het volgende worden toebereid; gij gevoelt, er hangt dan voor ons onberekenbaar veel van af, hoe onze denkbeelden nopens het zelve zijn,

en

en is onkunde of dwaling daaromtrent, voor den mensch, den kweekeling voor den Hemel, even zoo schadelijk, als voor den leerling, het verkeerde begrip van den *stand*, waarin hij eens zal geplaatst worden."

„Het was de overweging hiervan, die mij bewoog, onder eerbiedig opzien tot Hem, *die het onvergankelijk leven aan het licht bragt*, in eenige leerredenen, van tijd tot tijd tot u te spreken, over den toekomenden staat, en wel bepaaldelijk zoo als die ingerigt zal zijn, na de opstanding onzer ligchamen, en de voltooijing der zaligheid. Het onderwijs toch van het Evangelie levert ons desaangaande nog meer voorraad, dan omtrent den afgescheidenen staat, daar sommige van deszelfs ontdekkingen, alleen den voltooiden gelukstand betreffen, en andere wel de geheele toekomst omvatten maar echter eene zaligheid schilderen van dien aard, dat zij eerst na de opstanding tot hare hoogste volkomenheid zal gebragt worden."

„Verwacht niet van mij, M. V.! dat ik u met bloote bespiegelingen, met fraai geteekende tafereelen, doch die onze hand, niet de hand der Hemelsche wijsheid, maalde, zal bezig houden, of de veelvuldige vragen pogen te beäntwoorden, die onze nieuwsgierigheid doen kan. Alleen de uitspraken van het onfeilbaar Evangelie wil ik raadplegen, en, in den geest van die uitspraken, u den toekomenden staat doen bezien van die zijde, als voor uwe vertroosting en verbetering vruchtbaarst is."

„Ik wilde daarom, (ziet daar de voorwerpen die ik u ter beschouwing hoop aan te bieden) u dien stand *eerst* leeren kennen als *eene volkomene verlossing van alle ellende. Verder* tot u spreken, *over de verlichte kennis*, en *daarna*, *over de volmaakte heiligheid, die dan den mensch zal versieren. Vervolgens* u de gezaligden doen bezien

in *hunne betrekking tot God, en tot Jezus Christus.* Eindelijk u tot de beschouwing leiden *van de maatschappij der verheerlijkten onderling.* Ziet daar zoo vele verschillende bijzonderheden, die, ieder op zich zelve, overvloedige stof tot eene leerrede zullen opleveren. Komt dan, mijne medegeroepenen ter zaligheid! Komt dan en ziet wat ons is weggelegd. En de genade van God en onzen Heer, geve, dat mijne zwakke pogingen bevorderlijk mogen zijn, aan onze gemeenschappelijke opkweeking voor het genot van de *onbevlekte, onverganke̦lijke,* en *onverwelkelijke erve,* u en mij in den Hemel bewaard!"

„Om u voor het gekozen onderwerp intenemen, wilde ik beginnen met u, in dit uur, den toekomenden staat te doen bezien, *als eene volkomene verlossing van alle ellende.* En dan vond ik deze verlossing nergens duidelijker, krachtiger, beminnelijker, geteekend, dan in den afgelezenen tekst. Laat mij daarom",

„I. *In de eerste plaats,* naar aanleiding van de trekken door Johannes vertoond, u van haar, eene schets pogen te geven,"

„II. *Om daarna,* de gevolgen aantewijzen, die deze heerlijke verwachting bij ons moet hebben."

Aan dit plan getrouw, beschouwt de tweede Leerrede, naar 1 *Cor.* XIII: 9—12. *Want wij kennen ten deele* enz. de volkomene kennis in den toekomenden staat. WIJS heeft daarmede den toehoorder, (nu lezer,) zoeken te overtuigen, van het belang dat hij heeft, om zich hier op aarde voor den Hemel van tijd tot tijd meer geschikt te maken, ten einde dus ook meer genoegen namaals te kunnen smaken.

Dit laatste had, onzes erachtens, echter wel wat meer uit komen en op den voorgrond mogen staan. Hier voegt zeer goed bij, en volgt geschiktelijk op, de derde Leerrede, over 2 *Petr.*

III:

III: 13, 14. *Maar wij verwachten, naar zijne belofte* enz. over de [illegible]maakte *heiligheid* in den toekomenden staat. [illegible]t wordt deze als een staat van onbesmette heiligheid beschouwd, dan geschetst, hoe hierdoor dezelve gelukkig zal worden, en ten laatsten de invloed aangewezen, dien deze voorstelling bij ons behoort te hebben.

Uit *Openb.* XXI: 3. *Ziet, de Tabernakel Gods is bij de menschen*, enz. wordt, in de vierde Leerrede, aanleiding genomen, om de betrekking te doen kennen, die in den toekomenden staat, tusschen God en den verlosten mensch, plaats zal hebben, en te doen gevoelen, wat al zaligheid deze betrekking schenken zal.

Dat zelfde Hoofdstuk *vs.* 23*c. En het Lam is hare kaars*, is de Tekst der vijfde Leerrede, die de betrekking ontwikkelt, waarin de gezaligden tot den Verlosser zullen staan, en aangewezen, welk eene milde bron van geluk dit zal opleveren.

Het 27ste *vs.* van dat Hoofddeel, eindelijk, levert den Tekst op van de zesde Leerrede; welke, 1.) de maatschappij der gezaligden beschouwt, 2.) de banden die hen onderling vereenigen, en 3.) de genoegens, die zij zamen genieten zullen.

Alle deze Leerredenen, leveren een aangenaam bewijs op voor den ijver en de edele gezindheid van haren opsteller, en overtuigen voldingend, dat hij alle aanmoediging en lof verdient. — De stijl is eenvoudig duidelijk, de orde geleidelijk, de ontwikkeling doelmatig en de toepassing Christelijk: „Ik heb," zoo schrijft wijs zelf, in het Voorberigt — alleen opgegeven, „wat mij het Evangelie van het toekomend leven, beschouwd van die kanten welke ik mij verkozen had, meest zeker en bruikbaar scheen te leeren." Dit nu blijkt volkomen waarheid te zijn, maar behoort ook onder de lezing en bij de beoordee-

 ling

ling in 't oog gehouden te worden. Het gekozen onderwerp is van dien aard, dat het zeer de aandacht trekken moet, en een taak van aanbelang behoort genoemd te worden, voor eenen nog jeugdigen Leeraar, om er, in zes achtereen volgende Leerredenen, doelmatig en zonder zich in bespiegelingen te verdiepen, die, op 't zachtst geoordeeld, onbewijsbaar zijn, over te handelen. Alleen het noodige is ons geopenbaard, en de Heer heeft wijsselijk en weldadig ons, bij de mededeeling van het noodzakelijke, willen doen gevoelen, dat wij hier door geloof wandelen, en geoefend moeten worden. Eerst dan, wanneer het geloof in aanschouwen veranderd zal zijn, zullen wij een aantal vragen, welke wij ons nu gedurig vruchteloos doen, leeren beantwoorden, vragen die hier nog onbeantwoord blijven moeten. Het geestelijke laat zich niet geheel zinnelijk voorstellen, noch ook het toekomende als ware het reeds tegenwoordig, of liever door vergelijking, met het geen wij aan deze zijde van het graf waarnemen, ophelderen. Gelooven komt hier veel meer dan verklaren te stade. *Het is nog niet geopenbaard wat wij zijn zullen. Zalig zijn de reinen van harte, want zij zullen God zien. Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen. Zonder heiligmaking zal niemand God zien. Wij weten dat als ons aardsche huis dezes Tabernakels verbroken is, wij een gebouw van God hebben, eeuwig in de hemelen.* — 1 *Cor.* XV. hebben wij als eene hoofdplaats aan te merken, waarnaar wij ons als Christenen rigten moeten, als wij over de opstanding der dooden, en 't geen daarna plaats zal hebben, denken en spreken willen.

Bij de beschouwing van de vijfde, hier voorkomende Leerrede, dachten wij menigwerf aan de uitdrukkingen van PAULUS, daar *vs.* 24—28.

voor-

voorkomende. Ook 't geen ons de Goddelijke Openbaring ontdekt en verzekert, aangaande den tusschenstaat, tusschen den dood en de opstanding, moet vooral, bij de beschouwing van onzen toekomenden staat, in aanmerking komen, niet alleen als waarheid, maar ook als behoefte voor ons verstand en hart, tot raad en troost in zoo vele omstandigheden dezes wisselvalligen, onzekeren en kortstondigen levens. Het is ons een genoegen, opgemerkt te hebben, dat de Eerw. wijs het μηδὲν ἄγαν dan ook zich blijkt te hebben voorgehouden, wanneer hij gevaar zou geloopen hebben, zich in de toekomende wereld te verre te verdiepen, of liever te pogen door te dringen. Wij rekenen het niet overtollig, tot eene proeve, het volgende uit het laatste gedeelte der vierde Leerrede over te schrijven, om het hier te doen plaatsen:

„Welk een tafereel M. H.! De mensch beschermd, met de vriendschap verwaardigd, tot *het genot der gemeenzaamheid* toegelaten door *den Allerhoogsten* zelven; en geheel aan Hem gewijd; zalig dus door de naauwste verbindtenis met zijnen God; zalig door de volkomene bevrediging van alle zijne begeerten; zalig door de gewisheid, dat zijn heil eeuwig zal duren. Neen, ook dit uitzigt is niet bloot een voorwerp van onze beschouwing, ook dit heeft op onze gezindheden en gedragingen, in dit voorbereidend leven, den krachtigsten invloed. Immers *het geeft ons*, vooreerst, *de allerverhevenste denkbeelden van onze bestemming. Het verzekert ons*, ten tweeden, *met den allerheiligsten ernst, dat niemand als de vriend van God, voor haar kan worden opgevoed!*"

„Kunnen wij ons, M. H.! verhevener staat voorstellen, dan eenen, waarin de Allerhoogste, de Heilige, de Almagtige, van Wiens heerlijk-
 heid

heid alles wat in eenig schepsel schoon en groot is, het flaauwe afdruksel vertoont; Die, al bestond geen één wezen buiten Hem, eeuwig hoogstgelukzalig zou zijn, de naauwste betrekking aanneemt op ons, het maaksel Zijner handen, Zijne algenoegzaamheid besteedt aan ons heil, zich aan ons, ons aan zich, verbindt? — Gevoelen wij het niet, als wij op deze voorstelling willen peinzen, dat wij aan het einde onzer krachten zijn? Worstelen wij niet met het onvermogen der talen, om eenige, ook maar de flaauwste, beschrijving van dat geluk te geven? En dat, dat is het heil, dat de toekomst bewaart. Dat is het heil u en mij beschoren, onreinen, schuldigen, zondaren, afgewekenen, verbasterde kinderen van den heiligen Vader. Zulk eene verbindtenis met den Ongeschapenen, zulk eene nadering tot Hem, is onze bestemming. Zien wij er ons zelven, zien wij er elkanderen op aan! Dat het ons verheffe boven die laagheid, waarin zonde en zinnelijkheid ons nederdrukt! Zie er u zelven op aan, arme! die door levenszorg geprangd, op niets denkt als op het brood en het kleed dat u voeden en dekken moet, en aan verlichting noch beschaving u bekreunt. Denk er aan, rijke! die roemt op uwen schat, en u zelven gelukkiger waant, naar mate gij het goud, waarvan geen penning in de toekomende wereld u volgt, hooger opeen stapelt. Herinner het u, dienaar uwer lusten! die geen grooter heil kent of zoekt, dan de bevrediging der neigingen van uw dierlijk deel, dat morgen der verrotting ten prooi is. — Vergeet het niet trotsche! die met schamperen blik nederziet, op elk, die, in schat of aanzien, beneden u staat; al dekken hem lompen; al bedelt hij de kruimels die van uwe tafel vallen, hij is mensch, bestemde tot de verbindtenis aan den Onzienelijken.

Pries-

Priester voor God tot in alle eeuwigheid, daar, waar eer en goud en genot der wereld vergeten is. Ziet daar onzen titel; ziet daar den adel van vorst en van slaaf. Hoe laag, hoe verachtelijk, hoe onzinnig, wordt, bij zulk eene verordening, de gehechtheid aan deze aarde, met hare genoegens en eer, waarbij de mensch vergeet eenen blik naar boven te slaan! Hoe heilig en onwaardeerbaar het Evangelie van onzen God, dat ons dien rang toekent! Hoe wordt, in het diepst onzer harten, de vreugd over ons aanwezen, de dankbaarheid gewekt aan Hem, die het schonk, die ons begenadigde in Zijnen Geliefden, ons roept tot de plaats voor Zijnen troon! Dat wij op het tafereel van de toekomst staren, en onze grootheid gevoelen, maar tevens beseffen, *dat niemand als de vriend van God, voor die bestemming kan worden opgevoed.* Immers roept uwe eigene overreding het u toe; alleen hij, die in deze school der vorming, door liefde en gehoorzaamheid aan Hem verbonden, hier Zijne gunst als het hoogst geluk waardeerde, en zich geheel aan hem wijdde, alleen hij kan zich met de verwachting op de toelating, tot de naauwste verbindtenis met Hem, geluk wenschen. Onderzoekt, onderzoekt dan u zelven. Daalt in uw binnenste af; ook gij, die de uiterlijke gedaante der Godsdienstigheid hebt, ziet daar rond, of waarlijk gij geen hooger geluk en eer kent, dan in steeds naauwere betrekking tot Hem te komen. Als dit ontbreekt, als de innige genegenheid des harten nog niet tot Hem gerigt is, als gij genoegen vindt en voldoening zoekt buiten Hem, als u de voorstelling, nader aan God te komen, Hem te aanschouwen, de zaligste vreugd niet verwekt; O! Mijn Broeder! vlei, vlei dan u zelven niet. Gij zijt dan nog niet op den weg om uwe verhe-

ve-

vene bestemming te bereiken; gij hebt nog geene vatbaarheid om een burger te worden van die maatschappij, waaronder de Almagtige wonen zal. O! dat het u treffe! Dat uwe roeping door het Evangelie zich in hare volle heerlijkheid voor uwen geest plaatse! Dat u de gedachte diep in de ziel zinke, voor haar niet gevormd te worden! Haar te verwaarloozen! — Broeders! geschapen en verlost om zalig te zijn door den Algenoegzamen; bestemd om eens, geheiligd en verhoogd, voor Zijnen troon te staan; tot die laaggeestigheid, tot die dwaasheid, tot dien ondank, vernedere niemand zich zelven! Hoort het, en verheft u boven de bedwelmingen der aarde; hier is een Evangelie, dat u den Volzaligen, en Oneindigen bekend maakt als uwen vriend, Die u zoekt, Die niet slechts toelaat, niet slechts beveelt, maar bidt (Broeders! wat gedachte! God bidt Zijn schepsel!) *Laat u met mij verzoenen!* Hoort het geroepenen ter zaligheid! Onverschilligen, verwijderden, afkeerigen van God, die nimmer aan Hem denkt, die, door vooroordeel en zonde bedwelmd, aan uwe verbodene neigingen verslaafd, Hem vergeet, die uw oorsprong, het doel uwes levens, en uwe zaligheid is! Hoort en keert weder, gedrongen door het besef, dat gij, op den weg der vervreemding van uwen God, een heil verwaarloost, waardoor Hij zelf u, naar alle uwe vatbaarheden, voor de gansche eeuwigheid, zalig wil maken. Laat het geloof aan Zijne liefde in dien Heiland, door wien Hij vijanden met zich verzoent, uw hart aan Hem verbinden, het stemmen tot dat diep gevoel, dat geen geluk grooter, den mensch waardiger, is, dan dat uit Hem vloeit; en tot de geheele, de onberouwelijke toewijding uwer zielen aan Hem, die u eens onder Zijne verhoogde vrienden wil aanne-

nemen. Laat het uitzigt op dien staat, u, die door dat geloof aan Hem verbonden werdt, aan den eenen kant krachtig vertroosten en u eene edele verheffing der ziel boven de wisselvalligheden der aarde mededeelen; maar, aan den anderen kant, uwe toegekeerdheid tot den Onzienelijken, uwe hooge waardering van Zijne gunst, uwen ijver in Zijnen dienst, en langs dezen weg uwe vatbaarheid voor Zijn welgevallen, steeds doen toenemen. Zoo wordt gij gevormd voor het heil, dat de toekomst bewaart. Dat heil, Mijne Broeders! medegeroepenen tot de heerlijkheid van Gods kinderen, ontga niemand! maar dan, wanneer *Hemel en aarde wegvlieden*, zij de Onveranderlijke ons deel, AMEN!"

Vuriglijk wenschen wij, dat des Leeraars Christelijke ijver en edele bedoelingen, in zijne voortreffelijke bediening, steeds en bij vermeerdering met de aangenaamste gevolgen bekroond mogen worden!

PROEVE van Gewijde Poëzij. Door W. H. WARNSINCK B. Z. *Te* Amsterdam, *bij* J. W. IJntema *en* M. Westerman, 1820. *XV en* 94 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : — : —

Het gebruik weleer zoo zeer in zwang, om, namelijk, het een of ander gedeelte van de H. Geschiedenis, tot het onderwerp zijner Dichtstukken te nemen, is allengskens afgenomen, en eindelijk ongewoon geworden. Gelijk in alles, zoo blijkt dus ook hierin, de magtige regentes, de mode, hare heerschappij uit te oefenen. Ondertusschen gelooven wij niet alleen met velen, dat men weleer dikwerf te ver gegaan is, maar ook met anderen, dat eene goede Dichterlijke be-

bewerking en voorstelling van eenige tooneelen uit de gewijde oorkonden, wezenlijk den geest vermaken en stichten kan. Dezulken die wanen, dat dezelve minder dan de geschiedenissen, bij voorbeeld, der Grieken en Romeinen, de beoefening van het Dichterlijk vernuft waardig zijn zouden, geven te duidelijke bewijzen of van onverschoonlijke onkunde, of van gebrek aan waren smaak, dan dat wij hen hier eene stem zouden mogen laten uitbrengen. De Heer WARNSINCK, heeft daarom eene goede keuze gedaan, om ook eens zijne krachten te beproeven, in dit waarlijk niet onvruchtbare vak, en wij verblijden ons, over de uitgave dezer eerste proeve. De belangrijke gedeelten uit de gewijde Geschiedenis, welke hier dichterlijk geschetst voorkomen, hebben, naar den inhoud, tot opschrift: HAGAR, ABRAHAM, JOZEF, MOZES, DE TOGT DOOR DE ROODE ZEE, SISERA, SIMSON, DAVID, SALOMO, JEZABEL, BELSAZAR, DANIEL.

De regelen der Dichtkunst zijn, gelijk trouwens van den Heer WARNSINCK, die reeds zoo voordeelig in dezen bekend geworden is, niet anders verwacht konde worden, zeer goed in acht genomen. De verbeeldingskracht heeft in deze Dichtstukjes, ook hare gunstige werking gedaan. De geheele uitvoering getuigt voordeelig van des Dichters smaak en edele denkwijze. Hier en daar is het ons wel voorgekomen, dat een regel gelukkiger kon zijn uitgevallen; wij zouden bij voorbeeld, bladz. 18, den ondersten regel;

Of Benjamin moet met ons trekken.

hier gelezen hebben:

Of met ons moet Benjamin trekken.

En op bladz. 87, 't begin van het laatste couplet voor:

't Ge-

't Gebod gaat uit — maar Daniël
Gehoorzaamt aan geen vorstenwetten,

Liever met eene geringe verandering gezegd hebben:

Geeft geen gehoor aan zulke wetten.

Maar wie zou, bij zoo veel schoons, op kleinigheden vitten, of met den Dichter twisten, daar hij in den zesden Zang schrijft:

Debora had weêr d'ouden moed enz.

En in den vierden Zang, het denkbeeld van *kist*, voor een *schuitje van papierriet* verkozen heeft?

Wij hebben alle deze Dichtstukjes, met zeer veel genoegen gelezen, en deze eerste proeve, gelijk WARNSINCK haar zediglijk noemt, is zoo wel uitgevallen, dat wij naar eene tweede, in het Voorberigt ons toegezegd, verlangen. Om de bepaaldheid der ruimte, kunnen wij geene stalen geven, en hopen dat, bij de beschouwing van het vervolg, te doen. De Titelplaat en geheele uitvoering zijn zeer zindelijk en fraai.

TWEEDE REIS in Perzie, Armenie *en* Klein-Azie *enz. Gedaan van* 1810 *tot* 1816. *Door* J. MORIER, *Engelsche Gezantschaps Secretaris aan 't Perzische Hof. Naar 't Engelsch en 't Fransch. Eerste Deel X en* 323 *Bladzz. en Tweede Deel,* 372 *Bladzz. Te* Haarlem, *bij de* Wed. A. Loosjes Pz. 1820. *In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f* 5: 10: —

„Het Werk, (zegt de Heer MORIER), dat ik hierbij het publiek aanbied, behelst het Dagboek van zes jaren. Noch de Wetenschappen, noch de

de Kunsten, noch de Staatkundige inrigtingen der Landstreken, die ik bezocht, leverden mij daartoe de voornaamste bouwstoffen; het bevat (want elk dezer onderwerpen zou deelen vorderen) plaatselijke tooneelen en de zeden van *Perzie*, de uitkomst van waarnemingen door tijden en plaatsen daargesteld. Ik heb mij niettemin vergenoegd met van die tafereelen slechts eene vlugtige schets te geven, welke reeds vroeger mijnen Lezeren waren voor oogen gesteld, hoewel men dezelve in het oorspronkelijk handschrift geheel voltooid aantreft. Van alle de werkzaamheden des Gezantschaps, welke op die van het eerste, waarin ik deel nam, betrekking hadden en die ik in mijne eerste Reize vermeldde, heb ik slechts bij wijze van uittreksel hier gewag gemaakt, en 'er alleen die gedeelten bijgevoegd, welker nieuwheid belang kon inboezemen: maar daarentegen telkens, dat de overeenkomst, die ik waargenomen heb tusschen de gewoonten der tegenwoordige bewoners van het Oosten en de beschrijvingen, daarvan door gewijde en ongewijde Schrijvers gegeven, tot opheldering der oude Geschiedenis en bijzonder van de woorden der H. S. konden dienen, — heb ik, verre van de bijzonderheden in het Dagboek opgenomen te veranderen of te verminken, die uitgebreid en nader ontwikkeld."

„De gedeelten van het Dagboek, die ik ten zorgvuldigste bewaarde, zijn de waarnemingen hier omtrent gedaan. Wat de zeden van het Oosten betreft, de elkander opgevolgde omwentelingen in het bestuur en den godsdienst voorgevallen, hebben daarin geene verandering aangebragt; men merkt 'er nog de levendige indruksels van den oorspronkelijken vorm in op, en, bij iederen voetstap, herinnert eenig voorwerp, eenig zedeigen, eenig kleedingstuk of eenig gebruik

bruik in het gemeene leven de aloude tijden, en staaft, bovenal alle de schoonheden, de naauwkeurigheid des taaleigens en de geschiedenis van den Bijbel. Er is veelligt geen land in geheel het Oosten, waarop men deze waarnemingen niet kan toepassen, welk onderscheid men tusschen dezelve waarneemt, met betrekking tot het godsdienstig geloof, het staatsbestuur en de taal; 'er bestaat tusschen twee natien dezer streken niet zulk eene duidelijk afgeteekende scheidslinie, als tusschen de Europeanen en de Aziaten."

Dit Reisverhaal is afgedeeld in XXV Hoofdstukken, en achter aan vindt men nog een Aanhangsel, op beide de Deelen, waarin eenige aanteekeningen voorkomen, die men zeker niet verzuimen zal ook te lezen. Onze Schrijver vertrok van *Engeland*, onder anderen in het gezelschap van een' Perzischen Afgezant MIRZA-ABOUL-HASSAN, dien hij in 1809, door *Turkije* en over de *Middellandsche Zee* begeleid had, met zijn gevolg naar *Madera*, en verder naar *Rio Janeiro*, *Cochin*, *Ghériah*, *Bombaij* en *Bouschir*. Van daar werd de Reis te land langzaam en bij tusschenpozing voortgezet, naar de Perzische Hoofdstad. Op eene aangenaam onderhoudende wijze, wordt hier het den Schrijver aanmerkelijkst voorgekomene, gedurende die reis, met zijne waarnemingen en gevolgtrekkingen, medegedeeld, en ook zijn er zulke Anekdoten door hem bijgevoegd, welke de aandacht trekken en stof geven ter verpozing, zoo dat hier het aangename met het nuttige vereenigd is. De bekwame Nederlandsche Vertaler, heeft, waar hij dit noodig vond, ook zijne aanteekeningen onder aan gegeven, die wel eens ernst en boert vereenigen. Om zijne kennis aangaande de Perzen, derzelver tegenwoordige geschiedenis, hunne zeden, geaardheid, regering, begrippen, vooroordeelen, woningen,

 grond,

grond, enz. te vermeerderen, zal de lezer hier gedurig gelegenheid erlangen. Menige Bijbelplaats, ontvangt hier voor den Westerschen lezer nadere toelichting. Het zoo hoog door de Perzen geroemde ISPAHAN, wordt vrij omstandig beschreven, zoo ook KACHAN, werwaarts men vervolgens voortreisde, en waar het onzen opmerkzamen reiziger veel beter beviel. *Demarend*, *Tcheran*, *Taurits* enz. *Perzië* leert men hier kennen, als een land, waar op eene enkele plaats onschatbare rijkdommen opgehoopt zijn, waar van de heerlijkheid, vergeleken met de ellende van rondomme, het Contrast zoo veel te sterker doet uitkomen. De Vorst regeert er vrij onbeperkt, de Perzianen kennen hem eene uitstekende mate van heiligheid toe, en bewijzen, hem noemende *Zil-Allah*, de schaduwe der Godheid, hem eene bijkans Goddelijke eer, en geven, door het uittrekken hunner schoenen, in deszelfs tegenwoordigheid, te kennen, dat zij de plaats, waar hij zich bevindt, als heilig beschouwen. De Heer MORIER, beklaagt zich zeer over de volslagene onwetendheid der Perzianen, opzigtelijk het regt der volken, de geringe bedrevenheid welke zij bezitten, om over groote Staatkundige vraagpunten te beslissen, (hoe velen in *Europa*, zullen dit ook niet wel mogen laten!) en hun verward denkbeeld van *Europa*, en van de gesteldheid der verschillende Staten, welke tot dit werelddeel behooren. Hunne grootste vrees bepaalt zich, (en is dit niet zeer goed te verklaren?) tot de zijde van *Rusland*, en het groote voorwerp van alle hunne Staatkundige betrekkingen, met dit magtig Rijk, is het hersteld bezit van *Georgie*. Groot is het verschil der luchtgesteldheid, dat men in *Perzië* opmerkt, zelfs tusschen aan elkander grenzende gewesten, waar voor men evenwel de natuurlijke redenen

ook zeer wel ontdekken kan. Hoewel de groote en moeijelijk te overwinnen vooroordeelen, treft men echter ook in *Perzië*, enkele meer verlichte mannen aan. Zeer verdient het de aandacht te trekken, wat onze Reisbefchrijver in het tweede Deel gefchreven heeft, bij gelegenheid dat hij de aankomst te *Tauris* meldt, van de Heeren W. CANNING en HENRIJ MARTIJN, wij willen het daarom hier overnemen:

„ Eerstgenoemde was als aalmoezenier aan het gezantfchap verbonden; laatstgenoemde, dien wij te *Chiraz* gelaten hadden, bezig zijnde met de vertaling van het Nieuwe Testament in het Perzisch, begaf zich, na den afloop van dit werk, naar *Konftantinopel.* Deze beide Heeren hadden op hunne reis, federt hun vertrek van *Chiraz*, zeer veel van de hitte geleden. De Heer Martyn had naauwelijks tijd gehad, om van zijne vermoeijenis eenigzins bij ons uit te rusten, toen hij weder vertrok. Hij fleet eenigen tijd bij den Armenifchen patriarch en de monnikken van *Echmiatzin*, bij welke zijne nagedachtenis nog in eere bewaard wordt. In *Turkije* moest hij eenen herhaalden aanval van de koorts verduren, en op reis zijnde met eenen Tartaar, welk volk eene manier van reizen heeft, die, buiten twijfel, veel te ruw en te geweldig was voor de teederheid van zijn geftel, werd hij door eene ziekte genoodzaakt te *Tocat* te blijven, alwaar hij ftierf. De Perzianen, getroffen door zijne nederigheid, zijn geduld en zijne zelfsverloochening, hadden hem den naam gegeven van *Merdi-Khoodi* (man Gods). Alle de bedrijven zijns levens fchijnen de belangen van den Christelijken godsdienst ten doele gehad te hebben. Gedurende zijn verblijf te *Chiraz*, alwaar hij zich met de vertaling der H. Schrift bezig hield, zag men hem nooit het gezelfchap der inwoners zoeken, ook

evenmin hetzelve mijden; velen hunner schiepen vermaak in met hem over den godsdienst te redekavelen, met oogmerk, om hem van de waarheid en voortreffelijkheid hunner leerstellingen te overtuigen. De voornaamste *Mullahs*, derwaarts gelokt door zijne vermaardheid, legden, in weêrwil van hunne trotschheid, het eerste bezoek bij hem af, en spaarden niets, om hem in de engte te brengen. Hij begreep in het einde, dat de beste wijze, om hen tot stilzwijgen te brengen, bestond in het vervaardigen eener wederlegging van de bewijsgronden, welke zij tegen ons geloof aanvoeren, ten voordeele van het hunne. Deze verhandeling is in verscheidene gedeelten van *Perzië* in omloop geweest, en ieder gaf ze van hand tot hand. om er een antwoord op te geven. Eindelijk kwam dezelve aan het hof, en een *Mullah* van hoog aanzien, die zijn verblijf hield te *Hamadan*, en in het stuk van geschillen voor een' der vermaardste geleerden in *Perzië* gehouden werd, kreeg in last, om er op te antwoorden. Na verloop van meer dan één jaar verscheen het antwoord; maar zoo groot was de kracht der door den Heer Martyn aangevoerde bewijsredenen, zoo sterk de plaats, waarin hij zich verschanst had, dat de Perzianen zelve zich schaamden over de nietigheid hunner pogingen, om dezelve omver te werpen; want, nadat zij het antwoord aan den gezant gezonden hadden, lieten zij hetzelve terugvragen, doordien men een ander in gereedheid bragt (1), en dit tweede is nooit ten

„ (1) Sedert mijne terugkomst in *Engeland* heb ik vernomen, dat de verhandeling van den Heer Martyn aan eenen vermaarden *Mullah*, wonende te *Bagdad*, gezonden was, in de hoop op eenen meer gelukkigen uitslag der door hem in het werk gestelde pogingen tot wederlegging."

ten voorschijn gekomen. Deze bijzonderheid veroorlooft ons, om te gelooven, dat, wanneer men, behalve de H. Schrift, in het Perzisch een volledig stuk over de klaarblijkelijke bewijzen van het Christendom, gevolgd van die nopens de valschheid van de leer van Mahomed, zamenstelde, dit werk (gesteld zijnde, dat het over dit land verspreid ware,) eene zeer goede uitwerking zoude kunnen te weeg brengen. De Heer Martijn deed een zeer fraai afschrift van zijne vertaling vervaardigen, hetwelk de gezant van zijnentwege aan den koning zond, die zulks zeer gunstig ontving. Mirza-Baba, een Perziaan, die ons in zijne moedertaal onderwezen had, maakte eene kopij van dit werk. Hij verhaalde ons, dat verscheidene zijner landslieden hem om verlof vroegen, om het voor eenige dagen met zich naar huis te mogen nemen, en het terug bragten, met betuiging van al de stichting, welke de inhoud dezes boeks bij hen te weeg had gebragt. Maar onder het overschrijven ontving hij meer dan eens verwijtingen van de *Mullahs*, die hem den arbeid aan een werk van dien stempel op eene smadelijke wijze voor de voeten wierpen. Bij het lezen der schriftuurplaats, alwaar onze Heiland het *Lam Gods* genoemdt wordt, legden zij overluid hunne verachting aan den dag, wegens zulk eene hoedanigheid, en een grimlach, als over iets belagchelijks, stond op hun gelaat te lezen, als of zij ongemeen fier waren op de voortreffelijkheid van den grootschen titel van *Aly*, die den bijnaam voert van *Chyr-Khoda*, of *Leeuw Gods*. Ziet daar het antwoord, dat Mirza-Baba hun gaf: „De leeuw is een onrein dier, hij leeft alleen „van krengen, en gij maakt zwarigheid, om gebruik te maken van zijne vacht, omdat gij dezelve bevlekt acht. Het is een wild, wreed en „den mensch vijandig dier. Het lam daarentegen

„ is *halál* of bij de wet geoorloofd. Gij voedt u
„ met zijn vleesch, gij draagt zijne vacht op uw
„ hoofd (1); het doen geenerlei kwaad, het is be-
„ mind wegens zijne zachtmoedigheid; is het dus
„ niet beter *Lam Gods* dan *Leeuw Gods* genoemd
„ te worden?"

Door onderscheidene uitstappen, waar toe aanleidende, soms zeer gewigtige, oorzaken gelegenheid gaven; vereenigd met zijne neiging tot onderzoek, is onze Schrijver in staat gesteld geworden, om verscheidene bijzonderheden mede te deelen, welke men anders van hem hier niet zoude hebben kunnen vernemen. Veel ondervinding overtuigde hem, van het grootsprekende en trouwelooze van der Perzianen karakter, en men vindt hiervan dan ook zulke overtuigende bewijzen, dat de Fransche Vertaler zich niet heeft kunnen weêrhouden, om zulks in eene aanteekening den lezer wel op te doen merken; schrijvende, onder andere: een Perziaan komt nimmer ten val, dan door beloften. (*Heeft dit ook niet iets van het overdrevene?*) Bewondert gij een paard, een tarwe veld, een huis, met één woord, wat het ook zij, hij zal u dadelijk zeggen: het is het uwe. Met dit begrip vereenigt hij eene neiging tot liegen, welke alle begrip te boven gaat. Een Minister zeide eens, tegen iemand van het Fransche Gezantschap: Wij liegen vijfhonderdmaal op éénen dag, en onze zaken gaan er niet beter door. (De Franschen zijn zeker zeer nederig en getrouw!!!)

Het uitstapje naar *Armenie*, ter gelegenheid der rei-

„ (1) De Perzianen dragen niet meer tulbanden, maar de vacht van een zwart lam. Het eerste dier hoofdversierselen is niet meer in gebruik, dan onder de Arabieren, welke aan de oevers van de Perzische golf wonen. (*Fr. Vert.*)

reize van het Gezantschap naar *Rusland*, heeft den Schrijver in de gelegenheid gesteld, om van dat land en deszelfs bewoonders het een en andere op te teekenen, dat de aandacht waardig, maar voorzeker niet geschikt is, om zeer gunstige denkbeelden voor de laatsten te doen vormen. Gelijk in verscheidene andere landen ook van *Europa*, (helaas nog!) schijnt men ook in *Armenië*, door het stichten en begiftigen van Godsdienstige gebouwen, vergiffenis bij God te willen verwerven voor een in misdaden gesloten leven, en geeft men zich aan vele bijgeloovigheden, door eene onwetende Priesterschap aangekweekt, zeer over. Zij houden, bij voorbeeld, ook den verbazend hoogen berg *Ararat*, wiens kruin niet te beklimmen is, voor heilig. Het geen, van dezen altoos beroemden berg, hier voorkomt, draagt blijken van waarheid en naauwkeurigheid en verdient hier nagelezen te worden. De Armenische Christenen, en de Perziaansche *Mahomedanen*, komen in dit derde zeer over een, dat zij uitermate bijgeloovig zijn. Van zekeren AGA-CHAN, een jong mensch van voorname afkomst, te *Demawend* gewagende, schrijft MORIER onder andere:

„ Ook bleef Aga-Chan niet in gebreke in het aanwenden van alle mogelijke pogingen, om de voortreffelijkheid van zijnen godsdienst boven alle de overige te bewijzen. Maar wanneer de door hem aangevoerde bewijsgronden wederlegd waren, en de valschheid van derzelver grondslag duidelijk aangetoond was, dan zweeg hij, vol van verwondering, hoe men iets kon wederleggen, dat hij gewoon was als de wezenlijke en eenige waarheid te beschouwen. Met opzigt tot de wonderwerken, ging zijn geloof in dezelve alle begrip te boven. Toen wij van de blijken spraken, welke onze Zaligmaker van zijne goddelijke zen-

ding

ding had gegeven, en van de wonderen, welke hij verrigt had, als daar zijn, het openen van de oogen eens blinden, het doen gaan van eenen kreupelen, het doen spreken van eenen stommen, enz. enz., riep hij uit: „Wat beteeke- „ nen die wonderen in vergelijking van die van „ onzen profeet? Die, waarvan gij spreekt, „ worden hedendaags nog verrigt door onze hei- „ lige personaadjes. Te *Mechehed* is een *seïd*, „ die, voor weinige maanden, het gezigt heeft „ hergeven aan eene jonge dochter, welke van „ hare geboorte af blind was; maar Jezus, zou- „ de hij er wel één hebben kunnen doen als „ Mahomed, die de maan met zijnen vinger in „ twee stukken hieuw?"

Ongemeen verheugde zich onze Reiziger, toen den 6den October 1816, tot zijn vertrek was vastgesteld, daar hij Perzië bevonden had, niets aantrekkelijks voor het hart (van een Europeaansch Christen) te hebben, het volk met uitzondering van eenigen, valsch, den grond onvruchtbaar en de luchtgesteldheid ongezond. Deze beschrijving eindigt met het berigt: Ik kwam op den 17den December 1816, te *Konstantinopel*, na denzelfden weg gevolgd te zijn, dien ik in mijn vorig Reisverhaal beschreven heb.

Wij hebben deze reis, over 't algemeen, met genoegen gelezen, vooral wegens de daar in vervatte belangrijke berigten, en achten dezelve de moeite wel waardig, door den overzetter daar aan besteed. De gevoelens van den Schrijver, hier ten toon gespreid, doen hem eere aan, en zijne aangewende vlijt, om door zijne beschrijvingen onderscheidene plaatsen en uitdrukkingen der H. S. toe te lichten, verdienen allen lof. Een Register daar van zou van eenig belang geweest zijn; nu is de opmerkzame Lezer wel verpligt, er aanteekeningen uit te maken.

LE-

LEVEN van ALI, *Pacha van* Janina. *Getrokken uit het Fransche Werk van den Heer* F. C. H. L. POUQUEVILLE, *voormalig Consul-Generaal van* Frankrijk *te* Janina.

Omnium ad inauditae antea saevitiae tyrannicique imperii exemplum indignatione commota.

TIT. LIV. in Suppl. LXXXVIII: 21.

Te Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1821. 150 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: 10: —

De pogingen der Grieken, om zich van een hun zeer moeijelijk juk te ontdoen, trekken ook onder ons veler aandacht, en worden meer en meer het onderwerp ook van de dagelijksche gesprekken. Vrij algemeen is de belangstelling in de gebeurtenissen, welke ons van tijd tot tijd door de gewone nieuwspapieren daarvan worden medegedeeld, en hoe zeer die berigten geenszins van dien aard zijn, dat men zich in staat gesteld vindt, om van de ware toedragt van zaken een volkomen denkbeeld te vormen, zij worden echter gretig ontvangen, en wekken gedurig meer het verlangen op. Zal men ondertusschen met eenige kennis van zaken oordeelen, dan moet men met de geschiedenis bekend zijn, en weten althans, wat de waarlijk in vele opzigten beklagenswaardige Grieken mag bewogen of liever gedrongen hebben, tot zulk eene verbazing wekkende onderneming, waar van wij nog de gevolgen niet berekenen kunnen. Als eenige bijdrage nu daar toe, kan ook dit werkje dienen, en dus rekenen wij het geëerd Publiek geenen ondienst te zullen doen, met hetzelve daarbij voor eenige oogenblikken te bepalen.

De man, wiens leven hier, uit, naar het schijnt, echte bescheiden geleverd wordt, een indedaad vreesselijke NERO, een SISYPHUS, heeft zich sints meer dan twintig jaren, door zijne wandaden berucht gemaakt, en niets minder gepoogd, dan zich tot een onafhankelijk Vorst van *Griekenland* te verklaren. De eerste bijzonderheden welke men hier aantreft, zijn uit 's mans eigene bekentenis en uit mededeelingen van ooggetuigen, voortgevloeid, en vervolgens worden daadzaken berigt, welke, deels kort voor POUQUEVILLE's aankomst in *Epire*, deels gedurende zijn tienjarig verblijf in dat ongelukkig land zijn voorgevallen. Hier ziet men dat deze ALI, na ook *Phocis* tot aan de *Thermopijlen* onderworpen te hebben, in 1806 van geheel *Griekenland* meester wierd, met uitzondering van *Beötie* en *Attica*. Ook *Parga* kwam eindelijk, bij verkoop of verdrag, in zijne magt, niettegenstaande men zulks voor onmogelijk hield, daar men op de Engelschen vertrouwde.

„De Parginoten (die nu, om niet ook hun leven te verliezen, de stad wel moesten ruimen) gingen scheep, en de Turken bezetteden de verlatene stad in de maand Mei 1819. Van deze gebeurtenis af, kan men voortaan de voltooide onderwerping der Grieken rekenen. Het Engelsch ministerie heeft de acten van deze philantropische daad met zijn zegel bekrachtigd en het ongeluk van vierduizend vreedzame en nijvere menschen gewettigd; het heeft de Muzelmannen het laatste onafhankelijke land overgeleverd, hetwelk de nakomelingen der oude Hellenen in *Hella* bezaten."

Verschrikkelijk, ja schier ongeloofelijk is het, wat men hier leest, van de gruwelijke wreedheden, door éénen mensch gepleegd; en als men alles gelezen heeft, vraagt men: hoe kunnen

nen er zulke monsters onder de menschenkinderen zijn! Maar als men alle die berigten en beschrijvingen heeft nagegaan, welke hier voorkomen, wat wordt men dan ook niet opgewekt, om God te danken, dat wij in eene geregelde Maatschappij onder billijke wetten leven mogen, en te bidden, dat de ongelukkige volken, ook den zegen van het Christendom mogen leeren kennen en genieten.

Verkorte MIJTHOLOGIE *of* FABEL-LEER; *ten gebruike voor de Nederlandsche Jeugd op de lagere Schoolen. Door* C. H. WENNING, *Stads Nederduitsch en Fransch Kostschoolhouder te* Breda. *Te* Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme, 1821. 132 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 6 —

Het zeggen van A. H. NIEMEIJER, hier als zinspreuk gebezigd, komt voor dit Schoolboekje wel te pas:

„Juist deze (de fabelleer) voor de vorming van den smaak geschikte leetuur zal ook eene goede gelegenheid zijn, om vele andere kundigheden bij te brengen, die tot het verstaan der werken van smaak noodig zijn en een WELOPGEVOED persoon niet ontbreken kan. — Het is dus gepast, ten minsten zo veel kennis van de fabelkunde te krijgen, als noodig is, om de dichters, ook de nieuweren, te verstaan, en te kunnen mede spreken, wanneer van werken der beeldende kunst, van standbeelden, lijkbussen enz. gesproken wordt."

Na eene ter zake dienende Inleiding, is hier, in vragen en antwoorden, eerst gehandeld, in navolging van anderen, over de Goden van den eer-

eersten rang, vervolgens over die van den tweeden rang, en eindelijk, over de halve Goden en Helden.

Wij kunnen er van getuigen, dat dit boekje aan het oogmerk beantwoordt, zonder iets dat de zeden kwetst, er bij te voegen; geeft het aan de Jeugd de noodige inlichtingen, en kan dus veilig de beschaafde Jeugd ter lezing gegeven worden. Wij prijzen het, dat er een bladwijzer is bijgevoegd.

LEVENSSCHETS van FRANS ADOLF SACHSE, *eenen Blinden, die nu door de heerlijkheid Gods verlicht wordt. Door* HERMAN GODFRIED DEMME. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij* G. van Dijk, 1820. 90 *Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* — 8 —

Wij hebben deze Levensschets van eenen edelen man, die op een tijdstip dat hij zich de schoonste vooruitzigten vormen mogt, geheel van zijn gezigt beroofd werd, met veel genoegen gelezen, en twijfelen niet, of velen zullen zich met aandoening hier zijne lotgevallen, gedrag en uiteinde voorstellen. Aan eene voorzeker niet te misprijzene nieuwsgierigheid, wordt hier niet slechts voldaan, maar ook gelegenheid gegeven, om op te merken, waar door men zich ook onder de gevoeligste rampen opbeuren, en hoe alles ons opleiden kan, tot de verheerlijking van Hem, in wiens hand ook ons lot is, en die alles zoo goed als wijs voor ons bestuurt, zoo wij het slechts dankbaar weten op te merken, en te erkennen.

MEN-

MENGELWERK.

DE HEMELVAART VAN ONZEN HEER, JEZUS CHRISTUS.

De steen dien de Tempelbouwers verworpen hadden, is geworden tot een hoofd des hoeks.
Psalm CXVIII.

Is het wijsheid en goedheid, dat een Vorst, die het bestuur over een groot Rijk aanvaardt, zich nog met den geringsten zijner onderdanen bezig houdt, hoe veel meer wijsheid en goedheid, van den Koning der Koningen, dat die het geringste werk zijner handen niet varen laat.

Immers de opgevarene en verheerlijkte Middelaar, zorgt voor het grasscheutje. — Welk eene goedheid en wijsheid! — en daar hij een ieder van ons weldadig gadeslaat, zouden wij dan niet aan Hem gedenken, op het Feest zijner verheerlijking! — Ja, zouden wij niet boven alles Hem, onzen tijd, en onze werkzaamheden, te dezer ure toewijden.

Laat ons, derhalve, deze gewigtige gebeurtenis gadeslaan, en het belang dat wij daarbij hebben overwegen. —

JEZUS, de Zoon van God, en MARIA's Wonderkind, hoe weldadig, hoe groot, was echter het voorwerp van haat en vervolging, — van lijden en dood; — maar daar Hij onschuldig en heilig, ja, de Heer der heerlijkheid zelve was, moest hij eindelijk zegepralen en verheerlijkt worden.

Zijne bestemming, het doel zijner zending, Gods

Gods regtvaardigheid vorderde dit, en al de voorzeggingen, al de verwachtingen der geloovigen, onder den ouden dag, verbeidden dit; 's Heeren gesprekken zelve gaven dit te kennen, en de aard der zaken bragt dit mede, dat Hij door lijden, versmading en dood, zich den weg moest banen tot overwinning, heerschappij en magt, te meer, daar Hij het hoofd de Heer was, der genen die door tegenspoed gelouterd, en door lijden geheiligd, deelgenooten der zaligheid worden moesten. — Zoodanig een betaamde ons dan, welke niet alleen de Lijdende, maar ook de verheerlijkte Verlosser moest wezen. Ja, die zelfde, welke ten smaad en hoon gesteld was, de verachtste onder de menschen, die de aarde onwaardig werd gekeurd, verrees uit den dood; werd waardig geacht, om de eerste der ontslapenen te zijn, en de voornaamste dier genen, die uit het stof des doods moesten verrijzen, om hun Leidsman, Heer en hun Hoofd te kunnen wezen.

Nadat Hij nog veertig dagen in een onsterfelijk ligchaam, zijne Zendelingen onderwezen had, was zijne taak hier afgedaan; de aarde was voor Hem te gering; de Hemel moest Hem ter woning verstrekken, en de Troon van het Heelal, moest zijn zetel wezen.

De veertigste dag, dier bestemde dagen, welke de blijde gevolgen zijner verrijzenis op deze aarde moest opleveren, die hoe weinig daar ook van aangeteekend is, ons de heerlijkste proeven opleveren van zijne wijsheid en voortreffelijkheid, waartoe hij aanvankelijk, door zijn lijden en zijnen dood, verheven was, om een Koning zijner Kerk, en een Heer zijner Gemeente te worden, brak aan. Heerlijke dag! gij braakt aan. Dag, op welken JEZUS verheerlijkt moest worden. — Welk een morgenstond! — Nimmer had de

de wereld eenen schooner morgen gezien; — Nimmer had de zon heerlijker stralen verbreid! — Bij de schepping, — ja! toen had de morgenstond, de heerlijkste glansen verspreid, en iedere dag was, bij ADAMS onschuld, de schoonste, welken Natuur konde voortbrengen; maar deze dag, de voltooide herstelling, van 't geen verbroken was, deze dag van heerlijke verlossing en herkregen onschuld, was de schoonste, de heerlijkste, welken de Godheid immer verordend had, omdat hij het einde openbaarde en daarstelde, van het heerlijke Godsplan, met en over eene gevallene wereld, om dezelve te verheffen, ten toppunt van eer en heerlijkheid, waartoe zij nimmer konde geklommen zijn, omdat hij de dag der vorming was, van den heerlijksten Koning, die alleen zulk een geluk konde aanbrengen: en zulk een Koning was JEZUS.

Hij verliet, in dien heerlijken morgenstond, de Stad *Jeruzalem*, maar geheel anders dan te voren, toen Hij *Gethsemané* intrad om te lijden, *en in doodsängsten* te komen. — Welk een onderscheid in 't vooruitzigt! — Toen de groote Lijder den last des lijdens nog moest dragen, en den akeligsten dood te gemoet zag; — of toen Hij, dit alles te boven, met een aanvankelijk verheerlijkt ligchaam, onbekend voor de minste vervolging, de grootste eer en den grootsten luister zich voor oogen stelde, en zeker verwachtte!

Neen geen rouw meer. Nu verliet hij *Jeruzalem*, met Goddelijke blijdschap, en sloeg den weg in, naar den Olijfberg, die zoo menigmaal zijne strijd- en bidplaats was geweest; van waar zijn smeek- en geloofsgebed, zoo dikwijls ten hemel stegen.

Daar zag Hij terug, naar *Gethsemané* met Godde-

delijke vreugde, dat, Hem wel eertijds, akelig, worstel- en strijdperk, op de volbragte lijdenstaak. De versterkende Engel zweefde thans, voor zijne verbeelding, als eene zekerheid, dat Hij nu, door duizenden dier Troongeesten zoude worden ingeleid, in de woningen zijn's Vaders, in eeuwige heerlijkheid.

Dáár dacht de Heer terug aan *Golgotha!* niet meer van God verlaten; maar in zijne hooge tegenwoordigheid, trad hij nu vol geloofsvertrouwen, 's Vaders Troon te gemoet, om dezelve te bekleeden.

Nu klom Hij den heuvel op, met een vrolijk oog naar *Bethanië* gewend, waar zijne vrienden woonden; — waar hij de edele vriendschap gesmaakt had; — waar LAZARUS, MARTHA, MARIA en SIMEON gehuisvest waren; — waar hij zoo menig vrolijk uur had doorgebragt in hunne tegenwoordigheid aan hunne liefdetafel. Daar waren de bewijzen zijner almagt; daar bevonden zich die genen, welke Hij van den dood en de zonde gered had, en als blijken gesteld waren, van zijne Goddelijke waardigheid.

Welk een aandenken aan dezulken, die zijne moeijelijke loopbanen, met rozen bestrooid hadden, en Hem erkend hadden voor den genen, welke Hij waarlijk was, en Hem, als Verlosser en Heer, door een opregt geloof, hadden geëerbiedigd en aangenomen.

Van daar zag Hij nog eens terug naar de bloedstad, welke Hij zoo gelukkig had willen maken; maar die zijne gunst versmaad — die Hem verworpen en vermoord had. — Het was *Jeruzalem*, welks inwoners Hij had willen bijeenvergaderen, gelijk de hen hare kiekens: dan die zich moedwillig ongelukkig maakten, en die zoodanig waren afgedwaald, dat zij naderhand zouden

den omgebragt en verstrooid worden; wier lot Hem zoovele tranen had gekost, en zoovele jammeren had veroorzaakt.

Daar is Hij op den top des bergs. Een heldere hemel breidt zich, boven Hem en zijne volgelingen, uit. Eene eerbiedwaardige stilte omgeeft hen van alle kanten. Zijn tred is eerwaardig, Goddelijk! Daar staat hij stil, en begint op nieuws te spreken met klem en majesteit: — „ Mijne Leerlingen! houdt moed! — In mijnen naam zult gij groote daden doen, en wonderen verrigten. — Gij zult met vrijmoedigheid voor Vorsten en Koningen staan, en mijne leer, de geheele wereld door verkondigen. — Mijnen geest zult gij ontvangen; en regt verstaan, alles wat gij van mij gehoord hebt. — Gij zult de voorzeggingen en vervullingen van mijnen dood en van mijne opstanding daarna beter verstaan; anderen onderwijzen, en leeren: Mijnen vrede geve en late ik u."

En nu, eindelijk, breidt Hij de zegenende *handen nogmaals uit*, terwijl het elftal, enkel eerbied en bewondering is. — Ja! Hij spreekt den Goddelijken zegen uit; en bij het laatste woord, zien zij Hem een' Goddelijken glans omschijnen, en zijn ligchaam heft zich van de aarde. Nog eenmaal willen zij stamelend' Hem toespreken, maar Hij rijst al hooger en hooger; — en, terwijl hunne in verwondering starende oogen Hem nazien, ontmoetten hunne oogen elkander nu en dan, als of zij zeggen wilden: wat zal er nu van onzen Meester worden! — Dan, een JOHANNES (mogelijk) roept uit: Ja! onze Meester zeide het immers, dat Hij van ons scheiden, en opvaren zoude tot den Vader! — Doch zij blijven staren, zoo lang zij kunnen; en onder het naoogen worden hunne harten beurtelings bedroefd, en bedwelmd van verwondering.

Eindelijk vertoont zich eene lichte wolk aan den helderen hemel, en maakt scheiding, tusschen hunne oogen en den Heer. — Zij willen spreken; maar woorden ontbreken hen, en zij geraken in eene zekere verwarring en onzekerheid. En nu zien zij eensklaps twee mannen, in glanzend wit, aan hunne zijden, die, met eene geruststellende zekerheid, hun aankondigen, dat de Meester zoo zeker, als Hij henen voer, ook zoo zeker zoude wederkomen; — dat zij dus het naoogen staken — en niet mismoedig, maar getroost zijn moesten. Dat deze onderrigtende bemoediging een' bijzonderen nadruk bij hen allen moest hebben; daar zij niet alleen eene algemeene belofte bevatte, maar ook bijzonder voor hen, voor 't Joodsche volk — en dus in hunne betrekking tot hetzelve, bij zijne wederkomst, — is zeker vrij duidelijk, en konde hen zeer vertroosten: — althans zij werden zeer bemoedigd, en keerden met blijdschap terug, naar *Jeruzalem*. Wie weet onder welke gesprekken, met blijdschap keeren zij: — geen wonder want Engelen — Hemelboden zelve, hadden hen bemoedigd, en de blijdschap van hunnen Heer aan hen herinnerd. — Nu werden zij daarbij zeer nadrukkelijk bepaald, en waren in staat, om met stille gelatenheid en onderwerping, de gevolgen aftewachten, en op de belofte te hopen. — Zij konden nu vertrouwen, dat zij, te *Jeruzalem* blijvende, de hulp van boven te verwachten hadden, en eenmaal in het werk van hunnen Heer zouden bevestigd worden. — Maar welke verhevene gevoelens hadden er bij den Middelaar zelven plaats? Zoude Hij niet, met voldoening en blijdschap, op zijn volbragt werk hebben terug gezien? Nu gedacht Hij nog aan hetgene volbragt was.

Eeuwen waren verloopen, ter voorbereiding van hetgeen Hij nu zoo getrouw en heerlijk had ge-

gedaan en voltooid. — Eeuwen hadden gestaard op het gene nu gebeurd was — door Hem die van den Vader geheiligd, en in de wereld gezonden was, om het geen ADAM bedorven had te herstellen, ja nog luisterrijker te doen voorkomen, ook ter zijner eer en heerlijkheid.

Maar de verheerlijkte Koning van het Heelal, konde nu niet meer op aarde wonen, doch wel aan de aarde gedenken, welke Hij onder zijne voeten als 't ware zag wegzinken. Die aarde, welke verdiende om der zonden wil, in eeuwige duisternis gestort te worden, maar die nu door Hem geheiligd was; — die aarde, welke zoo veel lijden van hem gezien, aan hem veroorzaakt had; maar die ook ten tooneele zijner verheerlijking strekken moest; — die aarde, welke door de zonde bedorven, maar nu door hem hersteld was; — die aarde, welke vernietigd konde geworden zijn, toen hare eerste bewoners van God, haren grooten Schepper, moedwillig afvielen; maar nu door het groote Tegenbeeld, dat de meerdere ADAM was, verheven boven verderf en stof, en bekwaam gemaakt, om eens heerlijk gezuiverd en vernieuwd te worden.

En nu daalt het Engelenheer neder, om hem in triumf te geleiden, voorbij werelden en zonnen; ja, zouden er van de zoo vele duizenden der Troongeesten, Hem nu geenen te gemoed gesteld zijn! — zouden zij, welke leden van de Hemelsche Heerlegers zijn, die miriaden, waar van deze Koning Heer is, Hem niet begeleid hebben, om zijne zegepralende intrede, in de hemelsche Gewesten, zoo veel luisterrijker te doen zijn! — zouden zij, die, bij zijne geboorte, de velden van *Ephrata* door hunne Godgewijde Gezangen deden weergalmen, bij zijne intrede in de zalige oorden niet gejuicht hebben!

ben! — Ja, de Hemel juicht! — Engelen halen den Koning in! en heffen aan:

Eere zij den Eeuwigen in zijn Troonpaleis, nu de groote Vredemaker binnentreedt; omdat Hij het Goddelijk welbehagen in de verlossing, heeft volbragt!

Gezaligden verwelkomen hunnen Verlosser: — zij, die op aarde hem geloovig verwachtten, in den ouden dag; — die op zijne komst hoopten en vertrouwden, en zij, die door Hem verlost, hunne zaligheid aan Hem alleen te danken hadden.

De Godheid plaatst Hem in den Troon! — De Vader aanschouwt den Eeuwiggeliefden, met een Goddelijk welbehagen. Eeuwig was de Zoon God, Schepper, Onderhouder en Heer van het Heelal: — maar nu treedt Hij als Middelaar en Verlosser, de Godstad in. — Nu komt de Zoon in eene andere verhevenere betrekking, om bezit te nemen van de Wereldtroon, als God, Mensch en Koning van dat heerlijk Christocratisch Rijk, waar van het oude Israël eene schaduw, — en 't Christelijk Koningrijk, het ligchaam is.

Hier van kunnen wij niet dan stamelen, hier van kunnen wij niets bevatten; hier van kunnen wij geene woorden vinden; maar dit kunnen wij gelooven, dat de hulde aan den Koning JEZUS, na zijne Hemelvaart toegebragt, alle hulde, alle eer en heerlijkheid ver te boven gaat. — Wie had ooit zulk een werk verrigt, en zulk eene taak volbragt! — Wie ooit eene wereld verlost!

Geen wonder, dat Hij de Heidenen tot zijn erfdeel verkreeg; en de einden der aarde tot zijne bezitting; dat alles onder zijn bewind kwam, en zijne heerschappij eene eeuwige was, welke geen einde zoude hebben.

De waarheid dezer gebeurtenis te betogen, zal

voor

voor Christenen, welke JEZUS belijden, thans niet noodig zijn. Maar van belang is deze Hemelvaart voor de wereld, — Voor ons! —

Hij moest henen gaan, om zijnen geest te kunnen zenden, en de Apostelen hierdoor aan te vuren. En daar de aarde te gering was, ter woning des Konings van 't heelal, moest de Hemel Hem ontvangen, om daar te regeren; het middenpunt der schepping moest zijn hooge zetel zijn, om den Geest als den zijnen te kunnen nederzenden, en zijn Rijk uit te breiden, van *Jeruzalem* tot aan de einden der aarde, en om eenmaal van alle oorden der schepping, de vereenigde hulde toegebragt te worden, tot dat alle de *millioenen* der verlosten bijeen vergaderd, Hem erkennen zullen als hunnen Heer. — Hij is daar, om van zijnen troon op ons neder te zien, en ons gade te slaan; en, zoo wij in Hem gelooven, ons te geleiden, alles voor ons effen te maken, — ons te onderwijzen, te helpen, *te leeren*, *te* raden, te besturen; ja zelfs de *tegenspoeden* zulk eene rigting te doen nemen, dat dezelve aan onze volmaking en zaligheid bevorderlijk zijn: want Hij is de mededoogende Hoogepriester aan den Troon, en de allesbesturende Koning op denzelven, welke alles in zijne hand heeft.

Tot welk eene waarde, heeft dus de Heer de menschelijke natuur verhoogd! Daar Hij in dezelve de wereld — ja het gansch geheelal bestuurt, de volken regeert, — en den schepter zwaait met mogendheid. — Om eenmaal Heer en Hoofd in volkomenheid te worden, van de gansche schare der Verlosten, — van degenen welken in *Sion* opgeschreven zijn, om burgers des hemels, en bewoners eener nieuwe en gezuiverde aarde te zijn!

Ja, de natuur blijft Hij als haar Schepper

gadeslaan', en daar niets vernietigd wordt', maar oneindig verhoogd, op de nieuwe aarde zal hervoortkomen; om de heerlijke werken Gods het hooge einde te doen bereiken,' zal zij ook dan in wezen blijven.

Niets kan zich zonder zijnen wil bewegen; — want alle dingen bestaan te zamen door Hem, en in Hem woont de Godheid ligchamelijk. — Hij heeft het oog op ieder zijner stervelingen; — den geringsten slaat Hij gade, om den zwakken te sterken, — den neêrgebogenen op te rigten, — den nederigen te verhoogen, — en het zwak geloof te doen opwassen en vermeerderen.

Alles staat onder zijn gebied; — Hij is de Heer der Heeren — de Koning der Koningen. — Ja door Hem regeren de Vorsten der aarde; zij zijn slechts werktuigen in zijne hand, Hij alleen bevordert de goede oogmerken, en belacht den trotsch der tirannen; — ja Hij bestuurt alles door de bestuurders der volken, tot zijne hooge en verhevene oogmerken. —

En dat zal voortduren tot aan het einde der eeuwen, om daardoor zichzelven een heerlijk Rijk te stichten, aan het einde dezer dagen — en om uit verwarring (en onorde zelve, de schoonste overeenstemming te doen geboren worden, opdat zijne wetten eenmaal den gezegendsten invloed bekomen.

Niets is voor zijn oog verborgen, omdat Hij de Alwetende is; — Hij weet aller werken, en zal dezelve naar zijn plan heerlijk beloonen, omdat zijn Rijk een Rijk van waarheid en geregtigheid is, waarin niets verkeerds kan geduld of geplaatst worden, en Hij eenmaal zijne Gemeente in de grootste zuiverheid den Heiligen Vader zal voorstellen.

En eenmaal verschijnt Hij als rigter, in den grootsten luister op de wolken, op den Hemeltroon,

troon, met trompettengeſchal, omſtuwd van duizenden der Engelen en Hemelboden, die op zijne Goddelijke wenken ſtaren.

Dan, als de ganſche menschheid voor Hem zal ſtaan, en Hij het lot van alle ſtervelingen zal beſlisſen voor de eeuwigheid.

Dan, wanneer al het ſchepſel zal zijn verrezen, uit het ſtof des doods, om, met onſterfelijkheid bekleed, eeuwig geluk of ongeluk tot zijn deel te erlangen, en de Heer verheerlijkt zal worden. — Dus ontvangt Hij de hulde van al het ſchepſel in den Hemel, op de aarde, en onder dezelve tot in de verst afgelegene ſtreken der uitgebreide ſchepping, willens of onwillens; — dan als een CAJAPHAS zoowel als JOHANNES, — een JUDAS, zoowel als PETRUS, zal moeten erkennen, hoezeer ook hoogelijk onderſcheiden: „Hij is de Heer! — en de geregtigheid en waarheid gaan voor zijnen zetel henen; — dan, als de Vorst der duisternis zijn lot beſlist, — en de magt om te woelen, hem voor eeuwig zal ontnomen zijn."

O zondaar! val voor Hem neder; — erken Hem als Verlosſer en Middelaar; — gevoel uwe behoefte aan Hem; — bij Hem is alleen tijdelijk en eeuwig geluk; — Hij wil uwe zaligheid; — en de ganſche Hemel verblijdt zich over uwe bekeering. Volgens zijne eigene getuigenis! — Wat is toch de wereld! wat zijn de bloeijenſte gezondheid, de grootſte ſchatten! — Alle vermaken worden eens door den dood afgewisſeld. — En zijt gij dan geen onderdaan van dezen Koning? — Behoort gij nog tot het rijk der wereld, en des ongeluks, — dan kan geen geluk ooit uw deel zijn. — Kies derhalve zijnen dienst, en eerbiedig Hem. — Laat geen ongeloof iemand hinderen; — geene zonde, of gevoel van onwaardigheid, hier te rugge doen blijven. — Neen, JEZUS is de Verzoener

 voor

voor de zonden, en niemand wordt hier uitgesloten: want zijne genade is algenoegzaam en volkomen, en Hij neemt zondaars aan, zonder onderscheid.

En laten wij Christenen, opgebouwd worden in geloof, hoop en liefde. — Wij, die Hem kennen, en wenschen te eerbiedigen als Heer, Hoofd en liefderijk Leidsman, — die door Hem wenschen te leven — en voor Hem wenschen werkzaam te wezen. — Laat ons boven alles zijnen Geest begeeren, op dat die alles werke, wat voor ons en zijn Rijk noodig is, voor nu, en Eeuwig!

Hij is verheerlijkt, om ons van zijnen troon gade te slaan, tot over dood en graf! — Hij heeft zich vernietigd tot in den dood, voor onze eeuwige behoudenis, en voor ons leven: daarom heeft God Hem zeer verhoogd, en Hem eenen naam gegeven boven alle namen; opdat Hij in staat zoude zijn over dood en graf te zegepralen, en alle de zijnen te geleiden, tot aan — ja tot over den dood, en dus alles bij een te verzamelen, tot de groote vergadering des Hemels.

De Heer is verheerlijkt, om ons zekerheid te geven, van onze aanstaande heerlijkheid — als ons hoofd, en om ons eens tot zich te nemen, en als dan in het huis des Vaders deelgenooten te maken, van naamloos heil, en eindelooze zaligheid! welke Hij bereid heeft voor alle de genen, die Hem in onverderfelijkheid liefhebben, en ware onderdanen zijns rijks zijn, voor eeuwig!

P.

DE TEGENWOORDIGE TOESTAND DER GRIEKEN.

(*Uit het Quaterleij Review*, N°. 46.)

De Grieken van het vaste land hebben hun oorspronkelijk karakter zuiverder bewaard, dan die der

der Eilanders; het verandert flechts naar mate van hunne vermenging met Romeinsch, Gotisch, Venetiaansch en Turksch bloed. Als men van het Grieksch karakter een juist denkbeeld vormen wil, moet men elken ftam op zich zelven befchouwen.

Het perfoneel karakter van hunnen Aga, heeft een grooten invloed op hun gedrag. De invloed van ALI PACHA was zoo groot geworden op het Griekfche vaste land, dat hij de Porte het hoofd kon bieden.

De Bergbewoners van *Albaniën*, uit welken ALI zijne getrouwfte lijfwachten en krijgslieden koos, zijn over het algemeen braaf, moedig, ondernemend en onvermoeid. De Mainoten aan de tegenovergeftelde Zuidelijke fpits van Morea, evenaren hen en zijn de grootfte waaghalzen ter zee. Hunne zeerooverijen hebben alhier in de laatfte jaren zeer afgenomen. In vroegere jaren, toen GUILLITIERE Griekenland bezocht, kon geen fchip veilig het voorgebergte *Maina* naderen. Turken en Christenen werden overvallen en tot flaven gemaakt. Ja zij waren zelve niet veilig. Twee Zeeroovers kregen twist over de verdeeling van een buit, het gelukte den eenen de vrouw van den anderen te ftelen en aan eenen in de nabijheid liggenden Korzaar te koop te bieden. Deze vond echter den prijs te hoog en verzekerde, een veel knapper wijf voor de helft van den prijs reeds gekocht te hebben. Maar hoe groot was de verwondering van den Mainoot, toen hij in deze zijne eigene vrouwe herkende; die zijn kameraad, listiger dan hij, hem ontvoerd had. Beide moesten nu hunne vrouwen weder inlosfen, om niet van hunne landslieden befpot te worden. — De gastvrijheid is onder de Mainoten zeer in zwang, SIPTHORP en MORRIT vonden in

1795 het volk veel beter, dan andere reizigers het beschreven hadden. Krijgszuchtig zijn zij zeker en zelfs hunne vrouwen trekken mede in den strijd, en wedijveren om proeven van dapperheid te geven.

De verkeering tusschen beide sekfen; is vrij en ongedwongen. De Vrouw bezit het vertrouwen van haren man, en deelt met hem in de opvoeding der kinderen, het bestuur van het huis en de gevaren des krijgs. Voorbeelden van ontrouw in den echt zijn zeldzaam. In het vorige jaar werd een aardig Mainootsch meisje, zoo hevig vertoornd op een Duitschen Violist, die een aanval op hare kuischheid deed, dat zij een Pistool trok en hem doodschoot. Zonderling is het, dat *Athene* aan *Nieuw Griekenland* juist niet het beste voorbeeld van zedelijkheid oplevert, de mannen zijn hier ontrouwer en de vrouwen huisselijker, dan in het overige Griekenland. Vele reizigers spreken van de sluwheid der Atheners. Een fransch Koopman zeide tot LORD BIJRON: Sir! zij zijn hetzelfde gepeupel, als in de dagen van THEMISTOKLES. Schoon zij goede hoedanigheden bezitten, zoo zijn zij echter ijdel, onbestendig, baatzuchtig en nieuwsgierig, zoo als THUCIJDIDES hunne voorouders schildert. — Een schoone trek in hun karakter is echter de waarlijk Oostersche gastvrijheid, die men onder alle standen vindt. DODWEL vond bij hen de oude heilige gastvrijheid van de tijden van HOMERUS onbesmet weder. Vele nieuwe reizigers, en ook onlangs HOLLAND, betuigen, dat de hoogere burger klasse de tegenwoordige verlaging der natie diep gevoelt, en dat bij dezen de geestdrift en vereering hunner oude helden, dichters, wijsgeeren en staatsmannen niet verkoeld is. Het grootste gedeelte zijn Christenen, maar hun Christendom is besmet met vele heidensche, oude,

bij-

bijgeloovige vooroordeelen. Zij hebben eene groote menigte feestdagen en een aantal luije onkundige Monniken.

De Heer HUNT, die den Profesfor CARLIJLE, naar den Berg *Athos* vergezelde, om Grieksche Handschriften op te zoeken, geeft ons belangrijke berigten, betreffende het daar gelegene hoogst pitoreske Monniken-Klooster. Het vrouwelijk geflacht mag deze heilige muren niet naderen, dit verbod ftrekt zich zelfs uit tot de dieren, waaraan zich echter de daar nestelende wilde tortelduiven, zwaluwen en ongedierte, waar van de morfige Cellen krielen, niet ftooren. De Monniken brengen hunnen ledigen tijd door met breijen, olien en escenfen te bereiden, fchilderen van ellendige beelden der heiligen, en affchrijven van psalmen.

Bijna ieder zomer-avond, wordt door de Jeugd befloten met hunnen lievelingsdans Romaica, die zeer gefchikt is, om de fchoonheid der menfchelijke vormen in het voordeeligst licht te plaatfen. Een ruwe en door zonderlinge figuren ontfierde dans, is de door den Heer HOLLAND uitvoerig befchrevene *Albanitiko*, die in *Albanien* in zwang is, en bijna alleen door mannen gedanst wordt. Gezellige vreugde van deze foort vindt men in de Steden weinig bij de vrouwen, uitgenomen in *Athenen*, waar de verkeering met vreemdelingen eene gunftige verandering heeft te weeg gebragt. Het bad fpeelt nog fteeds in *Griekenland* eene hoofdrol. Men overdrijft het genot van hetzelve, en dit is de reden van het fpoedig verwelken der vrouwelijke bekoorlijkheden. De baden zijn thans nog de plaats, waar de vrouwen aan hare tong den vrijjen teugel vieren. Maar wee thans nog den Acteon, die het wagen zoude, dit heiligdom te befpieden. Dit ondernam eens de Disdar of Gouver-

verneur van *Akropolis*, maar hij moest, zoo als DODWEL verhaalt, van plaats tot plaats vluchten, en eerst, na dat hij verscheidene maanden in een Klooster te *Athenen*, verborgen geleefd had, kreeg hij vrijheid, om zijn bevelhebberschap weder te aanvaarden.

Er zijn nog andere redenen, voor het vroegtijdig verwelken der Grieksche vrouwen. Zij huwen gewoonlijk voor haar vijftiende jaar, en voeren boven dien een zittend leven. Ook is het klimaat, volgens Doctor HOLLAND, voor de schoonheid niet gunstig. Op het land moeten de vrouwen het veld bearbeiden, evenwel vindt men onder de jonge meisjes, vooral in *Böotien*, modellen voor Konstenaars, ja zelfs onder de Blekersmeiden.

Dronkenschap is onder de Grieken bijna onbekend; zij leven meestal zeer eenvoudig en matig.

De Grieken, hebben thans weinig smaak voor het Tooneel en de Muzijk, en de schoone Muzijk, vol uitdrukking, waar van GUIS spreekt; vindt men nergens. HAIJGARD hoorde te *Athenen* niets dan niets beteekenende liederen. Zij beginnen echter thans weder, zich op de Letterkunde toe te leggen. Hunne vorderingen in de oude Grieksche Taal, en in de Letterkunde, zijn de laatste dertig jaren aanmerkelijk. De bewoners van *Janina*, munten hierin boven hunne landslieden uit. *Janina* bezit twee Akademien. De eene staat onder het bestuur van den kundigen ATHANASIUS PSALIDA, de andere onder VALANO. De Hellenistische Taal, wordt in bijzondere Scholen te *Konstantinopolen*, *Scio*, *Patmos*, *Janina*, *Athenen* en elders geleerd. Ook belooft de Hoogeschool te *Cephalonien* veel goeds. De groote gebeurtenissen onlangs voorgevallen, zullen zeker, wat de hoogere en lagere Schoolen betreft, aanmerkelijke veranderingen te weeg gebragt hebben. CROM-

CROMWEL.

CROMWEL, die gedurende eene Omwenteling, die hij niet begonnen had, zich dra tot de waardigheid van Opper-Generaal van het Parlement wist te verheffen, was *dapper*. Met twaalf Ruiters, ſloeg hij voor *Hall*, door het Koninklijk Leger, wierp zich in de Stad, en verloor geen man, ſchoon er van alle kanten op hun geſchoten werd. In het eerſte gevecht, dat hij bijwoonde, werd hij in den voet en ſchouder geſchoten, en het paard onder zijn lijf gedood; hij ſprong op een ander, ſtortte met vijftien Ruiters op den vijand, en ſabelde er velen neder. In den ſlag bij *Marſtenmoor*, veroverde hij twee Standaarden en een vaandel, en werd weder gekwetst. In den ſlag bij *Edgehill*, was hij ſteeds in het heetst van het gevecht. In het gevecht bij *IJork*, werd hij gewond weggedragen, naauwelijks echter hoorde hij dat de zijnen vlugteden, of hij ſprong op zijn paard, en riep den vlugtenden Veldheer toe: niet hier, Graaf MANCHESTER! Daar ſtaat de vijand. Zij keerden terug en overwonnen. In den ſlag bij *Needs*, was hij meermalen omſingeld, ſlechts zijn perſonele moed redde hem; vijf paarden werden onder hem doodgeſchoten, en hij doodde met eigen hand twaalf Officieren. Bij *Drogheda* ſtormde hij driemaal vergeefs, toen rukte hij eenen Vaandrig het Vaandel uit de hand, en plantte hetzelve, onder een regen van kogels, voor de muren der Stad.

CROMWEL, *was een huichelaar*. Hij hield zich als of hij van ijver voor den Godsdienst doordrongen was, wekte zijne ſoldaten op om veel in den Bijbel te lezen, maakte vele nieuwe Godsdienſtige inrigtingen, predikte zelf in de Kerk met

met den degen op zijde, verzuimde geenen Zondag den Godsdienst, en koos dan zulk eene plaats, waar hij van ieder een gezien, en zijn aandacht bewonderd worden kon. Maar niettegenstaande dezen ijver, gaf hij echter alle sekten vrijheid van geweten, en zocht de hoofden van alle deze, tot zijne vrienden te maken.

CROMWEL, *was heersch- en roemzuchtig*, wilde echter niet schijnen door geweld te heerschen, maar voor een Redder van het rijk doorgaan. Het gedwee van hem zelven gekozene Parlement gaf voor, in naam van het volk, zijne verdiensten te beloonen, schonk hem alle inkomsten van den onthoofden Koning, en alle deszelfs roerende en onroerende goederen, gelijk ook die der Koningin, der Bisschoppen en Geestelijken, zoo wel als alle verbeurd verklaarde goederen der Koningsgezinden. En evenwel werd het volk door zware belastingen gedrukt. Hij was magtiger, dan ooit een Koning van *Engeland* voor hem, trok ook de Zeemagt aan zich, hoewel hij eenen zijner beste Vrienden, den Graaf van WARWICH, verdringen moest. Hij liet zich de Kroon aanbieden, en weigerde die, dewijl de waardigheid van Protector minder hatelijk was, en meer magt gaf. Maar ook als Protector, werd hij in de Kerk van *Westmunster* ingekleed; zijne eereteekenen waren de Globe, het zwaard de Hermelijnen muts en mantel. Er werden munten, met zijn beeld geslagen.

CROMWEL, *was trotsch en despotiek*. Hij pleegde, ja, over de bedreigingen van anderen te lagchen, maar nam het echter zeer kwalijk, als men bij de zijne onverschillig bleef. Midden onder de Commissarissen van het Parlement, liet hij op het Eiland *Wight*, den Koning opligten. — In November 1648, omringde hij plotsling het Parlement met soldaten, drong binnen en arresteer-

teerde een en veertig Leden. Te vergeefs fchreeuwde men over ongehoord geweld. — Op eenen anderen tijd, fchreef hij dit korte briefje aan den Spreker: Geef het Parlement in mijnen naam affcheid, want het belang der Republiek eischt, dat het uit elkanderen ga. — Toen men hem het Diploma van Protector weder wilde ontnemen, fmeet hij het op de tafel en riep uit: wie uwer heeft het hart het weg te nemen? tevens verbrijzelde hij in blinde woede zijn horologie tegen den grond, en fchreeuwde: zoo wil ik u casferen. — Het Hoogerhuis fchafte hij af, dewijl het hem zoo behaagde, hierom leide dan ook de brave Genaraal FAIRFAS, alle zijne posten neder, en wilde met de Regering niets meer te doen hebben, maar ging naar zijn Landgoed bij London. — CROMWEL ftelde een Staatsraad aan, uit veertig Leden beftaande, die enkel uit zijne naastbeftaanden en Creaturen beftond, en doen moest wat hij wilde. De voorflagen van Vrede, door de Hollanders gedaan, wilde hij flechts in *London* hooren. —

CROMWEL, *was ondankbaar*. Toen hij in 1628, te *London* kwam, en zag dat het aanzien van den Hertog van BUCKINGHAM, die hem het eerfte van allen begunftigd had, aan het dalen was, verwijderd hij zich van hem. Zijnen ouden trouwen Leeraar LANG ontving hij zeer koel, dewijl hij van hem in meeningen verfchilde.

CROMWEL, *was wraakzuchtig en bloeddorftig*. Hij werkte mede tot den dood van den Graaf STAFFORD, dewijl deze hem te veel in de kaart zag. Hij bragt den Bisfchop van *Canterburij* op het fchavot, dewijl hij hem haatte. De dappere MONTBELL liet hij vogelvrij verklaren, hij werd gevangen genomen, en de edele, van de Natie zelve hooggefchatte man moest fterven, niettegenftaande de voorfpraak van den Keizer en Koningen, dewijl

wijl CROMWEL voelde dat hij hem aan verdiensten en deugden zeer ver overtrof. In *Colchester* liet hij twee mannen ter dood brengen, alleen omdat zij eenen zijner gunstelingen mishaagden. De Graaf DARBIJ en meer dan dertig edelen en magistraatspersonen werden onthoofd, omdat zij den koning getrouw bleven. — De Hertog van *Buckingham* moest in den Tower smachten, omdat hij weigerde de Dochter van CROMWEL te trouwen. — Bij de ter dood brenging van den Graaf van HOLLAND, ja zelfs bij die des konings, lag hij op zijn gemak op zijdene kussens in het raam, om dit treurtooneel te aanschouwen.

CROMWEL *hield zich wel, als of hij wetenschappen en geleerden hoogachtte*, maar hij haatte die in de daad, zoo als alle Despoten doen. Na de verovering van *Cambridge*, liet hij de Hoogleeraren stokslagen geven. In *Oxford* verbrandde hij de verzameling van zeldzame Oostersche handschriften, omdat zijn vijand, de Aarts Bisschop van *Canterburij*, die geschonken had.

CROMWEL *was zeer gevoelig voor paskwillen.* Bij voorbeeld: zijne vriendschap met den Kardinaal MAZARIN, werd bespot in een boekje, dat den titel had: *Het tusschen twee Moordenaars gekruiste Europa*, en hij deed alle mogelijke moeite, en beloofde groote belooningen om den Schrijver te ontdekken, en deze en diergelijke schriften te onderdrukken; maar te vergeefs, zij vermeerderden en veroorzaakten hem slapelooze nachten.

CROMWEL, *plunderde de vreemde Magten*, hoewel zij hem niets deeden, zoo dra hij slechts de sterkere was. Zoo dwong hij den Hertog van *Toskanen*, hem zestigduizend pistolen te betalen, en *Portugal* schonk hij zijne vriendschap, voor tweehonderdduizend pistolen.

Tegen CROMWEL, *werden vele zamenzweringen ge-*

gesneed. Aan het hoofd van een derzelve, stond de Fransche Resident DE BAS, en op eenen anderen tijd, werd er eene Mijn onder zijne Kapel aangelegd. Daarom nam hij ook alle maatregelen van voorzigtighid, had eene lijfwacht, de roode Broeders genoemd, sliep nooit twee nachten in dezelve kamer, hield Spionnen, die hem meer dan zestigduizend Guinies kosteden, was steeds gewapend en van zijne getrouwen omringd. Hij maakte er geen geweten van om menschen, die hij vreesde, op vreemd grondgebied op te ligten, naar *London* te brengen, en daar te laten onthoofden. Zoo handelde hij met HENDRIK HIJDE, Afgezant van KAREL DEN TWEEDEN, die hij uit *Konstantinopolen* liet ligten. Als hij iemand schuldig wilde verklaard hebben, dan benoemde hij zijne naastbestaanden tot Regters. Zoo deed hij, toen men na den slag bij *Needs*, de papieren van den Koning, onder de Bagagie van BUCHINGHAM, en in HAMILTONS zakken vond.

CROMWEL, *stichtte een nieuwe soort van Adel*, die men *Harpen Adel* noemde, dewijl hij Harpen in zijn wapen voeren moest.

CROMWEL, *vervolgde de ongelukkige overblijfselen van de Familie van* STUART, en liet den Kardinaal MAZARIN uitdrukkelijk zeggen: dat er aan geen Verbond van Vriendschap te denken was, zoo lang men deze nog in *Frankrijk* duldde, en beschermde.

CROMWEL, *had evenwel eenige goede hoedanigheden.* Hij was zeer werkzaam. Na den dood des Konings, ging iedere Depeche door zijne handen, de belangrijkste brieven schreef hij zelf, de overigen dicteerde hij zoo snel, dat de Secretarissen hem naauwelijks volgen konden. Als Protector stond hij 's morgens met den dag op, bragt den geheelen morgen met Staatszaken door, en bleef zelfs halve nachten arbeiden. — Hij be-

bestreed de in zwang zijnde zedeloosheid, het Atheïsme, en de weelde, schafte de tweegevechten af, voerde overal orde in, wist den Staat buitenlands te doen eerbiedigen, en verligtte door zijne magtige voorspraak het lot der ongelukkige Waldenzen. — Maar hij was evenwel een Despoot, een Tijran! die slechts door vrees heerschte.

Maar deze zoo gehate CROMWEL, *werd evenwel op eene lage wijze gevleid*, zoo wel door zijne onderdanen, als door Buitenlandsche Mogendheden. Het Parlement hield lofredenen op hem, Staatsraad en Parlement trokken hem, toen hij uit *Schotland* wederkeerde, te gemoet, toen zijn Schoonzoon stierf, rouwde de Staatsraad, en de Ambassadeurs kwamen om hem te condoleeren. — Verscheiden Leden van het Parlement, hem met het Protectoraat gelukwenschende, kusten hem knielend de hand. — Er kwamen Joden uit *Azië*, dewijl zij hem voor den MESSIAS hielden, dat hem zoo behaagde, dat hij hen terstond gehoor verleende. Toen zij echter in hunne eenvoudigheid naar *Hattington*, zijne geboorteplaats, reisden, om te onderzoeken, of hij niet mogelijk uit eene Joodsche Familie afkomstig was? Toen nam CROMWEL, die maar al te gaarne eenen Stamboom gehad had, dit zeer kwalijk, vooral dewijl er tevens eene Satire uitkwam, getiteld: CROMWEL, *de Leeuw uit Juda's Stam*, en hij jaagde hen terstond weg. — *Spanje*, dat HENDRIK DEN VIERDEN van den Troon poogde te stooten, om dat hij geen echt Katholiek was, zond den aanzienlijksten man van het Hof, Don ALFONSUS VAN CARDENAS, als Afgezant aan dit hoofd der Ketters, en deze Ambassadeur verzocht om een gehoor, als bij eenen Koning.

Frankrijk ontving CROMWELS Schoonzoon FAWCOMBRIDGE, als of hij een Vorst was, en de

trotsche Kardinaal MAZARIN, gaf hem de regter hand, dat hij nog nooit aan eenig ander Gezant gedaan had. Ook zond men terstond den Hertog VAN CREQUI, naar *London*, om CROMWEL te complimenteeren, eene eer, die men slechts de grootste Monarchen pleeg te bewijzen. — Alle overige Mogendheden huldigden hem min of meer, en streefden, of uit vrees of uit eigenbelang, naar zijne vriendschap en alliantie. Slechts *Denemarken* en *Holland* deeden dit niet. Maar geene magt waagde het zich openlijk tegen CROMWEL te verklaren, behalven *Rusland*; want toen CROMWELS Gezant, de grenzen van het Russische Rijk betrad, liet de CZAAR hem bevelen, terstond te rug te keeren, dewijl hij geen Gezandschap van Roovers, Rebellen en Konings-Moordenaren wilde aannemen.

En wat werd er nu, na CROMWELS dood, van de zoogenoemde Engelsche Republiek? In een tijdvak van nog geen twaalf jaren, zag Engeland: *Monarchie*, *Opstand*, *Koningsmoord*, *Republiek*, *Protector*, *Tirannen*, *een zwakken Opvolger van* CROMWEL, (zijn Zoon RICHARD) wederom *eene Republiek*, en op het laatst *de Monarchie zegepralende*. — De meesten van KARELS Regteren sterven door Beulshanden. CROMWELS half verrot Lijk, werd door den Scherpregter opgegraven, onder de galg verbrand, en de asch in den wind gestrooid. Zijne Familie zonk in armoede, zijne Weduwe huwde, door behoefte gedwongen, met eenen Dorps-Predikant, en zijne Kinderen kregen slechts onder deze voorwaarde genade, dat zij zich nooit in *London* mogten laten zien.

DE ABABDEH ARABIEREN.

Deze Arabieren die BELZONI, op zijne reis door *Egijpte*, bij de Landengte van *Sues*, langs de Roode Zee ontmoette, trekken in kleine hoopen door het woest gebergte, waar hunne kleine kudden van kameelen en geiten de dorre planten afweiden, die in de naauwe dalen, onder de schaduwen der dadelboomen groeijen. Hier en daar vindt men bronnen, maar het water is brak, of, zoo als de zeeman het noemt, bitter, en meestal zijn het niet eens bronnen, maar holten en kloven in de rotsen. Deze waterplaatsen zijn de twistappels der wandelende Stammen, maar bij een gerust bezit ook hunne vreugdezalen. Gelijk in de dagen der Aartsvaders, zoo levert ook nu nog het gaan naar de bronnen, voor de meisjes de gelegenheid op, om elkanderen te spreken, en kennis te maken met die jongelingen, die daar komen om hunne kameelen te drenken.

De *Ababdeh's*, hebben in hunne rotskloven geen voedsel, als durrah, eene soort van gierst, en water; wanneer zij van tijd tot tijd eene magere geit eten, dan is dit een lekker beetje, maar zij genieten dit met de bewustheid der volmaaktste onafhankelijkheid, die aan geene aardsche magt onderworpen is. Hun eenige tak van handel, zijn de kameelen, die zij fokken en voor durrah verkoopen; want noch hunne neiging, noch hunne verbrande rotsen dulden, dat zij zich op den akkerbouw toeleggen. Tot het geluk van een *Ababdeh* wordt vereischt, dat hij volstrekt niets doet. Een pijp Tabak is voor hen een artikel van weelde, zij gaan bijna geheel naakt,

zijn

zijn klein, maar hebben schoone oogen. De vrouwen zijn aardig, de gehuwden zijn gekleed, maar de ongehuwden bijna naakt; echter maken zij veel werk van haar hoofdsiersel, zij laten hare haren lang groeijen, en vlechten die dan zoo vast, dat er geen kam kan indringen. Het haar der *Ababdehs* is zeer kroes, hunne huid van eene donkere chokolade kleur, hunne tanden fraai, maar zeer lang.

De winter of regentijd, is bij dit volk het gezellig jaargetijde, dan verzamelen zij bij de bronnen. De jonge Arabier ziet daar de Dochteren des Lands, krijgt hij zin in eene van deze, dan zendt hij haren Vader een kameel, wordt dit geschenk aangenomen, dan krijgt hij verlof het Meisje te bezoeken; hij komt bij haar, vergezeld door een getuige, en doet zijn voorstel; wordt dit toegestemd, dan bepaalt men den dag der bruiloft, en gedurende zeven dagen mag de Bruidegom zijne Bruid niet zien, den achtsten dag echter wordt zij aan hem in de Tent van haren Vader overgeleverd, men eet eenige magere schapen, en viert het Feest met een wedloop van kameelen.

Het kameel dier, dat de Bruidegom aan den Vader der Bruid zendt, brengt zij mede als een Huwelijksgift, en als de man haar moede wordt, zendt hij haar en dit dier terug naar de Tent van haren Vader. De Arabieren, hebben nog eene zonderlinge gewoonte, de Vrouws Moeder mag namelijk nooit met haren Schoonzoon spreken, de natuur en het moederhart, moet zulk een gebruik afschuwelijk vinden. Als de Vrouw een Zoon baart, slacht de Man een Lam, en geeft den nieuwgeborenen een naam.

Worden de Arabieren ziek, dan zeggen zij: Hulla Kerun, — gaan liggen, en blijven liggen tot zij herstellen, of sterven. Sterft hij, dan legt

 men

men hem in een graf, meestal daar waar hij gestorven is, strooit zand op zijn lijk, en verwijderd de Tent een paar schreden.

De Meisjes huwen steeds met Jongelingen uit haren Stam, zij geven aan hare kale rotsen en ruwe paden, naar de bronnen der woestijn de voorkeur, boven de groene oevers van den Nijl. De Turksche Regering, zocht reeds dikwijls deze Arabieren, door beloften onder hunne heerschappij te brengen, maar zij verklaarden nog onlangs aan den Beij van *Esna*, dat zij vrij willen zijn als hunne vaderen, en bereid waren daar voor hun leven te wagen.

DE OOSTINDISCHE VIJGENBOOM.

De wijze, waarop deze soort van boomen zich voortplanten, maakt die tot een der schoonste merkwaardigheden van Oostindiën. Om niet eens te spreken van het merkwaardige, dat deze boom alleen een groot bosch vormt, zoo bezit hij nog eene eigenschap, die men, behalve bij hem, noch in het rijk der dieren, noch der planten vindt: — hij groeit namelijk onafgebroken voort, zonder aan de onvermijdelijke wet der verwoesting blootgesteld te zijn.

De uiterste spitsen, van ieder zijner uit den hoofdstam uitloopende takken, schieten zelfs op eenigen afstand van den grond, kleine zeer teedere spruitjes, die dan dagelijks groeijen tot zij den grond bereiken, waarin zij dan wortelen schieten, en dra een boom worden, die zich nu weder op dezelve wijze verder verspreid. Terwijl zich nu deze vijgenboom, zoo onafgebroken naar alle kanten verspreidt en vermenigvuldigt, vertoont hij aan het oog slechts een enkelen top van een verbazenden omtrek, die op een

een aantal ſtammen, van onderſcheidene dikte, ſchijnt te rusten, gelijk het gewelf van een groot gebouw, dat door vele zuilen geſtut wordt.

Men vindt geen aangenamer wandeling, geen friſſcher koeler oord, dan deze ſoort van boomen opleveren. Breede bladeren, die zeer zacht op het gevoel zijn, en welker groen zeer teeder is, en tusſchen welke kleine ſcharlaken roode vijgen ſchitteren, verleenen aan den vermoeiden wandelaar de aangenaamſte en verkwikkendſte ſchaduw. De Indianen koesteren voor dezen boom den diepſten eerbied, en bewijzen hem eene bijna Goddelijke eer. De *Braminen* planten hem in de nabijheid hunner Tempelen, en zoodra hij eenigzins gegroeid is, vormen zij hem tot een heilig bosch, en brengen hier een groot gedeelte der dagen en nachten in godsdienſtige afzondering door. In de Dorpen, waar geen Tempel is, plaatst men het beeld van BRAMA onder eenen grooten vijgenboom, en het volk komt daar 's morgens en 's avonds om deze godheid gebeden *en offers te wijden.*

Even zoo zoeken de Philoſophen van de ſekte der Gijmnoſophisten (1) in den zomer, onder dien boom, beſcherming tegen de zon, aan welker weldadige ſtralen zij zich in den winter plegen te warmen.

Deze boomen leveren eene ſchuilplaats op, voor eene ontzaggelijke menigte dieren, die in de ruimte, welke zij in de lucht beſlaan, wonen en zich voortplanten. Inzonderheid vindt men hier vele apen, eekhoorntjes en paauwen. Men kan zich geen

(1) Oude Indiſche Wijsgeeren, die van alle ligchamelijke genoegens afſtand doen, zich met de beſchouwing der natuur bezig houden, bijna naakt gaan, en geen vleesch eten.

geen denkbeeld maken van het altoosdurend gewoel en rumoer dat deze dieren maken. Niets is aardiger, dan de luimen en de wijze gade te slaan, waarmede de apen hunne jongen leeren van den eenen tak op den anderen te springen. Dit onderwijs, dat vergezeld gaat van liefkozingen, als de scholier leerzaam is, en van slagen als hij koppig is, brengt ze allengs zoo ver, dat zij onbevreesd de gevaarlijkste sprongen doen, en zoo die behendigheid, levendigheid en snelheid verkrijgen, waardoor deze dieren uitmunten.

UTRECHTS HELDIN.

Toen Spanjes geesselroede
 Het dierbaar Vaderland,
Sloeg met ontmenschte woede,
 En hier aan alle kant.
Iberie's tijgerklaauwen,
 In dorp en vlek en stad,
Den grond van bloed deed dauwen,
 Van moordlust nimmer zat.

Toen leefde in Utrechts muren (1)
 Een kloek en moedig wijf,
„ Wie kan dien hoon verduren,
 „ Dat Goddeloos bedrijf?"
Zoo sprak die Amazone,
 En vloekt het Spaansch gezag,
Ik zal Kastielje toonen,
 Wat vrouwen - moed vermag.

„ Wat draalt gij, Utrechts Grooten!
 „ En wikt en weegt en wroet,
„ Hoe men die helgenooten
 „ Van hier vernest'len moet!

„ Neen,

(1) In 1577.

„ Neen, door geen lang beraden
„ Door kort en goed besluit,
„ En wakk're koene daden,
„ Is Spanjes dwang hier uit.

„ Wat suft gij, Utrechts mannen!
„ Met vrees en schrik bezet;
„ Beeft voor geene aardstirannen
„ Al is hun zwaard gewet;
„ Het past aan vrijheidszonen,
„ Met onverschrokken geest,
„ Door fieren moed te toonen
„ Dat men geen Spanjaards vreest.

„ Ik zal geen TRIJN VAN LIMPEN
„ Meer heeten, zoo ik niet
„ *'t Kasteel*, dat ons deed krimpen
„ Van spijt en zielverdriet,
„ Nog heden door mijn' handen
„ Tot puinhoop storten doe;
„ Dat *nest der Dwingelanden*
„ Moet naar den Duivel toe.

„ Op, Utrechts wakk're vrouwen!
„ Hecht parels aan uw' kroon,
„ Helpt 's vrijheids Tempel bouwen,
„ Verbrijzelt Spaanschen hoon.
„ Op, Jufferschap en Maagden!
„ 't Geldt Utrechts roem en eer;
„ Gaat hen, die 't land belaagden,
„ Met heldenvuist te keer."

En nu staat TRIJN VAN LIMPEN
Aan 't hoofd der Vrouwenstoet,
Wier frissche koonen glimpen
Van Vaderlandschen gloed.

„ Zwaait krachtig uw' houweelen,"
Zoo kommandeert KATRIJN,
„ De heffe der Kasteelen
„ Moet dra een puinhoop zijn."

Zoo tegen deez' heldinnen
Met fiere treden voort,
Om 't stoute stuk te ontginnen,
Door vrijheidsmin bekoord,
Hoe zwaait een hare spitse
De ragestok en schort,
Die door KATRIJN als gidse
Ten vaân verheven wordt.

Daar stuift in volle woede
Op Vreeburg af en los,
Des Spanjerds dwangjuk moede,
Met krijgsmans vaart en dorch,
Het pit van Stichts Heldinnen;
Zij beuken met houweel
De trotsche en hooge tinnen,
En gruizen den Kanteel.

't Moet alles voor haar buigen,
Het kraakt en berst en stort,
En Vreeburg ploft in duigen,
Hoe Spanje ook woedt en snort.
Sinds is het puik der Steden,
Der Stichtsen oogelijn,
Kastieljes klaauw ontgleden;
Eer zij heldin KATRIJN!

Gorinchem,
1821.

A. VAN ZUTPHEN.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

SCHIEDAM.

Den 6den Augustus is de Promotie der Latijnsche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid gehouden. Na eene voorafspraak van den Lector en Rector C. CAMPHUIJSEN, heeft de brave en veel belovende jongeling G. TJEENK, eene declamatie gehouden, *de vitae et morum integritate*, en is daar op tot de eerste klasse bevorderd.

Vervolgens zijn van de derde tot de tweede klasse gepromoveerd, J. SOUTENDAM en G. PIGEAUD, welke in één jaar twee klassen hebben afgedaan, en wegens hunne vorderingen in de Grieksche taal en Mathematische wetenschappen met getuigschriften vereerd zijn. Van de vijfde tot de vierde klasse is gepromoveerd J. VRIENS. Van de zesde klasse *ordinis majorum*, tot de vijfde: N. H. TATUM ZUBLI en A. VAN [illegible], welke, ook wegens hunne vorderingen in de Mathesis, met getuigschriften vereerd zijn. Nog zijn van de zesde klasse, *ordinis minorum*, tot de vijfde bevorderd: M. J. [illegible] en P. T. M. VAN [illegible], welke laatste ook wegens zijne vorderingen in Mathematicis met getuigschriften vereerd is.

Alle deze discipelen hebben de Heeren Curatoren, voor de bekomene eereprijzen, op een bevallige wijze bedankt. Voorts is deze plegtigheid met een fraai Orgel-Muzijk, gelijk ze begonnen en afgewisseld was, geëindigd.

GOUDA.

Den 13den Augustus 1821. Na vooraf gehouden Examen, het welk de Wel Ed. zeer geleerde Heer H. [illegible], Commissaris en Inspecteur der

La-

Latijnsche Scholen, met zijne tegenwoordigheid wel geliefde te vereeren, had alhier, volgens gewoonte, de promotie der Latijnsche Schooljeugd plaats.

De Rector D. WILLEMIER, opende deze plegtigheid, met eene korte voorafspraak, waarin vier uitstekende jongelingen, welke de Scholen verlieten, en tot de lessen der Hoogleeraren bevorderd werden, werden aangesproken. Hierna beklommen deze vier jongelingen, achtervolgens het Spreekgestoelte, en spraken hunne Redevoeringen met veel bevalligheid en vrijmoedigheid uit. De eerste, P. DE JAGER, *De Alexandro Magno.* De tweede, G. P. BUCHNER, *De Hannibale Patriæ Amantissimo.* De derde, G. J. KONING, *De Continentia.* En de vierde, C. A. KLINKENBERG, *De Amicitia.* Aan P. DE JAGER, werd, behalve het gewone getuigschrift en den eerpenning, een buitengewoon getuigschrift ter hand gesteld, voor zijne uitstekende vorderingen in de *Nieuwe Geschiedkunde* en *Fabelkunde.* G. P. BUCHNER, ontving den Eerpenning, het gewone getuigschrift, en een buitengewoon getuigschrift, voor zijn' uitstekende vlijt, betoond in de Grieksche Letterkunde en Fabelkunde. G. J. KONING, verkreeg, behalve den eerpenning, en het gewoon getuigschrift, een buitengewoon getuigschrift van naarstigheid, en tevens voor zijne uitstekende vorderingen in de *Oude* en *Nieuwe Geschiedkunde.* Eindelijk, werd C. A. KLINKENBERG, met een gewoon getuigschrift en eerpenning, en een buitengewoon getuigschrift vereerd, voor zijne vorderingen in de *Oude* en *Nieuwe Aardrijkskunde.* Hierna namen deze vier verdienstelijke jongelingen plegtig afscheid van de Scholen, en van hunne Mede-Leerlingen, en bedankten Heeren Curatoren, den Rector en Conrector, voor de zorgen aan hun onderwijs en opvoeding ten koste gelegd.

Van

Van de laagste orde der eerste klasse, werden tot de hoogste orde bevorderd: A. VAN DER BURGH, met een præmium ordinarium en præmium diligentiæ; en C. C. HAM, welke, wegens lange afwezigheid, door ongesteldheid veroorzaakt, niet konde bekroond worden. Van de tweede klasse, werd tot de eerste bevorderd: C. HULTMAN, met een præmium ordinarium en præmium diligentiæ. Van de vierde tot de derde: P. NIJHOFF, met een præmium ordinarium en G. DE RUITER, met een præmium diligentiæ. Van de zesde tot de vijfde klasse werden bevorderd: J. C. GROOTENDORST, welke een præmium ordinarium, en een buitengewoon getuigschrift ontving voor zijne uitstekende vorderingen, in de Wiskunde, en A. H. J. RAVESTEIN MEDENBLIK, die met een præmium diligentiæ vereerd werd. Eindelijk ging van de laagste tot de hoogste orde der zesde klasse over, T. KOEMANS, met een præmium ordinarium en præmium diligentiæ. De plegtigheid werd, volgens gewoonte met Orgel-Muzijk begonnen, afgewisseld en besloten.

ALKMAAR.

Den 30sten Julij l. l., werd alhier in de Kapel-Kerk de jaarlijksche promotie der Latijnsche Schooljeugd, met de meeste plegtigheid gevierd.

Onder het aanheffen van een fraai Orgel-Muzijk, betrad de Wel Ed. en zeer geleerde Heer P. VAN LIMBURG BROUWER, Medic. nec non Philos. Theor. ac Litt. Hum. Doctor, Conrector van dit Gijmnasium, den Predikstoel, en opende dit Feest met het houden eener uitmuntende Latijnsche Redevoering: *De discrimine inter Socratem Platonicum, et Xenophonteum*, dewelke en door Heeren Curatoren, en door de verdere geëerde aanwezigen, met het uiterste genoegen is aangehoord.

Vervolgens werden de meest verdienstelijke

Leer-

Leerlingen, van elke klasse, tot hoogere klassen bevorderd, met eerprijzen begiftigd, en reciteerden met vele bevalligheid hunne gratiarum actiones, in Latijnsche Vers-maten.

Van de vierde, naar de tweede klasse: J. MOHRIAANS. Van de derde naar de tweede klasse: J. C. FULLINK, en H. R. ROOKMAKER.

Van de vijfde klasse tweede orde, naar de vijfde klasse eerste orde: J. L. GREGORIJ PIERSON, en G. A. PRINS. En eindelijk:

Van de zesde klasse naar de vijfde: J. H. TELDERS, en N. VAN DER TUUK.

Waarna deze plegtigheid, door den Wel Ed. zeer geleerden Heer Rector, J. C. FULLINK, met eene korte aanspraak, gevolgd door een herhaald schoon Orgel-Spel, besloten werd.

AMERSFOORT.

Den 11den Julij 1821. Nadat op Woensdag en Donderdag den 20 en 21sten der vorige maand, de Latijnsche Schooljeugd, zoo in de Latijnsche en Grieksche talen, als in alle de overige vakken, waarin thans, volgens de bestaande besluiten van Zijne Majesteit den Koning, ook aan deze school onderrigt wordt gegeven, aan Heeren Curatoren bij het toen plaats gehad hebbend Examen op eene allezins voldingende wijze had getoond, dat zij van het hun gegeven onderwijs het beste gebruik had gemaakt, en dus derzelver volle goedkeuring had mogen wegdragen; vierde men op heden, in het Kerkgebouw der Luthersche Gemeente, de plegtigheid der promotie.

Vier Jongelingen, J. HARDERWIJK, IJ. H. F. VINCENT DU BOIS, J. EVERWIJN en T. C. VERHEEK, die door de onberispelijkheid hunner zeden en onvermoeide zucht tot het beschaven van hunnen geest gegronde hoop geven, dat zij der maatschappij eenmaal tot nut en luister zullen strekken, hielden successivelijk hunne redevoeringen: *De Prote-*

stan-

stantia hominis, *De Amicitia*, *De Utilitate historiæ* en *In Artium liberalium laudem*, en werden, met kostbare eereprijzen begiftigd, tot de Akademische lessen bevorderd. Vervolgens ontvingen prijzen van verheffing tot hoogere klassen of van naarstigheid de door hunne vlijt uitmuntende leerlingen: N. VAN DE ROEMER, J. BACHIENE, E. PIJNAPPEL VAN VOORTHUIJSEN, H. BOUTEN, J. BAAS, G. DE WIT, A. HELDOORN, C. KARSTEN, H. M. VAN LOON, P. B. VAN KALKEN, H. A. LAAN en A. WERNEKE, CZ., terwijl aan de reeds genoemden N. VAN DE ROEMER en H. M. VAN LOON, uit hoofde zij na afgelegd Examen door Heeren Curatoren bevonden zijn met de medeleerlingen hunner klassen gelijk te staan, bij looting ook belooningen wierden uitgereikt, wegens hunne gemaakte vorderingen in de meetkunde en overige aan deze School onderwezen wordende wetenschappen, — voor welke geschenken alle deze Jongelingen, onder eene talrijke zamenvloeijing van toehoorders, op eene bevallige en gepaste wijze aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigden. Hierna deed de Rector dezer School, de zeer geleerde Heer J. A. VAN ENGELEN, eene korte toepasselijke aanspraak, waarna deze plegtigheid onder een fraai orgelmuzijk, even gelijk zij begonnen, en bij tusschenpoozen vervangen was, werd besloten.

FRANEKER.

Den 17den Julij 1821. Heden morgen werd het gewoon jaarlijksch Examen, der Latijnsche Schooljeugd, op het Stadhuis alhier, in tegenwoordigheid zoo wel van H. H. Curatoren, als ten aanhooren van een aantal kundige Toehoorders, tot genoegen van alle aanwezigen gehouden. Bijzonder voldeden de Leerlingen der bovenste klassen, door het *ad aperturam libri*, expliceeren van hun door H. H. Curatoren opgegevene stukken,

ken; uit CICERO, VIRGILIUS en TERENTIUS. — Namiddag had de openlijke promotie en prijsuitdeeling in de Kerk van het Athenæum plaats. Tot de Akademische lessen, werd bevorderd, de verdienstelijke Jongeling W. VERWEIJ. Van de tweede tot de eerste klasse, de veelbelovende Jongelingen: M. S. MULDER, C. WIERSMA, J. T. H. HUGNEUM, S. L. HUBER en H. NOORDENBOS. Van de derde tot de tweede: de naarstige Jongeling, P. HANNEMA. Van de vierde tot de derde, de leergierige jongelingen P. ENS en J. DE JAGER. Van de bovenste afdeeling der zesde naar de vijfde klasse: de volijverige jongelingen J. G. ZIMMERMAN, H. D. TOPMA en H. C. W. JANSEN, en van de onderste tot de bovenste afdeeling der zesde klasse, de leerzame jongeling, D. WIJTEMA.

Met Eereprijzen zijn begiftigd, in de eerste klasse: W. VERWEIJ; in de tweede, Æ. S. MULDER; in de derde, P. HANNEMA; in de vierde P. ENS; en in de zesde, S. G. ZIMMERMAN.

Vervolgens beklom, na eene voorafspraak van den Rector, Mr. H. WASSENBERGH, meergemelde jongeling W. VERWEIJ, het Spreekgestoelte, en hield op eene bevallige wijze, eene door hem zelven bewerkte Redevoering: *In laudem Demosthenis, summi Olim Atheniensis Rhetoris*, waarna de bekroonde principes classium voor de ontvangene Eereprijzen, hunne gratiarum actiones reciteerden. Zijnde alzoo deze actus ten genoegen der aanwezigen afgelopen.

BOLSWARD.

Den 31sten Julij had alhier het halfjarig Examen en de Promotie plaats. Des Voordemiddags geschiedde het onderzoek naar de vorderingen der Leerlingen, zoo wel in de Latijnsche en Grieksche talen, als in de andere wetenschappen. Hierbij waren Heeren Burgemeesteren en Scholarchen,

be-

benevens andere geletterden tegenwoordig. Men was, over de vorderingen en vlijt der Leerlingen, zeer voldaan.

Des Nademiddags had de Promotie in de Kerk der Doopsgezinden plaats. Deze plegtigheid is door den verdienstelijken Rector J. W. SCHIPPERS, met eene korte prolusio geopend. Hierop werden bevorderd, uit de zesde tot de vijfde klasse, C. CANTER VISSCHER; Uit de vijfde tot de vierde H. J. LIJCLAMA A NIJËHOLT; Uit de vierde tot de derde J. BRAUNIUS OEBERIUS; Uit de derde in de tweede S. R. STEENSMA; Uit de tweede tot de eerste F. C. BOURICIUS VAN IDEMA. Met prijzen zijn begiftigd C. CANTER VISSCHER, H. J. LIJCLAMA A NIJËHOLT, J. BRAUNIUS OEBERIUS, S. R. STEENSMA en F. C. BOURICIUS VAN IDEMA: Allen betuigden met door hen zelve opgestelde gratiarum actiones, op eene bevallige wijze, hunnen dank, terwijl de laatstgenoemde zulks deed in eene zelf vervaardigde *oratio de Conjuratione Catilinæ.* Hierna beklom de Heer Rector weder het spreekgestoelte en eindigde deze plegtigheid met eene redevoering: *Over den inhoud en schoonheden van de vier eerste boeken der Aeneis van Virgilius.* Met welluidend Muzijk is deze plegtigheid begonnen, afgewisseld en besloten.

SNEEK.

Den 18den Julij 1821. Na dat de Leerlingen op de Latijnsche Scholen alhier, dezen morgen, openlijk geexamineerd waren geworden, en bij die gelegenheid voldoende blijken van hunne gemaakte vorderingen, in de onderscheidene vakken van onderwijs, aan den dag hadden gelegd, volgde 's nademiddags te 3 ure, op het Stadshuis, de openbare promotie. De verdienstvolle Rector H. AMERSFOORDT, opende deze plegtigheid met eene fraaije redevoering *over de jeugd van Demosthenes*, denzelven vooral aan zijne Leerlingen, ten voorbeeld aanprijzende. Bevorderd werden, uit

de tweede klasse oude orde tot de eerste klasse oude orde E. S. FOCKENS, uit dezelfde klasse en orde tot de tweede klasse, bovenste orde P. VLEN en S. G. VAN RUGERSMA, uit de derde klasse bovenste orde tot de tweede klasse oude orde E. MEURS, uit de derde klasse oude orde tot de derde klasse bovenste orde, G. R. FOCKENS, uit de vierde klasse bovenste orde, tot de derde klasse orde orde B. RUNSTRA en A. WASSENAAR, uit de vierde klasse oude orde tot vierde klasse bovenste orde J. HAGE, uit de vijfde klasse bovenste orde tot de vierde klasse oude orde B. LANKHORST, A. TEN CATE en J. FENNEMA, en uit de vijfde klasse oude orde tot de vijfde klasse bovenste orde T. PUTTERSEN, O. A. VAN DRUTEN, G. E. VAN STAM en G. WASSENAAR. Met praemien zijn begiftigd E. S. FOCKENS, E. MEURS, G. R. FOCKENS, B. RUNSTRA, J. HAGA, B. LANKHORST en T. PUTTERSEN, terwijl nog bovendien loffelijke getuigschriften werden uitgereikt aan A. TEN CATE en J. FENNEMA.

OLDENZAAL.

Den 3den Julij 1821. Na een voorafgaand openbaar onderzoek, in alle de bij de Wet bepaalde wetenschappen, in 't welk de Leerlingen uitmuntende proeven van hunne vorderingen aan Heeren Curatoren gaven, had heden derzelver bevordering plaats. Deze plegtigheid werdt door den Rector A. SLOTHOUBER, met eene Rede geopend, ten onderwerp hebbende: *Quales discipuli debeant esse, si in Academiam promoveantur.* Na 't uitspreken van dezelve werden twee uitmuntende en veelbelovende jongelingen F. RACER PALTHE en T. VICTOR KOCK, met Eereprijzen tot de Akademische voorlezingen bevorderd. De eerstgenoemde hield in Verzen eene Rede: *De amore boni actionum humanarum, etiam malarum principio et fonte.* De laatstgenoemde in Prosa: *De Monarchia.* Toen deze jongelingen hun

hun werk met eene gepaste vrijmoedigheid verrigt hadden, werden met prijzen beloond, en tot hoogere klassen bevorderd, de verdienstelijke en veelbelovende jongelingen; J. F. HEIDEGGERS HOUWING. H. J. A. BLOEMEN, B. J. HULSBEKE, G. J. LEFERINK, L. J. A. NIEUWENHUIS en G. J. BINKHORST, welke alle met veel bevalligheid, doch uitnemend J. F. HEIDEGGERS HOUWING, aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigd hebben. Eindelijk reikten Scholarchen, aan de volgende naarstige jongelingen, getuigschriften van zedig gedrag, vlijt en vorderingen uit, namenlijk aan; J. A. PALTHE, J. H. KOCK, die zich op eene uitmuntende wijze van hunnen pligt gekweten hebben, J. L. REDMER, A. SIEMERINK, P. F. NIEUWENHUIS en B. VAN DELDEN.

Deze plegtigheid, met een fraai Orgel-Muzijk begonnen en afgewisseld, welke zeer vele aanzienlijke toehoorders met hunne tegenwoordigheid vereerden, werd door den Rector met aanspraken geëindigd.

ENSCHEDÉ.

Den 8sten Augustus. Na het halfjarig Examen, had heden in onze groote Kerk de uitdeeling der prijzen plaats. Onze Rector A. P. VAN DEN SIEPKAMP, opende deze plegtigheid met gepaste aanspraken, en hield hierop eene Redevoering in het Nederduitsch, over *de voor- en nadeelen van het gelijktijdig onderwijs, in verschillende talen, kunsten en wetenschappen.* De uitdeeling der prijzen geschiedde voor het Latijn en Grieksch: in de derde klasse, aan H. TEN CATE, in de vierde klasse, aan H. TER KUILE HOEDEMAKER, in de vijfde klasse, aan J. C. A. VAN DEN SIEPKAMP en H. G. BLIJDENSTEIN, en in de zesde klasse, aan O. TEN CATE, welke jongelingen op eene bevallige wijze aan Heeren Curatoren, in de Latijnsche taal, hunnen dank betuigden.

Voor de vorderingen in de Fransche taal, hebben prijzen ontvangen, in de tweede klasse, J. TER KUILE, en in de zesde klasse J. ZIEGELER HOFSTÉE, die mede in de Fransche taal, aan Heeren Curatoren dankbaar waren, terwijl eindelijk voor het Latijn en Grieksch, getuigschriften wierden uitgereikt, aan N. REURINK, B. BLIJDENSTEIN, en voor het Fransch, aan J. KOSTERS, J. LAMMERINK, D. W. JENNES en P. TER KUILE.

De Heeren Burgemeesteren dezer Stad, en vele aanzienlijken woonden dit Letterfeest bij; hetzelve werd met fraai Instrumentaal Muzijk begonnen, voortgezet en en besloten.

BERGEN OP ZOOM.

Den 27sten Julij 1821. De dag van heden bepaald zijnde, tot het uitdeelen van prijzen en getuigschriften aan de meest verdienstelijke Leerlingen der Latijnsche Scholen, na gehouden Examen, den 13den daar bevorens, als wanneer de Leerlingen der onderscheidene klassen, zoo in de Latijnsche en Grieksche talen, als verdere bij het Reglement van onderwijs voorgeschreven wetenschappen, proeven van gemaakte vorderingen hebben gegeven; welke plegtigheid door den Wel Edelen en zeer geleerden Heere J. C. STEUERWALD, Rector derzelver Scholen, met eene gepaste prolusie, op de Groote Zaal, ten Stadhuize alhier geopend geworden is; vervolgens komende tot de Leerlingen, is in de eerste plaats opgetreden, W. MARKGRAAF, welke bekwaam geacht, om tot het Akademische onderwijs bevorderd te worden, deszelfs ontslag van de Scholen, en daarbij een loffelijk getuigschrift aan denzelven verleend geworden is, gevolgd van eene wel uitgewerkte Oratie in de Latijnsche taal, door hemzelven opgesteld. — Wijders zijn de volgende Leerlingen, wegens betoonden ijver en naarstigheid, in aanmerking gekomen, als: J. D.

STEUER-

HEUKERWALD, met een prijs van de vijfde, naar de vierde School bevorderd, J. W. C. VAN GORKUM, met een prijs van de lage tot de eerste klasse der vijfde School, en P. G. VAN OVERSTRATEN, met een prijs van de hoogste klasse, der zesde tot de vijfde School bevorderd; — voorts de Leerlingen, F. J. HASLEIJ, met een getuigschrift van de vijfde naar de vierde, en M. M. A. DE LANGE, met een getuigschrift van de lagere tot de hoogere klasse der zesde School bevorderd. Hebbende alle dezelve hunne gratiarum actiones, op eene sierlijke wijze uitgesproken, zijnde alzoo deze plegtigheid ten genoegen van Curatoren, en verdere daarbij aanwezenden afgeloopen.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

ALGEMEENE SIJNODE DER HERVORMDE KERK, IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN,

1821.

Uit kracht van het algemeen reglement, voor het Bestuur der Hervormde Kerk, in het Koningrijk der Nederlanden Art. 20, en ingevolge eener dispositie van Zijne Excellentie den Heere Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, d. d. den 25sten Mei l. l. No. $\frac{1556}{120}$, is deze hooge Kerkvergadering op den 4den Julij zamengekomen, en plegtig geopend in de Kloosterkerk in *'s Gravenhage.*

De Hoog Eerw. Heer E. KIST, Pred. te *Dordrecht*, hiertoe bij laatstgemelde dispositie uitgenoodigd, hield vooraf eene toepasselijke Kerkelijke redevoering, over *Efes.* II: *vs.* 21. *Op welken het geheel gebouw bekwamelijk t'zamengevoegt zijnde, opwast tot eenen heiligen tempel in den Heere.*

Na het eindigen der Godsdienstoefening, deelde de Secretaris der Synode openlijk mede, dat volgens Art. 17, van het algemeen reglement, door de natemelden Provinciale Kerkbesturen, tot Leden dezer Synodale Vergadering benoemd waren, de navolgende Hoog Eerwaardige Heeren:

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, de Heer P. VAN DER WILLIGEN, Pred. te *Tiel*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, de Heer E. KIST, Pred. te *Dordrecht*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, de Heer W. BROES, Pred. te *Amsterdam*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, de Heer A. VAN DEINSE, Pred. te *Middelburg*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, de Heer A. VAN BEMMELEN, Pred. te *Ankeveen*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, de Heer P. KOUMANS BROUWER, Pred. te *Joure*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, de Heer W. VAN VLOTEN, Pred. te *Kampen*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, de Heer T. F. UILKENS, Pred. te *Loppersum*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, de Heer J. T. ROSS, Pred. te *Vechel*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, de Heer S. H. A. BEGEMAN, Pred. te *Norch*.

Uit de Commissie tot de Huishoudelijke Zaken der Walsche Kerken, de Heer JOSUE TEISSÈDRE L'ANGE, Pred. te *Amsterdam*.

Uit

Uit het Provinciaal Kerkbeſtuur van *Limburg*, de Heer D. VAN DER LOO, Pred. te *Maaſtricht*.

Uit de Commiſſie tot de Zaken der Proteſtantſche Kerken in Neerlands *Ooſt- en Weſt-Indië*, de Heer R. P. VAN DE KASTEELE, Pred. te 's *Gravenhage*, en als Ouderling door het Provinciaal Kerkbeſtuur van *Vrieſland*, de Heer Mr. J. T. QUELAND, Ouderling te *Heereveen*.

Deze allen waren in de Vergadering tegenwoordig, benevens den Secretaris der Sijnode I. J. DERMOUT, buitengewoon Hofprediker van Zijne Maj. den Koning der Nederlanden, en Predikant in 's *Gravenhage*.

Tot Praeadviſerende Leden waren door de Godgeleerde Faculteiten der drie Hooge Scholen afgevaardigd:

Door de Godgeleerde Faculteit te *Leijden*, de Hoogleeraar L. SURINGAR.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Utrecht*, de Hoogleeraar J. HERINGA ELIZA'SZ.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Groningen*, de Hoogleeraar H. MUNTINGHE.

Ter bijwoning van de plegtigheid der opening van de Sijnodale Zittingen, waren mede uitgenoodigd de Hoog Eerw. Heeren Preſident en Secretaris der Evangeliſche Lutherſche Sijnode. De Preſident wegens ligchamelijke ongeſteldheid niet kunnende tegenwoordig zijn, genoot de Sijnode alleen het genoegen der tegenwoordigheid van den Secretaris, den Heer J. SCHULTZ, Pred. in 's *Gravenhage*.

De Secretaris en Adviſeur bij het Departement van Kerkelijke Zaken, las daarop voor, een beſluit van Zijne Majeſteit dato den 28ſten Mei 1816., No. 82. bij het welk benoemd zijn:

Tot Preſident dezer Sijnodale Vergadering, de Heer A. VAN DEINSE, Pred. te *Middelburg*, Pre-

 ſident

sident van het Provinciaal Kerbestuur van *Zeeland*, en

Tot Vice President de Heer W. BROES, Predikant te *Amsterdam*, President van het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*.

Na dat de President het gebed ter opening van de Sijnodale verrigtingen had gedaan, deed Zijne Excellentie de Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, de Baron VAN PALLANDT VAN KEPPEL, eene plegtige aanspraak, met welke hij de Vergadering der Sijnode, ten dezen jare, uit naam Zijner Majesteit, voor geopend verklaarde.

De President beantwoordde de aanspraak van den Heer Directeur Generaal, en begroette vervolgens de onderscheiden leden der vergadering, alsmede den Secretaris der Evangelische Luthersche Sijnode.

Na dit een en ander werd de Vergadering tot den volgenden dag geadjourneerd, en de President besloot deze openlijke zitting met Godverheerlijkende dankzegging.

De sluiting der Sijnodale Vergadering voor den jare 1821, heeft plaats gehad, den 18den Julij 1821.

In de openlijke zitting van dien dag, hield de Hoog Eerw. Heer A. VAN BEMMELEN, Predikant te *Ankeveen*, eene Kerkelijke redevoering, naar aanleiding van *Luc.* X: 21. *Te dier ure verheugde zich Jezus in den geest.*

Hierop deed Zijne Excellentie, de Staatsraad Directeur Generaal eene aanspraak, waarmede hij deze zesde vergadering van de algemeene Sijnode der Hervormde Kerk sloot.

De President beantwoordde deze aanspraak, begroette de onderscheidene Leden der Sijnode met broederlijken zegenwensch, gelijk ook den Hoog Eerw. Heer J. SCHULTZ, Secretaris der Evangeli-

sche Luthersche Sijnode, die tot de bijwoning dezer plegtigheid uitgenoodigd en bij dezelve tegenwoordig was, en sloot eindelijk deze gansche handeling met hartelijke gebeden en dankzeggingen aan den allerhoogsten.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, is als Kandidaat van den Heiligen Dienst toegelaten J. FIJN VAN DRAAT, Kandidaat in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leijden*.

LOENEN vakant. Zie Maart 1821.

HULL. Zie Julij 1821.

NIJMEGEN.

VALBURG EN HOMOET. Onze Leeraar J. DE HEER, gaf ons, den 1sten Julij kennis, dat hij, op vertoonde Collatie van Z. M. onzen Koning, eene Kerkelijke beroeping ontvangen had van de Gemeente te *Geertruidenberg*, en berigtede ons, den 22sten, dat hij die beroeping had aangenomen.

ALTFORST EN APPELTERN, den 12den Julij is alhier gemaakt het navolgend drietal van Predikanten:

DD. H. HAGA, Predd. te *Jutrijp*. c. a., A. H. SCHOLTE, te *Druten*. c. a. J. G. EVERWIJN, te *Burgharen*. c. a. en daar uit beroepen, Ds. H. HAGA, Pred. te *Jutrijp*, c. a. onder de Classis van *Sneek*, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

MAASBOMMEL EN ALPHEN, den 29sten Julij had alhier eene belangrijke Godsdienst-plegtigheid plaats; dertien Kweekelingen die, op den vorigen vrijdag, in het openbaar in de gronden van onzen Godsdienst waren onderzocht geworden, werden nu tot Leden onzer Gemeente, in tegenwoor-

woordigheid eener talrijke schare bevestigd. Onze Leeraar J. A. F. MONNIKHUIS, predikte over 1 *Kon.* XVIII: 12*b*. *Ik uw knecht vreeze den Heer van mijne jongheid op.* Schetzende de betamelijkheid, noodzakelijkheid en nuttigheid eener vroege Godsvrucht, en besluitende met gepaste en onderscheidene aanspraken aan de bevestigde ledematen, derzelver ouders en de Gemeente.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

WINSSEN EN HORSSEN vakant. Zie Maart 1821.

OVER- EN NEDER-ASSELT vakant. Zie Junij 1821.

HEMMEN. Zie Julij 1821.

HUISSEN vakant. Zie Julij 1821.

ZUTPHEN.

WEELDEN, den 24sten Julij 1821. Heden werden wij in den morgen Godsdienst plegtiglijk herinnerd aan de wording dezer Hervormde Gemeente, welke nu honderd jaren geleden, en wel den 17den Julij 1721. gesticht is.

Onze Leeraar Ds. A. J. VAN DER BURG, predikende over *Deutr.* XXXII: 7. *Gedenk aan de dagen van ouds, merk op de jaren van elk geslachte, vraag uwen vader, die zal het u bekend maken en uwe ouden zullen het u zeggen,* ontwikkelde eerst kortelijk den zamenhang en zin der tekst-woorden, gaf toen een beknopt verslag van de stichting en verdere geschiedenis dezer Gemeente, tot op den tegenwoordigen tijd, wekte ons vervolgens op tot dankbare erkentenis van Gods weldadig bestuur in dit alles gehouden en drong eindelijk, in het toepasselijk deel dezer leerrede, bijzonder aan, om de opregtheid onzer dankbaarheid aan God te toonen, door gemoedelijk en ijverig gebruik te maken, van de aan ons ver-

verleende gelegenheid tot uitoefening van den Godsdienst.

DOETINCHEM. Zie Junij 1821.

RUURLO. Zie Aug. 1821.

T I E L.

RAVENSWAAI, den 12den Aug. 1821. Heden werd door den Consulent dezer Gemeente, Ds. C. HERMSEN, Pred. te *Rijswijk*, in den dienst dezer Gemeente ingezegend, onze beroepen Leeraar, de Kandidaat P. SOETERS; zijn Eerw. predikte bij deze gelegenheid over *Hebr.* II: 3 en 4.

De oplegging der handen geschiedde door de Predd. BODVIN, van *Beusichem*, CUMSIUS, van *Opheusden*, KORTENHOEF SMIT, van *Amsterdam*, VAN SCHAIK, van de *Korendijk*, en ROMHES, van *Urk*. De bevestigde deed zijne intreeleerrede des namiddags met 2 *Cor.* IV: 5.

ERICHEM vakant. Zie Maart 1821.

BEUSICHEM staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

ZOELMOND. Zie Julij 1821.

B O M M E L.

Z. BOMMEL, den 30sten Mei 1821. Tot leden der Classis werden verklaard, de Wel Eerw. zeer gel. Heeren F. W. RAPPARD en T. DE HAAN, bevestigde Predikanten te *Zaltichem* en *Nieuwaal*, en te *Hurwenen*, en zijn hun acten van Lidmaatschap bezorgd.

GAMEREN, den 17den Junij 1821. Heden overleed, na eene langdurige ongesteldheid, onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. Zeer Gel. Heer C. HENSTER, in den ouderdom van 52 jaren. Zijn Eerw. was geboren den 10den Mei van het jaar 1768 te *Amsterdam*. Na zich aldaar op de Latijnsche Scholen tot het bijwonen der Akademische lessen te hebben voorbereid, begaf hij zich in het jaar 1786 naar de Hooge School van *Leyden*, alwaar hij den tijd van ruim vijf jaren heeft door-

doorgebragt, in 1794 werd Zijn Eerw. onder de Classis van *Leijden* Proponent. Niet lang daarna, nog in hetzelfde jaar, den 26sten Augustus, aanvaardde Zijn Eerw. de bediening des H. Evangelie's in de naburige Gemeente te *Haasten*, waar hij dezelve met veel ijver tot in October van 1794 heeft voortgezet. Toen beroepen onder ons, en bevestigd den 26sten October van het laatstgenoemde jaar, heeft hij van dien tijd af ruim 26 jaren deze Gemeente met leer en voorbeeld gesticht, en als een getrouw Herder en Leeraar met veel opgewektheid onder ons verkeerd.

Zijn Eerw. was den 7den Augustus van 1792, gehuwd met Mejufvrouw D. PIKMANS, uit welk huwelijk zeven Kinderen werden geboren, van welke nog twee Zoons en twee Dochters in leven zijn, die, terwijl de Weduwe in den overledenen eenen hartelijk liefhebbenden Echtgenoot betreurt, nog lang eenen braven Vader in hem zullen blijven bewenen. In onderscheidene opzigten en betrekkingen was hij een regt nuttig en werkzaam Lid der Maatschappij en ook der Classis van *Bommel*, zoodat zijn afsterven velen bedroeft.

De Consulent dezer Gemeente, Ds. F. W. RAEPARD, Pred. te *Zuilichem* en *Nieuwaal*, bepaalde ons, Zondag den 24sten Junij, opzettelijk bij de nagedachtenis van den overledenen, in eene Leerrede over *Joh.* XII: 26. middenste gedeelte: *En daar Ik ben, aldaar zal ook mijn dienaar zijn.*

Het jaar van gratie zal door de Predikanten van den Ring worden waargenomen.

ZALTBOMMEL. Bij besluit van Z. E. den Heere Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., van den 25sten Junij l. l., No. [illegible], is tot Lid bij het Klassikaal Bestuur van *Bommel* aangesteld, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van

Ds.

Ds. C. HEIJSTEN: Ds. S. G. JORISSEN, Predikant te *Waardenburg* en *Neerrijnen*.

OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN, den 12den Aug. 1821. Heden werd onze Leeraar, Ds. H. J. BROUWER, in den heiligen dienst onder ons bevestigd. Dit werk werd verrigt, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. POTHOLD VAN DORP, Predikant te *Varik*, door den Hoog Eerw. Hoog gel. Heer W. H. VAN HENGEL, Theol. Doctor Hoogleeraar aan het Atheneum Illustre te *Amsterdam*. De tekst des Bevestigers was, 2 *Tim*. II: 6. *De Landman, als hij arbeidt, moet alzoo eerst de vruchten genieten*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door zijn Hoog Eerw. en den Consulent, door de Heeren VAN NOUHUIJS, rustend Predikant van *Vucht*, G. VAN KOOTEN, HULSTEIN, REPELIUS, P. S. SPECHT GRIJP, VAN DOESBURG, N. KIST, VERWEIJ, W. A. VAN EEDEN, W. N. COENEN, W. LAMMERÉE en J. C. BUIJN, respective Predd. te *Dordrecht*, *Wadenoijen*, *Echteld*, *Tiel*, *Ochten*, *Zoelen*, *Drumpt*, *Opijnen* en *Heesselt*, *Tuil*, *Geldermalsen* en *Meteren*. Onze Leeraar aanvaardde 's namiddags zijn werk onder ons, met *Deuter*. V: 27*b*. *Spreek gij tot ons al wat de Heer onze God tot u spreken zal, en wij zullen het hooren en doen*.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820.

DEIL EN ENSPIJK. Zie Junij 1821.

HEDEL vakant. Zie Junij 1821.

EST vakant. Zie Junij 1821.

HARDERWIJK.

OLDENBROEK vakant. Zie Junij 1821.

ZUID-

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

NOOTDORP, den 15den Julij. Heden maakte onze Leeraar J. E. STEINIGEWEG, ons na het einde zijner Leerrede bekend, dat zijn Wel Eerw. de collatie van *Langerak Bezuiden de Lek*, van den Wel Edel geboren Heer Mr. P. L. VAN TETS VAN LANGERAK, Ambachtsheer dier plaats, ontvangen had, en acht dagen daarna berigtte zijn Wel Eerw. dat hij deze collatie, onder inwachting der Kerkelijke en Koninglijke approbatien, had aangenomen. Dus zal

NOOTDORP eerlang vakant worden.

'S GRAVENHAGE. Zie Julij 1821.

'S GRAVENHAGE, (*Engelsche Kerk*) vakant. Zie Julij 1821.

ROTTERDAM.

ROZENBURG EN BLANKENBURG, den 22sten Julij 1821. Onze Leeraar, Ds. P. MORILJON LOIJSEN, maakte ons heden voor acht dagen bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *St. Philipsland*. Doch heden vernamen wij, dat zijn Eerw. voor die beroeping had bedankt.

DELFTSHAVEN, den 22sten Julij 1821. Onze oudste Leeraar, Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH, vierde heden gedachtenis van zijnen vervulden vijf en twintig jarigen Predikdienst in deze Gemeente, predikende bij die gelegenheid, over 1 *Tim.* I: 12. *En ik dank hem, die mij bekrachtigd heeft (namelijk) Christus Jezus onzen Heere, dat hij mij getrouw geacht heeft, mij in de bedieninge gesteld hebbende.*

De Gemeente hoorde deze Leerrede aan, met de zigtbaarste blijken van vergenoeging en deelneming in het voorregt, dat haar Leeraar op de-

dezen dag genieten mogt, en wenscht hartelijk, dat zij zich nog lang, in het genot van zijnen Evangeliedienst, zal mogen verblijden.

MOERKAPELLE, den 5den Augustus 1821. Onze beroepen Leeraar, de Kandidaat J. DE JONG, is heden in den dienst dezer Gemeente bevestigd, door den Wel Eerw. Heer R. A. VAN DRUREN, Pred. te *Nieuwendam*, bij afstand van den Consulent, Ds. K. J. SCHOOR, Pred. te *Zevenhuizen*. De Bevestiger predikte over *Joh.* XXI: 15—17. *Toen zij dan het middagmaal gehouden hadden, zeide Jezus tot Simon Petrus, Simon Jona* (*Zoon*) *hebt gij mij liever, dan deze?* enz. De oplegging der handen is geschied, door de Heeren Bevestiger en Consulent, en door DD. S. J. ZIJNEN, Pred. te *Vlissingen*, en G. C. 'T HOOFT, rustend Pred. van *Bergschenhoek*. De Bevestigde predikte 's namiddags over 2 *Chron.* I: 10*a*. *Geef mij nu wijsheid en wetenschap, dat ik voor het aangezigt dezes volks uitga en inga.*

MAASSLUIS, den 12den Augustus 1821. Heden voormiddag is onze beroepen Leeraar, Ds. W. W. VAN BEUZEKOM, alhier bevestigd, door deszelfs jongsten Ambtgenoot, Ds. P. J. RESLER, met *Hebr.* XIII: 17. *Zijt uwen Voorgangeren gehoorzaam*, enz. De Bevestigde deed 's avonds zijne Intrede met *Luc.* XV: 7. *Ik zeg u lieden, alzoo, dat er blijdschap zal zijn in den hemel*, enz.

SCHIEDAM staat vakant te worden. Zie Julij, 1821.

LEIJDEN.

HOOGMADE EN RIJPWETERING. Den 29sten Julij. Gaf onze Leeraar PIETER VAN AMEROM, ons den 8sten dezer kennis, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Cats*, ontvangen had, op heden mogten wij van zijn Eerw. verne-

nemen, dat hij, na beraad, voor dezelve bedankt heeft.

NIEUWVEEN, den 31sten Julij l. l. De alhier beroepen Leeraar, Ds. J. STEENBERG, Pred. te *Groot Borssum*, heeft deze beroeping aangenomen.

NOORDWIJK AAN ZEE, den 11den Aug. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. REMCO HAIJENS DE BRUIJN, is door den Kerkeraad gemaakt, het volgende drietal van Predikanten.

DD. HENDRICUS THEODORUS ROSKES, THEODORUS VAN SPAL en JOHANNES CLAUS, Predikanten te *Nieuwkoop*, *Koedijk* en *Midlie* en *Akswijk*, uit het welk door den Hoog Welgeboren Heer dezer plaats geëligeerd en door den Kerkeraad beroepen is, Ds. HENDRICUS THEODORUS ROSKES, Predikant te *Nieuwkoop*, aan wien het beroep is toegezonden.

ZEVENHOVEN vakant. Zie Febr. 1821.

DORDRECHT.

NUMANSDORP (BUITENSLUIS), den 8sten Julij. Ds. J. J. W. DIEMONT, van *Bleskensgraaf*, tot ons overgekomen, werd heden door zijnen Schoonvader, den Wel Eerw. Heer J. WALLER, Pred. te *Streefkerk*, bevestigd met *Colosf.* I: 28. *Den welken wij verkondigen, vermanende eenen iegelijken mensch, en leerende eenen iegelijken mensch, in alle wijsheid, op dat wij zouden eenen iegelijken mensch volmaakt stellen, in Christus Jezus.* De bevestigde deed zijne intrede, met eene Leerrede over *Joh.* XVII: 3. *En dit is het eeuwige leven, dat zij u kennen den eenigen waarachtigen God, en Jezus Christus dien gij gezonden hebt.*

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant Zie April 1820.

SPIJK

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

SLIEDRECHT. Zie Junij 1821.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN vakant. Zie Julij 1821.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND. Zie Julij 1821.

ALBLASSERDAM. Zie Julij 1821.

RIJSOORT EN STREVELSHOEK staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

G O U D A.

OUDEWATER, den 15den Julij 1821. Heden is deze Gemeente in diepen rouw gedompeld, door het overlijden van haren jongsten Leeraar, Ds. M. J. RÖMER, in den ouderdom van 43 jaren, en ruim 8 maanden, na dat hij ruim 12 jaren alhier tot leering en stichting van velen het Evangelie van zijnen Heer, zuiver naar de lessen van zijnen Goddelijken meester, had verkondigd, na alvorens ruim negen en een half jaar in de Gemeenten aan de *Vuursche* en te *Wognum* en *Wadwai*, de heilige bediening vervuld te hebben. Hij stierf aan de gevolgen van een uitteerende ziekte, met een volkomen uitzigt op den hemel, door het geloof aan dat Evangelie, het welk hij bijna 22 jaren, zoo hier als in zijne twee vorige Gemeenten tot genoegen en zegen van velen gepredikt had, nalatende eene diep bedroefde Weduwe, Mejufvrouw JAKOBA JOHANNA BUIJS, en zes alle nog onmondige Kinderen, die met de Gemeente, en met alle zijne vrienden en bloedverwanten zijnen dood betreuren, en voor welke het jaar van gratie door den Ring zal vervuld worden. Onze oudste Leeraar Ds. J. ROELOFFS, gaf ons, op den dag van zijn overlijden, in den namiddag-Godsdienst kennis van zijnen dood, in eene voorafspraak ontleend uit *Job.* XXXIII: *vs.* 13. het laatste gedeelte: *God antwoordt niet van alle zijne daden*, en wekte ons, op den volgenden Zondag, in de eerste va-

vakatuur beurt, door een opzettelijke Leerrede, over *Hebr.* XIII: vs. 7. *Gedenkt uwe voorgangers, die u het woord Gods gesproken hebben, volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst (hunner) wandeling*, op, om steeds zijne lessen en prediking te gedenken, en door het aanschouwen van zijn zalig uiteinde zijn geloof natevolgen, op dat wij uit zijnen dood nog nut van zijne bediening onder ons mogen trekken. Zoo dat OUDEWATER vakant is.

LANGERAK, BEZUIDEN DE LEK, den 22sten Julij 1821. De Collatie der Predikantsplaats in deze Gemeente, door den Wel Ed. geb. Heer VAN TETS VAN LANGERAK, aangeboden zijnde, aan Ds. J. E. STEINIGEWEG, Pred. te *Noordorp*, is zijn Eerw. hierop Kerkelijk beroepen, en heeft deze beroeping, in afwachting der vereischte approbatien, aangenomen.

KRIMPEN AAN DE LEK, den 9den Julij. Na bekomene handopening van zijne Excellentie, den Directeur-Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, heeft de Kerkeraad in tegenwoordigheid van den Consulent B. NIEUWKOOP, Pred. te *Berkenwoude*, de volgende Nominatien gemaakt:

Op het negental werden geplaatst;

DD. W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, Predd. te *Berg-Ambacht*. C. F. HEENCK, te *Schelluine*. B. NIEUWKOOP, te *Berkenwoude* en *den Achterbroek*. C. MEEVERS SCHOLTEN, te *Noordwijkerhout*. L. BONSET, te *Noorden*. J. LA LAU, te *Stolwijk*. T. VERMAAZEN, te *Oud-Loosdrecht*. W. SPIERING, te *Portugaal*. P. VAN AMERON, te *Hoogmaden*.

De zes eersten op het zestal gebragt zijnde, werden tot het drietal benoemd:

DD. W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, C. F. HEENCK en B. NIEUWKOOP.

En daaruit beroepen, den Wel Eerw. Heer

W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIJVENBODE, Pred. te *Berg-Ambacht*, aan wien de Beroeps-brief is toegezonden.

BERG-AMBACHT, den 29sten Julij 1821. Op den 21sten dezer Maand, ontving onze Leeraar, Ds. W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, eene beroeping naar de Gemeente van *Krimpen aan den Lek*, en heden berigtte zijn Eerw. ons, naar aanleiding van *Spreuk.* XII: 25. dat hij voor dezelve had bedankt.

KRIMPEN AAN DE LEK, den 6den Augustus. Na dat Ds. W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIJVENBODE, voor onze beroeping had bedankt, heeft de Kerkeraad heden weder eene nieuwe Nominatie gemaakt, en op het negental geplaatst:

DD. C. F. HEENCK, Predd. te *Schelluijnen*. N. C. KIST, te *Zoelen*. L. BONSET, te *Naorden*. F. C. EVERAARS, te *Meeuwen*. W. SPIERING, te *Portugaal*. P. VAN AMERON, te *Hoogmaden*. T. VERMAZEN, te *Oud-Loosdrecht*. F. VERWEEL, te *Elst*. C. DE VISSER, te *Herkingen*.

De zes eersten werden tot het zes, en de drie eersten tot het drietal benoemd, en daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer C. F. HEENCK, Pred. te *Schelluijnen*, aan wien de Beroeps-brief is toegezonden.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

LEERDAM. Zie April 1821.

OUDERKERK EN KRIMPEN AAN DEN IJSSEL vakant. Zie Mei 1821.

WILLIGE LANGERAK staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

HEIKOP EN BOEIKOP staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

B R I E L L E.

BRIELLE, den 21sten Junij. De groote Kerkeraad alhier, handopening verkregen hebbende, heeft ter vervulling der vakature, door het ver-

trek van Ds. F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, naar *Amsterdam*, uit een gemaakt gros een twaalf-, zes- en drietal geformeerd.

Op het twaalftal stonden, DD. J. P. MUNTING, Predd. te *Haastrecht*. A. C. ROELL, te *Goederede*. A. VERWEIJ, te *Leijdschendam* en *Wilsveen*. H. VAN HEININGEN, te *Rijswijk*. K. HERINGA, te *Herwijnen*. J. VAN KUIK, te *Rijsoort*. D. DOEDES, te *Ingen*. H. L. DE JONGE, te *Oostzouburg*. J. VAN DER WILLIGEN, te *Rockanje*. A. SCHIM VAN DER LOEF, te *Bolswaard*. J. LEM, te *Bovenkarspel*. G. J. VAN DER KUIP, te *Breukelen*.

Op het zestal zijn gebragt:

DD. A. VERWEIJ, A. C. ROELL, H. VAN HEININGEN, A. SCHIM VAN DER LOEF, H. L. DE JONGE, en J. P. MUNTING.

Op het drietal:

DD. A. C. ROELL, A. VERWEIJ, en H. L. DE JONGE.

Waar uit op den 5den Julij beroepen is, Ds. A. VERWEIJ, Pred. te *Leijdschendam* en *Wilsveen*, aan wien deze beroeping is toegezonden.

BRIELLE, den 25sten Julij. Het Klassikaal Bestuur, heeft, op het berigt der bevestiging van Ds. REMKO HAAIJENS DE BRUIN, te *Simonshaven* en *Biert*, zijn Eerw. als Lid der Classis erkend, en volgens de Wet, hem daar van Acte gegeven.

MIDDELHARNIS, den 9den Julij. Na dat de Wel Eerw. Heer A. C. ROELL, Pred. te *Goederede*, voor de hem aangeboden Collatie bedankt had: werd alhier in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente J. KAMERMAN, Pred. te *Sommelsdijk*, op vertoonde Acte van Collatie, der Hoog Welgeb. Heeren en Vrouwen van *Middelharnis*, door den Kerkeraad beroepen: de Wel Eerw. Heer H. J. SCHIPPERS, Pred. te *Egmond Binnen* en op *den Hoef*, onder de Classis van *Alkmaar*; die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

Nog-

Nog kan de Scriba berigten, dat Ds. A. VERWEIJ, voor de beroeping te *Brielle* bedankt heeft, en daar reeds eene andere Nominatie gemaakt, en een nieuw beroep gedaan is, waarvan hij tot heden geene legale kennisgeving heeft ontvangen. Hij verzoekt daarom bij deze gelegenheid, dat hem de berigten voor de Boekzaal, immers voor den 13den van elke maand, Franco worden toegezonden, ten einde die volgens de Wet voor den 15den, aan de uitgevers te bezorgen.

NOORD-HOLLAND.

Den 1sten Augustus. In de Vergadering van het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, is heden, na vooraf gegaan Examen, als Kandidaat tot den Heiligen Dienst geadmitteerd H. WOERMAN; *Amsterdammer*.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, den 25sten Julij gehouden, is Ds. F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, Pred. te *Amsterdam*, tot Lid der Klassis verklaard, en daar van acte aan zijn Eerw. afgegeven.

MUIDEN. Den 19den Julij 1821, is onze Leeraar, Ds. A. FRANCKEN, van zijne betrekking tot de Classis en deze Gemeente losgemaakt, door den Gecommitteerden van 't Klassiskaal Bestuur, Ds. H. VAN HALL, Pred. te *Sloterdijk*, in tegenwoordigheid van Ds. D. G. BORGSTEIN, Pred. te *Muiderberg*, aan wien als Consulent het opzigt over deze Gemeente gedurende de vakature werd overgedragen.

Den 29sten Julij hield Ds. FRANCKEN, zijne afscheidsrede naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 14. *Want wij hebben hier geene blijvende stad, maar wij zoeken de toekomende.*

Den 30sten Julij is de Kerkeraad onder voor-

zitting van den Consulent overgegaan, om na verkregen handopening, en uit een te voren gemaakt 14tal van Predikanten, bestaande uit:

DD. P. W. HUGENHOLTZ. Theol. Dr. C. W. KERSTEN, D. G. BORGSTEIN, A. HOFFMAN, J. A. SMITS, J. P. MUNTING, K. HERINGA, D. DE BONVOUST BEECKMAN, Theol. Dr. A. J. BUIJS BALLOT, J. MUNTENDAM, W. STROES JANSEN, P. VERHAGEN METMAN, J. H. TEN DALL en C. WARNSINCK, Predikanten te *Woudenberg*, *Driebergen*, *Muiderberg*, *Amstelveen*, *Renkum* en *Heelsum*, *Haasdrecht*, *Herwijnen*, *de Vuursche*, *St. Laurens* en *Brigdammen*, *Baflo Rasquerd*, *Nederhorst den Berg*, *Waalwijk*, *Heeg* en *Zeddam*; te formeeren het volgende zevental:

DD. HUGENHOLTZ, KERSTEN, BORGSTEIN, HOFFMAN, SMITS, MUNTING en MUNTENDAM.

Waarna DD. HUGENHOLTZ, KERSTEN en BORGSTEIN, op het drietal geplaatst zijn, en daaruit is beroepen, Ds. C. W. KERSTEN, Pred. te *Driebergen*, aan wien de acte is toegezonden, en door wien deze beroeping is in beraad genomen.

HAARLEM.

VELZEN, den 29sten Julij. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. W. VAN BEUZEKOM, die den 18den dezer behoorlijk van zijne betrekkingen op den Kerkeraad dezer Gemeente, en van die op de Classis van *Haarlem*, door Ds. J. BRUGMAN, Pred. van *Westzaandam*, daartoe van het Klassikaal Bestuur gecommitteerd, was losgemaakt, heeft heden afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 8. *Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde, en in alle eeuwigheid.* De Kerkeraad is vervolgens, overeenkomstig de verkregene handopening, dadelijk, onder het bestuur van den Consulent, Ds. G. G. BRUGMAN, Pred. in de *Beverwijk*, overgegaan tot het beroepen van eenen anderen Leeraar. Op het twaalftal werden geplaatst:

DD.

DD. A. HOFFMAN, Predd. te *Amstelveen*. L. DIBBITS, te *Voorthuizen*. T. KLIPPINK, te *Nichtevecht*. L. D. DE LANGE, te *Aalst*. A. RADIJS, te *Osch*. J. G. H. TEN DALL, te *Heeg*. A. VISCH, te *Zuidwolde*. D. H. HORST, te *Nieuw Lekkerland*. A. L. VAN DER BOON MESCH, te *Heino*. H. VAN IJZENDIJK, te *Zeist*. A. VAN BEMMELEN, te *Ankeveen*. en J. GORSTIUS, te *Hoogezand*.

Op het achttal:

DD. A. L. VAN DER BOON MESCH, A. HOFFMAN, L. DIBBITS, T. KLIPPINK, H. VAN IJZENDIJK, J. G. H. TEN DALL, D. H. HORST en A. RADIJS.

Op het viertal:

DD. A. HOFFMAN, A. L. VAN DER BOON MESCH, T. KLIPPINK en L. DIBBITS.

En daar uit beroepen, Ds. A. L. VAN DER BOON MESCH, Pred. te *Heino*, aan wien de acte van beroeping en de approbatie van den Hoog Ed. Heer J. P. HOEUFFT, als Ambachtsheer van *Velzen* en de *Zandpoort*, is toegezonden.

UITGEEST. Aan den Eerw. Kerkeraad alhier is, bij dispositie van Z. Excellentie den Heere Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. van den 3den Augustus, handopening verleend, tot het beroepen, onder nadere approbatie van Z. M. den Koning, van eenen Pred., ter vervulling van de hier aanstaande vakature.

ASSENDELFT, den 13den Aug. Het beroep des Kerkeraads, uitgebragt op Ds. P. H. G. NAHUIS, als nog Pred. te *Bunnik* en *Vechten*, heeft reeds, na de Kerkelijke, ook de Koninklijke approbatie ontvangen, bij besluit van Z. M. van den 4den dezer.

VELZEN. De Kerkeraad heeft den 12den Aug. berigt ontvangen, dat Ds. V. D. BOON MESCH, voor de op hem hier uitgebragte beroeping bedankt heeft, en ten zelfden dage, na het vorig twaalf-, acht- en viertal, met Ds. H. DWARS, Pred. te *Eemnes Buitendijks*, te hebben aangevuld, daaruit beroepen: Ds. A. HOFFMAN, Pred. te *Amstelveen*,

aan wien de Beroepings-Misſive met de goedkeuring van den Ambachtsheer, is toegezonden.

ALKMAAR.

OUDORP EN OTERLEEK. Onze Leeraar J. MERZ, gaf ons den 8ſten Julij kennis, van een beroep naar *Opperdoes*, Claſsis van *Hoorn*, door zijn Wel Eerw. ontvangen, doch den 22ſten Julij vernamen wij, dat hij voor deze beroeping bedankt had.

HUISDUINEN, den 29ſten Julij heeft onze Leeraar, W. PETERSEN, na dat hij van zijne betrekking op onze Gemeente Kerkelijk ontſlagen was, afſcheid van ons genomen, met *Handel.* XX: 25, 26, 27 en 32*a*. Zoo dat HUISDUINEN vakant is.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER. Den 5den Aug. werd onze Leeraar, W. PETERSEN, in den h. dienst ingezegend, door den Conſulent dezer Gemeente, Ds. H. J. MENSINK, Pred. te *Hipolitushoef* en *Westerland*, met eene leerrede over *Luc.* VIII: 18: *Ziet dan, hoe gij hoort.* De bevestigde aanvaardde 's namiddags zijnen dienst met *Matth.* VI: 10*a*: *Uw Koningrijk kome.*

ALKMAAR. Zie Junij 1821.

LIMMEN ſtaat vakant te worden. Zie Julij 1821.

EGMOND BINNEN EN DEN HOEF ſtaat vakant zal worden. Zie Julij 1821.

HOORN.

In plaats van Ds. G. HOMMA SCHARDAM, in leven Predikant te *Benningbroek*, is tot Praetor van den Ring van *Spanbroek*, aangeſteld: de Wel Eerw. Heer C. J. SCHEURLEER, Predikant te *Wognum* en *Wadwai*.

WOGNUM EN WADWAI, den 22ſten Julij 1821. Heden gaf onze Leeraar C. J. SCHEURLEER, ons berigt van het afſterven van een' onzer voormalige Leeraren, den Wel Eerw. zeer gel. Heer M. J. RÖMER, Predikant te *Oudewater*, die aldaar den

aan 15den dezer, in den ouderdom van 43 jaren en 8 maanden stierf, nalatende eene Weduwe met zes onmodige kinderen. Wij werden opgewekt, om aan dien waardigen Man te blijven denken, en dat vooral te toonen, door de getrouwe in achtneming van alle de voorschriften, vervat in zijne Evangelie prediking, waarin hij van den 30sten Maart 1806, tot den 28sten Mei 1809, met allen ijver en getrouwheid bij ons bezig was.

OPPERDOES, den 8sten Aug. Ds. J. METZ, Pred. te *Oudorp* en *Oterleek*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, onder bestuur van den Consulent G. D. SWANENBURG, Pred. te *Medenblik*, heden, uit de beide vorige twaalftallen, dit volgende zes en drietal gemaakt:

Zestal:

DD. J. C. MÖHR, Pred. te *St. Maarten* en *Valkoog*. H. LAMBERTS, te *Abbekerk* en *Lammerschaag*. H. DE GRAAF, te *Wervershoof*. A. DIEPERINK, te *Midwoud*. F. BOON, te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*. en W. P. PRINS, te *Aardswoude*.

Drietal:

DD. J. C. MÖHR, H. LAMBERTS en H. DE GRAAF, met het lot tegen W. P. PRINS.

Waar uit andermaal beroepen is de Wel Eerw. Heer J. C. MÖHR, Pred. te *St. Maarten* en *Valkoog*, welke die beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

SCHARWOUDE, den 8sten Aug. Door den Kerkeraad is, ten overstaan van den Consulent, Ds. J. VAN SLOOTEREN, Pred. te *Hoorn*, uit het vijftal, waarop geplaatst waren, de Predikanten:

DD. T. G. ADAMA POLLIUS, te *Lollum*, bij *Bolsward*. L. MAAGH COSTERUS, te *Grosthuizen* en *Avenhorn*. J. VAN AMEREN, te *Etersheim* en *Schardam*. E. HERINGA, aan den *Oudendijk*. en H. WORMNEST, Kandidaat tot den heiligen dienst, bij het Provinciaal

Kerkbeurs van *Groningen*, beroepen: Ds. T. E. ADAMA ROLLIUS, Predikant te *Lollum*, Classis *Harlingen*, Ring *Bolsward*.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER vakant. Zie Maart 1821.

ENKHUIZEN staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

HAUWAART vakant. Zie Julij 1821.

BENNIGBROEK EN NIBBIXWOUDE vakant. Zie Julij 1821.

E D A M.

BROEK IN WATERLAND vakant. Zie Junij 1821.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

WESTZOUBURG staat vakant te worden. Zie Junij 1821.

KOUDEKERKE. Zie Julij 1821.

MIDDELBURG. Zie Julij 1821.

Z I E R I K Z E E.

PHILIPSLAND, den 10den Julij. De Wel Eerw. Heer VAN NOUHUIS, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, ter vervulling der vakature, op heden geformeerd het volgende vijftal Predikanten:

DD. P. MORIJSLON LOIJSEN, Predd. te *Retranchement Blankenburg* enz. E. J. HOMAN, te *Nieuw Vossemeer*. K. HERINGA E. Z. te *Herwijnen*. J. HOOGKLIMMER VAN HEULEN, te *Zoutelande* en K. GILTAIJ, te *Oud-Vossemeer*.

Waar uit dit tweetal:

DD. LOIJSEN en HERINGA.

En daar uit ten zelven dage beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer P. MORIJSLON LOIJ-

SEN,

SEN, Pred. op het Eiland *Rozenburg*. *Blankenburg* enz. onder de Classis van *Rotterdam*, en is aan zijn Eerw. dit beroep toegezonden.

KERKWERVE, den 8sten Augustus. De Kerkeraad, bij dispositie van zijn Excellentie den Staatsraad, Directeur-Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, van den 20sten Julij l. l. vrijheid verkregen hebbende tot aanvang van het werk der beroeping, noodigt Heeren Kandidaten tot den H. Dienst, en Predikanten buiten vaste Bediening uit, om hunne gaven voor de Gemeente te doen hooren; verzoekende tevens zulke Predikanten, die mogten verlangen in deze provincie te worden geplaatst, en bij het maken eener Nominatie alhier in aanmerking te komen, zich deswegens met vrachtvrije brieven te adresseren aan den Consulent der Gemeente, Ds. P. VAN EXTER, Pred. te *Noordgouwe*, dienende Hun Eerw. tot narigt, dat, nevens het genot van vrije woning, het jaarlijksch traktement is bepaald op *f* 850: —: —, terwijl Hun Eerw. zich voorts kunnen verzekerd houden, dat van hunne schriftelijk verklaarde begeerte tot plaats-verwisseling het voorzigtigst gebruik zal worden gemaakt.

G O E S.

CLOETINGEN, den 15den Julij. Heden werd Ds. G. KAMERMAN, van *de Leur* tot ons overgekomen, in den H. Dienst onder ons bevestigd, door den Consulent, Ds. A. VAN RAALTE, Pred. te *'s Heer Abts- en Sinouts-Kerke*, predikende bij die gelegenheid *Matth.* XXVIII: 20: *Ziet, ik ben met u lieden* enz. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijne Bediening, met *Hand.* IV: 12. *En de zaligheid is in geen anderen:* enz.

't FORT BATH c. a. De Kerkeraad, heeft den 15den Junij l. l., uit een drietal, waar opgeplaatst waren: DD. J. DUSAAR, P. W. PRINS en A. SCHOTSMAN, Predd. te *Hoogvliet*, *Aardswoude* en

en *Ouwerkerk in Duiveland*, beroepen Ds. J. DU SAAR, die, na beraad, daar voor heeft bedankt.

GOES, den 26sten Julij. Ds. J. J. VAN DEINSE, Pred. te *Hulst*, verzocht hebbende, om ditmaal geene verdere aanmerking op zijn Wel Eerw. te maken, werden uit het in de voorgaande Boekzaal opgegeven zestal, heden op het drietal gebragt:

DD. W. L. VAN OOSTERZEE, M. JORISSEN en S. VAN DER HOEK, Predd. te *Zonnemaire*, *IJsselstein* en *Sleeuwijk*.

En daar uit beroepen, Ds. M. JORISSEN, van wien den 13den Augustus, de tijding is ingekomen, dat zijn Wel Eerw. voor deze beroeping bedankte.

CATS, den 29sten Julij. Ds. P. VAN AMERON, heeft voor onze op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping bedankt.

KATTENDIJKE, den 12den Augustus. Onze beroepen en tot ons van *Schalkwijk* overgekomen Leeraar, Ds. H. VAN LIL, werd heden morgen in den H. Dienst onder ons bevestigd, door Ds. C. COLMSCHATE, Pred. te *Goes*, bij afstand van den Consulent, Ds. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, Pred. te *Wolphaarsdijk*. Zijn Wel Eerw. predikte bij die gelegenheid, over *Matth.* XXIII: 8*b*. *Want één is uw meester*, (*namelijk*) *Christus*. De Bevestigde aanvaardde des namiddags, zijne Bediening onder ons met *Jos.* V: 35. *Doe zeide de Vorst des heirs des Heeren, tot Josua* enz.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

WEMELDINGEN. Zie Januarij 1821.

IJZENDIJKE.

HOOFDPLAAT. Zie Junij 1821.

CADZAND. Zie Julij 1821.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Julij 1821.

UTRECHT.

U T R E C H T.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn tot den H. Dienst toegelaten, de Heeren: T. E. HERMSEN, H. J. HITJER en H. J. VAN HOORN, Litt. et Theol. Cand., te *Utrecht*.

U T R E C H T.

IJSSELSTEIN. Onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer M. JORISSEN, heeft eene beroeping naar *Goes* ontvangen, op den 29sten Julij l. l., heeft zijn Ambtgenoot, de Wel Eerw. Heer F. L. ABRESCH, bij absentie van zijn Wel Eerw. dit bekend gemaakt, en op den 12den Aug. l. l. vernamen wij door hem zelven, dat hij voor deze beroeping bedankt had, en zich op nieuw aan ons verbond.

ABKOUDE. Zie Mei 1821.

LOPIK staat vakant te worden, Zie Julij 1821.

JUTPHAAS staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

A M E R S F O O R D.

KORTENHOEF, den 8sten Julij. Onze Leeraar C. HUIJSER VAN REENEN, is beroepen naar *Elkewoutsdijk*, Classis *Goes*, en heeft, na beraad, voor deze beroeping bedankt, waar van hij ons heden kennis gaf, predikende over *Phil.* I: 8—11. *God is mijn getuige, hoe zeer ik begeerig ben naar u allen, met innerlijke bewegingen van Jezus Christus, en dit bid ik God, dat uwe liefde nog meer en meer overvloedig worde, in erkentenis en alle gevoelen, op dat gij beproevet de dingen, die daar van verschillen, op dat gij opregt zijt, en zonder aanstoot te geven, tot den dag van Christus, vervuld met vruchten der geregtigheid, die door Jezus Christus zijn tot heerlijkheid en prijs Gods.*

DE BILT, den 5den Aug. Onze beroepen Leeraar J. C. VAN DE VELDE, is heden onder ons in-

ingezegend, door den Hoogleeraar J. HERINGA, EZ. bij afstand van den Consulent Ds. A. SCHILT, Pred. te *Blaauwkapel*, met 2 *Cor.* III: 5, 6*a*. *Niet dat wij van ons zelve bekwaam zijn, iets te denken, als uit ons zelve, maar onze bekwaamheid is uit God, die ons ook bekwaam gemaakt heeft, om te zijn dienaars des nieuwen Testaments.* De bevestigde heeft zijne intrede gedaan, met 1 *Petr.* IV: 11. *Indien iemand spreekt, die spreke als de woorden Gods, indien iemand dient, die diene, als uit kracht, die God verleent, op dat God in allen geprezen worde, door Jezus Christus, welken toekomt de heerlijkheid en de kracht, in alle eeuwigheid! Amen.*

WIJK.

NEDER-LANGBROEK. In de Boekzaal voor Julij is verzuimd te melden, dat onze Leeraar Ds. F. VAN OORDT, voor eene beroeping naar *Goes*, heeft bedankt.

WERKHOVEN, den 29sten Julij. In plaats van onzen, naar *de Bilt*, vertrokken Leeraar, J. C. VAN DE VELDE, die heden van ons afscheid heeft genomen, met eene Leerrede over 2 *Joh.* II: 28; is uit een drietal, waar op geplaatst waren:

DD. J. RADERMACHER SCHORER, Pred te *'s Gravenpolder*. E. HERINGA, Pred. *aan den Oudendijk*, en J. HONDIUS, Kandidaat tot den h. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, beroepen de Wel Eerw. Heer J. HONDIUS, die deze beroeping heeft aangenomen.

SCHALKWIJK, den 29sten Julij. Onze Leeraar, Ds. H. VAN LIL, heeft ons, voor zijn vertrek naar *Kattendijke*, vaarwel gezegd, met eene Leerrede, naar aanleiding van *Hand.* XXI: 6*a*. *Als wij malkander gegroet hadden, gingen wij in het schip.*

ODIJK, den 4den Aug. Uit een drietal van Kan-

Kandidaten tot den h. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, de Wel Eerw. Heeren W. J. NIESSEN, TH. E. HERMSEN en A. VAN DEN BRANDHOF, is de eerste beroepen tot Predikant in deze Gemeente.

VEENENDAAL vakant. Zie Mei 1821.

HOUTEN. Zie Mei 1821.

BUNNIK EN VECHTEN staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

STIENS vakant. Zie Nov. 1820.

FINKUM EN HIJUM. Zie Maart 1821.

HARLINGEN.

WONS EN ENGEWIER. Zie Julij 1821.

SNEEK.

KOUDUM, den 23sten Julij 1821. Heden is alhier door de Floreenpligtigen tot Leeraar beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer T. VAN BERKUM, Pred. te *Wanswerd*, c. a. onder de Classis van *Dokkum*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

WOUDSEND, den 5den Aug. 1821. Heden maakte onze Leeraar C. VAN DE VELDE, ons in zijne voorafspraak bekend, het overlijden van den Wel Eerw. Heer T. RENEMAN, laatst Pred. te *Reitzum*, *Gonum* en *Lichtaard*, die gedurende den tijd van 8 jaren, van 1785 tot 1793, het Evangelie der zaligheid onder ons volijverig verkondigd heeft, ons bij die gelegenheid opwekkende, om uit dit sterfgeval, sterven voor ons zelven te leeren, ter onzer voorbereiding tot eene zalige onsterffelijkheid.

WIJCKEL vakant. Zie Julij 1821.

STAVEREN. Zie Julij 1821.

DOK-

DOKKUM.

FOUDGUM EN RAARD. Ds. H. W. HAZELHOFF, heeft het beroep in deze Gecombineerde Gemeente aangenomen.

REITZUM, GENUM EN LICHTAARD vakant. Onze Pred. TJEERD RENEMAN, overleed, na eene korte uitterende ziekte, den 28sten Julij l. l. Hij was geboren te *Leeuwarden*, den 14den Julij 1763, zijne ouders waren achtenswaardige lieden, uit den aanzienlijken burgerstand. Na het gelukkig doorloopen der Latijnsche Scholen, waar hij bij elke bevordering den hoogsten prijs behaalde, begaf hij zich met zijn 16de jaar, naar de Hoogeschool, en bragt één jaar te *Franeker*, en 5 jaren te *Groningen*, met eene voorbeeldige vlijt door. In 1785, is hij te *Leeuwarden* geëxamineerd, door Ds. VAN BOLHUIS, die thans nog, ver over de 50 jaren in dienst geweest zijnde, met lust en hartelijk, te *Groningen* het Evangelie verkondigt, en GROENEWOUD, Pred. te *Deinum*, en met lof onder het getal der Vriesche Kandidaten aangenomen. Hij is Pred. geweest te *Woudsend*, *Hindelopen*, *Makkum* en *Reitzum*, verscheiden andere beroepen zijn hem aangeboden, voor welke hij bedankt heeft, twee door hem gestelde Verhandelingen, zijn met Medailles bekroond, bij het Haagsche Genootschap 1797, en bij een Amsterdamsch Genootschap, onder de Zinspreuk: *Tot vermeerdering van kunde op Godsdienst gegrond*, in 1803. Ook ziet eene korte verklaring van den CXIXde *Psalm*, door hem bewerkt, het licht. Hij trad in den Echt, in 't jaar 1789, met Mejufvrouw SIBRIG JACOBS DE JONG, welke met twee kinderen, een Zoon en eene Dochter diep bedroefd zijn, over dit smartelijk verlies.

Eene opzettelijke Lijkrede, is er niet gehouden; de overledene heeft op zijn doodbed te-

ken-

kennen gegeven, dat hij dat niet wilde; met dat al heeft 's mans Nabuur, en eerste Consulent van *Reitzum*, Ds. T. VAN BELKUM, Pred. te *Wanswerd*, des Zondags na de begrafenis, in liefde aan den overledenen gedacht, met 2 *Tim.* IV: 7 en 8. *Ik heb den goeden strijd gestreden.*

WANSWERD EN JESLUM. Onze Pred. T. VAN BERKUM, beroepen te *Koudum*, heeft, na beraad bedankt, en zich weder aan zijne Gemeente verbonden, met *Phil.* I: 25, 26. *Dit vertrouwe en weet ik, dat ik zal blijven* enz.

SCHIERMONNIKOOG staat vakant te worden. Zie hier boven onder *Foudgum* en *Raard*.

HEERENVEEN.

GOINGARIJP EN DE BROEK. Op het einde van het verledene jaar, werd in deze Gemeente een beroep uitgebragt, op den Heer L. L. VAN LOENEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, en daar hetzelve door den beroepenen aangenomen, vervolgens Kerkelijk goedgekeurd, en door Zijne Majesteit bekrachtigd werd: deed de beroepene op den 20sten Meij zijne eerste Leerrede, over *Col.* III: 16. *Het Woord van Christus wone rijkelijk* enz., na dat dezelve den vorigen Zondag, door zijnen broeder Ds. W. J. VAN LOENEN, V. D. M. te *Anlo*, aan wien de Consulent dit werk had afgestaan, bevestigd was, met 1 *Tim.* III: 1. *Dit is een getrouw woord, zoo iemand tot een opzieners-ambt lust heeft* enz.

SCHERPENZEEL, SPANGEN, MUNNIKEBUREN EN NIJETRIJNE. Onze Leeraar, Ds. S. ATTAMA, is in Februarij l. l., te *Oosterland*, *Sexbierum*(?) *en den Oever*, en in Mei daaraanvolgende te *Wons* en *Engawier* beroepen, maar zijn Eerw. heeft, na beraad, voor beide beroepen bedankt.

AKKRUM, den 13den Mei l. l., was 't een blijde dag, voor onze Gemeente; daar op den-

gekregen, een nieuw fraai Orgel, door den Heer HILEBRANDS, Mr. Orgelmaker te *Leeuwarden* vervaardigd, en de goedkeuring van deskundigen allezins wegdragende, voor eene groote en van alle kanten zamengevloeide menigte, door onzen Leeraar den Wel Eerw. Heer F. MOLKEMA, met eene gepaste en doelmatige Redevoering naar aanleiding van *Psalm* XCII: 2. *Het is goed, dat men den Heere love enz.* aan God en zijnen dienst plegtig werd toegewijd. De onderscheidene deelen van de Redevoering werden afgewisseld door gepaste Psalmen en Evangelische Liederen, beurtelings door Mannen en Vrouwen, en door de geheele Gemeente aangeheven, zoo dat alles in de beste orde, en tot bijzonder genoegen van de aanwezenden is afgeloopen.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. 21e Julij 1820.

St. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN vakant. 21e Junij 1821.

MAKKINGA, EDSLO EN LANGEDIJK vakant. 21e Junij 1821.

OVERIJSSEL.

KAMPEN.

BLANKENHAM. Den 8sten Julij, was voor onze Gemeente een aangename Feestdag, op welken wij het genoegen hadden, onze sedert korte jaren nieuw opgebouwde Kerk, versierd te zien met een fraai Orgel, door den kundigen Heer SIMON, Orgelmaker te *Groningen*, vervaardigd. Hetzelve werd, op verzoek van den Kerkeraad, door den Wel Eerw. Heer J. H. DE ROODE, Pred. te *Zwartsluis*, die de beurt op dien dag in de vakature moest vervullen, aan den openbaren Gods-

Godsdienst plegtig toegewijd, met eene Redevoering, naar aanleiding van 1 *Cor.* XIV: 26b. *Laten alle dingen geschieden tot stichtinge.* Bij welke zijn Wel Eerw. ons bepaalde bij de onderlinge stichting, als hoofddoel onzer Godsdienstige bijeenkomsten, en na een betoog, dat het Godsdienstig Gezang, vooral door een welbestuurd Orgel Muzijk begeleid, bijzonder geschikt is, om dat hoofddoel te bevorderen, ons opwekte om dit speeltuig aan hetzelve ook voornamelijk dienstbaar te maken. — De plegtigheid nam een aanvang, met eene weluitgevoerde Symphonie, door den ervaren Organist van *Vollenhove*, E. P. SEIDEL, die het Orgel had opgenomen en goedgekeurd, en op den dag der inwijding bespeelde. Voor de Redevoering zong men *Ps.* XXXIII: 1, 2. tusschen dezelve bij afwisseling *Gezang* XXXI: 1, 2. en *Gezang* XXIII: 1, 3, 10. Van dit laatste Gezang werd vs. 1. alleen door de Mannen, vs. 3. alleen door de Vrouwen, en vs. 10. door de gansche Gemeente, zeer harmonisch gezongen, terwijl de gansche plegtigheid tot genoegen en stichting van eene groote, van alle kanten toegevloeide schaar, met het zingen van *Gezang* CLXXII: 6. besloten werd.

KAMPEN. Zie Junij 1821.

BLANKENHAM. Zie Junij 1821.

G R O N I N G E N.

GRONINGEN. Op den 1sten Augustus 1821. zijn, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot den Predikdienst geädmitteerd, de Heeren LEONARDUS WARMOLTS, JODOCUS HENRIKUS WARMOLTS, ALBERTUS OTTENHOFF en LUCAS DONKO WESTERLOO, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid aan de Hoogeschool, te *Groningen*.

GRONINGEN.

EZINGE, den 5den Augustus 1821. In den verloopenen nacht, stierf onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. A. BRAAM. Hij bereikte den ouderdom van ruim 65 jaren. In 1780. het Predik-Ambt aanvaard hebbende, werd hij 1796 Pred: alhier. Hij laat eene Weduwe na, voor welke het Weduwen-Jaar, door den Ring moet worden waargenomen. Aldus is

EZINGE vakant.

LUTKEGAST vakant. Zie Junij 1821.

ENGELBERT vakant. Zie Julij 1821.

WINSCHOTEN.

VEENDAM staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

APPINGEDAM.

SIDDEBUREN, den 5den Augustus. Heden had alhier eene buitengewone en aangename plegtigheid voor deze Gemeente plaats. Het Orgel in onze Kerk, aanmerkelijk verbeterd, en bijkans geheel vernieuwd zijnde, werd aan God en zijnen dienst opgedragen. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. BEGEMAN, sprak bij deze gelegenheid eene Leerrede uit over *Ps.* XCII: 2—5, welke afgewisseld werd, door het zingen van onderscheidene Psalmen en Gezangen, waar van sommige door de Gemeente, met en zonder het Orgel, en sommige koors-gewijze, door Mannen en Vrouwen gezongen werden. Het Orgel is vervaardigd, door de Heeren LOMAN en Zoonen; wonende te *Groningen*, die ook hiermede blijken van hunne bekwaamheid in dit vak gegeven hebben. Althans de Hoogleeraar C. DE WAAL, Prof. te *Groningen*, die door den Heer Primarius Collator dezer Gemeente verzocht was, om dit werk te examineren, heeft een allezins voldoend en voor de Makers vereerend getuigenis daar van afgelegd, ook is het zelve bij gelegendheid

bij der inwijding door zijn Hooggel., bespeeld geworden. Een talrijke van elders zamengevloeide menigte, waar onder de Primarius Collator dezer Gemeente, benevens de Leeraren der naburige Gemeënten, hebben aan deze plegtigheid niet weinig luister bijgezet.

BIERUM vakant. Zie Maart 1821.

MIDDELSTUM.

TINALLINGEN, den 15den Junij 1821. Heden werd met toestemming van onzen Consulent, den Heer J. MUNTENDAM, Pred. te *Baflo-Raskwert*, de Heer Kandidaat R. L. KIJLSTRA, door zijnen Schoonvader, den Heer W. SIJPKENS, Pred. te *Ulrum*, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, met *Joh.* XVIII: 37c. *Een iegelijk, die* enz. De Bevestigde deed daarna zijne Intrede, met *Luc.* II: 28.

WETZINGA EN SAUWERT vakant Zie Nov. 1820.

WARFHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER, den 8sten Julij 1821. Op heden is door den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer G. VAN BRONCKHORST, Pred. te *Vierlingsbeek*, c. a., met eene Leerrede over 1 *Kon.* VIII: 28. tot 50. in den heiligen dienst alhier bevestigd, onze, van de Gemeente van *Huissen*, tot ons overgekomen Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. RUTTINCK, waar na de bevestigde zijne intrede heeft gedaan, met eene Leerrede over *Hebr.* II: 1 tot 4.

CUIJK EN BEENS vakant. Zie Maart 1821.

ST. MICHIELS-GESTEL, DUNGEN EN GEMUNDE vakant. Zie Junij 1821.

BERLICUM EN ROSMALEN vakant. Zie Julij 1821.

BREDA.

DE LEUR. Zie Junij 1821.

GEERTRUIDENBERG, Zie Junij 1821.

HEUSDEN.

BAARDWIJK EN DEN ELSHOUT vakant. Zie Junij 1821.

OP- EN NEDERANDEL. Zie Julij 1821.

EINDHOVEN.

NUNEN, MIERLO enz. Onze achtingswaardige Leeraar W. VAN DRONGELEN, overleed alhier te *Nunen*, den 25sten Julij l. l., aan de gevolgen van eene langdurige keelziekte, in den ouderdom van 64, en na eenen dienstijd van 37 jaren.

Eene Weduwe voor welke het annus gratiæ moest worden waargenomen, en verscheidene zoo gehuwde als ongehuwde kinderen, betreuren met de Gemeente dit smartelijk verlies.

VALKENSWAARD, den 9den Aug. Gisteren ontving de Kerkeraad dezer Gemeente berigt, van Ds. H. A. HEIJMANS, Pred. te *Deurne*, dat zijn Wel Eerw. na beraad, voor de beroeping herwaarts edankte.

DRENTHE.

MEPPEL.

RUINERWOLDE, den 12den Aug. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. ALBERTI, in den h. dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer G. B. REDDINGIUS, Th. Dr. en Pred. te *Assen*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, Ds. G. H. HEIN, Pred. te *Meppel*, zijne predikbeurt wel heeft willen afstaan.

De tekst der bevestigingsrede was *Marc.* IV: 6—29. *En hij zeide: alzoo is enz.* terwijl de be-

bevestigde Leeraar des namiddags zijne intree hield, over *Hand.* II: 42*a*. *En zij waren volhardende in de leer der Apostelen.*

MEPPEL vakant. Zie April 1821.

VLEDDER. Zie Junij 1821.

MEPPEL staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

KOEVERDEN.

SLEEN. Onze Leeraar Ds. J. H. HEERSPINK, op den 3den Aug. van zijne betrekkingen, op deze Gemeente en de Classis van *Koeverden*, ontslagen zijnde, door Ds. J. F. AMSHOFF, Pred. te *Emmen*, daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Koeverden* gecommitteerd, nam heden den 5den Aug. van ons afscheid, met eene leerrede over *Colosſ.* II: 5*a*. *Want hoewel ik met het vleesch van u ben, nochtans ben ik met den geest bij u.*

ZWEELOO. Onze Leeraar Ds. C. ALBERTI, werd den 30sten Julij van zijne betrekkingen, op deze Gemeente en de Classis ontslagen, door Ds. W. SCHELTENS, Pred. te *Oosterhesselen*, die daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Koeverden*, was gecommitteerd, en zijn Wel Eerw. heeft den 5den Aug. zijne afscheidsrede gedaan, ten tekst gekozen hebbende, *Hand.* XX: 32. *En nu broeders, ik bevele u Godt en den woorde zijner genade enz.*

ZWEELOO. Uit eene nominatie door het Departement voor de Zaken van de Hervormde Kerk den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren, de Heeren: J. MEIJER LICH, Predikant te *Denekamp*, J. H. COX, Predikant te *Beek*, en H. A. HEIJMANS, Predikant te *Deurne*, is Ds. J. MEIJER LICH, door Z. M. benoemd tot Predikant te *Zweeloo*, welke daarop den 7den Augustus door den Kerkeraad beroepen is.

KOEVERDEN. Zie Julij 1821.

ODOREN. Zie Julij 1821.

ROSWINKEL vakant. Zie Julij 1821.

WALSCHE KERK.

GRONINGEN, den 9den Aug. 1821. Door den Kerkeraad. is den 29sten Julij l. l., tot vervulling van derzelver Predikants vakature, dit zestal gemaakt:

De Heeren: L. D. POITEVIN, Kandidaat te *Rotterdam*. J. D. COCHERET, Kandidaat te *Amsterdam*. R. A. CHEVALLIER, Pred. te *Luik*. M. A. VAN DER BANK, Pred. te *Vlissingen*. F. M. STOLL, Kandidaat te *Amsterdam*. en J. HERREN, Kandidaat te *Leeuwarden*.

En vervolgens dit drietal:

De Heeren Kandidaten L. D. POITEVIN, J. D. COCHERET en F. M. STOLL.

Waaruit tot Predikant beroepen is, de Heer L. D. POITEVIN, Kandidaat te *Rotterdam*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

VOORBURG vakant.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

L I M B U R G. enz.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT, Nederduitsche Gemeente. De beroeping op Ds. C. VAN EPEN, Predikant te *Veendam*, uitgebragt, en door zijn Eerw. aangenomen, heeft op de laatste Vergadering van het Klassikaal Bestuur, den 25sten Julij, de Kerkelijke goedkeuring verkregen.

GUL-

GULPEN EN VALKENBURG vakant. Zie Febr. 1821.

BRUSSEL.

ANTWERPEN. Bij gunstig besluit van Zijne Majesteit den Koning, is bepaald, dat zoodra de Protestantsche Gemeente alhier, de voor dezelve nieuw ingerigt wordende Kerk, zal kunnen gebruiken, aan de Anglicaansche Gemeente dezer Stad, het geheele gebruik van de Looijers Kapel, onder de noodige bepalingen zal worden vergund.

ANTWERPEN. Op den 1sten Julij heeft de plegtige opening plaats gehad, van de voor de Protestantsche Gemeente, alhier op nieuw ingerigte Kerk, genaamd Annonciade.

In een kort gebed werd dit gebouw door den Leeraar toegewijd, aan de openbare en gemeenschappelijke vereering van God en zijnen Zoon, den grooten Verlosser der Wereld. Hier op werd het eerste vers van den LXXXIV: *Ps.* gezongen, onder begeleiding der uitmuntende muzijk van het Zwitsersche Regiment, van den Heere Generaal Majoor VON SPRECHER DE BERNEGG. In de voorafspraak herinnerde de Leeraar de Gemeente, dat deze Tempel, eertijds was gewijd aan de gedachtenis der verschijning van den Vorst des Engelendoms, om aan de reinste en edelste der Israëlitische Maagden, aan MARIA aantekondigen, dat zij van God was bestemd, tot moeder van den van ouds beloofden Verlosser, dat deszelfs gewelven in vorige eeuwen weergalmden, van de lofzangen, welke vrome maagdelijke kooren der eeuwige liefde zongen, dat dezelve nu door de milde gunst van onzen Koning, als uit de puinhoopen hersteld, op eene met de waardigheid van onzen Godsdienst, overeenkomstige wijze ingerigt, en bestemd was tot de plaats van onzen eenvoudigen Eeredienst, dat eindelijk deze

Tempel ook versierd zijnde met een welluidend Orgel, dit plegtig toegewijd werd, aan de lofzangen van *Jehova* in dit Sion, waarmede een proef genomen werd, bij het aanheffen van een daartoe vervaardigd lied.

Ds. C. P. WINCKEL, leide tot een grondslag zijner rede, de 5 eerste versen van den LXXXIV *Ps.* waar uit hij aanleiding nam, om het verlangen naar openbare en gemeenschappelijke Godsdienst-oefeningen, als edel, betamend, noodzakelijk en voordeelig te schetsen. De redevoering werd besloten met uitboezeming der dankbare gevoelens van de beweldadigde Gemeente, aan Zijne Majesteit den Koning, en met gepaste aanspraken aan hoogstdeszelfs Vertegenwoordiger, aan den Gouverneur van dit Landschap en verdere Autoriteiten. Na een plegtig dankgebed werden nog twee versen door de Gemeente staande gezongen, waarop zich een verrukkend vokaal en instrumentaal muzijk deed hooren, door achtingwaardige vrienden der edele toonkunst, waarop deze stad in hare Kathedrale Kerk, billijk roem draagt.

De eerbiedigste stilte en aandacht, heeft gedurende deze aandoenlijke Godsdienstplegtigheid plaats gehad, bij eene menigte der hoorderen, zoo talrijk als het Kerkgebouw konde bevatten, hetwelk blijkt uit het berigt, te vinden in een fransch dagblad, *Mercure van Antwerpen*, No. 185. onder dagteekening van den 3den Julij, luidende woordelijk vertaald aldus: „ op den eersten dezer maand heeft in deze stad de plegtstatige opening der nieuwe, aan den Hervormden Eeredienst toegewijde Kerk, plaats gehad. Zijne Majesteit de Koning, vertegenwoordigd door zijne Excellentie den Militairen Gouverneur Baron CHASSÉ, zijne Excellentie de Vicomte DUBRIS DE GISIGNIES, Gouverneur der Provintie *Antwerpen*, eene menigte Hoofd- en andere Officieren, een groot aantal van aanzienlij-

lijken den Roomsch Katholijken Godsdienst belijdende, en bijna al de Hervormde Christenen, hebben deze eenvoudige maar eerbiedwekkende plegtigheid bijgewoond. De Redevoering door den Predikant C. P. WINCKEL, bij die gelegenheid uitgesproken, ademde eene echt Christelijke liefde, en heeft een diepen en heilzamen indruk gemaakt op al de toehoorders. De dankbetuigingen, welke zijn Eerw. vervolgens aan Zijne Majesteit den Koning, door wiens mildadigheid deze Tempel hersteld is, en aan die genen aanbood, welke bij deze gelegenheid de ondubbelzinnigste blijken gaven, van eene ware verdraagzaamheid, werden niet minder diep gevoeld, dan wel uitgedrukt, de beste orde en welvoegelijkheid heerschten, gedurende de geheele plegtige inwijding, welker luister nog door een keurig instrumentaal en vokaal muziek verhoogd werd."

Het Chronographisch Opschrift boven den ingang der Kerk geplaatst, en door den Predikant vervaardigd, wijst het jaartal der herstelling en den naam der Kerk aan, en luidt dus:

AeDes a DnVIt CLaro sACrae
ChrIsto SerVatorI.
Don Is reg IIs resta Vratae.

BRUSSEL, den 18den Julij. De Protestantsche Gemeente alhier, ontving heden met blijdschap en dankbaarheid het gunstig besluit van zijne Majesteit onzen Koning, waar bij ter bestrijding der kosten van de herstellingen, verbeteringen en veranderingen, in de Kerk der Nederduitsche Protestantsche Gemeente dezer Stad wordt geaccordeerd, de som van elf duizend zeven honderd vijf en veertig Guldens en acht en tachtig cents, volgens de begrooting van den Architect VAN DER STRAETEN, terwijl in de Commissie van toezigt tot de uitvoering daar van benoemd zijn, de Heeren

Jonk-

Jonkheer J. REPELAER, Lid der tweede Kamer van de Staten Generaal en de Kamerheer Baron VAN HEECKEREN TOT KELL, alsmede de Heeren Luitenant Generaal Kanselier der Militaire Willems Orde J. W. JANSSEN en Mr. J. J. LOKE, Lid van het Hooge Geregtshof te *Brussel*, zijnde de beide laatste Heeren Leden dezer Gemeente.

OSTENDE. De Protestantsche Gemeente te dezer Stede, sedert den 17den Aug. 1817. hare Godsdienstoefeningen in eene ruime zaal van het Predikantshuis gehouden hebbende, vergaderde op den 1sten Julij l. l., voor de laatste maal in dezelve, wanneer Ds. A. VAN DEINSE, haar bepaalde bij het in dezen genoten voorregt, naar aanleiding van *Hand.* XXVIII: 30 en 31. *En Paulus bleef twee geheele jaren in zijne eigen gehuurde woning, en ontving allen die tot hem kwamen, predikende het Koninkrijk Gods, en leerende van den Heere Jezus, Christus, met alle vrijmoedigheid onverhinderd.*

Grooter voorregt is dezelve Gemeente te beurt gevallen, daar het zijner Majesteit den Koning behaagd heeft, aan dezelve de Kapel van het gewezen Klooster der Witte Zusters, te schenken, en tot eene Protestantsche Kerk te laten inrigten. De eerste Godsdienstoefeningen in dezelve, hebben den 15den Julij l. l. plaats gehad. In den Nederduitschen dienst heeft de Predikant uit *Gen.* IV: 26*b*. *Toen begon men den naam des Heeren aan te roepen*, den oorsprong van openbare en gemeenschappelijke Godsdienstoefeningen aangetoond, en vervolgens over het algemeen gebruik, pligtmatige, voordeelige en aangename derzelven, gehandeld. Openlijke dank werd zijne Majesteit den Koning toegebragt, wegens de gunsten, deze Gemeente bewezen, met toebede van Gods dierbaarste zegeningen, over zijne Majesteit en zijn gansche huis.

Ook

Ook ontvingen zijne Excellentie, de Heer Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. de Wel Ed. gestrenge Heer JANSSEN, Secretaris en Aviseur, bij het Departement van de zaken der gezegde Kerk, de verschuldigde dankbetuigingen voor de bevordering van de belangen dezer Gemeente.

's Hemels zegen is verder afgesmeekt, over de Ed. Achtbare Regering dezer Stad, welke de schriftelijke verzekering had gegeven, steeds te zullen blijven zorgen, dat de Protestantsche Godsdienst, verder ongestoord kan uitgeoefend worden.

In zijnen naam zoo wel als in dien des Kerkeraads betuigde de Predikant, met toewensching van alle heil, de dank-erkentenis aan den Wel Ed. Gestrengen Heer J. D. PASTEUR, Kapitein eerst aanwezend Ingenieur in de Vesting *Ostende*, en Ouderling der Gemeente, voor deszelfs, op verzoek van den Kerkeraad, gegevene moeite aan de in orde brenging van genoemde Kapel tot eene Protestantsche Kerk.

Met aanspraken aan den geheelen Kerkeraad, — aan al de Leden der Gemeente, — en aan de Roomsch Katholijke inwooners, die deze Kerk-Inwijding met hunne tegenwoordigheid hadden vereerd, werd de Leerrede besloten.

De drie, door den Predikant voor de plegtigheid vervaardigde Gezangen, van welke een exemplaar aan ieder der Protestantsche belijders vooraf was uitgedeeld, zijn met stichting gezongen.

In de Godsdienstoefening in de Engelsche taal, ten zelfden dage gehouden, heeft de Predikant A. VAN DEINSE, gepredikt over *Jes.* LVI: 6a, 7. *De vreemde, die zich tot den Heere voegen, om hem te dienen, en om den name des Heeren lief te hebben, om hem tot knechten te zijn: al die den Sabbath houden, dat hij dien niet en ontheili-*

lige, en die vaste aan mijn verbond houden. Die zal ik ook brengen tot mijnen heiligen berg, en ik zal ze verheugen in mijn bedehuis, hunne brand-offers, en hunne slagt-offers zullen aangenaam wezen op mijnen altaar; want mijn huis zal een bedehuis genoemd worden voor alle volkeren. Ook de Engelschen werden bepaald bij de gunst van zijne Majesteit, den Koning der Nederlanden, hun bewezen, en alzoo opgewekt, om met de zegenwenschen van den Predikant, over Hoogstdeszelfs persoon, Regering en Huis in te stemmen. De gebeden en dankzeggingen enz. waren vooraf, naar de wijze der Anglikaansche Kerk, gedaan door den Wel Eerw. Heer W. SNEIJD, dienstdoenden Predikant bij zijne Landgenooten te *Brugge*.

BRUSSEL. De Correspondens heeft nog geen berigt van de inwijding der Nieuwe Kerk te *Namen* ontvangen.

MARIA HOOREBEEKE vakant. Zie Aug. 1820.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA }
BANDA }
TERNATE } vakant.
MOLUKKA }

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.
AMERSFOORT vakant.
FREDRIKSTAD, in *Denemarken* vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

DORDRECHT, den 23sten Julij 1821. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer F. MICHELSEN van hier bij de Gemeente te *Haarlem*, beroepen zijnde, zoo is door zijn Wel Eerw., na beraad, voor deze beroeping bedankt, en heeft zich wederom verbonden, als Leeraar dezer Gemeente, op gisteren, in de Voormiddags beurt, tot zijn tekst nemende *Eph.* III: 14—17.

HAARLEM, den 30sten Julij 1821. Ds. F. MICHELSEN, Pred. te *Dordrecht*, voor de beroeping tot tweeden Pred. bij de Evangelische Luthersche Gemeente alhier, bedankt hebbende, is daar toe door den Grooten Kerkeraad dier Gemeente, op den 20sten dezer, bij vernieuwde stemming, benoemd de Wel Eerw. Heer J. C. A. SANDER, pred. bij de Evangelische Luthersche Gemeente te *Zaandam*, welke deze beroeping vervolgens, onder inwachting zoo der Koninklijke, als der Kerkelijke goedkeuring, heeft aangenomen.

GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.
WILDERVANK EN VEENDAM. Zie Mei 1821.

KERK-NIEUWS.

HERSTELDE EVANGELIESCH-LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM. Gelijk in twee voorgaande jaren, zoo werd ook in dit jaar op den 17den en 18den Julij, alhier eene vereenigde Vergadering gehouden van Gedeputeerden der Herstelde Evangelische Luthersche Gemeente te *Amsterdam*, en van alle met dezelve verbondene Gemeenten, in het Koninkrijk der Nederlanden; hebbende de Wel Eerw. Heer J. C. JACOBI, daarbij als President, en de Wel Eerw. Heer D. R. UCKERMAN, als Secretaris gefungeerd.

HARLINGEN vakant.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

OLDERSUM, WOLTHUIZEN, NENDORP } vakant.

DRIEVER vakant. Zie April 1821.

KRITSUM. Zie April 1821.

KONINKRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KREITS.

WESEL.

SCHERMBEEK staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

KREITS

KREITS

DUISBURG.

MöRMTER vakant.

NEDERLANDSCH ZENDELING-GENOOTSCHAP.

De jaarlijksche Vergadering der Bestuurderen, van het Nederlandsch Zendeling-Genootschap, is Dingsdag den 17den Julij en volgende dagen, binnen *Rotterdam* gehouden. Het aantal der tegenwoordig zijnde leden, was ook nu aanmerkelijk, en de door hen genomen besluiten belangrijk, de Heer gebiede over de uitvoering van dezelve zijnen zegen!

Donderdag den 19den Julij had de algemeene Vergadering plaats, bij welke gelegenheid het mede besturend Lid, Ds. J. SCHARP, eene treffende en doelmatige redevoering hield, naar aanleiding van 1 *Tim.* II: 4. *Welke* (*God onze Zaligmaker*) *wil, dat alle menschen zalig worden, en tot kennis der waarheid komen*, als bevattende deze verklaring in zich, den algemeenen grondslag, op welken dit en alle andere Zendeling Genootschappen, gebouwd zijn.

Het rapport der werkzaamheden en van den staat des Genootschaps, bij deze gelegenheid medegedeeld, is in de maand-berigten gedrukt, en de gehouden redevoering zal ook eerlang alom te bekomen zijn.

Bestuurderen betuigen bij deze gelegenheid hunnen dank, voor zoo veel medewerking als zij bestendig mogen ondervinden, en bevelen verder de belangrijke zaak des Genootschaps, aan alle hunne medechristenen, en inzonderheid aan alle bedienaren des H. Evangeliums, aan welke zij altijd gaarne de hiertoe noodige inlichtingen mededeelen.

BERIGTEN.

De Secretaris van de Algemeene Sijnode, gekwalificeerd, en bij voortduring verzocht, tot het waarnemen der functien van Questor Generaal, brengt bij deze ter kennis van de Belanghebbenden, dat op zijn verzoek, door Zijne Excellentie den Heer Staatsraad Directeur-Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. aan de respective Scriba's der Klassikale Besturen, zullen worden toegezonden Tabellen, ter opgave van alle Institutien, voor de uitdeeling uit het Algemeen Weduwen- en Wezen-Fonds der Predikanten, ten einde daaruit een volledig Register te kunnen formeeren.

Dat in het gunstig advies van alle de Provinciale Kerkbesturen, betrekkelijk de Institutie van meerderjarige ongehuwde Dochters of Weduwen, eene Voordragt ter goedkeuring aan zijne Majesteit is geschied, en dat in afwachting derzelve, de Opgaven dier Institutien, aan de Scriba's der Klassikale Besturen kunnen geschieden, ten einde na het ontvangen dier goedkeuring in het Register voornoemd te worden opgenomen.

Wordende dien ten gevolge aan alle de Belanghebbenden bij deze verzocht, de naauwkeurige opgave van de Namen, Voor- en Toenamen hunner Vrouwen, Moeders, Zusters of Dochters, aan den Scriba van hun Klassikaal Ressort kosteloos te doen geworden, en denzelven daardoor in staat te stellen, de aldus ingevulde Tabellen op te zenden, ten einde de bewijzen van Inschrijving in het Register en Deelgeregtigdheid kunnen worden uitgereikt, en daarop bij eventuele sterfgevallen kan worden geattendeerd.

De Secretaris der Algemeene Sijnode voornoemd, fungerende als Questor Generaal.

L. J. DERMOUT.

Het

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, heeft, sedert den 10den Julij tot heden den 10den Aug. ten behoeve der Gemeenten van *Maas* en *Waal*, en het Rijk van *Nijmegen*, ontvangen de volgende giften.

Uit *Gouda*, door Ds. NIJHOFF	*f* 33 : 16 : —
— *Groningen*, (boven de vroeger overgemaakte *f* 500.)	- 13 : 10 : 8
Van de Gemeente van *Haren*	- 11 : 13 : —
—— —— *Leeg* en *Hoogkerk*	- 5 : 5 : 5
—— —— *Garnwerd* en *Oostum*	- 5 : 10 : 8
—— —— *Aduard*	- 5 : — : —
—— —— *Ham* en *Fransum*	- 11 : 2 : —
—— —— *Feerwerd*	- 1 : — : —
—— —— *Saaksum*	- 4 : — : —
—— —— *Oldenhove*	- 4 : 1 : —
—— —— *Niehove*	- 4 : 8 : —
—— —— *Grijpskerk*	- 4 : 10 : —
—— —— *Visvliet*	- 5 : 4 - 5
—— —— *GroteGast* en *Docrum*	- 9 : — : —
—— —— *Nuis* en *Niebert*	- 10 : 15 : —
—— —— *Midwolda* c. a.	- 45 : 10 : —
—— —— *Scheemda*	- 19 : 10 : —
—— —— *Eexta*	- 9 : 2 : 10
—— —— *Westerlee*	- 16 : 16 : —
—— —— *Winschoten*	- 33 : 11 : —
—— —— *Zuidbroek*	- 38 : 5 : 8
—— —— *Noordbroek*	- 35 : — : —
Nog van de Kerk aldaar	- 50 : — : —
Uit den Ring van *Bellingwolde*	- 63 : 13 : 8
De Gemeente van *Appingedam*	- 24 : — : —
Uit den Ring van *Appingedam*	- 1 : 10 : —
—— —— *Delfzijl*	- 6 : 8 : 4

Uit den Ring van	*Slochteren*	f	23 : 19 : 2
——— ———	*Loppersum*	-	45 : 19 : 14.
De Gemeente van	*Pietersburen*	-	6 : 2 : —
——— ———	*Uskwert*	-	7 : 12 : 8
——— ———	*Eppenhuizen*	-	2 : 16 : 4
——— ———	*Oldenzijl*	-	— : 19 : 8
——— ———	*Zandeweer*	-	1 : 19 : 4
——— ———	*Uithuizen*	-	8 : — : —
——— ———	*Warfum*	-	5 : 16 : —
——— ———	*Uithuister-Meden*	-	14 : 4 : —
——— ———	*Peins*	-	6 : — : —
——— ———	*Welsrijp*	-	17 : 5 : 8
——— ———	*Arum*	-	15 : 15 : —
——— ———	*Krommenie*	-	79 : — : —
——— ———	*Zuilen*	-	12 : — : —
Van de Sijnode der Hervormde Kerk		-	250 : — : —
Gemeente van	*Niezijl*	-	7 : 6 : —

Voorts heeft het Kerkbestuur het genoegen, te berigten, dat sedert de laatste maand, de begonnene werken, weder aanmerkelijk zijn gevorderd; dat te *Leeuwen*, het Predikantshuis zoo nabij de voltooijing is, dat de Gemeente, in het vooruitzigt, dat hetzelve eerlang in bewoonbaren staat zal zijn, na vier jaren vakant geweest te zijn, tot een beroep heeft kunnen overgaan; dat te *Beuningen*, het Metselwerk der Kerk en Pastorie is voltooid, en men thans bezig is, met het stellen der kap, op een en ander, dat de opbouw der Kerk te *Horssen*, met schier onbegrijpelijken spoed voortgaat, en dat alzoo de weldenkende gevers ten behoeve van deze Gemeenten, de voldoening mogen smaken, dat zij, reeds voor het einde van dit jaar, in de Godsdienstige behoeften van deze Gemeenten zullen hebben voorzien, op eene wijze, welke derzelve de duurste verpligting tot dankbaarheid oplegt, en derzelver voortdurend bestaan verzekert.

Het

Het Provinciaal Kerkbestuur zal deszelfs werkzaamheden verder uitbreiden, naar gelang der nog inkomende giften, omtrent welken hetzelve steeds dankbaar berigt ontvangt.

Op last van het Kerkbestuur voornoemd.

H. H. DONKER CURTIUS.

De Quæstor van het Klassikaal Bestuur der Classis van *Leeuwarden*, waarschuwt door deze, op eene vriendelijke wijze, de Predikanten onder het behoor van deze Classis, welke de Contributie voor de Predikants-Weduwen en Wezen in *Vriesland*, dit jaar nog niet betaald hebben, om dezelve voor, of uiterlijk op den eersten October eerstkomende, of aan hemzelven, of aan den Koster van de Groote Kerk te *Leeuwarden*, vrachtvrij te bezorgen, herinnert hun tevens, of maakt aan hen bekend, dat zij, die voor of op dien tijd die Contributie niet betaald hebben, volgens Art. 3. van het Provisionele Reglement, op de betaling en perceptie van die gelden, in eene boete van één gulden en vijftig cents vervallen.

Britsum, den 10den Augustus 1821.

De Quæstor voornoemd,

G. ROORDA.

De Quæstor der Classis van *Zutphen*, verzoekt die Kerkeraden; welke het Klassikale Quotum nog niet hebben voldaan, hetzelve aan Hem te willen bezorgen, vrachtvrij, voor den laatsten September. Zullende daarna door hem aan het Departement, voor de Zaken der Hervormde Kerk, worden kennis gegeven, welke Kerkeraden alsdan nog niet hebben voldaan. J. VAN DER LINDEN.

LETTER-NIEUWS.

Plan van Inteekening op een Christelijk Maandschrift, voor den beschaafden stand, uit te geven door de Rings-vergadering van Amsterdam.

De Ringsvergadering van *Amsterdam*, uit de Predikanten der Nederduitsche, Walsche en Engelsche, Hervormde Gemeenten, en den Hoogleeraar VAN HENGEL, als honorair Lid bestaande, is sedert geruimen tijd bedacht geweest, om hare werkzaamheden niet slechts tot onderlinge voorlichting, maar ook ten nutte harer Medechristenen uit te strekken. Zij waagt het nu met een plan ter uitgave van een Christelijk Maandschrift voor den beschaafden stand op te treden. Niet, dat zij onkundig is van de menigte der Tijdschriften, welke er thans in ons Vaderland uitkomen, maar zij rekent op den Godsdienstigen smaak harer Land- en Stadgenooten, en verkeert in het vertrouwen, dat het ontwikkelen van haar oogmerk genoeg zijn zal, om bij sommigen aanmoediging, bij anderen althans geene afkeuring te vinden. — Uitlegging der Heilige Schrift, opheldering der Christelijke Zedekunde of Kerkelijke Geschiedenis; Mededeeling van belangrijke berigten, den toestand der Christelijke Gemeente, of het Godsdienstig onderwijs betreffende, aanprijzing van deze en gene boeken, die licht en troost verspreiden kunnen: deze onderwerpen zullen grootendeels de stoffe leveren, aan welker behandeling dit Maandschrift zal zijn toegewijd. — In de voordragt zal, zoo veel mogelijk, alle tooi van geleerdheid, die de lektuur voor iemand onaangenaam of moeijelijk zoude kunnen maken, vermeden worden, en zal men zorgen, dat in deze opstellen een geest doorstrale, hoedanigen men billijkerwijze van Leeraars en Verkondigers des Evangelies verwacht.

Zie daar, geachte Lezer! het voornemen, met welks volvoering de Ringsvergadering den eersten Januarij 1822, een aanvang zal maken, bijaldien de inteekening voldoende bevonden wordt. Maandelijks zal er een stukje, uit vier vel druks bestaande, en even als het daar van uitgegeven plan gedrukt, voor den prijs van tien stuivers worden uitgegeven. Nevens het laatste stuk van ieder jaar zal er een algemeene titel voor den geheelen jaargang gevoegd worden. De lijst van Inteekening zal men bij het eerste stuk van het eerste deel kosteloos ontvangen. De Inteekening zelve staat van

aan

ne staan tot den eersten November aanstaanden open, bij den Boekverkooper Johannes van der Heij, te *Amsterdam*, en deszelfs Correspondenten in alle de steden des Rijks.

De Redacteuren van het Christelijk Maandschrift voor den Beschaafden Stand.

Amsterdam, 27sten Julij 1821.

En uit derzelver naam,
W. A. VAN HENGEL.

Bij W. van Bergen en Comp., Boekhandelaars te *Breda*, is van de pers gekomen:

Grieksche Themata, of *Verzameling van Opstellen*, tot het aanleeren van de Grieksche Taal, naar de bijgevoegde regelen van derzelver *Sijntaxis*: in vier klassen; door J. BOSSCHA, Phil. Th. Mag. Litt. Hum. Doct. Eerste klasse à *f* 1 : 10 ct. —

Daar dit Werkje niet algemeen kan worden verzonden; zoo worden de *Heeren Boekhandelaren*, die zulks verlangen, verzocht hetzelve te ontbieden.

W. van Bergen en Comp. te *Breda*, hebben op den 31sten Julij aan Heeren Burgemeesteren vertoond, de zes eerste afgedrukte bladen van het werk getiteld: *Eenige Brieven over de Opvoeding van eene Moeder aan hare Dochters, door* WILHELMINE VON GERSDORF, geboren VON GERSDORF, vrij uit het hoogduitsch vertaald.

Bij de Wed. G. A. Diederichs en Zoon, Boekhandelaars, te *Amsterdam*, wordt onder anderen uitgegeven:

1. Onderzoek naar het Leerstuk der *Drieëenheid*, door V. D. M. CHRISTIANUS.

2. Leerrede, over het onderscheid tusschen den Protestantschen en Roomsch Katholijken Godsdienst, door denzelfden Schrijver.

Bij den Boekverkooper, N. Geijsbeek, op de Leliegracht, No. 21. te *Amsterdam*, zijn nog maar weinige Exemplaren van de volgende Werken te bekomen, als:

Alle de Werken van JACOB CATS, bestaande: in 1.) *De Trouwring*, 2.) *Het Huwelijk*, 3.) *Zinnen- en Minnebeelden*, 4) *Ouderdom en Buitenleven*, 5.) *Gedachten op Slapelooze Nachten*, 6.) *Spiegel van den Ouden en Nieuwen tijd*, 7.) *Nuttig Huisboek*, en dus 7 Deelen geheel compleet, met platen, in nette halve Engelsche banden, voor *f* 12 : — : —

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor SEPTEMBER 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en
de Bergſtraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

BOEKBESCHOUWING.

Het GELOOF *der* CHRISTENEN, *tot nut van waarheidlievende Vrienden van het Christendom duidelijk en vrijmoedig voorgesteld, door* J. G. MULLER, *Professor te* Schafhauzen. *Uit het Hoogduitsch vertaald door* J. CORSTIUS, *Predikant te* Hoogezand. *Tweede Deel. Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1820. 349 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 15 : —

In eene vorige beschouwing, van het eerste Deel dezes werks, namelijk, (1) hebben wij reeds aangemerkt, dat de Heer MULLER het zelve geschreven heeft, voor beschaafde en min of meer geletterde vrienden van den Godsdienst, uit onderscheidene standen, van verschillende jaren en belijdenis. De Hoofdstukken loopen door, en dit tweede Deel, bevat dus Boek II, over de natuur der menschen en het geloof aan God; waarin: Hoofdstuk XI. *Over de menschen.* XII. *Over den aanleg der menschen voor Godsdienst.* XIII. *Over God, naar de leere der Heilige Schrift.* XIV. *Over Gods Voorzienigheid.* XV. *Over de oude Israelitische geloofsleer van God.* (zijnde een aanhangsel tot het vorige Hoofddeel behoorende;) en Boek III, over de Openbaring van God door JEZUS CHRISTUS, waarin: Hoofdstuk XVI. *Over de Openbaring van God.* XVII. *Over de Openbaring van God door het woord.* (*den Logos.*) JOANNES. XVIII. *Over* JEZUS *zending van God, tot volbrenging*

(1) Voor Julij 1820. bladz. 3. enz.

ging van Gods wil, en over zijne Goddelijke Hoogheid. XIX. JEZUS *menschwording.* XX. *Over* JEZUS *wonderdaden als bewijzen zijner zending van God.* XXI. *Over het doel van* JEZUS *komst in de wereld*, en als Aanhangsel, de beantwoording der vraag: *Wat werd in alle eeuwen algemeen als Hoofdleer des Christendoms beschouwd?* Omtrent en ook tegen deze orde van behandeling, zou nog al iets zijn aan te merken, maar de Schrijver, — iemand die, schoon niet meer tot den Eerwaardigen Leeraarsstand behoorende, toen hij dit schreef, evenwel niet opgehouden heeft, om den Godsdienst, als eene zaak van het hoogste belang voor menschen, in deszelfs waren aard en heilrijken invloed, op het hart en leven, meer en meer te leeren kennen, — is nu eenmaal dezen weg ingeslagen, en het komt toch ook, in een werk als dit onderhavige is, meer aan op de behandeling zelve, op de gevoelens en gronden. Deze zijn het die wij vooral toetsen moeten, als waarvan de meerdere of mindere bruikbaarheid voornamelijk afhangt, en welke ons oordeel, of tot aanprijzing of ter afkeuring, bepalen moeten. De overweging van dezelve nu, stelt ons in staat, om, op eene gunstige wijze, hier over ons gevoelen te zeggen. De geëerde Schrijver toont, indedaad, zijn belangrijk onderwerp, met wezenlijke belangstelling over- en doordacht, zich eene edele denkwijze eigen gemaakt te hebben, en in staat te zijn, om zijne natuurgenooten, ook door zijne Schriften, voor de goede zaak van den besten Godsdienst meer en meer in te nemen. Hij houdt het veilig midden tusschen ongeloof en bijgeloof, tusschen eene stijve en losse denkwijze, tast menig vooroordeel grondig aan, en stelt de pogingen van de tegenwoordige ondermijners van den Godsdienst, geloof en deugd, naar vereisch ten toon. *Gen.* III, of het verhaal van de eer-

eerste zonde onzer Stam-ouderen, is bij hem geen Arabisch sprookje, geen ijdel Oostersch verdichtsel, noch de wijsgeerige gedachte eens Dichters, over den oorsprong der zonde; noch de vernuftige uitlegging van hieroglijphische beeldspraak, maar een eenvoudig geschiedverhaal, geheel in het karakter der vroegste oudheid, welks hoofd-inhoud en zin duidelijk genoeg zijn, en dat dus niet allegorisch of mijthisch, maar eenvoudig historisch verklaard moet worden.

Hij doet de verlossing door JEZUS CHRISTUS, dus ook kennen, als de ziel en hoofd-inhoud der Evangelieleêr. Over den mensch, schrijft hij, gelijk hij was en is, en over de Goddelijke vroegere en latere openbaringen, spreekt hij met verschuldigden eerbied en getrouw. Over God, Voorzienigheid, Engelen, Geloof, Godsdienstigheid, Rede, Openbaring, Wonderen, enz. komen hier zulke aanmerkingen en gevoelens voor, en worden dezelve op eene wijze ontwikkeld en bevestigd, dat men het gezond verstand, de beproefde overtuiging en den bondigen betoogtrant des Schrijvers roemen moet. Wij hebben dit boekdeel met veel genoegen en goedkeuring gelezen, prijzen hetzelve uit volle overtuiging aan, en houden ons verzekerd, dat men het met nut lezen zal. Men zoeke hier niet zoo zeer nieuwe denkbeelden, maar eene goede redenering, over 't geen door alle weldenkenden is aangenomen, en eene welgepaste waarschuwing tegen de wangevoelens, welke bij eenigen maar al te veel veld gewonnen hebben, of voegzaam tegengif, tegen de schadelijke werking, van die onrijpe en gevaarlijke vruchten, die niet zelden opgedischt worden, om de menschen, die door den uiterlijken schijn zich laten bedriegen, te bederven. Wij vonden wel niet alles zoo gezegd, als wij het gewenscht hadden, of dat

wij zouden kunnen zeggen: het kon niet beter gezegd zijn; maar het geheel is toch zoo gesteld, dat wij er zeer mede te vreden mogen zijn. Als wij op bladz. 115 lezen: *Niet daarom is dit waar, om dat het in den Bijbel staat, maar het staat in den Bijbel om dat het waarheid is*; hadden wij wel verlangd, dat er bijgevoegd ware: offchoon het voor den regt geloovigen Christen toch zeker gaat, het besluit: het staat in den Bijbel, en dus is het zeker waar. Van welk beginsel men, trouwens, ook behoort uit te gaan, als men in den Bijbel, het boek van God, eene Goddelijke Openbaring erkennende, daaruit zal leeren en bewijzen: wat waarheid is?

Dat in de uitdrukking: *God der Goden*, een bewijs zou zijn gelegen, gelijk op bladz. 149. geleerd wordt, dat men in het Mozaïsche Tijdvak waarlijk gemeend zou hebben, dat er werkelijk Onder-Goden bestonden, welke men beschouwde als booze, verleidende, den waren God tegenstrevende wezens, kunnen wij niet toestemmen. Waarom niet bij de eenvoudigste verklaring gebleven, dat God alleen God, en dus oneindig verheven is, boven allen, ook boven de Afgoden der Heidenen, waar voor deze zich ongelukkiglijk nederbogen?

Het zoo menigmaal bestrijden, der geschiedkundige gronden voor het Christelijk geloof, doet voorzeker niets af tegen het houdbare en deugdelijke van dezelve, dat erkent MULLER ook met ons, maar daarom had ook de periode op bladz. 291.: „Wij voor ons hebben sterkere bewijzen noodig, dan die bij de eerste stichting van JEZUS Gemeente geldig waren, en de Geschiedkundige gronden, welke voor dezelve pleiten, die zoo menigmaal bestreden zijn." De Eerw. Vertaler, die door verscheidene nuttige

aan-

aanmerkingen, de waarde dezer goede overzetting heeft zoeken te verhoogen, had ook op deze en nog enkele andere bijzonderheden (kleine vlekken zouden wij ze noemen) wel eene kleine aanteekening mogen laten volgen. Voor onzen Lezer, nemen wij hier het slot van het Aanhangsel gaarne over, als niet ongeschikt voor onzen tijd:

„ Zoo veel tot eene proeve van de oudste geloofsleuzen. Den geleerden zijn dezelve reeds lang bekend, maar van tijd tot tijd in eene korte hoofdsom den ganschen inhoud zijner geloofsleer zich te herinneren, is altijd aangenaam en nuttig. Luther had de gewoonte, om elken morgen zijn christelijk geloof te herhalen, en leerde door zijn voorbeeld, dat zulk eene herhaling niet als kinderwerk moet beschouwd worden, dewijl wij daardoor gedurig herinnerd worden aan hetgene in het Christendom altijd hoofdzaak blijft."

„ De geest der Niceensche geloofsbelijdenis is, in die welke naderhand vervaardigd werden, dezelfde gebleven. Elke der volgende eeuwen had zoodanige geloofsbelijdenissen; zij bewijzen althans de voortdurende eenheid der Christelijke Kerk in hoofdstellingen. Zelfs de dwaalleeraars, voor zoo verre zij niet in alles het Christendom verwierpen, stemmen overeen in de drie voorname hoofdpunten, van de schepping, de verlossing door Jezus Christus, en de medewerking des H. Geestes tot heiliging van den mensch. Waar zij in andere, dikwijls zeer gewigtige, punten van de kerkleer afwijken, geschiedt dat met zoo veel voorzigtigheid, dat zij ons somtijds in den eersten opslag volkomen orthodox schijnen; hoe naauwkeuriger men ze echter bestudeert, dies te meer vallen ons hunne afwijkingen in het oog. Over het geheel is er tot beoordeeling dezer geloofsbelijdenissen veel scherpzinnigheid en kennis noodig, zoo wel van de

Theologie als van de kerkelijke geschiedenis, om dat elk nieuw bijvoegsel in eene geloofsbelijdenis, dikwijls slechts in een enkel woord bestaande, in verband staat met de toen bestredene punten, en uit dien hoofde de uitdrukkingen met de grootste zorgvuldigheid en naauwkeurigheid werden gekozen."

„ Toen de Hervorming opkwam, bepaalden de twisten der godgeleerden zich tot geheel andere onderwerpen; in de leer der Drieëenheid hield men zich algemeen aan de Niceensche geloofsbelijdenis, maar met betrekking tot de regtvaardiging des menschen, het Avondmaal en het kerkbestuur, werden er door de strijdende partijen meer uitgebreide en naauwkeurige bepalingen gemaakt. Ook toen waren de eerste geloofsbelijdenissen de beste, en meesterstukken van scherpzinnige naauwkeurigheid, krachtvolle uitdrukking, en men mag er wel bijvoegen, van eene hartelijke liefde voor en belangstelling in de waarheid, welke het verstands-oog van derzelver opstellers op het wezenlijke rigtte en gevestigd hield. De Augsburgsche geloofsbelijdenis is zeker een der schoonste opstellen over de christelijke leer, die er ooit vervaardigd zijn. Onze Zwitsersche geloofsbelijdenis geeft dezelve hierin weinig toe. (1) Jonge geeste-

(1) Onze Nederlandsche geloofsbelijdenis verdient hier insgelijks genoemd te worden. De Hoogleeraar YPEY zegt in het Vervolg op VAN HAMELSVELDS Kerk. Gesch. XXV. bl. 199, 200. „ Voortreffelijk zijn inderdaad de „ symbolische boeken der Hervormde kerk, wat de voordragt der Hervormde leer, daarin begrepen, aanbelangt. „ Alleen men beoordeele dezelve naar de tijden, waarin zij „ zijn opgesteld. En wat de leere zelve aangaat; is zij „ niet door ontelbare, schrandere, diepdenkende, hoogverlichte mannen, met de meeste onpartijdigheid getoetst „ geworden? en is zij niet, ten aanzien van alle de hoofd- „ pun-

telijken doen er zeer kwalijk aan, dat zij deze symbola, welke de grondbegrippen der geheele godgeleerdheid bevatten, niet vlijtiger, dikwijls in het geheel niet bestuderen."

„ Van die van lateren tijd, het Luthersche *ontwerp van eendragt* en het Zwitsersche *ontwerp van overeenstemming*, welke eerder, als het ware, *ontwerpen van tweedragt van verwijdering* (1) genoemd mogen worden, willen wij niet spreken, maar dezelve liever vergeten met derzelver geschiedenis en de manier, op welke zij opgesteld en opgedrongen zijn geworden, als die hunner eeuwe waarlijk niet tot roem verstrekken.

„ punten, de eenvoudige, reine, goddelijke, godsdienst-„ leer bevonden, die uit den Bijbel ontleend, en tot een „ ordelijk stelsel was zamen gebragt?"

(1) Formulae concordiae, consensus. — Formulae discordiae et dissensus.

GESCHIEDENIS des CHRISTENDOMS, gedurende het tijdvak van deszelfs eerste invoering in de Wereld door JEZUS *en de Apostelen. Naar het Hoogduitsch van Dr.* G. J. PLANCK, *Raad van het Consistorie en Hoogleeraar der Godgeleerdheid, te* Göttingen. *Eerste Deel, XXVIII en* 248 *Bladzz. Tweede Deel, VIII en* 304 *Bladzz. Te* Amsterdam, *bij* Beijerinck *en* Willemsz., 1819. *In gr.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is f* 4 : 16 : —

De *Göttinger* Hoogleeraar, had zich een plan gevormd, om eene Geschiedenis te schrijven, van de voortgaande reeks der veranderingen, welke de Godsdienstleer, tot op onzen tijd onderging, en begreep tot dat einde dit werk voor-

 af

af te moeten laten gaan, als eene voorbereidende inleiding. Zelf zegt hij, hier mede geene andere bedoeling te hebben, dan te verhalen, hoe het Christendom door deszelfs Stichter, en door zijne Leerlingen in de wereld verspreid, en hoe het van de menschen, die zulks het eerst van hem ontvingen, werd aangenomen; doch dit in dier voege te verhalen, dat het tevens uit de geschiedenis blijke, hoe deze uitwerking, langs den door hetzelve afgebakenden weg, en door de aangewende middelen, voortgebragt werd en kon worden; en herhaalt, in de Voorrede voor het tweede Deel: „ Dat het niet zoo zeer de eerste geschiedenis der uitbreiding van het Christendom, als wel de geschiedenis van hetzelve, in het tijdvak van deszelfs eerste uitbreiding is, welke het voornaamste onderwerp daarvan uitmaakt en uitmaken moet". Nogthans verwachte men hier niet de gansche persoonlijke geschiedenis van den Stichter des Christendoms, daar het slechts de geschiedenis behelst der eerste invoering zijner leer in de wereld. Menige bijzonderheid, welke op de eerstgemelde alleen betrekking heeft, doch met laatstgenoemde in geen regtstreeks verband schijnt te staan, blijft diensvolgens onaangeroerd. Volgens den aard van het onderwerp, is het in twee afdeelingen gesplitst; in welker eerste het wezenlijke, of de geest, der Godsdienstleer van JEZUS uit de tijdsomstandigheden, waarin zij van hem werd ontworpen, door den Schrijver getoond en tevens dat gene, wat hij zelf tot derzelver invoering in de wereld verrigtte, als ook hoe hij zijne tijdgenooten daartoe voorbereidde, aan het licht gebragt wordt. De tweede Afdeeling houdt zich vervolgens alleen bezig, met de geschiedenis van het door de Apostelen werkelijk in de wereld ingevoerde Christendom, of met de geschiedenis van deszelfs voortgezette uitbreiding

ding door de Apostelen, na den dood van JEZUS, in het groote. De Schrijver gaat in deze geheel zijnen eigenen weg, en wijkt niet alleen hier en daar van het gewone aanmerkelijk af, maar waagt zich ook aan gissingen, welke den toets niet kunnen doorstaan.

Met genoegen vernamen wij zijne verklaring, dat hij het *mijthisch* gezigtspunt der Evangelische Geschiedenis, ten minste zoodanig (hij is er derhalve toch niet geheel vrij van!) als men het in de laatste tijden poogt in te voeren, niet tot het zijne kan aannemen; maar te verre schijnt hij ons te gaan, met zijne zoogenoemde rondborstige verklaring, dat de geschiedkundige, als zoodanige, het zich nimmer mag veroorloven, om in de Geschiedschrijvers van JEZUS andere dan bloot menschelijke getuigen te vooronderstellen, en hunne berigten en verhalen anders, dan als bloot menschelijke en menschelijk geloofwaardige getuigenissen te behandelen. Hoe zeer wij toch gelooven, dat zulk een onderzoek op zich zelve veilig geschieden kan, en tot de beste resultaten leiden; moet men toch ook niet ontkennen, dat een geschiedkundig onderzoek naar de gronden, waarom men gelooven moet, dat de H. Schrijvers des N. Testament, onder de bijzondere leiding des H. Geestes geschreven hebben, en met regt voor onfaalbare getuigen worden aangemerkt, door allen die in CHRISTUS, en zijn Evangelie regt gelooven, alle aanbeveling waardig is en tot het ware geloof brengt. Of zou het niet meer belangrijk moeten gerekend worden, op duchtige gronden te bewijzen en te gelooven, dat, 't geen de H. Schrijvers van het N. Testament leeren, moet aangemerkt worden als Goddelijke Openbaring, dat 't geen JEZUS en zijne Apostelen gepredikt hebben, de zuivere, de zekere, de volkomene waarheid, de leere van God is? Zullen

wij er niet meer het grootste belang in behooren te stellen, dat wij, nu wij deze leer kennen, in zaken van geloof en pligt, niet meer angstvallig hebben te vragen, wat is waarheid? De Schrijver loochent dit ook wel niet rond uit, maar zijn Hollandsche Vertaler heeft het evenwel ook noodzakelijk gevonden, in een kort Voorberigt, eenige bedenkingen tegen 's mans gevoelen, tegen zijne denk- en handelwijze, in deze in te brengen, en den lezer dus eenigermate te waarschuwen, om op zijne hoede te zijn. Wij vonden dit dan ook wel gepast, evenwel ontveinzen wij niet, dat het onze verwondering gewekt heeft, dat hij, in deze overtuiging, redenen genoeg voor zich gevonden heeft, om een werk, dat zulk eene waarschuwing voor den lezer noodig had, evenwel in onze taal over te brengen. Behoefte was dit toch ook waarlijk niet, vooral niet, daar het geen boek is voor het algemeen, en het geringe aantal van de zulken, die van dit werk gebruik zullen kunnen maken, zonder eenig nadeel, veilig vooronderdsteld kan worden, onze zuster de *Hoogduitsche* taal te verstaan. Dan deze overzetting is er nu, en de kosten zijn daar aan besteed.

Het is nu gelukkig, dat de Vertaler zijne pogingen, geheel niet onverstandig, heeft aangewend, om de schadelijke indrukken, welke het hier ofte daar maken kan, tegen te gaan, en hij verdient daar voor onzen dank.

De eerste Afdeeling heeft tien, en de tweede zestien Hoofdstukken; het zoude echter te veel ruimte vorderen, om den inhoud van elk derzelver hier op te geven. Ook zien wij niet in, dat daartoe, na de opgave van de inrigting in 't gemeen en van het doel in 't bijzonder, behoefte zijn zou. Het is er ook verre van daan, dat wij, wegens de belangrijkheid van het werk

zel-

zelve, daartoe bijzonderen aandrang gevoelen zouden. PLANCKS redeneringen zijn, over 't algemeen, ons in 't geheel niet bevallen, en ons dunkt, ook buiten de veelvuldige tegen aanmerkingen van den Vertaler, welker getal nog grooter had kunnen zijn, moet de eenigzins opmerkzame lezer gevoelen, dat het door den Schrijver gekozen Standpunt gansch niet gelukkig gekozen is. Men gevoelt zoo telken reize: neen! op deze wijze, laat zich de zaak niet verklaren, het hier opgezet en volgehouden stelsel gaat allezins mank. Men vindt, door deze verklaringen, geene voldoening; zoo moet men, over de ontwikkeling, de grootheid, het plan en de daden van JEZUS CHRISTUS onzen Heer, zoo niet over zijn Persoon en Jongeren, zoo niet over de Heilige Schriften, oordeelen. Wanneer men zich aan gissingen wil overgeven, is het voor iemand die geleerd heeft te denken, en zoo goed te schrijven als PLANCK, weinig kunst, om een stelsel te vormen, en daaraan alles dienstbaar te maken; maar komt men zoo ook tot de waarheid? Is deze de weg, welken de geschiedenis aanwijst? Goed moet men het noemen, en dit willen wij daarom ook hier aanstippen, dat PLANCK den lezer ten sterksten aanraadt, om toch vooral de bronnen zelve, waar uit men hier alleen scheppen kan (jammer dat dit laatste door hem niet meer opgemerkt, en voor oogen gehouden is,) namelijk, de H. Schriften der Evangelisten en Apostelen, te onderzoeken en oplettend na te lezen, Wij zijn overtuigd, dat dan het onverdedigbare van verscheidene hier aangenomene en volgehoudene stellingen, duidelijk genoeg zal worden opgemerkt. Als, om slechts eenige te noemen, uit een zeer groot aantal: dat JEZUS wel eens *magtspreuken* gebezigd zoude hebben, — dat JEZUS zou gebeden hebben, om

om van het offer van lijden en sterven ontslagen te worden, — dat zijne gezegden nopens Engelen, en booze Geesten, nopens Hemel en Hel, nopens eene toekomende opstanding der dooden, enz. eene schikking zullen behelzen, naar de Joodsche denkwijze, en slechts gebezigd om het wezenlijke zijner leer aannemelijker en belangrijker te maken, — dat bij de groote Pinkstergebeurtenis, het opwekkend beginsel, dat in der Apostelen gemoed was gekomen, wel op alle hunne *geestelijke* vermogens, maar niet op hunne verstandelijke zal gewerkt hebben, enz. Dan, wordt vooral overtuigend de groote vraag ook beantwoord: vanwaar JEZUS, die niet op de Hoogescholen onderwijs ontvangen had, in de gegevene, gansch niet gunstige omstandigheden, zulk eene eenvoudige, algemeene en in alles voldoende, naar 's menschen behoefte berekende leer heeft kunnen verkondigen. Dan, hoort men JEZUS zelven dat anders, wat men ook poge, geheel onverklaarbaar raadsel, ophelderen, door te zeggen: menschen verwondert u daar zoo niet over, de leer welke ik verkondige, heb ik niet zelf verzonnen, ik heb ze ook van geene menschen ontvangen, neen, zij is de leer van God zelven. Hij die mij op aarde gezonden heeft, mijn Vader in de Hemelen, heeft ze mij geleerd, en daarom kan ik gerustelijk verklaren: zoo iemand wil den wil van dien Vader kennen, en beoefenen, wanneer het hem daarom waarlijk te doen is, dan zal hij mijne leer onderzoeken, en bevinden, dat ze uit God is. Het is waarlijk wel zeer ongelukkig, maar tevens vreemd in menschen, die zelve Christen-Leeraars zijn, en met het Christendom verklaren zoo veel op te hebben, dat zij daar niet op hechten, — daar niet bij blijven, en daardoor wijs willen worden. Of kan men het anders dan dwaasheid noemen,

de

de waarheid die voor ons ligt, voorbij te zien, te veronachtzamen, en met veel omhaal, en grooten ophef en vertooning van scherpzinnigen geleerdheid, op eenen steeds meer afleidenden weg, die in eenen moeljelijken doolhof voert, waar de meesten omkomen, te zoeken, 't geen daar geheel niet meer te vinden of te verklaren is. Dat dit den anders schranderen G. J. PLANCK, ook zoo zeer heeft doen doolen, is ons, bijna uit elke bladzijde van dit werk, gebleken, waarvan men, indien men de waarheid hulde wil doen, verklaren moet, dat men er eigenlijk niets door gevorderd is. 't Is er echter verre van daan, dat wij daarom alles zouden afkeuren, wat hier voorkomt. Maar het goede dat hier gevonden wordt, is door zoo vele anderen reeds lang en dikwerf voor hem gezegd en bewezen, en er is dan nog ook veel te veel omgehaald, en als gissing, of meer of min waarschijnlijke gissing opgegeven, dat of weinig of niets ter zake doet, of ook gewisselijk verworpen moet worden. Wie in de Goddelijke Openbaring, in de vorming van JEZUS en zijn Apostelen, in de bekendmaking en uitbreiding van het Evangelie, in den wezenlijken inhoud van het Christendom, alles natuurlijk wil zoeken te verklaren, slaat voorzeker den bal geheel mis, en zal nimmer doel treffen. Dit kunnen wij niet te ernstig zeggen, niet te dikwerf in onzen tijd herhalen, ter waarschuwing vooral van mingeoefenden en jonge ook studerende lieden, en aanstaande Godgeleerden, die zoo ligt door den schijn van nieuwheid, en het waas van buitengemeene verlichting, bedrogen worden.

De Historische beschouwing, in de laatste Hoofdstukken vervat, van de reizen en werkzaamheden der Apostelen, van de verschillende gesteldheid der menschen in hunnen leeftijd, zoo

ten

ten na-- als ten voordeele, van de goede en dwalende stelsels en begrippen, van de bijzondere omstandigheden, die den Apostelen het werk of moeijelijk of gemakkelijker maakten, enz. behelst het een en andere, dat aanmerking verdient en bewijst, dat Dr. PLANCK zich veel moeite heeft willen geven. Veel bijzonders zoeke men echter hier niet, dat ook niet van elders genoeg bekend is, en er straalt ook weder allerduidelijkst door, de zucht om het eenmaal aangenomene stelsel, — alles zoo mogelijk natuurlijk op te helderen, — vol te houden. Onder de goede aanmerkingen, welke wij hier gevonden hebben, stippen wij deze aan:

„ Het blijft daarbij steeds het waarschijnlijkste, dat zij niet allen te gelijk, maar de een na den anderen, daartoe door verschillende aanleidingen genoopt zijnde, uit hun Vaderland zijn getogen; doch voorzeker zijn alle die verhalen, die men van de omstandigheden, onder welke zij zich van elkander afgescheiden hebben; van het synode, hetwelk zij vooraf gehouden, van het lot, door hetwelk zij de verschillende wingewesten des aardbodems als het ware onder elkander verdeeld, en van de Apostolische geloofsbelijdenis wil uitstrooijen, die zij bij deze gelegenheid opgesteld zouden hebben — niets dan fabelachtige Legenden en verdichtsels van eenen lateren tijd." (1)

„ Wat.

(1) „ Voor de meeste dezer fabelen heeft men geenen anderen waarborg dan Ruffinus, een' schrijver uit het begin der vijfde eeuw, die dezelve in zijne Expositio Simbol. en in zijne Histor. Eccles. (L. I., c. 9.) uit de overlevering aanhaalt. De zotte Legende, nopens de zonderlinge wijze van het ontstaan der geloofsbelijdenis, welke de Apostelen bij deze gelegenheid opgesteld, en volgens welke elk Apostel een afzonderlijk artikel daartoe geleverd zou hebben, heeft zelfs niet veel geloofwaardigheid, want eene leerrede van Augustinus, waarin men dezelve heeft gevonden, is stellig onecht."

„ Wat zij intusschen gedurende den tijd, dien zij nog in Palestina doorbragten, voor hunne verhevene roeping gedaan, of voor de zaak hunnes Meesters verrigt hebben, dit kan men in geenen deele als weinig beduidend aanmerken. Het waren, wel is waar, grootendeels slechts hunne Joodsche geloofsgenooten, onder wie gedurende dezen tijd de leer van Jezus werd verspreid; nogtans onder deze Joden, welke zij tot het geloof in Jezus bragten, bevonden zich duizenden, die wederom in alle deelen der toenmaals bekende wereld rondreisden, en overal van de hun verkondigde waarheid iets, als zoo vele zaadkorrels uitstrooiden, die gewisselijk ginds en elders duizendvoudige vruchten voortbragten."

„ De bemoeijingen der in Judea achtergeblevene Apostelen, droegen aldaar ook steeds zeer aanmerkelijk bij, tot de uitbreiding des Christendoms in het algemeen. Men moet het derhalve met regt aan hen toeschrijven, wat reeds in dezen tijd, door de van hen afgevaardigde en onderwezene zendelingen, alomme in de aangrenzende landen ten voordeele van het Christendom werd uitgerigt, waarbij men tevens reden heeft om te gelooven, dat tot deze aanwinst nog meer behoorde, dan hetgeen men in de handelingen van Lukas vindt opgeteekend. Zoo kan men uit de berigten van Eusebius (1) ten minste daaraan volstrekt niet twijfelen, dat reeds om dezen tijd de mare van den naam en van de leer van Jezus naar Edessa, de hoofdstad van Osroene in Mesopotamie ware gekomen. In weerwil er eenige bedenkelijkheid moge overblijven nopens datgene, wat hij van de aanleiding daartoe en van de briefwisseling des Konings Abgarus

(1) „ Zie Eusebius H. E. I. 13. Bayer Hist. Osroen. et Edess. p. 95."

rus van Edessa met Christus verhaalt, wordt het integendeel door de getuigenis der gansche Oudheid gestaafd, dat de Evangelist Markus insgelijks reeds een vrij aanzienlijk gezelschap van Christenen in Egypte, en inzonderheid in Alexandrie verzameld had." (1)

„ Trouwens men is daaromtrent schier ten eenemaal wegens den loop der zaken in het onzekere, dien thans de uitbreiding des Christendoms door de Apostelen na hunnen uitgang uit Egypte nam. Alle geruchten en verhalen, die men van de omstreken heeft, in welke ieder van hen in het bijzonder het Evangelie zou verspreid hebben, dragen al te duidelijk den stempel van vrome, doch meestal tevens van zeer onnoozele verdichtsels, dan dat zij zelfs een ernstig onderzoek zouden verdienen, aangezien de kritiek geen oogenblik behoeft te twijfelen, wat zij er van moet maken." (2)

„ Ook die herigten evenwel, die Eusebius (3) uit Origenes daaromtrent aanvoert, zijn ten uiterste onzeker. Volgens dezelve „ zou de Apostel Mat-

(1) „ Zie Euseb III: 16, 24. Fabricii Lux Evangelii toti orbi exor., c. 46. Hartmann de rebus gestis sub Apostol, c. 7."

(2) „ De oudste hoofdbron daarvan is de Historia certaminis Apostol., in 10 Boeken, die men, sedert de tiende eeuw, onder den naam van Abdias verspreidde, welke een der zeventig leerlingen en, bij het einde der eerste eeuw, Bisschop van Babylon zou geweest zijn. De geschiedenis zou Abdias in het Hebreeuwsch geschreven, zijn Leerling Eutropius in het Grieksch, en naderhand Julius Africanus in het Latijn vertaald hebben. In dit gewaad gaf W. Lazius te Bazel dezelve in het jaar 1551 in het licht; doch alle Geleerden bemerkten op het eerste gezigt de onechtheid van dit werk, hetwelk slechts een voortbrengsel der negende of tiende eeuw kan wezen."

(3) „ Zie Eusebius III: 1."

Mattheus in Ethiopie en Abysſinie, de Apostel Thomas in Parthie en Indie, Andreas in Scythie en Thracie, en Thaddeus in Armenie de leer van Jezus verſpreid hebben; waaruit men in latere Legenden wilde bekrachtigen, dat Andreas tot in het binnenſte van het tegenwoordig Rusland, de heilige Thomas echter tot aan de grenzen van het westelijk Azië, op de kusten van Malabar en op de eilanden van de Bengaalſche Golf, gekomen waren. De bewijzen, die men alleen voor de waarheid dezer opgaven (1) zou kunnen aanvoeren, zijn echter zeer dubbelzinnig en zwak; ondertusſchen is het trouwens over het geheel niet onwaarſchijnlijk, dat het Christendom zich nog in de eerste eeuw in het westelijke en misſchien ook in het oostelijke gedeelte van Azië iets verder moge uitgebreid hebben, dan zich thans nog uit geſchiedkundige gedenkſtukken laat bewijzen."

„ Uit de voormalige en herhaalde verwoesting, welke deze omſtreken hebben ondervonden, kan men gemakkelijk verklaren, waarom er bijkans geene kenmerken der eerſte voortplanting des Christendoms onder hen tot ons zijn gekomen, en zonder twijfel vloeit het ook daaruit voort, dat de geſchiedenis der meeste Apostelen, die hunnen togt derwaarts mogten genomen hebben, van dat tijdſtip af bijkans ten eenemaal voor ons verloren is."

Men behoude het goede, en worde vaster in de waarheid!

LEER-

(1) Men vindt dezelven verzameld bij Fabricius, onder het opſchrift: Traditiones minus certae, c. V., p. 92—113."

LEERREDENEN *over de Lijdensgeschiedenis van onzen Heer*; JEZUS CHRISTUS; *met Aanmerkingen van* G. C. B. MOSCHE. *Uit het Hoogduitsch. Tweede Deel. Te* Amsterdam, *bij* ten Brink *en* de Vries, 1821. 453 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3: 5: —

Over de waarde en inrigting, den smaak en het doel der Leerredenen, waarvan dit tweede Deel het vervolg levert, hebben wij ons, bij gelegenheid der beschouwing van het eerste, reeds verklaard, 't geen dan nu niet noodig zal zijn herhaald te worden. De elf Leerredenen toch, welke ons hier, over de Lijdens-Geschiedenis van onzen Goddelijken Meester, geleverd worden, zijn van denzelfden aard, even leerzaam, even stichtelijk, even geschikt, om verdere aanleiding tot nadenken te verschaffen, en ook de aanmerkingen onder aan, die nog al menigvuldig zijn, kunnen en zullen dit niet weinig bevorderen. De eerste of vijftiende Leerrede, (want de getalmerken loopen door,) over *Matth.* XXVII: 3—10. heeft tot opschrift: de ijsselijke gevolgen der zonde, blijkbaar uit de wanhoop van JUDAS. De opsteller deelt in de overtuiging van de meesten, dat deze ontaarde Jonger van JEZUS, zich die erge gevolgen niet heeft voorgesteld, welke zijne gruwelijke wandaad te weeg bragt. Hij zal zich aan eenen der boomen van den tempelberg verhangen hebben, en vervolgens afgesneden zijn, waardoor zijn lijk in het diepe, steenachtige dal zoo verpletterd wierd, dat het openbarstte, en deszelfs ingewanden uitvielen. In het tweede Deel, wordt de aandacht bepaald, bij de verharding van den Hoogepriester en oudsten, wel

naar

naar den tekst, maar niet naar het opschrift. Bij deze wijze van behandelen, had deze wel de stof voor eene andere Leerrede, dienen uit te maken. De zestiende Leerrede handelt, naar *Joan.* XVIII: 28—32. over de beschuldigingen tegen JEZUS, bij den Romeinschen Landvoogd ingebragt. Eerst worden de aanklagers, hunne huichelarij en onregtvaardigheid, en *dan* de beschuldiging zelve, zoo wel wat haren inhoud, als derzelver blijkbare boosheid betreft, beschouwd. In de zeventiende Leerrede, de goede belijdenis van JEZUS voor PILATUS, is *Joan.* XVIII: 33—38. behandeld en opgewekt, om dit verheven voorbeeld, na te volgen.

De vraag van PILATUS: *Wat is waarheid?* wordt als een bewijs, voor de snoodste ligzinnigheid in dezen Romein aangemerkt, en daaruit opgemaakt, dat hij een openbare minachter der waarheid geweest is. Wij voor ons zouden dit niet gaarne toestemmen. Uit den Tekst *Luc.* XXIII: 5—12. wordt, in de achtiende Leerrede, aanleiding genomen, om te spreken, over het misdadige der ijdele wereldgezindheid. Zeer te regt wordt in deze Leerrede aangewezen, dat men het bijzonder Bestuur van den Onzigtbaren ook daarin heeft op te merken, dat PILATUS den Heiland naar HERODES, en de laatste hem weder aan den eersten terug zond. Over de vruchtelooze pogingen van PILATUS, om JEZUS van de doodstraf te bevrijden, wordt in de negentiende Leerrede gehandeld, naar *Matth.* XXVII: 15—23. Zij worden hier beschouwd, van den eenen kant, als eene treffende getuigenis voor JEZUS vlekkelooze onschuld, en tevens ook van de andere zijde, als een treurig bewijs, waar toe toorn en nijd den mensch brengen kunnen. De gissing vindt men hier voorgedragen, dat PILATUS, met JEZUS te laten geeselen, eene poging

 zou

zou hebben aangewend, om te zien, of de Meester ook op deze wijze tot bekentenis van eene misdaad zou kunnen gedrongen worden; ons evenwel schijnt dit, met den loop van het verhaal en met des Landvoogds handelwijze in deze, niet te stroken. De twintigste Leerrede, heeft tot Tekst *Joan.* XIX: 1—5, en tot opschrift: Over den grooten smaad van den Koning der eere, die zelfs eenen Heiden trof. Hier en elders zijn aanmerkingen onder aan medegedeeld, over de harmonie tusschen de verhalen der Evangelisten, die van naauwkeurig onderzoek getuigenis dragen. Vreesselijk is hier de schilderij van de geeseling den Heiland aangedaan, aandoenlijk die van de grievende bespotting, in den Tekst vermeld, en van de honende tentoonstelling.

Over de verwerping van JEZUS door de Joden, wordt in de een en twintigste Leerrede gehandeld, naar *Joan.* XIX: 5—16*a*, als een bewijs van de hard- en blindheid der genen, die, hoewel zij den waren Godsdienst belijden, evenwel een boos, ongeloovig hart hebben. Dat de woorden van PILATUS: *Neemt Gij Hem en kruist Hem*, de taal zijn van een man, die gramstorig is over der Joden hardnekkigheid, en verdrietig over zijne te leurstelling, en dus geenszins een ernstig gemeend bescheid, wordt hier met SCHLEGEL en anderen, te regt opgemerkt. Ook vereenigen wij ons gaarne, met de volgende aanmerking:

„ Toen nu Pilatus hoorde, *dat Jezus zich voor Gods Zoon had uitgegeven*, *werd hij nog meer bevreesd* dan voorheen, om Jezus te dooden. Velen denken, dat de reden dezer nog grootere onrust van den landvoogd, daarin gelegen was, dewijl hij Jezus nu voor eenen der ondergoden hield, die, volgens de meening van Grieken en Romeinen,

wel

wel eens in menschelijke gedaante verschenen. (1) Maar deze opvatting is daarom reeds onwaarschijnlijk, dewijl Pilatus wel wist, dat de Joden slechts den Schepper van hemel en aarde, voor den éénigen waren God hielden, en derhalve ook dezen, en niet eene Grieksche of Romeinsche godheid bedoelden, wanneer zij van Jezus zeiden: *dat Hij zich zelven Gods Zoon gemaakt had.* Ook was het geloof aan zigtbare verschijningen der goden niet zoo eigen, in den tijd van Pilatus, bij zijns gelijken, als wel bij het gemeen. Het is dus waarschijnlijk, dat de verlegenheid van den landvoogd slechts nu daardoor toenam, dewijl hij, aan het denkbeeld van den Zoon des door de Joden vereerden Gods, buiten twijfel iets groots, iets verhevens hechtte, en zich overreedde, dat, daar Jezus zelfs door zijne ergste vijanden van geene misdaad overtuigd was, de getuigenis, die Hij, volgens zijne beschuldigers, van zich zelven had afgelegd, toch wel gegrond kon zijn, en dat hij zich daarom, ook volgens zijne denkbeelden van de Godheid, door Jezus te veroordeelen, zeer ligt op het onverantwoordelijkst kon bezondigen. Hij herinnerde zich ook mogelijk nu weder, de waarschuwing van zijne vrouw, en werd daardoor in de meening, dat Jezus een buitengewoon heilige was, nog meer versterkt. Daarom had dan ook deze nieuwe beschuldiging der Joden, bij Pilatus eene geheele andere uitwerking als zij verwachteden, daarom verhoorde hij Jezus op nieuws. *Hij ging toch niet alleen zelf weder in zijn paleis*, maar Jezus werd ook, op zijn bevel, wederom binnen gebragt. (2) Als dit geschied was, deed Pilatus de vol-

(1) „ Dit blijkt uit Hand. XIV: 11 Hoofdst. XXVIII: 6."

(2) „ Dit zegt wel Joannes niet uitdrukkelijk, maar het is echter zeker. Want hoe had de regter Jezus in zijn pa-

volgende vragen aan Hem: *van waar zijt gij? wie zijt gij eigenlijk? van wien stamt gij af!* (1) *Toen hem Jezus echter geen antwoord gaf,* (2) dewijl dit onderzoek niet voor den regterstoel van eenen Heiden behoorde, en of tot bespotting, of tot eene verkeerde opvatting van zijne verhevene waardigheid aanleiding had kunnen geven, hetgeen ook de reden was, waarom Hij zijnen tijdgenooten niet met duidelijke woorden ontdekte; *dat Hij de eeuwige Zoon van God was;* (3) zoo nam Pilatus dit wel euvel op, en zei-

paleis kunnen verhooren, indien hij Hem niet vooraf in hetzelve had laten brengen?"

(1) „Dat de uitdrukking, *van waar zijt gij?* hier beteekent: *van waar stamt gij af?* volgt uit het verband met het voorgaande. Pilatus wilde vernemen naar de afkomst van Jezus, en van Hem zelven hooren, of en in hoe ver Hij zich voor den Zoon van dien God, dien de Joden eerden, had uitgegoven."

(2) „De reden, waarom Jezus zweeg, was voornamelijk deze: dewijl Hij wist, dat Pilatus Hem toch niet zou begrijpen, wanneer Hij hem eene andere verklaring gaf over zijne afkomst, en toonde dat, en in hoe ver Hij Gods Zoon was. Wat hij weten moest, had Hij hem reeds gezegd. (Hoofdst. XVIII: 36, 37.) Dewijl echter Pilatus dit onderwijs niet aangenomen had, zoo was hij geen nader onderrigt waardig. Dit stilzwijgen van Jezus was dus ook wijs en welbedacht."

(3) „Dat Jezus zelfs zijne tijdgenooten niet met duidelijke woorden ontdekte: *dat Hij de eeuwige Zoon van God was*, kwam inzonderheid daarvan, dewijl Hij hun, vooral door zijne werken, van zijne goddelijke zending wilde overtuigen; en hen daardoor tot erkentenis zijner hoogere natuur poogde voor te bereiden, en op te leiden. Wat nu schoon Jezus niet deed, dat deden, na zijne hemelvaart, zijne Apostelen; deze toonden mondelijk en schriftelijk des te duidelijker, dat Hij de eenige, eeuwige, eigene Zoon van God was. (Joann. I: 1—14. Hoofdst. XX: 28. Kol. I: 15. Hebr. I: 3. 2 Kor. IV: 4.)"

zeide, trotsch op zijne magt: *wat is dit? waarom antwoordt gij mij niet, weet gij dan niet, dat uw lot van mij afhangt, dat ik magt heb u te laten kruisigen, maar ook magt heb u los te laten?* (1) Maar zijne vrees nam echter toe, zijn geweten ontwaakte, toen Jezus hem dus antwoordde: *gij zoudt geene magt over mij hebben, indien die u niet door eene hoogere magt was toegestaan.* (2) In- [illegible] tus-

(1) „ Hier vertoonde zich, ja wel de hoogmoed van Pilatus, maar ook tevens het natuurlijk gevolg van den trots, de onbedachtzaamheid namelijk, duidelijk. Want was Jezus een rebel, dan kon Pilatus Hem niet alleen laten kruisigen, maar dan was hij ook verpligt dit te doen. Maar was Hij onschuldig, zoo als Hij dit, volgens de overtuiging van den regter, wezenlijk was, dan stond het niet in de willekeur van Pilatus, of hij Jezus al of niet wilde loslaten, Hij moest dit veeleer doen, al wilde hij slechts de Romeinsche wetten handhaven. Het gezegde van Pilatus was dus onbedacht, en sprak zich zelf tegen. Maar hoe dikwijls vertoont zich niet eene dergelijke onbedachtzaamheid bij allen, die zich door deze of gene drift laten beheerschen?"

(2) „ Onder *de hoogere magt*, waarvan Jezus hier wel melding maakt, maar waarover Hij zich niet verder uitlaat, verstaat Hij: *de goddelijke Voorzienigheid en regering*. Want de uitdrukking *van boven*, beteekent in de taal des Bijbels altijd datgeen, *wat van God komt*, en door Hem of gewerkt of ten minste toegelaten wordt. (Zie Joann. III: 31 Jak I: 17. Hoofdst. III: 15, 17.) Deze Voorzienigheid had Pilatus *de magt om Jezus te kruisigen en los te laten*, toenmaals in zoo ver gegeven, in zoo ver zij had toegelaten, dat Jezus, op bevel van den raad, als een misdadiger gevangen genomen, en bij Pilatus beschuldigd was."

„ Jezus gaf dus een antwoord aan Pilatus, dat hem wel het onbetamelijke van zijn gezegde niet zoo deed voelen, als de Heer dit hem had kunnen doen voelen, maar dit antwoord was echter ernstig en onbeschroomd. Hij toonde dus ook nu in zijne diepe vernedering, dat Hij die lofspraak verdiende, die Hem eens een afgezant der Farizeërs gaf. (Matth. XXII: 16.) Ook thans vertoonde zich onze

tusschen (1) *hij, die mij aan u overgeleverd heeft, heeft grooter zonde,* (2) heeft zich aan grootere misdaad schuldig gemaakt"

„ Pilatus toch was een Heiden, vervreemd van de kennis des waren Gods, en daarom wandelende in de duisternis. Kajafas integendeel, die hier bedoeld wordt, was een hoogepriester des Allerhoogsten; en de oversten dat zijn de ouderlingen des volks, en de schriftgeleerden, omdat zij den schijn had-

Heiland als een navolgingswaardig voorbeeld van eene edele en tevens wijze vrijmoedigheid."

„ Geen wonder dan ook dat, bij de onrust, waarin Pilatus thans verkeerde, zijn geweten door dit gezegde zeer getroffen wierd. Van hier dan ook de verdubbeling van zijnen ijver, om Jezus uit de handen zijner vijanden te rukken."

(1) „ De uitdrukking van de onzen, door *daarom* vertaald, moet *intusschen* worden overgezet, want hoe volgt uit Jezus stelling: *dat Pilatus geene magt over Hem had, indien die niet van boven gegeven was,* het besluit: *daarom die Mij aan u heeft overgeleverd, heeft grooter zonde!* Dat dit woord door *intusschen* kan vertaald worden, blijkt uit Rom. II: 1. Joann. XIX: 29, e. z. v., en dan wordt Jezus rede ook duidelijker."

(2) „ Wanneer de Heiland hier niet van vele aanklagers, maar van éénen spreekt, zoo doet Hij dit, dewijl voornamelijk één, namelijk de hoogepriester, onder de vijanden van Jezus de hoofdpersoon was. (Zie Joann. XI: 51. Hoofdst. XVIII: 4."

„ Wanneer Jezus verder zegt: *dat hij, die Hem aan Pilatus had overgeleverd, grooter zonde had* dan Pilatus, zoo ontschuldigt Hij Pilatus wel, maar spreekt hem echter niet vrij; Hij geeft hem veeleer niet onduidelijk te kennen, dat het van hem ook niet wel gedaan was, dat hij, wel wetende dat de Joden Hem uit nijd hadden overgeleverd, Hem evenwel geen regt gedaan had, maar Hem zelfs had laten geesselen. Hoe duidelijk overtuigt ons dit ook van de grootheid van ziel van onzen Jezus. Wie heeft toch de onregtvaardigste en wreedste behandeling, met zulk eenen zachten en stillen geest verdragen?"

hadden van de wet te weten, en volgens derzelver uitspraken regt te doen, verbeeldden zich, leidslieden der blinden te zijn. Zij hadden het profetische woord dat zeer vast was, dat hen boven alle volken bestraalde. Maar evenwel toonen zij hier in hun gedrag, meer blindheid dan Pilatus, en Jezus zegt daarom te regt, dat hij, die Hem aan Pilatus had overgeleverd, Kajafas met zijne medgezellen, meerder strafbaar was, zich aan grootere misdaden schuldig gemaakt had, dan de landvoogd. Wie moet de waarheid van deze uitspraak niet beamen? Want bij den Hoogepriester en zijne medegenooten, was het eene moedwillige blindheid. Zij verwierpen den Messias om redenen, die vleeschelijke kloekzinnigheid hen inboezemde, tegen de getuigenis van hun eigen geweten. Zij verwierpen Hem, niettegenstaande de rijke maat van kennis, die hun door de schriften der profeten was te beurt gevallen. Zij verwierpen Hem, niettegenstaande de vele en groote wonderen, die de Heiland onder hen verrigt had, hoewel zij dezelve niet loochenen konden."

„ Hoe meer nu Pilatus, ook door het laatste verhoor, van Jezus regtschapenheid en onschuld was overtuigd geworden, des te meer spande hij al zijne krachten in, om de vijanden van Jezus te bewegen, dat zij van het verder aandringen op zijnen dood zouden afzien, hij deed hen tot dat einde nog verscheidene voorslagen."

Van SCHLEGELS uitlegging en opvattingen, wordt hier meermalen, en ook wel ter zake, gewag gemaakt.

De Tekst van de tweeëntwintigste Leerrede, is *Luc.* XXIII: 26, waarin het henen gaan van Jezus naar *Golgotha*, beschouwd wordt, als eene verpligting voor Christenen, om als hun Heer hen roept, gewillig te zijn, en zijn kruis op zich te

te nemen en Hem te volgen. Of onze Zaligmaker de doornenkroon nog om en op het hoofd had, toen hij naar *Golgotha* geleid werd, gelijk hier beweerd wordt, of niet, gelijk wij met anderen gelooven, doet weinig ter zake. Dat het dragen van het kruis van JEZUS, aanleiding gegeven heeft tot de bekeering van SIMON en zijn huis, is gansch geene onnatuurlijke gedachte.

De inhoud der drie en twintigste Leerrede, over *Luc.* XXIII: 27—31. is; de aandoenlijke aanspraak van JEZUS, op den weg naar de strafplaats, als eene waarschuwing aangewend, tegen het misbruik van Gods langmoedigheid. De toepassing van het door den Zaligmaker gebezigde spreekwoord: *Indien zij dit doen aan het groene hout, wat zal dan aan het dorre geschieden*, geschiedt hier niet als gemeenlijk. De Schrijver meent, dat men door dat *groene hout*, niet aan JEZUS, en de zijnen denken moet, maar begrijpt, dat deze woorden behooren aangemerkt te worden, als door de ongelukkige Joden uitgesproken. Hij verklaart ze dus, als men geene jonge en sterke lieden, waar van de vijand toch nog dienst kon hebben, spaart, wanneer het vijandelijk zwaard zonder onderscheid en barmhartigheid, zuigelingen, kinderen, jongelingen, mannen in den besten bloei hunner levens, vermoordt, wat zal dan het einde zijn, van ons bedaagden, afgeleefden? Op zich zelve goed, maar hoe komt dit in den zamenhang te stade! Wilde de Zaligmaker niet duidelijk, door dit toevoegsel, zijne gegevene verklaring, of voorspelling aandringen? Handelt men toch zoo met mij, wat zal dan eens — enz. Wij gelooven dit zeker.

De vier en twintigste Leerrede, over *Luc.* XXIII: 33. beschouwt de oogmerken van den smadelijken en smartelijken kruisdood van JEZUS;

dit geschiedt echter alleen in het tweede Deel; terwijl het eerste dient, om tot droefheid naar God, over onze zonden aan te sporen.

De laatste of vijf en twintigste Leerrede, over *Joan.* XIX: 19—22, beschouwt het opschrift boven het kruis van JEZUS geplaatst, als een bewijs van zijne onschuld en Koninklijke waardigheid, en tevens als een betoog, dat zijn rijk niet van deze wereld was.

„Is Hij," zoo leest men hier onder andere, „diegeen, van wien de Vader door eene stem uit den hemel verklaarde: *dit is mijn geliefde Zoon, waarin ik mijn welbehagen heb!* Is Hij dat, wiens aangezigt, bij zijne verheerlijking op den berg, blonk als de zon? Is Hij diegeen, die door één woord vol majesteit, zijne wederpartijders ter aarde wierp?"

„Ja, lieve Vrienden! Hij is het. Hij is het evenwel, hoewel zijn gelaat thans verdorven was meer dan iemand, en zijne gedaante meer dan andere menschenkinderen, alzoo dat zich ook velen aan Hem ergerden. Maar zalig is hij, die zich niet aan Hem ergert. Bij zijne uiterlijk misvorming blijft Hij nog steeds de schoonste onder de menschenkinderen, bij zijne zoo diepe vernedering, evenwel nog koning. Ook hier bezit Hij nog zijne inwendige schoonheid, de geheel onbevlekte onschuld zijner ziel, de volheid der godheid, die in Hem ligchamelijk woont. Ook hier nog heeft Hij magt over alle vleesch, over het geheele menschelijk geslacht. Ja hier, juist hier heeft Hij die verkregen. — Dit kruis, zoo aanstootelijk voor het vleesch, is, van een' anderen kant beschouwd, vol goddelijke pracht! Het is de volmaaktste triomf over de hel, de heerlijkste overwinning over den satan. Van dit kruis hebben zich, in de rijkste mate, troost, zegen en heil verspreid over eene aarde, die onder den last der zon-

zonden en den vloek der wet zuchtte, en de zielen van zoo vele duizenden, die door het bloed van het lam gewasschen, tot het aanschouwen van God gekomen zijn, strekken in alle eeuwigheid tot lof van het geslagte lam."

„Aan zijn kruis heeft Jezus zijn rijk gesticht. — Door zijn kruis heeft Hij het onder alle volken uitgebreid. — Onder zijn overwinnend kruis vinden wij, onderdanen van zijn rijk, hulp en bijstand, om al onze vijanden te overwinnen. — Van zijn kruis zegent Hij zijn volk en erfdeel met de heerlijkste goederen."

Hartelijk wenschen wij, dat de lezing van dezen bundel strekken moge, om den grooten Lijder, die ook in zijn laatste lijden het heerlijkst voorbeeld gaf, regt hartelijk te doen vereeren!

MNEMOSIJNE. Mengelingen voor Wetenschappen en fraaije letteren; verzameld door Mr. H. W. TIJDEMAN *en* N. G. VAN KAMPEN. *VII Stuk. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. *VIII en* 355 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3 : 10 : —

Ook in deze verzameling, hebben de Heeren TIJDEMAN en VAN KAMPEN, het nuttige met het aangename vereenigd. Met eene Verhandeling van den Heer Mr. A. BOXMAN, over de Dichtkunst beschouwd als de Geschiedschrijfster van het menschelijk geslacht, wordt dit boekdeel aangevangen. Zij is in eenen levendigen stijl geschreven, en herinnert bijzonder aan de oudheid, om de aangeslagene stelling, menigwerf met grond verdedigd, kort en krachtig te bevestigen. Men zal, offschoon dan ook niet in alles zijnen bijval

schen-

schenkende, den Heer BOXMAN hier gaarn hooren, op den hier gevolgden trant, den lof vermelden, van eene kunst, door CICERO ook in zijne schoone redevoering voor ARCHIAS, in navolging van zijnen vriend ENNIUS, zoo hoog verheven.

Dan volgt eene redevoering, behelzende eene beschouwing van de voornaamste denkbeelden, in het Grieksche Treurspel heerschende, met betrekking tot deszelfs doelmatige werking op het menschelijk hart, van P. VAN LIMBURG BROUWER, *Med. Doct*, De redenaar heeft zijn onderwerp wel doordacht, met oordeel behandeld, en te regt doen opmerken, dat er ook voor den Christen-Treurspel Dichter, van de Grieken, of liever van de weinige ons van hen overgeblevene schoone stukken in dit vak, nog wel wat te leeren valt, en ook na te volgen.

Het hierbij wel volgend Stukje, over het hartstogtelijke in de Dichtkunst, en de gebreken die zelfs voorname Dichters, in de voorstelling van hetzelve, somtijds begaan hebben, is van eenen Schrijver, die tot nog toe zijnen naam, zelfs voor de Heeren Uitgevers, bedekt heeft verkiezen te houden. Hij heeft natuurlijk geene volledige theorie pogen te leveren, maar slechts eenige aanmerkingen, afgeleid uit de wijze, waarop het menschelijk gevoel werkt, en tastbaar gemaakt voor een ieder, die den aard dezer werking immer met aandacht heeft nagegaan. Die aanmerkingen nu zijn zeer behartigenswaardig en behelzen eenen nuttigen raad voor jeugdige Dichters. De taal van den hartstogt is zeker natuurlijk, kort en krachtig, en de Dichter mist zijn doel, wanneer men duidelijk bemerken kan, dat hij zich moeite gaf, om te schitteren. Het is de grootste kunst, de kunst kunstmatig te verbergen.

Eene proeve over de wijsgeerte des levens, door C. PRUIS VAN DER HOEVEN, *Med. Doct.* vordert hierop de aandacht van den Lezer, en zal dezelve gewisselijk bevredigen. De gevoelens van EPIKUUR en ZENO, zijn er duidelijk in uitgedrukt, maar de ware levenswijsheid, zoo als het onvergelijkelijk Christendom die in hare ware eenvoudige schoonheid doet kennen, naar vereisch geroemd.

Niet ongepast hebben Heeren Verzamelaars hierop laten volgen, de verhandeling van eenen ongenoemden, over het leerstelsel van den Wijsgeer EPICURUS. Daar wij, over de eigenlijke denkwijze en leer van dezen Wijsgeer, zulke verschillende berigten en gevoelens ontvangen hebben, en een man als CICERO, onder anderen, zich tegen dezelve verklaard heeft, is het niet te verwonderen, dat men daarover in lateren tijd ook menigwerf gestreden heeft. De ons onbekende Steller dezer Verhandeling heeft aangetoond, dat de beroemde man, en zijn gevoelen beoordeeld zijnde, naar zijnen tijd en omstandigheden, geenszins met zulk eene verachting verdient behandeld te worden, als niet zelden geschied is, en wel eens gewoonte was.

Eene voorlezing van den Enkhuizer Rector GROEN, in eene vergadering van het Enkhuizer Departement, *Tot Nut van 't Algemeen*, heeft hierop eene plaats ontvangen. Zij behelst eene Proeve eener vertaling, van de Verhandeling van PLUTARCHUS, *Over de wijze, op welke men van zijne vijanden nut kan trekken?* Door eene uitmuntende Overzetting der levens van PLUTARCHUS, welke wij te danken hebben, aan den ijver en de kunde van den Hoogleeraar WASSENBERGH, en den nu wijlen Hoogleeraar BOSSCHA, is vooral ook die bekwame Grieksche Levensgeschiedschrijver, bij het algemeen onder ons, meer be-

kend geworden. Het kan dus zoo vreemd niet schijnen, dat de Heer GROEN, door deze overzetting, zijne hoorderen met de gevoelens en redeneerwijze van dezen menschkundigen Wijsgeer, wat meer heeft zoeken bekend te maken. De inhoud van dit Stukje is voor een ieder ook verstaanbaar genoeg, en de vertaling vloeijend uitgevallen.

Met veel genoegen zal men, vervolgens, in deze verzameling lezen, het oordeel van Professor SIEGENBEEK, over het zoo beroemde Hoogduitsche *Lied der Nibelungen*, welks onbekende maker in elks schatting, eene aanzienlijke plaats ontvangen moet, onder de echte Zonen der Dichtkunst. De Hoogleeraar geeft hier eenig verslag van den inhoud dezes merkwaardigen Dichtstuks, uit de dertiende Eeuw, en vlecht er de eene en andere proeve in, welke de lezing veraangenaamt, en in staat stelt, om over deszelfs waarde te leeren oordeelen. Onder anderen wijst SIEGENBEEK aan, dat, naar den inhoud, voor dit Dichtstuk, de naam beter voegen zou, *De ongelukkige liefde en bloedige wraak van Chriemhilde*, terwijl ook de *Nibelungen*, een fabelachtig heldenvolk uit het Noorden, daarin zoo weinig de hoofdrol spelen, dat men zelfs niet duidelijk kan opmaken, welk volk bepaaldelijk daardoor worde aangewezen. De wijze waarop de Hoogleeraar in de Nederduitsche welsprekendheid, deze eerste helft van het lied, den lezer hier heeft voorgesteld, zal, des twijfelen wij niet, het verlangen naar het vervolg en slot hebben opgewekt.

De overige 61 bladzijden van dit zevende Stuk, zijn gebezigd tot de plaatsing van eenige Gedichten, die de lezing van dit boekdeel ongetwijfeld zeer veraangenamen zullen. Zie hier den inhoud:

„ Het Geluk. Door J. V. D. D. RODRIGO *de Goth*. Tweede Zang. Naar het Engelsch van

SOUTHEIJ, door Mevr. K. W. BILDERDIJK. Het Nachtfeest van Venus. Uit het Latijn; door Mr. A. BOXMAN. Aan Mollij. Door Mr. L. R. Aan onze geliefde Vrienden T. in hunne nieuw betrokken woning. Door Mevr. K. W. B. Dichtren lot. Door Mr. W. B. In de Vriendenrol van den Heer KEMPER. Door *Denzelfden*. Aan den Heer J. T. BODEL NIJENHUIS, in zijne Vriendenrol. Door *Denzelfden*. Nog eene navolging van het Lied: *Wilhelmus van Nassouwen*, 1766; door wijlen Ds. J. VAN SPAAN, Predikant te 's Gravenhage. Bij den dood van den Wel Ed. Heer L. V. LEDEBOER, te Rotterdam. Door P. H. H. Blik in de Eeuwigheid. Door C. TEN HOET JZ. De Vrijgeest op het sterfbed. Door Mr. W. B."

Ter proeve nemen wij het laatste Dichtstukje, DE VRIJGEEST OP HET STERFBED.

De trotsche Dion sprak op de oever van zijn leven:
„Ik sterf, en met een hart dat God noch Duivel vreest;
„En zoo ge me in den dood een blijk van angst ziet geven,
„ô Wijt het aan een stuip, geen werking van mijn geest.
Wat zegt ge? Is dit gedrag diens Wijsgeers niet verheven? —
Neen; 't is der slaventaal in 't Roomsche zwaardgevecht,
Die, laag en eerloos laf, voor menschelijke oogen beven,
En met een valschen lach op 't huichlend aanzigt sneven,
Voor 't volksgeroep beducht: *Die lafaart houdt zich slecht.*

1815. B.

Binnen kort hopen wij, van de volgende stukken, ook te gewagen.

BE-

BESCHRIJVING van de geaardheid, de zeden en de Gewoonten van het Indische Volk, en van deszelfs Instellingen, zoo Godsdienstige als Burgerlijke, door den Abt J. A. DUBOIS. *Uit het Engelsch. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. *Eerste Deel, XXIV en* 320 *Bladzz. Tweede Deel,* 336 *Bladzz. en Derde Deel.* 380 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is te zamen f* 8 : 8 : —

De Engelsche Regering, heeft het Fransche Handschrift den Schrijver, die geene gelegenheid had, om zijn werk zelf ter perse te leggen, voor tweeduizend pagoden afgekocht; en, na het door eene bekwame hand in het Engelsch te hebben laten vertalen, de uitgave er van bezorgd. De Hollandsche Overzetter met hetzelve bekend geworden, oordeelde het zeer waardig, om onder ons in 't licht gegeven te worden, en heeft er daarom deze vertaling van gemaakt, welke wij nu voor ons hebben. Zoo min als de Engelsche Overzetter, heeft hij zijne aanmerkingen op de redeneringen van den Franschen Abt DUBOIS, (die om de moordtoneelen der Fransche Revolutie te ontwijken, in Indië eene schuilplaats zocht, waar hij sints vele jaren, als Roomsch Katholijk Zendeling, aan de bekeering der Heidenen arbeidt,) geoordeeld hier bij te moeten voegen, daar het eigenlijk de hier vermelde daadzaken zijn, welke de waarde van dit werk uitmaken. De Schrijver heeft geene ijdele aanmatigingen. Hij verzekert zijnen ledigen tijd besteed te hebben, in het bijeenzamelen der stoffen, en echte bescheiden voor dit zijn werk, — verklaart zijne bekendheid in deze dingen verkregen te hebben, door een

een vlijtig onderzoek van eenige werken, die onder de *Hindô's* zeer hoog geacht worden, en van eenige afzonderlijke gedenkschriften, van welker waarheid hij zich door eigene opmerking genoegzaam verzekerd kan houden.

„Maar het meest," zegt hij, „ben ik verschuldigd aan een naauwkeurig en geregeld onderzoek, hetwelk ik in staat geweest ben te doen, door een verblijf van tusschen de zeventien en achtien jaren, onder het volk, dat ik beschrijf, en door eenen naauwen en gemeenzamen omgang met menschen van allerlei Caste en stand, gedurende mijne reizen door zoo vele gewesten van dat land."

„Al den tijd, dat ik onder de inboorlingen vertoefde, maakte ik het mij ten vasten regel: *te leven, gelijk zij leefden*; in alles mij naar hunne zeden, naar hunne wijze van leven, en kleeden schikkende, en zelfs naar de meeste van hunne vooroordeelen. Op die wijze werd ik volkomen gemeenzaam met de verschillende stammen, welke het Indische volk uitmaken, en verwierf het vertrouwen dier genen, welke mij het meest in mijn voorgenomen werk van dienst konden zijn."

„Mijn groot oogmerk is geweest bescheiden in te winnen, die echt zijn; welke ik hier, in eenen eenvoudigen en onopgesmukten stijl, mededeele. Heb ik het, nu of dan eens, bij zulk eene verscheidenheid van onderwerpen, als ik behandel, gewaagd, mijne eigene gedachte te zeggen, en in onderzoekingen te treden, waartoe, noch mijne bekwaamheden, noch de gelegenheden, die ik tot onderzoeken had, mij geregtigden; verzoek ik mijne lezers, zulke uitweidingen niet toe te schrijven aan eene ijdele verwaandheid, of aan eenige aanmatiging van anderen te willen onderwijzen, waaromtrent ik mijn onvermogen gevoel, maar eeniglijk aan de begeerte, welke ik heb, om schrijvers, bekwamer dan ik, van vlugtige aanwijzingen over on-

onderwerpen te voorzien, welke den geest van den diepdenkendsten onderzoeker bezig kunnen houden."

Zijne befchrijving van het Indifche Volk, is inderdaad zoodanig, dat men er veel in vindt, het welk tot bevestiging dient, van 't geen men reeds van elders weet, maar ook niet weinig, dat men of geheel niet, of althans niet zoo naauwkeurig opgegeven, aantreft, als in dit werk. De eerste Afdeeling, eene algemeene befchouwing behelzende der Maatfchappij van Indië, gelijk zij hier genoemd wordt, heeft twaalf Hoofdftukken, de tweede over de vier Staten, in het leven van den *Brahman*, 39, en de derde, *Godsdienst* getiteld, elf Hoofdftukken, met een Aanhangfel, omtrent de fekte der *Jaind's*, en het geen hen voornamelijk, van de *Brahmanen*, onderfcheidt. Over de verdeeling in kasten, dat is klasfen of ftammen, laat de Schrijver zich zeer voordeelig uit, en deelt daarover zijne aanmerkingen mede, welke, al houden ze ook alle geen fteek, evenwel verdienen overwogen te worden. Dit kwade in zich zelve, heeft zeker ook iets goeds ten gevolge gehad. Naar zijn oordeel zijn de *Brahmanen*, (de voornaamfte en hovaardigfte kaste) niet door het Kanaal van *Egypte* of *Arabie* in *Indië* gekomen, maar door het Noorden of Noordwesten, en moet men hen voor affiammelingen, niet van SEM, maar van JAPHET houden, wier zetel men zal hebben te zoeken, in die lange keten van bergen (*Thermopijlen*) welke in *Europa* onder den naam van *Caucafus*, bekend is. Het getal van die Dorpen, waar geene anderen dan *Brahmanen* wonen, is thans zeer groot in de verfchillende Gewesten van het Schiër-Eiland, en zij worden gemeenlijk befchreven, onder den naam van de *Agragamen* of Bovendorpen. Welverre van met fommige heden-

hedendaagsche Schrijvers, die den toon zouden willen geven, in te stemmen, gelooft DUBOIS dat de vertelsels, op welke zich de tegenwoordige Godsdienstige eerbewijzingen der *Hindo's* gronden, van eene latere uitvinding zijn dan die der *Grieken.* De groote hoop der *Hindo's* houdt het daarvoor, dat men gelijke eer bewijzen moet aan alle Goden des lands, vooral aan de drie voornaamsten, *Brahma*, *Vischnoe* en *Siva*, *Trimurti* geheeten en zonder eenige voorkeur aan den een' boven den anderen te geven; ondertusschen bestaan er onder hen groote en talrijke aanhangen, van welke sommigen zich uitsluitend bij den dienst van *Vischnoe* houden, anderen bij dien van *Siva*, gelijk men, hiertoe lust hebbende, verder vrij omslagtig lezen kan. Afgoderij, bijgeloof en tooverij, regeren de *Hindo's* op eene vreesselijke wijze. Merkwaardig is, onder dat alles, eene aanteekening van den Schrijver, in welke hij verklaart onderrigt te zijn, dat de vader van eenen jongen *Brahman* hem, onder andere voorschriften, in 't geheim ook het volgende geeft: *Gedenk mijn Zoon! dat er maar één God is, de Heer, de onafhankelijke Gebieder en de oorsprong van alle dingen. Hem behoort elke Brahman in het geheim te aanbidden; maar denk ook, dat dit eene dier waarheden is, welke nimmer aan den gemeenen hoop bekend gemaakt moet worden, zoo gij dit openbaren wildet, zoude u groot kwaad overkomen.*

De *Veda's* hebben niets dat hen aanbeveelt, dan de oudheid, voor het overige, bevatten zij alle de ongerijmdheden van het Heidendom der *Hindo's*, niet slechts zoo als het oorspronkelijk geweest is, maar met alle de ellendige verdichtsels, welke nu nog in dat land geldig zijn, met betrekking tot de dweepachtige gestrengheden der Hindosche Kluizenaars, tot de gedaante veranderin-

ringen van VISCHNOE, of de schandelijkheden van de LINGAM enz. De zoo hoog vereerde *Brahmanen*, schamen zich niet openlijk te verklaren, dat onwaarheid te spreken, en een valschen eed te zweren, als het tot eigen voordeel strekt, deugdzame en verdienstelijke daden zijn. Trouwens hunne Godsvrucht zelve is, niet zelden ook, huichelarij, zij toonen veel op te hebben met de Goden, door welke zij hun brood winnen; maar als er niets te verdienen valt, of als zij door geene ongewijden gezien worden, schijnen zij zich weinig aan hen gelegen te laten zijn; zelfs lagchen zij soms mede, wanneer men met dezelve den spot drijft, en drijven de scherts nog verder. In 't geheim stellen zij zich rijkelijk schadeloos voor hunne onthoudingen, velen verachten zelfs hun eigen Godsdienst. Het goede dat men bij hen en andere Casten aantreft, wordt hier en daar ook wel opgemerkt, maar over 't algemeen is de schets, en zijn de bijzonderheden, welke hier in grooten getale voorkomen, geheel niet geschikt om voor hen in te nemen. Het lot der vrouwen, is er inderdaad beklaaglijk. Zij worden er zoo weinig geacht, dat men haar behandelt, als of zij eeniglijk geschapen waren tot vermaak der mannen, en om hen te dienen. Men rekent hen onbekwaam te zijn, eenige mate van geestvermogens te verkrijgen, welke haar, gewisselijk, eenen grooteren invloed in de maatschappij schenken zouden, door haar van meer belang te doen zijn, in de bedrijven des levens. Zij worden zoo laag geschat, dat, als een man iets niet goed gedaan heeft, het tot een spreekwoord geworden is, om te zeggen: *dat hij in den geest van eene Vrouw gehandeld heeft.*

Dat onze Vrouwen en Dochters lezen, wat in het twintigste Hoofdstuk des tweeden Deels voorkomt, aangaande de wetten en het lot harer sek-

fekfe bij de *Hindo's*, en dankbaar den zegen van het Christendom erkennen, ook hierin op te merken, dat zij met hare pligten ook hare regten kennen en genieten mogen!

Van het verschrikkelijk gebruik, dat de vrouwen zich levende met de lijken harer mannen laten verbranden of begraven, komen ook hier eenige voorbeelden voor, welke het menschelijk hart met weedom en afgrijzen vervullen moeten.

Over de Dichtkunde, den briefstijl der *Brahmanen*, het Hindosche schrift, en de lijkstaatsien der *Brahmanen*, zijn hier verscheidene merkwaardige bijzonderheden opgeteekend.

De Brahmanen, door den naam VANAPRASTHA of Woestijnbewoners onderscheiden, doch nu niet meer bestaande, worden in het negen en twintigste en dertigste Hoofdstuk beschreven, en ter dier gelegenheid opgemerkt, dat PYTHAGORAS en LYCURGUS, van hunne lessen en voorbeelden hebben zoeken te leeren; maar ook en met het hoogste regt, dat de wijsgeerte der Grieken, schoon van lateren oorsprong, spoedig die der Hindosche Brahmanen te boven ging, door de duidelijkheid harer bepalingen, door de schoonheid harer zedekunde, door het gelukkig gevolg, met welke zij alle wetenschappen behandelde, door hare onderzoekingen omtrent de natuur der Godheid, en door den afkeer, welke dit inboezemde voor de bespottelijke goden van het heidendom. Maar het zou onbillijk zijn te ontkennen, dat de Brahmansche Vanaprastha's, mede, groote voortgangen in de kennis der godheid, en in de zedekunde gemaakt zouden hebben, indien zij hunnen geest niet hadden laten voorinnemen door ijdele leerstellingen, betrekkelijk de middelen om de ziel te reinigen; waarvan zij de opvolging onvermijdelijk noodzakelijk achtteden, schoon dit zeker hunne geheele wijsgeer-

geerte bederven moest. Langs dien weg, werden de wijsten der Hindo's de dwaasten."

Een der kleinzonen van *Noach*, zal de grondlegger geweest zijn, van de zoogenaamde wijsgeerte van Indië, welke door dweeperij, bijgeloof en trotschheid zoo zeer bedorven is geworden.

Om één ſtaaltje aan te voeren van het fabelachtige, uit de Hindoſche Mijthologie, brengen wij, uit het twee en dertigſte Hoofdſtuk, dit bij van de reuzen (*de Enakim*) de tegenſtanders der Kluizenaars:

„ De reuzen van Indië verbeeldt men zich zoo ontzettend groot geweest te zijn, dat, om er eens eenen, die in slaap gevallen was, wakker te maken, men verpligt was verscheidene elefanten over zijn lijf heen en weer te laten loopen, en nog leed het een' geruimen tijd, eer hij gevoel had van hun gewigt. Zijne haren waren aan de stammen van de dikste boomen gelijk. Eens hing hij, in eene schermutseling met eenige goden, met welke hij in oorlog was, aan elke haar eene rots, en, zich midden onder zijne vijanden begevende, deed hij, door zich snellijk rond te draaijen, de bijster groote steenen, met zulk een geweld, om zich heen vliegen, dat hij ze allen daarmede overstelpte."

Trouwens de Hindo's worden hier gezegd ligtgeloovig genoeg te zijn, om alles gretig voor waarheid aan te nemen.

Even als, bij voorbeeld, de Chinezen en Egiptenaren, en de Grieken, bogen de Hindo's op eene zeer hooge oudheid, maar overtreffen nog alle volken der Oudheid, in deze ſoort van eerzucht. De Schrijver van de *Bhagavata*, een der oudſte en vermaardſte ſchriften, van die, welke de Hindo's erkennen, wordt gezegd, dat de *Jala-pralaijam*, of algemeene onderzetting

van water, alle menschen weg nam, behalven de zeven vermaarde RISHI's of boetelingen, welke met hunne vrouwen den algemeenen ondergang van het menschelijk geslacht, door middel van een schip, ontkwamen, daar VISCHNOE hen liet ingaan, en waarvan hij zelf de stuurman was. Hoe duidelijk herkent men hierin niet den oorsprong, waarop dan ook onze Schrijver hier aandachtig maakt.

De Spelen en Feesten der Hindo's, duiden ook den lagen trap hunner beschaving aan; en geen gunstiger getuigenis kan men van hunnen zoogenaamden Godsdienst geven, zij zijn toch de grootste Afgodendienaars. De gebouwen tot dit einde opgerigt, zijn zeer talrijk, maar morsig. Onze Schrijver gevoelt zich verpligt te verklaren: Een schaamteloozer en onbetamelijker Godsdienst, bestond er nimmer onder eenig beschaafd volk; naar de stalen hier menigvuldig bijgebragt, zouden wij er ook nog het woord beschaafd aflaten. Naauwelijks is er iets in de natuur, levend of levenloos, het welk de Hindo's niet dienen. De beschrijving hiervan in het derde Deel gegeven, bewijst dit en zal menig een verbaasd doen staan. De lezing brengt meer verveling dan stichting te weeg, hoe zeer de Schrijver zich ook in acht heeft genomen, tegen 't geen voor de zedigheid beleedigend is.

Over de *Pariahs*, en andere geringere Casten der Hindo's, als *Kuravers*, *Sukaters*, *Dumbars*, *Pakanatij*, *Kurumbars* en meer andere, treft men, in het zesde Hoofdstuk, korte beschrijvingen en Anekdotes aan, welke, al zijn ze maar voor de helft waar, dienen kunnen, om ons de waarde van ware verlichting en beschaving te doen kennen. De leer van de zielsverhuizing doet onze Schrijver kennen, als door PIJTHAGORAS, van de Indianen geleerd, wier oude boeken vol

zijn van deze leer, door de *Brahmanen*, *Purwa Janma* genaamd, en die tot op den huidigen dag daar aan vast houden. Ook nog, zegt de Schrijver, is men van menschen-offers niet geheel te rug gekomen, schoon ze den *Brahmanen* uitdrukkelijk verboden zijn, die er zelfs niet bij tegenwoordig mogen wezen.

In de achtste, negende, tiende en elfde Hoofdstukken, wordt eene schets gegeven van de burgerlijke en lijfstraffelijke regtsoefening, de Hindosche fabelen en vertellingen, en van het krijgswezen in Indië. De Hindo's hebben geen wetboek van openlijk gezag. Als zij zweren, leggen zij gemeenlijk de hand op het hoofd van den eenen of anderen Afgod, denzelven tot getuige inroepende, voor de waarheid van 't geen zij zeggen; maar geen land is er, waar men minder om den eed geeft, en geene Caste bij welke dezelve minder heilig is, dan bij de *Brahmanen*.

Onder de Hindosche fabelen zijn er eenige, die eene goede zedekundige strekking hebben. Hunne vertellingen zijn zoo beuzelachtig, dat ze alleen geschikt zijn, om kinderen te vermaken; de hier daarvan gegevene proeven, bevestigen dit zeer ongunstig getuigenis voldoende.

Het regt van de wapenen te dragen, dat te voren alleen aan de *Rajaputra's* toekwam, is nu algemeen, en alle Casten kunnen thans in den krijgsdienst treden. Na de *Brahmanen*, genieten de krijgslieden, van alle burgers, de grootste voorregten. De Hindo's, die, met weinig verschil, het schaakspel spelen, gelijk als men het bij ons doet, noemen het *Chatur-angam*, of een leger van vier wapenrustingen, en zij schijnen de eigenlijke uitvinders van dit bij eenigen zoo geliefd (maar bij anderen te veel tijds verspillend) spel geweest te zijn. In plaats van on-

onze *Kasteelen*, hebben zij Elefanten met kleine torentjes op den rug, voor de *Raadsheeren*, wagens, zoo als oudtijds in hunne legers gebruikt werden, en voor onze *Koningin* een *Muntri*, of Staatsminister, een Bevelhebber, die, gedurende het gevecht, telkens van plaats verandert, en bij wijle, als hij voorbij komt, een slag geeft. Voor dat de Europeanen zich bij de Hindo's hadden ingedrongen, was hunne zoogenaamde taktiek allerelendigst, maar sints dien tijd, hebben zij ook al hunne wijze van oorlogen veranderd, zoo wel om zich op het veld te legeren, als zich in vestingen op te sluiten. De beschrijving hunner wapenen hier geleverd, leert zien, dat ze wel twee en dertig verschillende soorten daarvan kennen, welke in hunne boeken eenen bijzonderen naam dragen, en afzonderlijk beschreven worden.

Het Aanhangsel doet de kleinere sekte der *Jaina's* kennen, als wel zeer in verscheidene opzigten verschillende van die der *Brahmanen*, zoo dat er een onverzoenlijke haat tusschen hen plaats heeft, maar die te voren toch met de kasten, tot het algemeene ligchaam der Hindo's behoorden, en na zekeren bloeijenden tijd gehad te hebben, nu het onderspit zoodanig gedolven heeft, dat de *Jaina's* nergens meer iets te zeggen hebben. Eenige van hunne bijzondere begrippen, in 't Godsdienstige en zedelijke, worden hier vrij omstandig beschreven, gelijk ook hunne burgerlijke regels van gedrag, rangen enz.

„Hunne vrees," opdat wij dit staaltje alleen aanvoeren, „van eenen doodslag te begaan, is zoo groot, dat de vrouwen, bij het schoonmaken van hare huizen, als zij de vloeren, naar de algemeene gewoonte der Hindo's, met koemest zullen gaan boenen, beginnen met dezelve zachtjes aan te vegen, om de insekten, die er op hup-

huppelen, te verwijderen, op dat er toch geen het slagtoffer van den schuier worde."

„ Om dezelfde reden onderzoeken zij, eer zij de pot gaan klaar maken, alles wat zij er toe gebruiken, en schudden er voorzigtig al de diertjes af, die zij er op vinden. Oordeelende, dat het even zoo misdadig is, een insekt te dooden, als een mensch om te brengen, zullen zij zelfs die diertjes niet mishandelen, welke er slechts schijnen te zijn om den mensch in zijnen slaap te storen. Als eene weegluis te vinnig bijt, zullen zij haar zachtjes aanvatten, en, zonder ze te schaden, op den grond zetten."

„ Zoo ook bevreesd zijnde van eenig levend schepsel met het water, dat zij drinken, door te zwelgen, dekken zij, als zij aan den vijver of de bron het gaan halen, zorgvuldig de opening van den emmer met een stuk gaas, om er de insekten uit te houden. Op gelijke wijze zal een dorstig reiziger, als hij onder weg drinken moet, aan den kant van den stroom, zich nedervlijen en een doek voor zijnen mond doen, om er het water door te zuigen, en zoo het gevaar te ontgaan van iets te dooden."

„ Niettegenstaande deze bijzondere begrippen en gewoonten is men, in de meeste gedeelten van het schiereiland, zeer verdraagzaam omtrent de Jaina's. Zij hebben, in verscheidene distrikten, vele fraaije tempels, daar zij, zonder hinder en stoornis, hunne plegtigheden, met de grootste pracht en den grootsten luister, uitoefenen."

Nu aan het slot genaderd, moeten wij den lezer verklaren, dat dit werk wel geene aangename lectuur oplevert, maar evenwel die waarde heeft, dat men met een volk, deszelfs begrippen, zeden en geäardheid bekend wordt, waar van de meesten weinig kennis dragen, en ook vele zeer ongegronde verhalen in omloop gebragt en geloofd zijn geworden.

De

De Schrijver schijnt ons toe, zoo getrouw als hij kon, verhaald te hebben. Zijne aanmerkingen, waarmede het werk doorweven is, zijn niet alle even gegrond, maar meest alle dragen ze toch het kenmerk van eene edele denkwijze en van eenen heiligen eerbied voor waarheid en Godsvrucht, van liefde voor den Bijbel, en van eene hartelijke zucht voor verlichting en beschaving.

BIJBELGESCHIEDENISSEN voor de Nederlandsche Jeugd. Vierde Stukje; Opgehelderd en versierd met vijftig koperen plaatjes. Door den Schoolopziener H. WESTER, *Broeder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1820. *VIII en 278 Bladzz. In kl. 12mo. De prijs is f* 1 : 2 : —

Uit den Bijbel alleen kunnen wij, zoo schreef de nu van zijnen arbeid reeds rustende brave Schoolopziener WESTER, meer ware wijsheid leeren, dan uit alle andere zedeschriften, zonder Bijbelkennis opgesteld, te zamen. Ja, geloof mij, lieve Jeugd! — want ik betuig het u uit eigene ervaring, — wanneer men met het beoefenen van Bijbelkennis bestendig met ijver voortvaart, zal men, door gedurige vorderingen, hierin meer wezenlijke genoegens en vreugde vinden, dan in alle andere nuttige oefeningen. In deze overtuiging heeft hij dan ook dit nuttig werkje opgesteld, waarvan wij hier het vierde Stukje voor ons hebben, en binnen kort iets uit het vijfde en laatste hopen te kunnen overnemen. Gelijk de vorige, zoo beantwoordt ook dit Stukje aan het doel, en is waardig der Jeugd in handen gegeven, en door haar gelezen te worden. Na zijnen dood stichte WESTER, met dit zijn werkje, nog veel goeds!

MEN-

MENGELWERK.

VOORLEZING,

OVER DE VEELSOORTIGE AANLEIDING, WELKE CHRISTEN-LEERAARS OOK UIT DE NATUUR ONTLEENEN KUNNEN EN MOGEN, OM VERLICHTING EN VERBETERING TE BEVORDEREN.

Gedaan bij den Ring Wolvega, *te* Wolvega *den 2den Mei 1821, door* W. MIDDELVELD, *Predikant aldaar.*

Ja Broeders! wij zijn Dienaars van het heerlijk Evangelie, van onzen eeuwiggezegenden Meester, die ons dien schat des Evangelies toevertrouwt, op dat wij vooral denzelven onder hen, die aan onze zorg aanbevolen zijn, met getrouwen ernst mogen uitdeelen, — en ja! het is dat Evangelie, het welk ons het dienstigste middel zijn kan, om, naar het verheven doel van onze eerwaardige bediening, leering, vertroosting en zedelijke verbetering, rondom ons te verspreiden. Zelfs, zonder dat ik dit nader toone, stemt gij mij dit uit u lieder gevoel en ervaring volgaarne toe, en het is hierom, dat wij er ons niet genoeg op kunnen toeleggen, om bij onze Gemeenten kennis van en liefde voor dat Evangelie aan te kweeken; het is hierom, dat wij de stof onzer onderhoudingen, al doorgaans uit het Evangelie, die onuitputbare bron van leering, blijdschap en veredeling! ontleenen moeten. Maar mijne Broeders! zouden wij den kring onzer werkzaamheden, tot heil van hen die

die wij met het onze dienstbaar zijn, ook nog wel niet wijder nemen mogen, nemen moeten? U lieden en mij zelven te onderhouden, „*Over de veelsoortige aanleiding, welke Christen-Leeraars ook uit de natuur ontleenen kunnen en mogen, om verlichting en verbetering te bevorderen.*" ziet daar, waarmede ik mijne spreekbeurt voor heden wilde vervullen. Hoort mij met broederlijke goedheid, schoon dan ook mijne tegenwoordige voordragt, slechts zulk een eenvoudig doel beoogt. Aan strikte orde wil ik mij niet zoo zeer binden, evenwel stel ik mij ten taak:

1. De groote vrijheid te herinneren, welke wij hebben, om ons in onzen schoonen werkkring ook van de natuur te bedienen, om daarna

2. Van de veelsoortige aanleiding, die ons ook de natuur ter beantwoording aan het grootsche doel onzer roeping biedt, het hoofdzakelijkste op te geven, en eindelijk nog

3. De wijze voor te slaan, waarop wij in dezen meest doelmatig en nuttig zullen kunnen te werk gaan.

I. Beginnen wij met ons de groote vrijheid te herinneren, welke wij rekenen mogen te hebben, om ons in onzen schoonen werkkring ook van de natuur te bedienen. Met hoe veel grond mijne Broeders! kan ik mij hier al dadelijk *in de eerste plaats* beroepen, op het gebruik, hetwelk er in die zelfde heilige schriften, die den grondslag onzer prediking bevatten, van de natuur gemaakt wordt! Van haar immers ontleenen die heilige schriften dikwijls hare gelijkenissen en zinnebeelden, om in dezelve de gewigtigste waarheden in te kleeden. Hoe vol is het boek Job van de allerschoonste voorstellingen, uit de geschapene natuur, ten bewijze, hoe veel belang men er toen reeds in stelde, om in derzelver schoonheden geen vreemdeling te zijn! en hoe vele schoone psalmen

men van DAVID en andere godvruchtige zangers kennen wij, die onze aandoeningen roeren, van den omgang dier heilige mannen met de prachtvolle, rijke en opleidende natuur getuigende! Ook de wijze SALOMO, bezat, onder den schat zijner wijsheid, kennis van en liefde voor de natuur, gelijk dit in zijne schriften doorstraalt, en, in de vermelding zijner wijsheid, vooral zoo treffend is aangewezen. Hij sprak ook van de boomen, van den Cederboom aan, die op den Libanon is, tot op den ijsop, die aan den wand uitwast, — ook van het vee, en verder van het gevogelte, en van de kruipende dieren, en van de visschen, 1 *Kon.* IV: 33. En zijn ook niet de redevoeringen der Profeten vol van zinspelingen op de natuur, den landbouw en het herderleven? ja, dit vooral niet te vergeten. En zonder nu verder iets uit dien vroegen tijd te noemen, hoe bediende zich vooral onzer aller Goddelijke Meester, met zijne leerlingen omwandelende, van de natuur, om van dezelve, zoo als zij hem voorkwam, stof tot belangrijk onderhoud te ontleenen! Niet slechts herinneren wij ons hiervan gemakkelijk meer dan eene proeve, maar vooral schiet ons hier weder die nooit genoeg geroemde rede, tevens voor alle tijden een vermanende wenk, te binnen: *Aanmerkt de raven enz. Luc.* XII: 24, 27 *en* 28. Wat, om niet meer te noemen, wat mijne Broeders! volgt uit al het aangevoerde gereeder dan dit, dat wij er dus ook zeker niet aan misdoen, dat wij ons ook in den kring onzer bediening, van de natuur, die ons overal geopende leerschool, tot ons oogmerk bedienen?

En hoe wordt onze vrijheid daartoe niet nog bevestigd, als wij opmerken, *in de tweede plaats*: Wij en ook zij, wier leering en stichting wij behartigen moeten, zijn zinnelijke menschen en worden, door hetgeen onder onze zinnen valt,

ligtst en ongedwongenst aangedaan, — en nu, de natuur, zij valt ons overal met hare onnoemelijke schoonheden in het oog, haar onderwijs is geheel voor onzen aanleg berekend, zij prijst zich, door eenvoudigheid en doelmatigheid, bijzonder aan. Neen, afgetrokkene redeneringen hebben die kracht niet, kunnen geenen zoo onmiddelijken invloed oefenen; door onze ervaring en door stellige daadzaken is het bewezen, dat onze zintuigen den gereedsten toegang tot onze zielen geven; en zouden wij ons dan niet van de natuur bedienen mogen, die ons zoo ligt treffen, en aandoening en gevoel zoo gemakkelijk in onze harten kweeken kan?

Ja, zouden wij dit ook nog niet eindelijk, *ten derden*, daarom mogen, wijl wij in waarheid de natuur, uit meer dan één oogpunt, kunnen aanzien, zoo als zij zich in den kring onzer werkzaamheden, met bijzondere kracht aan ons opdringt? Immers *vooreerst*, mag het zoo heeten, dat van Gods openbaringen aan zijne menschen, de natuur het eerste, de Bijbel eerst het tweede deel is; — en wij, die ons dat tweede ter uitlegging zien aanvertrouwd, zouden dan op dat eerste met een versmadend oog nederzien, en dat, daar beiden zich zoo naauw aan een sluiten? En stellen wij ook niet, *ten tweeden*, het tegenwoordig leven, als het voorbereidende voor het ander, dat eerst het eigenlijke leven zijn zal, voor? Maar nu dan, hier zeggen wij, dat wij opgevoed worden, en immers als wij eene opvoedingsinstelling beschouwen en roemen, komt het wel degelijk in aanmerking, wanneer de opzigter van dezelve eene wijze en goede keus gedaan heeft, nopens de plaats, waar zijne kweekelingen dagelijks verkeeren en de voorwerpen, die hen omringen, meest dienende ter hunner vermaking, en ten hunnen nutte. — Hoe kunnen wij er dan met te grooten ophef van

spre-

spreken, dat de groote opvoeder zijner menschen, ja waarlijk de heerlijkste plaats ter hunner opkweeking verkozen en de ontelbaarste voorwerpen hier gesticht heeft, die de onweerstaanbaarste magt der gemoedelijke stemming en opleiding kunnen oefenen! Ja, dit onaangeroerd te laten, zou geene verschooning vinden kunnen, te minder nog, *eindelijk*, daar de belofte, waarmede wij den innerlijken drang der deugd en der zedelijkheid nog nader mogen aanklemmen, de belofte is van eenen nieuwen hemel, en eene nieuwe aarde; en wij er, bij eenig redelijk nadenken, vrijelijk op rekenen mogen, dat in de wereld, waar voor wij hier gevormd moeten worden, ook bespiegeling en bewondering van de Goddelijke, daar dan nog verhevener zigtbare, werken des eeuwig — onuitvorschbaren, eene zeer gewigtige bezigheid en een voornaam deel van te genietene zaligheid zijn zal. Strikt genomen kunnen wij wel zeggen, dat de Bijbel ons eigenlijk bij het graf ontvalt, maar in het boek der natuur *zullen* wij dan nog daar over het graf lezen; want de grenzen van Gods schepping zijn ongemeten, onuitdenkbaar en behalven de werken, die wij hier bewonderen, zijn er nog tallooze heerlijkere in den wijden kreits van het verbazend geschapendom. Waarom dan niet, mijne Broeders! gelijk om alles, ook om dit met de natuur tot ons doel gepoogd? Daar deBijbel strikt genoemd maar een boek voor deze aarde, en *zij* als het voorportaal der gindsche vollere heerlijkere schepping is? Welk eene vrijheid, ja, meer dan vrijheid, welk een onafweerbare drang! Doch

II. Overgegaan nu, als zijnde vooral mijn oogmerk, om van de veelsoortige aanleiding, die ons ook de natuur ter beantwoording aan het grootsche doel onzer roeping biedt, het hoofdzakelijkste op te geven. Verlichting en verbetering rondom ons te bevorderen; ja mijne Broeders! deze is de

taak, die wij op ons namen en, welke taak wij op allerlei wijzen moeten vervullen. Waar is het, uit den schat der gewijde openbaring, bijzonder des Evangelies, kunnen wij het gereedste en in de rijkste volheid de middelen ter bevordering van die verlichting en verbetering nemen; maar hoe ons toch ook de natuur ter bereiking van dat heerlijk einde de veelsoortigste aanleiding biedt, zal ons blijken, wanneer wij de navolgende dingen slechts eenigzins onze nadere bepeinzing gunnen.

1. Door behulp der natuur, kunnen wij kennis van God en gevoel van zijne heerlijke eigenschappen gemakkelijkst en onbedwongenst inprenten.

2. Door haar kunnen wij den mensch zich zelven, uit het dubbel oogpunt zijner geringheid en grootheid, geschikst doen aanzien.

3. Door haar kunnen wij verschillende waarheden, door de openbaring geleeraard, harteliker prediken, nader aanklemmen, en eindelijk

4. Zij kan ons ook, in de voorstelling van de noodigste, gewigtigste, pligten dienen.

Vooreerst: zeide ik, kunnen wij, door behulp der natuur, kennis van God en gevoel zijner heerlijke eigenschappen, gemakkelijkst, en ongedwongenst inprenten. Neen, niets toevalligs, dat is het welk er zijn en ook niet zijn kon, kan er zonder zekere noodzakelijke oorzaak gedacht worden, en de geheele groote schoone wereld zou dan niet zulk eene eerste oorzaak vorderen? En daar alles zich een zeker onmiskenbaar doel gegeven ziet, hoe noodig moet er daar niet een wezen zijn, hetwelk aan alles dat duizendsoortig wijs en verheven doel gaf! Hoe gemakkelijk leeren wij reeds zoo al tot God opklimmen, dien wij dan ligt bezeffen kunnen, die oorzaak, dat wezen te moeten zijn! En om door het gevoel zijner almagt, zijner wijsheid, zijner liefde getroffen te worden, om deze deugden uit meer andere te noemen, hoe regtstreeks kan ons daartoe

de zoo heerlijke natuur dienen! O als wij doordenken over de magt, die er, tot het voortbrengen van het kleinder schepsel gevorderd wordt, en wij denken dan eens aan het verbazend gevaarte, hetwelk wij bewonen, aan de gevaarten verder in het ongemeten ruim des hemels geplaatst, en aan de oneindige uitgestrektheid van het heelal, welke groote gedachten grijpen ons dan niet aan van hem, die sprak en dit alles was er, die gebood en het stond er! Als wij onze aandacht verder vestigen, op de zoo naauwkeurige beweging der hemelsche ligchamen, of als wij denken aan de zoo schoone verdeeling onzer aarde in land en water, en in de verschillendste grondsoorten, of als wij de kunstige gedaanten en het duizendsoortig instinkt der dieren bewonderen, of de onberekenbare verscheidenheid van schepselen en gewassen navorschen; ô! hoe tot verstommens toe, worden wij dan niet door de wijsheid des Scheppers getroffen! Hoe onuitputtelijk moeten wij ons dan niet zijne kennis denken! En als wij nog eens op de verwonderlijkste inrigtingen, ten nutte van allerlei levende schepselen staren, met verrukking de zon zien schijnen, de wolken regen geven, de aarde haren vruchtbaren schoot zien openen, als wij ja zelfs het geringste diertje, naar zijnen aard door zijnen Schepper verzorgd, zich in zijn aanzien zien verheugen; hoe oneindig goed, hoe beminnelijk komt ons dan de Heer der natuur niet voor, de verzorger van alles! en hoe zeker werkend kunnen wij ons de indrukken daarvan ook niet bij anderen voorspellen! Hoe gemakkelijk wordt zoo niet de kennis van God en het gevoel zijner heerlijke eigenschappen, door de natuur bewerkt?

Maar ook nu, *ten tweeden*, door haar kunnen wij ook den mensch zich zelven uit het dubbel oogpunt zijner geringheid en grootheid geschikter doen aanzien. Dat bekende voorstelling ons vaak

tot ons oogmerk dienen kan, behoef ik niet te zeggen. Maar hebben wij het onbetwistbaar somwijlen noodig te prediken: mensch! hoe nietig zijt gij, bij God vergeleken! hoe heerlijk helpt ons niet de natuur tot die prediking! Trouwens, hoe dikwijls worden wij in onze navorschingen gestuit, zoo dat wij het hoe der dingen niet begrijpen kunnen! en welk eene kleine kracht worden wij vaak gedrongen de onze te noemen, wanneer wij het zien, hoe een losgelaten stormvlaag, vaak in een oogenblik ten gronde werpt, hetwelk wij in langen tijd met groote kosten en vlijt stichteden; hoe de woedende zee menigmaal met onze sterkste dijken en dammen spot, en één bliksemstraal soms eeuwen oude torenspitsen, en grijze eiken omwerpt en verwoest! ja, hoe ver ook de menschelijke kunst, door schranderheid en oefening het mag brengen, hoe nabij de kunstenaar zijne gewrochten ook aan de natuur mag leveren, wat is al zulk kunstwerk nog bij de natuur zelve, wier kunst, maaksel en kleuren, beitel en penseel beschamen, en den sterveling, ook van deze zijde, zijne geringheid kennen doet? Doch niet alleen tot deze voorstelling van geringheid, maar ook *anderdeels* tot het soms niet minder noodig in te prenten gevoel van voortreffelijkheid en ware grootheid, helpt de natuur uitnemend. Immers hoe ver overtreft de mensch alle dieren door zijn verstand! De mensch, hoe staat hij niet als aan het hoofd der gansche geschapene natuur! o, hoe hoog mag hij bij zich zelven opzien, wanneer hij denkt, dat hij onder de millioenen schepselen de eenige is, bij welks voortbrenging na al het overige, de Godheid als in alleenspraak met zich zelve, in de gewijde oorkonde voorgesteld wordt gezegd te hebben: „*Laat ons menschen maken, naar ons beeld en onze gelijkenis!*" En ja nog, hoe zeer dan ook dat beeld en die gelijkenis, door de zonde droe-

vig

vig wierd bezoedeld en als verloren, hoe kenbaar wordt hem toch nog zijne meerderheid, waarbij hij alles zich ten dienste weet te stellen, en welke meerderheid hij vooral dan onbetwistbaar gevoelt, wanneer hij zich te binnen brengt, hoe hij alleen, gelijk de verdere natuur, in zijn bouwvallig deel kan sterven, maar hoe zijne daarin gehuisveste ziel, de vernietiging trotseert, en voor eene eindelooze eeuwigheid is bestemd! o, welke gedachten van grootheid, aangenaam verzachtende het vaak verlevendigd gevoel van geringheid! welke diensten der natuur!

Doch al verder, *ten derden*, door de natuur kunnen wij verschillende waarheden, door de openbaring geleeraard, hartelijk prediken, nader aanklemmen. Zoo, mijne Broeders! prediken wij God als den Schepper en den Onderhouder der dingen, maar o met welk een sterker gevoel nu kunnen wij die prediking doen, wanneer wij er bij aanroeren, hoe rijk, en hoe vol van wonderen de natuur is! en mogen wij dien God als Vaden verkondigen, o met welke aandoeningen kunnen wij dan dien vadernaam leeren noemen, predikende: hij, die de sleutelen van de schatkameren des hemels heeft, en wiens de gansche aarde is, hij, gelijk aller God ook uw God, en uw Vader, en gij als zijn kind in den lusthof zijner schepping wandelende, o grootsche gedachte! Ja, de gansche groote zaak, mijne Broeders! die bijzonder tot onzen schoonen lastbrief behoort, het nimmer door ons afte handelen hoofdonderwerp onzer prediking, de ongemeene nederbuiging van God in Christus, hoe helpt ons ook niet zelfs de natuur, in haar met meer gevoel te vermelden! O! onuitputtelijke vertegenwoordiging! die God, die groote God, bij wien de mensch een worm is, die groote God slaat op dien mensch, hoewel bij hem maar als zulk eenen wemelenden worm, het oog van boven; en daar hij door eigen

 schuld

schuld ongelukkig is, drijft hem onnadenkbare liefde, met dat ongeluk bewogen, om het evenbeeld zijner Godheid, zich ten zijnen beste achter het stoflijk kleed der sterfelijkheid te laten verschuilen, en in dien staat, door lijden en sterven, vergeving en heil te doen verwerven. — Hoe? had hij dan het menschdom noodig? wat, wat zou, wat kon de mensch hem toebrengen? Verstommende goedheid! Gods Zoon, om onzen afval, van den troon des hemels, in den schamelen stal, en aan het schandelijk kruis. — Goddelijke nederbuiging, waarvan wij met te grooter ophef spreeken, wanneer wij op den voorgrond stellen, wat God, de God van het ongemeten heelal is, en wat wij maar zijn! En nog iets van onze prediking genoemd, ja vooral ook nog behoort het tot de taak ons aanbevolen, uitzigten in de eeuwigheid te openen, en den mensch, bij het gevoel zijner vergankelijkheid, te vertroosten: Sterveling, de slag des doods zal uwe ziel niet vellen, verbeid vrij eene gindsche toekomst, zelfs het oog der godheid zal uw stof bewaken, en eenmaal breekt ook voor uw geveldt ligchaam, de morgen der onsterflijkheid weder aan! Gewigtvolle prediking! en, o hoe verheldert ook nog niet haar de zoo tot alles dienende natuur! Immers volgt op den doodschen staat des winters, weder de herlevende lente, die het gelaat des aardrijks vernieuwt. Welk een voorgevoel stroomt ons niet reeds daarbij in! En slaat het oog op de vaak afzigtelijke rups, die het bladstruikje knaagt, en met gulzigheid tot een schraal geraamte maakt; een zoo nietig insect zal niet sterven, zonder na dat sterven eene veel heerlijkere gedaante te herkrijgen. Het zaad in den akker, zal eerst in den staat der verrotting overgaan, en daarna het veelsoortig, veel kostelijker plantje, den fieren graanhalm, of de heerlijke bloem geven. Misschien gaat niets op deze wereld verloren, zonder in eene andere ge-

daan-

daante weer te voorschijn te komen, — en dan zou God niet als eene zekere kiem ook van ons stof bewaren, en daaraan eene lente des herlevens kunnen geven? Ja ook, welk een licht nog over de geheele toekomst, door de natuur verspreid, doordien de mensch zijnen grootschen aanleg hier niet geheel bereiken, en in bewondering der werken van den maker, onmogelijk uitgeleerd worden kan; op deze wijze tevens van redelijke zaligheid te zuiverer gedachten verkregen hebbende, namaals de verhevene zaak, hier maar aangevangen, verder te vervolgen, tot in eene eindelooze eeuwigheid voort te zetten, van welk eene strekking is alzoo weder de natuur in deze! En nu, nog . . . .

Eindelijk, *ten vierden*, zij kan ons ook in de voorstelling van de noodigste, gewigtigste pligten nadrukkelijk dienen. Deugd en pligt te prediken; en daar door aan het geluk van onze medestervelingen te arbeiden, edele roeping! Hierin helpt ons nu ook bijzonder de natuur. Trouwens, eerbied voor het hoogste Wezen, hoe gemakkelijk storten wij denzelven in, te bate nemende, hoe oneindig groot dat Wezen aller wezens is, voor hetwelk wij derhalven niet te diep kunnen knielen! en dezen God lief te hebben, welke heerlijke drangmiddelen, die ons de natuur daar toe aan de hand geeft! Immers welk eene goedheid! dag aan dag verzadigt God alle zijne schepselen, als aan eene algemeene groote rijkvoorziene tafel, maar hoe vooral aan dezelve de mensch nooit vergeten, hoe zeer de mensch beweldadigd, voor wien de boomen en bloemen bloeijen, de vogelen zingen, tallooze schepselen werken! Neen, het kind kan zich in den schoonen hof zijnes vaders niet gevoelloos vermaken, en de mensch, het kind van den grooten besten vader, zou, in den rijken hof van dien vader

leven, zoo gezegend wezen kunnen, zonder dat er in zijne borst eene heilige vlam van liefde voor dien vader brandde? ja ook nog gehoorzame onderwerping, hoe geheel overwillekeurig dringt zij zich aan ons op! Hoe? Hij, die alles zoo wonderbaar bestuurt en regelt, hij zou ook niet het best ons lot kunnen regelen? tegen hem zouden wij morren, wanneer hij wil, dat wij de rozen hier anders niet dan aan stekelige stengels zullen plukken? Hem zouden wij als bedillen, wanneer hij tot onze opvoeding niet immer vreugde, maar ook somwijlen smarte noodig vindt? Voor hem zouden wij het hoofd laten hangen, of onze schouderen terug trekken, wanneer Hij soms lasten op die schouderen leggen wil, die wij als minder aangenaam uit ons zelven zoo niet zouden verkiezen? — Nog één pligt, liefde tot onze medemenschen, hoe krachtvol kunnen wij ze op dien grond prediken, dat wij zamen schepselen van denzelfden grooten Schepper, wandelaren in denzelfden vollen hof zijner goedheid zijn, dat wij zamen geheel van hem afhangen, en rijk of arm alles alleen van hem hebben. Zoo ook deugd en pligt prediking, door de natuur geholpen, en als vereenvoudigd. Zoo is dan, gelijk wij achten, nu met alles genoeg getoond, hoe in waarheid de aanleiding, die ons ook de natuur ter beantwoording aan het grootsche doel onzer roeping biedt, veelsoortig heeten mag. Mij is dus nog over

III. De wijze voor te slaan, waar op wij ten dezen, meest doelmatig en nuttig zullen kunnen te werk gaan.

Ik behoef het hier niet weder te herhalen, mijne Broeders! wij, die Dienaars van het Evangelie zijn, nemen wij vooral doorgaans de stof onzer onderhoudingen uit dat Evangelie, bouwen wij in kennis van deszelfs rijken inhoud, onze

Ge-

Gemeenten op, arbeiden wij, vooral door dezelfs leeringen, aan derzelver verlichting en verbetering! Maar, ter zake van de ons ook allezins tot ons oogmerk dienende natuur!

Bedienen wij ons, *in de eerste plaats*, veel van haar, bij onze afzonderlijke onderwijzingen, vooral der Jeugd! Welk eene veelsoortige aanleiding, wij, uit haar, ter bereiking van ons doel ontleenen kunnen, hebben wij getoond, en al het daar van gezegde, is wel degelijk van toepassing op onze afzonderlijke onderwijzingen. Wij herhalen er nu niets meer van, maar zeggen alleen, dat onze onderwijzingen, door, zoo veel het pas geeft, van haar gebruik te maken, eene bijzondere waarde verkrijgen. Immers overtuigen wij gemakkelijkst door bewijzen, van het geen in de zinnen valt, en zijn onze onderrigtingen, op deze wijze, meest voor de vatbaarheid zelfs van den eenvoudigsten berekend. Waarbij nog dit voordeel komt, dat het zoo ingescherpte vaak langer, ongedwongener bijblijft, omdat de natuur een leerschool is, die voor den mensch in allerlei jaren en kringen altoos van zelfs rondom hem blijft geopend. Zoete verwachting! van de zaadjes, die wij zoo in de jeugdige harten strooijen, blijft dan het daarvan opgekomen kiempje, vooral niet aan zichzelven overgelaten. — Onze kweekelingen, mogen in andere onderzoekingen dikwijls traag, al te traag zijn, de herinnering van het door de natuur ingescherpte zal ligt nog van zelfs weder nu en dan werken. Wel dan vooral de leeringen van den geopenbaarden Godsdienst ingescherpt, maar ons ook daarbij, zoo veel het dienen kan, van de natuur bediend!

Prediken wij voorts, *ten tweeden*, ook somwijlen over onderwerpen uit de natuur! De verscheidenheid boeit de aandacht, en waarom dan niet, hoe zeer wij de stof onzer Leerredenen door-

doorgaans uit het rijke heerlijke Evangelie nemen moeten, ook somwijlen in dezen de verscheidenheid bevorderd? Boyendien weet ik uit eigene bevinding, en dit weten zeker mijne Broeders met mij, dat van tijd tot tijd, eene Leerrede over een onderwerp uit de natuur, gretig gehoord wordt, en vaak van achteren nog lange bijblijft. Gelijk ons de verschillende saisoenen, van meer dan eene zijde, stof voor daarop passende Leerredenen leveren; — Zoo kan ons bijzondere vruchtbaarheid of wederkeerige schaarsheid, zoo kunnen allerlei dingen, die zich in de natuur afwisselen, zoo kan zelfs meer dan een natuurgewrocht op zich zelve, bij voorbeeld, de donder, de sneeuw, of iets diergelijks, spreekstof, voor eene openbare rede leveren, en onderhoudend en leerzaam worden. Vlechten wij dan ook, mijne Broeders, onder onze vele andere te houdene Leerredenen, soms zulke; want nut te doen, op welke wijze dan ook, is immers onze roeping?

Laat voorts, *ten derden*, de natuur ook ons vooral verscheidene beelden leveren, onder welke wij gewigtige waarheden inkleeden! zoo vinden wij ons in den Bijbel voorgedaan. — En in der daad, hoe treffend is de vergelijking van het menschelijk leven, bij het afvallend blad, bij het gras dat verdort en de bloem die afgesneden wordt. Hoe ongedwongen roeren zulke en soortgelijke beelden! Herinneren wij ons hier meerdere vergelijkingen nog, bij voorbeeld: van het onwankelbare van Gods trouw, bij de vastheid der bergen, van de werkingen van den geest, bij den vruchtbaren regen, van het woord des Evangelies, bij het in den akker gestrooide zaad, van de verschillende gesteldheden der menschen, bij de verschillende vruchtbare en onvruchtbare gronden, van de liefdezorg van JEZUS, bij de moederlijke teederheid der hen over hare kiekens,

hoe

hoe eigenaardig, navolgenswaardig mogen, moeten wij dezelve noemen! En hoe veel nog al niet meer kan ons op nuttige gedachten brengen, Mijne broeders! De zon met hare koesterende stralen, hoe ligt doet zij denken, en dan ook zeggen: „de heer is een zon en schild!" De langzame ontwikkeling van bladen en bloemen, tot volkomenen wasdom, hoe eigenaardig kan zij het beeld zijn van de trapsgewijze opklimming, tot alle menschelijke volkomenheid; — en het vernieuwd gelaat des aardrijks, hoe leidt het niet op tot nieuwen lust en ijver! En als alles in de natuur zoo gereed is, op den wenk hares gebieders, hemelen en uitspansel zijne eere vertellende, en de bosschen van den wildzang der gewiekte schepseltjes weergalmende, hoe gemakkelijk doen wij dan niet bij de lofstem van het gansch heelal, ook de onze en de verrukking onzer harten zich paren, hoe zeer, mijne broeders, treffen, dringen wij op alle zulke wijzen! Dit dan ook in acht genomen!

Voegen wij daarbij, *ten vierden*, ook nog ons eigen voorbeeld, door hetwelk wij toonen, beminnaars der natuur te zijn. Leeringen wekken, voorbeelden trekken; gedachtig aan dat kostelijk spreekwoord, voor ons vooral eene heilige opvolgenswaardige les, moeten wij, mijne broeders! door ons voorbeeld toonen, dat wij de natuur voor een heiligdom houden, waarin de Godheid als in haren tempel woont en gedurig door ons genaderd en aangebeden moet worden. O hoe gelukkig zijn van deze zijde onze standplaatzen, op het vrije land, waar wij de vogelen hooren zingen, boomen en bloemen bloeijen, de gewasfen groeijen zien, en rondom onze woningen, onze voeten onder duizende wonderen onzes Gods rondzetten kunnen! Benijden wij onze voor het oog gelukkiger broederen niet, die, in Steden staande, ja, daar dikwils meer aanmoediging dan wij genieten,

ten, verlichtere gemeenten hebben, maar die toch zoo dag aan dag niet den ruimen adem, in de vrije vrolijke natuur halen kunnen. Hoe vaak kunnen onze tuinen, onze onder ons oog, en als door eigen hand gekweekte vruchten ons de grootste aangenaamheid, en ons aanleiding tot de schoonste gedachten geven! Ja hoe menigmaal kan ons zelfs, gelijk straks is getoond, de rondom ons voor ons opgeslagen bijbel der schepping, rijke stof voor te leverene vruchten van onzen geest verschaffen! Neen, alle deze voorregten moeten wij niet gering achten, spreken wij er vaak met geestdrift over, en ons voorbeeld leere, hoe gaarne wij in de lieve natuur te huis zijn, opdat ook liefde tot hare beschouwing, tot hare bewondering, van ons tot anderen overga, en wij zoo maken, dat allen gaarne met ons in den bijbel der natuur lezen, en den Schepper en zijne schepselen verheerlijken!

Eindelijk nog, *ten vijfden*, trachten wij voor ons en anderen, vooral naar dat geloof in JEZUS CHRISTUS, in hetwelk wij uit de natuur dubbel rijke vreugd kunnen scheppen. Geloof in onzen Heer JEZUS CHRISTUS, geeft ons vrede met God in ons binnenste, en zonder zulken zielenvrede kunnen wij immers onmogelijk gelukkig, onmogelijk wel te moede zijn. — Neen, zoo het geweten nog tegen ons is, dan zelfs zijn ons de heerlijkste toneelen verdrietig, heimelijk paart zich onder dezelven de rustverstorende herinnering der zonde; ja alles rondom ons, moge zich dan vereenigen, om vreugde aan te brengen, toch zal het verwijtend geweten, ons in somberheid laten; tot in stille bosschen, op vreedzame velden zal ons dat geweten volgen, den hemel zullen wij dan niet gerust kunnen aanzien als den troon van hem, voor wien wij als wegvlieden moeten, elke goedheid zal ons verwijten en pijnigen; stugge onge-

gevoeligheid, zal ons dan van het kinderlijk voor den alomtegenwoordigen vader te knielen, weerhouden. Maar in het geloof, o ja! treft ons de vreugde van rondsomme, te meer voor onze vrije en in God geruste en blijde ziel. In den heer der natuur, zien wij dan onzen vader, in den grond onder onze voeten, 's vaders grond, in de schepfelen rondom ons, 's vaders schepselen. O! het zuiver paradijsgeluk, is dan voor ons als herkregen, als gelukkige kinderen wandelen wij blijmoedig in de vaderlijke dreven om, bij duizend dingen staan wij opgetogen stil, plengen menigen traan van aandoening, en ervaren als het voorgevoel in onze harten, van in gindsche toekomst van God en zijne werken nog oneindig meer te zullen zien, nog oneindig meer te zullen begrijpen. O broeders! dat geloof dan allen aangeprezen en zelve gekoesterd, — Zoo de vergewissing ons steeds meer en meer eigen gemaakt van den ja duizendsoortigen zegen, dien de natuur en ook het gebruik maken van haar, in onzen ambtskring in staat is te schenken.

DUNAAN EN DE KONINGIN RUMA.

(*Eene ware Geschiedenis.*)

In de eerste helft der zesde Eeuw, na CHRISTUS geboorte, heerschte over het gelukkig *Arabien*, HOMERITIS genoemd, een Joodsch Koning, DUNAAN. Van de wreede vervolgingen der Christenen door dezen Tiran, geven ons de Oostersche Schrijvers, onder anderen S. SIMEON, in zijnen brief aan den Abt SIMEON VAN GABRILA (1), uitvoerige berigten.

De-

(1) Zie ASSEMAN, Bibl. Or. T. I, p. 364. sqq.

Dewijl deze ons niet slechts belangrijke bijdragen opleveren, van het ruw en geestdrijvend barbaarsch karakter van dien Joodschen ijveraar, maar ook schoone trekken van sterkte van ziel, en standvastige verknochtheid aan de leer van onzen Verlosser, ook bij vrouwen, en zelfs bij jonge kinderen; zoo meenen wij onze lezers geen ondienst te zullen doen, als wij eenige dezer trekken opgeven.

Deze veroveraar en moordenaar der Christenen, belegerde de door Christenen bewoonde Stad *Nageran*, die den Vorst ARETAS toekwam, met een leger van 25,000 man; na dat hij zich vooraf reeds van het land der *Homeriten* had meester gemaakt, en eene menigte Ethiopische Christenen, die het Jodendom weigerden aan te nemen, en daar onder honderd en tachtig Priesters, had laten ombrengen, zoo als hij zelf roemt in eenen brief aan den Arabischen Koning, MONDER.

Reeds lag hij verscheidene dagen vruchteloos voor de Stad, thans liet hij de inwoners, die zijne overmagt wel moedig tegenstand boden, maar niet op den duur weerstaan konden, bekend maken: dat, wanneer zij zich overgaven, hij hun dan allen het leven en zijne gunst schenken zoude, maar dat, wanneer zij in hunne hardnekkigheid volhardeden, zij in hem eenen strengen wreeker vinden zouden.

Hunnen treurigen toestand en geringe magt overwegende, gaven zij de Stad aan hem over, vertrouwende op zijne beloften, maar hij had reeds besloten hun als ketters geen woord te houden, in zoo verre zij het Christelijk geloof niet wilden afzweren.

Na de overgaaf der Stad, liet hij zich al het goud en zilver, alles wat zij kostbaars bezaten, uitleveren. Hij beval dat hun Bisschop PAULUS voor hem verschijnen zoude, maar hoorende dat hij

hij reeds overleden was, liet hij zich zijn graf zoonen, zijn gebeente er uit halen en verbranden. De Kerk, alle de Priesters en wie verder in dezelve gevlugt was, offerde hij onmenschelijk aan de vlammen op. — De overigen beval hij CHRISTUS te verloochenen, en toen zij dit, met hunnen Koning ARETAS aan het hoofd, standvastig weigerden, liet hij hen allen ter dood brengen, en wel allereerst ARETAS, en de aanzienlijksten, schoon de Koning hem zijne trouwloosheid en wreedheid nadrukkelijk onder het oog bragt.

De vrouwen liet hij vermanen, om het heil harer kinderen te behartigen, en het leven van dezen, zoo wel als dat van haar zelve, door de afzwering van den Christelijken Godsdienst, te redden. Maar dit maakte zulk eenen geringen indruk op deze, dat juist door de voortdurende woede, en dreigingen van den Tiran, haar geestdrift, om voor de ware leer haar bloed te storten, dies te sterker en algemeener wierd.

Ja, er ontstond thans zulk een naijver onder de vrouwen, wie onder haar het eerst deze eer zou genieten, dat zij naar de geregtsplaats stroomden, en hoofd en borst aan het zwaard des beuls aanboden, slechts zich hier over beklagende, dat men haar dit geluk niet met de Godgewijde Maagden, waar van er verscheidene ter dood gebragt waren, of met hare mannen, op denzelven tijd had doen deelachtig worden. Ja, de kinderen deelden in deze geestdrift hunner moeders.

Van RUMA, de Gemalin van ARETAS, verhaalt de Geschiedenis het volgende: toen zij aangespoord werd, om zich over hare dochter te ontfermen, door de Joodschen Godsdienst aan te nemen, dewijl zij dan in het bezit van al haar vermogen en vorig aanzien zou hersteld worden, vervulde dit voorstel haar met zulk eenen tegenzin, dat zij oogenblikkelijk den Koning verliet,

en uitroepende: *Leidt ons ter dood, ter dood*, met teruggeslagen sluijer, vrolijk door de straten liep, en allen die haar bejegenden, tot dezelfde standvastige volharding opwekte. Gij kent mijnen vorigen toestand, vrouwen van *Nageran*, het zij gij Christinnen, Jodinnen of Heidinnen zijt, riep zij. Mijne edelgesteenten, mijne rijkdommen, alle aardsche nietige pracht, die ik bezat, heeft de Tiran belooft mij terug te geven, als ik CHRISTUS verloochenen wilde. Ik verlaat gewillig alle deze beuzelingen, en ik ga met een ongedekt aangezigt, dat gij voorheen nooit aanschouwt hebt, uit eenen gelukkigen echt, door het zwaard van den geweldenaar gescheiden, als bruid mijnen Verlosser te gemoet, ik en mijne dochter, om, gelijk de Heilige, die op aarde gekomen is, om voor ons te lijden, voor Hem en met Hem te te lijden, op dat ik met die zaligheid, die Hij voor ons verworven heeft, na een kortstondig lijden, moge bekroond worden. Volgt mij na geloofsgenooten, en verlaat uwe goede belijdenis niet, opdat gij niet, terwijl gij het tijdelijk leven behoudt, het eeuwige verliest.

Nu keerde zij weder naar het paleis des Konings, en verzocht om den marteldood te mogen ondergaan.

Toen DUNAAN haar andermaal vermaande, om op hare redding en die harer dochter bedacht te zijn, en zij echter steeds, haren ontblooten hals aanbiedende, niet anders dan dit riep: *Doodt mij! zendt mij naar mijnen gemaal, zendt deze naar haren vader!* beval de Koning haar neder te knielen, en eerst hare dochter te onthoofden, die naast haar liggende, even moedig den dood onder de oogen zag. Met een onafgewend gezigt aanschouwde RUMA, dat voor ieder moeder zoo hartverscheurend tooneel. Ja, toen haar het bloed in het aangezigt spatte, hief zij

de hemel, en riep: dit offer ik u mijn Heiland. Kort daarop werd ook zij gedood.

DUNAAN verklaarde in eenen brief, dat het medelijden vooral met de teedere schoone meisjes hem tranen gekost had, maar dat hij meende dat hij aan zijne waardigheid schuldig was, om zulk eene hardnekkigheid aan moeders en dochters zoo te moeten bestraffen. Evenwel stelde hij, op raad van den Hoogepriester, de onmondige kinderen der overige Christen vrouwen, in handen van krijgslieden om die op te voeden, maar onder deze ijsselijke voorwaarde, dat hen, mondig geworden zijnde, de keus moest gelaten worden, om of met aanneming van den Joodschen Godsdienst verder te blijven leven, of wanneer zij hardnekkig in die hunner vaderen wilden volharden, dan ook denzelfden dood als deze, door de handen hunner opvoeders te ondergaan.

DE CHIMBORAZO.

Deze berg is de hoogste van de geheele keten der *Anden* of *Cordilleren*. Zijn top is rond, en zijne hoogte bedraagt 22,000 voeten. Dewijl hij op de kust van *Zuid-Amerika* ligt, waar het den geheelen winter door regent, zoo verschijnt hij aanvankelijk, als de lucht weder fijner begint te worden, als een wolk aan den gezigt einder, maar hoe helderder de hemel wordt, dies te duidelijker kan men hem van de in zijne nabuurschap liggende bergen onderscheiden, boven welke hij zijn hoofd majestueusch om hoog heft. — De omtrek van den *Chimborazo*, daar, waar de sneeuw eindigt, bedraagt 22,968 voeten. De buitengewone digtheid der lugt, die op de *Anden* heerscht, helpt onbeschrijfelijk veel, om den glans van deze eeuwige sneeuw te verhoogen,

zoo wel als de betooverende werking der straalbuiging. De hemel, die onder de keerkringen, en in eenen zoo zuiveren dampkring azuur blaauw zijn moest, verschijnt hier in eene donkere Indigo kleur. Dit is het geval op de geheele *Cordilleren*, en maakt een zonderlingen indruk op de ziel der reizigers. Men voelt eene zekere huivering, met eerbied gemengd, als men voor het eerst een dezer beelden ontdekt, waarmede de natuur slechts daarom zoo spaarzaam schijnt te zijn, om onze verwondering des te meer gaande te maken.

Onder de Geleerden, die bij het onderzoek van den *Chimborazo*, den meesten moed en standvastigheid bewezen hebben, schitteren vooral de namen HUMBOLD, BONPLAND en MONTAFAR. Zij begonnen deze moeijelijke en gevaarlijke reis, onder het geleide van eenige Indianen, die echter uit vrees voor den dood hen dra verlieten. Zij lieten zich echter hier door niet afschrikken, maar beklommen eene hoogte van 16,000 voeten, en HUMBOLD verzekert, dat, wanneer hij en zijne reisgenooten niet door eene breede spleet verhinderd waren, zij zeker den top zouden bereikt hebben. Deze onoverwinnelijke hinderpaal verpligte hen intusschen weder neder te dalen, en alle drie kwamen zeer ziek in de vlakte terug. Zij schreven deze ongesteldheid toe, aan de menigte zuurstof, waarmede de lucht alom bezwangerd was. Ook maakten de menigte sneeuw, en de groote koude, den terugtogt zeer moeijelijk en smartelijk.

IETS OVER DE MUILEZELS.

De ervarenheid en het overleg dezer dieren, waarvan men zich op hooge bergen bediendt, is bewonderingswaardig. Komen zij bij eene helling,

ling, waar gevaar te vreezen is, dan volgen zij de onderscheidene kromten van den weg als of zij die voorheen onderzocht en naauwkeurig berekend hadden, om niet door eenige onregelmatigheid het regte pad te verliezen. Hoewel de muilezels, aan deze gevaarlijke wegen reeds gewoon zijn, zoo laten zij evenwel eene soort van vrees blijken, als zij aan zulk eene plaats komen. Dan blijven zij staan, zonder dat men noodig heeft den teugel stijf te houden, en geeft men hun bij vergissing de sporen, zoo helpt dit niets, en zij verroeren zich niet eer, voor dat zij hunne maatregelen van voorzigtigheid genomen hebben.

Zoo dra zij aan eene gevaarlijke plaats gekomen zijn, bespeurt men hunne verlegenheid. Zij beginnen te beven, en schijnen te overleggen. Daarop terwijl zij den weg zoo ver overzien, als slechts hunne oogen reiken kunnen, schijnen zij het dreigend gevaar te willen vermijden, waarop zij door sterk snuiven den ruiter oplettend maken, en hem als verlegenheid willen inboezemen, en wanneer hij, aan deze wijze van reizen niet gewoon is, wordt hij door deze voorteekenen zeer benaauwd. De Indianen op de *Anden*, dalen dan voor den muil-ezel neder, terwijl zij zich aan de rotsen en ontbloote wortelen der boomen vasthouden, en sporen de dieren door hun geschreeuw aan, om hen te volgen. Om van deze steile hoogten neder te dalen, gaan zij dus te werk. Zij zetten hunne voorpooten kort bij elkander, en gaan zoo iets voorwaarts, even zoo doen zij met de achterpoten. Zoo dra zij zoo ver zijn, schuiven zij nog eenige schreden voorwaarts, tot aan den steilen afgrond, en dan, zonder hunne houding te veranderen, glijen zij met zulk eene snelheid nederwaarts, dat men zeggen kan, dat de wind hun weggevoerd heeft. Ondertusschen

heeft de ruiter niets anders te doen, dan dood stil te zitten; want bij de geringste beweging zou het dier het evenwigt verliezen, en beiden zouden in den schrikkelijken afgrond storten.

Als een muilezel dezen gevaarlijken weg eenige reizen betreden heeft, krijgt hij in de *Cordilleren* eene soort van aanzien, en verdient dat men van zijne ondervinding gebruik make.

MENSCHEN-ETERS IN NIEUW-ZEELAND.

Een onlangs in *Engeland* terug gekomen Zendeling, de Heer LEIGH, was in *Nieuw-Zeeland*, waar hij zich zes weken ophield, getuige van eene wreedheid, die door verscheidene omstandigheden zeer merkwaardig is.

Toen LEIGH eens aan het strand, met een der hoofden der Inboorlingen in gesprek, wandelde, werd zijn aandacht gevestigd, op eene groote menigte menschen, die op een naburigen heuvel waren.

Hij vraagde naar de oorzaak van deze zamenkomst, en vernam dat men voornemens was een jongen te braden, die de vergaderde hoop dacht te eten.

Hij spoedde zich terstond derwaarts, om de waarheid van dit ijsselijk berigt te onderzoeken. Toen hij het dorp bereikt had, waar de menigte vergaderd was, verlangde hij dien jongen te zien.

De menigte scheen zeer verlegen te zijn over zijne tegenwoordigheid, en inzonderheid over zijn verlangen, even als of zij hunne schuld gevoeld hadden, en eerst op zijn dringend verzoek bragt men hem bij een groot vuur, dat op eenigen afstand brandde, waar men zeide dat hij den jongen vinden zou. Hij kwam voorbij de bloe-

diepe plaats, waar men het ongelukkig offer het hoofd had afgesneden, en toen hij tot het vuur naderde, werd hij zeer verschrikt, als hij een mensch van een woest uitzigt en reusachtige gedaante ontdekte, die geheel naakt, en met eene akse gewapend was. Hoewel LEIGH wel een weinig verlegen was, liet hij echter geene vrees blijken, maar verlangde driest den knaap te zien.

De Kok, want deze was dit vreesselijk monster, hieldt nu den jongen bij de voeten omhoog. Het kind scheen omtrent veertien jaren te zijn, en was reeds half gebraden. LEIGH keerde nu naar het dorp terug, waar hij verscheidene honderde inboorlingen in een kring vond zitten, met eene menigte *kumeri*, (eene soort van zoete aardappelen) voor zich, die zij bij het gebraden offer eten wilden. Zelfs de ouders van den knaap waren hier, om aan dezen afschuwelijken maaltijd deel te nemen. LEIGH bragt hun de onmenschelijkheid en wreedheid van hun gedrag onder het oog, en slaagde eindelijk in hen over te halen, den jongen te laten begraven, om de voltooijing van deze verschrikkelijke wandaad te verhinderen.

ANEKDOTE.

In *Baldwin's London Magazin*, vindt men een berigt van het gesprek van NAPOLEON, met den overledenen Voorzitter WEST, die in 1802, gedurende den korten vrede naar *Parijs* reisde, maar, om redenen, den eersten Consul niet bezoeken wilde, hoe zeer hem ook NAPOLEONS Ministers noodigden. Onverwacht kreeg hij een bezoek van een der Directeuren der *Louvre*, die hem verzocht in de galerij te komen, dewijl men daar eenige borstbeelden plaatsen, en zij-

zijne meening hier over gaarne hooren wilde. Dit kon hij niet weigeren. Als hij daar was, kwam op eens NAPOLEON, eenvoudig gekleed, maar door dertien Generaals omringd. Waar is de Voorzitter der kunsten in *Engeland?* riep hij. WEST was zeer verlegen. Dewijl gij mij niet hebt willen bezoeken, Heer WEST, zeide hij, zoo moet ik wel bij u komen, en het zou mij leed doen, als gij weder vertrokt, zonder dat wij ons hadden leeren kennen; wij hebben reeds een uwer bekenden hier, dien ik hoog acht. Te gelijker tijd, werd hem tot zijne groote verwondering, zijne eerste schoone schets van den dood op het vale paard (*Openb.* VI: 8.) vertoond. De eerste Consul, wenschte te weten, of deze schets ooit naar verdiensten uitgevoerd was, en voor wien. WEST antwoordde: „ voor den Koning" (GEORGE III.) O zeide NAPOLEON, de Koning van *Engeland* is een goed, een zeer Godsdienstig man. — Zij gingen hierop zamen door *de Louvre*, en als zij ter plaatse gekomen waren, waar men de borstbeelden zetten zoude, bleef NAPOLEON stil staan, met de armen over elkanderen, en scheen de oogen op een borstbeeld gevestigd, in diep nadenken verzonken te zijn. Eindelijk zeide hij tot den Engelschen Voorzitter: „ Mijn Heer WEST, stond het in mijne magt, dan wilde ik liever het origineel van dit borstbeeld zijn, dan van iemand, van wien ik ooit gehoord of gelezen heb." Het was het borstbeeld van WASHINGTON, en WEST wenschte hartelijk hem te kunnen zeggen, dat het slechts van hen afhing, zijne eerzucht te verzaken, en zich door de bevrijding van *Frankrijk*, een even grooten naam te verwerven. NAPOLEON herinnerde zich zeker, dat WEST een geboren Amerikaan was.

PRO-

PROGRAMMA.

De Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hield, den 14den en 15den dezer, hare 37ste Algemeene Vergadering, onder voorzitting van den Mede-Hoofdbestuurder, den Heer HENDRIK JUSTUS MATTHES, welke dezelve, des morgens van den eersten dag, ten negen ure, in de *Luthersche Oude Kerk*, opende, met eene Redevoering: *Over de zedelijke en Godsdienstige beschaving beschouwd als de voortreffelijkste band van vereeniging der menschen.* — Deze Redevoering werd voorafgegaan, afgewisseld en besloten, zoo door Zangstukken, welker vervaardiging de Ridder C. LOOTS, wel op zich had gelieven te nemen, als door Instrumentale Muzijk, beide gecomponeerd door den Heer J. L. P. L. FREUBEL, die tevens het Orkest dirigeerde, en was vereerd met de tegenwoordigheid van den Hoogedelen Gestrengen Heere Staatsraad, Gouverneur van Noord-Holland; eene Commisie uit de Edel Achtbare Heeren Burgemeesteren en Raad dezer Stad; den Wel Edele Gestrengen Heere Kommissaris van het Ministerie van Publiek Onderwijs, Nationale vlijt en Kolonien, binnen deze stad; eene Commissie uit het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten; voorts van Commissien uit Kerkelijke, Wetenschappelijke, Stedelijke of andere nuttige Inrigtingen.

Na den afloop der Redevoering, werd de Gouden Eereprijs ter hand gesteld, aan den Weleerwaardigen Heer HENRICUS HEPPENER, *Leeraar der Hervormden en Schoolopziener te Dragten*, mitsgaders de Gouden Eereprijs, benevens twintig gouden Dukaten, aan den Heer NICOLAAS GODFRIED VAN KAMPEN, *Lector aan de Universiteit te*

Leijden, en de Gouden Eereprijs, benevens tien gouden Dukaten, aan den Heer WILLEM HENDRIK SURINGAR, te *Leeuwarden*; voor derzelver, in den verledenen Jare, bekroonde Prijsverhandelingen. Voorts werden de Eereblijken wegens bedrevene Edelmoedige Daden, namens de Algemeene Vergadering, door den Voorzitter, uitgereikt aan BENJAMIN HARTOG, te *Wormerveer*; JEAN DANIEL BASTIEN LANDRÉ, te *Utrecht*; HUBERTUS VAN DAM, te *Wijk bij Duurstede*; JAN MEIJER, te *Gouda*; ADRIANUS VAN MIERENDONK, te *Zierikzee*; IZAAK NICOLAAS PIETER BARTELS, te *Weesp*, alle voor het redden van in het water gevallene menschen of kinderen; aan CORNELIS HENDRIK THEODORUS NAHUIJS, HENDRIK LELIEVELD, HENDRIK VAN DE KAMP, JAN VAN EIJSBERGEN en MANUS JANSEN, te *Oud-Zevenaar*, voor onvermoeide hulpbetooning in het redden van menschen en vee, bij zwaren watersnood; aan JOANNES BIENS, te *Ravestein*, voor gelijke daad, en aan KLAAS PIETERSZ. COMMANDEUR, te *Wognum*, voor het liefderijk verzorgen van een in levensgevaar zich bevindend boerenmeisje; zullende de Eereblijken, toegewezen aan zoodanige personen, als welke zich, mede door het bedrijven van Edelmoedige Daden, dezelve hadden waardig gemaakt, doch die niet ter Vergadering verschenen waren, worden toegezonden, aan de Departementen of Authoriteiten, welke daarvan de opgave gedaan hebben; als: aan KLAAS BAUKES VAN DER MEER en ANNE ATZES OSINGA, beide te *Vetwellingerga*; FRANCISCUS TOMBELLE, te *Nieuwpoort*; ARIEN JACOBS VAN DER BAAN, te *Leeuwarden*; MEINDERT REPKES VAN DER MOLEN, te *[illegible]vliet*; HENDRIK WANTRINK, te *Bodegrave*; KAREL VAN ELVERDINGHE, te *IJperen*; JEAN DE FRANCE, FRANCISCUS TOURLAMIN en BERNARDUS TOURLAMIN, alle drie te *Brugge*; NIKOLAAS KLEIN, te *Waudrechem*; ETJE DE VRIES, geb. HENDRIKS, bij *Steenderen*

WOOD-

WOONSCHING; BARTELD BOTS, te *Assen*; ARNOLDUS JACOBUS COMPEER, HENDRIK VELDMAN en CORNELIS HALE, alle drie te *Middelburg*; CHARLES JOHN MAITLAND, te *Veere*; CORNELIS KLEIWEG, te *Goes*; DAVID TROMPETTER, te *Schagen*; SIJTSE LIJES DE WIT en DIRK MONSMA, beide te *Harlingen*, GRIETJE BOON, te *Wormerveer*; JAN HENDRIKS BURRIS, CLAAS WATTES, GEDGJE JAN SCHAAP en DIRK JAN SCHAAP, alle vier in de *Wildervank*; KAREL CALLEWAERT, te *Dixmuiden*; JAN HENDRIKS en HENDRIK JAN VAN DER WEDDEN, beide te *Nijmegen*; JURRE BRUINSMA, te *Bolsward*; DIRK LAMME, JURRIANUS LORETTE, JAN LORETTE, PIETER LARIVE, PIETER DOR, JAN ROBBENSCHAP, NICOLAAS VAN DER MONDE en PHILIP STIESING, alle acht te *Utrecht*; HENDRIK KRAAK, te *Groningen*; GERBEN JANS KOEHOORN, te *Franeker*; JAN BARON, te *Tiel*; GERRIT INGEL en HERMEN SPEERING, beide te *Rosfum*; CORNELIS VORMERS, te *Well*; JACOBUS RIJKEN, te *Leijden*; WILLEM BORSBOOM en PIETER ANTHONIE HAARING, beide te *'s Gravenhage*; WILLEM ALBLAS, te *Maastricht*; JOHANNES CORNELIS AARTS en JAN TER HORST, HZ., beide te *Amersfoort*; alle voor het redden (of het aanwenden van pogingen tot redding) van in het water of door het ijs gevallene menschen of kinderen; aan FRANCISCUS BORREY, te *Sweveszeele*, voor het redden van een kind, bij zwaren brand; aan ANNA ASPESLAGH, geb. DONNIJS, te *Ostende*, voor het betoon eener belangelooze menschenliefde, gepaard met opoffering van tijd en genoegens, ten einde de spijsuitdeeling aldaar geregeld en aan de ware behoeftigen te doen plaats hebben; aan JOANNES DONKERS, FRANCIS DE WAAL, JAN VEREN, WILLEM DIRKS en THOMAS VAN DEN ANKER, alle vijf te *Ravestein*; voor het redden en verzorgen van een en veertig ongelukkigen, bij zwaren watervloed; aan PIETER LANGENDAM,

DAM, LEONARD VAN EST, ADRIANUS VERMEULEN en REINIER BUSKES, alle vier te *Nijmegen*; aan JAN VAN WOERKUM, ROELOF SCHOUTEN, JAN TAX, PETER MEIJNDERS, JAN ALBERTS, JAN RUTTEN, JAN JANSEN, WILLEM VAN DER HORST en HENDRIK VAN DEN TOORN, alle negen te *Oosterhout*, voor het redden van een aantal ongelukkigen, bij zwaren ijsgang en watervloed; aan MATJE JANS, te *Leeuwarden*, voor het liefderijk huisvesten en verplegen eener zeer behoeftige kraamvrouw; aan JACOBUS DE GROOT, JAN DE GROOT, CORNELIS SCHIPPERS en HENDRIK KOOLE, alle vier te *Wolphaartsdijk*, voor het redden van een zestal op een gestrand vaartuig zich bevindende passagiers; aan VOLKERT JACOBS VISSER, CORNELIS GRIPPERTS, LOLLE TIEDES, JACOB FOLKERTS en GRIPPERT CORNELIS, alle vijf te *Ameland*, voor het redden van een vijftal schipbreukelingen; aan PIETER KORNELISEN en HARMEN KLASEN, beide te *Harderwijk*, voor het redden van een drietal, op een omgeslagen en zinkend vaartuig, in doodsgevaar zich bevindende personen.

Des namiddags, ten ruim één ure, in de Kerk der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente, de eigenlijke werkzaamheden der Vergadering aangevangen zijnde, werd door Hoofdbestuurders der Vergadering vooraf herinnerd, het door hen, onder dagteekening van 16den van Sprokkelmaand dezes Jaars, aan de Departementen rondgezondene Berigt, nopens den uitslag van de beoordeeling der *zeventien* Antwoorden, op de bij dat Berigt gemelde Prijsstoffe:

Welke zijn de meest geschikte en doelmatige middelen, welke zouden kunnen worden aangewend, zoowel door bijzondere personen als door deze Maatschappij, om voor te komen, dat het goede, hetwelk de kinderen, op welingerigte scholen, door een doelmatig onderwijs geleerd hebben, na het ver-

verlaten derzelve, in hunnen eersten leeftijd niet weder verloren gaa? (*)

Waarna door hen werd kennis gegeven:

1. Dat op de Prijsstoffe; *Welke is de geschiktste wijze, en welke zijn de meest gepaste middelen, om de Aardrijks- en Geschiedkunde, bij het onderwijs in de Lagere Scholen, dienstbaar te maken, zoowel ter beschaving van het verstand, als ter vorming van het hart, bij de jeugd uit de min gegoede klasse; opdat beide deze wetenschappen voor dezelve geene bloote klanken eener ijdele praalvertooning zijn;*

Twee Antwoorden waren ingekomen, geteekend met de spreuken:

No. 1. *Nos institutionem professi, non solum scientibus ista, sed etiam discentibus tradimus: ideoque paulo pluribus verbis debet haberi venia.*

QUINCTILIANUS, l. 2. c. 1.

No. 2. *De mensch stijgt slechts in waarde en rang*
Als hij zijn' geest beschaaft,
Zijn hart veredelt, en door deugd,
Zijn hemelsche afkomst staaft.

VAN HALL.

Dat aan No. 1. dezer stukken door *twee* der Beoordeelaars, en aan No. 2. door *drie* derzelve, de uitgeloofde Eereprijs was toegewezen; weshalve op deze Prijsstoffe *geene* bekrooning had kunnen geschieden.

De voornaamste bedenkingen der Beoordeelaars, omtrent de betrekkelijke waarde dezer beide Beantwoordingen, komen hierop neder:

Volgens de meeste der Beoordeelaars is de methode, in de Beantwoording No. 1. voorgesteld, om het Aardrijkskundig onderwijs tot het bij de Prijs-

(*) Zie Nederl. Staats-Courant van den 20sten Februarij, 1821, No. 44, en Amsterdamsche Courant van den 21sten Februarij, 1821, No. 45.

Prijsvraag bedoelde einde in te rigten, niet volledig genoeg ontwikkeld; terwijl ook de hulpmiddelen te kostbaar en niet alle voor de *Lagere* Scholen geschikt zijn. Bovendien wordt de doorgaande stijl van dit stuk, hoe verdienstelijk hetzelve anderzins in wijsgeerige en ter zake dienende aanmerkingen gehouden worde, niet duidelijk, onderhoudend en afwisselend genoeg geacht, om algemeen te worden verstaan en tevens tot eene geschikte handleiding voor Onderwijzers te kunnen dienen.

Wijders is, ten aanzien van dit Antwoord, aangemerkt, dat hetzelve eenige strijdigheden bevat; zoo wordt, bij voorbeeld, door den Schrijver verklaard, dat het noodig is, de Aardrijkskunde met de Geschiedenis te verbinden; terwijl hij, echter, deze beide wetenschappen met alle mogelijke abstractie behandelt.

Eindelijk wordt de stelling, dat men, bij het onderwijs der jeugd, *niet* van het eenvoudige tot het zamengestelde of meer verhevene moet opklimmen, maar veelliever van het algemeene tot het bijzondere behoort af te dalen, door eenige der Beoordeelaars, als ondoelmatig en strijdig met den gang van het jeugdig onderrigt, beschouwd.

Aan de Beantwoording No. 2. is, door de meerderheid der Beoordeelaars, niet alleen de voorkeur boven No. 1. toegekend, maar ook hooge lof toegezwaaid; schoon ook de daarin voorgestelde methode, om het Aardrijkskundig onderwijs ter beschaving van het verstand en vorming van het hart te doen strekken, door sommige derzelve, niet geacht wordt, in derzelver geheel, tot het voorgestelde doel te kunnen dienen.

Voorts wordt de beschrijving der Provincie *Drenthe*, ingerigt als model voor de beschrijving der overige Provinciën, door Beoordeelaars, on-

volkomen geacht en van onjuistheden niet geheel vrijgesproken.

2. Dat op de Prijsstoffe: *Eene korte Natuurlijke Historie onzes Vaderlands, of wel eene beknopte Natuurkundige beschrijving van al die voorwerpen, in de drie Rijken der Natuur, welke afzonderlijk of bij uitsluiting, of ook gemeen met andere Landen, in het Koningrijk der Nederlanden worden gevonden,* — geene Beantwoordingen waren ingekomen.

3. Dat *hetzelfde* had plaats gehad ten aanzien der Prijsstoffe: *Eene geschiedenis van alle de Nederlanden, van derzelver vroegste tijdperken af, tot op de vereeniging daarvan, onder Keizer* KAREL den Vijfden.

4. Dat op de Prijsstoffe: *Waarin is het misdadige, of dikwijls belagchelijke, dikwerf zeer schadelijke, van de zucht tot eene ontijdige standsverwisseling gelegen?*

Vier Antwoorden waren ingekomen, geteekend met de spreuken:

No. 1. *Geniet de zegening des Heeren,*
Derft willig 't geen gij moet ontberen;
Daar ieder stand waarin gij leeft,
Zijn zoetheid en verdrieten heeft.
Smoor in uw denkbeeld dat vermeten,
Als of Gods liefde u had vergeten,
Die meer dan ge ooit verdiende u schenkt,
Maar nooit iets 't geen uw heilstand krenkt.

GELLERT.

No. 2. *Tevredenheid is de zuiverste bron van het menschelijk geluk.*

No. 3. *Nisi utile quod facimus, stulta est gloria.*

No. 4. *Ik heb geleerd vergenoegd te zijn in 't gene ik ben.*

Dat vier der Beoordeelaars aan het Antwoord No. 3. den uitgeloofden Eereprijs, in de *Gouden Medaille* bestaande, hadden toegewezen; terwijl ook

ook de overige Beoordeelaars aan hetzelfde Antwoord hoogen lof hadden toegezwaaid.

5. Dat, eindelijk, op de Prijsstoffe: *Welke zijn de kundigheden, die onontbeerlijk zijn voor alle standen in de menschelijke zamenleving? — welke bekwaamheden zijn noodzakelijk in elken bijzonderen stand der menschelijke bedrijven?*

Geene Antwoorden waren ingekomen.

Het Naambriefje der onder No. 4. vermelde bekroonde Verhandeling, hierop, door eene Commissie uit de Afgevaardigden, geopend zijnde, bleek Schrijver der Verhandeling onder de spreuk: *Nisi utile quod facimus*, enz. te zijn de Heer WILLEM MESSCHERT, te *Rotterdam*.

Hierop werden de Naambriefjes, tot de onbekroonde Verhandelingen behoorende, ongeopend en openlijk verbrand.

Wijders werd door den Secretaris herinnerd, dat, om te beantwoorden *voor den eersten van Wintermaand*, 1821, onder de daarbij vermelde uitlovingen, opgegeven waren:

No. 1. *Een Handboek of Gids des gedrags voor jonge lieden van veertien jaren en daarboven; bevattende de zedelijke pligten, welke in het bijzonder in dien leeftijd te pas komen, en de gevaren en nadeelen, waaraan jonge lieden, door verzuim van gezegde pligten, zich blootstellen; met onderrigting en waarschuwing, om zich daarvoor te behoeden.*

De gewone Gouden Medaille.

No. 2. *Een volledig Overzigt van de belangrijke Reizen der Nederlanders, zoo te land als ter zee; met ontwikkeling der voordeelen, die dezelve aan de Kunsten en Wetenschappen, en aan de welvaart des Vaderlands, hebben toegebragt.*

De gewone Gouden Medaille, benevens tien gouden Dukaten.

No. 3. *Een betoog van de diepe wijsheid en grootte*

te menschenkennis van JEZUS, *doorstralende in zijne leere en leerwijze, in zijne verhalen en gelijkenissen; in zijnen dagelijkschen omgang en zijne verkeering met zijne leerlingen, zijne vijanden en andere menschen.*

De gewone Gouden Medaille.

No. 4. *Waardoor, en op welk eene wijze, is het beste de smaak van den gemeenen man, ten aanzien van het kiezen van vermaken en uitspanningen, en hetgene de verkeering met zijns gelijken en ook andere lieden aangaat, te verbeteren?*

De gewone Gouden Medaille.

No. 5. Daar de welvaart van het Vaderland grootelijks afhangt van den bloei der huisgezinnen, welker vereeniging het Vaderland uitmaakt; — daar niemand, ook niet in het allergelukkigste Land, gelukkig kan zijn bij eenen ongunstigen staat van zijne eigene huisselijke zaken, — en daar, door een verkeerd bestuur van dezelve, vele huisgezinnen ten val gebragt, en zij, die ons hun vertrouwen schonken, niet zelden jammerlijk bedrogen worden; zoo verlangt de Maatschappij:

Een Stukje, waarin, op eene eenvoudige en duidelijke, doch vooral levendige en indrukmakende wijze, wordt aangetoond, hoe rampzalig en schadelijk de gevolgen zijn van huisselijke achteloosheid, wanorde en verkwisting, en hoe men, in onderscheidene standen en betrekkingen, zijne huisselijke zaken moet inrigten, om zich en de zijnen niet alleen voor kommer, gebrek en schade te hoeden, maar ook het aangenaamste genot des huisselijken levens te verschaffen.

De gewone Gouden Medaille.

No. 6. *Eene Volks-Meetkunde.*

De gewone Gouden Medaille, benevens tien gouden Dukaten.

No. 7. *Eene opgave van een algemeen, naauwkeurig, doelmatigst werkend, en, voor alle inge-*

zetenen; maar vooral den gemeenen man, mits drukkend schoolfonds; *van de wijze, hoe hetzelve best in werking kan gebragt worden, hetzij in elke Provincie afzonderlijk, hetzij voor het geheele Koningrijk der Nederlanden in het algemeen, en hoe elke stad, dorp, gehucht en Onderwijzer daarvan genot dienden te hebben, en van de weldadige gevolgen, welke zulk eene tamaring op de verlichting, beschaving en zedelijkheid der ingezetenen tot zich zoude trekken, en alzoo de oogmerken der Maatschappij op de verblijdendste wijze bevorderen.*

De gewone Gouden Medaille.

No. 8. *Eene duidelijke en volledige beschrijving der Leerwijze van* PESTALOZZI, *benevens eene vergelijking daarvan met de verbeterde manier van Onderwijs in de Nederlanden, met aanwijzing tevens van het gebruik, hetwelk van eerstgemelde Leerwijze, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, zoude kunnen en behooren gemaakt te worden.*

De bijzonderheden, waarop, boven en behalve de, ook vooral hier, verlangde eenvoudige en algemeen bevattelijke voordragt, bij de behandeling dezer Prijsstoffe, de Schrijvers behooren acht te geven, als zoo vele gedeelten ter ontwikkeling van den aard en het doel dezer Prijsvraag, bestaan in het volgende:

Vooreerst: Eene volledige, en voor den Onderwijzer in het algemeen, volkomen duidelijke en bevattelijke ontwikkeling van de gansche Leerwijze van PESTALOZZI, met betrekking tot de beginselen, waarvan zij uitgaat, de middelen, die zij aanwendt, en het doel, hetwelk zij wil bereiken.

Ten andere: Een naauwkeurig onderzoek van de zwarigheden, waaraan deze Leerwijze is, of schijnt onderhevig te zijn; met wegruiming van dezelve, indien zij hiervoor vatbaar bevonden worden.

Ten derde: Een vergelijkend onderzoek naar de meerdere of mindere waarde van deze Leerwijze, *boven* of *beneden* die, welke in ons Vaderland gevolgd wordt; doch alleen (en zonder *Zwitserland* of *eenig ander Land* hierbij in aanmerking te nemen) toepasselijk gemaakt op *Nederland*.

Ten vierde: Wanneer blijken mogt, dat deze Leerwijze de voorkeur verdiende boven de Nederlandsche, doch misschien niet in haar *geheel*, althans niet in *alle* scholen, zoude kunnen worden gevolgd; bepaling van de scholen, waarin zulks *geheel*, en van die, waarin zulks *gedeeltelijk* zoude kunnen worden ingevoerd; met aanwijzing van die gedeelten, welke alsdan daartoe geschikt zouden kunnen worden geoordeeld.

Ten vijfde: Indien de invoering dezer Leerwijze, voor de scholen in *Nederland*, nuttig en belangrijk mogt geoordeeld worden, aanwijzing der geschiktste middelen, om dezelve in haar geheel, of gedeeltelijk, door overtuiging van derzelver heilzamen invloed, en niet door gezag, in dezelve in te voeren.

De gewone Gouden Medaille, benevens twintig gouden Dukaten.

No. 9. *Wat is de Verbeeldingskracht? Hoedanig is hare werking op den mensch? Welke verwonderenswaardige verschijnselen kan zij te weeg brengen? — en oefent zij haar vermogen zoo sterk, dat zij ook geleerde en schrandere mannen misleiden kan; en schijn voor waarheid doen aannemen?*

De gewone Gouden Medaille, benevens tien gouden Dukaten.

Vervolgens werden door de Vergadering *vijf* nieuwe Prijsstoffen gekozen; waardoor, met degene, welke, volgens de Wetten der Maatschappij, en het advijs van Hoofdbestuurders, andermaal moeten worden opgegeven, de lijst der Prijs-

vragen, om te beantwoorden *voor den eersten van Wintermaand*, 1822, is als volgt:

No. 1. *Welke is de geschiktste wijze, en welke zijn de meest gepaste middelen, om de Aardrijks- en Geschiedkunde, bij het onderwijs in de Lagere Scholen, dienstbaar te maken, zoowel ter beschaving van het verstand, als ter vorming van het hart, bij de jeugd uit de min gegoede klasse; opdat beide deze wetenschappen voor dezelve geene bloote klanken eener ijdele praalvertooning zijn?*

Het spreekt van zelf, voor hen althans, die eenigzins bekend zijn met de wijze, op welke de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, altijd verlangt, dat de Werkjes, welke zij wenscht uit te geven, zullen ingerigt zijn, dat zij, ook ter voldoening aan haar oogmerk met *deze* Vraag, geene stroeve, drooge Beantwoording vordert, slechts in eenige korte stellingen, ten dienste en ter hulpe der Onderwijzers ter neder gesteld. Neen! offchoon de Verhandeling, welke ter beantwoording dezer Prijsvraag gevorderd wordt, wel voornamelijk ten dienste en nutte der Onderwijzers in de Lagere Scholen moet worden geschreven, om hun ter handleiding in hun onderwijs over de Aardrijks- en Geschiedkunde te strekken, zoo moet dezelve echter, zoo wat het wetenschappelijke als vormelijke daarvan betreft, dermate ingerigt worden, dat zij ook Ouders en Opzieners der kinderen, dadelijk door het lezen, onderwijze; ja, de kinderen, die haar lezen, zelve. Het stuk moet te dien einde *enkele*, maar wel uitgewerkte voorbeelden, zoowel uit de Aardrijks- als Geschiedkunde, leveren van de wijze, waarop beide deze wetenschappen, in haar geheel, overeenkomstig de bedoeling bij de Vraag, zouden moeten worden onderwezen; moetende echter deze voorbeelden, uit op zich zelve staande gedeelten der Aardrijks- (zoo verre dit alhier

zonder Kaarten, of met beroep op bestaande Kaarten, geschieden kan) en Geschiedkunde bestaan, en daarbij de meest mogelijke hulpmiddelen bevatten, zoo als, bij voorbeeld, het uitsnijden en leggen van Kaarten, enz., alle zoodanig duidelijk en bevattelijk gesteld, als geschikt is, om door kinderen begrepen te worden; terwijl boven alles, en bij alles, de groote bedoeling, om dit onderwijs tot verstandelijk en zedelijk nut tevens te doen strekken, moet in het oog gehouden worden.

De gewone Gouden Medaille en tien gouden Dukaten.

No. 2. *Welke zijn de kundigheden, die onontbeerlijk zijn voor alle standen in de menschelijke zamenleving? — welke bekwaamheden zijn noodzakelijk in elken bijzonderen stand der menschelijke bedrijven?*

Hiermede wordt bijzonderlijk bedoeld het verkrijgen van eenen leiddraad, naar welken zich Ouders zouden kunnen regelen in de opvoeding hunner kinderen, welke zij tot dezen of genen stand in de zamenleving zoeken op te leiden. De Verhandeling, ter beantwoording dezer Vragen geschreven, zou moeten bevatten: aanwijzingen, hoe de pogingen, om de bedoelde en noodige kundigheden te verkrijgen, elkander moeten opvolgen, en tot welk eenen trap van meerdere of mindere uitgebreidheid deze kundigheden behooren aangeleerd te worden. Insgelijks: welke kundigheden, des noods, zouden kunnen ontbeerd worden, of welke, ten minste niet, voordat men eenen zekeren graad van bekwaamheid in de bovengemelde verkregen heeft, zijn aan te raden, of veelligt tot nadeel derzelve zouden verstrekken, wanneer zij tegelijk geleerd werden, of misschien dan wel den lust daartoe geheel zouden doen verminderen. Onder de standen, over de

kundigheden van — en bekwaamheden tot — welke de redeneringen dezer Verhandeling zouden loopen, kan men zich voorstellen die van, met der tijd te worden een bekwaam Timmerman, Metselaar, Schilder of Verwer, Beeldhouwer, Tuinman, enz.; die van Chimist, Apotheker en dergelijke meer, uitgezonderd.

De gewone Gouden Medaille.

No. 3 *Levensfchetfen van Nederlandfche Mannen en Vrouwen, bepaaldelijk zoodanige belangrijke perfonen bevattende, welke in de* Zuidelijke *Provincien des Koningrijks geboren zijn, of den meesten tijd aldaar gewoond hebben.*

De Maatfchappij verlangt de behandeling van dit onderwerp in denzelfden fmaak te zien, als de door haar uitgegevene *Levensfchetfen van Vaderlandfche Mannen en Vrouwen*; dewijl de bedoeling is, om, daar laatstgemelde zich, met uitzondering van eene enkele fchets, alleen tot Noord Nederlanders bepalen, door het verkrijgen der gevraagde verzameling, insgelijks voor twee Stukjes toereikend, een geheel voor het geheele Koningrijk te bezitten.

De gewone Gouden Medaille.

No. 4. *Eene Gefchiedenis der* Zuidelijke *Provincien des Koningrijks, mitsgaders van die gedeelten deszelven, welke, ten gevolge van het Vredes-Traktaat van* Parijs, *op den* 21*ften November*, 1815, *gefloten, aan het Koningrijk der* Nederlanden *zijn afgeftaan, en, met de voormalige Zeven Gewesten der Vereenigde Nederlanden, thans uitmaken* HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *ten einde alzoo der fchooljeugd, in verband met het, door de Maatfchappij, uitgegevene Werkje van* H. WESTER, *eene volledige Gefchiedenis onzes gees*heelen *Vaderlands te verfchaffen.*

De vorm en inkleeding van het verlangde Schoolboek wordt hem, die naar den Prijs verkiest te dingen, geheel vrijgelaten, hetzij hij zijn onderwerp

in zamenspraken, hetzij bij het in paragraphen, of lessen, voor gewone schooluren geschikt, verkieze te behandelen; doch, *als volstrekte voorwaarde, zonder welker strenge opvolging geen stuk, hoe schoon, hoe uitmuntend ook geschreven, zal bekroond worden*, wordt gevorderd VOLKOMENE ONPARTIJDIGHEID. De Maatschappij verlangt en vordert alleen *geschiedkundige daadzaken*, zonder de bijzondere denkwijze des Schrijvers over dezelve. Bij het verhaal dus der onderscheidene, zoo Staatkundige als Godsdienstige verschillen, welke, bijzonder in het laatste der 16de en in het begin der 17de Eeuw, hebben plaats gehad, vordert zij, dat geene *voorkeur* of *afkeuring* der verschillende gevoelens blijke, zelfs niet door Bijvoegelijke Naamwoorden; iets hetwelk geenszins uitsluit het in het licht stellen der waarde van groote Mannen, offchoon tot verschillende partijen behoord hebbende. Het aangehaalde Werkje van WESTER kan ten voorbeelde van de *uitgebreidheid* van het behandelen der onderwerpen dienen.

De gewone Gouden Medaille, benevens tien gouden Dukaten.

No. 5. *Onderrigtingen omtrent den Eed.*

In het Volksleesboekje, over dit onderwerp te schrijven, bedoelt men te verkrijgen een betoog van het gewigt en verbindende van den Eed, of der bevestiging zijner Verklaringen door *Ja* en *Neen*, voor den wereldlijken Regter. Men bedoelt het ware gebruik van deze geheiligde handeling geschetst te zien, en waarschuwingen te verkrijgen, op zedekundige gronden gevestigd, tegen het misbruik van denzelven, onder welken vorm dan ook, — tegen den meineed, en zulke vooroordeelen of uitvlugten, welke den Eed, of de gedane Verklaring, nutteloos maken en deszelfs kracht voor de zamenleving verbreken, zoo als daar zijn de spreekwoorden: *Een gedwongen Eed is geen leed*, en dergelijke.

De gewone Gouden Medaille en tien gouden Dukaten.

No. 6. *Een Volksleesboek, onder den titel van:* De Huisselijke genoegens, *of* het Huisselijk geluk, *waarin, zoo na mogelijk, al deze genoegens beschreven, aangenaam en uitlokkend voorgedragen en met voorbeelden worden opgehelderd.*

In dit Leesboek wordt verlangd, niet alleen de voorgestelde schets van het voordeelige en aangename levens van huisselijke genoegens, zoo met opzigt tot gezondheid, tevredenheid en het voorkomen van gebrek, maar ook, als tegenhanger, eene schets van al de rampzalige gevolgen, welke de gewoonte van *uithuizigheid* mar zich sleept. Korte schetsen uit de Geschiedenis, of wel verdicht, of ook wel, doorloopende, verdichte geschiedenissen, behooren hier de vorm te wezen. Een doorloopende betoogtrant kan niet in aanmerking komen.

De gewone Gouden Medaille.

No. 7. *Onderrigtingen aan Ouders, ten aanzien van den meest geschikten tijd en wijze, om kunne kinderen tegen de ontucht te waarschuwen, geschreven met alle bedachtzaamheid, doch ook met dien ernst, welken het onderwerp vordert, zoodat men aan de eene zijde niet te veel treedt in bijzonderheden, doch ook aan den anderen kant duidelijk doet gevoelen, wat men bedoelt.*

Bij de behandeling van dit onderwerp, bij de Vraag zelve genoegzaam omschreven, behoort men alleen bedacht te zijn, om niet tot overdrevenheid te vervallen, en idealen te schetsen, welker bereiking, zoo al niet onmogelijk, voor het minst hoogst zeldzaam zoude zijn. Ook behoort men te letten op verschil van temperamenten, standen, leefwijze, enz.

De gewone Gouden Medaille.

Alle stukken, welke de Maatschappij verlangt, moeten geschreven worden in eenen onderhouden-

den,

den, duidelijken, en voor het volk verstaanbaren toon; zoo veel mogelijk, en voor zoo verre de onderwerpen daarvoor vatbaar zijn, in zinnelijke voordragt; voorts wordt gestreng gevorderd, dat de inhoud zoodanig zij, dat daaruit niet blijke tot welk Christen Kerkgenootschap de Schrijvers van dezelve behooren.

Ieder, die naar den Prijs wil dingen, zal zijne Verhandeling in de Nederduitsche of eenige andere levende taal, mits met Italiaansche letteren, en, in welke dezer talen ook, door eene andere hand, dan de zijne, geschreven, *vóór* of *op den eersten van Wintermaand*, der daarbij vermelde jaren, *vrachtvrij*, moeten bezorgen, onder het adres van den Algemeenen Secretaris der Maatschappij, ter Vergadering van Hoofdbestuurders, in het Gebouw *de Zon, op den Singel, bij den Blaauwburgwal, te Amsterdam*. Voorts zij den Schrijveren berigt: dat elk *bekroond* stuk een eigendom wordt van de Maatschappij, waarvan de Schrijver, door de bekrooning, aan haar eenen onvoorwaardelijken afstand doet, om daarmede, en daarvan, met en benevens den naam des Schrijvers, zoodanig gebruik te maken, als zij zal bevinden noodig te zijn, tot beveiliging van het regt van eigendom op de door haar uit te gevene Werken. Eindelijk is het van belang voor de Schrijvers, dat derzelver stukken duidelijk en leesbaar afgeschreven worden, daar het *moeijelijk* leesbare geenen anderen dan nadeeligen invloed op de beoordeelingen kan hebben, en het *onleesbare* dezelve daaraan geheel zoude onttrekken.

Op last der Maatschappij:
HENDRIK RAVEKES,
Algemeene Secretaris.

Amsterdam,
den 31sten van Oogstmaand, 1821.

SCHOOL-NIEUWS.

ARNHEM.

Den 3den September, Na dat de Leerlingen der Latijnsche Scholen alhier, op den 17den Julij l. l, bij het gewoon *Zomer-Examen*, aan Heeren Curatoren, blijken hunner vorderingen in alles, wat de wet te onderwijzen voorschrijft, gegeven hadden, is op heden de openbare Promotie in de Gasthuis Kerk gevierd.

Na dat de Rector, de Heer A. ROMBOUTS, met eene korte Inleiding, en eenige naar tijd en plaats ingerigte aanspraken, deze plegtigheid geopend had, spraken twee lofwaardige Jongelingen, T. S. OP TEN NOORT, en W. A. VAN TOLL, met gepaste vrijmoedigheid, de door hen opgestelde redevoeringen uit, de eerste: *De Eloquentiae, a Veteribus maximopere excultae praestantia.* De tweede: *De Ovidii Heroidum Epistola XIII.* De eerste prijs werd uitgereikt aan T. S. OP TEN NOORT, de tweede aan W. A. VAN TOLL, welke tevens een loffelijk Getuigschrift ontving, en naar de Akademische Lessen bevorderd werd. — Vervolgens werden bevorderd van de tweede naar de eerste klasse: G. BREUNISSEN TROOST, van de derde naar de tweede: M. A. HOLSBOER: van de vijfde naar de vierde: S. H. GERRITZEN en A. OTTERBEIN; van de zesde naar de vijfde: J. WILLEMSEN en H. TANNER. — Fraaije Eereprijsen werden uitgereikt, aan G. BREUNISSE TROOST, M. A. HOLSBOER, S. H. GERRITZEN, J. WILLEMSEN en H. PEPFENHAUSER; die ook voor dezelve op eene bevallige wijze, aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigden. Eindelijk werden eervolle Getuigschriften uitgereikt, voor de Wiskunde, aan J. VAN SCHE-

VI-

SCHAVEN en S. H. GERRITZEN; voor de Geschiedkunde, aan M. A. HOLSBOER en S. H. GERRITZEN; voor de Oude en Nieuwe Aardrijkskunde, aan G. BREUNISSEN TROOST en H. TANNER, en voor de Fabelkunde, aan J. WILLEMSEN.

Na alle welke verrigtingen, de plegtigheid door den Rector besloten werd, met een kort woord van dankbetuiging aan de Toehoorders, voor derzelver vereerende tegenwoordigheid.

NIJMEGEN.

Den 4den September. Heden werd alhier de promotie onzer Latijnsche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid gevierd.

Na eene voorafspraak van den Rector *De Studiorum utilitate*, werd de uitmuntende Leerling der eerste klasse J. J. L. VAN DER BRUGGHEN, met een prijs naar de Akademie gepromoveerd, en nam dezelve van de Scholen afscheid, met eene door hem zelven opgestelde redevoering, *De Virtutibus Aristidis*, welke hij met eene zedige vrijmoedigheid uitsprak.

Vervolgens werden met prijzen van promotie, naar hoogere klassen bevorderd H. F. ARNOLD, van de tweede naar de eerste; A. F. C. VAN TROOIJEN, van de vijfde naar de vierde; en R. REIJNEN, van de zesde naar de vijfde klasse; en met prijsen van naarstigheid J. A. CARLIER, van de tweede naar de eerste; W. VAN GULPEN en G. E. EVERTS, van de zesde naar de vijfde klasse, vergezeld van J. HERMANS en B. C. BOESSES zonder prijs.

Daarna werden prijzen van naarstigheid, wegens bijzondere vorderingen, in het Latijn en Grieksch, in de Geschiedenis, Aardrijks- en Fabelkunde, verleend in de tweede klasse, aan S. P. MOURIER; in de derde, aan D. BOSCH, en A. J. C. H. PAIJEN; in de vierde, aan W. VAN LIJNDEN, en R. H. GRAADT JONKERS; in de vijfde, aan H. C. PAIJEN, en in de zesde, aan H. J. VAN BULST.

De

De prijzen van naarstigheid, voor de Wiskunde vielen ten deel, in de tweede klasse, aan F. H. A. EXALTO D'ALMARAS, in de derde, aan D. BOSCH, en in de vijfde, aan J. H. VAN ROOSMALEN.

Alle deze bekroonde, of met prijzen begiftigde Leerlingen bedankten, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke Vergadering, zoo van vrouwen als van mannen, Heeren Curatoren, deels in Latijnsche, deels in Nederduitsche versmaat, voor de ontvangene eerbelooningen, wordende de geheele plegtigheid met een fraai Instrumentaal Muzijk aangevangen, van tijd tot tijd verpoosd en besloten.

GROENLO.

Den 5den September 1821. Nadat door het gemis van eenen bekwamen Rector, onze School jaren lang was onvervuld gebleven, was het heden voor de Inwooners dezer Stad, eene allerangenaamste plegtigheid, getuigen te zijn op het Stadhuis alhier, van de vorderingen, welke onze Latijnsche Schooljeugd, gedurende een half jaar onderwijs had gemaakt, en, nadat zij daarin naauwkeurig onderzocht waren, verrascht te worden, door eene Latijnsche Redevoering van onzen Rector C. W. J. BIERHAUS, in *Laudem Studii Litterarum Humaniorum*, waarna de Leerlingen W. J. KNIKKINK, van de tweede orde der derde klasse, naar de tweede orde der tweede klasse en D. RICARDO, A. W. H. ALBACH en H. G. HUISKES, naar de eerste orde der derde klasse bevorderd werden, die allen met geschikte prijzen vereërd, op eene aangename wijze, daar voor in eene Gratiarum Actio, hunnen dank uitboezemden; al het welk de Heer Rector voornoemd, met eene gepaste aanspraak, in het Hollandsch, aan Curatoren, Leerlingen, Ouders en Toehoorders besloot, en dus, zoo wel Curatoren als de talrijk zamengevloeide schaar, over een en ander eenparig voldaan, deed scheiden.

TIEL.

Den 14den September. Nadat in de maand Junij laatstleden, het gewone Examen der Latijnsche Schooljeugd had plaats gehad, werden heden de prijzen uitgedeeld, aan de volgende Jongelingen, A. W. G. VAN RIEMSDIJK, A. CAMPAGNE, M. VAN DER HEIJDEN MOLL, C. P. VAN LIDTH DE JEUDE, H. DIJKMEESTER en P. M. DEERNS.

De Rector NAGELL, opende dit Letterfeest met eene Redevoering: *De Conscribenda Historia*. Waarna de Contrector HOOGVLIET, ter aanvaarding van zijnen post, mede eene Redevoering hield: *De veterum scriptorum lectione utilissima ad haurienda decori praecepta*, terwijl A. CAMPAGNE, daar hij deze School verliet, en naar de Akademie bevorderd werd, *In Laudem Litterarum* sprak, en zijne Medeleerlingen, bovengemeld, voor de ontvangene prijzen, de Curatoren hunnen dank betuigden.

Alles liep tot genoegen der vergaderden af, en getuigde van den toenemenden bloei dezer School.

'S GRAVENHAGE.

Den 10den September. Heden werd alhier de halfjarige Promotie, der Latijnsche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid gevierd. Van drie voortreffelijke Jongelingen, tot de Akademische lessen bevorderd, werd de eerste TH. W. J. JUIJNBOLL, door het overlijden van deszelfs vader, weinig dagen te voren, belet zijne welbewerkte Redevoering, *De Conditione Litterarum sub imperio Ptolemaeorum*, uit te spreken. De twee overigen H. COLLOT D'ESCURIJ en A. C. DE MEIJIER, hielden Redevoeringen: *De progressu gentium recentiorum Europae ad morum humanitatem, inde a Carolo Magno usque ad Carolum quintum*, en *de Petri Corn. Fil. Hoofdii Studiis Litterarum*. Aan den eersten dezer drie genoemde Jongelingen, was een buitengewoon versierde Latijnsche

ſchen, een Griekſchen en een Mathematiſchen prijs toegeweezen. De tweede ontving een buitengewoon verſierden Latijnſchen, de derde een buitengewoon verſierden Latijnſchen en een Mathematiſchen prijs. Voorts werden met prijzen begiftigd: Eerſte klaſſe, tweede orde, A. J. TH. DE BORDES en S. POLAK. Eerſte klaſſe, derde orde, M. A. G. VORSTMAN. Tweede klaſſe, J. H. DOMPIERE DE CHAUFEPIÉ, met een Griekſchen en een Latijnſchen J. A. C. VAN DER SPIJK HUSKUS en F. L. CERTON. Derde klaſſe, J. P. VAN HOOGSTRATEN, C. M. WINTGENS, met een Griekſchen en een Latijnſchen, en J. H. HOLWERDA. Vierde klaſſe, bovenſte orde, TH. J. M. VAN LEEUWEN, met een Griekſchen en een Latijnſchen, S. DE GREVE en M. A. HARTMAN. Vierde klaſſe, onderſte orde, D. PIJZEL en J. J. SLUITER. Vijfde klaſſe, E. G. PH. GERTSEN, C. [illegible], met een Griekſchen en een Latijnſchen, en W. P. R. BOUMAN. Zesde klaſſe bovenſte orde, J. D. DE [illegible], J. CHR. JACOBI en J. M. MOUTON. Zesde klaſſe, onderſte orde, R. BÖRCK, M. VAN ROSSEN HOOGENDIJK en T. W. VAN HEUSLEIJDEN GEESTERANUS.

Alle deze jongelieden betuigden hunnen dank, aan HH. Curatoren voor de ontvangene prijzen, door het opzeggen van Gratiarum Actiones.

Getuigſchriften van vlijt, in het leeren der Geſchiedenis, Fabelkunde, Aardrijkskunde en Wiskundige oefeningen: Eerſte klaſſe, tweede orde A. J. TH. DE BORDES en J. TH. A. VAN MAANEN, voor de Geſchiedenis, Fabel- en Wiskunde; S. POLAK, voor de Wiskunde. Eerſte klaſſe, derde orde, M. A. G. VORSTMAN en P. H. ONDERDEWIJNGAART CANZIUS, voor de Geſchiedenis, Fabel- en Wiskunde, H. A. VAN DER KEMP, O. REPELAER en H. REPELAER, voor de Wiskunde. Tweede klaſſe, J. H. DOMPIERE DE CHAUFEPIÉ, voor de Geſchiedenis, Fabel- en Wiskunde; J. P. VAN HOOGSTRATEN, voor

de

de Geschiedenis en Wiskunde, J. A. C. VAN DER SMIJK HUSIUS, voor de Fabel- en Wiskunde, F. L. GERTON, voor de Fabelkunde, J. C. VAN RIETSCHOTEN HAGENS, voor de Wiskunde. Derde klasse, G. M. WINTGENS, voor de Geschiedenis, Fabel- en Wiskunde, J. F. VAN HOOGSTRATEN, voor de Geschiedenis en Wiskunde, J. H. HOLWERDA en R. H. CARP, voor de Fabel- en Wiskunde, C. H. DE RIEMER, voor de Geschiedenis en Fabelkunde, F. H. C. DRIELING, voor de Wiskunde. Vierde klasse, bovenste orde, TH. J. M. VAN LEUNEN, voor de Geschiedenis, Fabel- en Wiskunde, Z. DE GREVE, voor de Fabelkunde. Vierde klasse, onderste orde, D. TH. F. PATIJN, voor de Geschiedenis, Fabel- en Wiskunde, D. PIJPEL en G. C. G. RICHERER, voor de Geschiedenis en Fabelkunde, J. J. SLUITER, voor de Geschiedenis, J. F. W. KONIGSFELD en A. J. J. CARLIER, voor de Fabelkunde. Vijfde klasse, G. PH. GERTZEN, en G. KORLINK, voor de Aardrijks- en Wiskunde, F. J. CHR. STEINMETZER, voor de Wiskunde. Zesde klasse, bovenste orde, J. D. L. DE RIEMER, J. CHR. JACOBI en C. BARUL, voor de Aardrijks- en Wiskunde, D. VAN DOCHUM en L. VAN SCHUIJLENBURCH, voor de Wiskunde. Zesde klasse, onderste orde, R. BOECK en C. W. VAN DER SLEIJDEN GREBTERANUS, voor de Aardrijks- en Wiskunde, R. C. G. VONTIJD, S. A. VAN HOOGSTRATEN en C. A. H. WEIJER, voor de Wiskunde. — De plegtigheid werd met Orgel-Muzijk begonnen, afgewisseld en besloten.

ROTTERDAM.

Na dat op den 6den Julij, in tegenwoordigheid van Heeren Curatoren, de Latijnsche Schooljeugd in de Grieksche en Latijnsche Talen, en daarmede verwantschapte wetenschappen, loffelijke bewijzen harer vorderingen gegeven had: werd op heden de plegtigheid der Promotie gevierd, en met eene naar tijdsomstandigheden geschikte Voor-

rede, door den Rector M. W. TERPSTRA geopend; waarna drie Jongelingen tot de Hoogeschool bevorderd, ieder eene door hem zelven gemaakte Redevoering hielden, A. C. C. DE JONGH, *De Themistocle, Cimone ac Pericle inter se comparatis*, A. F. VAN ALPHEN, *De Veterum Mercatura ac Navigatione*, A. T. PRINS, *De Causis quibus Europa tam cito, ab initio praevalere coeperit Africae et Asiae*. De eerste en de laatste werden met uitstekend groot genoegen gehoord. Gelijk ook de bekroonde, en tot de orde Candidatorum bevorderde Jongeling H. GEVERS, van *Leijden*, welke eene Declamatie hield, *De Sijracusis, potentissima Graeciae Colonia*, die hij zelf gemaakt had. Met hem werd naar dezelfde orde bevorderd, D. H. LEVIJSSOHN. Uit de orde Minorum, tot die der Majorum, gingen over F. W. KRIEGER en F. M. ROEST, van *Limburg*.

Uit de derde klasse gingen na de vierde A. MACKAIJ en J. K. W. SWELLENGREBEL, beiden met prijzen begiftigd.

Van de laagste tot de hoogste orde dier klasse J. F. H. J. E. MACKAIJ, met een prijs vereerd, met hem ging derwaarts D. W. DE ROO.

Van de hoogste orde der tweede klasse naar de derde klasse werden bevorderd, en met premien beloond D. R. GEVERS DEIJNOOT en W. TH. GEVERS DEIJNOOT, met hen D. J. F. BOGAERS, J. J. VAN HEES en F. M. F. GIJSBERTI HODENPIJL, welke, uit hoofde zij minder feilen in de Thema's gemaakt hadden, schoon in de onderste orde gezeten, dan die in de bovenste zaten, met prijzen van naarstigheid beschonken werden.

Uit de laagste orde derzelfde tweede klasse naar de hoogste, klommen op A. S. RUEB, W. VAN DER VLIET, F. W. B. SCHUURMAN SCHIMMEL, met prijzen, zonder dezelve TH. TH. GLEICHMAN en P. H. G. VAN DER HERP.

In

In de eerste Klasse verwisselden de laagste orde met de hoogste: H. VAN DER LEEUW, J. LAGERWEIJ, TH. DAVIDS en D. VAN LEEUWEN; aan welken, volgens besluit, een getuigschrift in plaats van prijs werd overhandigd.

Van het getal der nieuwelingen, gingen in de laagste klasse-orde over: P. J. C. LEDEBOER, J. P. FRISCH, H. LEDEBOER GEWIN, L. G. C. LEDEBOER, J. F. VAN BUISBERGEN, J. A. VEEKMANS, J. JANSEN en L. C. DIJXHOORN.

In de klasse der Geschiedenis en Aardrijkskunde, behaalde den prijs A. F. VAN ALPHEN, in die der Fabelkunde D. J. F. BOGAARS, in de eerste orde der klasse van de Wiskunde, uit hoofde van gelijke vlijtbetooning A. C. C. DE JONGH en A. S. RUEB; in de tweede J. LAGERWEIJ. Zij, welke prijzen ontvingen, deden met groote bevalligheid, tot groot genoegen der talrijke Vergadering, hunne dankzeggingen.

Hierop werden, uit hoofde van uitmuntend zedelijk gedrag, met getuigschriften vereerd: W. H. RUDOLFF, J. F. VAN BUISBERGEN, J. P. FRISCH, L. G. C. LEDEBOER, P. J. C. LEDBOER en H. LEDEBOER GEWIN.

Bij het groot genoegen, dat alle toehoorders bekenden gesmaakt te hebben, kwam nog het vervrolijkend gezigt der steeds in talrijkheid toenemende schooljeugd, zoo dat onze stad met regt onder die steden geteld worden mag, waar de Latijnsche Schoolen in grooten bloei zijn, daar het getal der Leerlingen in anderhalf jaar met dertig vermeerderd werd, en niemand zich herinnert, dat de Scholen te voren zoo drok bezocht werden.

D E L F T.

Op den 13den Aug. l. l., had alhier de gewone prijsuitdeeling en promotie van de Leerlingen der thans zoo bloeiende Latijnsche Scholen, met

de gewone plegtigheid in de Fransche Kerk plaats, en werd door een fraai Orgel Muzijk geopend, vervolgens hielden de door hunne kunde en vlijt zeer lofwaardige Jongelingen: A. VAN DER LELIJ VAN OUDEWATER en A. H. VAN DER BOON MESCH, die beide tot de Akademische lessen waren bevorderd, in tegenwoordigheid van een groot en luisterrijk aantal kundige toehoorders, eene redevoering door hen zelve gekozen, opgesteld en bewerkt; de eerste *in laudem illustrissimarum Domus Auriaco-Nassoviae Principum*: de tweede *de Xenophonte vero Philosopho*.

Na het eindigen dezer redevoeringen, die de algemeene goedkeuring wegdroegen, werden zij met aanzienlijke eereprijzen beschonken. Behalve deze gewone eereprijzen ontvingen dezelfde Jongelingen nog buitengewone prijzen, wegens hunne gemaakte vorderingen in de algemeene Geschiedenis, Romeinsche Oudheden, Fabel en Aardrijkskunde, en in de Mathesis, waarna de Rector dezer Scholen hen met eene aanspraak wegens deze hunne bevordering, heeft geluk gewenscht.

Vervolgens geschiedde ook de bevordering tot hoogere klasfen en orden, en de uitdeeling der prijzen aan de volgende in naarstigheid meest uitmuntende Jongelingen.

Van de hoogste orde der tweede, tot de onderste orde der eerste klasse, werden bevorderd J. BOON, C. DEDEL, C. J. SOEK en W. MACQUELIJN.

Van de hoogste orde der vijfde, tot de vierde klasse B. W. C. VAN DER LELIJ VAN OUDEWATER.

Van de hoogste orde der zesde, tot de onderste orde der vijfde klasse: S. HARTOG HEIJS, J. P. VAN SON, W. FRANKAMP, A. SCHREUJ VÖRSTMAN en H. W. C. HEKE.

Alle deze in vlijt zoo uitstekende Leerlingen, hebben aan Heeren Curatoren hunne dankzeggingen

gen voor de ontvangene beloningen, op eene betamelige wijze gedaan, waarna deze plegtigheid door een fraai Orgelmuzijk, even gelijk dezelve begonnen was, werd gesloten.

LEIJDEN.

Den 5den. Sept. Heden had alhier de gewone halfjaarlijksche promotie op de gewone wijze plaats. De verdienstelijke Jongeling W. H. D. SURINGAR, werd tot de Akademie bevorderd, en hield eene redevoering, over de voortreffelijkheid van sommige wetten van SOLON. De verdienstelijke Jongeling R. PIT, declameerde over het regt gebruik van den tijd, naar aanleiding van het vers van OVIDIUS, *utendum est aetate cito pede labitur aetas*, en werd van de onderste tot de bovenste orde der eerste klasse bevorderd en met een prijs beschonken. De onderstaande Leerlingen hebben voor hunne bekomene prijzen gratiarum actiones gereciteerd: N. J. A. ROLDANUS, J. J. AKERSLOOT, J. BAERT, P. JUNIUS, S. VAN DISSEL, G. C. SURINGAR, H. HANA, T. L. J. SWAANENBURG, C. VAN DER BREGGEN, H. H. VAN STAVEREN, J. W. SLUITER, B. VAN OORDE, P. H. POTTUM, P. H. MATHIJSSEN, T. A. M. CLARISSE, H. J. HOFSTEDE, J. C. MULLER, W. A. HUIJGENS en P. G. DE WILDE.

BRIELLE.

Den 12den Julij 1821. Het halfjarig Examen der Leerlingen van de Latijnsche Schole dezer Stad, op den 5den dezer, tot groot genoegen van Heeren Curatoren dier Schole, als welke daarbij zich weder verheugen mogten over de vorderingen der jeugd, en het door dezelve getrouwelijk gemaakt gebruik des onvermoeiden arbeids van den Heer Mr. A. B. HUIJSMAN, Rector en eenig onderwijzer aan dezelve School, plaats gehad hebbende, zoo geschiedde ten gevolge van dien, op heden, in de groote Kerk alhier, in het openbaar de uitdeeling van prijzen aan, en de bevor-

vordering van de Leerlingen. Na dat de Rector kortelijk het woord gevoerd had, daarbij den, tot de Akademische lessen gepromoveerd wordende Jongeling, J. PREUIJT, zijn genoegen over het door hem, gedurende zijne vijfjarige loopbaan, gehouden gedrag en aangewende vlijt te kennen gevende, en tevens eenige lessen ter regeling van zijne volgende studien mededeelende, beklom dezelve Jongeling het Spreekgestoelte, en hield eene door hem bewerkte, uitmuntende redevoering, *De M. T. Ciceronis in literis diligentia*; ten slotte derzelver Heeren Curatoren, voor de door hen Ed. jegens hem betoonde zorg en nu toegewezen prijs dank zeggende; waarop de overige Leerlingen insgelijks met prijzen begiftigd, naar hoogere klassen gepromoveerd werden, als: A. C. KRAIJENHOF VAN DE LEUR, en W. JONGEJAN, van de tweede naar de eerste; P. C. VAN ES, L. BLANKEN en J. A. PALIARGICOS, van de vijfde naar de vierde; en LEENDERT VAN 'T WOUT en J. VAN LAKERVELD BISDOM, van de zesde naar de vijfde klasse; welke alle aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigden. Zijnde deze plegtigheid, die van eene talrijke schare bijgewoond werd, geopend, afgewisseld en besloten, door een fraai orchest van een alhier bestaand gezelschap van toonkunstminnaars, hetwelk zich daartoe vrijwillig had aangeboden.

ENKHUIZEN.

Den 10den Sept. 1821. Het vrolijke *feest der* promotie en prijsuitdeeling, op de Latijnsche School binnen deze Stad, werd veraangenaamd en opgeluisterd, door twee redevoeringen, van de beide Jongelingen, die na wel volbragte voorbereidende letteroefeningen, met de loffelijkste getuigenissen van de Wel Ed. Heeren Curatoren tot de Akademische lessen zijn bevorderd. De eerste J. MOLL, JUNIOR. sprak uitstekend bevallig over de spreuk

van HORATIUS: *omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci etc.* de andere J. J. DE JONGH, gaf eene duidelijke en doorwrochte verhandeling: *de ludis olympicis.* Deze redevoeringen door hen zelve vervaardigd, handhaafden den roem van hunnen onderwijzer den Rector C. GROEN, en bekroonden de goede verwachting reeds lang van deze beide Jongelingen gekoesterd, schooner nog dan de uitgereikte Boekgeschenken. Hier na ontvingen twee leerlingen op de eerste School: H. A. VAN BLEISWIJK en H. R. ENGELSMAN, prijzen van naarstigheid en gelukkige vorderingen; zoo ook op de tweede School R. BOOMS. Van de derde School eerste klasse werd C. L. JUNGIUS, met eenen welverdienden eereprijs bevorderd; eindelijk onvingen nog twee Leerlingen, van de tweede klasse dierzelfde School M. HONING en H. BAKKER, aanmoedigende Boekgeschenken. Ieder der bekroonden bedankte de Heeren Curatoren, en een aangenaam orgelspel, besloot deze opwekkelijke plegtigheid.

MIDDELBURG.

Den 12den Sept. werd hier weder de halfjarige promotie der Schooljeugd, in de openbare gehoorzaal dezer stad plegtig gevierd.

Drie voortreffelijke Jongelingen zijn tot de Akademische lessen bevorderd: M. S. KOMPENHANS, M. DIERIKX en J. VAN REIGERSBERG VERSLUIJS, waar van de eerste eene redevoering hield *de comparatione Romuli et Tarquinii superbi*, de tweede *in laudem P. Cornelii Scipionis Africani*, de derde *de dicto Phocylidis, Nulla homini res est magno nisi prona labore*; terwijl twee uitmuntende Jongelingen P. DE MARET TAK en CHR. HISSER, van de 2de tot de 1ste orde der 11te klasse bevorderd, declamatien hielden, de eerste *de singulari Constantia C. Mucii Cordi*, de tweede *in laudem M. Junii Bruti.*

Voorts zijn, deels zonder, deels met eerepr ijzen en getuigschriften, waar voor de begiftigden den Heeren Curatoren, allen in Latijnsche dichtmaat, hunnen dank betuigden, tot hoogere klassen bevorderd, de navolgende lofwaardige Leerlingen, als: van de 2de tot de 1ste orde der 1ste klasse E. DE LANG 's GRAEUWEN; van de 1ste orde der 3de klasse tot de 2de M. TAK AZ., J. HENR. SLICHER, van de 2de orde der 3de klasse tot de 2de H. VAN EWST, van de 2de tot de 1ste orde der 3de klasse J. W. VAN SONSBEECK, van de 4de klasse tot de 2de orde der 3de klasse B. S. VAN LOMBINSE en H. C. VAN DEINSE, van de 1ste orde der 4de klasse tot de 4de, J. DE WAAL, H. M. G. KOOLHAAS, J. G. POLIJ KOMPENHANS en W. A. SLICHER, van de 2de tot de 1ste orde der 5de klasse P. J. VAN VOORST VADER en A. C. VADER, terwijl H. J. VAN DER MANDERE, die wegens ziekte het geheele halfjaar afwezig was, in de 2de orde is blijven zitten; van de 1ste orde der 6de tot de 2de der 5de klasse A. HEIJBLOM en C. VAN DEINSE, van de 2de tot de 1ste orde der 6de klasse PH. VAN DEN BROEKE, E. J. F. P. J. G. VOGELVANGER en L. C. HERKLOTS.

Eindelijk vier uitmuntende Jongelingen hebben dit halfjaar de Schoollessen beginnen bij te wonen: J. M. HENRIJ, die op de 1ste orde der 6de klasse is geplaatst, F. J. VAN BAKELGEM, F. B. FOCK en J. C. HOLSCHER.

Dit Letterfeest, met muzijk begonnen, afgewisseld en geeindigd, is ten genoegen van een aantal personen van aanzien, die hetzelve met hunne tegenwoordigheid vereerden, afgeloopen.

WORKUM.

Den 11den Aug. 1821. Heden had hier weder het gewoon halfjarig examen der Latijnsche Schooljeugd, op het Raadhuis dezer Stad plaats, in tegenwoordigheid van de Edele Achtbare Heeren

Bur-

Burgemeesteren en Schoolarchen. Onder de zes Jongelingen gaven inzonderheid drie, uitnemende blijken hunner gemaakte vorderingen, met namen: B. F. MOSSEL, J. SCHOTANUS en M. L. DE BOER, die dan ook met eereprijzen beschonken werden.

HINDELOOPEN.

Den 3den Sept. 1821. Heden voormiddag had alhier wederom het openbaar examen en de uitdeeling der eereprijzen der Latijnsche Schooljeugd, op het Raadhuis dezer Stad, na voorafgegane bekendmaking plaats. De Rector deze plegtigheid geopend hebbende, met eene prolusio, naar aanleiding van het zeggen van D. CATO, *quamprimum rapienda tibi est occasio prima etc.* en na dat door de leerlingen eenige proeven van gemaakte vorderingen, in alle de vakken, bij het Reglement op het onderwijs bepaald, gegeven waren, werden door den Praeses Curatorum D. A. POL, onder toepasselijke aanspraken, aan de verdienstelijke Jongelingen H. FEKKES en P. A. BUMA, de behaalde eereprijzen, benevens vereerende getuigschriften uitgereikt, terwijl tevens aan den allezins verdienstelijken Jongeling J. FEKKES, wegens deszelfs vlijt en braaf gedrag, een buitengewone eereprijs, benevens een vereerend getuigschrift werd toegereikt, waarop de Jongelingen HEIJE en JELLE FEKKES en D. H. ROOSJEN, tot de eerste orde der tweede klasse, en P. A. BUMA en T. W. HESSELS, tot de eerste orde der vierde klasse bevorderd werden.

En na dat door de bekroonde Jongelingen H. FEKKES en P. A. BUMA, gratiarum actiones gedaan waren, werd deze plegtigheid gesloten.

DOKKUM.

Den 7den September. Heden had alhier de openbare promotie plaats der Latijnsche Schooljeugd. De Rector H. STORT, opende de plegtigheid met eene Latijnsche Redevoering. Zijn Edele begon

gon met het eerste couplet van HORATIUS, Ode Lib. II. c. 14. *Eheu fugaces*, — en nam daaruit aanleiding, om te spreken over het vluggige onzer dagen; dit bragt hem ongevoelig, op het naar tijds gelegenheid gekozen onderwerp, den vroegtijdigen dood van CORNELIUS BROUWER DE LOUTER, van *Amersfoort*, in den bloei zijns levens, nog geene 14 jaren, zijne ouders, bloedverwanten, vrienden en leermeesters ontrukt. De geheele Oratie was toegewijd, aan de gedachtenis van dien voortreffelijken, en bij uitstek veel belovenden Jongeling.

De welsprekende Redenaar, sprak op eene aandoenlijke wijze, over DE LOUTERS uitmuntende vermogens, voorbeeldige vlijt, en verwonderlijk geduld, bijzonder in het leeren van de Mathesis, lofwaardige gehoorzaamheid aan Leermeesters en anderen die over hem gesteld waren, opregte vriendschap, ernstige liefde tot de deugd, en innemend voorkomen. Voorts billijkte de Rector de tranen, welke men stortte, over een Leerling, die onze School zoo zeer tot sieraad verstrekt had, en wekte zijne discipelen op, om dat voorbeeld te volgen.

Met eereprijzen werden beschonken, in de tweede klasse N. SCHIK; een prijs werd bestemd aan de ouders van bovengemelden DE LOUTER en A. GLEISSTRA; in de derde klasse A. POSTHUMA; in de bovenste orde van de vierde klasse, J. VAN KLEFFENS, en in de onderste orde van dezelfde klasse, W. N. STORT.

Curatoren werden door deze bekroond, en met bevallig gereciteerde Gratiarum Actiones bedankt. W. N. STORT, verrigtte dit voor den helaas voor ons te vroeg overledenen DE LOUTER. Rector STORT, wenschte daarop de Jongelingen, die eenen prijs ontvangen hadden, geluk, moedigde hen en de andere leerlingen aan, tot vlijtigheid, in een neder-

derduitsch vers, 't welk door inhoud, maat, en welluidendheid, elks vernieuwde aandacht wekte.

Eindelijk werden de namen opgegeven der leerlingen, die van lagere tot hoogere klassen, door de Curatoren zijn bevorderd, te weten: N. SCHIK, A. GLEISTON, T. DE VRIES, J. VAN ELESTENS, W. N. STORT en J. FOCKEMA.

ZWOLLE.

Den 31sten Aug. Heden middag heeft alhier de gewone promotie der Latijnsche Scholen plaats gehad, bij welke gelegenheid, na eene korte voorafspraak van den Rector, de volgende Jongelingen, met eereprijzen beschonken zijn, voor hunne vlijt, bij het onderwijs in de Latijnsche en Grieksche talen, als: op de 1ste klasse D. H. WICHERLINK, die tot de Akademiesche lessen bevorderd werd, en eene redevoering deed: *de Amicitia*, op de 2de klasse A. J. TIJL, op de 3de klasse A. VAN MARLE, op de 4de klasse H. HUBERT, op de 5de klasse J. N. L. HEERKENS.

Op de 6de klasse 1ste afdeeling R. WERNINK, en op de 6de klasse 2de afdeeling B. C. WARPENBERG, welke Jongelingen, allen op eene gepaste wijze, deels in dicht, deels in ondicht, aan Heeren Curatoren, hunnen dank hebben bewezen. Aan C. P. WICHERLINK, die nu wederom de 1ste op de 2de klasse was, is een vereerend getuigschrift ter hand gesteld, wijl hij niet, volgens eene op deze Scholen plaats hebbende gewoonte, ten tweeden male op dezelfde klasse naar eenen prijs kon dingen. Voorts is hij met R. DE GOEIJEN, die ook wegens vlijt een vereerend getuigschrift bekomen heeft, van dezelve tot de 1ste klasse bevorderd. In de Meetkunde, is op de 1ste klasse de prijs toegewezen, aan A. VAN MARLE, en op de 2de aan R. WERNINK, en in de Geschiedenis op de 1ste klasse aan W. A. W. VAN HAERSOLTE, op de 2de klasse aan D. H. WICHERLINK, en op de

3de klasse aan A. S. [illegible]; verder is deze plegtigheid ten genoegen der aanschouwers afgeloopen.

OOTMARSUM.

Den [illegible] Aug. Heden had alhier, in het Kerkgebouw der Hervormde Gemeente, het gewone halfjarige Schoolonderzoek plaats. Te dier gelegenheid, werd een vijftal Leerlingen tot de Akademische lessen bevorderd, zijnde dezelve: H. GOOSSEN, van hier. J. H. STERA VAN WEEKSELO, B. AARNINK, uit *Tilgthe*. J. W. BOUWMEESTER, van *Dalffen*. en H. [illegible], uit deze stad. Na dat de Rector deze alzoo bevorderde Jongelingen gelukwenschend en vermanend had aangesproken, hielden zij hunne redevoeringen, en sprak de eerstgenoemde: *De utilitatibus ex historiarum studio percipiendis*; de tweede: *De eximiis Josephi Jacobitae virtutibus*; de derde: *De praestantia hominis prae ceteris animalibus*; de vierde: *De rationibus, quibus industria commendatur*; en de vijfde: *De virtutis studio beatam hominis in hac terra vitam admodum promovente.* Een groot aantal toehoorders vereerde deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid, en dezelve werd, tot algemeen genoegen, volbragt.

APPINGEDAM.

Den 27sten Aug. 1821. Na dat den 4den Julij alhier het gewoon openbaar onderzoek, naar de vorderingen der Latijnsche Schooljeugd, had plaats gehad, waarbij aan W. W. DIJK, wegens naarstigheid en vorderingen, in alle vakken van het onderwijs en A. DU CLOUX, om vorderingen in de beginsels der Latijnsche taal, getuigschriften waren uitgereikt; werden heden, na dat door den Rector eene voorafrede ter opening gehouden was, gevierd de promotie van twee verdienstelijke Jongelingen M. HEFTING en G. P. HOUWERIJL, waarvan de eerste optrad en eene redevoering hield. *De*

Prae-

Ptolemaei Lagidae meritis in Literas; na dit tot aller genoegen volbragt te hebben, werd hij met eenen eereprijs beschonken, en naar de Akademische lessen bevorderd: de laatste werd van de School des Correctors, tot de eerste bevorderd, en ook met een prijs begiftigd, waarvoor hij aan Heeren Curatoren op eene vrijmoedige en gepaste wijze zijnen dank betuigde. Aan deze plegtigheid werd niet weinig luister bijgezet, door het streelend Orgelmuzijk, waarmede dit feest bij afwisseling een aanvang genomen had, en besloten was; en alles afgeloopen zijnde, keerde elk voldaan terug.

MEPPEL.

Den 17den Julij 1821. Heden Voordenmiddag, werd alhier, in tegenwoordigheid van Heeren Curatoren, als mede van verscheidene begunstigers der Grieksche en Latijnsche Talen, het gewoon halfjarig Examen der Latijnsche Schooljeugd gehouden, bij welke gelegenheid onderscheidene Jongelingen, de treffendste blijken van uitmuntende vorderingen, niet alleen in de Latijnsche en Grieksche talen, maar ook in de oude en nieuwe Geschiedenis, Aardrijkskunde, Mijthologie en Mathematische Wetenschappen, aan den dag legden.

Des Namiddags, had in het Kerkgebouw de openlijke bevordering der Leerlingen, en de uitdeeling der prijzen plaats. Deze plegtigheid met eene voorafspraak door den Heer Rector J. D. WETZELS, geopend zijnde, hielden drie verdienstelijke Jongelingen: L. BROCADES en L. SCHUKKING, beide van *Meppel*, en J. T. NIJSINGH, uit *de Wijk*, met veel bevalligheid hunne zelf bewerkte redevoeringen, de eerste *In Laudem Linguae Graecae*; de tweede *In Laudem Theologiae*, en de derde, *De Veterum vitiis*, waar mede zij van deze

School

School affcheid namen, en met aanzienlijke prijzen begiftigd, naar de Hoogefchool bevorderd wierden. — Vervolgens werden prijzen van verdienfte en naarftigheid uitgereikt, op de derde klasfe, eerfte rang, aan den verdienftelijken Jongeling, F. W. VAN RIEMSDIJK van *den Hardenberg*; op de tweede klasfe, tweede rang, aan den veelbelovenden Jongeling, J. J. THEODORUS, van *de Smilde*; op de tweede klasfe eerfte rang aan den ijverigen Jongeling D. L. J. KIJMMELL, van *de Smilde*; en eindelijk aan de uitmuntende Jongelingen H. H. SLOT en J. HOUWINK, beide van *Meppel*, en op de eerfte klasfe geplaatst; terwijl nog daarenboven met getuigfchriften befchonken zijn, de verdienstelijke Jongelingen: H. TEN BRINK en L. BROCADES, de eerfte wegens zijne bijzondere vlijt in de Griekfche taal, en de tweede wegens zijne buitengewone vorderingen in de Mathematifche Wetenfchappen. Vervolgens zijn met gepaste aanfpraken bevorderd, van den eerften rang derde klasfe naar den tweeden rang derde klasfe F. W. VAN RIEMSDIJK, van den tweeden rang, tweede klasfe naar den eerften, derde klasfe, J. D. FLEDDERUS en H. TEN BRINK; van den eerften rang, tweede klasfe, naar den tweeden rang, tweede klasfe, D. L. J. KIJMMEL, N. MEUWINGA en J. STAVERMAN, en eindelijk van den eerften rang, eerfte klasfe, naar den tweeden rang, eerfte klasfe, J. HOUWINK.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HALL. Wij zien onzen beroepen Leeraar, H. W. DE WILDE, Pred. te *Klaaswaal*, met verlangen te gemoet.

LOENEN vakant. Zie Maart 1821.

NIJMEGEN.

PUFFELIJK EN LEEUWEN den 14den Aug. Nadat wij gedurende vier jaren, ter oorzake van den bouwvalligen toestand onzer Pastorie, van het bezit van eenen Leeraar zijn verstoken geweest; kunnen wij thans met blijdschap melden, dat onze nieuwe Predikantswoning, waarvan nader berigt zal gegeven worden, bijna geheel voltooid is.

Dien ten gevolge heeft de Kerkeraad, ten overstaan van onzen Consulent Ds. J. T. ENDTZ, Pred. te *Wamel*, c. a., ter vervulling der vakature, heden de volgende nominatie gemaakt:

DD. H. J. HITJER Kandidaat van den Heilige dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, A. H. SCHOLTE, J. T. ENDTZ, M. P. VAN DOESBURGH, B. TE GEMPT en J. C. W. QUACK, Predd. te *Druten*, c. a. *Wamel*, c. a. *Ochten*, *Batenburg*, *Burghaven*, c. a. *Zetten*, c. a.

Nadat de drie eerstgenoemden op het drietal waren geplaatst, is uit dezelven beroepen, de Wel Eerw. Heer H. J. HITJER, Kandidaat van den Heiligen dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die, in afwachting der vereischte approbatien, deze beroeping heeft aangenomen.

HEMMEN. Op den 9den Sept. is onze Leeraar A. MOLENAAR, alhier bevestigd, door onzen vorigen Leeraar H. FANGMAN, thans Predikant te *Edam*, aan wien de Consulent Ds. A. J. BEGEMANN, Predikant te *Randwijk* en *Lakemond*, deze beurt had afgestaan. De tekst van den Bevestiger was 1 *Tim.* III: 1. *Dit is een getrouw woord, enz.* De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger en Consulent, door DD. A. JONCKERS, H. WEIJLAND, J. DE HEER, B. STEMBERG en D. SCHIFF, resp. Predd. te *Heteren*, *Amsterdam*, *Valburg*, *Herveld* en *Weesp*. De Bevestigde predikte over *Eph.* III: 20, 21. *Hem nu die magtig is, enz.*

WINSSEN EN HORSSEN vakant. Zie Maart 1821.

OVER- EN NEDER-ASSELT vakant. Zie Junij 1821.

HUISSEN vakant. Zie Julij 1821.

VALBURG EN HOMOET staat vakant te worden. Zie Aug. 1821.

ALTFORST EN APPELTERN. Zie Aug. 1821.

ZUTPHEN.

DOETINCHEM den 12den Aug. Heden werd Ds. AHAZUEROS FRANCKEN van *Muiden* tot ons overgekomen, in den Heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. J. H. VAN DIEST, Predikant alhier, met *Philipp.* II: 29. *Ontvangt Hem dan in den Heere met alle blijdschap, en houdt dezulken in waarde.* De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende 1 *Cor.* IV: 4b. *Maar die mij oordeelt is de Heer.*

RUURLO. Zie Aug. 1821.

TIEL.

ZOELEN. Op den 17den Junij l. l. werden wij in de voorafspraak door onzen Leeraar N. C. KIST bepaald, bij het afsterven van den Wel Eerw. zeer gel. Heer B. TAAIJ, laatst emeritus Predikant

kant te *Rhenen*, hetwelk aldaar op den 13den voorviel. Schoon zijn Eerw. ons reeds in 1790 verliet, is zijn verkeer in deze Gemeente bij velen nog in een levendig aandenken, en niet zonder deelneming hoorden wij de opwekking om de leer, die Hij ruim vijf jaren ons predikte, en het voorbeeld, met het welk de brave man ons is voorgegaan, met alles wat in ons is te behartigen.

TIEL. Op den 3den Sept. l. l. overleed alhier in den ouderdom van 66 jaren Ds. CHR. PRILLEVITZ, sedert elf maanden, als emeritus Predikant van *Op-* en *Neer-Andel*, inwoner dezer stad. Zijn Eerw. begon zijnen Evangeliedienst in 1782 te *IJzendoorn*, onder deze Classis, en vertrok van daar in 1787 naar *Gellicum* en *Rhenoij*, onder de *Bommelsche* Classis, waar hij twee jaren Predikant was, en van daar verplaatst naar *Op-* en *Neer-Andel*, nog 31 jaren de Christelijke Gemeente stichtte door leer en voorbeeld. — Schoon niet gezond van ligchaam, was hij meestal opgeruimd van geest, gulhartig en aangenaam in de zamenleving, geacht bij allen, die hem kenden, en bemind door aanverwanten en vrienden.

De rust van zijnen arbeid, Hem hier eervol geschonken, zoude men Hem dus gaarne nog eenige jaren hebben zien genieten — en zijn langere levensdag zou gewis voor deze Gemeente stichting, en voor de zijnen genoegen en nut hebben aangebragt; — dan het behaagde den Heer hem tot de betere ruste op te roepen, en zijne achtergelatene Weduwe, Kinderen, Bloedverwanten en Vrienden misgunnen Hem dezelve niet, schoon zij treuren om zijn gemis. Van zijn overlijden berigtte onze Leeraar Ds. SMEKT GRUIJT de Gemeente in de Avond-Godsdienstoefening, den 5den Sept. — en sprak bij die gelegenheid een woord van opwekking, aanmoediging en vertroosting, predikende

de over 1 *Tim.* VI: 12*a*. *Strijd den goeden strijd des geloofs, grijp naar het eeuwige leven.*

KESTEREN. Onze Leeraar Ds. LAMMERS, heeft voor de herhaalde beroeping naar de Gemeente van *Stavoren* in *Vriesland* weder bedankt.

ERICHEM vakant. Zie Maart 1821.

BEUSICHEM staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

ZOELMOND staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

BOMMEL.

NEDERHEMERT. Na dat onze Leeraar, Ds. H. J. VAN NOUHUIJS, ons den 10den Junij l. l. berigt had, dat hij naar *Philipsland*, onder de Clasfis van *Zierikzee*, beroepen was, en dat beroep in beraad had genomen, maakte hij ons den 18den daar aan volgende bekend, dat hij voor die beroeping bedankt had, zich tevens wederom aan ons verbindende.

WEL EN AMMERZODEN, den 22sten Julij. Onze Leeraar, P. D. WELTER, maakte ons onlangs bekend, dat hij eene aanbieding ter beroeping, naar *Berlicum* en *Rosmalen*, had ontvangen; doch heden vernamen wij, dat zijn Wel Eerw. voor dezelve, na beraad, had bedankt.

VUREN EN DALEN, den 19den Augustus. Ds. K. HERINGA, Pred. te *Herwijnen*, heden namiddag, den Predikdienst in de Gemeente waarnemende, in plaats van onzen Leeraar, Ds. N. J. MAHLSTEDE, daartoe door zijn zwak ligchaamsgestel, sedert lang buiten staat, bepaalde ons *in de* vooraffpraak zijner Leerrede, bij het voor ons zoo treurig afsterven, van de Hoog Welgeborene Vrouwe dezer Heerlijkheid, Vrouwe A. C. Douairiere MEERMAN, geb. MOLLERUS. Zijn Wel Eerw. maakte ons vooral opmerkzaam, op de grootheid van dit verlies voor de Gemeenten, uit hoofde ook *Zij*, in navolging van wijlen haren braven

Echt-

Echtgenoot, aan dezelve zoo vele en aanmerkelijke weldaden heeft bewezen, met bijvoeging van gepaste opwekkingen, naar gelang van het onderwerp.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820.

DEIL EN ENSPIJK. Zie Junij 1821.

HEDEL vakant. Zie Junij 1821.

EST vakant. Zie Junij 1821.

GAMEREN vakant. Zie Aug. 1821.

HARDERWIJK.

OLDENBROEK vakant. Zie Junij 1821.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE, den 9den September 1821. Heden werd alhier, onze van *Schiedam* beroepen Leeraar, Ds. J. WIJS, J. C. ZOON, door deszelfs Ambtgenoot, Ds. A. LENS, in den dienst bevestigd, met 2 *Cor.* IV: 15—18. *Want alle deze dingen zijn om uwent wille, op dat de vermenigvuldigde genade* enz.

De Bevestigde, deed den 12den dezer, zijne Intrede, ten tekst hebbende *Joan.* VI: 68. *Simon Petrus dan antwoordde hem, Heere, tot wien zullen wij henen gaan? gij hebt de woorden des eeuwigen levens.*

TER HEIJDE, den 23sten Augustus. Op heden ontving onze Leeraar, Ds. E. A. BÖERMAN, eene beroeping naar de Gemeente van *'t Fort Bath*, c. a. in *Zeeland*, en berigtte ons op den 9den September daaraanvolgende, dat hij besloten had, voor als nog, bij ons te blijven.

'S GRAVENHAGE, (*Engelsche Kerk*) vakant. Zie Julij 1821.

NOOTDORP staat vakant te worden. Zie Augustus 1821.

ROTTERDAM.

SCHIEDAM, den 2den September. Onze naar *'s Gravenhage* beroepen Leeraar, Ds. J. WIJS, J. C. ZOON, hield heden avond, zijne Afscheidsrede over 1 *Thess.* V: 23 en 24. *En de God des vredes zelf heilige u geheel en al; en uw geheel opregte geest en ziel en ligchaam, worde onberispelijk bewaard, in de toekomst van onzen Heer Jezus Christus. Hij, die u roept, is getrouw, die het ook doen zal.*

Ter vervulling dezer vakature, heeft de groote Kerkeraad, gemaakt het volgend twaalftal van Predikanten:

DD. A. VERWIJS, Predd. te *Deventer*; J. E. VAN OORDT, Theol. Doct. te *Nederlangbroek*; H. FANGMAN, te *Edam*; J. S. WOR, te *West-Zaandam*; H. J. ROOIJAARDS, Theol. Doct., te *Meerkerk*; S. ZILVERGIETER HOOGSTAD, te *Lochem*; N. C. KIST, Theol. Doct., te *Zoelen*; D. INDEWEIJ, te *Leerdam*; A. VERWEIJ, te *Leijdschendam*; J. C. NIEDELSTEIN WALTER, te *Scherpenisse*; D. DE BONVOUST BEECKMAN, Theol. Doct. te *Vuursche*; en A. VAN BEMMELEN, te *Ankeveen*.

En hieruit dit zestal:

DD. VERWIJS, FANGMAN, VAN OORDT, WOR, HOOGSTAD en VERWEIJ.

Op het drietal zijn geplaatst:

DD. FANGMAN, VERWIJS en VAN OORDT.

En daaruit dadelijk beroepen, Ds. A. VERWIJS, Predikant te *Deventer*.

IJSSELMONDE den 9den September. Deze dag was voor Leeraar en Gemeente allerplegtigst, onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer VINCENT VAN DOLDER, vierde deszelfs veertigjarigen

van Evangeliedienst. Het onderwerp der redevoering was die zelfde waarheid, waarmede zijn Eerw. zijne eerstelingen begonnen had, namelijk *Psalm CXXI: 2. Mijne hulpe is van den Heere, die hemel en aarde gemaakt heeft.* Vele hoorders zoo van deze plaats als van elders, waren tegenswoordig, onder deze, de Wel Eerw. zeer gel. Heeren L. VOGELENSANK. J. MOOJEN, C. BURT ANDRIESSEN, C. A. VAN SCHAGEN en C. OSKAMP, Predd. te *Rhoon, Barendregt, Charlois, Kapelle aan den IJssel* en *Kralingen*, en de Zoon van onzen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. W. VAN DOLDER, Pred. te *Wageningen*, (die in den morgen, met eene leerrede over 1 *Thess.* IV: 13, 14. *Doch Broeders ik wil niet dat gij onwetende zijt van diegenen die ontslapen zijn, op dat gij niet bedroefd zijt gelijk als de anderen, die geen hoop hebben. Want indien wij gelooven, dat Jesus gestorven is en opgestaan, alzoo zal ook God de genen die ontslapen zijn in Jesus wederbrengen, met hem.* ons het doel en de herinneringen van dezen Feestdag doelmatig aankondigde.)

Stilte, eerbied en hartelijk genoegen was bij de gansche menigte. Veertig jaren lang had zijn Eerw. zoo te *Sleeuwijk*, *Puttershoek*, als onder ons, het Evangelie der genade gepredikt, en roemde in alle onderscheidene wegen, in den God der hulpe die hemel en aarde gemaakt heeft. — Deze dag blijve lang in den zin onzer gedagten, de lessen mogen ons steeds dierbaar zijn, God stelle zijn Eerw. nog eenen geruimen tijd onder ons tot eenen uitgebreiden zegen.

L E IJ D E N.

NIEUWKOOP, den 26sten Aug. 1821. De Predikant der Gemeente alhier, zijnde Ds. H. T. ROSKES, voor eene beroeping naar *Noordwijk aan Zee*, bedankt hebbende, gaf daarvan heden kennis,

nis, met *Filipp.* I: 25 en 26. en verbond zich op nieuw aan zijne Gemeente, met eene vierde leerrede, over *Hand.* II: 42. ditmaal tot onderwerp nemende: *De Godsdienstige beschaving der eerste Christenen, beschouwd als eene bron van aanmoediging en blijdschap voor de Apostelen, gelijk zij in iedere Christen-Gemeente, dat ook nog in onze dagen is, voor elken bedienaar van het Evangelie.*

NOORDWIJK AAN ZEE, den 11den September 1821. Ds. HENDRICUS THEODORUS ROSKES, voor de beroeping alhier op hem uitgebragt bedankt hebbende, is alhier door den Kerkeraad gemaakt het volgend drietal.

DD. JOHANNES CLAUS, Predd. te *Midlie* en *Akswijk.* THEODORUS VAN SPAL, te *Koedijk.* en JEAN GISBERT TOUSSAINT, te *Westwoud* en *Binnenwijzend.*

Uit hetwelk nog dienzelfden dag door den Hoog Welgeboren Heer dezer plaats geëligeerd, en door den Kerkeraad beroepen is, Ds. JOHANNES CLAUS, Predikant te *Midlie* en *Akswijk*, aan wien het beroep is toegezonden.

ZEVENHOVEN vakant. Zie Febr. 1821.

NIEUWVEEN. Zie Aug. 1821.

D O R D R E C H T.

SCHELLUINEN. Onze Leeraar, Ds. G. F. HEENCK, gaf ons op den 12den Aug. berigt, dat hij eene beroeping naar *Krimpen aan de Lek*, onder de Classis van *Gouda*, had ontvangen, en veertien dagen daarna, dat hij die beroeping onder inwachting der vereischt wordende approbatien had aangenomen.

SLIEDRECHT. Ds. J. J. NEUMAN, van *Lopik* en *Cabauw*, tot ons overgekomen, werd, bij afstand van den Consulent, Ds. N. VAN STEENBERGEN, Pred. te *Papendrecht*, onder ons door on-

zen

zen vorigen Leeraar, Ds. A. DE KONING, Pred. te *Meppel*, den 2den Sept. l. l., bevestigd, met 1 *Thess.* II: 1. *Want gij weet zelve, Broeders, onzen ingang tot u, dat die niet ijdel is geweest*; 's namiddags deed de bevestigde zijne intrede, met 1 *Thess.* II: 4b. *Alzoo spreken wij, niet als menschen behagende, maar Gode, die onze harten beproeft.*

RIJSOORT EN STREVELSHOEK. Onze Leeraar, Ds. J. VAN KUIJK, van hier naar *Ruurlo* beroepen, werd den 13den Sept. l. l., in eene Kerkeraads Vergadering, van zijne betrekking tot deze Gemeente, en de Classis van *Dordrecht*, behoorlijk losgemaakt, en heeft, op Zondag den 16den Sept. daaraanvolgende, afscheid gepreekt, met *Joh.* 3: Br. 4. *Ik heb geene meerdere blijdschap, dan hier in, dat ik hoore, dat mijne kinderen in de waarheid wandelen.*

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant Zie April 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN vakant. Zie Julij 1821.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND. Zie Julij 1821.

ALBLASSERDAM. Zie Julij 1821.

G O U D A.

KRIMPEN AAN DE LEK, den 10den Sept 1821. Ds. G. F. HEENCK, Pred. te *Schelluinen*, heeft de beroeping herwaarts, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, aangenomen.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

LEERDAM. Zie April 1821.

OUDERKERK EN KRIMPEN AAN DEN IJSSEL vakant. Zie Mei 1821.

WILLIGE LANGERAK staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

HEIKOP EN BOEIKOP staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

OUDEWATER vakant. Zie Aug. 1821.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK. Zie Aug. 1821.

KRIMPEN AAN DE LEK. Zie Aug. 1821.

B R I E L L E.

BRIELLE, den 2den Aug. De Wel Eerw. Heer A. VERWEIJ, Predikant te *Leijdschendam* en *Wilsveen*, voor de beroeping op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt hebbende, heeft de groote Kerkeraad alhier wederom een twaalf, zes en drietal gemaakt.

Op het twaalftal stonden:

DD. A. SCHIM VAN DER LOEF, Predd. te *Bolsward*. H. L. DE JONGE, te *Oostzouburg*. E. J. VAN WEDEL, te *Reeuwijk*. N. BERKHOUT, te *Sneek*. ... BROEKHOF, te *Ruinen*. G. J. VAN DER KUIP, te *Breukelen*. H. J. EIKMAN, te *Maasland*. A. VAN OSSENBRUGGEN, te *Oldenschoot*. G. VAN DUGTEREN, te *Oostvoorne*. D. G. BORGSTEIN, te *Muiderberg*. G. C. DROOGLEVER FORTUIN, te *Hillegondsberg*. en A. C. ROELL, te *Goedereede*.

Op het zestal zijn gebragt:

DD. A. SCHIM VAN DER LOEF, H. J. EIKMAN, H. L. DE JONGE, N. BERKHOUT, G. C. DROOGLEVER FORTUIN en A. C. ROELL.

Op het drietal:

DD. A. SCHIM VAN DER LOEF, N. BERKHOUT en H. L. DE JONGE.

Waaruit beroepen is Ds. A. SCHIM VAN DER LOEF, Predikant te *Bolsward*, aan wien deze beroeping is toegezonden.

MIDDELHARNIS. De beroeping van Ds. H. J. SCHEPPERS, Predikant te *Egmond Binnen* en *op den Hoef*, heeft de Klassikale goedkeuring bekomen.

NIEUWE TONGE, den 5den Aug. Onze Leeraar Ds. J. L. T. COX, maakte ons heden bekend, dat hij, na beraad, voor de aanbieding der be-

beroeping, naar de Gemeente van *Baardwijk* en den *Eikhout*, onder de Classis van *Heusden*, bedankt had.

Nog kan de Scriba, (schoon hier van tot nog geen legale kennis hebbende,) berigten: dat Ds. A. SCHIM VAN DER LOEF, voor de beroeping te *Brielle*, bedankt, en de groote Kerkeraad aldaar, eene andere nominatie gemaakt en een nieuw beroep gedaan heeft. Hij herinnert bij deze allen, die belang stellen in eene spoedige bekendmaking van Kerkelijk nieuws, aan zijn verzoek, in de Boekzaal van Augustus l. l. geplaatst.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

MUIDEN, den 22sten Aug. Ds. C. W. KERSTEN, voor de beroeping naar herwaarts, bedankt hebbende, is heden, ten overstaan van den Consulent, door den Kerkeraad geformeerd het volgende zevental:

DD. P. C. HUGENHOLTZ, Theol. Dr. T. VERMAESEN, D. G. BORGSTEIN, J. A. SMITS, A. HOFFMAN, D. DE BONVOUST BEEKMAN en J. MUNTENDAM, Predikanten te *Woudenberg*, *Oud Loosdrecht*, *Muiderberg*, *Renkum* en *Heelsum*, *Amstelveen*, *de Vuursche* en *Bosso Rasquert*.

Waaruit DD. HUGENHOLTZ, VERMAESEN en SMITS, op het drietal geplaatst zijnde, is beroepen Ds. P. C. HUGENHOLTZ, Pred. te *Woudenberg*, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

AMSTELVEEN. Onze Leeraar A. HOFFMAN, maakte ons den 19den Aug. bekend, eene beroeping ontvangen te hebben, naar de Gemeente van *Velzen*, Classis *Haarlem*, en den 2den Septem-

ker berigtte hij ons, dat hij zich, na beraad, verpligt gevonden had, die beroeping, onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke approbatien, aan te nemen.

HAARLEM.

VELZEN. De Predikant A. HOFFMAN, van *Amstelveen*, herwaarts geroepen, heeft die beroeping, in afwachting van de Kerkelijke en Koninklijke approbatien, aangenomen.

UITGEEST staat vakant te worden. Zie Aug. 1821.

ASSENDELFT. Zie Aug. 1821.

ALKMAAR.

OUDKARSPEL, den 2den Sept. 1821. Onze Leeraar J. H. WORST, maakte ons, in de morgen Godsdienstoefening van dezen dag, bekend, het afsterven van den Wel Edelen Heer Mr. F. BINKHORST, Oud Schepen der Stad *Hoorn*, Ambachtsheer van *Oudkarspel*, den 22den Augustus, in den ouderdom van 80 jaren, te *Hoorn*, zagt en kalm overleden, gemoedigd en gesterkt door het geloof in Jezus Christus, en aan zijn Evangelie, dat in hem levendig en krachtig was tot aan zijn einde, nalatende eene reeds hoog bejaarde en diep bedroefde zuster. Onze Leeraar predikte bij die gelegenheid, over *Openb.* XIV: 13. *Zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven, van nu aan: ja, zegt de geest, op dat zij rusten van hunnen arbeid: en hunne werken volgen met hen.* Ons opwekkende om het edele voorbeeld des overledenen te volgen, op dat ook ons einde zijn moge, gelijk het zijne; terwijl hij in den gebede gedacht aan zijn Wel Ed's. nagelatene betrekkingen.

AKERSLOOT. den 9den September. Onze Leeraar, G. VAN GIJTENBEEK, eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente te *St. Philipsland*, Classis van *Zierikzee*, maakte ons . . . . he-
ted

heden bekend, dat hij, na beraad, voor dezelve bedankt had.

ALKMAAR. Zie Junij 1821.

LIMMEN staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

EGMOND BINNEN EN DEN HOEF staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

HUISDUINEN vakant. Zie Augustus 1821.

H O O R N.

SCHARWOUDE. De Wel Eerw. Heer T. O. ADAMA POLLIUS, Pred. te *Lollum*, heeft de beroeping herwaarts, onder inwachting der noodige approbatien, aangenomen.

WESTWOUD EN BINNENWIJZEND, den 9den September. Heden in den Voormiddag Godsdienst, maakte onze Leeraar, Ds. J. G. TOUSSAINT, ons bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Berlikum* en *Rosmalen*, onder de Classis van *'s Hertogenbosch*, en dezelve in beraad had genomen.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER. De Kerkeraad dezer Gecombineerde Gemeenten, heeft aan den Heer Staatsraad, Directeur-Generaal, voor *de Zaken der* Hervormde Kerk enz. aanzoek gedaan, om handopening ter beroeping van een nieuwen Leeraar; en is dezelve bij gunstig besluit van Zijne Excellentie den 25sten Augustus l. l., verleend.

ENKHUIZEN staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

HAUWAART vakant. Zie Julij 1821.

BENNIGBROEK EN NIBBIXWOUDE vakant. Zie Julij 1821.

OPPERDOES. Zie Augustus 1821.

E D A M.

BROEK IN WATERLAND vakant. Zie Junij 1821.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

AAGTEKERKE, den 22sten September. Onze Leeraar, DS. J. MEERBURG SNAKENBURG, van hier naar het *Retranchement Cadzandria* beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor deze beroeping bedankt.

WESTZOUBURG staat vakant te worden. Zie Junij 1821.

KOUDEKERKE. Zie Julij 1821.

MIDDELBURG. Zie Julij 1821.

Z I E R I K Z E E.

PHILIPSLAND, den 15den Augustus. De Wel Eerw. zeer geleerde Heer P. M. SCHOBEN, Pred. te *Rozenburg* enz. voor de beroeping alhier bedankt hebbende; is de Kerkeraad op nieuw overgegaan tot het beroep van eenen anderen Herder en Leeraar, en heeft tot dat einde geformeerd het volgende vijftal:

DD. G. VAN GIJTENBEEK, Predd. te *Akersloot*. H. BRUIJNS, te *Schoorl*, *Groet* en *Kamp*. H. VAN DER LINDEN, te *Westzaand*, (*Kerkje.*) J. A. VAN ESPEREN, te *Roetnerzwaag*, *Beets* en *Oterleep*. J. D. KUIPER, te *Eskerzee*.

Waar uit terstond dit tweetal:

DD. VAN GIJTENBEEK en BRUIJNS.

En is ten zelfden dage daaruit beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer G. VAN GIJTENBEEK, Pred. te *Akersloot*, aan wien de Acte van beroeping is toegezonden.

DREISCHOR. Onze Predikant C. P. LAMMERS VAN TORENBURG, eene beroeping ontvangen hebbende naar *Cadsant*, heeft, na beraad, dezelve aangenomen, onder inwachting der noodige approbatiën; deze gekomen zijnde, zal zijn Wel Eerw. ons binnen kort verlaten en deze Gemeente dus vakant worden.

ZONNEMAAR. Onze Leeraar W. L. OOSTER-

ZEE,

ger, heeft ons heden den 2den September berigt gegeven, dat Hij een beroep naar de Gemeente van *Goes* ontvangen, en hetzelve in beraad genomen heeft.

KERKWERVE vakant. Zie Aug. 1821.

G O E S.

WEMELDINGEN. Na dat Ds. J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK, Pred. te *Sleeuwijk*, had bedankt, werd op den 11den April l. l., uit een drietal van DD. J. KAMERMAN, C. J. DE WIT en J. C. NEDELSTEIN WALTER, Predd. te *Sommelsdijk*, *Oudelande* en *Scherpenisse*, beroepen Ds. J. KAMERMAN; doch die, na beraad, bedankte.

Geene andere uitkomst, had op den 21sten Junij, de beroeping van Ds. P. VAN ECK, Pred. te *Houtenisse*, nevens wien op het drietal waren geplaatst: Ds. A. DIEPERINK, te *Midwoud* en Ds. C. J. DE WIT, te *Oudelande*.

Den 4den Augustus, werd daarom een nieuw drietal gemaakt, van DD. P. J. VAN DER GRIEND, A. DIEPERINK en C. KOOL, Predd. te *Moerdijk*, *Midwoud* en *IJerseke*, en daaruit beroepen, Ds. P. J. VAN DER GRIEND, doch die ook bedankt hebbende, blijft

WEMELDINGEN nog vakant.

GOES, den 29sten Augustus. De Kerkeraad vergaderde heden wederom, voor het werk der beroeping, en bragt ten dien einde op het twaalftal:

DD. H. J. POL, Predd. te *Meern*. H. DWARS, te *Eemnes Buitendijk*. H. J. ROOSJAARDS, te *Meerkerk*. W. L. VAN OOSTERZEE, te *Zonnemaire*. M. VAN METEREN, te *Hillegom*. A. L. VAN DER BOON MESCH, te *Heino*. B. STEMBERG, te *Herveld*. H. VAN HEININGEN, te *Rijswijk*. H. L. DE JONGE, te *Oostzouburg*. A. VERWEIJ, te *Leijdschendam* en *Wilsveen*. T. A. CLARISSE, te *Doorn* en N. C. KIST, te *Zoelen*.

Hier uit werden op het zestal geplaatst:

DD.

DD. VAN DER BOON MESCH, TOL, DWARS, VERWEIJ, VAN OOSTERZEE en VAN MEETEREN.

En op het drietal:

DD, VAN DER BOON MESCH, VAN OOSTERZEE en VAN MEETEREN.

Waaruit beroepen is, Ds. W. L. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Zonnemaire*.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

'T FORT BATH c. a., vakant, Zie Aug. 1821.

CATS vakant. Zie Aug. 1821.

IJ Z E N D IJ K E.

HOUTENISSE, den 8sten Julij 1821. Onze Leeraar, P. VAN ECK, tot gewoon Herder en Leeraar beroepen zijnde te *Wemeldingen*, onder de Classis van *Zuidbeveland*, maakte op Zondag den 24sten Junij aan ons bekend, dat zijn Eerw. deze beroeping in overweging had genomen: en heden berigtte zijn Wel Eerw. ons, dat hij besloten had, voor het aangeboden beroep te bedanken, en onder ons te verblijven, houdende ter dezer gelegenheid eene Leerrede, over 2 *Tim.* II: 9*b*. *Het woord Gods is niet gebonden.*

CADZAND, den 3den September 1821. Eerstdaags verwachten wij onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer C. P. LAMMERS VAN TORENBURG, hier beroepen van *Dreischor*; daar wij vernemen, dat Z. M. onze Koning, de beroeping op zijn Eerw. uitgebragt, heeft gelieven te approberen.

HOOFDPLAAT. Zie Junij 1821.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. *Zie* Julij 1821.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

LOPIK. Uit eene Nominatie, door het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk enz.

 den

den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren, de Heeren:

J. H. VAN DIEST, Predd. te *Doetinchem*. K. VAN WILLES, te *Nieuwland*, en D. BAX, te *Eck* en *Wiel*.

Is Ds. J. H. VAN DIEST, door Z. M. benoemd tot Pred. te *Lopik*, en zal dus aldaar naar Kerkeorde worden beroepen.

ABKOUDE. Zie Mei 1821.

JUTPHAAS staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

A M E R S F O O R D.

NEDERHORST (DEN BERG), den 2den September. Onze Leeraar, W. STROES JANSEN, de Collatie ontvangen hebbende, van de Gemeente *Jutphaas*, Classis *Utrecht*; heeft dezelve, na beraad, aangenomen.

W IJ K.

DRIEBERGEN, den 19den Augustus. Onze Leeraar, Ds. C. W. KERSTEN, op den 31sten Julij, eene beroeping naar *Muiden* ontvangen hebbende, heeft, na beraad, voor dezelve bedankt.

HOUTEN, den 9den September. De Wel Eerw. Heer R. HELLENDOORN, Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, werd heden in zijne bediening als Herder en Leeraar dezer Gemeente, bevestigd, door den Hoog Eerw. Hooggeleerden Heer J. HERINGA, Hoogleeraar te *Utrecht*. De Bevestiger, predikte bij die gelegenheid over 2 *Cor*. XII: 9*a*.

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door DD. W. JANS, Consulent dezer Gemeente J. VAN DOESBURGH, C. FORTUIJN, W. LAMMERÉE, H. E. VINKE en E. HERINGA, Predd. in 't *Waal* en *Honswijk*, *Wijk bij Duurstede*, *Zwol*, *Geldermalsum*, *Jutphaas* en *Oudendijk*.

De Bevestigde begon zijnen Dienst, met eene Leerrede over *Matth*. XXVIII: 20*b*.

SCHALK-

SCHALKWIJK. In plaats van onzen naar *Kuitendijke* vertrokken Leeraar, Ds. H. VAN LIL, is alhier beroepen, de Wel Eerw. Heer A. VAN DEN BRANDHOF, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die deze beroeping heeft aangenomen.

VEENENDAAL vakant. Zie Mei 1821.

HOUTEN. Zie Mei 1821.

BUNNIK EN VECHTEN staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

ODIJK. Zie Aug. 1821.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

STIENS. Den 3den September is hier, door den Kerkeraad, ingevolge stemming van daartoe geregtigden, tot Predikant der Hervormde Gemeente hier ter plaatse beroepen, Ds. K. KILSTRA, L. ZOON, Predikant te *Oudega*, *Idsega* en *Sandfirde*, onder de Classis van *Sneek*, die deze beroeping heeft aangenomen.

FINKUM EN HIJUM. Zie Maart 1821.

HARLINGEN.

WONS EN ENGWIER. De Wel Eerw. Heer B. BEKKER, Pred. te *Peins* en *Zweins*, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, werd dezelve den 21sten Julij l. l. herhaald en beroepen, de Wel Eerw. Heer J. LAMBERTS, Pred. te *Meethuizen*, die deze beroeping heeft aangenomen.

MAKKUM EN KORNWERD, den 2den Sept. 1821. Na dat op den 5den Aug. l. l., de Wel Eerw. Heer P. BOELES, Pred. te *Pingjum*, wegens afwezigheid van onzen Leeraar, ons het overlijden van onzen vorigen Leeraar den Wel Eerw. Heer T. RENEMAN, had bekend gemaakt, bepaalde heden onze Leeraar ons opzettelijk

daar-

daarbij, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7—9. *Gedenkt uwen Voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben enz.*

SNEEK.

WIJCKEL. Den 30sten Julij is in deze Gemeente, door de Floreenpligtige ingezetenen, beroepen, de Wel Eerw. Heer J. A. KUTBERT, Predikant te *Nes* op *Ameland*; zijn Eerw. heeft onder inwachting van de noodige approbatien, dit beroep aangenomen. Als Consulenten hebben geassisteerd, de Wel Eerw. Heeren J. DOBELMAN en S. J. BULTHUIS, Predd. te *Slooten* en *Oudemirdum*.

JUTRIJP, den 22sten Julij. Onze Leeraar H. HAGA, gaf ons heden kennis, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Altforst* en *Appeltern*, ontvangen, en in beraad genomen had. Doch drie weken daarna hoorden wij van hem het berigt, dat hij voor deze beroeping had bedankt, en verbond hij zich weder aan ons, met eene Leerrede over *Spreuken* XVI: 9.

OPPENHUIZEN, den 26sten Aug. Onze Leeraar W. FERWERDA, maakte ons heden voor 14 dagen bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Staveren*, ontvangen en in beraad genomen had. En heden gaf hij ons berigt, dat hij voor die beroeping had bedankt, terwijl hij zich weder aan ons verbond, met eene Leerrede over *Joh.* XVII: 5.

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFRIDE, den 9den September. Onze Leeraar R. HIJLSTRA, den 4den l. l., eene beroeping naar de Gemeente van *Stiens*, onder de Classis van *Leeuwarden*, ontvangen hebbende, maakte ons heden bekend, dat zijn Eerw. die beroeping in afwachting der vereischte goedkeuringen had aangenomen. Zoo dat OUDEGA, IDSEGA en SANDFRIDE vakant staat te worden.

STAVEREN. Zie Julij 1821.

KOUDUM. Zie Aug. 1821. DOK-

DOKKUM.

NES OP HET EILAND AMELAND, staat vakant te worden, Ds. J. A. KUITERT, Pred. aldaar, is beroepen te *Wijckel*, onder de Classis van *Sneek*, en heeft dat beroep aangenomen.

FOUDGUM EN RAARD. Zie Aug. 1821.

SCHIERMONNIKOOG staat vakant te worden. Zie Aug. 1821.

REITZUM, GENUM EN LICHTAARD vakant. Zie Aug. 1821.

HEEREVEEN.

TERKAPLE EN AKMARIJP In deze Gemeente zijn twee beroepingen, waarvan de eene den 6den Junij l. l., op Ds. H. W. HAZELHOF, Pred. op het Eiland *Schiermonnikoog*, en de andere, den 6den Aug. op Ds. L. LOLKEMA, Pred. te *Tjerkgaast*, is uitgebragt, vruchteloos afgeloopen, alzoo beide beroepenen, na beraad, bedankt hebben.

TJERKGAAST, ST. NIKLAASGA EN IDSKENHUIZEN. Onze Leeraar, Ds. L. LOLKEMA, is den 6den Aug. l. l. beroepen te *Terkaple* en *Akmarijp*, doch heeft, na beraad, bedankt, en ten gevolge daarvan, den 28sten Aug. zich op nieuws, met eene Leerrede over *Philipp.* I: 8—11. aan ons verbonden.

ST. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN vakant. Zie Junij 1821.

MAKKINGA, ELSLO EN LANGENDIJK vakant. Zie Junij 1821.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

HEINO. Onze Leeraar A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doctor, gaf ons den 5den Aug. ken-

kennis, dat hij in de Gemeente van *[illegible]*, beroepen was, en deelde ons den 12den mede, dat hij voor die beroeping had bedankt.

WIJHE. De dag van den 19den Aug. l. l. was voor deze Gemeente zeer aangenaam en heugelijk. Het was de dag der plegtige Inwijding van een geheel nieuw en uitnemend Orgel. — Hetzelve werd aan deze Gemeente geschonken, door den Wel Ed. groot Achtbaren Heer J. LUBBERT UMBGROVE, Oud-Opperkoopman en Resident, te *Cheribon* in *Oost-Indiën*, Lid der Provinciale Staten van *Overijssel* en Heer van *Wengelvelden*. Geene onkosten zijn door den edelen Gever gespaard geworden, om zijn geschenk door uitwendige schoonheid, en vooral door innerlijke waarde zoo volkomen te maken, als voor de gesteldheid van ons Kerkgebouw mogelijk was. Het Orgel is geëxamineerd door den Heer J. VAN TRICHT, JR. welke aan de makers van hetzelve, de Heeren G. H. QUELLHORST en C. F. AUGUST NABER, beide wonende te *Oldenzaal*, een getuigschrift heeft gegeven, dat hun tot eer en tot eene ware aanbeveling overal kan verstrekken.

De plegtigheid der Inwijding, werd bestuurd door onzen Leeraar A. VERWEIJ, JR. tot tekst hebbende *Psalm* C: 4 *Gaat in tot zijne poorten met lof, in zijne voorhoven met lofzang. Looft Hem, prijst zijnen naam.* De Heer VAN TRICHT, die bij deze gelegenheid het Orgel bespeelde, deed hetzelve in al de kracht en welluidendheid harer toonen hooren, toen de Gemeente voor de eerste maal, onder begeleiding van hetzelve, den CLsten *Psalm* zong. Vervolgens werden de redenen van den Leeraar afgewisseld door eenige toepasselijke gezangen, vervaardigd door den Heer H. KROESE te *Amsterdam*, en bij het einde van deze feestelijke Godsdienstoefening, werd het eerste der Evangelische Gezangen, de drie eerste verzen, bij afwis-

stelling door mannen en vrouwen, en het laatste vers, door de gansche Gemeente staande gezongen.

Des namiddags werd er een Orgel-concert gegeven, door onzen tegenwoordigen Organist J. R. HAALE, eenen blinden Jongeling van *Schokland*, welke, in het Instituut van blinden te *Amsterdam* onderwezen zijnde, het Orgel voortreffelijk bespeelt.

DEVENTER.

DENEKAMP, den 9den Augustus. Onze Predikant, ..., maakte ons heden bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Zuidwolde*, onder de Classis van *Koevorden*, ontvangen en aangenomen had.

DEVENTER, den 1sten September. De Heer A. OVERWIJK, Pred. alhier, eene beroeping naar *Schiedam* ontvangen hebbende, heeft, na beraad, voor dezelve bedankt.

KAMPEN.

KAMPEN. Onze van *Meppel* beroepen Leeraar, Ds. ... BRINK, de beroeping herwaarts aangenomen, en deze beroeping der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring verkregen hebbende, hopen wij zijn Eerw. op den eersten Zondag in *October*, onder ons te zien bevestigen.

BLANKENHAM. Zie Junij 1821.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

EZINGE vakant. Zie Aug. 1821. Ter aanvulling van het sterfberigt, in de Boekzaal der vorige maand geplaatst, is de Correspondent door de maagschap der Overledenen, Ds. H. A. BRAAM, in staat gesteld, nog het volgende te melden: Zijn Wel Eerw. was geboren in 1756, heeft in de Godgeleerdheid, te *Groningen*, het onderwijs genoten van de Hoogleeraren KUIPERS, CHEVALLIER,

ABRESCH

[illegible] en LUBBERTD is in 1780, als Pred. bevestigd bij de Gemeente van *Schaldeburen*, en, na 16 jaren aldaar het Evangelie verkondigd te hebben, beroepen te *Ezinge*, alwaar hij, na eenen dienst van 25 jaren, op den 5den Augustus d. j. overleed. Zijn Wel Eerw. was gehuwd met Mejuffrouw EEKJE LUBBES MULDER, die thans met vier kinderen den overledenen betreurt.

LUTKEGAST vakant. Zie Junij 1821.

ENGELBERT vakant. Zie Julij 1821.

W I N S C H O T E N.

BOURTANGE, den 26sten Augustus. Op heden gaf onze Leeraar, Ds. A. VAN LAER DINCKGREVE, ons kennis, dat hij den 21sten daar te voren, eene beroeping had ontvangen tot Pred. te *Sleen*, onder de Classis van *Koevorden*, en zich verpligt vond, dezelve, onder inwachting van de vereischte approbatien, aan te nemen; zoo dat

BOURTANGE staat vakant te worden.

VEENDAM staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

A P P I N G E D A M.

BIERUM vakant. Zie Maart 1821.

M I D D E L S T U M.

USKWERT, den 10den Augustus 1821. De Heer FR. A. BENTHEM, Emeritus Pred. dezer Gemeente, te *Groningen*, op den 9den dezer, in den hoogen ouderdom van 78½ jaren overleden zijnde, werden wij heden door onzen Leeraar, P. TAAPKENS, bij dit sterfgeval op eene gepaste wijze bepaald, naar aanleiding van *Psalm* XC: 10. De gedachtenis van zijn Eerw., die alhier den Evangeliedienst 42 jaren, met den grootsten ijver en trouw heeft waargenomen, zal nog lange onder ons in zegening blijven; terwijl wij ook der hoogbejaarde Weduwe, met hare Kinderen en Kindskinderen, de beste vertroostingen van God, over dit verlies toebidden.

TINALLINGEN. De tekst der Intreêrede van

 on-

onzen Leeraar R. L. KIJLSTRA, is in de vorige Boekzaal abusivelijk opgegeven, te zijn *Luc.* II: 28. zijnde dezelve geweest *Luk.* XI: 28. *Ja, zalig zijn de genen die het woord Gods hooren, en hetzelve bewaren.*

WETZINGA EN SAUWERT vakant. Zie Nov. 1820.

WAREHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

CUIJK EN BEERS vakant. Zie Maart 1821.

ST. MICHIELS-GESTEL, DUNGEN EN GEMUNDE vakant. Zie Junij 1821.

BERLICUM EN ROSMALEN vakant. Zie Julij 1821.

BREDA.

STAND DAAR BUITEN, den 10den Junij 1821. Onze Leeraar Ds. P. B. A. BOEZER, op den 10den Mei l. l. eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Op-* en *Neder-Andel*, onder de Classis van *Heusden*, maakte ons heden bekend, dat hij zich verpligt had gevonden, die beroeping, onder afwachting der noodige approbatiën, aan te nemen.

LEUR, den 1sten Julij 1821. Onze Leeraar Ds. G. KAMERMAN, beroepen naar de Gemeente van *Cloetingen*, onder de Classis van *Goes*, en van zijne betrekking tot deze Gemeente en de Classis van *Breda* behoorlijk ontslagen zijnde, heeft heden zijn afscheid gepredikt, met *Hebr.* XII: 28. *Daarom alzoo wij een onbewegelijk Koningrijk ontvangen, laat ons de genade vasthouden, door dewelke wij welbehagelijk Gode mogen dienen, met eerbied en godsvrucht.*

OSSENDRECHT, den 19den Aug. 1821. Deze dag was voor onze Gemeente bijzonder plegtig en aangenaam. Een edelmoedig Godsdienst-Vriend, zelfs buiten deze Gemeente woonachtig,

had ons verblijd met een Orgel, waarop wij anders, wegens den ongunstigen staat van ons Kerkfonds, niet hadden kunnen hopen. Dit Orgel werd heden plegtig toegewijd aan God en zijnen dienst. Onze Leeraar Ds. G. VAN NOUHUIJS, deed naar aanleiding van *Psalm* XCII: 2—4. eene toepasselijke redevoering, welke, door het zingen en spelen van Psalmen en Gezangen, telkens werd afgewisseld.

De gansche plegtigheid is tot genoegen en stichting afgeloopen.

PRINSLAND, den 26sten Aug. 1821. Deze dag was voor onze Gemeente hoogst gewigtig en plegtig. Onze Leeraar, J. STEENBAKKER, die reeds den 20sten November 1814, zijnen vijftigjarigen dienst, als Herder en Leeraar in onderscheiden Gemeenten van ons Vaderland, plegtig had gevierd, hield heden gedachtenis van zijnen vijf en twintigjarigen Evangeliedienst in deze Gemeente. Onder het voorlezen van den CXXXVIIIsten *Psalm*, zagen wij den 81jarigen Grijsaard, vergezeld van alle de Leden des Kerkeraads, het Godshuis binnen treden, en met moed en kracht, den Leerstoel beklimmen, waarop Hij eerst zijne hulde toebragt aan den God van zijn leven, die hem tot dus ver had geholpen, en vervolgens eene toepasselijke Leerrede deed, over *Psalm* CXXXVIII: 8. *De Heere zal het voor mij voleinden: uwe goedertierenheid, Heere! is in eeuwigheid; Gij laat niet varen de werken uwer handen.* Welke Leerrede met ernst en hartelijkheid werd uitgesproken, en met stille aandacht, door eene zeer groote schare aangehoord; terwijl een ieder zich moest verwonderen over de krachten des ligchaams en de sterkte der zielsvermogens van eenen 81jarigen man. — Deze zeldzame plegtigheid is tot algemeen genoegen afgeloopen; een ieder was getroffen, vooral over de welmenende aanspraken en zegenbeden, waarin de belangstelling des Leeraars in

het geluk van zijne medemenschen in het algemeen, en van zijne Gemeente in het bijzonder, kon en moest worden opgemerkt. — God, de algenoegzame Vader, vervulle de uitgesprokene zegenbeden, en schenke onzen grijzen Leeraar de noodige lust en sterkte, om zijne overige levensdagen, voor ons tot nut en zegen te zijn; terwijl wij Hem, nadat zijn werk zal voleindigd zijn, den genadeloon toewenschen, aan Gods getrouwen Dienaren toegezegd!

GEERTRUIDENBERG, 2e Junij 1821.

HEUSDEN.

SPRANG, den 20sten Augustus. 1821. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. VAN IDSINGA, maakte heden aan de Gemeente bekend; dat hij in de afgeloopene week, tot Predikant naar *Baardwijk* en den *Elshout* beroepen zijnde, onder inwachting der vereischte approbatien, dit beroep had aangenomen.

BAARDWIJK EN DEN ELSHOUT, den 22sten Aug. 1821. Door den Kerkeraad, is alhier in Junij l. l. na verkregene handopening, onder het bestuur van den Consulent D. H. VAN NOORDEN, het volgende zestal geformeerd:

DD. C. LOREIJN, H. VAN NOORDEN, H. VAN IDSINGA, HEIJMANS, G. DUIJSER en KOCH, Predd. te *Schipluijde*, *Drunen* en *Nieuwkuijk*, *Sprang*, *Deurne*, *Helvoirt* en *Engelen*.

De drie eerstgenoemden op het drietal gebragt zijnde, is daaruit beroepen, de Wel Eerw. Heer C. LOREIJN, Pred. te *Schipluijde*. Dit beroep, namens den Hoog-Edelgeboren Heer R. D'OVERSCHIE, DE WISBEKE, Heer van *Baardwijk*, geapprobeerd zijnde, is den beroepenen toegezonden, doch zijn Eerw. heeft, na beraad, voor hetzelve bedankt.

Hierop, door den Kerkeraad, eene aanbieding gedaan zijnde, aan de Wel Eerw. Heeren VAN

DER

DEN HOEK en COX, Predd. te *Sleeuwijk* en *Nieuwe Tonge*, die beiden zich verpligt vonden, voor dezelve te bedanken, is men heden andermaal, onder directie van den Consulent, werkzaam geweest, tot het doen eener beroeping.

Daartoe werden op een zestal geplaatst:

DD. J. R. DEMINK, Predd. te *Harmelen*. H. VAN NOORDEN, te *Druten* en *Nieuwkuijk*. H. VAN IDSINGA, te *Sprang*. COX, te *Nieuwe Tonge* J. R. HANEWINCKEL, te *Petten*. en G. DUIJSER, te *Hilvoirt*.

Op het drietal zijn genomineerd:

DD. J. R. DEMINK, H. VAN NOORDEN en H. VAN IDSINGA.

Waaruit vervolgens beroepen is, de Wel Eerw. Heer H. VAN IDSINGA, die deze beroeping, namens den Heere van *Baardwijk* geapprobeerd zijnde, onder inwachting van Klassikale en Koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

OP- en NEDERANDEL. Zie Julij 1821.

EINDHOVEN.

NUNEN, MIERLO enz. vakant. Zie Augustus 1821.

VALKENSWAARD vakant. Zie Aug. 1821.

DRENTHE.

MEPPEL.

MEPPEL vakant. Zie April 1821.

VLEDDER. Zie Junij 1821.

MEPPEL staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

KOEVERDEN.

KOEVERDEN. Zie Julij 1821.

ODOREN. Zie Julij 1821.

ROSWINKEL vakant. Zie Julij 1821.

SLEEN vakant. Zie Aug. 1821.
ZWEELOO. Zie Aug. 1821.

WALSCHE KERK.

MIDDELBURG, Augustus 1821. Overeenkomstig het 74ste artikel van het algemeen Reglement, voor de Hervormde Kerk, in het Koningrijk der Nederlanden, en ingevolge de bij vorige Vergaderingen vastgestelde beurtwisseling, hielden de afgevaardigden der Walsche Kerken, in de Noordelijke Provincien van dit Rijk, hunne jaarlijksche bijeenkomst binnen deze stad, om over hunne huishoudelijke belangen te raadplegen.

Bij deze zamenkomst waren tegenwoordig:

De Commissie voor de zaken der Walsche Kerken, bestaande bij deze gelegenheid, uit de volgende Leden:

Ds. J. TEISSÈDRE L'ANGE, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*.

Ds. P. MOUNIER, Pred. te *Rotterdam*, als Secundus van den Ridder D. DELPRAT, Pred. te *'s Gravenhage*.

Ds. A. GERLACH, Pred. te *Delft*, als Secundus van Ds. J. S. ROBERT, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. D. T. HUET, Pred. te *Middelburg*, als Secundus van Ds. A. C. VOUTE, Pred. te *Rotterdam*; en

De Ouderling S. P. VAN SWINDEN, Raadsheer in het Hooge Geregtshof in *'s Gravenhage*, en Oud Ouderling aldaar.

Voorts de nagenoemde afgevaardigden; als wegens

Middelburg, Ds. D. T. HUET, Ouderlingen J. MAKKERS, Koopman, en A. G. BEUZEKOM, Procureur, Secundus A. VAN DEN BROECKE, Jz. Diaken.

Amsterdam, Ds. J. TEISSÈDRE L'ANGE, Ouderling T. VAN DER FEEN, Avokaat.

Zierikzee, Ds. N. H. HARTMAN.

's Gra-

's Gravenhage, Ds. C. S. DE CHAUFEPIÉ, Ouderling F. DE BAS, Lid van den Raad der Stad.

Rotterdam, Ouderlingen J. HUBERT, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, en Lid van den Raad der Stad, en H. C. VAN DER HOUVEN, President bij de Regtbank van Koophandel te Rotterdam.

Brielle, Ds. S. T. HIET.

Utrecht, Ds. J. H. PAREAU. Theol. Doct. et Ling. Orient. Prof. Diaken Mr. J. C. MARTENS, Regter ter instructie.

Leijden, Ouderling Mr. E. LUZAC, Regter ter Instructie, en Lid van den Raad.

Haarlem, Ds. L. F. SERRURIER.

Delft, Ds. A. GERLACH.

Zwolle, Ouderlingen Mr. J. VAN DER GRONDEN, Secretaris der Stad, en Mr. B. R. ROIJER, Lid van den Raad.

Leeuwarden, Ds. G. H. M. DELPRAT, Ouderling Mr. P. WIERSMA, Procureur Crimineel van de Provincie Vriesland.

Groningen, Diaken J. MUNNIKS, Med. et Chirurg. Doct. Advokaat Diaken.

Vlissingen, Ds. M. A. VAN DER BANK, Ouderling B. SIVERT.

's Hertogenbosch, Ds. B. J. BERKHOFF.

Het Moderamen werd, in afwezigheid van den President der Commissie, opgedragen aan den Vice President, Ds. J. TEISSÈDRE L'ANGE, Pred. te Amsterdam, die de eerste Vergadering op den 9den Aug. gehouden, met een doelmatig gebed, en eene korte aanspraak begon; waarna de plegtige opening der bijeenkomst in het openbaar geschiedde in de Walsche Kerk, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer G. H. M. DELPRAT, Pred. te Leeuwarden, met eene op de gelegenheid passende Leerrede, over 1 Tim. V: 22.

De Vergadering hield zich in de volgende dagen

gen bijzonder voldedig, met het beramen der meest gepaste en doeltreffende middelen, om den lust der jongelieden voor de studiën der Heilige Godgeleerdheid, ten dienste der Walsche Kerken, bijzonder door het daarstellen van beurzen, op te wekken. Voorts werden de loopende zaken geregeld behandeld, de verschillende administratiën en beurzen onderzocht, de zestallen voor de afgedeelde Leden der Commissie, met den 1sten Jan. 1822, en derzelver Secundi gemaakt, en de noodlijdenden in liefde bedacht, en op den 12den Aug. werd deze belangwekkende zamenkomst, met hartelijke dankzegging aan God, en vurige beden voor Vaderland en Koning, voor Z. E. den Staatsraad Directeur-Generaal, voor de Nederlandsche Kerk en de Walsche Gemeenten, door den Voorzitter gesloten, wanneer de Leden met het streelend gevoel van een scheidden, van eenen waren broederkring bijgewoond te hebben, alwaar de best mogelijke orde heerschte, en de hartelijkste eensgezindheid bleef voortduren, en aldus de Godsdienst van Jezus werd vereerd, de belangen der Walsche Kerken bevorderd, en de band onder derzelver Leeraars en opzieners nader toegehaald.

De volgende bijeenkomst zal D. V. in het volgende jaar te *Schiedam*, plaats hebben; en is, om dezelve te openen, benoemd de Wel Eerw. zeer geleerde Heer C. G. MENSUS, Pred. te *Dordrecht*, en tot deszelfs Secundus Ds. M. A. VAN DER BANK, Pred. te *Vlissingen*.

VOORBURG vakant.

DEVENTER vakant. 2de Nov. 1817.

GRONINGEN. 2de Aug. 1821.

LIM-

MAASTRICHT.

GULPEN en VALKENBURG vakant. Zie Febr. 1821.

MAASTRICHT, Nederduitsche Gemeente. Zie Aug. 1821.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEKKE, zal eerlang vervuld worden, wijl Zijne Majesteit alreeds met de Collatie dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer ALDESERS Pred. te *Ooster- en Westerblokker*, begunstigd heeft, en zijn Wel Eerw. deze beroeping heeft aangenomen.

NAMEN, (Garnizoens-Gemeente). Heden den 15den Julij, is alhier voor de eerstemaal den Godsdienst verrigt, in het Lokaal ons door Zijne Majesteit den Koning goedgunstig toegestaan, zijnde één gedeelte des voormaligen Kloosters *des Dames-blanches*, door de Stad tot eene Protestantsche Garnizoens-Kerk afgestaan. De Pred. KÖNIG, predikte bij deze gelegenheid *Ezra* VII: 27. *Geloofd zij de Heere de God onzer Vaderen, die alzulks in 't hart des Konings gegeven heeft, om te versieren het huis des Heeren.*

ETIKHOVEN, (onder MARIA HOOREBEEKE). Ook op deze plaats, waar een gedeelte der *Maria Hoorebeeksche* Gemeente woont, bevond zich een Kerkvertrek, door de edelmoedigheid der Heeren Staten van *Zeeland*, en de belangstelling van vele weldadige Godsdienstvrienden, in 1780 daargesteld. Hetzelve was echter zoo vervallen, dat het ongeschikt was tot het doel. Door de weldadige beschikkingen van zijne Excellentie den Staatsraad, Directeur-Generaal, en den bijstand der Synode, waren wij in staat, gemeld vertrek te doen herstellen, op dat die Protestanten

zen, welke alhier wonen, Godsdienstig kunnen bijeenkomen, om zich, door het lezen eener gedrukte leerrede en het zingen van Psalmen en Gezangen, te stichten, wanneer geen Predikdienst te *Maria Hoorebeeke* plaats heeft, of slecht saisoen en weg verhinderen, derwaarts te gaan.

Onze vriend en voormalige Leerlaar GOEDKOOP, Protestantsch Predikant te *Gent*, heropende dit Kerkvertrek den 15den Augustus, met eene leerrede over *Hebr.* X: 25. *Laat ons onze onderlinge bijeenkomsten niet nalaten enz.* Deze plegtigheid werd niet alleen door eene talrijke opkomst, maar ook door de tegenwoordigheid van den Wel Ed. Gestr. Heer VAN HULTHEM, Majoor der Genie, en Lid des Kerkeraads te *Oudenaarde*, vereerd.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant

AMBOINA, BANDA, TERNATE, MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

RE-

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.
AMERSFOORT vakant.
FREDRIKSTAD, in *Denemarken* vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.
WILDERVANK EN VEENDAM. Zie Mei 1821.
HAARLEM. Zie Aug. 1821.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

HARLINGEN vakant.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

WOLTHUIZEN. Onze nieuws beroepen Leeraar, de Kandidaat F. DREESMAN, is op Zondag den 29sten Julij, in het heilig dienstwerk onder ons bevestigd geworden, door den Superintendent A. R. ALZONIUS, Predikant te *Oldersum*, welke bij die gelegenheid eene redevoering hield, over *Rom.* X: 17. *Zoo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het woord Gods.* De bevestigde maakte op denzelfden dag eenen begin van zijnen dienst, met eene Leerrede over 1 *Tim.* I: 15. *Dit is een getrouw woord, en aller aanneming waardig*, enz.

EMDEN, den 4den Sept. Heden in onze gewone coetuele herfstzitting, werd de Groninger Student C. B. H. VAN DER WERF, zoon van den Wel

Wel Eerw. Heer H. VAN DER WERF, Predikant te *Westerhuizen*, in de Wetenschap der Godgeleerdheid en de kennis der oorspronkelijke Bijbeltalen, plenarie geëxamineerd; met dat gevolg, dat hij met eenparigheid van stemmen, onder het getal der Oostvriesche Kandidaten werd opgenomen.

Insgelijks stond binnen de Wel Eerw. Heer J. STEENBERG, tot hiertoe Predikant te *Groot Borssum*, doch die eene beroeping ontvangen en aangenomen had, naar de Gemeente van *Nieuwveen*, onder de Classis van *Leijden*, verzoekende van zijne betrekking tot den Oostvrieschen Coetus losgemaakt, en met een behoorlijk dimissoriale voorzien te worden; hetwelk hem, onder welmeenende zegenwenschen over zijn persoon en verderen Evangeliearbeid, in zijne nieuwe Gemeente, eenpariglijk werd ingewilligd, waarop hij dan ook afscheid nam van deze Vergadering, van welke hij nu bijna zes jaren medelid geweest was.

GROOT BORSSUM, den 9den Sept. Heden nam onze Leeraar J. STEENBERG, beroepen Predikant te *Nieuwveen*, in *Zuid-Holland*, afscheid van deze Gemeente, met eene Leerrede over 1 *Petr.* I: 25. *Het woord des Heeren blijft in eeuwigheid, en dit is het woord, dat onder u verkondigd is.* Dus is

GROOT BORSSUM vakant.

LOEGUMER VOORWERK, den 11den Sept. Gisteren is, door de Stemgeregtigden, tot Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Kandidaat E. W. [illegible].

OLDERSUM }
NENDORP } vakant.

KO-

KONINKRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KREITS.

WESEL.

SCHERMBEEK staat vakant te worden, Zie Julij 1821.

KREITS

DUISBURG.

MØRMTER vakant.

ZONDAGS-SCHOLEN.

ZUID-BEIJERLAND (GEZEGD DEN HITZERT,) den 26sten Augustus 1821. Heden had alhier de plegtigheid plaats, dat het eerste jaarfeest, van de hier bestaande Zondag-School, gevierd werd, met het openbaar Examen van zeven en dertig, uit de een en zeventig Leerlingen, aan welke prijzen zijn uitgereikt, naar mate van de vorderingen, die elk hunner gemaakt hadden, in de Spel-, Lees- en Schrijfkunst, bestaande in Nieuwe Testamenten, met de Psalmen, (welke op de aanvrage van de Directeuren dezer School, van het Nederlandsche Bijbel-Genootschap, Afdeeling *Oud-Beijerland*, ten behoeve van de Zondags-School waren toegezonden,) benevens Gezangboeken en andere Godsdienstige werkjes daartoe aangekocht.

De plegtigheid, welke met het accoord Gezang van het hier opgerigte Zangkoor veraangenaamd werd, en waarbij een aantal menschen van deze en andere omliggende plaatsen, tegenwoordig waren, die algemeen hun genoegen te kennen gaven, wegens het blijkbaar nut, dat deze instelling, bij aanvang ter dezer plaatse gesticht heeft, is in volle orde afgeloopen.

BERIGTEN.

Het Provinciaal Kerkbeſtuur van *Gelderland*, heeft, ſedert den 10den Augustus tot heden den 10den September, ten behoeve der Gemeenten van *Maas* en *Waal*, en het Rijk van *Nijmegen*; ontvangen de navolgende giften.

Van de Gemeente van *Borſelen*	*f* 12	—	—
——— ——— *Cortgene*	8	4	—
——— ——— *Niſſe*	12	9	—
——— ——— *Wolfaartsdijk*	8	16	8
——— ——— *'s Heerenhoek*	5	17	—
——— ——— *Kolijnsplaat*	10	—	—
——— ——— *Wiſſekerke* in *Noordbeveland*	11	—	—
——— ——— *Kruiningen*	5	—	—
——— ——— *Bennekom*	10	—	—
Van N. N. te *Katwijk aan den Rhijn*	21	—	—
Van de Gemeente van *Vollenhoven*	25	—	—
——— ——— *Leerſum*	5	—	—
——— ——— *Augustinusga*	4	11	—
——— ——— *Valkenburg* bij *Leijden*	18	10	—
——— ——— *Makkum*	11	10	—
——— ——— *Nieuwerkerk* bij *Zierikzee*	25	—	—
——— ——— *Moordrecht*	44	—	—
Door den Heer A. L. VAN HARPEN, te *Amſterdam*, (behalve vroeger overgemaakte *f* 325 : — : —)	500	—	—

Voorts heeft het Kerkbeſtuur de voldoening, te kunnen melden, dat de nieuwe Paſtorie te *Leeuwen*, thans voltooid is, dat de Kerk en Paſtorie te *Beuningen*, te zamen één Gebouw uitmakende, op den beſtemden tijd, zijn onder dak gebragt, en dat men thans onvermoeid bezig is aan

het

het binnenwerk; dat te *Horssen*, de nieuwe Kerk, binnen weinige dagen, mede onder dak zal zijn; dat de noodige reparatien, aan de Pastorie te *Winssen*, eerlang zullen ondernomen worden, en dat alzoo alles tot het gewenschte doel, met den meesten voorspoed, nadert; zullende van het bedrag der, van tijd tot tijd inkomende, bijdragen moeten afhangen, in hoe verre men de hulp ook, tot andere Gemeenten, bijzonder die van *Maas-Bommel* en *Wijchen*, uitstrekken zal. Elk berigt omtrent ingezamelde penningen, is het Kerkbestuur aangenaam, ook als rigtsnoer bij de uitbreiding van deszelfs werkzaamheden.

Op last van het Provinciaal Kerkbestuur voornoemd.
H. H. DONKER CURTIUS.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, heeft de eer aan allen, die hierbij belang mogten hebben, bekend te maken, dat, ten gevolge van eene vriendelijke overeenkomst, gesloten tusschen *Directeuren van het Fonds ter aanmoediging der Godgeleerde Studien, te Amsterdam*, en hetzelve Kerkbestuur, door het laatstgenoemde, tot *vasten Correspondent*, met genoemde Directeuren is benoemd, de Heer W. OVERDUIJN, Predikant te *Arnhem*, en dat deze, als zoodanig, onder anderen ook uitsluitend belast is, met het ontvangen en overmaken der gelden, ten dienste van het genoemde Fonds.

Arnhem, den 11den Sept. 1821. Op last van het Kerkbestuur voornoemd.

H. H. DONKER CURTIUS.

AAN DE LEDEN DER HERVORMDE GEMEENTE VAN HAARLEM.

Waarde Mede-Christenen!

Het is, na een herhaald bedachtzaam onderzoek, overtuigend gebleken, dat het getal der zulken, die zich tot het Predik-Ambt in de Hervormde Kerk voorbereiden, sints de laatste jaren zeer verminderd is, en hoe langer zoo meer afneemt. Sommigen onzer vaderlandsche gemeenten zijn van Leeraars verstoken en hebben naauwlijks of geen uitzigt op de vervulling van hare behoefte; slechts weinige jongelingen oefenen zich aan de Hoogescholen tot den Predikdienst; en de vrees voor al meer en meer toenemend verval heeft zich alzóó bevestigd, dat Z. M. de Koning zelf, op verzoek der Algemeene Sijnode, bij Hoogstdeszelfs besluit van den 15den November des vorigen jaars No. 29, eenige verordeningen heeft vastgesteld, om, door opheffing van één der bezwaren, de theologische studiën aan te moedigen.

Welke oorzaken sints lange medegewerkt hebben om den ijver voor den Leeraars-stand te verminderen, en onze jongelingschap van denzelven terug te houden, ligt buiten onze beoordeeling. Doch, onder deze oorzaken is er eene, die de algemeene aandacht tot zich getrokken heeft: het onvermogen namelijk van vele ouders, welke anders hunne zonen aan den Predikdienst zouden toewijden, om de kosten te dragen, welke tot de godgeleerde oefeningen noodzakelijk gevorderd worden. Want, hoewel door het bovengemelde Koninklijk besluit, hetwelk de Studenten van het betalen der theologische collegie-gelden vrijstelt, de kosten eenigermate verminderd zijn, blijven

zij

zij nog altijd groot, en stellen ouders en voogden uit den middelstand, welke geen genoegzaam vermogen hebben, vooral bij het bezit en de zorg van meer kinderen, buiten staat om hunne zonen of kweekelingen tot het Predik-Ambt te doen opleiden, en, zonder ondersteuning, zich uitgaven te laten welgevallen, die, ook met de meeste spaarzaamheid, zeer aanzienlijk worden.

In navolging van eenige godsdienst-vrienden in andere steden en gemeenten, wier pogingen gelukkig geslaagd zijn, hebben de ondergeteekenden zich vereenigd tot het nemen eener *proeve*, om, door de oprigting van een Fonds ter bevordering der godgeleerde oefeningen, in den bestaanden nood mede te voorzien, en, onder den Goddelijken zegen, het verval in het Predik-Ambt zoo veel mogelijk te helpen opheffen. Het is onze wensch en poging ouders uit den middelstand, doch verstoken van genoegzaam vermogen, gelijk ook voogden, ten behoeve der aan hunne zorg toevertrouwden, hunne opoffering gemakkelijker te maken; waardige jongelingen van beschaafde godsdienstige opvoeding tot den dienst van het Evangelie te helpen opleiden, en dezelve door eene werkdadige deelneming en ondersteuning daartoe aantemoedigen. Hiermede hebben wij geen ander doel dan de bevordering van orde en van onze dierbaarste belangen: de bewaring van den Heiligen Godsdienst in ons midden, en derhalve de weder-oprigting van het Predik-Ambt uit den staat van kwijning en verval, waarin hetzelve gezonken ligt. Dit doel, wij vertrouwen zulks van uwe christelijke liefde en van uwen ijver voor God en onzen Verlosser; dit doel zult gij met ons bevorderen; met vreugde zult gij daartoe uwe bijdragen opofferen; en door eene milde ondersteuning aan onze pogingen de heilrijkste uitkomst geven: op dat de Godsdienst onder ons volk bewaard blijve;

 de

de zegen der Hervorming, dien onze vaderen tot zulk eenen hoogen prijs verkregen hebben, niet verloren ga; en wij de rijke erfenis, welke zij ons nalieten, en die wij nog bezitten, aan onze kinderen nalaten als het beste en dierbaarste van onze goederen.

Hoedanig wij onze poging wenschen interigten, en op welke wijze, indien onze *proeve* gelukkig slaagt, wij onze werkzaamheden zullen besturen, zal U blijkbaar worden uit het *Ontwerp en Reglement ter bevordering van het Predik-Ambt in de Hervormde Kerk*, hetwelk wij U hiernevens aanbieden.

Art. 1. Het opgerigte Fonds, zamengesteld uit giften in eens of uit jaarlijksche bijdragen, is uitsluitend bestemd ter ondersteuning van dezulken, die zich, aan eene van 's Rijks Hoogescholen of Athenea, tot den Predik-dienst in de Hervormde Kerk voorbereiden.

Art. 2. In dit Fonds zullen zoo vele Jongelingen worden aangenomen, als de toestand der geldmiddelen veroorloven zal.

Art. 3. Geene andere Jongelingen dan van beschaafde en Godsdienstige opvoeding zullen toegelaten worden; en, onder hen, bij voorkeur, de zulken, welke in deze stad geboren en woonachtig zijn, onder die bepaling echter, dat zij, om aangenomen te kunnen worden, de Latijnsche Scholen moeten doorgeloopen en met loffelijk getuigschrift verlaten hebben; of anders, indien zij afzonderlijk onderwijs hebben ontvangen, dat zij een allezins voldoend bewijs zullen moeten overleggen, waaruit blijkt dat zij tot het hooren der Akademische lessen bekwaam zijn.

Art. 4. Behalve dit vereischte en een getuigschrift van goed zedelijk gedrag, zullen zij, door de Commissie, des noods geadsisteerd door eenen der

der Stads-Predikanten, daartoe uitgenoodigd, worden onderzocht, of zij, door Godsdienstige beschaving en door verderen gunstigen aanleg, niet alleen voor den leeraars-stand geschikt zijn, maar het uitzigt geven van hunne bediening tot eer te verstrekken.

Art. 5. Jaarlijks zal dit onderzoek worden hernieuwd, en van deszelfs uitkomst zal het afhangen, of de toelage voor een volgend jaar hun zal toegekend of ingetrokken worden.

Art. 6. Jongelingen, uit dit Fonds ondersteuning genietende: zullen zich aan het opzigt en de leiding der Commissie behooren te onderwerpen, en naar derzelver raad en voorlichting zich te gedragen.

Art. 7. Na het verlaten der Hoogeschool en loffelijk afgelegd onderzoek voor het Kerkbestuur, zal, voor zoo verre de geldmiddelen dit gedoogen, aan elk dezer Jongelingen nog eenige toelage of geschenk tot het aankoopen van noodige boeken of tot een ander nuttig einde gegeven worden.

Art. 8. De Commissie behoudt aan zich het regt van al die verdere bepalingen en verordeningen vast te stellen, welke door de ervaring en het belang der zaak, als noodig en doelmatig worden aangeraden.

Art. 9. Jaarlijks zal er rekening en verantwoording geschieden van de beheering van het Fonds, in tegenwoordigheid van drie van deszelfs voornaamste Zamenstellers.

Art. 10. Bij ontstentenis van een der Directeuren, wordt de openstaande plaats vervuld uit een der gezegde voornaamste Deelnemers, van welke drie zullen worden uitgenoodigd, om zich met de Directeuren, tot het doen eener nieuwe keus, te vereenigen.

Ziet daar, geliefde Broeders en Zusters, in onzen

zen Heer! ons doel en het reglement, naar hetwelk, indien ons plan tot stand kome, wij onze werkzaamheden wenschen interigten. Wij vertrouwen dat onze poging uwe goedkeuring zal wegdragen, en dat uw erkende ijver in onzen Heiligen Godsdienst dezelve ondersteunen zal. Tot dit einde, bieden wij U de nevensgaande lijst ter invulling uwer gifte voor eenmaal ter oprigting van een Fonds, of uwer jaarlijksche bijdragen ter instandhouding van hetzelve, aan: welke lijst, veertien dagen na de dagteekening, aan uw huis zal worden terug verzocht, terwijl wij er de verzekering bijvoegen, dat ook de kleinste verborgene gifte van de mindervermogenden, dankbaar zal aangenomen, en de namen der Inschrijvers en Gevers, indien zij zulks verkiezen, zullen geheim gehouden worden. God zelf zegene in onzen Heer uwe en onze pogingen, en verblijde ons met de heilrijkste uitkomst!

Haarlem,
den 18den Aug. 1821.

J. C. SIEMACHER.
H. MANGER.
J. A. VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT.
J. J. SCHOLTEN.
S. VAN STRALEN.

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij A. B. Saakes, Boekverkooper op 't Rok-in, te *Amsterdam*, is heden gedrukt, en alom te bekomen:

De Bijbel in het klein, voor Kinderen, door J. VAN EIJK, Predikant te *Loosduinen*, met twee fraaije vignetten, op het Oude en Nieuwe Testament toepasselijk, door SMIES en MARCUS, en het welgelijkend silhouet van den Schrijver. De Eerw. VAN EIJK, heeft in dit werkje getracht zich geheel naar de vatbaarheid der kinderen te schikken, en bij het behartigen van alle mogelijke kortheid, de duisterheid en onvolledigheid te vermijden, in 67 verhalen is de geheele inhoud des Bijbels te zamen getrokken, en tegen over ieder verhaal is een gedichtje gevoegd, in den geest en smaak VAN ALPHEN, zoo dat dit boekje tot een bevallig en leerzaam geschenkje kan strekken, ten einde de lieve jeugd met den inhoud van het beste boek, den dierbaren Bijbel, bekend te maken, op eene wijze, welke tevens den lust tot verder onderzoek kan opwekken, en dat onderzoek gemakkelijk maken. De prijs is *f* 1 : 5 : voorts twee fraaije Landkaarten: *van de voornaamste plaatsen die in den Bijbel voorkomen, en van het Land der Belofte*, om bij dit Boekje te gebruiken, zamen 16 stuiv. En nog van Ds. VAN EIJK, 1. Voorbereidend onderrigt voor het onderwijs in de *Bijbelsche Geschiedenissen*, 2de druk, a 4 st. 2. Voorbereiding voor het onderwijs in de *Christelijke Leer*, of het eigenlijk Catechiseeren, a 4 st. 3. Onderrigt omtrent het *Bidden*, a 14 st. 4 Verhandeling over de ware *Christelijke Verdraagzaamheid*, *Onverdraagzaamheid*, *Onverschilligheid*, *Leerstelsels* en *Vereeniging in het Godsdienstige*, a 32 st.

Het nut en belang van den Landbouw. Over de Woningen, Stallingen, Berg, Schuur, Moestuinen, Moesvruchten; het nut der Boomgaarden, de behandeling der Wei- en Hooilanden; het gebruik derzelve, en van den

 Hooi-

Hooibouw, de broeijing van het Hooi. en het gebruik van het Stalvoeder; over de soorten en eigenschappen der Runderbeesten, derzelver kweking en verzorging, het Melken der Koeijen, en de Melkvruchten. Over de Schapen, derzelver nuttigheid en voortteling, en over de bijbedrijven van den Landman. Deze onderwerpen zijn ten nutte der Landjeugd, door eene zestien jarige onderwinding, beschreven in een onlangs uitgegeven werkje, met fraaije platen verfierd, bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, onder de titel van de *Onderwijzende Landman*, met zijne Kinderen, in Leerzame gesprekken, over den *Landbouw* en de *Landhuishoudkunde*, door J. HAZEU, CZ. de prijs is *f* 1 : 10 : —

Steenbergen van Goor, te *Leeuwarden*, geeft heden uit en heeft alom verzonden: TIBERIUS en CAJUS GRACCHUS, naar het hoogduitsch van den Hoogleeraar A. H. L. HEEREN, door Steenbergen van Goor, met diens aanmerkingen. De naam des beroemden Schrijvers is genoegzaam tot aanbeveling van dit boek.

Het tweede en laatste deel van den Kluizenaar van *Londen*, *Engelsche Zeden van den Dag*, is heden van de pers gekomen bij Steenbergen van Goor, te *Leeuwarden*, en alom verzonden. Van het eerste deel zijn ook nog alom exemplaren voorhanden.

Belangrijk voor de kennis van het karakter, de zeden en gewoonten der Turken en Nieuw-Grieken is het, heden bij Steenbergen van Goor, te *Leeuwarden*, uitgekomen werk ANASTASIUS, of *Lotgevallen en Reizen van een Griek op het einde der 18de Eeuw.* Naar het Engelsch van Lord THOMAS HOPE. Binnen anderhalf jaar zijn in *Londen* van dit werk vier uitgaven verschenen, en de tweede uitgave was in 24 uren geheel uitverkocht.

Bij de Boekverkoopers Mortier Covens en Zoon en ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, word uitgegeven: *Reisboek door het Koningrijk der Nederlanden*, met platen, *Reiskaarten* en *Platte Gronden van Steden*, in octavo, op postpapier gedrukt in carton, de prijs is *f* 4 : 10 : —

Die

Dit deel behelst de Provincien van *Holland* en *Utrecht*, in hetzelve worden de Hoofdsteden afzonderlijk gemeld, met derzelver merkwaardige Gebouwen, nuttige Inrigtingen, Kunstverzamelingen, Kabinetten, Wandelingen, Logementen, enz. daarna van plaats tot plaats, word de aandacht met vermelding der afstanden, levendig gehouden, terwijl men vervolgens zich langs alle mogelijke wegen op reis begeeft, de afstanden berekend ziet, en de tusschen beide liggende plaatsen nader leert kennen.

De waarde dezer onderneming word verhoogt, door het nut der ingevoegde Reiskaartjes en plannen van Steden, met de aanwijzing van het daarbij aangeteekende, waarbij eenige gezigten van voorname Steden, Havens of Dorpen, ter versiering gevoegd zijn.

De Uitgevers aangespoord door verscheiden gewigtige bijdragen, van aanzienlijke Schrijvers, zullen dezen arbeid vervolgen.

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Z. Bommel*, is van de pers gekomen en mede verkrijgbaar bij C. C. L. van Staden, op de Waal, bij de Oude Schans, No. 77. te *Amsterdam*, en alom.

1. *De Hongaarsche Broeders*, uit het fransch vertaald, naar de derde Engelsche uitgave van Misl ANNA MARIA PORTER, twee deelen met gegraveerden tijtel, *f* 5 : 18 : —

2. Nieuw groot verschillende A. B Letters, met Alphabetisch Figuur en Kinder Prenteboek, of aangename Tijdkorter der Jeugd. Bestaande in ongeveer twee honderd en vijftig Afbeeldingen, zoo van verscheidene menschelijke bezigheden, bedrijven, enz. als ook van onderscheidene kinderlijke vermakelijkheden, enz. tweede verbeterde druk in lang 4to *f* — : 8 : —

Dito op best Schrijfpapier, om te leeren Schilderen en Kleuren, *f* — : 12 : —

Dito op dito papier en fraai Gekleurd, *f* — : 18 : —

3. P. N. MUIJT, Beginselen van de Geschiedenis onzes Vaderlands, een Leer- en Leesboekje voor eerstbeginnende, ten dienste der Scholen, *f* — : 2 : —

4. ——— Beginselen der Aardrijkskunde, een Leer en Leesboekje voor eerstbeginnende, ten dienste der Scholen, *f* — 2 : — :

NB. Met getallen voor Schoolhouders, tot mindere prijzen.

Bij

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Zalt-Bommel*, zijn te bekomen, en mede verkrijgbaar bij C. C. L. van Staden, Boekhandelaar, te *Amsterdam*, de volgende werken.

1. P. J. ENTROP, Algemeene Kerkelijke en Wereldgeschiedenis der Christenen en Joden, van de schepping der wereld, tot op den tegenwoordigen tijd, groot 400 bladz. met 38 fraaije, (meest uitslaande) koperen platen, voor 12 stuivers, zoo lang het klein voorraad voorhanden is.

2. S. VAN EMDRE, Kleine Catechismus der H. Godgeleerdheid, of lessen der voornaamste waarheden, van den Christelijken Godsdienst. zesde Druk, 5 stuivers.

3. De kleeren maken de Man, bestaande in 16 differente naar het leven gekleurde voorstellen, ten gebruike voor Kinderen, (men kan één voorstel zestienmaal van kleeding veranderen) op fijn Kaarteblad, in een Kokertje, à 12 stuiv.

4. Nieuw en Leerzaam Letterspel, voor kleine Kinderen, met 26 naar het leven gekleurde koperen plaatjes, van A tot *Z*, op stijf Kaarteblad in een Kokertje, en met één boekje tot onderrigting, van onderscheidene plaatsen, uit het rijk der Dieren, à 12 stuivers.

5. Vaderlandsch Handboekje, voor de Nederlandsche Jeugd, ter bevordering van Wetenschappen en fraaije Letteren, met 80 fraaije gekleurde en zwarte koperen plaatjes, (van VINKELES en anderen), uit de Vaderlandsche Geschiedenis, het rijk der Dieren en planten en insekten, enz. enz. 3 Deelen, groot 1000 bladz. voor de geringe prijs van *f* 3: —: — in 3 nette cartonne bandjes gebonden, zoo lang het klein voorraad duurt.

6. H. OOCQ, de konst van bereiding en behandeling der beste soorten van *Lakken* en *Vernissen*, voor alle Liefhebbers der Verlakkunst, Rijtuig- en Kladschilders, Witwerkers enz. voor de geringe prijs van 15 stuivers.

7. *Hoveniers Zakboekje*, of nieuwe volmaakte Bloementuin, in de Winter, bevattende verscheidene, tot nog toe onbekende geheimen, om in den Winter, te weten: in de maanden November, December, Januarij, Februarij en Maart, een' volmaakten Bloementuin te hebben, even als in den Zomer, als mede een aantal kunst-geheimen, ter verbetering van Boomen en Heestergewassen, tweede Druk, voor de geringe prijs van 8 stuivers.

Bij den Boekverkooper N. Geljsbeek, op de Leliegracht, No. 21. te *Amsterdam*, zijn nog maar weinige exemplaren van de volgende werken te bekomen, als:

G. KULENKAMP, Bijbelschat of Historische en Zedekundige Huisbijbel, 2 deelen met platen, prijs 36 stuiv.

C. A. WAHL, Geschiedkundige Inleiding in alle de Boeken des Bijbels, geschikt ter voorbereiding tot een Christelijk Onderwijs in den Godsdienst, en ter aanwijzing eener juistere kennis en waardering dezer Boeken voor ongeleerde, de prijs is 24 stuiv. (in plaats van *f* 2: —: —)

J. N. T. BRAUER, het Christendom eene Rijksregeling, een woord voor onze tijden, prijs 18 stuiv.

J. H. KROM, Leerrede over *Hand.* XIX: 11—20. prijs 3 stuivers. Stichtelijke Gedachten op alle de dagen van het jaar, meestal getrokken uit de beste Nederlandsche Dichters, prijs 16 stuiv.

J. P. SUSSMILCH, de Goddelijke orde heerschende in de veranderingen van het menschelijke geslacht, uit de Geboorten, het Sterven en de Voortplanting van hetzelve bewezen, 4 deelen in gr. 8vo. prijs *f* 4: —: — (in plaats van *f* 10: 10: —)

P. H. G. MOEHRING, de Konst om Vogelen op het eerste aanzien te leren kennen of korte schets van derzelver uiterlijke gedaanten en geslachten, tot welke zij behooren, met drie naar het leven gekleurde platen, prijs 10 stuiv.

DRUKFEIL.

In de Boekzaal voor Aug. 1821, pag. 218, reg. 18, staat WEELDEN, moet zijn WEEL.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor OCTOBER 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers

BOEKBESCHOUWING.

BIJBELSCHE DOGMATIEK des Ouden en des Nieuwen Testaments, of Kritische Voorstelling der Godsdienstleer van het Hebraïsmus, het Jodendom en het oorspronkelijk Christendom. Door W. M. L. DE WETTE, *Gewezen Hoogleeraar der Godgeleerdheid te* Berlijn. *Met ophelderende en wederleggende aanmerkingen uit het Hoogduitsch vertaald. Door* C. VAN EPEN, *Leeraar der Hervormden te Veendam. Eerste Deels, Eerste Stuk. Te* Groningen, *bij* W. Wouters, 1820. *XXXV en 272 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 4 : —

Dit werk van den voormaligen Hoogleeraar DE WETTE, waarvan wij hier de Nederduitsche Overzetting aankondigen, komt onder ons in 't licht, met de verklaring van den Overzetter, dat hetzelve, *over 't geheel en in deszelfs geest aangemerkt*, geene vertaling en aanprijzing verdient. Dit zal, vertrouwen wij, menig een vreemd voorkomen, te vreemder nog, als hij gelooft, dat dit oordeel waarlijk gegrond is. Ondertusschen oordeelde de Eerw. VAN EPEN, geene ongepaste moeite aan te wenden, met hetzelve in onze taal over te brengen. Hij schrijft, in het Voorberigt: „ Maar wie zal beweren, dat de vertaling van zoodanig een werk, met wederleggende aanmerkingen, daarom nutteloos zoude zijn? Immers dan ware de poging tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen schriften, die denzelven bestrijden, over het algemeen nutteloos? en hoe kan dat beter en duidelijker geschieden, dan door de vertaling van zul-

zulke schriften, met bijgevoegde wederleggende aanmerkingen? Wij hebben de laatste, daarom onmiddelijk onder den tekst van het werk zelf geplaatst, en niet afzonderlijk achteraan laten drukken. Meent iemand echter, dat dit de aandacht, bij het lezen van het werk, afbreke, hij leze dan eerst het werk zelf in eens door, en herleze het dan met de aanmerkingen."

„Vraagt men al verder, of er dan niets goeds en bruikbaars tot het doel in dit werk gevonden wordt? wij antwoorden: ja! Buiten den form, die zeer bruikbaar is voor eene Bijbelsche Dogmatiek en tot het vervaardigen van eene betere kan opleiden, is het in meer dan één opzigt bruikbaar:"

„I. Om ons te waarschuwen tegen de leer der mijthen en tegen het poëtische omtrent het geschiedkundige in de Goddelijke openbaring; omtrent de toepassing van elke wijsgeerte op den Godsdienst; daar deze Dogmatiek ten duidelijkste leert, hoe verre — *dat* vervoeren kan!"

„II. Omdat het werk, ondanks zijne Neologische strekking, ook veel goede bouwstof voor eene Bijbelsche Dogmatiek, en om dezelve te vestigen, oplevert; terwijl het tevens eene rijke lijst van vóór- en tegenschriften opgeeft, die, bij de bearbeiding derzelve, in aanmerking komen."

„III. Omdat de vriend der waarheid, door de beschouwing van dit zoo kunstmatig, geleerd en methodiek geschreven — maar niettemin *los* en stout opgesteld werk, het ongeloof in zijne beperkte kracht en zwakheid zal aanschouwen en zich levendig in zijn Christelijk geloof zal versterkt gevoelen."

Schoon wij twijfelen, of deze redenering wel allen even goed bevallen zal, stemmen wij echter gaarne toe, dat ook het wederleggen van schadelijke schriften grootelijks nuttig zijn kan, om der-

derzelver verderfelijke gevolgen, zoo al niet te voorkomen, althans te verminderen. Zij die gaarne alles onderzoeken, worden, wanneer een verkeerd geschreven werk, te gelijk met deszelfs wederlegging uitkomt, in staat gesteld, om het een en andere beter te beoordeelen; men ontvangt dus, met het vergif, ook het tegengif tevens. Aldus de zaak beschouwd zijnde, kan men dan ook VAN EPEN's handelwijze in deze niet geheel afkeuren.

„ Wat den loop des werks betreft; het is vervat in twee deelen, van welke het eerste de Bijbelsche Dogmatiek en het laatste de toepassing daarvan op het leerbegrip, bijzonder der Luthersche kerk — of de kerkelijke Dogmatiek in zich besluit."

„ Het eerste behelst, behalve eene en andere Voorbereiding, twee deelen; namelijk: *Den Godsdienst des O. T.* en *Den Godsdienst des N. T.* In het eerste treft men twee Hoofdafdeelingen aan, te weten: de *Dogmatiek van het Hebraïsmus*, voortgaande van den Aartsvaderlijken tijd tot de Ballingschap van Babel; en de *Dogmatiek van het Jodendom*, loopende van daar tot den tijd des Christendoms: terwijl het tweede deel het Christendom, of de *Dogmatiek van* JEZUS *en van de Apostelen* over het algemeen en in het bijzonder, in zich sluit."

Onze Hollandsche Overzetter heeft, uit hoofde van de veelvuldig noodig gerekende aanmerkingen, het eerste Deel, in twee Stukken gesplitst, handelende dit eerste Stuk alleen over de *Dogmatiek van het Hebraïsmus*, en zullende het tweede die van het Joden- en Christendom bevatten.

WETTE verklaart uitdrukkelijk, dat de mijthische voorstelling, naar zijn gevoelen vruchtbaarder is, dan de historizerende voor de Godsdienst- en de beschavings-geschiedenis. Dit is eerlijk, en men

weet dus terstond, wat men hier verwachten moet. De Godgeleerdheid ligt, volgens hem, in eene gevaarlijke krisis, en wordt of het goochelend Mijsticisme of der ongeloovige kritiek ten buit, ten zij eene even zoo onbevangene en bedachtzame, als ideeën-rijke en tot geest-verrukking zich verheffende Wijsbegeerte haar in bescherming neme. Voorwaar eene vreemde stelling, die voor velen opheldering behoeven zal. Ondertusschen wil WETTE, door dit werk, dit gevaar zoeken af te wenden, en den jongen Godgeleerde dus vooral in staat stellen, om niet slechts over den oorsprong van den Christelijken Godsdienst, en deszelfs oorspronkelijken geest een onbelemmerd oordeel te vellen, en deszelfs voortgaande vorming, verbastering en wedergeboorte in de Kerk-geschiedenis, met een kritisch oog te kunnen nagaan, maar ook te voorzeggen, welk een loop deszelfs vorming in de toekomst nemen zal.

Vooraf gaat hier eene wijsgeerige voorbereiding, waar in vooral *Fries* gevolgd wordt, die geschreven heeft: *Neue kritik der vernunft* en een *Sijstem der Logik*, — verdeeld in eene *Anthropologische* en *Heuristische*. — De Schrijver vooronderstelt, dat zijne lezers Grieksch kennen, en in de nieuwere wijsbegeerte, en derzelver kunsttermen bedreven zijn! Anderen zullen ook aan de lezing hier van niets hebben. Deze inleiding beantwoordt aan den geheelen inhoud van het werk, geschikt om door allerlei Stellingen en zaken, door velen in *Duitschland* bewonderde, wijsgeerig theologische redeneringen, de Bijbelleere in 't gemeen, en die des Nieuwen Testaments in 't bijzonder, te veranderen in eene leer der rede, en den Bijbel alles te doen zeggen, wat men, naar zijne eens aangenomene begrippen, rekent te behooren. Men verkrijgt alzoo

eene

eene behoeftige Godsdienstleer, die den mensch van allen troost berooft, hem gemakkelijk tot eenen armzaligen twijfelaar maakt en in groot gevaar brengt, om eindelijk met alles den draak te steken. Zoodanig een rationalismus als DE WETTE, *cum suis* voorstaat, is niet alleen even schadelijk; maar leidt ook tot dezelfde rampzalige gevolgen, als het ergste Bijgeloof,, terwijl het ware openbaringsgeloof alleen het veilig midden behelst en doet kennen, dat voor alle standen wenschelijk en voor de menschelijke maatschappij allerheilzaamst is. Zij die voor 't eerst een boek lezen, waar in men zoo los en vrij, den inhoud des O. en N. Testament behandelt, als hier geschiedt, zullen verbaasd staan; ondertusschen kunnen wij toch ook niet ontkennen, dat, hoe dikwijls en tot walgens toe, wij ook dergelijke produkten van den Duitschen grond gelezen hebben, echter telken reize onze bevreemding weder wordt opgewekt, dat men zoo stout zijn, en zulke onbekookte Stellingen, uit de hoogte melden, en als waren ze boven allen twijfel verheven verzekeren durft. Het eerste Deel bevat: eerste Afdeeling, Geschiedenis van het *Hebraïsmus*, en de tweede, Geschiedenis des *Jodendoms*, en vervolgens weder: eerste Afdeeling, De Dogmatiek van het *Hebraismus*, en de tweede Afdeeling; Dogmatiek des Jodendoms. Die, in de tweede plaats genoemde, eerste Afdeeling, waar mede dit Deel eindigt, is gesmaldeeld in Onderdeelingen en Hoofdstukken, namelijk:

„ *Eerste Onderdeeling.* I. IDEE VAN GOD, NAAR ZIJNE ABSOLUTE ZELFSTANDIGHEID, BESCHOUWD. A. Namen van God. B. Eenheid Gods. C. Over de Engelen. D. Jehovah de hoogste God. E. Jehovahs geestelijkheid. F. Heiligheid Gods. II. IDEE VAN GOD, NAAR ZIJNE BETREKKING TOT DE WERELD. G. Wereldschepping. H. Wereldonderhouding.

I. Wereldregering. III. IDEE VAN GOD, NAAR ZIJNE BETREKKING TOT DE NATUUR. Geest Gods. IV. BRIEÇENHEID. *Tweede Hoofdstuk. Leere omtrent den Mensch.* A. Onsterfelijkheid en voorbestaan. B. Geestelijke waarde. *Aanhangsel.* Aesthetische hoedanigheid. *Tweede Onderdeeling. Symbolisch Particularismus, of over de Theokratie.* Eerste Hoofdstuk. *Idee en instelling der Theokratie*, A. Idee der Theokratie. B. Symboliek der Theokratie. C. Symbolen der koninklijke waardigheid van Jehovah. D. Vertooning der Theokratie in het openbaar leven. *Aanhangsel.* Aesthetische hoedanigheid. *Tweede Hoofdstuk. Theokratisch aanzien der Wereld.* A. Misverstand der Symbolen. B. Valsch Particularismus. C. Theokratische ideeën van God. D. Theokratisch ethische gedaante. E. Theokratische ideeën van de wereldregering. *Aanhangsel.* Aesthetische hoedanigheid. *Derde Hoofdstuk. Over de Ideale Theokratie, of over den Messias.* A. Oorsprong en betrekking der idee. B. Inhoud der idee. *Aanhangsel.* Aesthetische hoedanigheid.

De lezer kan hieruit dus den loop dezes werks, in zoo verre dit eerste Deel aangaat, kennen, en wij oordeelen ook niet noodig te hebben, om ons over den geest en de strekking daar van verder in 't breede uit te laten. Het is voorzeker geene spijs, welke den soliden Hollandschen Christelijken lezer smaken kan. Hij huivert van zulk eene verwaandheid terug, en wordt met leedwezen en tevens met verontwaardiging vervuld, dat men zulken kost kan en durft opdisschen. De Eerw. VAN EPEN, heeft door zijne veelvuldige aanmerkingen veel ter wederlegging bijgedragen, en het werk dus onschadelijk pogen te maken. Daarvoor zijn wij hem dank verschuldigd, evenwel blijft bij ons de vraag nog altoos open: verdient een boek als dit is wel de moeite, door hem daar aan besteed? Aan den Tijdmeter van wijlen

den naauwkeurigen ROSVELD, dachten wij gedurig, bij de lezing van dit werk; had DE WETTE dit mogen lezen, hoe zou hij zich over zijne losse Stellingen hebben moeten schamen!

Een klein staal willende mededeelen van DE WETTE's stoute Stellingen, en van derzelver niet verschoonende wederleggingen door den Eerw. VAN EPEN, kiezen wij daartoe dit:

„ Mesfiaansche verwachtingen bevatten niet noodzaakelijk de voorstelling van eenen Messias. Deze naam is over het geheel later, het O. T. vreemd (ontleend uit Ps. II: 2, en veelligt uit de valsch begrepene plaats DAN. IX: 25) (§). De ontwikkelingsloop dezer verwachtingen is van het onbestemde tot het bestemde en individueele. 1.) *Vooreerst:* de algemeene hope op betere tijden (JOEL III. IV. JES. XIX: 18—24.). 2.) Deze verwachtingen werden aan het huis van DAVID vastgemaakt (HOS. II: 16—25. XIV: 5—10. III: 5. AMOS IX: 11—15.). 3.) Men verwacht en denkt zich bestemd eenen nakomeling van DAVID (*einen Davididen*) als hersteller der Theokratie."

„ Zou wel immer de Goddelijke verwachting der Hebreën meer kunstig en methodiek bestreden zijn, maar ook wel immer ongelukkiger? Om die verwachting als eene inbeelding, uit moedeloosheid geboren, te doen voorkomen, wordt de toestand der natie na de scheuring des rijks aangevat, maar zal de Mesfias-idee eerst alsdan ontstaan, dan moet eerst alles, wat vóór dien tijd daarop betrekking heeft, worden weggeruimd; wel nu! daartoe verklaart men die plaatsen slechts als van later datum; „ maar evenwel de naam van Mesfias is zoo duidelijk genoemd — de voorspellingen aangaande denzelven zijn zoo bestemd?" — wat zwarigheid? Die naam is eigenlijk aan het O. T. vreemd en slechts ontleend uit Ps. II. en eene valsche verklaring van DAN. IX, — en hoe die be-

bestemde voorspellingen in de wereld kwamen? — o! ook dat laat zich ligt verklaren; eerst was het slechts een droom van betere tijden over het algemeen; naderhand verbond men dien willekeurig aan DAVIDS huis, en eindelijk hebben de Profeten dat stukje verder uitgewerkt, om de natie in dien droom te houden, offchoon ook sommigen derzelven op het laatst wat naauwgezetter werden en zich met den algemeenen droom vergenoegden. — Dat is de ontwikkelingsloop der Messiaansche verwachtingen naar onzen Schrijver, die alzoo op inbeelding en misleiding uitloopt."

„ Wien zou het O. T., indien voor zulk eene gedachte slechts eenige grond ware, nog een oogenblik iets kunnen gelden? en wat wordt alzoo het Christendom, dat op hetzelve zoo naauwe betrekking heeft? — wat wordt CHRISTUS, die uitdrukkelijk verklaarde, dat MOZES en de Profeten van Hem getuigden? — en wie wordt God, die door CHRISTUS aan zulke van zelf opgevatte droomerijen en misleidingen beantwoordde?"

Uit dit voorbeeld oordeele nu de lezer zelf. De Eerw. VAN EPEN, heeft de lezers genoeg gewaarschuwd. Met het werk zelve hebben wij al zeer weinig op.

De bestemming des HUISSELIJKEN LEVENS. Ter bevordering van Huisselijke Deugd en Huisselijk Geluk. Door J. L. EWALD. *Naar 't Hoogduitsch. Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1819. 199 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: 12: —

Een nuttig boek over een allernuttigst onderwerp, het welk de moeite waardig was, door onzen

Hollandschen Overzetter er aan besteed. Men bemerkt ook op eene aangename wijze, dat de laatste wijsselijk eenige vreemde en overdrevene uitdrukkingen, EWALD wel eigen, heeft weggelaten, en met andere verwisseld, die beter voegen; voor oogen houdende, dat EWALD schreef voor zijne Duitsche, en hij vertaalde voor onze Hollandsche Landgenooten. Dit Werk behelst tien Overdenkingen, namelijk:

„ I. De pligt der Mannen jegens hunne Vrouwen. II. De bestemming der Vrouwen. III. De opvoeding der Kinderen. IV. De opvoeding der Kinderen. *Vervolg.* V. De opvoeding der Kinderen. *Vervolg.* VI. De pligten der Kinderen jegens de Ouders. VII. De Christelijke betrekking tusschen Heeren en Dienstbaren. VIII. Huisselijke Vreugde. IX. Huisselijk Lijden. X. Gods oogmerken met de stichting der huisselijke verbindtenis."

EWALD is hier de getrouwe Raadgever, die spreekt naar de ondervinding, waarschuwt met ernst, aandringt met waardigheid en bemoedigt met genegenheid, en die zijne redenen op eene wijze voordraagt, dat dezelve aannemelijk worden, en niet nalaten kunnen onder den Goddelijken zegen iets goeds te stichten. Wij wenschen dus hartelijk, dit boekdeel vele lezers en lezeresen, zoo wel ouderen als jonge lieden, zij zullen hier menigen heilzamen raad vinden, op den Bijbel gegrond, die voor hunne omstandigheden geschikt is. 't Is waar, hij schijnt hier en daar wel wat gestreng maar niet boven mate, en 't geldt ook in het zedelijke, zoo wel als in het ligchamelijke, dat de al te zachte Heelmeesters dikwerf stinkende wonden nalaten. Men zal evenwel ook hier, waar het voegt, ernst met zachtheid en toegevendheid afgewisseld, en daardoor vervangen vinden. Wij achten het niet ondienstig, dit volgende ter proeve mede te deelen,

niet

niet alleen om dit goede werkje nader te doen kennen, maar ook om iets nuttigs voor den lezer hier te plaatsen.

„Hieruit ziet men, dat het geenszins onverschillig is, of men zich zacht of streng, op de regte of onregte plaats, vertoont. Het is waar, men kan door de opvoeding niet alles van allen verkrijgen, men kan niets in een kind planten, hetgeen God er niet ingeplant heeft; maar het *slapende* opwekken, het opgewekte regt maken en leiden, veel kwaad bij deszelfs geboorte verstikken, dat kan men toch. De bekwaamste hovenier kan zekerlijk uit een' eik geenen appelboom, uit een beukenboom geenen notenboom aankweeken: maar den boom gezond bewaren, overtollige kwasten wegnemen, hem regt en behoorlijk opleiden, dit kan hij toch doen. Het is met de ziel der kinderen even eens gelegen, als met hun ligchaam. Een zwak zenuwgestel kan wel nimmer het allersterkste, de onbuigzaamste leden nimmer de buigzaamste en vlugste worden; maar kan niet de levenswijze, gewoonte en oefening veel doen? Hoe zeer kunnen deze het ligchaam ongezond, zwak, log, — hoe zeer hetzelve sterker, gezonder, vlugger maken! Niemand koestere dus den waan bij zich, dat men de kinderen aan zich zelven moet overlaten; dat zij zich zelve kunnen opvoeden; dat er vele goede menschen, zonder eenige vorming en opvoeding, goed zijn geworden. Wij willen niet wijzer zijn dan God, die toch de menschenvorming wel het beste verstaat. En heeft God dan aan de menschen zelve hunne inwendige vorming en ontwikkeling overgelaten? Werkte Hij niet aan hunne opvoeding door zoo vele gezanten en profeten — door zoo vele daden en wonderen — en eindelijk door zijnen eenigen Zoon? Werkt Hij niet nog dagelijks aan hunne opvoeding door gebeurte-

renissen, welke Hij bestuurt — door omstandigheden, welke Hij daarstelt, — door zijn woord, dat Hij gaf — door de verkondiging van hetzelve, door Doop en Avondmaal, welke Hij beval? Had Hij, geheel alleen, onmiddelijk menschen willen opvoeden, waartoe dan het bevel aan de ouders: *Voedt uwe kinderen op voor den Heere?"*

„Zekerlijk is het onverstandig en schadelijk, dat men alles van de kinderen maken wil door de opvoeding; maar het is even dwaas, wanneer men *niets* bij hen wil vormen. Dat men ook hierin God tot voorbeeld neme; dat men op zijne kinderen werke door de opvoeding, daar ook God op zijne menschen door de opvoeding werkt."

„En is de opvoeding *noodig?* dan wordt er slechts weinig nadenken toe gevorderd om te zien, dat dezelve insgelijks *gewigtig* is. Wij zijn rentmeesters van alles, wat wij bezitten. De mensch heeft niets, volstrekt niets, hetwelk hij niet *ontvangen* heeft, en hij heeft niets ontvangen, waarvan hij geene rekenschap moet afleggen in den dag des oordeels. Toevertrouwd goed is elke gulden, welken wij bezitten, — elke eerepost, welken wij bekleeden, — elk talent, elke kracht van ziel en ligchaam, welke in ons is; en zouden dan onze kinderen geen toevertrouwd goed zijn? Zal ons eens gevraagd worden: *Hoe hebt gij uw geld, uw aanzien, uw verstand, uwe kracht, om op anderen te werken, aangelegd?* dan zal ons waarlijk niet het laatst gevraagd worden: *Hoe hebt gij uwe kinderen opgevoed?* Nog verder zal men er doorkomen, wanneer men bekennen moet: „ik heb mijn geld „verkwist, mijn aanzien, mijn verstand, mijne „talenten niet gebruikt, zoo als ik dezelve ge„bruiken moest," — dan wanneer men zeggen moet: „ik heb mijne kinderen niet opgevoed!"

Waar-

Waarlijk dit zal en kan niemand zoo ligt vergeven worden, daar de kinderen *hem alleen*, hem zoo *geheel eigenlijk* waren toevertrouwd. Op hen zoude vooreerst niemand, dan de vader, werken. Geen ambt, geene bezigheid was hem, in de wereld, zoo duur, zoo *onmiddellijk* van *God* aanbevolen, als deze: *Voed uwe kinderen op, door christelijke vermaning en christelijke tucht.* Al was hij in andere dingen nog zoo getrouw geweest; al had hij nog zoo veel, ten beste van zijne plaats, stad, land of kerk gedaan, — hij zal en kan niet bestaan in het Godsgerigt, daar hij het *gewigtigste*, dat hem toevertrouwd was, verzuimd heeft. Ja! — nog eenmaal komen wij hierop terug — zijne kinderen goed op te voeden is de gewigtigste bezigheid, die den mensch bevolen werd, en die hij op deze aarde kan verrigten; en de vader en de moeder kunnen zacht hun hoofd nederleggen, al konden zij ook verder niets zeggen, dan: *ik heb goede kinderen opgevoed.* Onder al het kostbare, dat de aarde heeft, is de mensch het kostbaarste: want hij alleen is naar Gods beeld geschapen. Zekerlijk was het gewigtig, wanneer God aan een mensch gelast had de zon, maan en sterren te leiden; maar nog veel gewigtiger is het, dat Hij aan menschen opdroeg, menschenharten te vormen."

PROEVE eener Regtsgeleerde Verdediging van de onschuld onzes Heeren en Zaligmaker JEZUS CHRISTUS. *Door* J. ROEMER, *Christen-Leeraar te* Leijden. *Te* Leijden, *bij* A. *en* J. Honkoop, 1820. *XII en* 137 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 5 : —

De Eerw. ROEMER wenschte sedert lang, dat

de verdediging van 's Heilands onschuld eens regtskundig mogt geleverd worden, in den smaak, als wijlen Dr. RENSING eene Verhandeling geschreven heeft, *betreffende eenige merkwaardige bijzonderheden van het lijden, sterven en de opstanding van onzen Heer, uit een Geneeskundig oogpunt beschouwd*. Daar evenwel aan dit zijn verlangen niet voldaan wierd, beproefde hij, schoon gaarne erkennende geen Regtsgeleerde te zijn, wat hij zelf in deze zoude vermogen, Zie daar den oorsprong van deze hier zediglijk zoo genaamde proeve. Trouwens hij verklaart zelf, in de Voorrede: mogt een kundig en in de Regtsgeleerdheid ervaren man, zich aangemoedigd gevoelen, om de taak die ik heb begonnen, waardiger, voortreffelijker en voldingender (meer afdoende) te behandelen, ik zou zijne poging toejuichen, al ware het ook, dat deze mijne proeve, daar door geheel werd ter zijde gelegd, ja geheel vergeten." Hij staat ook zelf volkomen toe, dat de onschuld en de eer van JEZUS, zulk eene verdediging geheel niet behoeven, maar oordeelt echter, en daar mede stemmen wij met hem in, dat elk aangevoerd bewijs, mits het wel gekozen en uitgevoerd worde, daartoe, eene bijdrage is, tot bevestiging van Christelijk geloof en hulde aan den verheerlijkten Verlosser. Wij kennen een pleitdooi over 's Heilands opstanding, maar zoodanig eene proeve als deze is, kwam ons nimmer onder de oogen. De Schrijver heeft zijne proeve in tien Afdeelingen gesplitst, en naar ons inzien dus wat veel gesmaldeeld. Waarom niet liever de zaak, welke als in geschil moet voorkomen, eerst duidelijk voorgesteld, daarna de verdediging geschetst of liever bepaaldelijk en met levendigheid voorgedragen, vervolgens alle mogelijke bedenkingen opgenoemd en beantwoord, en eindelijk de slotsom gegeven, ter be-

vestiging van ons geloof, en tot eere van onzen Heer en Zaligmaker, JEZUS CHRISTUS?

Dan zou het meer den form van een pleitgeding gehad, en naar ons inzien veel beter aan het oogmerk hebben kunnen beantwoorden. Met zulk een plan te volgen, zou er minder vergeten zijn, de hoofdzaak beter zijn uitgekomen, en de lezer meerdere bevrediging ontvangen hebben. Het zou dan ook minder omflagtig hebben kunnen zijn, zonder daarom in ruimte te verliezen. Wij moeten ondertusschen deze proeve nu nemen, gelijk zij is, en dan kunnen wij getuigen, dat er veel goeds in voorkomt, daar de Eerw. ROEMER zich beijverd heeft, om op zijne wijze te doen opmerken: hoe onwaardig JEZUS behandeld is, hoe ongegrond de tegen hem ingebragte beschuldigingen waren, en dat men voldoende redenen heeft, om JEZUS volkomene onschuld te blijven gelooven. In de inleiding heeft het ons vooral verwonderd, 1.) dat ROEMER, uit het oog schijnt verloren te hebben, dat de Joden slechts de voltrekking of uitvoering van het reeds geslagen doodvonnis, van PILATUS begeerden, en 2.) dat het schikken van de Evangelische berigten in deze zaak, naar het aangenomen plan van behandeling, al te sterk uitkomt.

In de eerste Afdeeling, zouden wij de beschuldiging van gekwetste majesteit, niet als de eenige hebben doen voorkomen, welke de Joden tegen JEZUS ingebragt hebben, toen zij anders zagen hun oogmerk niet te zullen bereiken. Dat zeggen: *Wij hebben eene wet, en naar onze wet moet hij sterven, want hij heeft zich zelven Gods Zoon gemaakt*, had toch ook wel in aanmerking mogen komen, daar het in deze zoo veel heeft uitgewerkt, *Joann.* XIX: 7, 8. vergel. met *Mark.* XV: 3. Dat JEZUS CHRISTUS, in de tweede Afdeeling, *De eerstgeborene van* JOZEF *en* MARIA genoemd

wordt,

wordt, zal, hopen wij, eene drukfout of schrijffout zijn, maar dan zij men toch voortaan vooral omzigtig, om niet zulke geweldig hinderlijke fouten, bij het nazien der proeven, te laten staan. *Matth.* I: 18—25.

De tweede en derde Afdeeling, voldoen niet geheel aan het oogmerk; over den persoon van JEZUS, was in dezen veel meer te zeggen, en hier komt niet zoo zeer te pas, het onderzoek wat JEZUS zou hebben kunnen doen, maar wat werkelijk door hem geschied is. Bovendien zou, onzes erachtens, op de vraag: wat JEZUS had kunnen doen, een geheel ander antwoord hebben dienen te volgen.

De vierde, vijfde en zesde Afdeeling, hadden zeer goed tot eene gebragt kunnen zijn, om te doen zien, dat JEZUS verstandiglijk alles of vermijd, of geleid heeft, wat maar den schijn kon hebben, als of hij naar aardsche bedoelingen werkte.

De aanmerking onder bladz. 48 tegen hen, die vermoeden dat het eerst het plan geweest is, om een aardsch Koningrijk op te rigten enz. had wel achter wege mogen blijven. Zulke vermoedens verdienen toch waarlijk geene wederlegging. Daarentegen heeft ons eene andere, onder bladz. 50 zeer bevallen. „ Hoe men ook over de verzoeking van JEZUS in de woestijne moge denken, zeker is het, dat Hij alle aanbiedingen van al die grootheid moedig weerstand bood, en, met geestdrift voor zijn geheel zedelijk plan verwierp, het geen de Heiland niet zou gedaan hebben, zoo hij om de heerschappij over de wereld had gedacht."

De uitdrukking in de zevende Afdeeling, Hij noemt zich *Gods Zoon, maar niet om zich zelven eenen God te wanen*, voegt in dezen, anders goeden stijl van ROEMER niet, al meende hij ook, dat de

benaming van *Christus* en *Gods Zoon* hetzelfde beteekenen zouden. Onder al het goede in deze Afdeeling voorkomende, verraste ons echter de verklaring: dat de aanklagt van JEZUS, als aan Godslastering schuldig, bij PILATUS niet zou gegolden, ten minsten niet als eene zoo zware misdaad zou zijn aangemerkt geworden, welke de doodstraf verdiende. Hier toch is de vraag niet: wat of de Romein zou gedacht hebben, maar hoe hij als Landvoogd omtrent de Godsdienstwetten der Joodsche Natie handelen moest? welke zijne instructie of last was? Dit doet, dunkt ons, ook al gevoelen, hoe noodig het ware, in eene Verhandeling als deze, te onderzoeken, naar het regt van het *Sanhedrin*, en de Romeinsche Wetten, omtrent den Godsdienst der onderworpene Volkeren. De plaats uit *Joan.* XIX. boven reeds aangehaald, moest hierbij dan ook wel in aanmerking komen.

In de achtste Afdeeling, wordt de genoemde beschuldiging van JEZUS overtuigend behandeld, alleen zouden wij, in de opvatting van 's Heilands Zoonschap, van ROEMER verschillen, en vinden wij ook de uitweiding, over de vraag: waarom JEZUS niet zelf geschreven heeft? hier min noodzakelijk.

De negende Afdeeling, treft geen minder doel, deze verdediging van JEZUS stilzwijgen voor zijne Regters is treffend, maar waarom met geen enkel woord gewaagd, van het groote Godsplan, dat JEZUS kende en wilde volvoeren, om te sterven voor de zonde? of zou dit geheel geen invloed op 's Heilands gedrag toen gehad hebben?

De omschrijving van 's Heilands verantwoording voor PILATUS, hier zijne pleitrede genoemd, is ons voorgekomen, veel te gekunsteld te zijn. Indien het besluit niet scheen te leeren, dat JEZUS, alleen of voornamelijk ter bevestiging zijner

leer

later geschreven is, wij zouden er volkomen mede te vreden zijn.

Deze proeve van den Eerw. ROEMER, geve aanleiding; dat dit onderwerp nog nader behandeld worde. Het goede en nuttige daarvan erkennen wij, en de vrijmoedig medegedeelde aanmerkingen, mogen den kundigen en werkzamen Schrijver overtuigen, dat wij dit zijn werk der overweging wel waardig keuren.

Het Menschelijk KENVERMOGEN, *in deszelfs waren aard en omvang omschreven volgens de beginselen van* KANT; *ter nasporing van den aard en de uitgestrektheid van het vermogen der Menschelijke rede; en ten bewijze van de noodzakelijkheid eener hoogere openbaring. Door* J. J. LE ROIJ, *Predikant te* Oude Tonge. *Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1821. 207 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* — 16 —

Tweeledig is het oogmerk van deze, reeds twee jaren voor de uitgave gereed gemaakte, Verhandeling, vooreerst om dus (deze zijn de woorden des Schrijvers), zoo als ik ten minsten hope, den inhoud en ware meening van het *Kantianismus* nog wat meer, dan wel tot hiertoe geschied is, vooral ten aanzien der bespiegelende rede, welk gedeelte steeds voor het duisterste gehouden wordt, op te helderen; ten tweeden, om daarvan het nuttig gebruik aan te wijzen, en het ook daar toe aan te wenden, ter bevordering van de belangens van den waren Godsdienst, en ter aanwijzing van de praktikale (waarom hier geen Nederduitsch woord voor gebezigd? allen weten toch niet wat πράσσειν beteekent, en LE ROIJ wil immers ophelderen!)

 nood-

noodzakelijkheid eener nadere openbaring voor onze zedelijke behoeften.

Achter aan zijn aamerkingen gevoegd, welke bijzonder dienen moeten, om het geheele overzigt over de gesteldheid van 's menschen kenvermogen, zoo als hetzelve door KANT ontleed is, nog al gemakkelijker te maken, en daardoor ook nog aan deze en gene bijzonderheden eenig nader licht bij te zetten, ten einde vooral ook de meening van dezen Wijsgeer wel en grondig te bevatten, en alle misverstand voor te komen.

LE ROIJ, ziet men al aanstonds, zoo men niet reeds te voren dit had opgemerkt, is een groot bewonderaar der wijsbegeerte, van wijlen den Koningsberger Denker, die, toen hij zijn Stelsel, of den nieuwen form, waar in hij de Stellingen, waarheden, beschouwingen en pligten gegoten had, welke eeuwen lang op zeer verschillende wijze behandeld, betwist, bevestigd en voorgedragen waren, in het licht gaf, zelf uitdrukkelijk verklaarde; niet te vreezen, dat men hem wederleggen maar wel dat men hem kwalijk begrijpen zou. — Gelijk dit laatste dan ook, reeds gedurende het leven van dien scherpzinnigen en helderzienden Geleerde, (1) maar al te zeer bevestigd is, niet alleen uit een aantal schriften daar tegen, maar ook uit verscheidene andere die voor hetzelve uitgegeven zijn. Wie weet niet, hoe verdienstelijk de Heer VAN HEMERT zich gemaakt, en welk eene moeite, deze zelf ook scherpzinnige Wijsgeer zich gegeven heeft, om vooral door zijn *Kritisch Magazijn*, deze wijsgeerige school

(1) Hij overleed, den 12den Februarij 1804, ten 11 ure, aan een verval van krachten, in het 80ste jaar zijnes ouderdoms, en werd op eene hem zeer vereerende wijze ter aarde besteld.

school niet alleen aan de Hollanders aan te prijzen, maar ook zoo duidelijk mogelijk te doen kennen? Welk werk in dit opzigt hun die lust en tijd en bekwaamheid hebben, om met KANTS begrippen zich eigen te maken, boven vele andere, waarlijk verdient aangeprezen te worden.

Het oogmerk van LE ROY, is zeker te prijzen, daar hij duidelijk zich beijvert, om de zoogenaamde Kantiaansche Wijsbegeerte, (er is toch maar ééne ware, offchoon die in onderscheidene formen meer of minder kunstig gegoten, op verschillende wijze moge worden voorgedragen) aan de groote belangens van den Godsdienst, en aan de bevordering van het ware heil des menschdoms dienstbaar te maken. Bij ons geldt het hier vooral, *amicus* SOCRATES, *amicus* PLATO, *amicus* LEIBNITZ, *amicus* KANT, *sed magis amica veritas.* Wij zijn ten vollen overtuigd, dat men, zonder eenige kennis aan het stelsel van KANT, een braaf man, en uitnemend Christen zijn kan, wij gelooven ook, dat de door KANT bedoelde en aangeprezene uitlegging der H. Schriften, zij moge dan voordeelig zijn, voor zijne beschouwing, dat evenwel geheel niet is, voor eene grondige, oordeel- en uitlegkundige verklaring des Bijbels; maar wij zijn echter ook niet geheel blind, voor de wezenlijke verdiensten van wijlen dien beroemden Zelfdenker, van wien wij gaarne erkennen willen, het één en andere geleerd te hebben. Wij juichen dus ook, in zoo verre, de poging van den Eerw. LE ROY in deze van ganscher harte toe, als dezelve dienen kan, om het goede dat men van KANT leeren kan meer kenbaar te maken, het in den eersten opslag dikwerf zoo vreemd luidende te verduidelijken en de schadelijke gevolgen af te weren, welke, uit het verkeerd verstaan althans van diens Wijsgeers meeningen, zouden kunnen voortvloeijen voor Godsdienst,

dienst, geloof en deugd. LE ROIJ, heeft zich inderdaad wel moeite gegeven, om zoo verre zulks in een zoo kort bestek geschieden kan, het Kantiaansche gevoelen in het aannemelijkst licht voor te stellen, maar ook herhaalde reizen, ten einde alle verdenkingen voor te komen, verklaard, dat, al ware het dat hij soms het wezenlijk gevoelen van den genoemden Wijsgeer niet volkomen begrepen had, of daarvan eenigzins mogt schijnen of werkelijk te verschillen in zijne voorstellingen, men evenwel bekennen moet, dat men zich, op die manier als hij het hier voorstelt, houdt aan de uitspraken van het gezond en eenvoudig menschenverstand, alle paradoxe en hersenschimmige veronderstellingen vermijdt, en echter de groote en heilzame resultaten, welke de waarde van het Kantianismus uitmaken, behoudt. Dat is, gelijk een deskundig lezer bemerkt, op zijn Kantiaansch gesproken, en dan ook wel te verdedigen, ondertusschen blijve hier altoos de vraag toch vooral niet *unde? sed quid?* Hoe men ook voor of tegen de Kantiaansche Wijsbegeerte moge zijn ingenomen, wij aarzelen geen oogenblik om te verklaren, dat zulke Kantianen, als de Eerw. en schrandere LE ROIJ, het reine Christendom voorzeker bewonderen, en er bij te voegen, dat, offchoon wij zeer wel gevoeld hebben, waar in LE ROIJ, den beroemden MEESTER volgt en verlaat, wij wel wenschten, dat allen die de wijsgeerte beminnen, en als Onderwijzers daarin voor anderen optreden, die nederige denkwijze koesterden, omtrent de ongenoegzaamheid onzer rede en van ons verstand, en te gelijk zulke hooge gedachten omtrent de Goddelijke Openbaring in den Bijbel, als de Eerw. LE ROIJ, in deze Verhandeling, en de daaronder en achter aan gevoegde aanmerkingen, heeft ten toon gespreid. Allen lof toekennende, aan de schran-

der-

geleerdheid van den Schrijver, en aan het fijne en goede van de door hem gemaakte en wel beredeneerde toepassing, eindigen wij onze vermelding van dit wel doordacht stukje, (waarbij wij gedurig dachten aan de noodzakelijke onderscheiding van subjectief en objectief,) met dit slot voor onze lezeren af te schrijven.

„ En wat zal dan nu het regtmatig besluit uit dit alles uitmaken? — Zekerlijk dit: aan dit onderwijs des Bijbels moeten wij, zoodra wij van deszelfs waren Goddelijken oorsprong zijn overtuigd geworden, ons ook zonder uitbeding onderwerpen: — dit moet voortaan het rigtsnoer worden voor ons geloof omtrent alle Godsdienstige onderwerpen; — door hetzelve moeten wij ons kinderlijk laten leiden, zonder ons immer te vermeten, uit hoofde van eenige onbegrijpelijkheden, of strijdigheid met onze bekrompene bevattingen, derzelver ontwijfelbare leeringen te miskennen, derzelver verhevene voorschriften of verklaringen naar onze beperkte inzigten te veranderen, en zoo den duidelijken zin derzelven, tegen de klaarblijkelijke meening, te verdraaijen. — Trouwens daartoe moet ons nu ook verpligten, hetgeen wij in deze Verhandeling bewezen hebben, namelijk dat onze bespiegelende Rede, ten eenemaal buiten staat is, om over bovenzinnelijke Voorwerpen door zichzelve te oordeelen; waaruit dan noodwendig volgt, dat zij ook geen regt heeft, om, hetgeen zij niet begrijpt, of hetgeen, ten opzigte dier zaken, met hare bevattingen strijdt, daarom te verwerpen, of een gegeven onderrigt ten dien opzigte, wanneer er anders slechts klaarblijkelijke gronden voor deszelfs Goddelijkheid en waren zin en bedoeling zijn, willekeurig te veranderen, maar integendeel verpligt is, zich aan hetzelve, in zaken, waarvan zij toch

 bui-

buiten hetzelve niets zekers weet, volvaardig en zonder bedenking te onderwerpen."

„ Dan ook eerst, wanneer dit door het regt verstand dier Wijsbegeerte, welker voornamen inhoud ik in deze Verhandeling heb trachten te ontwikkelen, mag bevorderd worden, zal dezelve, hoezeer ook tot hiertoe dikwijls tot het tegendeel, regtstreeks strijdig met hare eigenaardige strekking, misbruikt, blijken een regt tijdig geschenk der Goddelijke Voorzienigheid, en een ware zegen voor het Mensch- en Christendom te zijn." —

MNEMOSIJNE. Mengelingen voor Wetenschappen en fraaije letteren; verzameld door Mr. H. W. TIJDEMAN *en* N. G. VAN KAMPEN. *VIII Stuk. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1820. *VIII en* 395 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3: 16: —

Gelijk de vorige boekdeelen van dit vervolgwerk der Heeren TIJDEMAN en N. VAN KAMPEN, zoo prijst zich ook dit achtste wederom aan, door verscheidenheid en belangrijkheid. Het vangt aan met de Lofrede op J. DE BOSCH, van Mr. D. J. VAN LENNEP, uit het Latijn door W. WESTERBAAN overgezet, waarop eenige aanteekeningen of bijvoegsels tot dezelve volgen, van J. DE VRIES. Wij behoeven tot lof dezer lofrede niets anders te zeggen, dan dat wij het Publiek, dat de taal der Geleerden niet verstaat, met zulk eene getrouwe en tevens fraaije overzetting, als ons hier door den geleerden WESTERBAAN geleverd is, van harte geluk wenschen, en den bekwamen DE VRIES, welmenend danken, voor de zoo belangrijke als uitvoerige aanteekeningen of toevoegsels, die veel wetenswaardigs doen kennen, 't geen niet, im-

mers

mers meerendeels of weinig of geheel niet, bekend was, en den Schrijver ook tot eere verstrekken.

Eigenaardig heeft hierop het korte levensberigt, van wijlen Mr. M. TEMMINCK, door den Hoogleeraar J. W. TE WATER, eene plaats in deze Verzameling ontvangen, daar deze ook een vriend van den met regt zoo vermaarden J. DE BOSCH was, en is hetzelve gevolgd, door eene Lofrede op RADBOUD HERMAN SCHEELE, door dezen Mr. M. TEMMINCK, van wien zoo loffelijke melding gemaakt werd, door den Hoogleeraar TE WATER. In dezelve leert men TEMMINCK en SCHEELE, beiden kennen, en het edele en groote in hunne karakters toejuichen, al stemt men ook niet meer in alles met hem in. *Tempora mutantur, et nos mutamur in illis.* De Verhandeling, *over de vereenigingen der Grieksche Gemeenebesten*, welke nu volgt, is van den Schrijver over het leerstelsel van EPICURUS, in het naast voorgaande Deel voorgekomen. Het onderwerp zal welligt, wegens de hedendaagsche gebeurtenissen, ook, voor velen iets aantrekkelijks hebben. Deze beschouwing is op de geschiedenis en menschenkennis gegrond, en levert dus goede resultaten.

Een kort overzigt van den loop der Grieksche Letterkunde, te *Alexandrie*, met eene proeve van het Heldendicht van APOLLONIUS RHODIUS, over den Argonauten-togt, van den Heer J. GEEL, is hierop geplaatst. Daar deze togt, 35 jaren voor den Trojaanschen Oorlog voorgevallen, een der meest beroemden van de geheele oudheid is, door eenen DIODORUS VAN SICILIEN, STRABO, APOLLODORUS, JUSTINUS, ONOMACRITUS, PINDARUS, en VALERIUS FLACCUS gedacht, maar vooral en opzettelijk door APOLLONIUS VAN RHODUS bezongen is; daar men, volgens GEEL den Argonauten-togt van APOLLONIUS, misschien als de laatste flikke-

ring van den geest zijner eeuw beschouwen kan; verwondert het niemand, dat daar over menigwerf gehandeld wierd, noch dus ook, dat de Heer GEEL daarvan eens opzettelijk gewaagde. Wij hadden wel gewenscht, dat hier vooraf gehandeld ware, over de geschiedenis van dezen togt, en deszelfs meer of min waarschijnlijke oorzaak.

„Ik heb, (schrijft hij,) dat gedeelte uit den derden zang gekozen, dat de spil uitmaakt, rond om welke het gansche gedicht beweegt. — Op den Kolchischen oever geland, stapelen zich voor Jason de zwarigheden zoodanig op een, wordt er zoo veel bovennatuurlijke kracht en moed van den held vereischt, dat de dichter hem niet dan door goddelijken bijstand kan redden. — Reeds was Jason de lieveling van Juno; door hulp van Minerva zelve was het schip Argo gebouwd. Wie waren bevoegder om den held bij te staan? — Maar men had de beruchte toovenares Medea, dochter des Konings, noodig; doch het leven van den vader dezer maagd hing aan het behoud der gouden vacht!... nu komen Venus en Cupido in het verbond — en die held is gered! Deze Mythologie is natuurlijk. Zulk eene vinding was oorspronkelijk!! — De onderhandeling der twee Hoofdgodinnen met Venus, — de bijstand van Cupido, — de wijfeling, maar eindelijke toetreding van Medea — zijn drie stukken, in het gedicht zelf door tusschen verhalen gescheiden, maar die ik gepoogd heb tot één geheel zamen te brengen.”

De proef zelf is dichterlijk, en getuigt van bedrevenheid en smaak.

De zesde plaats, beslaat hier eene overzetting der redevoering van den beroemden Kerkvader JOANNES, bijgenaamd CHRIJSOSTOMUS, van *Constantinopel*, over EUTROPIUS, door M. W. B., voorafgegaan van eene ter zake dienende herinnering aan de geschiedenis, door H. W. T. eenen der

Hee-

Heeren Verzamelaars. — De vertaling is, zoo als men die van eenen B....... verwachten kan, en de redevoering levert een treffend bewijs op, hoe gepast vader CHRYSOSTOMUS wist te prediken naar de omstandigheden, en met de heilige Bijbelleer te werken, op de harten zijner toehoorderen.

N°. 8. Behelst eene Redevoering van Mr. W. TERPSTRA, Rector der Erasmische School, te *Rotterdam*, *Over den zeer grooten dienst door* DESIDERIUS ERASMUS, *aan de Jongelingen van zijnen leeftijd bewezen, door het schrijven van zijne gemeenzame gesprekken.* Het slot van deze wel ingerigte lofrede, dat wij hier willen overnemen, zal den lezer kunnen doen zien, wat hier de hoofdzaak is:

„ Daar dan zoo groot een bijgeloof de harten van bijna al de tijdgenooten van ERASMUS vermeesterd had, dat er voor waren Godsdienst geene plaats overgelaten scheen: daar zoo groot eene boosheid en verdorvenheid, eener pest gelijk, onder alle rangen van Burgers woedde, dat bijna alle hoop om haren voortgang te stuiten en dezelve uit te roeijen verdwenen was: daar bijna geheel Europa met zulke dikke nevelen van onwetendheid was omgeven, dat geen straal van wijsheid door dezelve scheen te zullen kunnen doordringen — wie moet dan niet verbaasd staan, over den zuiveren Godsdienstzin van ERASMUS? Wie voor de braafheid diens Mans geenen eerbied gevoelen? Wie het groote vernuft van zulk eenen voortreffelijken Schrijver niet bewonderen? Wie gevoelt zich in staat, dien mensch naar waarde te vereeren en te loven, welke de uitstekende vermogens zijner ziel, zonder zich door de hinderpalen, die bijgeloof en domheid hem in den weg legden, te laten terug houden, niet eigenbelangzuchtig tot zijne bijzondere veredeling aanwendde; maar geloovende niet voor zich alleen, maar ook voor zijn Vaderland,

land, zijne vrienden, zijne medemenschen geboren te zijn, al wat hij vermogt, besteedde, om den Godsdienst ware vereerers, en den staat brave burgers te bezorgen?"

Over het altoos belangrijk onderwijs, *De wederkeerige invloed van de gezondheid des ligchaams en der ziel*, heeft de Heer J. BANGA, *Med. Doct.*, te *Franeker*, eene nuttige Verhandeling ingezonden, welke hier nu geplaatst is, waar in betoogd wordt: 1.) dat gezondheid het beste middel tot deugdsbetrachting zij, en 2.) dat deugd dit is, om gezond te leven.

Het slot van het Proza hier maakt uit: eene alles afdoende *verdediging van het gedrag der Hollandsche Geleerden omtrent* J. J. REISKE, door den beroemden Grijsaard, den *Franeker* Hoogleeraar, E. WASSENBERGH, welke wij met groot genoegen gelezen hebben, en waarvoor wij den voortreffelijken Hoogleeraar hartelijk danken.

De Gedichten, welke nu volgen, zijn:

„ *Adozinde*. Navolging van den derden zang van SOUTHEY's Heldendicht *Rodrigo de Goth*, door Vrouwe K. W. B. Wareld. Door Mr. W. B. Lof Door *denzelfden*. De Beeldnis der Geliefde. Romance, naar het Fransch door T. B. V. L. De Lente. Naar HORATIUS, door *denzelfden*. Op het afsterven mijns vaders, door *denzelfden*. Op het afsterven van mijnen vriend NICOLAAS THOLEN, door F. N. V. L."

Adozinde, is eene heerlijke navolging. Ook de overige Gedichten, vermaken of stichten, en prijzen zich, het eene meer om den inhoud, het andere wegens dichterlijke waarde, zelve aan.

Overtuigd van het nuttig gebruik, om kinderen wekelijks een' Psalm of eenige versen er uit, of iets uit de Evangelische Gezangen, van buiten te laten leeren, maar ook, dat zulks met oordeel en overleg dient te geschieden, door hen die dit

van

van de kleinen vorderen, hebben Heeren Verzamelaars, achter aan een Lijstje, door eenen verdienstelijken School-Opziener, tot eigen gebruik aan eenen hunner ter hand gesteld, van voor de Jeugd meest geschikte Psalmen, laten drukken; met bijvoeging, dat welligt ook eene dergelijke uitlezing van de Evangelische Gezangen, vervolgens zal gegeven worden. Dezen inval juichen wij toe, al diende dezelve ook maar, om hierop de aandacht te vestigen, en die goede gewoonte dus meer algemeen te maken.

De geregelde voortzetting van dit werk verblijdt ons.

REIS op de Perzische Golf, en verder over-land, van Indie *naar* Engeland, *in* 1817. *Behelzende berigten omtrent* Gelukkig *en* Woest Arabië, Perzië, Mesopotamie, den Hof van Eden, Babylon, Bagdad, Kurdistan, Armenie, Klein Azië, *enz. enz. Door* WILLEM HEUDE, *Luitenant bij het Militaire Etablissement van* Madras. *Uit het Engelsch. Met Platen. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1820. *XVI en* 426 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4: 16: —

De Luitenant HEUDE, die van zijn 15de jaar af in het leger opgevoed is, heeft deze niet onbelangrijke Reisbeschrijving uitgegeven, met een zeer bescheiden voorberigt, dat voorzeker zeer afsteekt, bij die brommende Voorredenen, welke naar mate zij meer beloven, niet zelden de verwachting te meer te loor stellen. Wij vinden het, om den lezer ten eersten te doen kennen, wat hij hier verwachten moet, noodzakelijk, dezen inhoud der Hoofdstukken, hier te laten volgen.

„ *Eerste Hoofdstuk.* Inleiding Aanmerkingen over

over den tegenwoordigen staat van *Malabar*, en de veranderingen in den toestand der inboorlingen, door de vestiging van het Britsch gezag. Voor- en nadeelen der verandering, enz. enz. *Tweede Hoofdstuk*. Vertrek van Kannanore. Indiaansche Pattamars. Mangalore. Kadrieheuvels, oude tellen en merkwaardige holen. Onbuigzaam karakter van den Hindoe. Anchoryt. Gevaar der tusschenspraak. Onore Contai, Siedassiergbur, Goa, Geria en Bombay. Tegenwoordige staat van dit etablissement, enz. enz. *Derde Hoofdstuk*. Vertrek van Bombay, de Kust van Gelukkig-Arabië, Duivelsgat, Maskat. Uitvlugt naar het Binnenland. Gevaarlijke toestand van het Schip. Reis op de Golf. Muiterij aan boord. Ormus De Zeeroovers. Zinneloosheid van onzen kapitein. Aankomst te Busheer; waarnemingen aldaar gedaan. Karrack; Parelvisscherij. Aankomst te Busfora; deszelfs tegenwoordige toestand, enz. enz. *Vierde Hoofdstuk*: Vertrek van Busfora. Reis op de Shat el Arab. De Hof van Eden. De Euphraat. Drie weken verblijfs onder de Bedouinen. Ontmoetingen in de woestijn en op weg. Wasfut en Hye. Ontmoeting van het Arabische leger; beschrijving van hunne marsorde. Gedrag van mijnen Turk. Aankomst op het gebied van Babylon. *Vijfde Hoofdstuk*. Babijlon; aanmerkingen op deszelfs vorigen toestand en tegenwoordige nietigheid. Ontmoetingen op den weg naar Bagdad. Seleucia. Ktesiphon Kanalen. Ruïnen. Aankomst te Bagdad. *Zesde Hoofdstuk*. Arabie, gelaatstrekken van het land, gevaren en misleidingen der woestijn. De Bedoinen, hun karakter, manier, gebruiken, adel, behandeling der vrouwen, enz. enz. Aanmerkingen over den kameel en het Arabische paard; deszelfs geschiktheid voor onze ruiterij onderzocht. *Zevende Hoofdstuk*. Bekropt overzigt der geschiedenis van Bagdad, als een Pachalik van het

het Turksche Rijk, sedert het jaar 1638 (zijnde het 1048ste van de Hegyra;) toen het op de Perzianen werd hernomen, door Sultan AMURAT; voortgezet tot op den tegenwoordigen tijd. *Achtste Hoofdstuk.* Voorbereidende aanmerkingen. Voorvallen te Bagdad, gedurende ons verblijf. Voortgang van het beleg. Afzetting en dood van SAZAN PACHA. Onze inleiding bij DAOOD EFFENDI. Beschrijving der stad, des bestuurs, der zeden; karakteristieke anekdotes. *Negende Hoofdstuk.* Vertrek van Bagdad. Reis in de gebergten van Kurdistan. Merkwaardige bergpas naar de vallei van Sulimanij. Ontmoetingen op den weg. Roovers. Gevecht. Aftogt van Heraclius door Kurdistan. Rivieren. Afdaling in de vlakte. Koeësinjak. Zeden, karakter en gewoonte der Kurden. Aankomst te Erbil. Plegtigheid van het openen en lezen der Keizerlijken firmans, en uitroeping van DAOOD EFFENDI. Karakoosh, en aankomst te Mosul. *Tiende Hoofdstuk.* Mosul. Sporen van het oude Ninivé, enz. enz. Tegenwoordige staat dezer stad en derzelver bewoners. Reis door de kleine woestijn, naar Nisibin, en ontmoetingen op den weg. Nisibin vermaard in de geschiedenis der Romeinsche oorlogen. Kasfir Jehan. Dara. Aankomst te Merdin. Waarnemingen aldaar gedaan. Een kort verslag van de Zezidee's of Duivelvereerders. *Elfde Hoofdstuk.* Weg van Merdin tot Constantinopel, en ontmoetingen op denzelven."

Onze Reiziger heeft zijn eerste plan, om slechts te beschrijven wat hij gezien heeft, laten varen, en is door zijne vrienden aangemoedigd geworden, uit zucht om genoegen te geven, om zijne beschouwingen zoo wijd uit te breiden. Men vindt hier dan nu oud en nieuw, meer en min belangrijks, oorspronkelijk en ontleend, aanteekeningen en uittreksels, berigten en redeneeringen,

gen, doch het een en ander niet zonder orde en smaak vereenigd, en tevens zoo voorgedragen, dat men weet wat verhaal van den Schrijver zelve is, en wat hij van anderen ontleende. Gelijk te verwachten was, doet HEUDE, offchoon hij anders menige aanleiding geeft, om zijne waarheidsliefde op te merken, en te gelooven, gedurig bemerken, dat hij een Engelschman is. Over de Turksche Regering, oordeelt hij met kennis van zaken, en wel eens meer stellig dan anderen in zijn geval zouden hebben durven doen; ondertusschen zal zijn gevoelen, in de tegenwoordige omstandigheden en gebeurtenissen, niet na kunnen laten, de bijzondere aandacht te trekken.

In het *Negende Hoofdstuk*, schrijft hij onder andere: „Indien wij ons slechts een anderen toestand voor oogen stellen, en de omkeering bij voorraad bedenken, zoo zullen wij op eens myriaden van krijgshaftige stammen in de wapenen zien, om op de kreet van den eersten verlosser, die zich mag vertoonen, zichzelven te wreken. Wij zullen op eens den val vooruit zien van de Kolossale Mogendheid, welke bij tranen geleefd en zich met onderdrukking gevoed heeft, doch welke nu naar het einde loopt, en binnen kort moet vervangen worden, het zij door plaats te maken voor de toenemende magt van andere Staten, of voor de algemeene zwakheid van toenemende regeringloosheid. Het gebied der Ottomannen, reeds aan het dalen in *Oud Griekenland*, is even krachteloos in deszelfs overige uiterste deelen. *Tenzij* derhalve de zamentrekking van zijne magt, het met nieuwe veerkracht begiftigt, zullen wij het waarschijnlijk omschreven zien binnen die naauwe grenzen, welke het Taurische gebergte, de *Pontus Euxinus* (of Zwarte Zee) en de woestijn aanwij-

zen. Welke magt hetzelve zal opvolgen, is eene vraag die ligt is voor te ſtellen."

Met den Nederlandſchen Vertaler, bewonderen wij den moed en de tegenwoordigheid van geest, die den Luitenant onderſcheiden, en het hem waarlijk alleen mogelijk gemaakt hebben, om eene reis zoo vol van gevaren en onaangenaamheden voort te zetten, en ten einde te brengen. Zij die dezelfde reis mogten verlangen te doen, zullen van dezen Voorganger groot voordeel kunnen trekken; vooral mogen zij bedenken, dat daartoe een ſterk geſtel vereischt wordt. Jammer is het, dat onze Reiziger de landtaal niet verſtond, en daardoor buiten de gelegenheid bleef, om meer op te nemen en na te vorſchen, dan hij nu heeft kunnen doen. Te meer mag men dit betreuren, daar de medegedeelde aanmerkingen van dien aard dikwerf zijn, dat dezelve den man doen kennen, die zich met het geen hij zag en hoorde goed voordeel wist te doen. Onder de verrasſende, tellen wij ook de volgende, met welker mededeeling wij den lezer geenen ondienst zullen doen:

„ Perſoonlijk dapper, gelijk de Turkſche Officiers doorgaans zijn, was de KLEINE SOLYMAN geen Vorst van bekwaamheden: hij regeerde inderdaad door het vermogen van zijne vrouw en hare familie, eene dochter, gelijk reeds gezegd is, van den OUDEN SOLYMAN. Hij viel in eene verrasſende onderneming tegen een der Arabiſche ſtammen, welken hij voorgenomen had te tuchtigen. Het is het ongeluk dergenen die vrouwen van hoogen rang trouwen, in deze ſtreken waar de veelwijverij heerscht, dat zij weinig meer zijn dan de begunſtigde ſlaven in het paleis, waar zij meesters moesten zijn; de dame haar ganſche fortuin in eigen handen houdende, en doorgaans zich toeleggende om hare eigene meerderheid te behouden,

den, of zich van den gunsteling te ontdoen, wanneer hij haren wil blijkt te weerstreven. In dit opzigt, hebben wij den toestand der vrouwen in deze despotieke oorden geheel miskend; daar zij alleen slaven zijn, waar eene oorspronkelijke minderheid van rang of verstand haar dit gemaakt heeft; — een toestand, welke tamelijk net dezelfde is, zou ik denken, in die landen met welke wij bekend zijn. Het mag inderdaad wel waar zijn, dat hare opsluiting en afgezonderd leven in *Turkye*, de schaal in het algemeen doet overslaan naar de zijde des gebiedenden mans; doch waar het tegendeel plaats heeft, is het zeker, dat de onnatuurlijke onderwerping, welke de man gedoemd is te ondergaan, de groote rekening volkomen doet sluiten."

Het *Achtste Hoofdstuk* vangt met deze aanmerking aan: „In het vorige Hoofdstuk gaven wij dat vlugtig overzigt der geschiedenis van deze groote stad, hetwelk noodig was om den vorm van deszelfs tegenwoordig bestuur op te helderen, en den aard dier gedurige omwentelingen in de verschillende Pachaliks van het Ottomannische rijk te verklaren, welken het ons noodlot, *in het tegenwoordig geval* was, persoonlijk waar te nemen. Het onderwerp was zekerlijk eene naauwkeuriger behandeling en uitgebreider kundigheden waardig, dan wij met mogelijkheid verwerven konden: uit hoofde dat het strekt ter opheldering van den toestand der menschen onder een willekeurig bewind, en de natuurlijke gevolgen van eene despotieke heerschappij. Doch de aard zelve der poging behoort toegevendheid mede te voeren omtrent hare onvolkomenheden: onder den verlammenden invloed van een's dwingelands stuurschen blik, verstompt de pen des geschiedschrijvers tusschen zijne vingeren; de man van geest leidt een onbekend leven, of, tot voorbijgaande be-

beroemdheid verheven, rijst hij slechts om de zedekunde te staven, welke wij van de vergankelijkheid der genietingen van dit leven ontleenen. Er onstaat onfeilbaar een oorspronkelijk gebrek aan narigt; en zoo onze moeite niet zoo wel is geslaagd, als wij hadden mogen hopen, het beste nemende dat er te krijgen was, zal de toegevende lezer te gereder de opgemerkte onvolkomenheden vergeven, bij de gedachte aan de zeer bijzondere omstandigheden, die den tijd van ons verblijf te *Bagdad* vergezelden; omstandigheden die, bij de algemeene, hevige bewegingen van het oogenblik, op zichzelve geschikt waren, om den reiziger van elke bron van plaatselijk of mondelijk onderrigt te berooven, welke hij anders mogt hebben opgespoord."

„Onder een despotiek bewind moeten wij inzonderheid op daadzaken bouwen, ter in het licht stelling van dien trap van invloed, welken de souverein bezit. Dat de Groote Heer, volgens de grondwetten van het Turksche rijk, (indien ik dit woord mag gebruiken) een onbetwistbaar regt bezit ter aanstelling van gouverneurs in de onderscheidene Pachaliks, is, geloof ik, buiten tegenspraak. De eigenlijke natuur van deze magt nogtans, zoo als die tegenwoordig wordt uitgeoefend, kan niet beter verklaard worden, dan door het bestaand gezag van den keizerlijken firman te vergelijken met het onzeker gewigt dat doorgaans gehecht is aan het uitgeven van Pauselijke bullen, in dat tijdperk onzer geschiedenis, toen derzelver gezag reeds betwist en dikwijls ontkend werd. In dit, gelijk in het andere geval, wordt het gezag des instruments erkend en gehoorzaamd, of verworpen en veracht, overeenkomstig de bestaande omstandigheden, benevens het persoonlijk karakter en den toestand desgenen, tegen wien deszelfs magt bestemd was te werken. Is hij opregt en ge-

getrouw, of zwak en geen vriend des volks, zoo wordt het gemeenlijk geëerbiedigd en gevolgd. Heeft het tegendeel plaats, zoo wordt het veronachtzaamd en ontdoken, schoon nooit misschien volstrekt verworpen; hangende deszelfs gewigt en gezag minder af van het persoonlijk karakter van den souverein, dan van dat des onderdaans tegen wien het is gerigt. Het is, gelijk het andere (de ban) was, almagtig tegen den zwakken, maar onvermogend tegen den magtigen. En het eenige verschil in de uitwerking, dat misschien van het persoonlijk karakter des souvereins kan afhangen, zal zich gronden op die staatkundige en voorzigtige onderscheiding van tijden en personen, welke altijd de uitoefening behoort te besturen van deze gevaarlijke magt, die dikwijls op den troon zelf terugstuit. Op eene gepaste wijze tegen den zwakken gebezigd, mag zij met den tijd eene oogenblikkelijke mate van vermogen tegen den magtigen erlangen. Nutteloos uitgeschoten tegen dezulken die zij niet kan bereiken, valt zij van zelve in algemeene verachting. Er is verder, in beide gevallen, deze kenmerkende overeenkomst in het vermogen dat wij ondernomen hebben te beschrijven, dat in het eene als in het andere voorbeeld, de hoogste magt zich doorgaans onzijdig houdt tusschen de twistende Hoofden, zijnde even gereed om aan te stellen, goed te keuren, te bevestigen of in te trekken en te dulden, nadat de uitkomst moge aan de hand geven."

„ Het geslacht van den ouden SOLIJMAN had van trap tot trap eene magt verkregen, welke de Verhevene Porte niet dan met wangunstige oogen kon aanzien. Vijf verschillende Pacha's waren elkander opgevolgd, met geene meerdere formaliteit in de erkentenis van het Hoogste Gezag, dan eene bloote en trage toestemming in de waardig-

digheid, die zij al bij voorraad aannamen, kon vooronderfteld worden mede te brengen. Doch het oogenblik was gekomen tot de wakkere uitoefening dier vermogens, welke wel hadden geflapen, maar nooit waren opgegeven. Zij werden met even veel kracht als bekwaamheid opgevat door MAHOMED HAGENAU, den regerenden Vorst, die terftond eenen firman uitgaf tot de aanftelling van DAOOD EFFENDI, latende het aan hemzelven over de benoeming te onderfteunen, op welke wijze hij best kon."

„ In deze oorden is die zaak niet zoo geheel hopeloos, als in onze beter geregelde ftaten; er wordt gemeenlijk flechts mededinging vereischt om de lieden te wapen te roepen, en de vlugteling van heden zal ligtelijk de held van morgen zijn. Zoodanig was het met DAOOD EFFENDI, die eene armee van twaalf duizend man in de naburige Pachaliks verzamelde, naarmate hij naderde tot den aanval. Hij had, het is waar, des Grooten Heers firman, die eene algemeene onderfteuning zijner zaak gebood: doch men moet wel begrijpen, dat dit hoog bevel van gering vermogen zou zijn bevonden, had de order niet ingeftemd met de geneigdheden en de ftaatkunde van den dag."

Wij oordeelen hiermede genoeg gezegd te hebben, om de inrigting en waarde dezer reis eenigzins te doen kennen en vertrouwen, dat menig een dezelve met genoegen, en ook hier en daar met nut lezen zal.

GEZELLIGE AVONDEN *in de Pastorij te* Mainau, *Door* F. JACOBS, *Professor te* Gotha. *Uit het Hoogduitsch. Te* Haarlem, bij *de Wed.* A. Loosjes, Pz. 1820. 198 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 16 : —

Prof. JACOBS verklaart, in het korte Voorberigt: Het ware te wenschen, dat men, in ieder huisgezin, zulk eene inrigting vond, als in de pastorij te *Mainau*; dan toch zouden vaders en moeders geene redenen hebben, om dag aan dag buiten hun huis gezelschap te zoeken, dat gewis menigvuldige nadeelen veroorzaakt. Velen zouden dan vriendelijker met elkander omgaan! de ouders zouden dan de kinderen, en de kinderen de ouders beter leeren kennen en meer liefhebben; vele dwaasheden zouden dan geene plaats vinden en veel goeds en nuttigs zoude bevorderd worden. Evenwel, offchoon het niet moeijelijk kan vallen, de waarheid van dit gezegde in te zien, vrees ik nogtans, helaas! dat het voorbeeld van de familie te *Mainau* niet vele navolgers zal vinden."

„Ondertusschen: hetgene mijne Lezers zelve niet bezitten of bezitten kunnen, zullen zij toch gaarne bij anderen aanschouwen. Daarom heb ik den Predikant te *Mainau* dikwijls aan mij laten vertellen, hoe de avonden bij hem worden doorgebragt, wat er gesproken, hoe er geschertst is; of de vrouw van den Predikant, die een zeer goed geheugen heeft, deelde mij het een en ander op onze wandelingen mede. Ik schreef dan op, wat ik vernam, en zoo is alles hier gedrukt te lezen."

Na

Na dezen ophef, hadden wij ons iets meer voorgesteld, iets beters, althans, dan hier geleverd is. De gedurig afgewisselde verhalen, kunnen vooral niet als modellen dienen, en wij hopen, dat vele ouders in ons Vaderland, met hunne kinderen, de avonden beter weten door te brengen, en als zij de kleinen met verhalen bezig houden, eene meer verstandige keuze zullen doen.

FELIX, of de twaalfjarige Robinson, door Mevrouw MALLÈS DE BEAULIEU. *Uit het Fransch. Met Platen. Te* Amsterdam, *bij* C. Schaares, 1820. *VIII en 304 Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* 1 : 16 : —

„FELIX, de held dezer geschiedenis, is een knaap, die reeds vroeg vermoedt, dat hij een nutteloos, zelfs een schadelijk lid der maatschappij zal worden; maar het ongeluk grijpt hem bij de hand, en brengt hem van zijn dwaalpad op den regten weg terug. Op zijn twaalfde jaar verlaat hij vaderland en betrekkingen, en geraakt op een onbewoond eiland, waar hij, gedurende zes jaren, zelf in al zijne behoeften voorzien, en zich tegen de gevaren, die hem omringen, verdedigen moet. Deze omstandigheden verstikken het onkruid, dat in zijn hart reeds begon te wortelen en welig opschoot, en ontwikkelen, daarentegen, de goede zaden, die in hetzelve door een Christelijke opvoeding en lofelijke voorbeelden uitgestrooid en gekweekt, doch door den drang van al te hevige hartstogten, reeds in hunne eerste ontkieming, onderdrukt waren. FELIX verbetert zich; elke poging, welke hij daartoe aanwendt, ziet hij door vermeerdering van genoegens beloond. Eindelijk wordt hij een goed, en, bij gevolg, ook een gelukkig mensch: hij keert in

in de maatschappij terug, wier belangen hij thans, door medewerking, bevorderen kan en wil, en geniet nu al de voorregten, die uit deze betrekking en de vervulling der heiligste pligten noodzakelijk voortvloeijen."

Zie daar de korte opgave van den inhoud van dit werkje, door den Nederlandschen Vertaler, in de Voorrede vermeld. Wij hebben dezen ROBINSON met veel genoegen gelezen, en bevonden, dat de bekwame Schrijfster hiermede aan kinderen eene aangename lectuur verschaft heeft. Dit boek houdt de aandacht levendig, bevat verscheidene heilzame aanmerkingen, en kan meer doen dan vermaken. Er komen wel verscheidene zoo genoemde toevalligheden in voor, die doen gevoelen, dat men geene ware geschiedenis leest, maar men verlangt evenwel telkens voort te lezen, en vindt gedurig iets, dat op nieuws de aandacht trekt. Wij prijzen dan gerustelijk dit boekje aan, de ouders kunnen het den kinderen veilig in handen geven, en verzekerd zijn, dat zij er niets dan 't geen goed is, uit leeren zullen.

De KINDERVRIEND; een Leesboek voor de Jeugd. Door J. F. SCHLEZ. *Uit het Hoogduitsch vertaald. Eerste Stukje. Te* Koevorden, *bij* D. Hemsing van der Scheer, 820. *In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 4 —

Een goed Leesboek voor de lieve Schooljeugd. Of wij er ondertusschen gebrek aan hadden, en de Overzetting dus eene behoefte was, zouden wij niet gaarne bevestigend beantwoorden.

MEN-

MENGELWERK.

VERDEDIGING VAN HET AANMERKELIJK ONGEVAL, MET ANANIAS EN SAPFIRA, *Hand.* V: 1—11, VOORKOMENDE.

Door R. RODENBURG, Pred. te *IJlst.*

Hoe luisterrijk ook de Gemeente der eerste Christenen, in geloof, in heiligheid, eensgezindheid, milddadigheid, en andere voortreffelijke sierdeugden uitblonk, het kaf was echter vermengd onder het koorn; schoon ook dit zelfs aanleiding gaf, om de eerwaardij van JEZUS Apostelen, op eene luistervolle wijze te handhaven.

Het geducht geval, hetwelk er ten dezen tijde voorviel, was het volgende: — twee Echtgenooten, ANANIAS en SAPFIRA genaamd, menschen, die belijdenis deden van den Christelijken Godsdienst, maar die in hun hart huichelaars en geveinsden waren, en die naar het uitwendige een ruim deel van tijdelijke goederen bezaten, kleefden met hunne harten aan het aardsche, en echter wilden zij, naar het uitwendige, andere rijke en edelmoedige Christenen navolgen, om zoo den naam van brave Christenen te verkrijgen. Uit dat verfoeijelijk grondbeginsel, verkochten zij eene have, of een stuk land, en na dat zij een aanmerkelijk deel van dat geld hadden afgehouden, ging ANANIAS met een gedeelte van dat geld naar de Apostelen, en bood het hun (*naar de gewoonte der rijke Christenen van dien tijd*) aan, om het onder de armen uit te deelen, zeggende, dat hij een stuk land had verkocht, en

dat hij nu al het geld, het welk hij daarvan gekregen had, zonder er iets van af te houden, overgaf, tot nut der behoeftigen; (*vs.* 1, 3 *en* 8.) zoo loog hij in het openbaar (*en dat geschiedde met overleg van zijne vrouw*,) en meende de Apostelen te kunnen bedriegen. Dan, hij bedroog zich zelven ongelukkig, en tot zijn bederf (*vs.* 2.). God maakte den snooden handel van deze huichelaren (*onder anderen*) aan PETRUS bekend, om, langs dien weg, de hooge eerwaardij van het Evangelie en de Apostelen te handhaven. PETRUS spreekt daarom terstond dezen huichelaar aan, en brengt hem zijn vervloekt kwaad onder het oog (*vs.* 1.). Hij vraagt hem, hoe hij zoo ver aan den duivel had kunnen gehoor geven, en het durven wagen, den H. Geest, die zoo zigtbaar in de Apostelen werkte, te willen bedriegen, daar niemand van hem vorderde zijne goederen te verkoopen, en aan de armen te geven? Hij had vrij zijnen akker onverkocht laten kunnen, of al het geld daarvoor ontvangen, voor zich kunnen behouden, hij had er een gedeelte van aan de armen kunnen geven, naar zijn believen en goeddunken, daar was hij vrij in; maar dat hij de Apostelen, die met den H. Geest vervuld waren, zocht te bedriegen, dat was een allerverschrikkelijkst kwaad, zoo had hij niet de menschen, maar God zelven zoeken te bedriegen en misleiden. Dit bragt PETRUS hem met allen ernst en nadruk onder het oog; en — toen deze ongelukkige deze treffende taal van PETRUS, die hem, als een donderslag, trof, zoo onverwacht hoorde, viel hij eensklaps dood ter aarde, en blies zijnen huichelenden geest uit. — God, dien hij had zoeken te bedriegen, strafte hem onmiddelijk met den dood, en hij ontving den loon zijner ongeregtigheid (*vs.* 5.). Dit trof eenen ieder, die het hoorde. Een ieder

der billijkte Gods regtvaardig oordeel, en de rampzalige ANANIAS, werd hier op terstond begraven (vs. 6.).

Het duurde niet lang, of dat zelfde lot trof ook SAPFIRA; die zich aan hetzelfde vervloekte kwaad met haren man had schuldig gemaakt. SAPFIRA, onkundig van het verschrikkelijk ongeval, dat haren man was overgekomen, kwam (vs. 7.) drie uren daarna in de Vergadering der Christenen, en, pas had PETRUS haar gezien, of hij (vs. 8.) gedreven door den H. Geest, spreekt haar onmiddelijk aan, en vraagt haar, of zij met haren man den akker voor zoo veel geld verkocht hadden, als ANANIAS gezegd had? waarop zij onbeschroomd *ja!* antwoordt; en zoo maakte zij zich schuldig aan die zelfde misdaad, waarvoor haar man met den dood gestraft was, zoo maakte zij zich des doods schuldig. — PETRUS maakt daarom ook terstond haar verschrikkelijk kwaad bekend, en voorspelt haar eenen gewissen en zekeren dood, waarop zij ook oogenblikkelijk dood ter nederviel en begraven werd: eene gebeurtenis, die eenen ieder ontzette en verbaasde.

Laat ons, bij dit aanmerkelijk geval, wat nader stilstaan.

De Vijanden van den Christelijken Godsdienst, spotten er openbaar mede. Zij brengen de ijsselijkste beschuldigingen tegen PETRUS in, en stellen deze geheele gebeurtenis in een allerschadelijkst licht voor. En hier doet zich daarenboven deze gewigtige vraag op: hoe is de schielijke en onverwachte dood van deze twee menschen met de Goddelijke wijsheid en lankmoedigheid, goedheid en regtvaardigheid overeen te brengen?

I. PORPHYRIUS, VOLTAIRE, en meer andere vijanden van den Christelijken Godsdienst, hebben er zich op toegelegd, om deze geschiedenis in een

een allerverfoeijelijkst licht te plaatsen, en er allerlei bedenkingen tegen in te brengen. (1)

Laat ons twee of drie der voornaamste zwarigheden onderzoeken.

A. Men zegt, wat regt en vrijheid had PETRUS, om van de Christenen te eischen, hunne goederen te verkoopen, en dan het geld aan de armen te geven? Hieromtrent merke men aan: daar toe hadden de Apostelen, daar toe had PETRUS geen regt, dan zij deden dit ook niet. De Christenen handelden hierin, naar hun eigen goeddunken. Zij waren volstrekt meester van hunne bezittingen, en zij konden er mede doen naar hun welgevallen. Niemand noodzaakte hen hunne goederen te verkoopen, en al het geld, daar voor gekregen, aan de armen te geven.

B. Men zegt: is het niet verschrikkelijk, dat men ANANIAS doet sterven, om dat hij het ontvangen geld tot PETRUS voor de armen brengende, er slechts iets voor zich, en zijne vrouw tot eigene nooddruft van afhoudt, zonder er PETRUS iets van te zeggen? Dan, dit was geheel en al de zaak niet: ANANIAS werd niet gestraft, om dat hij slechts een gedeelte der hem toebehoorende penningen voor de armen gaf; neen, het geld kwam hem toe, en hij kon er mede doen, zoo als het hem goeddacht, gelijk PETRUS uitdrukkelijk zegt (*vs.* 4.); maar hierom werd hij gestraft, (*en dit was zijne eigenlijke misdaad*) dat hij opzettelijk loog, en de Apostelen, en zoo den H. Geest zelven zocht te bedriegen en misleiden, gelijk PETRUS hem dit onder het oog brengt (*vs.* 3.).

C. Eindelijk zegt men: dat het zeer wreed en on-

(1) Men vergelijke van HAMELSVELD, *Bijbel Verdediging*, IV. Deel, bl. 128.

onnatuurlijk voor PETRUS was, deze beide menschen op heeter daad met den dood te ſtraffen. Dan, dit deed immers PETRUS niet; God zelf ſtrafte deze booswichten met eenen onmiddellijken dood. PETRUS deed hier niets, dan alleen aan ANANIAS zijn gruwelijk kwaad onder het oog te brengen, en daarna aan SAPFIRA den dood te voorſpellen. Het ſchijnt uit PETRUS taal tegen ANANIAS, dat de plotſelijke dood van dezen man hem even zoo onverwacht is voorgekomen, als aan ANANIAS zelven, en dat hij den dood van SAPFIRA te voren wist, was buiten eenigen twijfel door eene Goddelijke openbaring. PETRUS deed derhalve in dezen niets, dan haar in Gods naam eenen onverwachten en ſchielijken dood te voorſpellen, het was God zelf, en niet PETRUS, die dit paar menſchen mèt den dood ſtrafte. (1)

II. Maar daar dit alles zoo is, hoe komt toch deze ſtrenge ſtrafoefening met de Goddelijke goedheid en regtvaardigheid over een? — Laat ons dit nader overwegen, en ten dien einde,

A. De zonde dezer beide menſchen in haren eigenen aard en gedaante beſchouwen;

B. En ons dan bepalen bij de Goddelijke geregtigheid, en de oogmerken Gods in het voorbeeldig ſtraffen van deze menſchen.

A. De zonde van ANANIAS en SAPFIRA, was veel gruwelijker en verſchrikkelijker, dan het wel in den eerſten opſlag ſchijnt, en dit zal ons in het oog ſtralen, wanneer wij letten: 1.) op de grondbe-

(1) Ondertusſchen behoort men ook het 12de vers, in aanmerking te nemen, en te bedenken dat de Apostelen als Gezanten van den Heere JEZUS, en dus als Dienaren van den Allerhoogſten, in 's Heeren naam ſpraken en werkten, en dat ook door dit verbazingwekkend geval, het Apostolisch gezag blijken moest.

De Red.

beginselen, waar uit deze menschen werkten? 2.) op den aard van hun wanbedrijf zelve; 3.) op de omstandigheden.

1.) Letten wij op de grondbeginselen, waar uit de snoode handel dezer menschen voortkwam, die waren *hoogmoed* en *gierigheid*. Eene verregaande *trotschheid* en ijdele *eerzucht* vervulden het hart van ANANIAS en SAPFIRA: zij wilden uit enkelen hoogmoed niet minder zijn dan anderen, en zochten eenen aanzienlijken rang te krijgen onder de Christenen, die uitblonken in liefde tot de armen, schoon zij verstoken waren van die beginselen, die echte Christenen moeten bezielen. Zij maakten eene vertooning, als of zij echte Christenen waren, om van allen geacht en geëerd te worden, en zich in de gunst der Apostelen in te wikkelen, en zoo te deelen in de bevordering, die zij misschien meenden, dat in de Kerk zou voorvallen; en zoo behoorden zij tot de hoogmoedigen, die God wederstaat. —

Het was gierigheid, waar uit deze menschen werkten: eerzucht en gierigheid streden in deze menschen om den prijs: de eerzucht zette hen aan, eene ruime liefdegift aan den armen te schenken; maar de gierigheid kon het niet dulden, dat zij hun eerste voornemen ten uitvoer bragten. De *Mammon* lachte hun toe, de gierigheid porde hen aan, om onbeschaamd tegen den H. Geest te liegen.

2.) Is de gierigheid de wortel van alle kwaad, zij werd ook de oorzaak, dat ANANIAS en SAPFIRA een verschrikkelijk kwaad bedreven. Zij maakten zich schuldig aan *snoode geveinsdheid, een kunstig nabootsen van de Godsvrucht, die zij niet bezaten*. Zij handelden geveinsdelijk met CHRISTUS en de Apostelen; zij vertoonen iets, dat zij niet zijn; zij willen aangezien zijn voor weldadige Christenen, schoon zij in den grond

van

van de ware liefde des naasten ontbloot waren, zoo zijn zij vol van bedrog. — Zij maken zich schuldig aan *leugentaal*, een werk des duivels; zij liegen welbedacht en onbeschaamd tegen de waarheid en tegen hun eigen geweten; zij liegen tegen God en zijne Dienaren. Hier kwam eindelijk bij eene *gruwelijke goddeloosheid*: zij drijven den spot met JEZUS Apostelen, zij verloochenen de alwetendheid van den H. Geest, die in de Apostelen was; zij bespotten zijne heerlijkheid en magt, als of de H. Geest niet in staat was, dien hoon te wreken, en zijne geschondene eer te handhaven.

3.) Zonden, die, schoon allergruwelijkst in zichzelve, echter nog verzwaard werden, door eenige omstandigheden. Zij bedreven deze misdaad vrijwillig en ongedwongen, uit enkelen hoogmoed en gierigheid; — zij bedreven deze misdaad in de tegenwoordigheid van alle de Apostelen, en waarschijnlijk van eene geheele Vergadering van Christenen, die plegtig waren zamengekomen, om den Heere te dienen; — zij pleegden deze misdaad in eenen tijd, waarin God de duchtigste blijken gaf van zijne majesteit en heerlijkheid, tot staving van den Christelijken Godsdienst; — en ware deze hunne misdaad ongestraft gebleven, het was gedaan geweest met het gezag van JEZUS Apostelen.

B. Zoo strafte dan de groote Hemelregter, met het grootste regt, deze misdaden, en wij moeten hierin des Heeren hooge wijsheid eerbiedigen.

God kon met geene onverschillige oogen, in deze omstandigheden aanzien, dat goddelooze zamenweefsel van snoode zonden, die deze twee menschen ten dezen tijde begingen. Het is waar, hier ontdekt zich eene verschrikkelijke gestrengheid, maar eene gestrengheid, die ten hoogste regtvaardig was, hetgeen ons in het oog zal loopen,

pen, wanneer wij ſtilſtaan bij de groote oogmerken, die de Beſtuurder van het geheelal, overeenkomſtig zijne ondoorgrondelijke wijsheid, in dezen handel bedoelde, God ſtrafte deze misdaden van ANANIAS en SAPFIRA:

1. Ter luisterrijke handhaving en verdediging der eere van den gezegenden Geest, die hier door openbaar werd, als de Heilige, Alwetende en Regtvaardige Geest, die tevens de ware God was, die als de God van leven en dood dit ongelukkig paar menſchen had afgeſneden. De H. Geest was op eene verſchrikkelijke wijze gehoond, in de onzalige poging dezer menſchen, om hen te bedriegen, die met den H. Geest vervuld waren, en in wien de Geest van God, zich tegenwoordig toonde. Niets was er derhalve geſchikter, om de eer van den H. Geest te handhaven, dan dit verſchrikkelijk geval.

2. Dit oordeel diende ter handhaving van de eerwaardij, het gezag, en het zedelijk beſtaan van JEZUS Apostelen; langs dezen weg toch werd het aan allen openbaar, dat JEZUS Apostelen vervuld waren met den H. Geest, den Geest der kennis, en der onderſcheiding der geesten, dat God op eene bijzondere wijze met deze menſchen, als zijne Gezalfden, was, en dat hij, die hen aanraakte, 's Heeren oogappel aanraakte; ja, in dezen handel lag de krachtigſte waarborg voor de vroomheid, eerlijkheid en onbaatzuchtigheid van JEZUS Apostelen, in de uitdeeling der penningen, die hun werden toebetrouwd. Wie kan toch denken, dat PETRUS de vrijmoedigheid, de ſtoutheid zou gehad hebben, een vonnis als dit uit te ſpreken, indien hij zich ter dezer tijde ſchuldig gemaakt had aan een veel ſnooder bedrog van dezelfde ſoort, of, indien hij in het gemeen den H. Geest gelogen had in zijn voorgeven, dat hij onmiddellijk door den Geest geleid wierd?

En zoo bekrachtigde de Heer hier dan, op eene zigtbare wijze, het oorspronkelijk gedrag, en de Goddelijke zending zijner Apostelen.

3. Bedoelde de Goddelijke wijsheid, in dit geval, den luister van JEZUS Gemeente te bevorderen. Langs dezen weg toch moest een ieder, die den naam van CHRISTUS noemde, van leugen en onopregtheid worden afgeschrikt; langs dezen weg werd een ieder afgeschrikt, zich uit lage en laffe grondbeginselen, en met dien snooden toeleg, onder de Christenen te begeven, om van de aalmoezen van anderen onderhouden te worden, opdat de Gemeente niet bezwalkt wierd.

4. Eindelijk, zulk eene voorbeeldige straf van het hier bedreven kwaad was des te noodiger, daar het Evangelie nu eerst werd ingewijd, en de Kerk nieuwelings was opgerigt. Bij de inwijding van het O. Verbond, werden de twee Zonen van AARON, die vreemd vuur op den altaar bragten, door den bliksem verteerd, ten bewijze, dat de Heer geheiligd wil worden, in de genen, die tot Hem naderen; niets was derhalve geschikter, dan dat God, bij de invoering der nieuwe Huishouding, een blijk gaf van zijne hooge geregtigheid, op dat het bleek, dat het Evangelie geen voedsel gaf aan losbandigheid; maar dat God, zelfs onder de Huishouding der genade, is en blijft als een verteerend vuur, voor de genen die dubbelhartig zijn, en onder schijn van vroomheid het op bedriegen toeleggen.

VERKLARING VAN EEN VOORNAAM NOG LEVEND ROOMSCH-KATHOLIJK GEESTELIJKE.

CHRISTUS *en zijne Kerk willen, dat men Gods woord niet alleen hooren, maar ook lezen zal.*

Het gebod van CHRISTUS: *Onderzoekt de schrift*

want gij meent in dezelve het eeuwige leven te hebben, en deze is het, die van mij getuigt. *Joan.* V: 39. Dit is niet vóor de Joden alleen, maar ook voor ons gezegd; zoo leggen het de Heilige Kerkvaders uit. De Heilige AUGUSTINUS zegt: dat is tot de Joden, ook tot de onzen zelve gezegd. Hij, die het hoofd is, heeft het ook op zich betrekkelijk verklaard, en op zijn ligchaam, 't welk de Kerk is. De Heilige BASILIUS vermaant en zegt: wij moeten den Heer gehoorzamen, die zeide: Onderzoekt de schriften. De Heilige GREGORIUS van *Nijssa* zegt: daar ook dit een Goddelijk Gebod is, dat wij de schrift onderzoeken, zoo is het volstrekt noodzakelijk, dat wij naar waarheid streven. Laat ons dus, zoo veel wij kunnen, in de aangebodene schrift onderzoeken. Hij toch, die tot dit onderzoeken het bevel gaf, zal daartoe ook zeker het vermogen verleenen.

ORIGINES zegt: door CHRISTUS is onzentwege geschreven, zoo dat de Heiland zelf zegt, en ons naar alle deze schriften heenwijst, en spreekt: Onderzoekt de schriften, deze zijn het die van mij getuigen.

Ook de Heilige HIERONIJMUS, verklaart dit als een Gebod des Heeren, 't welk ons allen raakt; gelijk ook de Heilige Patriarch ANASTASIUS zegt: degenen die naar *Hem* vlijtig hooren willen, die gebiedt en zegt: Onderzoekt de schrift, — nemen het Oude en Nieuwe Testament in hunne handen. De Heilige CHRIJSOSTOMUS: Laat ons, Broeders! de schrift onderzoeken, want dit is des Heeren Gebod. Doorzoekt ze vlijtig, gij zult daarin groote, onschatbare rijkdommen vinden; ja onderzoek dezelve, 't zij gij rijk of arm, vrij of dienstbaar, man of vrouw zijt. De Goddelijke schrift heeft eene groote kracht, derhalve beraamt het, dat wij dezelve naarstig lezen en zorg-

vul-

vaardig daarin onderzoeken, om dies te grooter nut daar uit te scheppen. Daarom toch heeft CHRISTUS geboden: Onderzoekt de schrift! Daarom vermane ik u altoos, en ik zal niet ophouden u te vermanen, dat gij niet slechts hier (in de Kerk) opmerkzaam mijne voordragt hooret, maar u ook in uwe huizen gedurig met het lezen der H. Schriften bezig meugt houden. Niemand — dus vervolgt de Heilige CHRIJSOSTOMUS, — werpe mij toch deze hoogst ongerijmde en veroordeelenswaardige verontschuldiging tegen, en zegge: — ik heb andere bezigheden te verrigten, ik heb vrouw en kinderen, en moet deze onderhouden, en voor mijne huishouding zorgen; het behoort niet tot mijne verpligting, tot mijn werk, den Bijbel te lezen, dit is de zaak der Geestelijken. O mensch, hoe redeneert gij toch? Daarom zou het niet tot uwe pligten behooren, den Bijbel te lezen, wijl tallooze zorgen u verstrooijen. Juist daarom is het voor u nog grootere verpligting, dan voor de Geestelijken. Gij, die gij van de stormen der beslommernissen gints en weder geworpen wordt, en meer gevaar loopt van duizendwerf te zondigen, behoeft meer nog dan zij de ondersteuning der H. Schrift, en hebt onophoudelijk den troost derzelver noodig. Nu bedroeft u een Zoon, dan wekt hij uwen toorn op, nu belaagt u een vijand, dan benijdt u een vriend, soms dreigt u een onregtvaardige regter; of armoede drukt u, of de dood in uwe familie dompelt u in rouw, of het geluk wil u trotsch maken, of het ongeluk buigt u neer ... in 't kort, overal vliegen zoo menigvuldige pijlen op u toe, dat gij onophoudelijk de wapenrusting der H. Schrift behoeft. Het is toch niet mogelijk, niet mogelijk is het, dat iemand gered wordt, die niet naarstig de H. Schrift leest. O het is een groot kwaad, met de H. Schrift onbekend te zijn, uit de on-

bekendheid met de H. Schrift, ontstaan duizend onheilen. Ja, het zijn verzinningen van den Duivel, die verhinderen wil, dat wij in den schat, in de H. Schrift niet zien moeten, om niet deszelfs overvloedige nuttigheid te smaken.

De Heilige Bisschop THEOPHIJLACTUS, waarschuwt en zegt: — zegt toch niet, dat het lezen van den Bijbel alleen de zaak van de Geestelijken is, het is de zaak van elken Christen, en dat te meer voor de Wereldlijke Personen, naar mate zij meer behoedmiddelen behoeven, daar zij in onrust leven. Rigt dan, — zegt de Heilige Bisschop PAULLINUS, — uwe huishouding zoodanig in, dat uwe ziel zich tot rust gewenne, onttrek u soms van den storm der woelingen, en besteed dien tijd tot het lezen der Heilige Schriften, en tot het gebed.

Apostel PAULUS zegt: 2 *Tim.* III: 16, 17. *De geheele Schrift is van God ingegeven, en nuttig tot leering, tot teregtwijzing, tot verbetering, ter vorming tot geregtigheid, op dat de mensch uit God volkomen, tot alle goed werk geschikt zijn moge. Rom.* XV: 4. *Alles is tot onze leering geschreven, op dat wij door de lijdzaamheid en den troost uit de H. Schrift de hope behouden mogen. Coll.* III: 16. *Het woord van Christus wone rijkelijk onder u!* Ook deze Schriftplaatsen leggen de Heilige Kerkvaders eenstemmig zoo uit, dat het voor ieder Christen noodig, nuttig en heilzaam is, de Heilige Schriften zelf te lezen. Gelijk Paus PIUS VI, aan den Abt MARTINI schreef: — Gij denkt zoo juist, als gij de geloovigen in CHRISTUS, oordeelt op het dringendst te moeten opwekken, tot het lezen der Heilige Schriften; gewis deze zijn toch de rijkste bronnen, die voor allen moeten open staan, om daaruit te scheppen, zoo wel de heiligheid der zeden, als der leere, om de dwalingen te verdrijven, die in

in de tegenwoordige bedorvene tijden zich zoo wijd verspreid hebben. De Heilige Paus ZEPHIJRINUS zegt ook: de booze wereld verduistert zeker niet de zielen der geloovigen, die zich vasthouden aan den grond der Heilige Schrift.

Daarom zegt de Heilige Paus GREGORIUS zeer waar: — de Heilige Schrift overtreft onvergelijkelijk verre elke wetenschap en geleerdheid. Dezelve is ook zoo onduidelijk niet, dat daar bij iets te vreezen ware; zij komt door hare eenvoudige spraak het gemoed van den lezer ter hulp, zoo dat zij van den gemeenen, ongeleerden lezer verstaan wordt. Ik ben zeer treurig over den tijd — klaagt hij, — dat velen uit onze Kerk, het geheel niet voor goed willen houden, de H. Schriften te kennen. Van de waarheid wendt men de ooren af, en naar sprookjes heen. Bijna niemand zoekt zich van zijn geloof te overtuigen. Wanneer echter de H. Schrift, geen vrije drank was, dan had de waarheid zelve niet geroepen: *wie dorstet, die kome tot mij en drinke.*

De Kerkeraad te *Trient* zegt: — de schat der Goddelijke boeken, dien de Heilige Geest met de grootste mildheid den menschen heeft geschonken, moet niet ongebruikt blijven liggen. En de Kardinaal MADRUZZIUS zelf sprak met regt: — *Duitschland* zou zich ergeren, als het ontwaarde, dat de vaders den volke de Heilige Schrift ontrukken, welke, volgens de vermaning des Apostels, het geloovige volk nooit ontvreemd moet worden. De Heilige THEODORETUS zegt: — het is de wil van de rijkste, de milddadigste Godheid niet, dat slechts vijf, of tien, of vijftien, of honderd, of duizend menschen, door het levende water (de H. Schrift) verkwikt, maar dat *allen* daarmede verzadigd zullen worden; ook niet alleen de genen die gestudeerd hebben, maar ook de schoenmakers, wevers, konstenaars, boeren,

 hout-

houthakkers, niet minder de vrouwen, de rijke zoo wel, als die door de vlijt harer handen zuinig en gelukkig leven moeten.

Daarom noemt de Heilige HIERONIJMUS, met regt den Bijbel een *Volksboek*, 't welk niet alleen voor dezen of genen, maar voor het geheele volk geschreven is. — Geliefd Christenvolk! de Bijbel behoort derhalve niet den Priesteren alleen, maar meer ook nog u toe; niemand van u late zich dus, hij zij wie hij zij, het Goddelijk leer-, geloofs-, hoop-, troost- en heilboek, den Bijbel, of het Nieuwe Testament ontnemen of verbieden, 't welk God, CHRISTUS, de Apostelen, en de Heilige Kerk-Vaders, alle menschen tot een gemeenschappelijk goed gegeven en aanbevolen hebben, op dat een ieder, het vrij en ongehinderd tot zijn heil leze. Rust niet, tot dat gij dezen schat, den Bijbel, of ware het vooreerst ook maar alleen het N. Testament, bezit. Leer daar uit uwen God, zijne geboden en verboden, zijne beloften maar ook zijne bedreigingen, zijne liefde maar ook zijne geregtigheid kennen; leer daar uit, uwen Heiland, Verlosser, uwe hooge bestemming, u zelven kennen, God en uwen naasten liefhebben, uwen Koning te eeren, uwe Overigheid te gehoorzamen, en in liefde en vrede, met alle menschen te leven, vroom te wandelen voor God, die getuige en rigter uwer gedachten en daden is, op dat gij in het gesterkte geloof aan CHRISTUS, uwen Zaligmaker, zalig stervende, in zijne handen bevelen kunt, uwe en uwer achtergelatene onsterfelijke zielen. Gewis in de H. Schrift — zegt de Heilige BERNARD, — kan elk geslacht, elke stand, zijne zaligheidsleer vinden, als hij haar ijverig zoeken wil. Daarom zegt de Heilige ISIDORUS, van *Sevilla*: — wie steeds voor God wandelen wil, bidde vlijtig en leze gedurig de H. Schrift, want onder het bidden spreken wij met

met God, en bij het lezen spreekt God met ons. O merk het wel op, gij die dit leest, wat de vroome THOMAS A KEMPIS zegt: De Heer zegt in het Evangelium: Wie de dorstenden een dronk water reikt; hem zal zulks vergolden worden; hoe veel overvloediger zal hem dan in den Hemel vergolden worden, die iemand het Goddelijk boek te lezen geeft, 't welk de bron van wijsheid en heil is.

CHRISTUS *alles in allen*.

IETS OVER DE NIEUW-ZEELANDERS, DOOR EEN OOGGETUIGE.

(*Imperial Magazine.*)

Nieuw-Zeeland, ligt tusschen den 34sten en 48sten graad Zuider-breedte, en tusschen den 166sten en 180sten graad Oostelijke lengte van *Greenwich*.

Deze landstreek, werd voorheen voor een gedeelte van een zuidelijk vast land gehouden, maar thans is het beslist, dat het uit twee groote Eilanden bestaat, die door een kanaal van vier a vijf zee-uren breed van elkander gescheiden zijn.

Alle soorten van Europesche vruchten, koorn en planten zouden hier zeer goed slagen. De winter is hier zachter dan in Europa, en de zomer, hoewel niet zoo heet, toch regelmatiger warm. De inwoners van dit Eiland, zijn over het algemeen zeer sterk en robust. Men schat hun getal op een millioen. Hunne kleur is gewoonlijk bruin, maar toch niet veel meer dan die door de zon verbrande Spanjaards. Beide seksen hebben goede gelaatstrekken. Hunne kleeding bestaat uit matten, die zij van het vlas maken, dat in grooten overvloed op deze Eilanden

 groeit.

groeit, en zeer fijn van draad is. De bewoners zijn gewoon hun ligchaam en, vooral het aangezigt te laten tatoweren of prikken. Zij hebben veelerlei krijgsgereedschap, waar onder het voornaamste is, de lans, de werpspies, en eene soort van aks. Hun Godsdienst is nog weinig bekend. Eenige Schrijvers zeggen, dat zij gelooven, dat de zielen van de in den slag gesneuvelden, welker vleesch naderhand door de vijanden verteerd wordt, tot het eeuwig vuur bestemd zijn, terwijl de zielen van hen, die een natuurlijken dood sterven, of welker ligchamen van zulk eene smadelijke behandeling bevrijd blijven, in de woningen der Goden worden opgenomen. — Hunne dooden behandelen zij op de volgende wijze: wanneer de gestorvene een persoon van aanzien is, dan leggen hem zijne vrienden eenige weken of maanden in het graf, halen daarop het lijk weder uit den grond, schaven het vleesch zuiver van de beenderen, en bewaren deze zorgvuldig; hierop benoemt de Priester eenige mannen, die de overblijfselen naar een afgelegen hol moeten dragen. Ieder die een deel van het lijk aanraakt, is verscheidene dagen onrein.

Zij hebben geene bepaalde plaats voor den Godsdienst, ook vergaderen zij nooit ter verrigting van eenige Godsdienstige plegtigheid. Zij bezitten Priesters, wier werk het is, voor het welzijn des volks, in deszelfs tijdelijke belangens, voor de overwinning over de vijanden, of goeden uitslag hunner vischvangst, tot de Goden te bidden. Men zegt, dat zij de veelwijverij toelaten, maar ik heb, gedurende mijn verblijf onder hen, niets dergelijks bespeurd.

Iedere familie is in drie klassen verdeeld; de eerste bestaat uit vader, moeder, kinderen en bloedverwanten; de tweede uit een soort van Rentmeester, zijne vrouw en kinderen; de derde

de

de uit den kok of gemeene bedienden en hunne familien. Zij eten nooit in hunne huizen, zij verkeeren in het bijgeloovig denkbeeld, dat spijzen het huis verontreinigen, waarom zij steeds hunne maaltijden, in de open lucht houden.

Hunne levensmiddelen bereiden zij op de volgende wijze: de kok maakt een groot gat in den grond, dat hij met steenen belegt, waarop hij een vuur ontsteekt, om de steenen heet te maken. Als het vuur uitgebrand is, wordt de asch uit het gat genomen, aardappelen op de steenen gelegd, en op deze de visschen, of het varkenvleesch, die dan eerst met eene oude mat, en vervolgens met aarde toegedekt worden. Wanneer de kok denkt, dat het eten gaar is, dan geeft hij hiervan aan de geheele familie berigt, die zich in kleine kringen schikt. Dan maakt hij de kuil open, en als het een groot stuk vleesch is, grijpt hij het met de eene hand, en scheurt er met de vingers der andere hand stukken af, werpt het eerste stuk den Heer, het tweede de vrouw toe, enz. tot ieder verzorgd is.

Het is zeker, dat de Nieuwe Zeelanders, Kanibalen, (Menschenëters) zijn; (hiervan vinden wij een bewijs in ons Maandwerk, voor September l. l., bladz. 334.) Evenwel denk ik dat dit volk over het algemeen, zeer vatbaar is voor de aanneming van Godsdienstig onderwijs en onderrigt in kunsten en wetenschappen. Zij zijn zeer zinrijk en ondernemend, en laten eene bewonderingswaardige bereidwilligheid blijken om zich te laten onderrigten. Ik bezocht geen dorp, of de aanzienlijkste Opperhoofden verzochten mij ernstig, om bij hen te blijven, en ik geloof, dat God hen voorbereidt ter aanneming van zijn heilaanbrengend Evangelie.

De Heer MARSDEN, verhaalde mij het volgende: Gedurende mijn verblijf te *Nieuw Zuid Wales* be-

betreffende het *Vertelfel van de Maan*, heb ik het volgende vernomen: ik fprak op een avond, toen de maan helder fcheen, met een Nieuw-Zeelander, over de fchepping der hemelfche ligchamen, en eindelijk ook over de Maan. Hij zeide mij, dat voor vele jaren een man, RONA genaamd, op *Nieuw-Zeeland* gewoond had, die in een donkeren nacht uitging, om water te halen, en zich toevallig aan den voet kwetfte, en hoewel in dien tijd, waarin zich RONA in dien toeftand bevond, noch maan, noch fterren te zien waren, en hij zoo kreupel was, dat hij niet naar huis gaan kon, zoo kwam evenwel de maan plotsling bij hem. RONA hield zich vast aan een boom, maar te vergeefs, want de maan nam hem, benevens den boom, mede! en nu gelooven zij, dat hij zich tot deze ure toe, op dat gefternte ophoudt.

De Nieuw-Zeelanders gelooven, dat al hunne genietingen en vreugden, van de gunst van ATTUA, (hun hoogften God) nederdalen. Zij gelooven ook, dat hij hun goed zal doen, als zij goed zijn. Zij denken dat een roover of een boos mensch ondervinden zal, dat zijne aardappelen niet zullen flagen, dat zijn vischvangst zal mislukken, en dat zijne vrouw en kinderen flecht zullen zijn.

De Heer MARSDEN verhaalde mij ook, dat een Nieuw-Zeelander hem, met groote bekommernis, gezegd had, dat de Nieuw-Zeelanders den Zondag niet wisten te houden, maar, dat hij voornemens was, zoo dra hij teruggekeerd zou zijn, dien dag te vieren, en hij verzocht mij voor hem op Port Jackfon eene vlag te koopen, die hij des Zondags 's morgens wilde uitfteken, om de menfchen te waarfchuwen, dat het Zondag was. Zij zouden, zeide hij, dien dag reeds lang gevierd hebben, zoo zij flechts geweten hadden, hoe zij dat doen moesten.

DE

DE MAINOTTEN.

De Mainotten, bewonen dat gedeelte van *Morea*, dat *Kaap Mattapan* heet, zij zeggen dat zij afstammelingen zijn van de oude Spartanen. Gastvrijheid is hunne hoofddeugd. Wie als een offer der Turksche tirannie bij hen een toevlugt zoekt, wordt met al die zorgvuldigheid ontvangen, die de vriendschap en het ongeluk toekomt. Woning, kost, kleeding, alles wordt hem gegeven. Het geringst bedrog vernietigt den goeden naam. Van kindsbeen af, aan matigheid en onbaatzuchtigheid gewoon, hebben de jonge Mainotten geen denkbeeld van geldspeculatien; niets heeft bij hen waarde, als de achting hunner medeburgers en de deugd, de eenige schatten van vrije menschen.

De Mainotsche Vrouwen, schijnen den moed der oude Spartanen geërfd te hebben. In den krijg der Turken, verlaten de mannen nooit hunne posten, en de vrouwen brengen hun niet slechts proviant en ammunitie, maar deelen ook met hen in de gevaren. Wordt de man zwaar gekwetst, dan grijpt de vrouw zijne wapenen, en vliegt om wraak te nemen. THEOCARI, zag in den laatsten oorlog haren zoon dood voor hare voeten storten, zij greep zijn zwaard en riep: slaap zacht mijn kind! ik zal in uwe plaats treden, en muntte ook steeds uit door tegenwoordigheid van geest en verachting des doods. IRENE, zwaar gekwetst aan haar knie, riep de verwonderde vijanden toe: kan ik niet meer werken, dan wil ik kinderen opvoeden, die mij wreken zullen! HELENÉ, eerst onlangs getrouwd, vond haren man aan den regten arm gekwetst. De kogel bleef in het vleesch zitten, zij zoog het

bloed

bloed uit de wond, maakte allengs den kogel los, en gaf dien aan haren Echtgenoot, zeggende: hier! zend ze den vijand terug! — De dochter wordt door het voorbeeld der moeder bezield. De jonge SAMATA, bragt haren broeder levensmiddelen, kruid en lood, toen hij juist bezig was met twee Turken te vechten, zij greep zijn geweer, schoot den eenen dood, terwijl hij met zijn sabel den anderen velde. — Bij een volk, dat steeds onder de wapenen is, vindt men zelden lafhartigen. Wordt er een lafhartige onder de Mainotten ontdekt, dan zijn de vrienden de eersten die hem beschuldigen, zelfs na zijnen dood. Valt een Mainot in den strijd, dan laten hem zijne kameraads liggen, tot na het eindigen van den strijd, dan begraven zij hem, en brengen zijne kleederen aan zijne familie. Aan de bloedvlekken, zien vrouw, moeder of zuster gemakkelijk, of hij de wond van voren of van achteren heeft gekregen; in het eerste geval beweenen zij den met roem gesneuvelden, maar in het laatste geval verbranden zij zijne kleederen, en niemand, wie hij ook zij, mag van hem in het gesprek ooit melding maken.

MATTHIAS CORVINUS.

Toen MATTHIAS CORVINUS, een der dapperste Koningen van *Hongarijen*, de Turksche vesting *Schabats*, in het jaar 1475 veroverd had, vonden zijne soldaten onder den buit ook twee vaten met pijlen, waarop het wapen van *Venetien* stond, en die de trouwelooze Venetianen aan de Turken verkocht hadden, om zich daarvan in den oorlog met de Hongaren te bedienen.

De Koning riep zijne Grooten en Generaals bij een, toonde hun het gevondene, klaagde over

over de meineedigheid dezer Eilanders, en verzekerde, dat hij hun de waarde dezer pijlen zou doen betalen. Hij trok ook terstond met zijn leger van *Schebats* naar *Petergosd*, en verborg niet, dat hij voornemens was de Venetianen te tuchtigen. De Signorie zond hem vier en twintig in het wit gekleede oude Lieden te gemoet, die om vrede en vergeving baden. Deze werd hun echter slechts toegestaan onder die voorwaarde, dat de Republiek de som, van de Turken voor de pijlen ontvangen, aan den Koning betalen zoude. Op den eerstkomenden *St. Georges* dag, moest een Afgezant met dit geld te *Ofen* zijn.

De Venetiaansche Gezant, kwam daar te gelijk met den Turkschen. De laatste kreeg het eerst gehoor. In zijne aanspraak, noemde hij zijnen Sultan den onoverwinnelijken. Dit kan uw Heer u niet bevolen hebben mij te zeggen, riep hem CORVINUS met eene donderende stem, en vonkelende oogen toe, begin uwe rede op nieuw, maar op eene andere wijze. De Afgezant beefde, en in de angst herhaalde hij de van buiten geleerde aanspraak, met dezelve woorden.

Nu voer de Koning nog heviger uit, en toen de Turk door zijne doodelijke benaauwdheid, geheel buiten zich zelf gebragt werd, liet hem de Koning door DAVID PERLAGIE wegbrengen, en den Sultan berigten, dat hij op een anderen tijd, een bekwamer Afgezant zenden moest.

De Zoon van den Heiligen MARKUS, overhandigde den Koning bij het gehoor fraaije glazen, van Venetiaansch kristal, terwijl hij tevens de Signorie ontschuldigde, zeggende: dat niet zij, maar de hebzucht der Kooplieden, de Turken met pijlen voorzien hadden. De Koning antwoordde bijna niets, maar liet na het gehoor den Afgezant ten eten noodigen.

Aan

Aan de tafel ftonden de fraaije glazen, op de fchenktafel. Een bediende ftiet, als toevallig, deze tafel om, en de glazen braken. MATTHIAS was hier over niet vertoornd, (want hij had dit bevolen,) maar hij zeide fchertfend, dat hoe fraai zulke kristalle glazen ook mogten zijn, zij toch door het breken alle waardij verloren.

In plaats van de glazen, werden nu goudene bekers op de fchenktafel gezet. Een ander bediende ftiet ook deze tafel om, en als men de bekers gebogen opnam, zeide de Koning, dat het goud ook gebogen en gebroken, evenwel nog altoos waarde had.

De Gezant verzocht nu, bij een tweede gehoor, om een gunftig antwoord. Dit werd hem echter geweigerd, en het heer kreeg orde om tegen *Venetien* op te breken.

Thans begreep de Venetiaan de meening van den Koning, ging naar huis, haalde dukaten en goudene vaten, en bevredigde CORVINUS.

DE VUURTOREN TE EDDIJSTONE.

De rotfen van *Eddijftone*, op een van welken de vuurtoren (*Pharus*) ftaat, liggen Zuidzuidwestelijk van de zee-engte van *Plijmouth*, veertien Engelfche mijlen van de haven dezer Stad, en bijna even zoo ver van het voorgebergte *Ramhead*.

Geheel Engeland was overtuigd, van de noodzakelijkheid, om in dit gevaarlijk vaarwater een vuurtoren te bouwen, maar niemand wilde eene onderneming wagen, die met zoo vele zwarigheden vergezeld ging. Intusfchen zette toch een inwoner van *Littleburij*, in het Graaffchap *Esfex*, met name HENDRIK WISTANLIJ, met toeftemming der Regeering, op de rots van *Eddijftone* een ge-

gebouw; in het jaar 1700. Hij twijfelde niet aan de duurzaamheid van zijn werk, en toen men hier over eenige aanmerkingen maakte, zeide hij, dat hij in dezen opzigte zoo gerust was, dat hij niets meer wenschte, dan in dit gebouw een vreesselijken storm te beleven, om zijne benijders te beschamen, en zijne medeburgers te toonen, dat zij hem hun vertrouwen niet te vergeefs geschonken hadden. Deze vermetele wensch werd dra vervuld. Want op den 25 November 1703, braken de winden met eene woede los, waar van men nog geen voorbeeld gehad had, de zee geraakte in oproer, de golven klommen hemelhoog, en de vuurtoren verdween met alle personen, die er in waren.

Niettegenstaande alle onderzoek kon men het lijk van WISTANLIJ, noch die zijner lotgenooten vinden, en van het geheele gebouw vond men niets, als het ijzer, waar mede het in den grond vastgemaakt was.

Zes jaren na dit ongeval, bouwde een Koopman, JOHN RUDGUT genaamd, een nieuwen Vuurtoren van hout, die bijna een halve eeuw alle elementen trotseerde, maar echter in 1755 geheel verwoest werd. Hierop werd SMEATON, een bekwaam werktuigkundige en Ingenieur, gekozen, om dit werk op eenen duurzamen voet te herstellen. Hij besloot een steenen gebouw te stichten, dewijl dit duurzamer was, dan een houten. Hij vond vele tegenstrevers, maar hij stoorde zich daaraan niet, en dacht slechts, welke vorm de doelmatigste was voor een gebouw, op zulk eene gevaarlijke plaats. Hij begreep dat een ruime grondslag, zoo ver de rots dit toeliet, aan het gebouw de vereischte duurzaamheid zou bijzetten, en na dat hij den 2den April 1757, den eersten steen gelegd had, voltooide hij het den 4den Augustus 1759. De toren is

80 voeten hoog, en heeft vier verdiepingen, waar boven eene gallerij is, waarop het vuur ontstoken wordt. Ieder dezer verdiepingen bestaat slechts uit een verwelfd vertrek.

Deze *Pharus*, die van alle deskundigen voor een wonder der kunst gehouden wordt, wederstond tot hiertoe alle aanvallen der vereende hoofdstoffen.

IETS OVER KORSIKA.

Uit de Botanische Reis naar dit Eiland, die de Heer SALZORAN *in* 1820, *ondernomen en beschreven heeft.*

De Korsikaan heeft gevoel, hij weet het, wanneer hem de schoen drukt, en laat zich hieromtrent niet misleiden. Hij is driftig, en zoo hem de regtbank geene voldoening heeft, weet hij meestal die zich zelven te bezorgen. Het tweegevecht behoort wel niet tot de zeden des lands, maar daarom is de Korsikaan evenwel niet lafhartig.

De dolk is verboden, en men draagt dien niet in den gordel. Een pistool in den zak, en een snaphaan op schouder is geoorloofd. De Korsikanen ontzien elkander wederkeerig, en zijn voorzigtig in het spreken en schertsen: het karakter des lands is ernst, dans en muzijk behagen de Korsen niet. De pligten jegens vreemdelingen worden geëerbiedigd, en hoewel er een aantal inboorlingen zijn, die, om eene misdaad vervolgd, het land doorkruizen, zoo is zulk een bandiet echter slechts voor hem, die hem aanvalt en voor zijn vijand, maar niet voor een anderen gevaarlijk.

De uitvoer uit dit Eiland, bestaat in een verhit-

hittenden wijn, eene middelmatige olie, en oranjeappelen; koren levert het niet genoeg op, tot onderhoud der inwoners. De middelmatige bergen geven kastanjes, de hoogere hout om schepen te bouwen. Op de hoogste weiden, tusschen brokken rots en sneeuw, vindt men zwartharige geiten en schapen. De wol der schapen, is in de daad bijna sluik gelijk haar; de vrouwen spinnen die, en weeven daarvan eene grove stof, die de Franschen *Nankin de Corse* noemen. De Korsikaan kleedt zich winter en zomer hier mede. Uit het geitenhaar maakt hij zijn mantel, die naar boven als een suikerbrood uitloopt, en hoofd en ligchaam tegen regen beveiligt.

Granit en Leisteen zijn hier heerschend, kalk vond ik slechts bij BONIFACIO. Naar den oever is het land eenigzins vlak, op verscheidene plaatsen verheffen zich de bergen onmiddelijk uit de zee, om zich met die keten te vereenigen, die den rug des lands vormt, en naar het Oosten en Westen, eene aanzienelijke hoeveelheid water oplevert.

Verscheidene bekoorlijkheden, die de zuidelijke velden van *Frankrijk* opleveren, ontbreken op *Korsika*, maar dit Eiland bezit echter wederom andere, die *Frankrijk* mist.

DE INDIAANSCHE FAKIR, PURRUM SOATUNTRE.

Deze man leefde in het jaar 1792 te *Banares*, van een klein inkomen, dat hem de regering gaf. Om één heilige te worden, liet hij een bed met groote ijzere spijkers beslaan, welker punten overal uitstaken, en op deze punten rustte hij jaren lang. Zijn naam is PERKASAMUD, maar hij nam den naam aan van PURRUM SOATUN-

TRE, dat is, een man die over zich zelven heerscht. De Britsche Zendeling, de Heer DUNCAN, die hem bezocht, verhaalt zijne geschiedenis, waaruit wij het volgende overnemen.

Hij werd op den terugtogt zijner ouders van het Feest van *Juggernaut* geboren. Toen hij nog geene tien jaren oud was, wijdde hij zich reeds aan heilige overdenkingen, en Godsdienstige doodingen des ligchaams, door naakt op dorens te slapen. Deze oefening zette hij tien jaren voort, toen zijne bloedverwanten begeerden, dat hij huwen zoude. Dewijl hem dit niet behaagde, zoo ging hij op reis. Hij trok diep in *Tibet* en hield bij ieder Tempel stil. Van daar wandelde hij naar *Caschimir*, en van daar tot de Caspische Zee. Op eene plaats onderweg, zeide hij, sloot ik mij in een hol op, waarin ik beloofde twaalf jaren boete te doen. Wormen groeiden en nestelden in mijn vleesch, waarvan men de sporen nog zien kan. Toen er een jaar verloopen was, kwam de Rajah (Koning) bij mij, om mij over te halen dit hol te verlaten. Dit vertoornde mij zoo zeer, dat ik tot hem zeide: gij zijt van mij vervloekt, of gij maakt voor mij een *Setsedscha* (een bed van spijkers). En de Rajah liet mij daarop dat spijkerbed maken, waarop ik thans lig.

Van dit oogenblik af, werd dit spijkerbed van den ongelukkigen zijn zegewagen. Hij liet zich op hetzelve ronddragen, en deed op dit bed de lange reis door het geheele Schier-Eiland, tot aan den Tempel van *Juggernaut*, en van daar afwaarts naar *Cijlon*, en opwaarts tot *Surat*. Hier bragt hij twee jaren op zijn spijkerbed door.

Er zijn nu vijf en dertig jaren verloopen, zoo vervolgde de Fakir, gedurende welke ik de *Tupisija*, (Godsdienstige Marteling) op dit spijkerbed volbrenge. Ik heb op hetzelve alle heilige plaatsen in *Azië* bezocht, en wil nu in *Bana-*

ves blijven. Geef mij iets tot mijn onderhoud, op dat ik u zegene.

Het spijkerbed, voldeed echter den Fakir nog niet. Op deze spijkers, zeide hij, heb ik in den winter vier maanden *Dschal-Sedscha* gemaakt. Om namelijk zijne verdiensten te vergrooten, liet hij een groote pot met water boven zijn hoofd plaatsen, en in den winter koud water dag en en nacht druppelsgewijze op het hoofd loopen. Ja hij ging nog verder. Bij brandende zonnenhitte, op zijn bed liggende, liet hij groote stukken hout rondom zich aansteken en verbranden.

HET FEEST VAN DEN KAMEEL, IN PERSIEN.

De Persianen, vieren een Feest dat zij het Feest van den Kameel noemen, ter gedachtenis van ABRAHAMS gewilligheid, om IZAAK, te offeren. Want zij meenen, dat God een kameel en geen ram, in plaats van IZAAK aangenomen heeft. Zij achten dat Feest zeer hoog, en zoeken daartoe den schoonsten en besten kameel uit, dien zij vinden kunnen. Dit kameel wordt zeer versierd, met platen van onecht goud en zilver behangen, en 's morgens vroeg buiten de stad, bij eene Moskee gebragt. Zoo dra alle tot de plegtigheid vereischte personen verzameld zijn, verrigten eenige Priesters zekere gebeden, hierop neemt de aanzienlijkste onder de Vergadering, de Koning zelf of een ander Stadhouder, een werpspies en werpt die naar den kameel, die terzelver tijd door touwen, die hem om de voeten gelegd zijn, op den grond geworpen, en in twaalf stukken gedeeld wordt. Ieder hoofd van een Gild, krijgt een dezer stukken, dat ingezouten, en tot op het Feest van het volgende jaar bewaard wordt. Na de volbragte plegtig-

 heid

heid, onthaalt de Overman de aanzienlijkften in zijn huis, waarbij dan het ingezouten ftuk van het vorige jaar met rijst gekookt, het voornaamfte geregt uitmaakt.

DE ONGELEERDE REGENTEN VAN NORCIA.

Norcia, is eene kleine Stad in den Kerkelijken Staat, niet ver van *Terni*. Zij is beroemd door eene zeldzaamheid in hare Conftitutie. Volgens de wetten der Stad, namelijk, moet hare Regering uit vier mannen beftaan, die volftrekt noch lezen noch fchrijven kunnen. Men noemt ze daarom de vier ongeleerden. Alle hunne raadplegingen gefchieden mondeling, zonder eenige regtsgeleerde fpitsvindigheden, en de procesfen zijn dus hier weinig en zeer onkostbaar.

DE GEZALIGDE CHRISTEN.

Nu is alle ftrijd volftreden,
Nu fmaak ik de zaligheid:
'k Zie mijn Jezus, 'k loof mijn Koning,
Zonder eind', in eeuwigheid,

't Zondig vleesch is nu geweken,
Met de wereld, duivel, dood:
Jezus heeft mij helpen ftrijden,
ô Wat is zijn liefde groot.

'k Ben nu rein, gelijk al d'Englen,
Jezus kocht mij door zijn bloed,
Daarom wil ik met de Seraphs,
Eeuwig zingen, God is goed.

Englen zingen Jezus liefde,
'k Zing verheugd hun toonen na,
Englen noemen mij hun broeder,
God is groot, Hallelujah!

E. A. BOERMAN,
Pred. te *Ter Heijde.*

PRO-

PROGRAMMA.

Voor het Jaar 1821.

Het Genootschap *tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders*, opgerigt te *'s Gravenhage*, heeft deszelfs Algemeene Vergadering gehouden op Donderdag den 6 September 1821, in welke de Aanspraak is gedaan door den Heer IZAAK SLUITER, ter *aanwijzing en aanbeveling van de regte belangstelling in de gelukkige handhaving van de eer des Christendoms.*

Hierop gaf de Secretaris te kennen:

Dat op de beide Vragen, in 1819 uitgeschreven, — de eene: *In hoe ver kan men zich, in de beoordeeling van de echtheid en geloofwaardigheid der Historische Boeken des Nieuwen Verbonds, op inwendige kenmerken beroepen?* — de andere, waarbij gevraagd werd: eene *Geschiedkundige opgave van den wisselenden gang der, sedert ruim eene halve eeuw, in het werk gestelde pogingen, om nieuwe Theoriën over de Christelijke Leer, en de grondslagen, waarop dezelve rust, in omloop te brengen, met aanwijzing van de resultaten, welke daaruit ten voordeele van het ware Christendom zijn af te leiden?* — geene Antwoorden zijn ingekomen;

Dat echter Bestuurderen in de gelegenheid zijn, om wederom eene *Bijdrage* tot de Werken des Genootschaps te leveren, bestaande in eene *Verhandeling over den geest en het belang van het Boek* DANIEL, onder de Zinspreuk: *Onderzoekt de Schriften:* aan welke, wegens het belangrijke van den inhoud, en de wijze der bewerking van dat onderwerp, een *Gouden* Eereprijs is toege-

wezen, waarvan de Schrijver is gebleken te zijn H. J. ROYAARDS, Theol. Doctor en Predikant te *Meerkerk*.

Volgens het Programma des voorgaanden Jaars, wacht het Genootschap nog

Voor den 1 October 1821.

Eene beknopte, en met Uitlegkundige gronden gestaafde opgave van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, volgens het EVANGELIE VAN JOANNES.

Voor den 1 November 1821,

Beantwoording der Vraag: *Kan en mag de redelijke overtuiging van de Waarheid en Goddelijkheid van het Christendom, en van den zin en zamenhang der onderscheidene uitspraken van Jesus en de Apostelen, afhangen van een inwendig Godsdienstig en zedelijk gevoel? zoo ja, hoedanig vermogen kan men dan zoodanig gevoel toestaan op die overtuiging?*

Voor den 1 December 1821.

Eene Uitlegkundige Verhandeling over de Bijbelsche Leer omtrent den Oorsprong van het zedelijk kwaad, met bijgevoegde beoordeeling van de voornaamste, daarvan afwijkende, denkbeelden en Schriftverklaringen.

En voor den 1 Januarij 1822.

Beantwoording van de Vraag: *Wat kan men uit de Redevoeringen en Brieven der Apostelen opmaken, aangaande hunne gevoelens omtrent het nabij, of ver afzijn van de laatste wederkomst hunnes Heeren? en welk eene aanleiding tot dezelve is in de redenen van* JEZUS *zelven te vinden?*

Voorts noodigt het Genootschap op nieuw alle kundige Voorstanders van waarheid en Godsvrucht, tot het beantwoorden, behalve der voor eenen onbepaalden tijd nog openstaande, en in vorige Programmata uitgedrukte Vragen, om

voor den 1 Januarij 1823,

in te leveren:

I. Eene

I. *Eene Oordeelkundige Verhandeling, ter bepaling van den zin, in welken* Paulus, *in het vijfde Hoofdstuk van den Brief aan de Romeinen beweert:* CHRISTUS IS VOOR ONS GESTORVEN: *met behoorlijke opheldering der geheele hiertoe betrekkelijke redenering des Apostels, in de elf eerste verzen van dat Hoofdstuk, en duidelijke aanwijzing, op Uitlegkundige gronden, wat dezelve, ter ontwikkeling en bevestiging der Christelijke Leer, aangaande de verdiensten van den dood van* JEZUS CHRISTUS, *aan de hand geeft.*

Men verstaat, door eene *Oordeelkundige Verhandeling*, eene zoodanige, waarbij de voornaamste, van tijd tot tijd te berde gebragte, verklaringen der voornoemde en andere daarmede in naauw verband staande Apostolische uitspraken, over het doel en de vrucht van den dood des eeuwig gezegenden Zaligmakers, ter toetse gebragt, en alle daartegen geopperde Wijsgeerige bedenkingen, zoo veel mogelijk, uit den weg geruimd worden; zoo echter, dat de geheele wijze van behandeling ook naar de vatbaarheid van Ongeletterden worde ingerigt.

II. Eene nu andermaal gevraagde *Geschiedkundige opgave van den* WISSELENDEN *gang der, sedert ruim eene halve eeuw, in het werk gestelde, pogingen, om nieuwe Theorien over de Christelijke Leer, en de grondslagen, waarop dezelve rust, in omloop te brengen, met aanwijzing van de resultaten, welke daaruit ten voordeele van het ware Christendom zijn af te leiden.*

Terwijl aan den genen, die geoordeeld zal worden, op eene voldoende wijze, een der beide laatste Voorstellen beantwoord te hebben, boven de gewone *Gouden Medaille*, of de waarde derzelve, zijnde *twee honderd vijftig Guldens*, wordt toegelegd *twintig Dukaten.*

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, worden verzocht, hunne *Namen* niet bij de Verhandelingen te stellen, maar dezelve met eene Spreuk te onderschrijven, en er bij te voegen een *verzegeld Briefje*, dezelfde Spreuk tot opschrift hebbende, waarin hunne Namen en Woonplaatsen gemeld zijn; voorts zich der *kortheid* en *klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, in *leesbaar schrift*, liefst in de Nederduitsche of Latijnsche, of ook des noods in de Hoogduitsche Taal, met Romeinsche Letters, (naardien het met Hoogduitsche karakters en onduidelijk geschrevene niet in aanmerking gebragt wordt), *vrachtvrij*, en, zoo veel mogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den *Secretaris des Genootschaps* THOMAS HOOG, *Predikant te Rotterdam*, en zich te schikken naar de voorwaarden, in vorige Programmata opgegeven.

Het Genootschap herinnert de meermalen herhaalde waarschouwing, in vorige Programmata gedaan, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk zal mogen uitgeven, zonder bewilliging dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om, naar goedvinden, en ten algemeenen nutte, gebruik te maken van alle de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, 't zij alleen met bijvoeging der Zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, 't zij ook met uitdrukking van hunne Namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 29sten September 1821. Heden heeft de Wel Ed. Hooggeleerde Heer Mr. C. J. VAN ASSEN, zijnen post, als gewoon Hoogleeraar in de Regten, plegtstatig aanvaard, met eene Redevoering: *De Studio Juris Romani hoc ipso tempore diligenter tuendo*: dat is, Over de noodzakelijkheid om de beoefening van het Romeinsche Regt, in deze tijden krachtig te handhaven.

FRANEKER.

Den 1sten dezer, heeft de Wel Edele Hooggeleerde Heer J. C. SWIJGHUISEN GROENEWOUD, *Linguar. Orientalium* Professor, de waardigheid van Rector Magnificus, overgedragen op zijnen Ambtgenoot, den Hoog Eerw. Hooggeleerden Heer J. AMERSFOORDT, Theologiæ Doct. en Professor, en bij deze gelegenheid eene plegtige Redevoering gehouden: *De Sanguinis, quæ vocatur, Vindicta Arabibus maxime propria.*

In plaatse van den naar *Groningen* verroepenen Hoogleeraar, G. DE WAL, is door Z. M. onzen Koning, tot Professor Juris, aan het Athenæum alhier, benoemd de Wel Edele Heer J. H. PHILIPSE, Advocaat in *'s Gravenhage*: wiens overkomst spoedig wordt verwacht.

SCHOOL-NIEUWS.

WAGENINGEN.

Den 27sten September 1821. Heden had wederom alhier, na dat te voren het Examen gehouden was, de gewone halfjaarlijksche Promotie en uitdeeling der Prijsen, aan onze Latijnsche Scholen, in de Kerk der Hervormden plaats. De Rector SCHNEITHER, opende deze plegtigheid met een korte redevoering, waarna de bevordering naar hoogere klassen, en uitdeeling der prijzen plaats hadden, als op de vierde klasse aan J. G. VAN GRIETHUIJZEN, H. W. VAN VOLLENHOVEN VAN DAALEN en L. C. V. RUIJSCH VAN COEVERDEN; op de derde, aan R. H. VAN SCHUILENBORGH en R. J. VAN DER KAMP; op de tweede, aan S. M. COENRAADS, en A. VAN DAALEN; en op de eerste, aan M. A. VAN OMMEREN. Alle welke Jongelingen hunnen dank aan H. H. Curatoren, zoo wel in Latijnsche Dichtmaat als Proza betuigden, zoo dat deze plegtigheid, vereerd met de tegenwoordigheid van een aanzienlijk aantal toehoorders, en veraangenaamd door fraai Orgel-Muzijk, wederom tot algemeen genoegen is afgeloopen.

DOESBORG.

Den 15den Augustus. Heden werden alhier, in de Groote Kerk, de, na het Examen, op den 20sten Junij l. l. gehouden, door de Wel Ed. *Achtb.* Heeren Curatoren bepaalde bevorderingen bekend gemaakt, en de toegewezene eereprijzen uitgedeeld. — De Rector opende deze plegtigheid met eene korte voorafspraak, eenige wenken bevattende, op welke wijze de lust bij Jongelieden tot het beoefenen van talen en wetenschappen moet

op-

opgewekt en onderhouden worden. Daarna beklommen twee verdienstelijke Discipelen der tweede klasse: H. W. VAN WESTERBEECK VAN DER HORST, en M. G. MIDDELHOVEN het Spreekgestoelte, en reciteerden met veel bevalligheid en gepaste vrijmoedigheid, elk een verhaal uit de Metamorph. van OVIDIUS. De eerste het ongelukkig lot van PIJRAMUS en THISBE, uit het 4de boek, van het 55ste tot het 166ste vers: De tweede, de razernij van ATHAMAS, uit het zelfde boek, van het 416 tot 561ste vers, en bedankten daarna de Wel Ed. Achtb. Heeren Curatoren, voor de hun toegewezene eerepriijzen. Hierop reciteerden J. G. LUIJKEN GLASHORST en J. L. G. GREGORIJ, hunne Gratiarum Actiones, insgelijks op eene bevallige en vrijmoedige wijze, terwijl de twee andere bekroonde Leerlingen C. W. J. VAN BOETSELAER en S. WESSELINK daarin, de een door afwezigheid, de ander door ongesteldheid, verhinderd werden. Aan H. COLENBRANDER in de tweede, F. G. GAUTZSCH in de derde, J. A. THOMSEN in de vierde, T. N. VAN BOETZELAER in de vijfde klasse, en J. C. W. PAUW, in de orde der Nieuwelingen, werden loffelijke Getuigschriften, voor zoo ver zij aanwezig waren, uitgereikt. Van de tweede, naar de eerste klasse werd bevorderd, H. W. VAN WESTERBEECK VAN DER HORST, van de vierde, naar de derde, J. G. LUIJKEN GLASHORST en J. A. THOMSEN, van de vijfde naar de vierde C. W. J. en T. N. VAN BOETZELAER, van de zesde naar de vijfde, J. L. G. GREGORIJ, A. VAN EPE MIDDELHOVEN en S. WESSELINK, en van de orde der Nieuwelingen tot de zesde klasse, J. C. W. PAUW, A. A. MEIJER en L. G. C. JANSEN.

Deze plegtigheid werd door den Rector met korte dankzegging besloten, terwijl gepast Orgel-Muzijk, telkens de Sprekers vervangen, en aan het Feest meerder luister had bijgezet.

CU-

CULENBORG.

Na dat, op den 20sten Julij dezes jaars, het gewoon Zomer-Examen, in talen en wetenschappen, op de Latijnsche School alhier, was gehouden, het welk op nieuw sprekende bewijzen opleverde, zoo van het wel ingerigt onderwijs, door den tijdelijken Rector gegeven, als van de gemaakte vorderingen zijner Leerlingen, had op den 12den September, daaraanvolgende, de Promotie en Prijs-uitdeeling, als naar gewoonte, in de Luthersche Kerk alhier plaats. — Dezelve werd door den Rector D. BALFOORT geopend, met een kort betoog, in het Nederduitsch, *van het nuttige en aangename der Dichtkunst*, waar na de volgende vier verdienstelijke Jongelingen bevorderd, en met Boek-geschenken werden vereerd, als: van de eerste klasse naar de Akademie, W. J. VAN HOUTEMA, van de tweede tot de eerste klasse, H. J. VAN SETTEN VAN DER MEER, van de vijfde tot de vierde klasse, S. A. DWARS LENAERTZ, — en van de zesde tot de vijfde klasse, J. VAN SOELEN; van welken de eerstgemelde eene door hem zelven uitgewerkte Latijnsche *Oratio valedictoria*, *de Socrate*, uitsprak, en de drie overigen hunne Gratiarum Actiones, allen met veel bevalligheid reciteerden, — terwijl deze geheele plegtigheid, ten meesten genoegen der gezamentlijke aanwezenden, is afgeloopen.

HOORN.

Den 13den Febr. Heden morgen had alhier de gewone promotie der Latijnsche Schooljeugd plaats.

De Rector opende die met eene gepaste aanspraak.

Twee werkzame Jongelingen droegen hier op door hen gekozene en uitgewerkte verhandelingen voor:

J. VAN SLOT, *de virtute et vitiis, et eâ, quâ in salutem humanam influant, ratione.*

H. HUSSEM, *de numinis divini providentia, numquam non humanarum rerum, sed modo, pro varia humani generis conditione, vario, curam gerente.*

Deze beide redenaars werden, wegens het wel volbrengen van hunne taak, door den Rector geluk gewenscht, en met prijsen tot de Hooge School bevorderd.

Op de eerste klasse werden nog met prijsen begiftigd T. C. R. HUIDECOPER en J. G. H. SWAAN; op de tweede R. J. KONING; naar de vierde vertrok, met een prijs C. W. SCHAGEN, naar de vijfde insgelijks bekroond J. BOLDING, naar de *Majores* der zesde begiftigd, P. J. SCHIPPERS, terwijl van de *novitii* tot de *minores* overgingen: W. VAN GOUDOEVER, J. HAARSELHORST en J. B. NIJSSEN.

Belooningen werden voor uitmuntende vlijt, in de overige wetenschappen aangewend, toegewezen en uitgereikt, aan T. C. R. HUIDECOPER, R. J. KONING en C. W. SCHAGEN.

Na dat deze Jongelingen in gebonden stijl de E. E. A. A. A. H. Curatoren, hunnen dank betuigd hadden, besloot de Rector deze plegtigheid met toepasselijke aanspraken.

Een aanzienlijk auditorium en orgelmuzijk, hadden derzelver luister verhoogd.

HOORN.

Den 4den September 1821. Heden vierde de Latijnsche Schooljeugd alhier, derzelver gewoon bevorderings Feest, na dat zes weken vroeger het Examen, zeer ten genoegen der E. E. A. A. H. H. Curatoren, had plaats gehad, en eenige dagen te voren ook de Wel Ed. Heer WIJNBEEK, Commissaris over de Latijnsche Scholen, na een afzonderlijk onderzoek, zijn genoegen over de vorderingen der onderscheiden klassen betuigd had.

De-

Deze plegtigheid werd in de Ooster Kerk, door den Rector, aangevangen met eene prolusio, *De Catone*. Vervolgens hielden twee verdienstelijke Jongelingen T. C. R. HUIJDECOPER, en J. G. H. SWAAN, door hen zelve bewerkte redevoeringen.

De eerste, *De Historia Patriæ, et Clarissimis viris, et utilissimis inventis e Belgiâ oriundis, et imminentibus periculis evitandis, peculiarem Dei curam probante.*

De laatste: *De rei medicæ prisco ævo conditione, ut et de celeberrimis nostratibus, qui, hac in scientiâ, aliis Europæ gentibus facem prætulerunt.*

Naar de Akademie werden bevorderd, T. C. R. HUIJDECOPER en J. G. H. SWAAN, en met aanzienlijke boekgeschenken begiftigd, verder tot de eerste klasse R. J. KONING, met een prijs, tot de vierde J. H. LANGEWAGEN, met een prijs, tot de vijfde P. J. SCHIPPERS, met een prijs, tot de Majores der zesde N. VAN GOUDOEVER, met een prijs, en tot de Minores dier klasse, A. LANGERHUIZEN VAN ZEVEN, J. C. VAN MARKEN, J. S. SWAAN, W. DE BRUIN, M. C. MERENS, J. ENNEMA.

Terwijl wegens de bijgevoegde wetenschappen, als bijzondere vorderingen hebbende gemaakt, prijsen ontvingen: T. C. R. HUIJDECOPER, J. G. H. SWAAN, R. J. KONING, C. V. SCHAGEN, P. J. SCHIPPERS.

Na dat deze geschenken waren uitgereikt, en voor de Latijnsche, ook in Latijnsche Dichtmaat, bevallig bedankt was, wenschte de Rector de jeugdige Redenaars, die hunnen taak ten genoegen der aanwezende aanzienlijke Vergadering verrigt hadden, met hunne bevordering geluk, met zegenbede over de voortzetting hunner studiën, bedankte de E. E. A. A. H. H. Burgemeesteren, en verder luisterrijk Auditorium, voor derzelver vereerende tegenwoordigheid, en besloot zoo dit

Let-

Letterfeest, aan het welk het Orgel-Muzijk eene gepaste afwisseling gegeven had.

GORINCHEM.

Den 14den Augustus. Heden is alhier de promotie van, en uitdeeling der prijzen, aan de Latijnsche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid gevierd. De Rector G. W. BOOT, opende dezelve met eene doelmatige prolusio in latijnsche verzen. Hierop werd de voortreffelijke Jongeling L. G. VAN AKEN, tot de Akademische lessen bevorderd, en hield eene redevoering, door hem zelven bewerkt, *de Romanorum triumphis*. Vervolgens werden tot hoogere klassen bevorderd, de hier volgende Leerlingen, S. C. VAN APPELTERE, van de tweede naar de eerste of hoogste klasse, C. MEULEMANSS, J. L. BOOT, en G. METMAN, van de vierde naar de derde klasse, en J. C. F. VAN APPELTERE, W. V. D. WALL, J. THOMÉE VAN DER VEN, R. ELEN en M. VAN 'T SANT, van de zesde of laagste klasse naar de vijfde; die allen, op de gewone wijze, voor de ontvangene prijzen hunnen dank betuigden, aan Heeren Curatoren. Het uitdeelen van loffelijke getuigschriften, boven de gewone boekgeschenken, (overeenkomstig de intentie van Zijne Excellentie den Minister van het Publiek Onderwijs, gemanifesteerd bij Zijner Excellenties aanschrijving, van den 6den Mei 1820,) heeft, om bijzondere redenen, geen plaats gehad.

ZIERIKZEE.

Den 17den September, had hier de gewone Promotie en Prijs-uitdeeling plaats, in de Fransche Kerk.

De verdienstelijke Jongeling J. LEVINSON, van de eerste orde der eerste klasse bevorderd tot de Akademische lessen, hield eene Oratie *De utilitate literarum humaniorum*.

Voorts werden de volgende lofwaardige Leerlin-

lingen, van lagere tot hoogere klassen bevorderd, en met præmia vereerd:

Van de tweede orde der eerste klasse, tot de eerste derzelve J. J. ERMERINS.

Van de eerste orde der derde, tot de tweede der tweede klasse: K. M. PLEIJTE en J. J. DE WIT: Van de tweede orde der derde, tot de eerste derzelve H. GOEMANS en H. M. C. VAN OOSTERZEE.

Van de eerste orde der vierde, tot de eerste der derde, met eenen buitengewonen prijs, F. ERMERINS, en van dezelfde orde der vierde, tot de tweede der derde S. BOEIJE: Van de tweede orde der vierde, tot de eerste derzelve, J. F. VAN DER SLOOT CLEMENT. Van de eerste orde der vijfde klasse, tot de tweede der vierde, J. N. BOOM, H. A. VAN ADRICHEM en C. VAN DER VLIES.

Welke Jongelingen, behalven H. M. C. VAN OOSTERZEE, J. F. VAN DER SLOOT CLEMENT en C. VAN DER VLIES, die niet in de gelegenheid waren de Promotie bij te wonen, op eene gepaste wijze hunne Gratiarum Actiones reciteerden.

Deze plegtigheid, bijgewoond door eene aanzienelijke schaar toehoorders, werd begonnen, voortgezet, en geëindigd door een fraai Orgel-Muzijk.

UTRECHT.

Den 19den September. Heden werd alhier in de Luthersche Kerk, onder voorzitting van Heeren Burgemeesteren en Scholarchen, de plegtige bevordering van de Latijnsche Schooljeugd, in tegenwoordigheid van eene aanzienlijke en talrijke Vergadering, en tot algemeen genoegen gevierd. De Rector van ons Gijmnasium, S. NIJHOFF, opende en bestuurde de plegtigheid, en tot de Akademische lessen werden van de eerste orde der eerste klasse met prijzen bevorderd, IS. NIJHOFF SZ., die tevens om zijne vorderingen in de Wiskunde beloond werd, M. P. L. SCHUIJL VAN DER DOES,

does, en J. TURK, aan wien, om zijne vlijt in de Griekſche taal, mede een prijs te beurt viel. De eerſte van deze Jongelingen hield eene redevoering: *de Tito et Domitiano, Romanorum Imperatoribus, Fratribus disſimillimis*, toonende het groot verſchil aan tusſchen de broeders TITUS en DOMITIANUS, die elkander in het Romeinſche gebied zijn opgevolgd; de tweede ſprak *de Beilingio Batavo, Romanorum Regulum fide fere aequante*, en vergeleek de trouw van onzen BEILING met die van den Romeinſchen REGULUS; de derde eindelijk handelde *de nocturna exploratione tam Graecorum quam Trojanorum, Homeri ingenium et artem in Iliade ejus valde illustrante*, en prees het vernuft en de kunst van HOMERUS, in zijne Ilias doorſtralende, wanneer hij het beſpieden bij nacht van de Grieken, zoo wel als van de Trojanen, meesterlijk beſchrijft. Verder werd op deze orde een buitengewone Mathematiſche prijs toegekend aan den vlijtigen Jongeling, J. H. VAN SOLHUIS, die wel het vorige halfjaar tot het Akademisch onderwijs openlijk met eenen prijs bevorderd was, maar de vrijheid bekomen had, om zich nog dit halfjaar op de eerſte orde te blijven oefenen. Vervolgens gingen van de tweede orde der eerſte klasſe tot de eerſte orde met prijſen over J. VERHOEFF, R. VERLOREN, beiden ook met loffelijke getuigſchriften begiftigd; de eerſte wegens zijnen ijver in de griekſche taal, de tweede door dien in de Matheſis, en D. J. VAN KEMPEN; van de eerſte orde der tweede klasſe tot de tweede orde der eerſte, C. L. DE VOS, die ook eenen Griekſchen prijs ontving, en wiens vorderingen in de Matheſis loffelijk vermeld werden, TH. VERWAAIJEN, die van zijne vlijt in de Matheſis, mede een loffelijk getuigſchrift bekwam, en E. ITTERSUM; van de tweede orde der tweede klasſe tot de eerſte van

dezelve C. VISSCHER, JS. VAN LIER EZ., beiden tevens loffelijke getuigschriften bekomende, de eerste om zijne lust in de Mathesis, de tweede wegens zijne zucht voor de Griekshe taal, en J. P. KERKHOFF; van de derde klasse tot de tweede orde der tweede: J. E. DE VOOGT, M. L. REIJERKERK, G. B. VISSCHER, met een loffelijk getuigschrift tevens van wegen zijnen ijver in de Mathesis, en buitengewoon om bijzondere oplettendheid en vlijt, J. J. A. KIERE; van de vierde tot de derde klasse C. CHR. VAN HEES, met loffelijke melding van zijne zucht voor de Mathesis, daar hij door het lot van het getuigschrift verstoken werd, S. J. VAN LIER, TH. VAN GRIETHUIZEN, die een loffelijk getuigschrift ontving van zijne vorderingen in de Mathesis, met het lot tegen den eersten, als ook tegen den verdienstelijken Jongeling L. TH. J. DE BRUNET verder met den gewonen prijs P. C. A. C. REIGERSMAN, en om aanhoudenden ijver en zedigheid buitengewoon J. KOBUS; van de vijfde tot de vierde klasse L. J. NEPVEU, die, om dat hij den buitengewonen prijs van naarstigheid en goed gedrag, door het lot miste, deswegens een loffelijk getuigschrift ontving, L. VAN RANDWIJCK, A. C. W. SUERMAN en L. F. W. VAN COOTH, en buitengewoon om ijver en zeden, S. W. N. VAN COOTH, met het lot tegen den eersten. Nog is op deze klasse met lof vermeld H. F. F. SUERMAN, daar hem de vierde gewone prijs door een gering toeval ontgaan was; en eindelijk van de zesde tot de vijfde klasse G. MOLENKAMP, A. J. JANSEN SCHOONHOVEN, J. E. BATENBURG en P. W. VAN DOORN, en buitengewoon om bijzondere vlijt en oplettendheid L. VAN LIER EZ. Ook zijn op de tweede orde dezer klasse, loffelijke getuigschriften van aanvankelijke vorderingen uitgereikt, aan H. J. DE HAARDT en W. L. WESSELS, den laatsten met

het

het lot tegen M. J. VAN HENGELAAR, waar van ten aanzien van dezen loffelijke melding gemaakt werd.

De gewigtige plegtigheid is door aangenaam Muzijk aangevangen, verpoosd en gesloten.

A L M E L O.

In tegenwoordigheid van den Heer Burgemeester, Heeren Curatoren, en een aanzienlijk getal toehoorders, heeft den 27sten Julij 1821, het gewoon halfjarig Zomer-Examen, voorafgegaan door eene gepaste voorafspraak, van den Heer Rector, op de gewone wijze alhier wederom plaats gehad.

Het onderzoek naar de vorderingen der Leerlingen geëindigd zijnde, die meerendeels de goedkeuring der Vergadering wegdroegen, werd de veelbelovende Jongeling J. C. W. STROINK, met veel lof tot de Akademische lessen, J. C. COSTER en T. J. STROINK, van de derde tot de tweede klasse, T. M. E. HESSELINK en P. H. J. LULOFS. van de vierde tot de derde klasse bevorderd, waar na uitdeeling der Eereprijzen plaats had, aan J. C. W. STROINK en E. COSTER; uit de derde klasse aan J. C. COSTER, en uit de vierde klasse, aan T. M. E. HESSELINK, die alle daar voor hunnen dank, door gepaste Gratiarum Actiones, aan Heeren Curatoren betuigden. Wordende eindelijk deze plegtigheid besloten, met eene sierlijke Verhandeling, *De Græcæ Linguæ in omnibus scientiis utilitate*, door bovengenoemden Heer J. C. W. STROINK, thans tot de Akademische lessen bevorderd, uitgesproken.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HALL. Van de bevestiging en intrede te *Hall*, heeft de Correspondens nog geen berigt ontvangen.

LOENEN vakant. Zie Maart 1821.

NIJMEGEN.

WINSSEN EN HORSSEN vakant. Zie Maart 1821.

OVER- EN NEDER-ASSELT vakant. Zie Junij 1821.

HUISSEN vakant. Zie Julij 1821.

VALBURG EN HOMOET staat vakant te worden. Zie Aug. 1821.

ALTFORST EN APPELTERN. Zie Aug. 1821.

PUFFELIJK EN LEEUWEN. Zie Sept. 1821.

ZUTPHEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, heeft, in deszelfs Vergadering van September, tot Lid der Eerw. Classis aangenomen, Ds. A. FRANCKEN, Predikant te *Doetinchem*, waarvan acte aan zijn Eerw. is uitgereikt, en kennis gegeven aan den Praetor van den Ring van *Doetinchem*.

In den Ring van *Doesborg*, is tot Praetor benoemd, Ds. W. VAN DER VEUR, Pred. te *Didam*, en tot Scriba van den Ring Ds. J. C. VAN DOORNE, Pred. te *Lathum*.

DOETINCHEM. Onze Leeraar, Ds. J. H. VAN DIST, maakte ons den 9den Sept. l. l. bekend, dat

dat hij door Z. M. den Koning, benoemd was tot Predikant der Gemeente te *Lopik*. De collatie in den loop dier week, door de Kerkelijke beroeping achtervolgd zijnde, berigtte hij ons den 9den, dat hij dezelve had aangenomen. Zoo dat DOETINCHEM eerlang vakant wordt.

RUURLO, den 7den October. Bij afstand van Ds. P. A. C. HUGENHOLTZ, Consulent dezer Gemeente, heeft onze vorige Leeraar, Ds. T. VAN REEN, thans Pred. te *Ommen*, zijnen Opvolger in den H. Dienst, bij deze Gemeente bevestigd, met eene Leerrede over 1 *Tim.* III: 1*b*. Ds. J. VAN KUIJK, begon des namiddags zijn werk onder ons, met eene Leerrede over *Joan.* XXI: 16.

TIEL.

TIEL, den 26sten Sept. Heden verzocht en verkreeg volgens de wet, de bevestigde Predikant van *Ravenswaai*, Ds. P. SOETERS, bewijs van zijn Lidmaatschap dezer Classis.

ZOELMOND. Onze Predikant Ds. VAN RIJK VAN VOORTHUIJSEN, behoorlijk ontslagen van zijne betrekking, op deze Gemeente, den Kerkeraad en de Tielsche Classis, nam van ons l. l. 23sten September afscheid, predikende bij die gelegenheid over *Rom.* XVI: 24. *De Genade enz.*

BEUSICHEM. Na dat onze Leeraar Ds. H. M. BOUVIN, overeenkomstig de wet l. l. 27sten September was losgemaakt, hield hij heden den 30sten Sept. zijne afscheidsrede, met *Hand.* XX: 32. *En nu Broeders enz.*

BEUSICHEM. Uit eene nominatie door het Departement voor de zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren:

DD. K. HERINGA, Predd. te *Herwijnen*. A. VAN ECK, te *Gendringen*. en T. A. CLARISSE, te *Doorn*. is Ds. K. HERINGA, door Z. M. benoemd tot

 Pre-

Predikant te *Beusichem*, en zal dus aldaar haar Kerkorde worden beroepen.

ERICHEM vakant. Zie Maart 1821.

B O M M E L.

VUREN en DALEN, den 16den September. Ds. K. HERINGA, Pred. te *Herwijnen*, heden namiddag in deze Gemeente den dienst waarnemende, maakte dezelve bij den aanvang van zijn werk bekend, dat haar Leeraar, Ds. N. J. MAHLSTEDE, een beroep had ontvangen naar de Gemeente van *Ellewoutsdijk*, onder de Classis van *Goes*, maar dat zijn Wel Eerw. zich verpligt had gevonden, om voor dit beroep terstond te bedanken, uit hoofde van zijn zwak ligchaams-gestel, waardoor hij tevens, in de noodzakelijkheid was gebragt, om aan Z. M. den Koning, voor eenigen tijd, tot herstel van zijne gezondheid, zijn ontslag uit den dienst der Kerk te verzoeken.

ZALT-BOMMEL, den 25sten September 1821. Bij besluit van Z. M. de dato 13den l. l., N°. 36, is de Gemeente van *Acquooij*, behoort hebbende tot de Classis van *Gouda*, als Gemeente op zich zelve gesupprimeerd, en met die van *Gellikum* en *Renooij*, onder de Classis van *Bommel*, gecombineerd.

Ingevolge daarvan is ook reeds door Zijne Excellentie, den Heer Staatsraad, Directeur-Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., bij besluit de dato 21sten September l. l., N°. $\frac{2844}{1211}$ *a*, handopening verleend, tot het vervullen der in die Gemeente bestaande vakature.

ZALT-BOMMEL, den 4den October. Akten van Lidmaatschap der Classis zijn afgegeven, aan den Heere J. H. BROUWER en J. C. RIEHM, bevestigde Predikanten te *Ophemert* en *Zennewijnen* en *Deil* en *Enspijk*.

DEIL EN ENSPIJK, den 30sten September 1821.

He-

Heden hadden wij het genoegen, onzen beroepen Leeraar, J. C. RIEHM, Theol. Doct., onder ons bevestigd te zien, door deszelfs aanbehuwd Broeder, Ds. W. LAMMERÉE, Pred. te *Geldermalsen*, en Consulent dezer Gemeente, naar aanleiding van I *Chron.* XXVIII: 20*b*. *Wees sterk, en heb goeden moed, doet het, vrees niet, en vrees niet verslagen: Want de Heer God, mijn God, zal met u zijn, hij zal u niet begeven, noch hij zal u niet verlaten, tot dat gij al het werk ten dienste des huizes des Heeren zult volbragt hebben.* De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren, J. W. BURGER, J. LAMMERRÉE, G. J. VAN NOUHUIS, W. N. COENEN en J. C. BUIN, respective Predd. te *Tricht*, *Leksmond*, *Rumpt*, *Tuil* en *Meeteren*. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn Dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Ps.* CXIX: 9. *Waarmede zal de Jongeling zijn pad zuiver houden? als hij (dat) houdt naar uw woord.*

HEDEL, op voordragt van het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, is door Z. M., tot Pred. alhier benoemd, de Heer W. JANS, Pred. te *'t Waal* en *Hondswijk.*

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820. en hier boven onder *Zalt-Bommel.*

EST vakant. Zie Junij 1821.

GAMEREN vakant. Zie Aug. 1821.

HARDERWIJK.

OLDENBROEK vakant. Zie Junij 1821.

ZUID-HOLLAND.

In de Vergadering van het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, gehouden den 3den Oc-

tober, zijn geëxamineerd en tot den Predikdienst geadmitteerd, de Heeren: J. B. H. BRUINIER, G. G. VAN DEN BROEK en A. P. VAN GRONINGEN, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid, te *Leijden*.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE, den 26sten Sept. 1821. Heden heeft het Klassikaal Bestuur, alhier, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. WIJS, J. C. ZOON, als bevestigt Pred. te *'s Gravenhage*, tot Lid der Classis verklaard.

NOOTDORP, NIEUWVEEN EN HOGEVEEN, den 23sten Sept. Na dat onze Leeraar J. E. STEINIGEWEG, op den 18den dezer van zijne betrekking tot de Eerw. Classis van *'s Gravenhage*, en deze Gemeente, was losgemaakt, nam zijn Eerw. heden afscheid van ons, naar aanleiding van I. *Thess.* IV: 1, en daar de handopening reeds was ingekomen, zoo ging de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den tweeden Consulent, Ds. C. DE GROOT STIFFRIJ, JR. Pred. te *Pijnacker*, aanstonds over tot de formeering van het volgend zestal:

DD. P. VAN AMEROM, W. F. OVERHOFF, L. BONZET, G. VAN DUGTEREN J. HENR. FR. Z., E. J. WEZEL en H. J. VENEKA, Predd. te *Hoogmade* en *Rijpwetering*, te *Bunschoten*, te *Noorden*, te *Oostvoorne*, te *Rheeuwijk* en *'t Woud*.

En daaruit dit drietal:

Ds. P. VAN AMEROM, W. F. OVERHOFF en L. BONZET.

De laatste met het lot tegen G. VAN DUGTEREN.

En daaruit beroepen Ds. P. VAN AMEROM, Pred. te *Hoogmade* en *Rijpwetering*, wien deze beroepen, na approbatie van den Ambachtsheer, den Wel Ed. Geb. Heer J. LOPUIT, is toegezonden.

NOOTDORP, NIEUWVEEN EN HOGEVEEN, den 7den Octob. Heden bezigte onze Con-

Consulent C. DE GROOT. STIFFRIJ JR., in zijne predikbeurt alhier, dat onze beroepen Leeraar, Ds. P. VAN AMEROM, zich onze beroeping had laten welgevallen, onder inwachting der noodige approbatien.

'S GRAVENHAGE, (*Engelsche Kerk*) vakant. Zie Julij 1821.

ROTTERDAM.

SCHIEDAM, den 24sten Sept. 1821. Ds. A. VERWIJS, Predikant te *Deventer*, voor de alhier op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, bedankt hebbende, heeft de groote Kerkeraad wederom gemaakt het volgend twaalftal van Predikanten:

DD. R. VERWEIJ, Predd. te *Drumpt*. H. FANGMAN, te *Edam*. J. F. VAN OORDT, Theol. Doct. te *Nederlangbroek*. A. VAN BEMMELEN, te *Ankeveen*. N. C. KIST, Theol. Doct. te *Zoelen*. D. H. DE BONVOUST BEECKMAN, te *Vuursche*. G. B. CLEMENT, te *Brielle*. A. C. ROELL, te *Goedereede*. H. P. VINKE, te *Jutphaas*, (nu te *Alkmaar*,) D. BAX, Theol. Doct. te *Eek en Wiel*. D. TER VEER, te *Breda*. J. C. NIEDELSTEIN WALTER, te *Scherpenisse*. De beide laatste met het lot tegen J. PARÉ, te *Barneveld*.

Waaruit op het zestal zijn geplaatst:

DD. FANGMAN, KIST, VAN OORDT, VERWEIJ, BEECKMAN en VAN BEMMELEN.

Vervolgens op het drietal:

DD. FANGMAN, VAN OORDT en BEECKMAN.

Waaruit dadelijk beroepen is Ds. H. FANGMAN, Predikant te *Edam*, die deze beroeping, na beraad, onder inwachting van de noodige approbatien heeft aangenomen.

CAPPELLE OP DEN IJSSEL, den 16den September 1821. Heden deden de twee oudste Zonen van onzen Leeraar, Ds. C. A. VAN SCHAGEN, in het openbaar belijdenis des Geloofs, en werden naauwkeurig, zoo in de waarheden van den Christelijken Godsdienst, als in de Bijbelgeschiedenis

en zedeleer onderzocht, waarna zij, op de gebruikelijke wijze, tot Ledematen der Kerk aangenomen en bevestigd werden. De vaderlijke taal van onzen Leeraar, de naauwkeurige beantwoording der vragen, zoo wel als de vrijmoedigheid der Jongelingen, benevens de aanspraken des oudsten, wekten christelijk gevoel bij de talrijke hoorders. God bekroone ook dit werk met zijnen zegen!

L E IJ D E N.

NIEUWVEEN, den 23sten Sept. Bij afstand van den Consulent, Ds. A. O. VAN ALDERWERELT, Pred. te *Rhijnzaterwoude*, heeft Ds. J. SLOT, Predikant te *Embden*, bevestigd Ds. J. STEENBERG, ten tekst hebbende *Phil.* I: 6. *Vertrouwende dit zelve dat hij die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op den dag van Jezus Christus.*

De bevestigde deed zijne intrede met *Joan.* XVII: 3. *En dit is het eeuwige leven, dat zij u kennen den eenigen waarachtigen God en Jezus Christus, dien gij gezonden hebt.*

ZEVENHOVEN vakant. Zie Febr. 1821.

NOORDWIJK AAN ZEE. Zie Sept. 1821.

D O R D R E C H T.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND, den 7den October. Op heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. A. J. M. TIMMERMAN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, in den Heiligen Dienst bevestigd, door Ds. L. M. LOBRIJ, Pred. te *Zwammerdam*, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. G. VERBEEK, Pred. te *Goudriaan*, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 21, 22, 23. *Want alles is uwe, het zij Paulus, het zij Apollos, het zij Cephas, het zij de wereld, het zij leven, het zij dood, het zij tegenwoordige, het zij toekomende dingen. Zij zijn alle uwe, doch gij zijt Christi, en Christus is Gods.* De Bevestigde heeft

tot tekst genomen *Ps.* LI: 14b, 15. *De vrijmoedige Geest ondersteune mij. Zoo zal ik de overtreders uwe wegen leeren, en de zondaars zullen zich tot u bekeeren.*

De oplegging der handen bij de bevestiging, geschiedde, behalve door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren: G. VERBEEK en G. JANSSEN, Predd. te *Goudriaan* en *Molenaarsgraaf*.

ALBLASSERDAM, den 7den October 1821. Op heden werd Ds. W. VAN DER LEEUW, tot ons overgekomen van *Limmen*, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door Ds. A. DE VRIES, Pred. te *Rotterdam*, bij afstand van Ds. J. J. DE JONGE, Pred. te *Oud-Alblas*, en Consulent dezer Gemeente, met 2 *Cor.* IV: 1. *Daarom dewijl wij deze bedieninge hebben, naar de barmhartigheid die ons geschied is, zoo en vertragen wij niet.* De Bevestigde heeft zijne Intre-rede gedaan, daar toe tot tekst nemende *Hand.* VIII: 5 *en* 8. *En Philippus kwam af in de Stad van Samaria, en predikte haar Christus. En daar werd groote blijdschap in de Stad.*

KLAASWAAL, den 7den October. Nadat onze Leeraar Ds. H. W. DE WILDE, op den 28sten Sept. in eene Kerkeraadsvergadering, van zijne betrekkingen op de Classis van *Dordrecht*, en van deze Gemeente, behoorlijk was ontslagen, en den 30sten daaraanvolgende van ons had afscheid genomen, naar aanleiding van *Joan.* XVI: *vs* 22. *En gij dan hebt nu wel droefheid; maar ik zal u wederom zien en uw hart zal zich verblijden en niemand zal uwe blijdschap van u wegnemen*; vergaderde de Kerkeraad op heden, onder het opzigt van den Consulent Ds. J. J. W. DIEMONT, Pred. te *Numansdorp*, om, uit een door de Wel Ed. Gestr. Gecommitteerde Ambachtsheeren van *Cromstreijen* opgegeven tweetal, eene beroeping te doen. Op genoemde tweetal waren geplaatst:

DD. J. C. PRILLEVITZ, Pred. te *Giessen-Oudekerk* en J. F. GOBIUS DUSART, Pred. te *St. Anthonijpolder*.

Waaruit beroepen werd de Wel Eerw. Heer J. C. PRILLEVITZ, Pred. te *Giessen-Oudekerk*.

SPIJK, den 14den October 1821. Heden is Ds. W. J. OUDEGEEST, in den H. dienst alhier bevestigd door den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. H. VERSCHOOR, Pred. te *Arkel*, met 2 *Cor.* IX: *vs.* 15. *Doch Gode zij dank voor zijne onuitsprekelijke gave.* De oplegging der handen geschiedde mede door de Wel Eerw: Heeren J. J. BUIJN, J. BOLDERMAN, B. VAN WILLES en H. HULSTEIN, Pred. te *Hoog-Blokland*, *Hoornaar*, *Nieuwland* en *Kedichem*. De Bevestigde deed daar op des namiddags zijne intrede, tot tekst nemende *Hand.* VIII. *vs.* 5. *En Philippus kwam af in de stad van Samariä, en predikte haar Christus.*

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant Zie April 1820.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN vakant. Zie Julij 1821.

SCHELLUINEN staat vakant te worden. Zie Sept. 1821.

RIJSOORT EN STREVELSHOEK vakant Zie Sept. 1821.

G O U D A.

HEIKOP EN BOEIKOP, den 23sten Sept. 1821. Heden nam onze Leeraar Ds. P. BROEKMAN, beroepen naar *de Leur*, na op den 21sten door het Lid van het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, Ds. B. VAN WILLES, Pred. te *Nieuwland*, als daartoe Gecommitteerd, van zijne betrekking op deze Gemeente, zoo wel als op de Clasfis, te zijn losgegemaakt, van ons afscheid, naar aanleiding van *Openb.* III. *vs.* 1. *a.* Dus is

HEIKOP EN BOEIKOP vakant.

WILLIGE LANGERAK, den 23sten Sept. 1821. Onze Leeraar Ds. A. LOSGERT, maakte ons bekend, eene

eene beroeping ontvangen te hebben naar de Gemeente van *Zoelmond*, en dezelve, onder inwachting der vereischte approbatiën, te hebben aangenomen.

HAASTRECHT, den 23sten Sept. 1821. Onze Leeraar Ds. J. P. MUNTING, gaf ons den 16den l. l. kennis, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Muiden*, en maakte ons heden bekend, die beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, te hebben aangenomen.

LEERDAM, den 7den October 1821. Heden is alhier onze beroepen Leeraar, Ds. J. A. VAN EIJK VAN VOORTHUIJSEN, in den h. dienst bevestigd, door deszelfs Ambtgenoot, Ds. D. INDEWEIJ, met *Colosf.* I: 28a. *Denwelken wij verkondigen.* De Bevestigde aanvaardde zijnen dienst uit den derden brief van *Joan.* vs. 4. *Ik heb geen meerdere blijdschap dan hierin, dat ik hoore dat mijne kinderen in de waarheid wandelen.*

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK, den 7den Oct. 1821. Ds. J. E. STEINIGEWEG, van *Nootdorp*, tot ons overgekomen, is heden alhier in den h. dienst bevestigd, door Ds. T. HOOG, Pred. te *Rotterdam*, met eene Leerrede, over *Matth.* XXV: 13. *Zoo waakt dan, want gij weet den dag niet, noch de ure, in dewelke de Zoon des menschen komen zal.* De bevestigde Leeraar aanvaardde zijn werk, met eene Leerrede over *Luc.* XI: 28. *Ja, zalig zijn de geenen die het woord Gods hooren, en hetzelve bewaren.*

OUDERKERK EN KRIMPEN AAN DEN IJSSEL vakant. Zie Mei 1821.

OUDEWATER vakant. Zie Aug. 1821.

KRIMPEN AAN DE LEK. Zie Sept. 1821.

BRIELLE.

BRIELLE, den 13den Sept. Ds. A. SCHIM VAN DER LOEF, Predikant te *Bolswaard*, voor de beroeping op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt hebben-

bende, heeft de groote Kerkeraad weder de volgende nominatie gemaakt:

Twaalftal:

DD. ... BROEKHOF, Predd. te *Ruinen*. D. VAN LEEUWEN, te *Nieuw Hellevoet*. H. L. DE JONGE, te *Oostzouburg*. G. J. VAN DER KUIP, te *Breukelen*. N. BERKHOUT, te *Sneek*. K. HERINGA, te *Herwijnen*. J. LEM, te *Bovenkarspel*. L. J. VAN DAM, te *Beemster*. W. H. VAN GRIETHUIZEN. te *Thamen aan den Amstel*. ... VAN INGEN, te *Arnemuiden*. A. C. ROELL, te *Goederede*. A. K. ROMSWINKEL, te *Nieuwerkerk* in *Duiveland*.

Zestal:

DD. ... BROEKHOF, N. BERKHOUT, H. L. DE JONGE, G. J. VAN DER KUIP, W. H. VAN GRIETHUIZEN en VAN INGEN.

Drietal:

DD. N. BERKHOUT, W. H. VAN GRIETHUIZEN en H. L. DE JONGE.

Waaruit beroepen is, de Wel Eerw. Heer N. BERKHOUT, Predikant te *Sneek*, welke nogtans voor die beroeping, na beraad, ook bedankt heeft.

De groote Kerkeraad zal dus het werk der beroeping hervatten.

MIDDELHARNIS, den 7den October. Heden werd onze beroepen Leeraar, den Wel Eerw. Heer H. J. SCHIPPERS, in den Evangeliedienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. KAMERMAN, Predikant te *Sommelsdijk*, en Consulent dezer Gemeente, met eene Leerrede over *Colosf.* I: 28. De Bevestigde verbond zich op den voormiddag van dezen dag aan ons, met eene leerrede over 2 *Cor.* IV: 7.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

MUIDEN. Door het bedanken van Doct. P. C. HUGENHOLTZ, andermaal te leur gesteld, heeft de Kerkeraad op de gewone wijze, den 4den Sept. op het zevental geplaatst, de volgende Predikanten, DD. J. P. MUNTING, K. HERINGA, H. E. VAN IJZENDIJK. C. WARNSINCK, D. DE BONVOUST, BEEKMAN, Theol. Doct. P. VERHAGEN METMAN en J. A. SMITS, Pred. te *Haasdrecht*, *Herwijnen*, *Zeijst*, *Zeddam*, *de Vuursche*, *Waalwijk* en *Renkum* en *Heelsum*.

Hieruit DD. MUNTING, HERINGA en VAN IJZENDIJK, op het Drietal gesteld zijnde, is den 11den Sept. beroepen, Ds. J. P. MUNTING, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen, terwijl de noodige goedkeuringen hierop worden te gemoet gezien.

OUDERKERK AAN DEN AMSTEL. Heden den 14den October heeft onze Leeraar Ds. J. D. RUIJS, des voormiddags, in zijne voorafspraak, onze aandacht bepaald bij het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heere D. COLENBRANDER, Predikant te *Utrecht*, in de jaren 1786, 1787 en 1788. Leeraar onder ons, gelijk zich vele nog herinnerden. Die bekendmaking gaf aanleiding tot eene en andere nuttige opwekking.

AMSTELVEEN staat vakant te worden. Zie September 1821.

HAARLEM.

CASTRICUM EN HEEMSKERK, den 23sten September 1821. Onze Leeraar, E. W. FABRITIUS, maakte ons heden het treurig afsterven van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. H. DE WOLFF, laatst Pred. te *Oosthuizen*, bekend, en wekte ons bij die gelegenheid op, tot eene getrouwe heeter.

fening van dat Evangelie, het welk die brave man, ook eenige jaren onder ons verkondigde.

VELZEN, den 12den October. Het beroep, door den Kerkeraad hier uitgebragt op Ds. A. HOFFMAN, als nog Pred. te *Amstelveen*, is reeds Kerkelijk en Koninklijk goedgekeurd.

UITGEEST. Op den 5den October 1821, heeft de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent, E. W. FABRICIUS, ter vervulling der alhier bestaande vakature het volgende twaalftal gemaakt:

DD. W. F. OVERHOFF, Predd. te *Bunschoten*. SCHEURLEER, te *Wognum* en *Wadwai*. EVERWIJN, in *de Beets*. A. BIBEN, te *Brandwijk* en *Gijbeland*. ROSKES, te *Nieuwkoop*. G. E. VAN DOORNE, te *Bahr* en *Lathum*. STERK, te *Briels-Nieuwland*. SNIJDERS, te *Kwadijk* en *Akswijk*. VAN SPAL, te *Koedijk*. VAN AMEREN, te *Etershem* en *Schardam*. GEIJTENBEEK, te *Akersloot* en A. SCHREIJ, te *Zunderdorp*.

Hier van werden de zes eerste Heeren, op het zestal, en vervolgens weder de drie eersten op het drietal geplaatst; en daar uit beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer W. F. OVERHOFF, Pred. te *Bunschoten*, aan wien de beroepbrief is toegezonden.

UITGEEST, den 14den October. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. HAZEU, beroepen naar *Abkoude*, is heden door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Haarlem*, van zijne betrekking op den Kerkeraad alhier en de Classis van *Haarlem*, Kerkelijk losgemaakt.

UITGEEST, den 16den October 1821. Op heden nam onze Leeraar, A. HAZEU, beroepen naar *Abkoude*, van ons afscheid, met *Joan.* 3den Brief het 4de *vers*. *Ik heb geene meerdere blijdschap, dan hierin, dat ik hoore, dat mijne kinderen in de waarheid wandelen.*

ASSENDELFT, den 14den October. Heden morgen, werd onze van *Bunnik* c. a. tot ons over-

overgekomen Leeraar, in den H. Evangeliedienst onder ons bevestigd, door den Consulent Ds. P. A. V. D. LAAN, Pred. te *Krommenie*, en maakte 's namiddags een begin met zijne prediking. De tekst van den Bevestiger was *Hand.* VIII: 5, 6. *Filippus kwam af in de Stad Samaria, en predikte hun Christus, en de schare hield zich eendragtelijk aan het geene van Filippus gezegd werd.* De Bevestigde had tot tekst, *Matth.* XIII: 16, 17. *Doch uwe oogen zijn zalig, om dat zij zien, en uwe ooren om dat zij hooren. Want voorwaar ik zegge u, dat vele Profeten en regtvaardigen hebben begeerd te zien de dingen die gij ziet, en hebben [ze] niet gezien, en te hooren de dingen die gij hoort, en hebben [ze] niet gehoort.*

Te aangenamer was deze plegtigheid, daar dezelve geschieden kon, in ons nu zoo verbeterd Kerkgebouw, dat door verval bijna geheel onbruikbaar geworden was. In vertrouwen op de goedheid en zorge van Z. M. onzen Koning, voor den Godsdienst, werd de herbouwing door de Gemeente zelve aangevangen, en in dat vertrouwen is zij ook geenszins beschaamd geworden. Door een gunstig besluit toch van Hoogstdenzelven, is zij in staat gesteld, om het begonnen werk te voltooijen, en in de buitengewone behoeften te voorzien. Deze groote stof tot blijdschap en dankbaarheid wordt dan ook door haar wel opgemerkt, en zal, vertrouwen wij, eenen blijvenden indruk maken, daar dezelve ook bij elke openlijke Godsdienstoefening natuurlijk wederom vernieuwd wordt.

A L K M A A R.

EGMOND BINNEN EN DEN HOEF, den 23sten Sept. Onze Leeraar, M. J. SCHIPPERS, beroepen naar *Middelharnis*, heeft, na van zijne betrekking tot de Classis van *Alkmaar*, en onze Gemeente, door Ds. A. PIERSON, Pred. te *Alkmaar*,

 als

als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, te zijn ontslagen, heden van ons afscheid genomen, met 2 *Thess.* III: 3, 4. *Maar de Heere is getrouw, die u zal versterken en bewaren van den boozen. En wij vertrouwen van u in den Heere, dat gij het gene wij u bevelen, ook doet en doen zult.* Dus is

EGMOND BINNEN EN DEN HOEF vakant.

LIMMEN, den 23sten September. Onze Leeraar, W. VAN DER LEEUW, beroepen te *Alblasserdam*, na den 19den dezer van zijne betrekking op ons en de Classis van *Alkmaar*, door Ds. J. PRINS, Pred. te *Alkmaar*, daartoe van het Klassikaal Bestuur Gecommitteerd, te zijn ontslagen, heeft heden van ons afscheid genomen met *Matth.* XXVIII: 20. *Ik ben met u alle de dagen tot de voleindiging der wereld.*

De Godsdienst-oefening geëindigd zijnde, heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening, dadelijk zich vereenigd tot het verkiezen van eenen nieuwen Leeraar, en onder bestuur van den Consulent Ds. G. VAN GIJTENBEEK, Pred. te *Akersloot*, uit een drietal, waarop geplaatst werden:

DD. C. J. VAN DRIEL, Kandidaat tot den Heiligen Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*; H. WOERMAN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, en T. E. HERMSEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, beroepen den Wel Eerw. Heer C. J. VAN DRIEL, welke deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatien, heeft aangenomen.

WEST- EN OOSTGRAFTDIJK, den 23sten September. De Leeraar dezer Gemeente, Ds. T. R. HUIJSERS, bij besluit van Z. M. den Koning, den 9den Augustus 1821, benoemd zijnde tot Pred. bij de Protestantsche Gemeente, te *Maria*

Hoore-

Hoorebeke, en tevens belast met den dienst voor 't Garnisoen te *Oudenaarden*, onder de Clasfis van *Brusfel*, gaf heden kennis, dat hij de daarop, den 9den September l. l., gevolgde beroeping des Kerkeraads, had aangenomen, in afwachting der vereischte Klasfikale goedkeuring. Dus

WEST- EN OOSTGRAFTDIJK staat vakant te worden.

ALKMAAR, den 7den October, werd onze Leeraar, H. E. VINKE, van *Jutphaas* tot ons overgekomen, in den dienst dezer Gemeente ingehuldigd, door zijnen Ambtgenoot, J. PRINS, met 1 *Cor*. III: 9*a*. *Wij zijn Gods medearbeiders*. De Bevestigde, aanvaardde 's namiddags zijnen dienst, met 2 *Cor*. XIII: 9*b*. *Wij wenschen ook dit, namelijk, uwe volmaking.*

Het Klasfikaal Bestuur, heeft aan bovengemelden Ds. H. E. VINKE, als bevestigd Leeraar te *Alkmaar*, Acte van Lidmaatschap der Clasfis verleend.

HUISDUINEN vakant. Zie Augustus 1821.

H O O R N.

WESTWOUD EN BINNENWIJZEND, den 16den Sept. Onze Leeraar, Ds. J. G. TOUSSAINT, naar de Gemeenten van *Berlikum* en *Rosmalen*, beroepen zijnde, en deze beroeping in beraad genomen hebbende, heeft ons heden kennis gegeven, dat hij vrijheid gevonden had, voor dezelve te bedanken; en zich op nieuw aan ons verbonden, bij de behandeling van *Hebr*. X: 25. *Laat ons onze onderlinge bijeenkomsten niet nalaten, gelijk sommigen de gewoonte hebben, maar enz.*

ENKHUIZEN, den 16den Sept. Onze naar *Middelburg* beroepen Leeraar, Ds. A. W. HASELAAR, is door zijnen Ambtgenoot, Ds. S. MUNTENDAM, lid van het Klasfikaal Bestuur, en daartoe gevolmagtigd, van zijne betrekkingen op deze Gemeente, en als lid der Clasfis ontslagen; en

 heeft

heeft heden avond, in de Groote of Westerkerk, van ons afscheid genomen, met *Matth.* XIII: 23. *Die nu in de goede aarde bezaaid is, deze is de gene die het woord hoort en verstaat, die ook vrucht draagt, en voortbrengt, de een honderd, de ander zestig, en de ander dertig voud.*

HOORN. De beroepingen, uitgebragt te *Opperdoes* en *Scharwoude*, op Ds. J. C. MÖHR, als nog Predikant te *St. Maarten* en *Valkoog*, en van Ds. T. G. ADAMA POLLIUS, Predikant te *Lollum*, hebben de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, ontvangen.

ENKHUIZEN, den 12den October. Na gunstig verkregene handopening, van Z. Maj. onzen Koning, heeft de breede Kerkeraad, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van onzen jongsten Leeraar A. W. HASELAAR, naar *Middelburg*, het volgende twaalftal geformeerd: als DD. G. DODDES, Predd. te *Grootebroek*. J. MUNTENDAM, te *Baflo Rasquert*. J. CORSTIUS, op het *Hoogezand*. J. LA LAU, *Bergen op Zoom*. J. LEM, te *Bovenkarspel*. J. HESS, te *Venhuizen*. L. J. VAN DAM, in de *Beemster*. A. HOUTKAMP, te *Durgerdam*. J. PRINS, te *Alkmaar*. J. P. VERFF, te *Elburg*. J. F. VAN OORDT, te *Nederlangbroek*. C. J. SCHEURLEER, te *Wognum*.

HAUWAART vakant. Zie Julij 1821.

BENNIGBROEK EN NIBBIXWOUDE vakant. Zie Julij 1821.

OPPERDOES. Zie Augustus 1821. en hier boven onder *Hoorn*.

SCHARWOUDE. Zie Sept. 1821. en hier boven onder *Hoorn*.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER vakant. Zie September 1821.

E D A M.

OOSTHUIZEN, den 13den Sept. Op heden trof onze Gemeente de gevoeligste slag, door het over-

overlijden van haren waardigen Leeraar, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. H. DE WOLFF. De overledene, die den ouderdom van bijna 60 jaren bereikte, heeft, gedurende den tijd van 25 jaren, met ijver en getrouwheid, ons in het Evangelie gediend, gelijk in tien vroegere jaren, de Gemeenten van *Castricum* en *Heemskerk*, en die van *Winkel*, zich over zijnen Evangeliedienst bij haar mogten verheugen. Te regt wordt hij innig betreurd, door zijne Gemeente, benevens zijne nagelevene Weduwe en Kinderen, daar zij in hem eenen teederlievenden Echtgenoot en Vader, en eenen welmeenenden raadsman missen.

De Wel Eerw. Heer B. J. EVERWIJN, Pred. te *Beets*, als Consulent, op den 16den September de eerste lestdebeurt in onze Gemeente vervullende, vereerde de nagedachtenis van zijnen medebroeder en vriend, door eene daartoe opzettelijk ingerigte Leerrede over 1 *Cor.* XV: 55—57.

BROEK IN WATERLAND. Na dat door Z. E. den Heer Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, bij deszelfs gunstig besluit van den 14den September 1821, aan den Kerkeraad handopening verleend was, ter beroeping van eenen anderen Leeraar, in plaats van den overledenen B. G. HAVERKAMP, heeft men tot dat einde den 4den October, eene nominatie geformeerd, van de negen navolgende Predikanten:

DD. T. KLIPPINK, Pred. te *Nichtevecht*. J. E. DE WIJS, te *Leersum*. J. LEM, te *Bovenkarspel*. H. RITTER, te *Schermerhorn*. A. HOUTKAMP, te *Durgerdam*. H. SCHREIJ, te *Zunderdorp*. M. S. VAN DER HAMMEN, te *Ilpendam*. T. A. CLARISSE, te *Doorn*. en F. HOFMAN, te *Ransdorp* en *Schellingwoude*.

Den 7den October werd daaruit een vijftal opgemaakt, bestaande uit:

DD. T. KLIPPINK, J. LEM, H. BITTER, M. S. VAN DER HAMMEN en J. E. DE WIJS.

Waar uit vervolgens een tweetal, waarop geplaatst werden:

DD. T. KLIPPINK en J. E. DE WIJS, met het *lot* tegen H. BITTER.

En hier uit is beroepen, Ds. T. KLIPPINK, Pred. te *Vichtevecht*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 7den October. Op heden werd Ds. A. W. HASELAAR, van *Enkhuizen*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. B. VAN DER FEEN, Predikant alhier, met *Hebr.* XIII: 17b. *Zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven zullen*, zijnde Ds. D. MOLENAAR, door ongesteldheid daarin verhinderd geworden.

De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende, 2 *Tim.* II: 19. *Evenwel het vaste fundament Gods staat enz.*

KOUDEKERKE, den 14den October. Op heden werd Ds. H. M. BOUVIN, van *Beusichem*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door den Consulent der Gemeente, H. J. DE JONGE, Predikant te *Oostzouburg*, met *Philipp.* III: 1a. *Voorts, mijne Broeders! verblijdt u in den Heere.*

De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende, *Marc.* I: 15. *En zeggende: de tijd is vervuld en het Koningrijk Gods nabij gekomen, bekeert u en gelooft het Evangelie.*

WEST-

WESTZOUBURG staat vakant te worden. Zie Junij 1821.

ZIERIKZEE.

ZONNEMAIRE. Heden den 6den Sept. maakte de Wel Eerw. Heer W. L. VAN OOSTERZEE, der Gemeente bekend, dat zijn Wel Eerw. de beroeping naar *Goes*, onder inwachting der noodige approbatiën heeft aangenomen; zoo dat

ZONNEMAIRE staat vakant te worden.

KERKWERVE, den 4den Oct. De Kerkeraad, schoon regard slaande op de brieven gedagteekend U. den 11den, A. den 14den en W. den 18den Sept., bij denzelven ontvangen, herhaalt deszelfs uitnoodiging, geplaatst in de Boekzaal voor Aug. l. l., voornemens zijnde niet voor het begin der maand December overtegaan tot het werk der beroeping.

DREISCHOR. Ds. P. C. LAMMERS VAN TOORENBURG, ontslagen van zijne betrekking op deze Gemeente, nam op den 16den Sept. l. l. afscheid van dezelve met *Pred.* XII: 13, 14. Ook is, bij dispositie van zijne Excellentie den Staatsraad, Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, van den 24sten September, reeds handopening verleend, tot het beroepen van eenen anderen Predikant.

RENESSE EN NOORDWELLE, den 7den Oct. 1821. Onze Leeraar G. JORISSEN, van hier vertrokken naar *'s Heeren Jansland*, predikte op den 29sten Oct. des verleden jaars zijn afscheid. Op een verzoekschrift van afscheiding dezer gecombineerde Gemeenten, ontving het *Collegium Qualificatum*, eene Dispositie van Zijne Excellentie den Directeur Generaal tot den Hervormden Eeredienst, waarbij handopening werd verleend, tot het doen van een beroep, op den ouden voet. Tot dit werk overgaande, werd op den 29sten December, door het *Collegium Qualificatum*, in tegenwoordigheid van den Consulent N. W. LE SAGE

TEN BROEK, Pred. te *Haamstede*, beroepen de Wel Eerw. Heer A. SOETERMEER, Pred. te *Burg*, terwijl op nieuw een verzoekschrift bij zijne Excellentie den Directeur Generaal werd ingediend, om verhooging van traktement, uit hoofde van de bezwaren aan het waarnemen dezer combinatie verbonden. Hangende de deliberatie hierover, zag de beroepen Leeraar, uit hoofde der bestaande onzekerheid, zich gedrongen te bedanken; en werden vervolgens deze Gemeenten ontheven, van de verpligting tot het doen van beroep, tot zoo lang Z. M. de Koning op het gedaan verzoek, zoude hebben gedisponeerd. Deze dispositie in dato den 13den Aug. l. l. No. 48. werd door zijne Excellentie den Directeur Generaal bij Missive van den 20sten dito, ter onzer kennis gebragt, en was hoogst verblijdend voor deze Gemeenten, daar het Z. M. den Koning heeft behaagd, het gewone traktement van den lande, groot *f* 745: —: — te verhoogen met *f* 155: —: — en mitsdien te brengen op *f* 900: —: — Het *Collegium Qualificatum* is dan ook spoedig, en wel op den 17den September l. l. tot het werk der beroeping overgegaan, en heeft op nieuw beroepen Ds. A. SOETERMEER, Pred. te *Burg*, aan wien, boven het gemelde traktement van den lande, nog eene toelage uit beide Gemeenten is aangeboden. Dan desniettegenstaande ontvingen wij heden berigt, dat Zijn Eerw. ook nu besloten had voor onze beroeping te bedanken.

PHILIPSLAND. De Wel Eerw. Heer G. VAN GELTENBEEK, voor de beroeping herwaards op Zijn Wel Eerw. uitgebragt, bedankt hebbende, is alhier op den 24sten Sept. l. l., op nieuw gemaakt het volgend vijftal:

DD. TH. VAN SPALL, B. BRUIJN, J. HOOGKLIMMER VAN HEULEN, ... LOTICHIUS en ... VISSER, Respecti-

tive Predd. aan *de Koedijk*, te *Schoorl*, *Zonnemaire*, *Wouw* en *Herkingen*.

Vervolgens werden op het tweetal gebragt:

DD. TH. VAN SPALL en B. BRUIJN, waaruit beroepen is Ds. TH. VAN SPALL, Pred. aan *de Koedijk*.

GOES.

CATS, den 29sten Aug. De Kerkeraad vernieuwde heden zijne pogingen, ter vervulling der vakature. Op het zestal werden gebragt:

DD. G. P. JONGBLOED, J. MEERBURG SNARENBERG, A. VAN SCHELLE, H. MAANDAG, A. PIETERSE en J. DE KEPELAAR, Predikanten te *Babilonienbroek*, *Aagtekerke*, *Vleuten*, *Dubbeldam*, *Zuidzande* en *Schore* en *Vlake*.

Op het drietal werden de drie eersten geplaatst, en daaruit beroepen, Ds. G. J. JONGBLOED, die na eenigen tijd van beraad, bij missive van den 23sten September, voor deze beroeping heeft bedankt.

Heeren Kandidaten, die genegen mogten zijn, om in deze Gemeente geplaatst te worden, gelieven zich, bij missive te vervoegen, bij den Consulent J. POPPE, Pred. te *Cortgene*, terwijl ter hunner informatie gemeld wordt, dat, behalven eenige emolumenten, het landstraktement door de Gemeente wordt aangevuld tot op *f* 800:—:—

GOES, den 17den September. Ds. W. L. VAN OOSTERZEE, heeft onze beroeping aangenomen.

FORT BATH e. a. Den 17den Augustus vernieuwde de Kerkeraad zijne pogingen, om onze vakature te vervullen, en beriep uit een drietal, waarop geplaatst waren:

DD. E. A. BOERMAN, P. W. PRINS en A. SCHOTSMAN, Predd. te *ter Helde*, *Aardswoude* en *Ouwerkerk*, den Wel Eerw. zeer gel. Heer E. A. BOERMAN, doch zijn Wel Eerw. heeft na beraad bedankt.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

WEMELDINGEN vakant. Zie Sept. 1821.

IJZENDIJKE.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA, den 17den Augustus 1821. Ds. J. J. KUIPER, voor onze beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad het beroepingswerk hervat, en uit een te voren geformeerd drietal van Predikanten, waar op geplaatst werden:

DD. J. MEERBURG SNARENBERG, J. CANTER ALTA en J. NIKKEL, Predd. respectivelijk te *Aagtekerke*, *Purmerland*, *Zuidscharwoude* en *Broek*, beroepen Ds. J. MEERBURG SNARENBERG, die, na beraad, bedankt heeft.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA, den 9den September heeft de Kerkeraad bij vernieuwing, uit een drietal van Predikanten, waarop gebragt werden:

DD. J. CANTER ALTA, J. NIKKEL en P. ANEMAAT, de laatste Predikant te *St. Kruis*, even dezen laatstgenoemden beroepen, die almede, na beraad, bedankt heeft. — Den 28sten daaraanvolgenden, heeft de Kerkeraad voor de vijfdemaal, een drietal geformeerd, en, op hetzelve gesteld hebbende:

DD. ALTA, NIKKEL en A. PIETERSE, die Pred. te *Zuidzande* is, beroepen Ds. T. CANTER ALTA, Pred. te *Purmerland*, aan wien de beroepingsbrief is toegezonden.

CADZAND, den 30sten September 1821. De Heer C. P. LAMMERS VAN TORENBURG, heeft zijne Intrede gedaan, met 2 *Cor.* XII: 9a.; het bevestigingswerk geschiedde door den Consulent der Gemeente, Ds. A. PIETERSE, Pred. te *Zuidzande*, met *Titus* II: 7, 8. de hand van broederschap werd den Bevestigden, in naam van den Sluischen Ring, door deszelfs Prætor den Wel Eerw. Heer J. P. P. CLINGE, Pred. te *Oostburg*, toegereikt.

ST. KRUIS, den 23sten September 1821. Onze

Leer-

Leeraar, P. ANEMAAT, maakte ons veertien dag geleden, in zijne voorrede, ontleend uit het VIIde Evangelisch Gezang *vs.* 3 en 6, bekend, eene beroeping naar de Gemeente *Retranchement Cadzandria* ontvangen, en dezelve in beraad genomen te hebben; en dezen dag meldde zijn Eerw. ons, dat hij besloten had bij ons te blijven, predikende bij deze gelegenheid over *Jac.* I: 22. *Zijt daders des woords, en niet alleen hoorders.*

HOOFDPLAAT. Zie Junij 1821.

U T R E C H T.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn geëxamineerd, en tot den H. Dienst toegelaten: H. J. E. BURGERHOUDT, J. H. BETTING, J. D. VAN DEN HAM BAAK en A. R. RUTGERS, Litt. en Theol. Kandidaten, te *Utrecht*.

U T R E C H T.

LOPIK. Onze Leeraar, Ds. J. J. NEUMAN, beroepen naar *Sliedrecht*, behoorlijk losgemaakt, op den 22sten Augustus l. l., door Ds. S. VAN BEUNINGEN, Pred. te *Utrecht*, (daar toe gecommitteerd door het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*.) van zijne betrekkingen op deze Gemeente, en op de Classis van *Utrecht*, heeft den 26sten Augustus afscheid gepredikt met *Johannes* derden Bries *vs.* 4.; *Ik heb geen meerder blijdschap, dan hierin, dat ik hoore, dat mijne kinderen in de waarheid wandelen.* — Dan deze plaats zal spoedig vervuld zijn, vermits den 5den September, op vertoon van de Collatie, van Z. M. onzen Koning, Kerkelijk beroepen is, de Wel Eerw. Heer J. H. VAN DIEST, Pred. te *Doetinchem*; die deze beroeping heeft aangenomen.

AB-

ABKOUDE, den 23sten September. Heden is alhier bevestigd onze beroepen Leeraar, Ds. A. HAZEU, door zijnen vriend Ds. J. GRAVE, Pred. te *Maarssen*, bij afstand van den Consulent Ds. G. H. VAN BOLHUIS, Pred. te *Baambrugge*, predikende bij die gelegenheid over 1 *Thess.* V: 13. het eerste deel: *En achtze zeer veel in liefde, om hunnes werks wille.* 's Namiddags deed de Bevestigde zijne Intrede, met *Hand.* VIII: 39. *Hij reisde zijnen weg met blijdschap.*

UTRECHT. Onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. COLENBRANDER, is op den 9den dezer 's avonds ten acht ure, in den ouderdom van ruim 68 jaren, door den dood van ons weggenomen. Sedert het jaar 1788, was hij in de bediening van het Evangelie onder ons werkzaam, met veel ijver en getrouwheid, gelijk hij zulks, gedurende de vorige 12 jaren, in de Gemeenten van *Zevenaar* en *Ouderkerk aan den Amstel*, geweest was. In zijne laatste levensjaren was hij aan vele smerten en pijnen blootgesteld, maar hij bleef daar onder zeer gelaten; en werkte soms boven zijne krachten, zoo dat hij meermalen den Predikstoel beklom met een zeer ongesteld ligchaam. Niet zonder vrucht heeft hij hier gearbeid, en hij beleefde zelf, het geen hij ons predikte.

Zijn Eerw. was gehuwd geweest met Mejufvrouw L. H. A. VAN HECKING, die den 7den October 1820, door den dood van hem is weggenomen, welk verlies hem trof, en tot zijn einde toe geweldig aandeed. Hij laat na twee Zoonen, die beiden gehuwd zijn, en waar van de jongste het Evangelie der genade Gods verkondigt, in de Gemeente van *Amsterdam*, Zoonen die hunnen braven Vader zeer beweenen. Alle zijne Ambtgenooten en Hoogleeraars, die als Akademie-Predikers

kers

kers den dienst vervullen, hebben in hunne eerstvolgende beurten aan hem zeer liefderijk gedacht, en de Gemeente opgewekt, om steeds aan dezen hunnen waardigen Voorganger te gedenken, en zijn geloof na te volgen, aanschouwende de uitkomst zijner wandeling. Zoo dat

UTRECHT vakant is.

JUTPHAAS staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

AMERSFOORD.

WOUDENBERG, den 3den Sept. Onze Leeraar Ds. P. H. HUGENHOLTZ, eene beroeping naar *Muiden*, ontvangen hebbende, heeft, na beraad, voor dezelve bedankt.

NICHTEVECHT, den 8sten October. Onze Leeraar Ds. T. KLIPPINK, heeft eene beroeping ontvangen naar *Broek in Waterland*, en dezelve in beraad genomen.

NEDERHORST (DEN BERG) staat vakant te worden. Zie Sept. 1821.

WIJK.

BUNNIK EN VECHTEN, den 30sten September. Onze Leeraar, Ds. P. H. G. NAHUIJS, nam heden van ons afscheid, met eene Leerrede over *Hebr.* X: 23*a*.

Ter vervulling der vakature, is, op den 2den October, door den Kerkeraad dezer Gemeente, gemaakt het volgende drietal:

DD. T. E. HERMSEN, S. S. Min. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. A. VISCH, Predikant te *Zuidwoude*. H. WOERMAN, S. S. Min. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*.

En beroepen de Eerw. Heer T. E. HERMSEN, die deze beroeping heeft aangenomen.

VEE-

VEENENDAAL vakant. Zie Mei 1821.
ODIJK. Zie Aug. 1821.
SCHALKWIJK. Zie Sept. 1821.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

STIENS. Den 1sten October 1821, is de beroeping van Ds. R. KIJLSTRA, L. ZOON, tot Préd. alhier, van wege het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, geapprobeerd geworden, als overeenkomstig de Kerkelijke reglementen.

FINKUM EN HIJUM. Zie Maart 1821.

HARLINGEN.

LOLLUM, den 19den Aug. 1821. Onze Leeraar Ds. T. G. ADAMA POLLIUS, eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Scharwoude*, onder de Eerw. Classis van *Hoorn*, gaf ons daarvan kennis op den 12den Aug. l. l. en heden berigtte Zijn Eerw. ons, die beroeping te hebben aangenomen. Zoo dat

LOLLUM eerlang staat vakant te worden.

BOLSWARD, den 26sten Aug. 1821. Op den avond van den 15den dezer, maakte onze oudste Leeraar Ds. A. SCHIM VAN DER LOEFF, ons bekend, dat Zijn Eerw. eene beroeping naar de Nederduitsche Gemeente van den *Briel*, ontvangen en dezelve in beraad had genomen, en heden gaf zijn Eerw. ons berigt, voor die beroeping bedankt te hebben, terwijl hij zich wederom aan ons verbond.

WONS EN ENGWIER. Zie September 1821.

SNEEK.

S N E E K.

HINDELOPEN, den 1sten Augustus 1821. Heden avond maakte onze Leeraar, H. A. FERF, in eene voorafspraak, ons bekend, het afsterven van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer T. RENEMAN, den 28sten Julij l. l. te *Reitzum* overleden, die sedert 1793 tot 1808, alhier Pred. was geweest; ons naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7. *Gedenk uwer Voorgangeren* enz. de nuttige lessen en raadgevingen herinnerende, welke wij gedurende dien tijd van den Overledenen hadden mogen hooren.

KOUDUM, den 12den September 1821. Na dat Ds. T. VAN BERKUM, Pred. te *Wanswerd*, c. a. voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt had, is heden voormiddag ten elf ure, ten overstaan der Consulenten DD. H. A. FERF en D. MIEDEMA, Predd. te *Hindelopen* en te *Warns* c. a., door de Floreenpligtige ingezetenen, beroepen de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. R. STAVERMAN, Pred. te *Doornspijk*, onder de Classis van *Harderwijk*.

STAVOREN, den 6den September 1821. Na dat Ds, W. FERWERDA, Pred. te *Oppenhuizen* c. a. voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt had, is de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent Ds. D. M. MIEDEMA, Pred. te *Warns* c. a., heden bijëengekomen, om een vierde beroeping te doen. En werden op het zestal gebragt:

DD. H. D. STRUIVING, D. SLECHT, IJ. VOS, W. MIDDELVELD, R. S. SEVENSMA en R. KIJLSTRA, Predd. te *Tjalleberd* en *Oudehorne* c. a. *Koog op Texel*, *Wolvega*, *Landsmeer* en *Oudega*.

Op het drietal:

DD. STRUIVING, SEVENSMA en VOS.

Waaruit ten zelfden dage beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer H. D. STRUIVING, Pred. te *Tjalleberd* c. a., aan wien de Beroepingbrief is toegezonden.

SNEEK.

SNEEK, den 30sten Sept. 1821. Heden voor acht dagen berigtte ons onze Leeraar N. BERKHOUT, dat hij voor eenige dagen eene beroeping naar de Gemeent van *Brielle* had ontvangen en in beraad genomen. En heden gaf hij ons kennis, dat hij besloten had, om bij ons te blijven; terwijl hij zich weder aan ons verbond met eene Leerrede over *Luk.* XIII: 18—21.

STAVOREN. De Correspondent meent met zekerheid te kunnen berigten, dat de beroepene Predikant Ds. H. D. STRUIVING, de beroeping naar deze Gemeente heeft aangenomen.

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFIRDE staat vakant te worden. Zie Sept. 1821.

WIJCKEL. Zie Sept. 1821.

D O K K U M.

SCHIERMONNIKOOG vakant. Ds. H. W. HASELHOFF, heeft van ons afscheid genomen, den 23sten September, zijn tekst was, 2 *Cor.* XIII: 11. *Voorts Broeders! zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost, zijt eensgezind enz.*

FOUDGUM. Den 30sten Sept. werd Ds. H. W. HASELHOFF, bevestigd door Ds. J. HERDERSCHEÉ, Pred. te *Dokkum.* De bevestigingstekst was *Matth.* XIII: 3—9. en 18—23: *Hij sprak tot haar vele dingen door gelijkenissen, zeggende: ziet een zaaijer ging uit om te zaaijen, en als hij zaaide viel een deel zaads bij den weg enz.* De intrétekst was *Joan.* IV: 14. *Wie zal gedronken hebben, van het water, dat ik hem geven zal, die zal in eeuwigheid niet dorsten enz.*

AUGSBUUR. Den 30sten September maakte Ds. A. W. BUNING, aan zijne Gemeente bekend, dat hij voor veertien dagen beroepen was te *Bierum*, onder de Classis van *Appingedam*, en zich verpligt had gevonden, die beroeping aan te nemen.

NES OP HET EILAND AMELAND. De Koninklijke approbatie op het beroep naar *Wijckel*, van Ds.

Ds. J. A. KUITERT, is reeds gekomen, in de andere week zal zijn Eerw. worden losgemaakt, ook is hij voornemens nog in den loop dezer maand October, afscheid te doen. Zoo dat

NES spoedig vakant worden zal.

REITZUM, GENUM EN LICHTAARD vakant. Zie Aug. 1821.

HEEREVEEN.

STEGGERDEN EN FINKEGA. Onze Leeraar Ds. R. HOORSMA CANNEGIETER, gaf ons den 16den Sept. kennis, dat hij eene beroeping naar *Roswinkel* ontvangen, en in beraad genomen had, en heden den 30sten berigtte hij ons, dat hij daarvoor had bedankt, terwijl hij tevens op nieuw zich aan ons verbond, met eene leerrede over *Philipp.* I: 25, 26. *En dit vertrouw en weet ik, dat ik zal blijven* enz.

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE. Ds. A. H. MANTINGH, Pred. dezer Gemeente, naar *Blankenham*, beroepen zijnde en, na beraad, dat beroep aangenomen hebbende, werd ten gevolge hiervan, den 6den Oct. door eenen Gecommitteerden uit het Klassikaal Bestuur behoorlijk ontslagen, en eindigde heden, den 7den October, zijnen Evangeliedienst onder ons met *Luk.* XI: 28. *Zalig zijn degenen, die het woord Gods hooren* enz.

St. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN vakant. Zie Junij 1821.

MAKKINGA, ELSLO EN LANGENDIJK vakant. Zie Junij 1821.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie September 1821.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DENEKAMP, den 7den Oct. 1821. Heden heeft onze Leeraar, de Heer J. MEIJER LICH, beroepen naar *Zweelo*, afscheid gepredikt, met 2 *Petr.* III: 18*a*. *Maar wast op in de genade en kennis van onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus.*

KAMPEN.

KAMPEN, den 7den October. Heden werd onze beroepen Leeraar G. H. HEIN, onder ons bevestigd, door zijnen Ambtgenoot N. C. HOEK, met *Ezech.* XXXIII: 1—9. *En des Heeren woord geschiedde tot mij, zeggende: Menschenkind, spreek tot de kinderen uwes volks, en zeg tot hen: wanneer ik het zwaard over eenig land brengen, en het volk des lands eenen man uit hare einden nemen, en dien voor hen tot eenen wachter stellen. En hij het zwaard ziet komen, over het land en blaast met de bazuine en waarschouwt het volk. En een, die 't geluid der bazuine hoort (wel) hoort, maar enz.*

De bevestigde hield des namiddags zijne intrede, en lag tot grondslag van dezelve *Ps.* CXXXIII: het tweede lid van het 3de vs. *Want de Heere gebiedt aldaar den zegen.*

BLANKENHAM. Zie Junij 1821.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

LUTKEGAST, den 26sten Aug. 1821. Na verkregen handopening van het Departement voor de Kerkelijke Zaken, heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, in de plaats van haren overle-

ledenen Leeraar, Ds. C. BUWAMA AARDENBURG, heden onder het bestuur van haren Consulent Ds. K. O. NIEWEG, Pred. te *Sebaldeburen*, op electie van den Hoog Welgeb. Heer G. ALBERDA VAN MENTSEMA, als primarius collator, beroepen den Heer H. WORMNEST, Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, welke ook deze beroeping, in afwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien, aangenomen heeft.

WINSCHOTEN

VEENDAM staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

BOURTANGE staat vakant te worden. Zie Sept. 1821,

APPINGEDAM.

BIERUM vakant. Zie Maart 1821.

MIDDELSTUM.

WETZINGA EN SAUWERT vakant Zie Nov. 1820.

WARFHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

NOORD-BRABAND.

'SHERTOGENBOSCH.

CUIJK EN BEENS vakant. Zie Maart 1821.

ST. MICHIELS-GESTEL, DUNGEN EN GEMUNDE vakant. Zie Junij 1821.

BERLICUM EN ROSMALEN vakant. Zie Julij 1821.

BREDA.

GEERTRUIDENBERG, den 19den Junij 1821. Onze Leeraar Ds. P. KEUCHENIUS, wegens klimmende jaren, en bijkomende ligchaams gebreken, waardoor hij, reeds meer dan acht maanden, buiten staat was eenige deelen van zijn dienstwerk waar te nemen, bij besluit van Z. M. onzen Koning, van den 26sten April l. l., *salvo honore et stipendio*,

 gun-

gunstig Emeritus verklaard zijnde; is alhier, ingevolge Collatie van Z. M., op heden, kerkelijk in deszelfs plaats beroepen, Ds. J. DE HEER, Pred. te *Valburg* en *Homoet*, onder de Classis van *Nijmegen*, die deze beroeping heeft aangenomen.

MOERDIJK, den 26sten Aug. 1821. Onze Leeraar Ds. P. J. VAN DER GRIENT, van hier naar *Wemeldingen*, onder de Classis van *Goes*, beroepen zijnde, heeft voor deze beroeping bedankt, en ons hiervan, dezen dag, kennis gegeven.

STAND DAAR BUITEN, den 23sten Sept. 1821. Onze Leeraar Ds. P. B. A. BOEZER, van hier beroepen naar *Op-* en *Neder-andel*, onder de Classis van *Heusden*, en die beroeping aangenomen hebbende, nam heden van ons afscheid, met eene Leerrede over *Openb.* XXII: 21. *De genade van onzen Heer Jezus Christus zij met u allen.* — Dus is weder

STAND DAAR BUITEN vakant.

DE LEUR, den 7den Oct. 1821. Op heden werd Ds. P. BROEKMAN, van *Heikop* en *Boeikop*, onder de Classis van *Gouda*, tot ons overgekomen, in den Heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. R. VAN DEN BROEK, Pred. te *Zevenbergen*, bij afstand van den Consulent Ds. H. LASTDRAGER, Pred. te *Etten*, met *Tit.* II: 11—13. *Want de Zaligmakende genade Gods is verschenen allen menschen, en onderwijst ons*, enz. De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende *Luc.* XI: 28. *Ja! zalig zijn de genen die het woord Gods hooren, en hetzelve bewaren.*

H E U S D E N.

BABIJLONIENBROEK. Den 9den September maakte onze Leeraar P. G. JONGBLOED, ons bekend, dat hij eene beroeping naar *Cats*, in *Noord-Beveland*, had ontvangen, en heden den 23sten dezer maand, dat zijn Eerw. besloten had, voor die beroeping te bedanken.

'S GRA-

'S GRAVENMOER, den 23sten Sept. Heden hadden wij het genoegen, dat ons nieuw Orgel werd ingewijd, door onzen Leeraar, Ds. A. FAASSEN, die, bij deze gelegenheid, eene doelmatige Leerrede uitsprak, naar aanleiding van *Colosf.* III: 16b. *Leert en vermaant — in uw hart.*

De behandeling van dit onderwerp, werd telkens afgewisseld, door het zingen van Psalmen en Gezangen, begeleid door het Orgel; terwijl de Heer P. ROBBERS, Organist en Klokkenist te *Rotterdam*, die het bij deze gelegenheid bespeelde, na het eindigen van den Godsdienst, aan de Gemeente het Orgel in deszelfs geheele zwaarte, kracht en aangenaamheid liet hooren.

Het Orgel is door de Kerkelijke Commissie alhier aanbesteed, aan den Heer P. VERBEEK, Organist te *'s Hertogenbosch*, en is afgewerkt door den Heer C. VAN DECKELEN, Orgelmaker te *Breda.* Voltooid zijnde, is het geëxamineerd, door voormelden Heer P. ROBBERS, die hetzelve, zoo in toon, als in geschiktheid voor ons Kerkgebouw, allen lof heeft waardig gekeurd, weshalve men hier van, volgaarne, ter verdere aanbeveling des voornoemden Heeren C. VAN DECKELEN, bij deze, eene eervolle melding maakt.

OP- EN NEDERANDEL, den 9den Sept. 1821. Ds. G. H. ARNTZEN, Pred. te *Woudrichem*, heden alhier de vakatuurbeurt waarnemende, berigtte ons het afsterven van onzen vorigen Leeraar C. PRILLEVITZ, sedert den 1sten Febr. dezes jaars Emeritus Predikant dezer Gemeente. Aan het einde zijner Leerrede over *Colosf.* III: 1. wekte hij ons ernstig op, om den braven en opregten man, in wiens ijverigen en welmeenenden Evangeliedienst wij ons 31 jaren lang hadden mogen verblijden, in gedachtenis te houden, en ook door de herinnering, aan de van hem ontvangene ver-

maningen, ons te laten bewegen, tot het bedenken der dingen, die boven zijn daar Christus is.

OP- EN NEDERANDEL. Zie Julij 1821.

SPRANG staat vakant te worden. Zie September 1821.

BAARDWIJK EN DEN ELSHOUT. Zie September 1821.

EINDHOVEN.

VALKENSWAARD, den 12den Sept. 1821. Na dat de Wel Eerw. Heer A. H. HEIJMANS, Predikant te *Deurne*, onder deze Classis, voor onze op hem uitgebragte beroeping had bedankt, heeft de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent, den Wel Eerw. zeer gel. Heer W. MEENDERINK, Pred. te *Bergeijk*, c. a. een zes- en drietal van Predikanten geformeerd.

Op het zestal werden gebragt:

DD. H. J. VAN HOORN, Proponent onder de Eerw. Classis van *Utrecht*. T. F. DE HAAN, Pred. te *Hurwenen*. J. W. H. DEUSSEN, Pred. te *Zomeren*. J. S. ZORN, Pred. te *Bladel*. J. KAMPEN, Pred. te *Stroobosch*. en G. HOOGKLIMMER, Pred. te *Vugt*.

Hieruit werden op het drietal geplaatst:

DD. H. J. VAN HOORN, T. F. DE HAAN en G. HOOGKLIMMER.

En hieruit beroepen de Eerw. Heer H. J. VAN HOORN, Proponent van den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*

NUNEN, MIERLO enz. vakant. Zie Augustus 1821.

DRENTHE.

MEPPEL.

MEPPEL, den 30sten September 1821. Onze Leeraar G. H. HEIN nam dezen voormiddag afscheid

scheid van ons, met eene Leerrede, over *Luk.* IX: 10*a*. *En de Apostelen, wedergekeerd zijnde, verhaalden Hem alles wat zij gedaan hadden.* Dit afscheid gaf den ons overblijvenden Leeraar ALEXANDER DE KONING, aanleiding tot zijne Leerrede over *Mattheus* XIV: 23. *Als het nu avond geworden was, was hij daar alleen*, welke hij des avonds uitsprak. De Kerkeraad hoopt eerstdaags eene beroeping te doen, en niet lange te berigten:

MEPPEL is vakant.

MEPPEL vakant. Zie April 1821.

VLEDDER. Zie Junij 1821.

KOEVERDEN.

SLEEN. In deze Gemeente is door de stemgeregtigden, na verkregene handopening van Z. Exc. den Staatsraad Directeur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz. uit eene nominatie van Predikanten, waarop geplaatst waren:

DD. D. N. VAN LAAR DINCKGREVE, Predd. te *Bourtange*, H. L. BROESE, te *Lellens*, J. SPECKMAN, te *Kolham* en H. C. SCHOLTEN, te *Emmelenkamp*, benoemd en door den Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. W. SCHELTENS, beroepen: de Wel Eerw. Heer A. VAN LAAR DINCKGREVE, Pred. te *Bourtange*, onder de Classis van *Winschoten*, welke deze beroeping heeft aangenomen.

ODOREN, den 3den Sept. De Wel Eerw. Heer A. C. VISSING, Pred. te *Emmelenkamp*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is onder directie van den Consulent Ds. J. P. AMSHOFF, Pred. te *Emmen*, uit het navolgend drietal Predikanten:

DD. G. T. HARDERS, Predd. te *Holsell*, A. J. HARTMAN, te *Gasselte*, J. R. BOELKEN, te *Borger*, door de stemgeregtigden benoemd en door den Kerkeraad beroepen: Ds. G. T. HARDERS, Pred. te *Hol-*

sell bij *Bremen*, welke deze beroeping heeft aangenomen.

ROSWINKEL, den 7den Sept. wierd hier onder toezigt van den Consulent Ds. J. P. AMSHOFF eene nominatie gemaakt, waarop geplaatst wierden de Predd. R. HOORSMA CANNEGIETER, te *Steggerden* en *Finkega*, S. A. DE JONGE, te *Klooster ten Apel* en H. G. M. AMSHOFF, te *Avereest*, en is daaruit door de stemgeregtigden benoemd en door den Kerkeraad beroepen: de Wel-Eerw. Heer R. HOORSMA CANNEGIETER, Pred. te *Steggerden* en *Finkega*, waarvan aan Zijn Wel Eerw. berigt is toegezonden.

KOEVERDEN, den 1sten October. Gisteren wierd onze beroepene Leeraar R. P. MENSINGA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, in den H. Dienst bevestigd, door deszelfs Vader, Ds. J. H. MENSINGA, Pred. te *Nieuw Beerta*, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 18—20. *Ende Jezus bij haar komende enz.* De oudste Predikant dezer Gemeente, Ds. A. L. MEIJER, heeft den nieuwen Leeraar met handoplegging ingezegend. Op denzelfden dag heeft de bevestigde zijnen dienst begonnen, met eene Leerrede over *Eph.* VI: 19. *Ende voor mij, op dat mij het woord gegeven word enz.*

ZWEELOO. Zie Aug. 1821.

WALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

GRONINGEN. Zie Aug. 1821.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

GULPEN EN VALKENBURG vakant. Zie Febr. 1821.

MAASTRICHT, Nederduitsche Gemeente. Zie Aug. 1821.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEKE, den 1sten van Wijnmaand. Heden ontvingen wij het berigt, dat de Wel Eerw. Heer F. R. HUIJSERS, Pred. te *West-* en *Oostgraftdijk*, door Zijne Majesteit den Koning, bij besluit van den 9den Aug. l. l., No. 28. tot onzen Predikant benoemd, en ten gevolge daarvan, onder voorzitting van den Wel Eerw. Heer J. H. MOLENGRAAF, Garnizoens Predikant te *Doornik*, bij gelegenheid zijner vakatuurbeurt den 9den September l. l., Kerkelijk beroepen, deze beroeping den 24sten van die maand aangenomen heeft, zoo dat wij alle hoop hebben, onzen Leeraar, voor den winter, onder ons zijn dienstwerk te zien aanvaarden.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.
AMERSFOORT vakant.
FREDRIKSTAD, in *Denemarken* vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

HAARLEM, den 7den October 1821. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. C. A. SANDER, van *Zaandam*, tot ons over gekomen, in zijnen dienst onder ons bevestigd, door onzen oudsten Leeraar, H. MOLKENBOER, met eene Leerrede over *Eph.* IV: 11 en 12. *En heeft sommige tot Apostelen gesteld, maar sommigen tot Propheten, sommigen tot Evangelisten, sommigen tot Herders en Leeraars; op dat de Heiligen toebereid worden tot het werk des Ambts, daardoor het ligchaam Christi opgebouwd wordt.*

Des avonds, begon onze bevestigde Leeraar zijnen Evangelie-dienst onder ons, predikende over 1 *Cor.* IV: 1, 2. *Daar houde ons een iegelijk voor, namenlijk, voor Christi Dienaars, en Huishouders over Gods verborgenheden. Nu zoekt men niet meer aan de Huishouders, dan dat zij getrouw bevonden worden.*

GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.
WILDERVANK EN VEENDAM. Zie Mei 1821
ZAANDAM, vakant. Zie hier boven onder *Haarlem*.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

OLDERSUM } vakant.
NENDORP }
GROOT BORSSUM vakant. Zie Sept. 1821.
LOEGUMER VOORWERK. Zie Sept. 1821.

KONINKRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KREITS WEZEL.

SCHERMBEEK staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

KREITS DUISBURG.

MöRMTER vakant.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

BLEISWIJK, den 5den September 1821. Heden hield de afdeeling des Nederlandschen Bijbelgenootschaps *Hillegonsberg*, alhier derzelver zesde Algemeene Vergadering. Vooraf deed de Wel Eerw. Heer D. TJEENK, Pred. te *Overschie*, eene Redevoering over *Spreuk.* VI: 23*a*. *Want het gebod is een lamp, en de wet is een licht*, daarbij de hooge waarde der Evangelie-leer, in den Bijbel vervat, voorstellende, en de daar uit voort-

vloeijende verpligting om de hand aan deszelfs verspreiding te lenen. De hartelijke belangstelling voor de zaak des Bijbelgenootschaps, de deelneming van een aanzienelijk aantal toehoorders, gaven bewijzen, dat men ook bij deze afdeeling hieromtrent niet onverschillig is. De Secretaris van dezelve, de Wel Eerw. Heer C. A. VAN SCHAGEN, deed, bij een openbaar verslag, den staat der Bijbelgenootschappen, en die van onze Afdeeling kennen, en men scheidde met een warm gevoel van liefde, voor hem die ons door zijn woord tot zaligheid verlichten, en leiden wil.

MONNIKKENDAM, den 6den Sept. 1821.

Eenige vrienden des Bijbels en des Christendoms, hadden, reeds sedert eenen geruimen tijd, den wensch geuit, dat, even als elders ook alhier eene Afdeeling des Nederlandschen Bijbelgenootschaps mogt worden opgerigt. Hunne wenschen en pogingen, daar toe aangewend, zijn dan ook, onder den Goddelijken zegen, noch onverhoord, noch onvervuld gebleven. Op eene Vergadering van Leden, zoo uit deze Stad, als uit het naburig Dorp *Broek* in *Waterland*, daartoe bijëengeroepen, in het Kerkgebouw der Hervormde Gemeente alhier, is heden eene Afdeeling des Nederlandschen Bijbelgenootschaps, binnen deze Stad daargesteld, van welke tot Bestuurders en Directeuren zijn benoemd de navolgende Leden, als:

Tot President, de Wel Eerw. Heer, M. P. MEELBOOM, Leeraar der Hervormde Gemeente. Tot Vice-President, de Wel Eerw. Heer, L. TEN BOKKEL, Leeraar der Hervormde Gemeente. Tot Penningmeester, de Wel Ed. Heer K. BAKKER HARMENSZ, Lid der Staten van Holland, wonende te *Broek* in *Waterland*. Tot Secretaris, de Wel Eerw. Heer J. P. WAGNER; Leeraar der Evangelisch Luthersche Gemeente. Tot Adjunct Secreta-

ſaris, de Heer J. BAKKER JANSZ. Tot Bibliothecaris, de Wel Eerw. Heer R. DE VRIES, Leeraar der Doopsgezinde Gemeente. En tot Directeuren, de Heeren H. J. VAN MARLÉ, Burgemeester dezer Stad, J. H. MEIJER, A. F. TINNE, Lid van den Raad dezer Stad, P. SLICHER, Lid van den Raad dezer Stad, en A. VOLDERSE, *Notaris*.

Welk Beſtuur, na dat vooraf door den Wel Eerw. Heer M. P. MEELBOOM, het doel en de ſtrekking van dit Genootſchap, in eene toepasſelijke aanſpraak was ontvouwd, is geïnſtalleerd geworden.

BERIGT.

Het Provinciaal Kerkbeſtuur van *Gelderland*, heeft, ſedert den 10den September tot heden den 10den October, ten behoeve van de Kerken van *Maas* en *Waal*, en het Rijk van *Nijmegen*, ontvangen de navolgende giften:

Van den Heer H. J. WOLDRINGH te *Rozendaal* bij *Breda*		f 29 : 14 : —
Van de Gemeente van	*Noordwijk*	- 9 : — : —
——— ———	*de Beerta*	- 26 : 6 : —
——— ———	*Oostwolde*	- 13 : 4 : —
——— ———	*Midwolde*	- 11 : 3 : 4
——— ———	*Finkſterwolde*	- 10 : — : —
——— ———	*Ap ltern*	- 30 : — : —
——— ———	*Altforst*	- 20 : — : —

Voorts heeft het Kerkbeſtuur, bij deszelfs vroegere berigten, omtrent den voortgang van de begonnene werken, niets te voegen. Met belangſtelling, wordt elk berigt van ingezamelde giften ontvangen, vermits naar mate van derzelver minder of meerder bedrag, de werkzaamheden zich moeten beperken, of uitgebreid zullen worden.

Op last van het Provinciaal Kerkbeſtuur voornoemd.
H. H. DONKER CURTIUS.

LETTER-NIEUWS.

R. J. Schierbeek, te *Groningen*, geeft uit en heeft alom verzonden:

Christelijk Handboek voor Kranken, Bejaarden en Stervenden, door J. CORSTIUS, Predikant te *Hoogezand*, met een fraai gegraveerden titel en vignet.

Wandelingen met mijne kweekelingen; ter oefening in de kennis der natuur, gevolgd naar het hoogduitsch van F. A. L. MATTHAI, tweede geheel omgewerkte druk.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

J. G. MULLER, *het Geloof der Christenen, tot nut van waarheidlievende vrienden van het Christendom duidelijk en vrijmoedig voorgesteld.* Uit het hoogduitsch vertaald door J. CORSTIUS, Predikant te *Hoogezand*, vierde en laatste deel. De Uitgever heeft thans het genoegen, dit werk in zijn geheel, aan het Godsdienstig publiek aan te bieden; een werk, dat en door nieuwheid en oorspronkelijkheid van denkbeelden, en door ongemeene zaakrijkheid en bondigheid, en door liberale, maar tevens zuiver Evangelische begrippen, de algemeene goedkeuring wegdraagt van allen, die het kennen.

F. Hessel, Boekhandelaar te *Heerenveen*, heeft uitgegeven, en mede verkrijgbaar bij W. Brave, op den Nieuwendijk, te *Amsterdam*, en alom.

Vijf Leerredenen over Romeinen IX: door P. J. VAN DER WOUDE, Leeraar bij de Doopsgezinden te *Oldeboorn*, a 18 st.

De Godvreezende Zeeman of Christelijke Zeevaart, door N. S VAN LEEUWARDEN, behelzende verklaringen van toepasselijke Bijbelteksten, Gebeden, Dankzeggingen en Gezangen: nieuwe uitgave in Stijl en Spelling verbeterd, door J. HAZEU CZ., vermeerderd met eene Voorrede door P. HAAGK, Predikant te *Amsterdam*, en opgedragen aan den Rid-

Ridder J. H. VAN KINSBERGEN. Is te bekomen bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, in de Warmoesstraat, No. 175, en verder alom. De prijs is *f* 2:— en in schape banden *f* 2:5: Dit werk, meerder dan eene eeuw, bij Zeevarenden bekend, en nog op hoog gezag bij *'s Lands Marine*, en door Commissarissen over het Vaderlandsche fonds ter aanmoediging van *'s Lands Zeedienst*, in gebruik, wordt ook bij allen, die tot de *Scheepsdienst* in eenige betrekking staan, met stichting gelezen.

J. Proost, Boekhandelaar te *Leeuwarden*, heeft aangekocht, en zijn bij dezelve, als mede bij W. Brave, te *Amsterdam*, meerendeels tot verminderde prijzen te bekomen, als:

WIJSZ, *De Zwitzersche Robinson*, 2 Deelen, *f* 4:16:—

STILLING, *De Graauwe Man*, 5 Stukjes, *f* 1:10:—

WINKELMAN, Hollandsche en Hoogduitsche Dictionaire, 2 Deelen, *f* 4:—:—

CHATEAUBRIANT, (F A.) *Schoonheden des Christendoms*, of Zedelijke en Dichterlijke Voortreffelijkheden van den Christelijken Godsdienst, 2 Deelen, met platen *f* 4:12:—

CAMPE, (J. H.) *Leesboek voor Kinderen* 2 Deelen, met platen, *f* 2:—:—

——— Volledig Leerstelsel van Opvoeding, 4 Deelen, 6 Stukken, *f* 4:10:—

——— *Vaderlijke Raad aan mijne Dochter*, 2 deelen, *f* 2:—:—

EMDRE, (S. VAN) *Kerkelijke en Wereldlijke Geschiedenissen der tijden voor den Zondvloed*, met platen, *f* 1:16:—

FEITH, (R.) *Dagboek mijner goede Werken*, in rekening gebragt bij God, *f* 1:16:—

——— *Over de verbreiding der Evangelieleer over de Aarde*, *f* 1:10:—

GELLERT, (C. F) *Mengelschriften*, *f* 1:—:—

GREILING, (J. C.) *Bijbelsche Vrouwen*, 2 Deelen, met uitmuntende platen, van VELIJN, *f* 4:16:—

HESS, (J. J.) *Geschied-Verhalen des O. en N. Testaments*, inzonderheid geschikt voor de Jeugd, vertaald door J. W. VAN HAAR, en voorzien met eene Voorrede van IJ. VAN HAMELSVELD, derde Druk, met fraaije platen, *f* 3:15:—

HESS, (J. J.) *Geschiedenis der Israëliten*, 12 Deelen, met kaart, *f* 18:—:—

——— *Leven van Jezus*, 3 Deelen, *f* 5:—:—

——— *Geschiedenis der Apostelen*, 2 Deelen, *f* 4:—:—

HESS, (J. J.) *Verhandeling over Gods Koningrijk*, 2 Deelen, *f* 2: 12: —

——— *Christelijk Oefenjaar*, of Geschiedenis van den Mensch, zoo als hem de Godsdienst, langs den weg van zekere oefeningen, door alle hindernissen henen, gelukkig tot het doel zijner bestemming brengt, 2 Deelen, *f* 2: 10: —

MARTINET, (J. F.) *Huisboek voor Vaderlandsche Huisgezinnen*, *f* 2: 10: —

——— ——— *Natuurlijke Historie*, meerendeels van ons Vaderland, met platen, *f* 2: 10: —

——— ——— *Het vereenigd Nederland*, met kaarten en platen, *f* 2: 10: —

——— ——— *dito Verkort*, met platen, gr. 8vo. *f* 1: 4: —

——— ——— *idem*, zonder platen, kl. 8vo *f* — 10 —

BERG, (A. VAN DEN) Levensberigt van MARTINET, met Silhouet, *f* — 18 —

MEIJER, (J. ANDR. GEORG) Onderzoek aangaande hetgeen in de Leeringen en Voorschriften van Jezus en de Apostelen, tijdelijk en Plaatselijk, of voor alle tijden en van een algemeen geldend gezag is, *f* 1: 10: —

PIKE, (Z. M.) *Reize naar Nieuw Mexico en de Binnenlanden van Louisiana*, 2 Deelen: met kaarten, *f* 2: 10: —

PESTALOZZI, *Lienhard en Geertruid*, een Boek voor het Volk, *f* — 15 —

PALEIJ, (W.) *Natuurlijke Godgeleerdheid*, of bewijzen voor het aanwezen en de volmaaktheden der Godheid, afgeleid uit de verschijnselen der Natuur, vermeerderd door J. CLARISSE, *f* 2: 10: —

PADDENBURGH, (G. G. VAN) *Het Leven van een ouden Vrijer*, deelen met gegraveerde Titel en Vignet van VINKELES, *f* 3: 12: —

SALES, (J. DEL DE) *Geschiedenis van Oud-Griekenland*, 7 Deelen, met fraaije platen en kaarten, *f* 6: —: —

SANDER, (H.) *Van de Goedheid en Wijsheid Gods in de Natuur*, *f* 1: 16: —

SCHILLER, *Levensbeschrijvingen van eenige der meest beroemde en beruchte Mannen*, meerendeels van onzen tijd, 3 deelen, tweede Druk, *f* 5: 8: —

STEIN, (S.) *Levensbijzonderheden van eenigen der meest vermaarde Mannen van den tegenwoordigen Tijd*, *f* 3: 5: —

SALTZMAN, *Korte Voorstellen ter vergelijking van God en Jezus Christus*, 3 Deelen, *f* 3: 12: —

——— *Grondbeginselen der Zedekunde in aangename Verhalen*, 2 deelen, *f* 2: 10: —

VER-

VERHUL, (Mr J J.) *Gedichten*, *f* 1 : — : —
——— ——— ——— *Catharina Herman*, *f* — 16 —
——— ——— ——— *Reinoud van Adelsing*, *f* — 16 —
Het Vaderland, behelzende eene beschrijving van al het merkwaardige in de Steden, Dorpen, Vlekken &c, verrijkt met de Kaarten der 7 Provinciën, Afbeeldingen van onderscheidene Klederdragten enz., *f* 2 : 10 : —

Heden zijn bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, van de pers verschenen en alom verzonden:

I. *De Protestant*, 3de deel, No. 3 en 4.

II H. W. TIJDEMAN en N. G. VAN KAMPEN, *Mnemosijne*, Mengelingen voor Wetenschappen en fraaije Letteren, 1ste stuk, en welk deel verrijkt is met bijdragen van de volgende zoo gunstig bekende Auteuren, als: C PRUIJS VAN DER HOEVEN, N. G. VAN KAMPEN, Mr. H. W. TIJDEMAN, Mr W BILDERDIJK, C. GROEN, Prof. J. CLARISSE, Prof. G. J VAN DER BOON MESCH, P A. FLANDER, Mr. J. M. KEMPER, J. L. NIERSTRASZ, JUNIOR, J. VAN DAM en D. FRANCOIS.

III. G. N. LANDRE, nieuw Zakwoordenboek der Nederduitsche en Fransche en Fransche en Nederduitsche talen, 2 deeltjes bij elkander in carton gebonden. Door beknoptheid zoo wel als volledigheid tevens, onderscheidt zich dit keurig uitgevoerd Woordenboekje, van alle andere tot hiertoe uitgegevene.

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

1. *Levensgevallen*, *Ongelukken*, *Veldtogten en Reizen van eenen Wereldburger*, naar het hoogduitsch van den Heer F C. VON PERRIJN PARNAJON, geen roman, 2 deelen, compleet met gegraveerde titels en vignetten, groot 8vo. *f* 4 : 16 : —

Dit werk dat zich door aangename afwisseling en bevalligen inhoud onderscheid, is vooral dezer dagen belangrijk, daar het ons met landstreken bekend maakt, welke thans de aandacht van geheel Europa tot zich trekken.

2. LUCIA ACKEN, *het Leven en de Regering van* ELISABETH, *Koningin van Engeland, geschetst in een tafereel van haar hof en de zeden van haren tijd*, uit het engelsch en hoogduitsch, eerste deel, versierd met gegraveerde titel en portret, *f* 3:5:—

Het 2de deel is ter perse en volgt eerstdaags. ELISABETH'S, Regering is ook voor onze geschiedenis van te veel belang, dan dat een goed en onpartijdig levensverhaal niet welkom zoude zijn.

3. LECTHOLD, (THEODOOR VON) *mijn uitstap naar Brazilien, of Reize van Berlijn naar Rio de Janeiro, en van daar terug*, uit het hoogduitsch, één deel compleet met gegraveerde titel en vignet, *f* 2:10:—

Dit werkje dat geenzints door fierlijkheid van stijl, maar door eenvoudige waarheid in voordragt, zich gunstig onderscheidt, geeft ons belangrijke berigten, van een tot heden toe schaars bekend land, en levert overigens een aangename lektuur op.

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Z. Boemel*, is van de pers gekomen, en mede verkrijgbaar bij C. C. L. van Staden, op de Waal, bij de Oude Schans, No. 177 te *Amsterdam*, en alom.

1. *De Hongaarsche Broeders*, Uit het fransch vertaald, naar de derde engelsche uitgave van Miss ANNA MARIA PORTER, twee deelen met gegraveerden titel, *f* 5:18:—

2. P. N. MUIJT, beginselen van de Geschiedenis onzes Vaderlands. Een Leer- en Leesboekje voor eerstbeginnenden, ten dienste der Scholen, *f* —:2:—

3. ———— beginselen der Aardrijkskunde. Een Leer- en Leesboekje voor eerstbeginnenden, ten dienste der Scholen, *f* —:2:—

Bij den Boekverkooper F. Kaal, Jz., op de Heerengracht bij de Blaauwburgwal, te *Amsterdam*, is te bekomen:

A. FOKKE, SIMONSZ., *Boertige Reis door Europa*. In zeven Deelen kompleet, met 28 Karikatuurplaten, de Kaart van *Europa*, *Europa* in de gedaante eener Vrouwe, de platte grond van *Londen*, en het welgelijkend portret van den

den Autuer. De prijs van dit alom gezocht werk, van dien keurigen Schrijver, is tot heden geweest f 16: 10: — doch hetzelve wordt als nu aangeboden, zoo lang het gering getal exemplaren strekt, voor f 10: 10: —

Voor dezulken, die het geheele werk niet verkiezen te nemen, wordt hetzelve ook afgeleverd, als volgt:

De drie eerste Deelen, welke, onder de titels van *Geheimzinnige Tooverzielsfeken*, *de Paketboot en Londen*, de geheele Geschiedenis van *Engeland*, met de beschrijving van deszelfs Hoofdstad, uitmaken, voor f 4: 10: —; en de vier laatsten, welke onder den titel van *het Hoekje van den Haard*, de volledige Geschiedenis van *Frankrijk* bevatten, voor f 6: —: —

Bovengenoemde debiteert met goed succes: EDUARD VAN EIKENHORST, *zijne Huisgenooten en Vrienden*; door den Schrijver van *den Ring van Gijges wedergevonden*; in vier Deelen, met fraaije platen en Vignetten, voor de verminderde prijs van f 8: 10: — in plaats van f 15: —: —

Bij den Boekhandelaar N. Geijsbeek, op de Leliegracht, No. 21. te *Amsterdam*, worden uitgegeven.

Twee uitmuntende Kunstplaten, voorstellende, de Godsdienst en de reden, ieder hoog 5 palmen of 19½ duim, en breed 8 palmen, 8 duim, 5 streep of 25 duim, naar de Teekening en Schilderij van J. HAMELHUSEN, gegraveerd door W. VAN SENUS.

De prijs der twee gemelde Kunstplaten, is:

Zwart	f 4: —: —
Idem in kleuren	- 6: —: —
ieder apart	
Zwart	- 2: —: —
In kleuren	- 3: —: —

NB. De nadere verklaring van dezelve, zijn bij bovengemelde gratis te bekomen:

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor NOVEMBER 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en
de Bergſtraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

Nieuwe VERHANDELINGEN van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders. Voor het jaar 1820. *In* 's Gravenhage, *bij de Erve* J. Thierrij *en* C. Mensing *en* Zoon 1820. 230 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 12 : —

Na het ook van elders reeds bekende Programma, voor het jaar 1820, behelst dit Deel de aanspraak van den Eerw. E. KIST, over het wonderbare en buitengewone in de Geschiedenis van JEZUS, beschouwd als een uitgestrekt zamenhangend, en voor de zedelijke behoeften des menschdoms juist gepast geheel, hetwelk dus noch kan, noch moet uit die geschiedenis worden weg verklaard; maar integendeel het Christendom nog des te meer aanspraak doet maken, op ons eerbiedig en belangnemend geloof. Natuurlijk wordt daarin I, het wonderbare en buitengewone in de Geschiedenis van JEZUS voorgesteld, als een uitgestrekt, zamenhangend en voor de zedelijke behoeften des menschdoms juist gepast geheel; en II, aangewezen, dat hetzelve uit die geschiedenis, noch kan, noch moet worden weg verklaard; maar in tegendeel, het Christendom nog des te meer aanspraak doet maken, op ons eerbiedig en belangnemend geloof. Gelijk hier eene goede orde in acht is genomen, zoo heerscht er ook eene duidelijkheid in deze rede, welke

haar te meer aan het oogmerk doet beantwoorden. Zij dient in één woord ter zake.

Eene met zilver bekroonde Verhandeling, van den Heer J. A. LOTZE, over de vraag: welke middelen moeten meest geschikt gerekend worden, om den Christelijken Godsdienst, toegang tot de Aanhangers van MUHAMMED te doen verkrijgen; de vooroordeelen en tegenwerking tegen deszelfs grondleeringen en voorschriften te overwinnen; en alzoo de aanneming van het Christendom, met de heilrijkste gevolgen, bij dezelve te bevorderen? beslaat het tweede gedeelte van dit boek. Heeren Beoordeelaren rekenden dezelve wel niet uitgebreid genoeg te zijn, om er den Gouden Eereprijs aan te kunnen toekennen, maar evenwel waarde genoeg te bezitten, om voorloopig te kunnen dienen tot voorlichting, ten aanzien van deze gewigtige zaak. Wij hebben verscheidene belangrijke wenken in dit stukje gevonden, er komen eenige aanwijzingen in voor, die zeker moeten worden in acht genomen, wanneer men onder de Mahomedanen met vrucht wil werken. Het onderwerp is, vooral thans, een nader onderzoek waardig. Ook vertrouwen wij, dat de belangrijke, zoo gezegend werkende Bijbel-Genootschappen zullen voortgaan, derzelver onvermoeide pogingen aan te wenden, om het Christendom onder die millioenen uit te breiden, die nog het gezag van MAHOMED ongelukkiglijk volgen.

In de derde plaats, komt hier eene met zilver bekroonde proeve voor, eener beantwoording der vraag, vorderende: betoog, dat de nog blijvende onbekendheid met het Christendom, en de afkeerigheid van hetzelve bij het grootste gedeelte des menschdoms, zoo weinig als de tegenspoeden der Christelijke Kerk, een gegrond vermoeden opleveren, tegen de waarheid en echtheid

van

van den Christelijken Godsdienst, door H. W. V. D. PLOEG, Pred. bij de Doopsgezinde Gemeente, te *Gogh*; welke de aandacht der Beoordeelaars dermate heeft getrokken, dat zij besloten hebben, dezelve onder de werken des Genootschaps, gemeen te maken; willende zij nogtans niet gerekend worden, alle de daarin voorkomende gezegden en gevoelens, voor hunne rekening te nemen. Het laatste gedeelte van welke verklaring ons eenigzins vreemd voorkomt, daar wij niet kunnen begrijpen, dat Heeren Beoordeelaars ook anders, in elke bekroonde Verhandeling, alles voor hunne rekening zouden willen nemen. Iets 't geen waarlijk ook te veel gevorderd zou zijn, en ook geen vereischte naar ons oordeel moet genoemd worden. Na eenige voorafgaande aanmerkingen, welke ter zake dienen kunnen, splitst V. D. PLOEG zijne Verhandeling in drie Hoofdstukken. In het *eerste* wordt betoogd, dat de nog blijvende *onbekendheid* met het Christendom bij het grootste gedeelte des menschdoms, geen gegrond vermoeden oplevert, ten nadeele van de waarheid, en echtheid van den Christelijken Godsdienst, uit de eigenlijke natuur der zake, uit de Geschiedenis zelve, en uit datgene, wat er geschieden moet, om deel te nemen aan de zaligheid. Wij hadden zeker hier iets anders, iets meer verwacht, en evenwel hebben wij hier veel goeds gevonden. Men geloove maar niet, dat de Christelijke Godsdienst voor de menschen te hoog is.

Het tweede Hoofdstuk wijst aan: dat de *afkeerigheid* van het Christendom, bij het grootste gedeelte des menschdoms, niets bewijst, tegen de waarheid en echtheid van het Evangelie, en wel: uit de bedorvene gesteldheid der menschen, in vergelijking gebragt, met den aard van het Christendom, en uit het gedrag der zoogenoemde Christenheid zelve, niet slechts wegens de vele

HESS, (J. J.) *Verhandeling over Gods Koningrijk*, 2 Deelen, *f* 2 : 12 : —

——— *Christelijk Oefenjaar*, of Geschiedenis van den Mensch, zoo als hem de Godsdienst, langs den weg van zekere oefeningen, door alle hindernissen henen, gelukkig tot het doel zijner bestemming brengt, 2 Deelen, *f* 2 : 10 : —

MARTINET, (J. F.) *Huisboek voor Vaderlandsche Huisgezinnen*, *f* 2 : 10 : —

——— ——— *Natuurlijke Historie*, meerendeels van ons Vaderland, met platen, *f* 2 : 10 : —

——— ——— *Het vereenigd Nederland*, met kaarten en platen, *f* 2 : 10 : —

——— ——— *dito Verkort*, met platen, gr. 8vo. *f* 1 : 4 : —

——— ——— *idem*, zonder platen, kl. 8vo *f* — 10 —

BERG, (A. VAN DEN) Levensberigt van MARTINET, met Silhouet, *f* — 18 —

MEIJER, (J. ANDR. GEORG) Onderzoek aangaande het geen in de Leeringen en Voorschriften van Jezus en de Apostelen, tijdelijk en Plaatselijk, of voor alle tijden en van een algemeen gelden I gezag is, *f* 1 : 0 : —

PIKE, (Z. M. *Reize naar Nieuw Mexico en de Binnenlanden van Louisiana*, 2 Deelen: met kaarten, *f* 2 : 10 : —

PESTALOZZI, *Lienhard en Geertruid*, een Boek voor het Volk, *f* — 15 —

PALEIJ, (W. *Natuurlijke Godgeleerdheid*, of bewijzen voor het aanwezen en de volmaaktheden der Godheid, afgeleid uit de verschijnselen der Natuur, vermeerderd door J. CLARISSE, *f* 2 : 10 : —

PADDENBURGH, (G. G. VAN) *Het Leven van een ouden Vrijer*, deelen met gegraveerde Titel en Vignet van VINKELES, *f* 3 : 12 : —

SALES, (J. DEL DE) *Geschiedenis van Oud-Griekenland*, 7 Deelen, met fraaije platen en kaarten, *f* 6 : — : —

SANDER, (H. *Van de Goedheid en Wijsheid Gods in de Natuur*, *f* 1 : 16 : —

SCHILLER, *Levensbeschrijvingen van eenige der meest beroemde en beruchte Mannen*, meerendeels van onzen tijd, 3 deelen, tweede Druk, *f* 5 : 8 : —

STEIN, (S.) *Levensbijzonderheden van eenigen der meest vermaarde Mannen van den tegenwoordigen Tijd*, *f* 3 : 5 : —

SALTZMAN, *Korte Voorstellen ter vereerlijking van God en Jezus Christus*, 3 Deelen, *f* 3 : 12 : —

——— *Grondbeginselen der Zedekunde in aangename Verhalen*, 2 deelen, *f* 2 : 10 : —

VER-

VERHUL, (Mr J J.) *Gedichten*, *f* 1 : — : —
——— ——— ——— *Catharina Herman*, *f* — 16 —
——— ——— ——— *Reinoud van Adelfing*, *f* — 16 —
Het Vaderland, behelzende eene befchrijving van al het merkwaardige in de Steden, Dorpen, Vlekken &c, verrijkt met de Kaarten der 7 Provincien, Afbeeldingen van onderfcheidene Klederdragten enz., *f* 21 10 : —

Heden zijn bij de Boekverkoopers Blusfé en van Braam, te *Dordrecht*, van de pers verfchenen en alom verzonden:

I. *De Protestant*, 3de deel, No. 3 en 4.

II. H. W. TIJDEMAN en N. G. VAN KAMPEN, *Mnemofijne*, Mengelingen voor Wetenfchappen en fraaije Letteren, 10de ftuk, en welk deel verrijkt is met bijdragen van de volgende zoo gunstig bekende Auteuren, als: C PRUIJS VAN DER HOEVEN, N. G. VAN KAMPEN, Mr. H. W. TIJDEMAN, Mr W BILDERDIJK, C. GROEN, Prof. J. CLARISSE, Prof. G. J VAN DER BOON MESCH, P A. FLANDER, Mr. J. M. KEMPER, J. L. NIERSTRASZ, JUNIOR, J. VAN DAM en D. FRANCOIS.

III. G. N. LANDRE, nieuw Zakwoordenboek der Nederduitfche en Franfche en Franfche en Nederduitfche talen, 2 deeltjes bij elkander in carton gebonden. Door beknoptheid zoo wel als volledigheid tevens, onderfcheidt zich dit keurig uitgevoerd Woordenboekje, van alle andere tot hiertoe uitgegevene.

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amfterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

1. *Levensgevallen*, *Ongelukken*, *Veldtogten en Reizen van eenen Wereldburger*, naar het hoogduitsch van den Heer F. C. VON PERRIJN PARNAJON, geen roman, 2 deelen, compleet met gegraveerde titels en vignetten, groot 8vo. *f* 4 : 16 : —

Dit werk dat zich door aangename afwisfeling en bevalligen inhoud onderfcheid, is vooral dezer dagen belangrijk, daar het ons met landftreken bekend maakt, welke thans de aandacht van geheel Europa tot zich trekken.

nootschap, meer en meer bevorderlijk moge zijn, om het ware Christendom in al deszelfs voortreffelijkheid te doen kennen, en alzoo het on- en bijgeloof te beschamen!

MENSCHELIJK GEZAG, of Goddelijk Gezag, of de Rede, Wat moet de regelmaat voor ons Geloof zijn? Door G. BENTHEM REDDINGIUS. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1821. *64 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 11 —

„Dit stukje, (zegt de Eerw. bij ons zeer geachte Schrijver,) werd door mij vervaardigd voor bijzonder gebruik, en naar de bijzondere aanleidingen daartoe moet het eigenlijk beoordeeld worden. De hoop van met hetzelve meer algemeen nut te stichten, deed mij het laten drukken. Ik wete wel, dat het niets bevat, of het is reeds duizendmaal gezegd, en veelmaal gedrukt, maar kan de waarheid wel te dikwijls gezegd worden? is het niet goed, dat zij op velerlei wijze wordt aangedrongen? en zal dit stukje niet in handen komen van menschen, die noodig hebben, dat zij iets over het behandelde onderwerp lezen, en die daarover tot hiertoe nog niets hebben kunnen lezen? Ten minste daartoe bevele ik het nederig aan de oplettendheid mijner Ambtgenooten, en daartoe heb ik mij van alle verdere uitbreiding onthouden."

Wij hebben het, over 't algemeen, met veel genoegen en goedkeuring gelezen, wenschen het vele lezers toe, en vertrouwen, dat het menig een tot groot nut verstrekken zal. Met de slotsom zijn wij het *volkomen* eens, en wij verlangen niets vuriger, dan dat men in 't algemeen zoo verlicht worde, dat men hierin zamenstemme.

ne. Dan zal men zich niet door allerlei wind van leering laten slingeren; dan zullen geloof, hoop en liefde, meer algemeen gekend en beoefend worden, derzelver gezegende invloed zich meer openbaren, en ware Godsvrucht en deugd minder tot onderwerpen van geschil verstrekken, en meer beoefend worden, maar ook meer menschelijke gelukzaligheid verspreiden.

Een paar aanmerkingen, zijn ons evenwel onder de lezing van dit belangrijk stukje voorgekomen, welke wij den kundigen en verstandig ijverenden Schrijver in bedenking willen geven.

De eerste is: dat hij, naar ons oordeel, zich niet bepaald genoeg over de *Rede* heeft uitgedrukt, die men niet als kenbron maar als middel behoort te beschouwen, en van het *verstand* te onderscheiden. Zij is dat vermogen, waarmede God den mensch begunstigd heeft, waardoor hij in staat is, om te denken, te redeneren, het ware van het valsche te onderscheiden, en alzoo gebruik te maken, van 't geen de natuur en de Bijbel behelzen. Houdt men dit vast, en gaat men van dit punt uit, dan is ook de vraag spoedig beantwoord: hoedanig men over haar gebruik en gezag oordeelen moet.

Onze tweede aanmerking heeft betrekking, op 't geen hier voorkomt, nopens de volkomenheid van de leere der H. Schrift, of van de Goddelijke openbaring daarin vervat. Wij gelooven, dat de geest daarvan, de inhoud van het Evangelium, zoodanig is, dat dezelve niets te wenschen overig laat. Deze beantwoordt ons voldoende: hoe wij denken, wat wij gelooven, en op welk eene wijze wij ons gedragen moeten, om in alles getrouw, gelukkig en na den dood zalig te zijn? Dezelve beantwoordt geheel aan onze behoeften. staat met onzen verhevenen aanleg in 't schoonste verband, openbaart ons zoo veel als wij weten

kunnen, in dezen toestand voor den dood, leere ons overtelaten wat voor ons te hoog is, en, ten aanzien van het verborgene, en boven onze bevatting verhevene, op het woord, op God in JEZUS CHRISTUS, onbepaald te vertrouwen. De openbaring, waar over wij ons verblijden mogen, is voor alle tijden, rangen en menschen, en wij behoeven niets meer. JEZUS CHRISTUS, is gisteren en heden dezelfde en in alle eeuwigheid. Geene nadere openbaring hebben wij dus te verwachten, in dezen toestand der wereld en der menschen, en wij hebben dezelve ook niet noodig. Eens zal het geloof in aanschouwen veranderd worden.

HANDBOEK der GESCHIEDENIS der Oude Staten, voornamelijk met betrekking tot derzelver Regeringsvormen, Handel en Volkplantingen. Door A. H. L. HEEREN, *Ridder der* Guelf. Orde, *Hofraad en Prof. der Geschiedenissen te* Göttingen, *Lid der Koninklijke Maatschappij van Wetenschappen van* Göttingen, Munchen, Koppenhagen, Holland *en der Academie van* Italië, *enz. enz. Corresponderend Lid van de Fransche Academie van Opschriften, van de Koninklijke Pruissische Academie en van het Iönische Instituut te* Corfoe. *Uit het Hoogduitsch overgezet, en met eenige Aanmerkingen voorzien, door* G. DORNSEIFFEN, *Philos. Theoret. Mag., Liter. Human. et Iur. Utr. Doctor,* Lit. Human. in Acad. Rheno-Traiectina Lector. *Tweede Uitgave. Te* Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme, 1820. *XVI en* 543 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4: 16: —

Bij deze tweede Uitgave van HEEREN,s Handboek der Oude Staten, in onze Taal, verklaar-

de Heer G. DORN SEIFFEN, in de Voorrede der eerste, hier natuurlijk weder geplaatst, niets te hebben te voegen, dan dat hij de onnaauwkeurigheden, die er bij den eersten druk ingeslopen waren, getracht heeft te verbeteren, en naar vermogen voor te komen, dat er geene nieuwe in gedrukt wierden. Het verblijdt ons, dat hij het genoegen mogt smaken, dat deze zijne overzetting in ruim twee jaren uitverkocht wierd, en dit werk dus geen minder gunstig onthaal in Nederland ontvangen heeft, dan hetzelve oorspronkelijk in Duitschland mogt genieten.

Voor de zulken, die dit werk nog verlangen mogten nader te leeren kennen, berigten wij, dat hetzelve de Oude Geschiedenis behandelt, tevens naar de bijzondere Volken en Staten (*ethnographisch*) en naar zekere algemeene tijdvakken (*synchronistisch*) en alzoo deze vijf Afdeelingen behelst:

„ *Eerste Afdeeling.* Geschiedenis der *oude Aziatische* en *oude Afrikaansche* Staten en Rijken *vóór Cyrus*, of tot den oorsprong der Persische monarchie omtrent het jaar 560 vóór Chr. — Bijna niets meerder dan fragmenten."

„ *Tweede afdeeling.* Geschiedenis der *Persische monarchie*, van 560—330 v. Chr."

„ *Derde afdeeling.* Geschiedenis der *Grieksche Staten*, zoowel *in* als *buiten* Griekenland, tot op Alexander, of 336. v. Chr."

„ *Vierde afdeeling.* Geschiedenis der *Macedonische Monarchie* en der rijken, die uit hare verdeeling ontstaan zijn, tot aan derzelver vernietiging door de Romeinen."

„ *Vijfde afdeeling. Geschiedenis van den Romeinschen Staat*, zoowel als Gemeenebest, als ook als Monarchie, tot op deszelfs ondergang in het westen, in het jaar 476 na Chr."

Dat

Dat het nut, uit de kennis der oude Geschiedenis voortvloeijende, hier door meer en meer bij onze studerende Jongelingschap bevorderd worde, wenschen wij hartelijk.

MNEMOSIJNE. Mengelingen voor Wetenschappen en fraaije letteren; verzameld door Mr. H. W. TIJDEMAN *en* N. G. VAN KAMPEN. *IX Stuk. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1820. 365 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : 12 : —

Dit negende Stuk dezer Mengelingen, vangt aan met eene voorlezing over OSSIAN, in den jare 1810 tot eigen oefening vervaardigd, door iemand, die van de Uitgevers, bij de inzending, uitdrukkelijk begeerd heeft, onbekend te blijven. Zij is door den Schrijver niet veranderd geworden, nadat de in Engeland en Duitschland uitgegevene Verhandelingen over, of de nieuwe vertalingen van OSSIAN in 't licht zijn gekomen, omdat zijne tegenwoordige betrekkingen, hem daartoe geen tijd noch gelegenheid over lieten. Vooraf gaat zeer gepast een beknopt verslag van het volk, waartoe OSSIAN behoorde, en van deszelfs zeden, van de omstandigheden en leeftijd van onzen Dichter zelven, en eene korte schets der Letterkundige Geschiedenis, en aanwijzing van OSSIANS overgeblevene werken. Dan volgt het eigenlijk onderwerp dezer Verhandeling, waarin OSSIAN als Dichter beschouwd wordt, in dezer voege, dat eerst in 't algemeen iets gezegd wordt, over den waren Dichter, en dit op OSSIAN toegepast, terwijl vervolgens de werken van OSSIAN daaraan getoetst worden, om aan te toonen, dat hij, onder de weinige Dichters, mede den eersten rang bekleedt.

bloedt. In de vertaling der uit OSSIAN bijgebragte plaatsen, is het Engelsch van MACHPERSON, zoo naauwkeurig mogelijk uitgedrukt, en daarbij eene gepaste afwisseling en verscheidenheid in het oog gehouden. Men gevoelt, hoe hoog de Schrijver over de dichterlijke verdiensten van OSSIAN denkt, en wordt voor dien Zanger uit de oudheid ingenomen, bij de beschouwing dezer voortbrengselen van zijnen geest.

Door den Eerw. B. F. TIJDEMAN, is eene beoordeelende vergelijking gegeven, van MOZES en MAHOMED, in hunne Profetische vertooning, of in dat karakter, hetwelk zij beiden hebben aangenomen, als een noodzakelijk middel ter bereiking van hun oogmerk. Deze titel is wel wat duister, maar wordt bij de lezing spoedig opgehelderd. De vijf volgende vragen worden hier overwogen: 1.) Wie waren MOZES en MAHOMED? 2.) Welke was hunne bedoeling? 3.) Welk middel bezigden zij, of welk karakter namen zij als middel aan, ter bereiking van hun doel? 4.) Hadden zij dat middel daartoe noodig? en 5.) Gebruikten zij dit beiden met hetzelfde regt, en zoo niet, wat volgt dan daar uit? — Men merkt onder de lezing duidelijk op, hoe veel grooter de Profeet MOZES is, dan de bedrieger MAHOMED. In de hoofdzaak stemmen wij dus ook met TYDEMAN zeer in, offchoon wij ons slechts niet kunnen overtuigen, dat de laatste inderdaad voor zich zelven immer gemeend hebbe, dat hij waarlijk eene Goddelijke Profetische zending had, maar integendeel ons verzekerd houden, dat hij alles verzonnen had, om maar zijne heerschzuchtige oogmerken te bereiken.

Het tweede Vertoog, van Mr. BILDERDIJK, *korte ontwikkeling der gronden van het Natuurregt*, dat nu volgt, is aan te merken als een korte uitstap, waarvan in 't vervolg, naar het ei-

eigenlijke doel, moet worden gebruik gemaakt; ten einde te doen opmerken, dat wij menschen vooral ons zelve niet hoogmoedig als autonomisten beschouwen, en, gelijk het ongenoegzame van het verstand in zich zelf en als afgetrokken vermogen, tot vergelijking van denkbeelden, alzoo ook de ongenoegzaamheid van het innig gevoel des harten, in onzen tegenwoordigen toestand vastftellen, en dus den bovennatuurlijken, dat is, den geestaardigen invloed der Godheid, op ons aannemen moeten.

„ Hoedanig (zoo schrijft B.) is derhalve de verdwaasdheid en blindheid, die het zoogenaamde verstandsvermogen als regter en beslisser wil aanmerken over het geen wezenlijk Geestelijk is, en van invloeden afhangt, hooger dan dit zoogenaamde verstand, en waar het bij mooglijkheid niet toe reiken kan! — En indien inderdaad de samenhang onzer gezamendlijke zielsvermogens, en dus ons zielsbestuur, aan één beginsel hangt dat in God is, hoe dwaas en verblind is degene, die God van het denkbeeld van *goed* en *kwaad*, dat is van de beandwoording aan of afwijking van die strekking, uitsluit! Maar dus doen zij, die het *goed* en *kwaad* buiten God, en buiten Zijn spiegel in ons-zelven, zoeken. En hierin bestaat nog steeds de aanhoudende afval des menschen."

„ Het is dus ook niet zoo zeer doling, als misbruik des verstands, wanneer men het wil doen oordeelen en besluiten over 't geen tot het verstand niet behoort. Het geen ten allen tijde, bij het verwarren van de Rede (het hooger vermogen, waarvan het verstand niet anders dan een ondergeschikt werktuig, even als de lichaamlijke zintuigen, is) met het verstand, plaats moet hebben. Het is als of men het gezigt of gehoor over de reuk of 't gevoel wilde laten beslissen."

Eerst in 't vervolg zal het te pas komen, ons

oor-

voordeel over dezen ondernomenen arbeid mede te deelen.

Hierop is geplaatst eene tweede voorlezing, van den Hoogleeraar SIEGENBEEK, *Over het Nibelungen lied*, waarin een gelijk verslag van de tweede helft dezes dichtwerks gegeven wordt, als van het eerste gedeelte in de vorige, door ons ook beschouwde, eerste voorlezing. Op eene zeer levendige manier, wordt de inhoud van dit indedaad ijsselijk roerend gedeelte van het Dichtstuk, hier geschetst, en men merkt met huivering zoowel als met overtuiging op, dat, en de Dichter zelf, en de beschrijver van den inhoud zijnes lieds, voor hunne taak volkomen berekend waren.

Wij zijn het met Heeren Verzamelaars hierin eens, dat zij, die geene gelegenheid hebben, om het oorspronkelijk gedicht te vergelijken, na dit zorgvuldig verslag van den Hoogleeraar SIEGENBEEK zich eigen gemaakt te hebben, met te meer genoegen de hierop vervolgens geplaatste Verhandeling lezen zullen, van den geleerden en werkzamen N. G. VAN KAMPEN, ook dit zelfde oud-Duitsche Heldendicht, tot onderwerp van beschouwing hebbende. Hierin wordt toch, na eene geschied- en letterkundige inleiding, een wel beredeneerd en juist beoordeelend verslag van hetzelve medegedeeld, en de aandacht, met veel schranderheid en kennis van zaken, op het fijne, schoone en bijzondere van dit beroemde Dichtstuk gevestigd. Wij oordeelen het niet ongepast, deze kenmerkende brok, hieruit, voor den lezer over te nemen:

„ Maar, mij dunkt, ik hoor reeds de vraag: Waartoe zoo lang vertoefd bij een werk, dat toch geen *nationaal dichtstuk* is, maar alleen tot *Duitschland* behoort? Doch, behalve de roemrijke vermelding van SIEGFRIED, de hoofdpersoon van

van het eerste deel des gedichts, „als held van *Nederland*", zal ook de taal van het werk een nieuw bewijs opleveren, voor de oudheid onzer moederspraak. Dat het werk in *Opper-Duitschland* gedicht en gezongen zij, blijkt deels uit de handschriften, die alle in Bibliotheken van het *Zuidelijk Duitschland* of *Zwitserland* zijn gevonden; deels uit de bijzonder naauwkeurige vermelding van steden aan den *Bovenrijn* en den *Donau*; deels eindelijk uit de taal zelve, waarvan eene menigte uitdrukkingen nog alleen in *Opper-Duitschland* gevonden worden: zoodat dit punt bij deskundigen thans voldongen is. Doch, te midden dezer *Opperduitsche* taal, vindt men niet alleen eene groote menigte woorden, die thans in de nieuwere *Hoogduitsche* taal zijn verloren gegaan, en in de *Nederduitsche* nog alleen gevonden worden; maar de zamenstelling van woorden en volzinnen is vaak geheel *Nederduitsch*, vooral zoo als hetzelve in den gemeenzamen omgang gesproken wordt. Vergunt mij, u dit door eenige voorbeelden te doen blijken. *Chunne*, *kunne*, wordt gebezigd voor geslacht, (doch niet juist mannelijk of vrouwelijk, vs. 7719.) *Gram*, op de *Nederduitsche* wijze voor *toornig*, niet op de *Hoogduitsche* voor *verdriet*, (7753.) *Chiesen*, *verkiezen*, in 't *Hoogduitsch* nog wel in gebruik, doch zeldzamer dan bij ons, en nooit in de taal der zamenleving. *Brake*, *brak*, *veig*, *veeg*, (niet laf hartig, gelijk in 't *Hoogduitsch*;) *maget*, *maagd*; *magethum*, *maagdom*; *maget unde man*, *man en maag*; *meit*, *meid*; *geseit*; *stan*, *staan*; *gan*, *gaan*; *was*, (imperf. van *zijn*) *wesen*, *zijn*; *werdicheid*, *weerdigheid*; *mane*, *maan*; *werlde*, *wereld*; *minne*, *minnen*; *khere*, (spreek uit *khere*) *keer*; (594) *iu*, *u*; *want*; *iht*, *iets*; *urluige*, *oorlog*; *getorste*, *dorst*, *durfde*; (973) *schermen*; (247) *vreislich*, *vreesse*.

fuijk; (6478) *vianden*, *vijanden*; (6479) *gelezze*, *gelaat*; *sidert*, *sedert*; *lutzel*, *luttel*; *afterwegen*; (9162) *min-vrô*, *mevrouw*; (1232) *war*, *waar*, (3376) *verliesen*; (81) *Duitsch* (niet *Deutsch*); *döne* (1), *deun*, en nog eene menigte anderen, die wij kortheidshalve wel moeten voorbijgaan. Wij hebben bij voorkeur slechts die gekozen, welke het tegenwoordige *Hoogduitsch* of niet meer, of slechts in de werken van eenige dichters of prozaschrijvers, kenners der oude tale, bezit, terwijl de taal der beschaafde zamenleving dezelve verloren heeft; doch die bij onzen gemeensten landman nog dezelfde aandoeningen opwekken, als in het gemoed van den edelen Ridder der Middeleeuwen, tot het regt verstand van wiens taal de *Duitschers* volstrekt den *Hollandschen* tongval van het *Nederduitsch* dienen te kennen; terwijl deskundigen mij gezegd hebben, dat de overeenkomst met het *Boerenfriesch* althans niet minder groot is. Sommige woorden, zoo als *halsberge*, *degen* enz., die men nog bij MELIS STOKE vindt, zijn uit beide taaltakken verdwenen."

Nu volgt eene proeve over den WILLEM TELL van FR. VAN SCHILLER, in eene voorlezing van den Heer A. DOIJER, JZ. In dezelve wordt het gansche beroemde Tooneel- of Schouwspel van den grooten SCHILLER, doorgeloopen, deszelfs inhoud achtereenvolgend opgegeven, en telkens daar vertoefd, waar de redenaar aanleiding vond, om tot

(1) „ Vs. 8085."

„ *Sine leiche lûtent ubele, sine zuge di sint rot*,
„ *In vallent sine döne vil manigen helt tot*."

„ De Heer VON DER HAGEN vertaalt hier *döne* door *toonen*; doch dit meer afgetrokken denkbeeld lag waarschijnlijk niet in de ziel des dichters, die aan de zangwijzen (*deunen*) van den speelman dacht. Maar dit *Hollandsche* woord zal den *Duitschen Commentator* wel onbekend geweest zijn."

tot opheldering van 't geheel, of tot de ontvouwing van dichterlijke schoonheden, het een en andere aan- en op te merken, terwijl tot slot nog deze en gene aanmerking achter aan is medegedeeld. Men zal deze proeve, die *con amore* blijkt gesteld te zijn, met genoegen lezen.

Eene herinnering aan het tijdvak van FREDERIK HENDRIK, bijzonder met betrekking tot de Nederduitsche poëzij, behelzende eene voorlezing van den Hoogleeraar A. SIMONS, besluit het proza in dezen bundel. Zij is aangenaam, levendig, kort, en voegzaam volgt, onmiddelijk hierop, de verzameling van eenige dichtstukken, evenwel niet uit de eeuw van FREDERIK HENDRIK, maar uit onzen leeftijd, en ook van nu nog levende makers, van den Christelijken en ook van den Joodschen Godsdienst. De met Dichterlijke gaven wel begunstigde DA COSTA, heeft den togt uit *Babel* hier bezongen, en tot Zinspreuk gekozen: *De scepter zal van Juda niet wijken!*

Van wijlen den Heer J. W. VAN SONSBEECK vinden wij hier eene Cantate, tot Bruiloftszang, genoemd *De Huwelijks-avond*, op de Echtsverbindtenis van M. J. H. SCHORER, Pensionaris van *Middelburg*, en Mejufvrouw J. M. VAN DER BRANDE, en eene Elegie bij het zalig afsterven van Mevrouw S. J. OCKERSSE, Wed. VAN CITTERS, op den 21 Januarij 1794. Beide deze Dichtstukjes leveren bewijzen op, van des Dichters bekwaamheid, om naar de omstandigheden te dichten. In het eerste is vooral veel bevalligs, en het laatste ademt veel ernst.

Het aandoenlijk treurlied, dat hier op volgt, van den Rector E. EPKEMA, op het afsterven van CLARISSA MARIA WASSENBERGH, beminlijk Dochtertje van den Hoogleeraar te *Franeker*, was ons als eene oude bekende.

Van den jongen SERRURIER, Jur. Stud. ontvangen

gen wij hier een Dichtstukje, op het afsterven van den Hoogleeraar BORGER, dat het hart van den Leerling eere doet.

Het slot behelst eenige Dichtregelen, van den Kandidaat in de Regten J. N. VAN BRAAM, aan zijnen vriend R. DE MAREES VAN SWINDEREN, RZ. bij zijne promotie. Een waarlijk lief gelegenheids-vers.

Uit deze korte beschouwing, zal de lezer kunnen opmaken, dat dit deel niet in verscheidenheid maar ook niet in waarde, bij de vorige moet onderdoen.

Poëzij door Vrouwe KATHARINA WILHELMINA BILDERDIJK. *Te* Rotterdam, *bij* J. Immerzeel, Junior. 1820. *VIII en* 188 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : — : —

Eene lieve verzameling van Dichtstukken, van eene Vrouw, die waardig is door eenen man, die haar weet te schatten, zoo vereerend toegesproken, en bezongen te worden, als hier door haren Echtgenoot geschied is. Zij toont toch door dezelve op nieuw en voldingend, groote bekwaamheid te bezitten, in die *taal der Goden*, gelijk oorspronkelijke vernuften zich weleer soms gewoon waren uit te drukken, en waarvan haar geestvolle Gemaal, hier in vloeijende versen, met verrukking getuigt:

Neen, bij geen onzaalge wareld,
  Door geen daverende lof,
Schat men Dichtkunst op haar waarde:
  Ze is geen burger van dit stof.
Met den voet deze aard vertreden,
  Met het hoofd in de Englenrij,
Heel de ziel aan 't stof te ontrukken!
  Dit alleen is Poëzij.

Het Huwelijk en de bestemming der Vrouwen, zijn de eerste schoone Dichtstukken, welke hier de aandacht boeijen, en te schooner genoemd moeten worden, daar in dezelve de Vrouw tot Vrouwen spreekt, haar op hare roeping wijst, en het schoone der deugd en Godsvrucht op eene zachte wijze, in de taal van het gevoel, doet bemerken. Zoo voegt het best een' Vrouw tot haar geslacht te spreken, en 't manlijk oor wordt mede door zulk eene stem geroerd.

Nu volgen ettelijke losse Gedichten, over verschillende onderwerpen, die, hoe zeer onderscheiden, alle echter derzelver moeder waardig zijn. De Opschriften zijn: Nieuwjaarsnacht 1820. Herinnering. Moederlijke droefenis. Berusting in smart. Lenteregen Aan mijnen Egade, in *antwoord*. ARNIJN en ANALIEDE. Verjaarfeest. MELITTA's Grafschrift. Weldadigheid (*Aan een vriend.*) Eens Krijgsmans Afscheid. Opwekking. Christenmoed. JEZUS Opstanding. EVANDER en EONE, (*Romance*). Aan MINONA (*Naar het Hoogduitsch van* KOZEGARTEN). De verloren Zoon. Aan den Dood. Onderwerping. De Weduw bij het Overwinningsfeest. De Weduw. Nederlands eer hersteld, in *Wijnmaand* 1816. Had het aan ons gestaan, ARNIJN en ANALIEDE, vond men in dezen bundel niet; want alhoewel van Dichtroem niet ontbloot, steekt het in zachtheid en edel Christelijk gevoel, te zeer bij de andere af. Het slot van EVANDER en EONE, hadden wij ook gaarne anders gewenscht. Veel liever deelen wij althans eene proeve mede, uit een der andere fraaije Stukjes, hoe moeijelijk ook de keuze ons valt. Ons oog valt juist op deze Coupletten, uit dat aan MINONA, welke onze beminnelijke Jufferschap zeker met veel genoegen ook hier lezen zal.

Het

Het onbevlekt gemoed alleen
Stort ware schoonheid in ons wezen,
Al snellen jeugd en gaven heen;
Dit schoon heeft geen verval te vreezen.

Laat vrij der rozen inkarnaat
Verflensen op heur broze stengelen;
Die schoonheid, die uit deugd ontstaat,
Blijft steeds de lust van God en Engelen.

Versiert haar zoete lach uw mond,
En blinkt haar luister in uw trekken,
Dan zal uw uiterste avondstond
Noch aller hulde en eerbied wekken.

Straal' slechts haar kalmte u uit het oog,
Zoo zult gij nog aanbidlijk blijven,
(Hoe verr' zich 't leven rekken moog,)
Tot bloed en ademtocht verstijven.

Vervlieg' dan de onweêrhoudbre tijd;
En laat het vluchtig leven rollen:
Ja, laat hij, tot der dwazen spijt
En onherroeplijk, voorwaarts hollen!

Laat vrij een onbepeilbre zee
En jeugd en levenskracht verslinden:
Zij voert het stoflijk deel slechts meê,
Dat toch het speeltuig is der winden.

Ja, over 't stuivend golvenschuim
Zweeft 's menschen geest naar hooger sfeeren;
Daar zal hij in 't onmeetbaar ruim,
Op tijd en grafsteê triumfeeren.

't Gestarnte zinke in eeuwge nacht;
De tijd vermorsel' marmerbogen;
De ziel alleen trotseert zijn macht,
Met reinheids stralend kleed omtogen.

Bewaar die reinheid, dierbre maagd,
Waarbij geen schoonheid op kan wegen!
Zoo vriendschap mij om wenschen vraagt,
Dees zuster, heilwensch ademt zegen.

Hoe zoude ik dit uw hooggetij
Met zegenender wensch begroeten?
Hoe stormig ook het leven zij,
De deugd zal alle leed verzoeten.

ô Tracht naar wijsheid, tracht naar deugd?
Dees schenken rust en zielsgenoegen:
Ontvlucht de roekloosheên der jeugd,
Die 's levens avondstond vervroegen.

Sta willig wat vergânklijk is,
Sta af de dwaze vreugd van 't leven,
En zie, op wareldlijk gemis
Met kalmte, boven 't lot verheven.

Onttrek uw hart aan 't stof der aard:
Wat doet gij, dan naar luchtdamp grijpen!
Het goede alleen is zorgen waard,
Dit doet den mensch tot Engel rijpen.

Wij bedanken Mevrouw BILDERDIJK wel zeer, voor dit aangenaam geschenk van haren geest; en betuigen openlijk het bijzonder genoegen, dat ons deszelfs lezing verschafte. Haar kunstvermogen, vereenigd met een fijn gevoel voor Godsdienst, deugd en Vaderland, heeft ons gevoel opgewekt, en terwijl wel eens een traan het oog ontsprong, wegens den inhoud, verrukte ons, de schoone taal der edele Dichteres. Zij zal ons, hopen wij, nog meermalen op zulk heerlijk ooft voor den geest en het hart onthalen, maar bij voorkeur zich bepalen, bij het zachte en schoone, waarvoor zij of 't meest berekend schijnt, of ten minsten de heerlijkste gaven ontvangen heeft.

GEDICHTEN van A. C. W. STARING. *Eerste Stuk.* XVI en 164 *Bladzz.* en *Tweede Stuk* XII en 194 *Bladzz. Te* Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme, 1820. *In gr. 8vo. De prijs is te zamen f 7 : 4 : —*

'T Is niet voor 't eerst, dat de Heer STARING als Nederduitsch Dichter openlijk optreedt. „De Gedichten, welke ik, — dus berigt hij ons zelf, — hier den toegevenden Lezer waag aan te bieden, heb ik verzameld en uitgegeven, op dat dezelve *Mijne eerste proeven* in 1789, en mijne *Dichtoefening*, in 1791, aan het licht gekomen, zouden vervangen. Alles wat ik, van het mijne, in deze bladeren, niet verkoos te laten drukken, of herdrukken, hield ik voor onrijp, of geheel verwerpelijk." De hier bezongene onderwerpen zijn van eenen verschillenden aard, en dit is ook het geval met de uitvoering. Vooraan is een inhoud geplaatst, met zoodanige aanmerkingen, als dienen kunnen, tot eenige opheldering; onze ruimte laat echter niet toe, daar van ook zelfs een verkort afschrift te leveren. Hier komen *Verhalen* voor, *Gelegenheidsverzen*, *Zangstukken*, *Mengeldichten*, *Puntdichten*, *Brieven* en ook *Kerkgezangen* op Kerstijd, op 's Heilands *Geboorte*, op zijne *Opstanding*, en op zijne *Hemelvaart*, wij hebben er fraaije, maar ook middelmatige onder gevonden, en niet alles heeft ons even zeer voldaan. Meermalen hadden wij meerdere duidelijkheid en ook wel wat hooger vlugt gewenscht. Ernst en boert, wisselen hier elkander af, en, in het maken van *Puntdichten* vooral, zal men van STARING's bekwaamheid hier aangename proeven vinden. De kunstliefde en ook het vermogen daar-

 toe,

toe, aan den Opsteller toekennende, moeten wij evenwel verklaren, dat sommige onderwerpen hier met meer levendigheid hadden kunnen bezongen worden, en dat de stijl ook wel eens wat stroef ons is voorgekomen. Den lezer op eene proef willende onthalen, laten wij onze keus bepalen, door het jaargetijde, en nemen dus het volgende:

DE WINTER.

De Winter heeft, hoe grijs van kin,
Een kleur als melk en bloed!
Hij tafelt lang, schenkt naarstig in;
En 't maal bekomt hem goed.
Hij plant, hij delft, hij ploeg bij daag,
Vermand door sneeuw noch buldervlaag;
En trekt wel' eens, in jagersdragt,
Naar 't glinstrend bosch, ter avendwacht.

Als 't ijs den radden vloed houdt staan,
Voelt *hij* zijn kracht gesterkt;
Zijn schaatsen gonzen langs de baan,
Zijn hielen zijn gevlerkt!
Bevracht een aardig kind zijn slee,
Hij zwaait er als een veder meê,
En 't meisje tart, tot sneller vaart,
Haar speelnoot achter 't rinklend paard.

Zijn haardsteê lokt de jeugd bijeen;
Zij wemelt om zijn stoel.
Hij pleegt terwijl zijn oude leên,
En schatert in 't gejoel.
Een sprong in 't ronde mag hij wel,
Doch voegt zich liefst bij zang en spel;
Of kort den nacht met gul gejok,
En heeft geene ooren voor de klok.

Om-

Omsingle. 't West, met slibbe en plas,
Zijne ongenaakbre stulp,
De Tijd gaat met geen trager pas;
Dank zij der Muzen hulp!
Gemis wordt in genot verkeerd,
Als 't Oosten op zijn beurt regeert;
De vorst het grondloos pad bestraat,
En vriendschap weêr uit buren gaat.

Wie dan den Winter lastren meugt,
Kraait *gij* ons, na en voor,
Van Lenteblijheid, zomervreugd,
En Herfstvermaak aan 't oor?
Den Grijsaard zij, als eerbetoon,
Een krans van palm bij *ons* geboôn;
En klank van gouden snaren zweev'
Door 't feestgeroep: „De Winter leev'!

Ook deze proeve wekke den lust, ter beoefening van de schoone dichtkunst, meer en meer op!

FEEST ZANGEN voor het Koninklijke Huis. Door J. W. BUSSINGH, *Lid van het Koninklijk Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en schoone Kunsten enz. enz. enz. Te* Haarlem, *bij* A. Loosjes, Pz. 1817. 39 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : — : —

Toevallig zijn deze Feest-Gezangen, bij ons onder den grooten voorraad blijven liggen, en deze is de eenige reden, dat wij er tot nu toe, in dit ons Maandschrift, geene melding van gemaakt hebben. Wij haasten ons dan, om er met een woord van te gewagen. De Eerw. BUSSINGH, op den Nederlandschen Zangberg, reeds lang niet onvoordeelig bekend, verklaart dat de goedkeuring en toejuiching der meest bevoegde kunstregters, en bijzonder de vereerende bewijzen van welge-

vallen, met welke deze Dichtstukken, bij het Koninklijk Huis ontvangen zijn, hem hebben uitgelokt om dezelve het licht te doen zien. De Gelegenheids - Verzen hier geleverd, zijn drie in getal, namelijk: *ter 25 jarige Echtviering hunner Majesteiten, den Koning en Koningin der Nederlanden, — Ter geboorte van Z. K. H., den jonggeboren Heere Prinse van Orange en Nassau, aan zijne Koninklijke Hoogheid den Heere Kroonprinse van Orange en Nassau, en aan Z. M. den Koning der Nederlanden, met een afschrift van mijn Dichtstuk; ter geboorte van Z. K. H., den jonggeboren Heere Prinse van Orange en Nassau.*

Alle drie deze Zangen getuigen van des Eerw. Dichters bekwaamheid in het dichten, maar tevens van zijne hartelijke verkleefdheid, aan het geliefd Koninklijke Stamhuis der Nederlanden. Hartelijk vereenigen wij ons, met de vurige wenschen hier ontboezemd, en zeggen dus ook BUSSINGH na:

ô Beste, welbeminde Koning!
Leef, met Uw dierbre Gemalin.
Meer dan een helft der eeuw vereenigd door de min,
Gods almagt schrage Uw troon; zijn hoede omringe Uw woning,
En, blijve Uw Hof 't tafreel van 't beste huisgezin!

PROEVE eener Geneeskundige Plaatsbeschrijving (Topographie) der Stad Amsterdam, *door* C. J. NIEUWENHUIJS, *Med. en Chir. Doctor Lid van de Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en Toevoorzigt in Holland. Eerste Deel, XX en 446 Bladzz. Tweede Deel, X en 340 Bladzz. Derde Deel, XIV en 348 Bladzz.* en

en Vierde Deel, XX en 382 Bladz. Te Amsterdam, bij J. van der Heij, 1820. In gr. 8vo. De prijs is f 23: 10: —

Wij waagden ons dan (schreef de bekwame en werkzame NIEUWENHUIJS in de Voorrede,) aan eene geneeskundige plaatsbeschrijving (topographie) van onze Wereldstad, in hoop, dat het onze stadgenooten niet onaangenaam zijn zoude, wanneer wij hun de gevaarlijke, en veelal verborgene klippen, waarop hunne gezondheid zoo menigmaal schipbreuk geleden heeft, en dagelijks nog lijdt, ontdekken, en daarbij eenige bakens oprigten, om dezelve te kunnen vermijden. Ook geloofden wij onzen, inzonderheid jongeren, kunstgenooten geenen ondienst te doen, door hun de bronnen, waaruit zoo veel onheil voor hunne ongelukkige lijders voortspruit, die hunne beste pogingen zoo dikwerf verijdelen, of ten minste tegenwerken, aan te wijzen: terwijl wij van onze burgerlievende Overheid vertrouwen, dat zij slechts het verkeerde behoeve te kennen, om het te verbeteren, en het ons uit dien hoofde niet ten kwade zal duiden, wanneer wij, ten nutte van onzen natuur- ja, van onzen stadgenoot, eenige misbruiken met eene onbeschroomde openhartigheid in derzelver naaktheid aantoonen, niet met oogmerk om deze te gispen, maar blootelijk om daardoor voor onzen evenmensch nuttig te zijn."

„ Behalve het opgegeven doel, hadden wij nog een ander oogmerk, bij het vervaardigen dezer Geneeskundige Plaatsbeschrijving, voorgesteld, namelijk: om zoo wel onzen stad- en landgenoot, als ook den ons bezoekenden buitenlander te toonen, dat deze Hoofdstad, de verzamelplaats van geheel Europa, ja, van alle min of

of meer beschaafde werelddeelen, niet zoo ongezond is, als zij bij *in-* en *uitheemschen* doorgaans uitgekreten wordt; maar zelfs meenen wij proefondervindelijk bewezen te hebben, dat hier niet alleen minder menschen sterven, dan in de meeste andere groote steden, maar ook dat de ziekten hier, over het algemeen, niet zóo menigvuldig, noch hevig, en van eenen meer slependen aard zijn, zijnde ons vele *epidemiën*; waardoor andere steden ontvolkt worden, slechts bij naam bekend."

„Om ons voorgesteld plan het best uit te voeren, zal ons Werk in drie deelen ten voorschijn treden. Het eerste, voor ons liggende deel, is in vijf afdeelingen gesplitst, waarvan *de eerste* over de *ligging*, *inrigting*, *reiniging* zoo der stad, als derzelver grachten en woningen; over *spijs* en *drank*, in het bijzonder over de hoedanigheid van ons *drinkwater*, handelt. In de *tweede* afdeeling wordt over het *luchtgestel*, de *warmte* en *koude*, de *vochtigheid* en *droogte*, benevens de *winden* met derzelver veranderingen, en invloed op het gestel van den inwoner, opgespoord; terwijl de *derde* afdeeling, de *leefwijze*, de *zeden* en *gewoonten* van de Amsterdammers, en de *opvoeding* van derzelver jeugd vermeldt; de *vierde* de *bevolking*, de *huwelijken*, de *geboorte* en *sterfte* onzer stadgenooten berekent, en eindelijk de *vijfde*, met eene bijdrage over onze *geneeskundige inrigting*, het eerste deel zal besluiten. Onder de noodige, tot dit deel behoorende, tafels is er eene zeer naauwkeurig berekende *probabiliteits-tafel*, over den tijd van leven onzer burgeren, bijgevoegd."

„Het tweede, dit eerste onmiddellijk volgende, deel zal, in deszelfs *eerste* afdeeling, de *alhier heerschende ziekten*, met betrekking tot de jaargetijden in het algemeen, onderzoeken; in de

twee-

tweede elke ziekte in het bijzonder, zoo bij Christenen als Joden, nagaan; uit veertigjarige sterflijsten derzelver toe- en afneming berekenen, en de daartegen gewone geneeskundige behandelingen aanstippen: in de *derde* de *behandeling*, zoo als zij hier bij gevaarlijke zieken of stervenden plaats heeft, opgeven, en ten laatste in de *vierde*, den aard en de wijze, hoe de dooden alhier onder de aarde worden gebragt, getrouwelijk vermelden, en de daaruit voortkomende nadeelen aantoonen. In het derde en laatste deel zal beschreven worden: 1. De tegenwoordige toestand onzer behoeftigen, inzonderheid met betrekking tot hunne ongesteldheid, benevens een nieuw plan tot verbetering van onze armen inrigting zonder bedeeling, en met wering van alle bedelarij: 2. Eene beschrijving over den aard en de inrigtingen onzer arme gestichten, Gods-, zieken- en gevangenhuizen, enz."

„Ziedaar, geachte Lezer! eene taak, waarvoor wij — waarom zouden wij het niet openhartig bekennen? — eigenlijk niet berekend waren: *eensdeels*, omdat het ons aan den tijd ontbreekt; *anderdeels*, omdat wij geene genoegzame, maar integendeel zeer onvoldoende bouwstoffen daartoe voorhanden, en zoo verspreid vonden, dat wij dezelve met vele moeite en tijdsopoffering hebben kunnen bijeenbrengen, om een geheel te vormen. Van daar, dat onze weêrkundige waarnemingen onvolledig, de aanteekeningen der geborenen onnaauwkeurig en gebrekkig, de volkstellingen twijfelachtig, de sterflijsten onvolkomen zijn. Om deze en andere redenen konden wij derhalve ook niets meer, dan eene *proeve eener geneeskundige plaatsbeschrijving* (*topographie*) beloven: en voorwaar, het kind zoude reeds in de geboorte gesmoord geworden zijn, waren wij niet door hartelijke aanmoediging en mil-

wijzen, waar hij het een en ander, dat hij hier verkiest na te slaan, vinden kan; maar beter zou het geweest zijn, indien achter het vierde Deel een naauwkeurige bladwijzer gevoegd ware, daar dit werk toch voor eene doorgaande lezing minder geschikt schijnt, en eigenlijk niet geschreven is om te veraangenamen, maar om vele bijzonderheden ten aanzien van *Amsterdam*, te doen kennen, het goede maar ook de gebreken aan te wijzen, nuttige wenken te geven, en alzoo ook algemeen belangrijke waarschuwingen, en lessen te verschaffen, bijzonder ook ten aanzien van verschillende krankheden, behoed- en geneesmiddelen daar tegen, en ter bewaring en bevordering van den ligchamelijken welstand, waarvan ook voor de zedelijkheid zoo veel afhangt. De Heer NIEUWENHUIJS, weet zich met veel ernst en waardigheid uit te drukken, en weidt ook soms met vuur uit tegen verkeerde gewoonten, en jammerlijke misbruiken, of ten voordeele van nuttige inrigtingen, en heilzame middelen en verordeningen, welke, gelijk het gaat, maar al te dikwerf nog worden tegengewerkt, of uit onkunde of wegens tijdelijke inzigten.

Zeer sterk is de Heer NIEUWENHUIJS, bij voorbeeld, ingenomen, met het denkbeeld van eene *Nationale Armen-inrigting*; die den behoeftigen, in welken stand ook geplaatst, van den drukkenden last der armoede bevrijdt, door hem in iedere omstandigheid van zijn leven, waarin hij geplaatst kan worden, eene naar die omstandigheid geëvenredigde mate van arbeid te verschaffen, en daaraan eene toereikende verdienste van zijn bestaan te verbinden; inzonderheid indien zulks geschieden kan, zonder voor de overige standen der Maatschappij, tot een zoo drukkenden last te verstrekken, als er thans gedragen wordt, of ook de reeds bestaande neringen

en handteringen, te zeer te benadeelen. In de Inleiding voor het derde Deel, schreef hij:

„ Wij zullen nn, in dit Deel onzer *Geneeskundige Plaatsbeschrijving*, trachten te bewijzen: niet alleen, dat zoodanig eene *nationale* armen-inrigting voor ons geheele land bestaanbaar is, maar tevens aantoonen, dat dezelve met de in onze stad thans aanwezige armen-verzorging op zoodanig eene wijze in verband kan gebragt worden, dat daaruit, voor onze Stads-Financiën, en voor de Diaconiën, Gods-, wees- en armenhuizen, onder welke benaming wij dezelve ook zullen leeren kennen, onberekenbare voordeelen moeten voortspruiten, ja zelfs, dat, zonder zoodanig een algemeen *nationaal* armenbestuur, al onze Diaconiën en Godshuizen onvermijdelijk, in vervolg van tijd, zullen moeten te niet gaan."

„ Vermits nu tot zoodanig een onderzoek — zal het met die juistheid, als het belang der zaak vordert, plaats hebben — de noodige kennis van onze thans bestaande armen-inrigtingen, onder welke benaming die hier ook mogen voorkomen, vereischt wordt; zoo zullen wij onzen Lezer moeten verzoeken, voor dat wij tot hetzelve overgaan, om in ons gezelschap, met het daartoe noodige geduld, de schuilhoeken onzer armen op te sporen; onze Gods-, zieken-, armen- en weeshuizen te doorloopen; de wijze, waarop aan onze behoeftigen, armen en gebrekkigen bijstand en verzorging verleend wordt, te onderzoeken, en de voor- en nadeelen van deze manier van bedeeling te wikken en te wegen."

In het laatste Deel, leert NIEUWENHUIJS, dan ook ons de *Maatschappij van weldadigheid*, als zulk eene Nationale Armen-inrigting kennen, die over het geheele Land zich uitstrekkende, met alle Gemeente-, Stedelijke-,

en Godsdienstige Armen-besturen zich zoodanig vereenigt, dat deze allen, niet alleen voor het tegenwoordige blijven stand houden, maar, door vermindering in hunne uitgave en opruiming derzelver Armen, een voortdurend bestaan met luister kunnen voortzetten.

Hier mede dan zoo zeer ingenomen, bevreemdt het zeker niemand, dat NIEUWENHUIJS in dit werk, offchoon men het daar anders niet verwacht zoude hebben, daaraan ettelijke bladzijden heeft toegewijd. Over de Gevangenen en Gevangenissen, te *Amsterdam*, is, in de twaalfde Afdeeling, breedvoerig gehandeld. Tot slot dient een Aanhangsel, over de Policie, over de Hoogduitsche Opera, over de nieuwe Keuren betrekkelijk de belemmering van wegen en straten, enz. enz. gedeeltelijk ook tot verbetering en opheldering van het een en andere verstrekkende.

Met veel vrijmoedigheid heeft NIEUWENHUIJS zijn gevoelen gezegd, en de gebruiken en inrigtingen beoordeeld, zoo wel ten na- als ten voordeele. Hij voorzag dus ook zelf wel, dat hij geenen algemeenen bijval te verwachten had, maar dat ook in zijn geval het spreekwoord zou bevestigd worden: *Obsequium amicos, veritas odium parit.* Ondertusschen straalt in alles, zijne liefde tot de waarheid en zucht ter volmaking, helder door.

Onder het schrijven dezer beschouwing, is ons onder het oog gekomen, een Stukje, getiteld: *REGENTEN van het Aalmoesseniers-Weeshuis, aan de Edel Achtbare Heeren Burgemeesteren der Stad* Amsterdam. Waarvan het hoofddoel is, om eenige aanmerkingen, aan Heeren Burgemeesteren van *Amsterdam*, voor te dragen, welke genoemde Heeren Regenten gemeend

meend hebben te moeten maken, bij het lezen van het boven beschouwde werk van NIEUWENHUIJS, ten aanzien van de daar voorkomende opgave en beoordeelingen, aangaande het Aalmoesseniers-Weeshuis. Deze Heeren geven hierdoor aangename bewijzen, dat zij het gewigt van hunne verpligting als Regenten van het Aalmoesseniers-Weeshuis, en kennen en gevoelen, en dat het er hun waarlijk om te doen is, daaraan op de best mogelijke wijze in de gegevene omstandigheden te beantwoorden. Wij hebben ook zeer goed het waarachtige en belangrijke van eene en andere hier voorkomende aanmerking gevoeld, evenwel is het ons voorgekomen, dat deze en gene uitdrukking, het kenmerk draagt van ontevredenheid, over de wijze, waarop NIEUWENHUIJS zich ten hunnen opzigte heeft uitgelaten. Hadden Heeren Regenten den Heer NIEUWENHUIJS vooraf, op zijne aanvragen, ondersteund door een besluit van Burgemeesteren, eenigzins nader kunnen inlichten, en aldus in staat stellen, om met meer kennis van zaken in deze te schrijven, dan gelooven wij ware dit voorgekomen. De heilige zucht tot volmaking, beziele de harten van bekwame en verdienstelijke mannen meer en meer, Heeren Regenten mogen zich verblijden, over den zegen op hunne edelmoedige pogingen, en het goede oogmerk van den werkzamen NIEUWENHUIJS, worde bereikt!

Mijne LOTGEVALLEN ter Zee, en bedrijven op Batavia. *In Dienst der (voormalige) O. I. Comp. Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1819. *XII en* 208 *ladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : — : —

Neêrlands bezittingen in de Oost-Indië, zijn van te groote aangelegenheid, dan dat niet elk weldenkende daarin belang stellen, en gevolgelijk daarover gaarne het een en andere lezen zou. De eigenlijke Schrijver van deze berigten en aanmerkingen, die tien jaren op Batavia geweest is, heeft dit opstel, zoo als wij het voor ons hebben, in zijnen 75 jarigen ouderdom vervaardigd; daartoe overgehaald, door de herhaalde verzoeken van zijne kinderen en vrienden, terwijl hij door de gevolgen van jicht, een tijd lang, het huis genoodzaakt was te houden. Voordeelige aanzoeken te voren aan hem gedaan, om zijne verhalen mede te deelen, waren door hem afgewezen. Behalven de spelling en zinsnijding, waarop de Schrijver zich nimmer had toegelegd, is er, bij de uitgave, genoegzaam niets in veranderd, door den Uitgever. Het verhaal vangt aan met Mei 1757, en behelst zijne lotgevallen ter Zee, en zijne bedrijven op Batavia. De lezing is niet onaangenaam. De aandacht wordt wel levendig gehouden, verscheidene aanmerkingen zijn belangrijk, en het geheel hebben wij der uitgave waardig bevonden. Zulke beschrijvingen en reisverhalen, hebben in ons oog veel meer waarde, dan een aantal van Romans, waarvan vele het gemoed met overdrevene begrippen vervullen, en de menschen voor de vervulling hunner pligten minder geschikt, maar ook voor het ware genot van huisselijk geluk onvatbaar maken. Het groot onderscheid tusschen eene denkbeeldige en wezenlijke wereld moet vooral,

wij kunnen dit niet te dikwijls herhalen, voor oogen gehouden worden.

Te merkwaardig vinden wij het slot, om het hier niet af te schrijven. „ Ik heb wel oude Heeren op Batavia gesproken, die mij vertelden, dat een groote 100 jaren geleden, de Compagnie eene Loterij had zonder nieten, en dat men daaruit groote schatten konde trekken, maar dat daar door de Compagnie geen stand kon houden. Ik vroeg, of ik ook niet in die Loterij kon komen? waarop men mij vroeg: of ik ook vrienden had onder de Regering, en of ik ook mooi kon schrijven, nummers zetten en nullen maken? Ik zeide: dat ik niet veel meer kon schrijven, dan mijn' naam wel zetten; want dat ik nooit school had gelegen om 't Fransch of schrijven te leeren, daar mijn vader in Amsterdam op een kantoor was, en wij met ons vier kinderen in huis waren, waarvan ik de oudste was, en ik daarom ook was weggegaan om mijn fortuin te zoeken. Toen zeide die Heer tegen mij: als gij van uwe ouders spreekt, moet gij altijd zeggen: mijn Papa, en mijne Mama. Ik zeide: Mijn Heer! hoe kan ik dat zeggen van mijne ouders, daar mijn vader maar op een kantoor is. Het is goed voor rijke lui, Mijn Heer! dat de kinderen zeggen Papa en Mama; maar zijn dat dan allen rijkelui's kinderen, die hier op Batavia zijn? Wel neen, zeide die Heer, ik ken hier wel Heeren op Batavia, wier vaders in Holland ambachtslui zijn; want ik ken Batavia, om dat ik 51 jaar hier ben geweest. Ik zeide, Mijn Heer! ik neem UE. als een vader in mijn hart, help mij tot een klein fortuin. Hij wilde dat gaarne doen, zeide hij, maar ik moest dan ook naar zijnen raad hooren; 't welk ik beloofde. Toen werd mij de les voorgezegd, hoe hij zijn' leefregel gesteld had!"

„ Vooreerst 's morgens koffij of thee, bij het ontbijt. Dan, om 12 uren, 3 glaasjes Madera- of Mallega-wijn of een weinig vruchten."

„ 's Middags. met matig eten, een bierglas half wijn en half water."

„ Om 2 uren een slaapje, en om 4 uren thee."

„ Dan gaan wandelen, of, die een rijtuig heeft, uit rijden; en als men 's avonds op eene partij is, niet meer drinken dan eene halve flesch; hoewel 'er wel Heeren zijn, die op een avond 6 fleschen drinken; maar daar moet gij u niet aan storen, want die leven niet lang."

„ Hier bij heb ik mij bestendig gehouden, en goed bevonden. Doch er zijn er ook in het vaderland maar al te veel, die vroeg beginnen met de Genever, (die pest voor de jeugd!) en dan van één glaasje op twee komen, en zoo al verder. Dezulken hebben geen kans, om mijne jaren te bereiken; want zij zijn vóór dien tijd reeds verdronken, hoewel zonder water. — Zich voor den drank te wachten, en in alles God voor oogen te houden, zijn twee groote lessen, waar mede ik van mijne Lezers afscheid neem."

HANDLEIDING tot het schrijven van allerlei soorten van brieven, in regelen en voorbeelden. Naar den tweeden Druk. Uit het Hoogduitsch vertaald. Door W. G. REDDINGIUS, *Predikant te* Midlum (*in* Reiderland.). *Te* Winschoten, *bij* H. V. Huisingh, 1820. 200 *Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* 1 : — : —

De Eerw. W. G. REDDINGIUS heeft, in de hoop van hier door, vooral voor de Jeugd, nuttig te zijn, zich laten bewegen, om dit boekje, in de Hoog-

Hoogduitsche taal, bij J. THEILER, te *Weenen* uitgekomen, en ook reeds herdrukt, in het Nederduitsch over te zetten. Men kan dus nu voor één gulden, ook bij ons, brieven van gelukwensching, kennisgeving, rouwbeklag, uitnoodiging, aanbeveling, dankzegging, aanzoek, bestraffing, verontschuldiging, afscheid, negotie, enz. enz. leeren schrijven. Ook de *Minnebrieven* zijn hier niet vergeten. Het lijdt geen twijfel, of zeer velen hebben wel eenige handleiding in het briefschrijven noodig, en alzoo kan hun dit boekje ook van wezenlijken dienst zijn. Ondertusschen moet een Briefschrijver zijne eigene gedachten, gevoelens of begeerten uitdrukken, zal de wisseling van brieven regt doel treffen, en dan kenmerken zulke lettervruchten ook, eenigzins althans, den Schrijver. Daar deze Opstellen niet kwaad zijn, kan derzelver lezing nuttig wezen; men wachte zich maar van dezelve niet te misbruiken, en eenvoudige opregtheid worde nooit verdrongen door gemaaktheid en klanken!

De onderwijzende LANDMAN *met zijne Kinderen, in leerzame Gesprekken over den Landbouw en de Landhuishoudkunde; door* J. HAZEU, CZ. *Met Platen. Te Amsterdam, bij* ten Brink *en* de Vries, 1820. 224 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1: 10: —

De Heer HAZEU zegt, dit boekje bij zijne vele Kinderwerkjes te voegen, voor onze Landjeugd, om ook deze Kinderen, tot hunne toekomstige bedrijven, een boekje in handen te geven, waarmede zij, naar hij vertrouwt, zullen ingenomen zijn, omdat het handelt over zoodanige zaken, als

als hun dagelijks in het oog vallen, en daarenboven ook met eenige plaatjes voorzien is. De Inhoud, dien wij daarom hier afschrijven, leert de zaken nader kennen, waar over deze Gesprekken handelen.

„ *Eerste Gesprek.* Het nut en belang van den Landbouw. *Tweede Gesprek.* Over de woningen, Stallingen, Berg, Schuur en Moestuinen. *Derde Gesprek.* Over de Moesvruchten, en het nut der Boomgaarden. *Vierde Gesprek.* Over de Moesvruchten, en het nut der Boomgaarden. *Vijfde Gesprek.* Over de behandeling der Wei- en Hooilanden. *Zesde Gesprek.* Over het gebruik der Wei- en Hooilanden, en den Hooibouw. *Zevende Gesprek* Over de broeijing van het Hooi, en het gebruik van het verdere Stalvoeder. *Achtste Gesprek.* Over de soorten en eigenschappen der Runderbeesten; derzelver kweeking en verzorging. *Negende Gesprek.* Over het melken der Koeijen, en de Melkvruchten. *Tiende Gesprek.* Vervolg der Melkvruchten. *Elfde Gesprek.* Over de Schapen, derzelver nuttigheid en voortteling. *Twaalfde Gesprek.* Over de bijbedrijven van den Landman."

Dit Boekje is ons voorgekomen, aan het oogmerk vrij wel te voldoen; het verschaft eene voor Kinderen onderhoudende lezing, en wij gelooven dat men er, vooral ten platten lande, veel nut van zal kunnen trekken. Het is eene goede keuze, dat de Vader hier zijne Kinderen voorgesteld wordt zelf te onderrigten in het vak, waarin hij zelf werd opgeleid.

MEN-

MENGELWERK.

DE BESCHOUWING DER WELDADEN, IN DE JAARGETIJDEN VERSPREID; EEN TREFFENDE WENK, EN HEERLIJKE AANBEVELING TOT DE BEOEFENING DER DEUGD.

De tijd gaat heen, snelt voort op vleugelen des Adelaars, en wij bemerken hem alleen door zijn verlies. Dit leert ons de afwisseling der dingen, dit verkondigt ons onze vergankelijkheid, ja, hij gaat voort, keert nooit terug, laat den mensch, die zich niet ten algemeenen voordeele van hem bedient, beschaamd achter zich, ziet met eenen bespottelijken lach op hem neder, en zet zijnen togt ijlings voort. Sterveling! is u de tijd gegeven, om van denzelven ten voordeele uwer Maatschappij gebruik te maken, wel aan dan, bied hem uwe hand, hij zal u niet begeven; geef tevens uwe andere hand der reine hemelsche deugd, dan zult gij even snel als hij, u in oorden bevinden, waar de kille vorst uw bloed niet meer zal doen verstijven in de aderen, waar de verzengde warmte u niet meer krachteloos maakt, noch de ijsselijk rommelende donder, uwe ooren met schrik en verbazing treft, maar waar het altijd lente is, waar zich overal een lieflijk, een strelend lusthof, doormengeld met kristallijne Doolhoven, van duizende zilverschuimende beekjes met de aangenaamste schakeringen, aan uw gezuiverd oog opdoet. Hij zal u niet daarheen geleiden, waar gij als een kind van alles wat u omringt zult bewusteloos zijn, waar

de hitte der jeugdige verbeelding uw denkvermogen verwilderen, of de verstijvende ouderdom u krachteloos en tot denken ongeschikt zal maken; maar naar die plaatsen, waar uwe denkvermogens altoos in volle kracht blijven bloeijen, en niet door het zinnelijke afgetrokken, maar zoo hoog boven al het stoffelijke verheven, als nu vernederd zullen zijn. Maar, ô Stervelingı! biedt gij den tijd uwe hand, niet gebalzemd door de bevallige geur der deugd aan, hij neemt, offchoon met weerzin, offchoon met innig afgrijzen, haar echter aan, doch brengt u naar oorden, waar gij eeuwig zult wenschen nimmer geleid te zijn, naar streken waar een ellendig lot, schrik, vertwijfeling, wanhoop en de felste woede u wachten zullen; daar blijft u geen de minste hoop op eenen hertogt over, en even als het weêrlicht in eenen onweêrsnacht, door eene veel grootere duisternis dan het flikkrend licht, dat het verspreidde, wordt opgevolgd, zoo veel te akeliger wordt de flaauwe straal van hoop, door telle wanhoop, door uitzinnige woede afgewisseld. *Zie* daar! dit is juist een wenk voor ons, hoe wij ons met den tijd verbinden moeten. Ja hij roept ons, en brengt ons waar wij zelve willen zijn. ô Dat de keuze goed ware, hoe heilzaam zoude dit voor ons zijn! Zien wij maar niet op welke wegen wij wandelen, maar waarheen wij voort moeten, liefelijke wegen brengen toch niet altoos naar liefelijke plaatsen, akelige, niet altoos naar akelige verblijven. De Reiziger, die zich naar zijn Vaderland begeeft, ziet, niet naar den schoonsten, maar naar den korsten weg uit; de zucht om t'huis te zijn, heeft zoo zijn hart doordrongen, dat geen sombere weg hem afschrikken, geen bevallige hem vermaken kan; hij denkt alleen op het geen voor hem is en niet op het schoone, dat hem omringt; ja dikwijls ver-

verkiest hij den moeijelijken, doornigen en steilen weg, boven dien, welke met de schoonste roozen, met allerlei geurige bloemen, als met een tapijt overdekt is. Geen wonder! op eenen moeijelijken, is hij gehouden zich te haasten, doch op eenen aangenamen, zou hij moeten vreezen, door het bevallige verlokt, en van zijn wezenlijk doel afgetrokken te worden. Zoo inderdaad is het ook met ons, wij moeten niet over de lieflijkheid, maar over de kortheid van den weg bedacht zijn, de tijd gaat even snel voort. Wanneer wij ons nu op den weg, door verwondering over het bevallige en het weeldrige der wereld laten streelen en ophouden, zonder voort te gaan, gaat hij ons vooruit en wij zijn merkelijk ten achter; haasten wij ons liever onophoudelijk, zoo veel te eerder zijn we aan het gewenschte eindperk. — Hoe ras vertoont ons de tijd, bij het verdwijnen van de zwarte duisternis, het gepurperd gordijn, waar achter de zon krachtig uitgedost ten voorschijn treedt, hoe spoedig geleidt hij haar naar den spiegelenden oceaan, waarin zij schuil gaat, en plaats maakt voor de zilvere maan, en dan is een dag verloopen. Hoe spoedig rolt hij onzen aardbol om de zon, en een jaar is verstreken. Zoo wentelen dagen, jaren, eeuwen, in de eindelooze eeuwigheid voort, het wordt Lente, Zomer, Herfst en Winter; en, kondigde de verandering van het luchtgestel het ons niet aan, dikwijls zouden wij er onbewust van zijn. Dan, ook de weldaden die de goede Schepper, over al het geschapene, in alle jaargetijden verspreidt, geven ons eenen anderen niet min gewigtigen wenk om den tijd voor ons nuttig en heilzaam te maken; doorloopen wij dan dezelve, leeren wij hunne werkdadige uitwerkselen kennen, dan zullen wij

tel-

telkens ruime stoffen vinden, om met den schoone Lierdichter aan te heffen:

„ ô Hoe groot zijn uwe daden,
„ God Jehovah, ô hoe groot!
„ Gij hebt met wijs beleid die allen goed geschapen
„ Het gansche wereldrond is vol van uwe schatten."

Dan zullen wij erkennen, dat hij de eerste oorzaak is van alles wat bestaat, die tallooze starren, als zoo vele Zeeën van vuur, in welker menigte wij ons als in een doolhof van zonnen verliezen, die tallooze starren als lichten voor planeetstelsels vormde; haar eenen altoos durenden loop, en gelijkstandige beweging indrukte, dat hij koude en warmte, sneeuw en regen, onweder en zonlicht geeft; en dit alles tot voordeel van zijne schepselen, ja zelfs van hen, die zijne grootheid en bestaan baldadig durven in twijfel trekken.

Wij treden, wanneer de zon ons met hare koesterende stralen meer regtlijnig nadert, en de dagen in licht toenemen, in de Lente. Dan wordt er eene zachte warmte in het luchtgestel gevoeld, dan verdwijnt de blanke sneeuw van de velden, en wordt verwisseld met een het oog streelend grastapijt; de ijsklomp die het water stremde, wordt ontbonden, en het vischje speelt dartlend in 't golvend nat, een zachte regen bevochtigt den grond, om het zaad in zijnen ruimen schoot gespreid te doorweken, het welk door de zoele warmte in beweging gebragt, zijne zaadvezeltjes al dieper en dieper in den grond schiet; en eindelijk zijnen top trotschelijk boven de oppervlakte verheft, en zich omzigtig aan de zachte lucht blootstelt. De teedere boomknopjes door de koude verstijfd, kunnen nu in

de warmte het voedend ſap uit den grond opvangen, en doen de bladeren in het rijk der natuur hervoort treden, welke even als uit eene gevangenis uitbreken, hare ſchillen als kluisters wegwerpen, en een helder doorſchijnend groen aan het oog vertoonen. De bloemknopjes ontwikkelen zich in witte en veelkleurige bladeren, en herſcheppen den boomgaard in eenen vermakelijken bloemtuin; de bloemen welke het zaad omzwachtelen, verlustigen ons gezigt door de bevallige ſchoonheid, door de luistervolle verſcheidenheid van hare kleur, en verſpreiden rondom zich eene balzemende geur; de vogelen komen lustig ten voorſchijn, zij zingen, zij loven met heerlijke en onnavolgbare ſtemmetjes, in de vrije en onbewolkte lucht, of in het digte weeldrig geboomte, den grooten Schepper der natuur; zij lokken, ja, zij roepen den denkenden bewooner der natuur tot zich, alwaar deze geſtreeld en bijna in verrukking gebragt wordt; terwijl eene zucht van dankbaar gevoel zijnen boezem ontglipt, welke op golvende luchtwolkjes voortgeſtuwd, op het altaar des Eeuwigen wordt opgedragen. Hoe wemelen zij door elkander, om bouwſtoffen voor hunne nesten op te zamelen, hoe ijverig zijn zij bezig om dezelve kunſtig zamen te vlechten, en voor verwoesting te beſchermen; hoe dartelend genieten zij de wellust der natuur, hoe blijmoedig en vrolijk kweeken zij hare jongen op. De runderen gedurende den winter in den ſtal opgeſloten, komen blijmoedig op het land, ſnuiven den geurigen lentewaſem gretig in, en dartelen en huppelen op het keurig veldtapijt. Nu wordt alles herlevendigd, nu ſchijnt overal eene nieuwe ſchikking te ontſtaan, en eenen onbekenden luister aan te nemen. O hoe ſchoon en niet min bevallig,

ſchil-

ſchildert ons SALOMO de lente, in zijne Liefdezangen:

„ De winter is over!
De regen voorbij,
Men ziet reeds de bloemtjes,
Verſieren het veld;
Nu nadert de lente,
De zangtijd genaakt.
Hoort hoe in de beemden,
De tortelduif kirt.
De vijgeboom heeft reeds
Zijn vijgjens gevormd,
De bloesſem der druiven,
Verſpreidt reeds haar geur."

Nu wordt het menschlijk hart vervrolijkt, en tot werkzaamheid aangezet, allen worden door het geheiligd lentevuur ontvlamd, kinderen dartelen in onſchuldige vreugde, aan de zijde hunner ouderen, in het koesterend zonlicht, de jongeling, en zij van den midden-leeftijd wandelen dagelijks, na den afloop hunner bezigheden, in de ſchaduw van den dag, en telkens zien zij, hoe verre de natuur in hare verbazende ſcheppingskracht gevorderd is. Ieder pas uitgeloopen bladje, ieder nieuw uitkomend bloempje verrast hun oog, vervrolijkt hun gezigt met éénen opgeruimden lach, terwijl het niet minder hun hart de godvereerendſte denkbeelden inboezemt, dat de Schepper zich niet aan de natuur onttrekt, dat hij ſteeds haar Vader, ſteeds haar Verzorger blijft. De ſtokoude Grijsaard komt uit het hoekje van den haard, waar hij reeds ongeduldig den dood afwachtte, op zijnen ſtok waggelend aanſtappen, verlustigt zich in de zoele warmte, en wenscht, daar hij zijnen hoogen ouderdom vergeet,

zoo al niet langer, zeker toch nog eenige maanden te leven; in deze dagen herkrijgen de zwakken hunne kracht, de zieken hunne gezondheid, terwijl ieder, die een welgeplaatst hart in zijnen boezem omdraagt, ſteeds grooter in deugd en Godsdienstliefde wordt.

Zoo treden wij dan blijmoedig den zomer in, wanneer de warmte zich nog ſterker verdubbelt; de zon vertoont zich dan bijna boven ons hoofd, en laat haast geen ſchaduw over, hare nabijheid doet ons bijna onafgebroken in het ſtreelend genot van haar licht deelen; zij ſchijnt ons niet te willen verlaten, en deelt geheel en al in ons genoegen, zij gaat met weerzin, met eenen langzamen tred in het westen ſchuil, en laat nog een geruimen tijd eenen gepurperden gloed achter zich. „ Maar ginds komt de magtige Koninginne van den dag, al juichende weder in het oosten aan: de afnemende wolken, het tintelend azuur, en de rand der bergen, door gloeijend goud verlicht, ſtrekken tot blijde getuigen, hoe gaarne, hoe ſpoedig zij ons nadert. De glinſterende ſtroom, door u gelouterd, ſpeelt in vrolijke kronkelingen door de beemden; de vervaarlijke ſteilte, wier zwarte ſchaduwe zich zoo ijslijk over den vloed verſpreidt, vermindert zelfs op uwe wederkomst, de woestenij gevoelt eene wilde vreugd door haar geheel droefgeestig gebied, de ruwe overblijfſelen van geſloopte gebouwen glinſteren, en het zilte diep, van de kruin eens ſpitſen ſtrandheuvels beſchouwd, verſpreidt in onophoudelijke beweging ſpelende flikkering, tot aan de verſte oevers van den blaauwen horizon." (1)

Zoo lieflijk vertoont zich de zon, bij hare opkomst in den zomer, zij gaat naar het zuiden, en

(1) THOMSON.

en verspreidt eene bijna ondragelijke hitte. Maakt deze ons op den middag loom, de afwisselende koelte van den avond verkwikt ons des te meer, onder het wandelen in het lommerrijk geboomte, of langs de groene boorden der kronkelende rivieren, of kabbelende beekjes, waar zich de zilvere maan duizendmaal spiegelt. Dan verheft zich de ziel naar boven, en de bespiegelende mensch, is vervuld met de verhevenste gedachten over de onbeperkte liefde des Alzegenaars. Hier toe ontslaat elk zich van zijnen arbeid, terwijl de lettervriend het stof van kamergeleerdheid afschuddende, zich in natuurbeschouwingen verlustigt, en zoo de hitte van den dag ontweken, eene verkwikkende koelte schept. Na drooge oostenwinden, zien wij dat de weldadige God, eene rij van donkere wolken, als een gordijn over de zoele aarde verspreidt. Het wordt al langer hoe donkerder, en de geheele lucht wordt zwart van wolken, welke zich van alle kanten op een pakken, en elkanderen dreigen te verwoesten; de lucht is drukkend benaauwd, en vermengelt in ons hart angstvallige en verhevene gedachten. In de verte ziet men reeds eenige druppelen vallen, welke ons al digter naderen, en ons wenken om eene veilige beschutting te zoeken. Terwijl de wolken tegen elkander beginnen aan te druischen, worden de vallende druppelen door het weerlicht gevolgd, hetwelk nu en dan door eenen donderslag afgewisseld wordt. Het onweder komt nader en men hoort den donder steeds prachtiger rollen, nu verspreidt zich overal door de laagte der wolken eene stikdonkere duisternis, welke telkens door den bliksem en het weerlicht verhelderd wordt, maar die eene nog veel akeliger duisternis achter zich laten; zodat het schijnt, dat de Goddelijke luister zijnen zetel in donkerheid gevestigd heeft. Het onweder neemt

toe in woede; en begint verwoesting aan te rigten, het doet de aarde daveren. De donder ratelt door de bergen en splijt ze van een, terwijl deze door hunne echo eenen nog vreesselijkeren weêrklank geven; de bliksem en donder snellen en vliegen door de lucht in 't rond, en beroeren dezelve. Alle Elementen zijn in beweging, en in eenen hevigen strijd, de hemel wordt door den gloed des bliksems ontbonden, en schijnt rijp voor zijnen ondergang; de donder rolt door de bosschen, ontbladert ze en rukt den de eeuwigheid trotserenden eik met zijnen wortel uit den grond; hij rolt over de vlakte, naar de woningen der menschen, slaat in torens en in prachtige gebouwen, zet alles in vuur en vlam, en de verwoesting wordt algemeen. Welk een verheven, maar tevens angstvallig en schrikkelijk gezigt voor den mensch! Nu is men omgeven door eene zwarte donkerheid, men kan geen enkel voorwerp onderkennen, dan ziet men de lucht van een splijten. Men meent tot in den hemel zelf te zien, terwijl daar, door den bliksem, eenen weg tot ons gebaand wordt, en daarop is weder alles duisternis. Nu wordt men de vlammen soms van molens, torens, en van geheele dorpen gewaar, de brandklok luidt, alles is in verwarring, elk vol vrees, de schrik algemeen; dan weder hoort men het gekraak, het gedreun van den groven brommenden donder, die, zoo ver het oor hem kan volgen, al rommelende daarhenen rolt. — Ondertusschen ontlasten zich de wolken, en overal vallen de dikste stortregens, die den dorstenden grond mildadig drenken. Vervolgens wordt de lucht dunner, de wolken verliezen hare kracht, terwijl de donder zich nu en dan slechts flaauwelijk in de verte laat hooren. Eindelijk herneemt de lucht hare luisterrijke helderheid, en de zon, die als van schrik verdwenen was, komt zich al

langs zoo meer vertoonen, terwijl zij minzaam op den gevochtigden grond, op de rookende velden en beemden, op het verfrischte aardrijk nederziet. Nu is alles verkwikt, alles weder op nieuw verlevendigd, en spreidt grootsche majesteit ten toon. O Hoe heerlijk, hoe uitmuntend is dit jaargetijde! Al wandelende zien wij den winter-voorraad welig bloeijen en groeijen, de vruchtboomen gaan bezwaard, en hunne beladene takken hangen over, tot op den grond; onafzienbare graanvelden golven van goudgele koornaren op gebogen halmen; zoo verre onze oogen reiken, zien wij schoonkleurige zaailanden, en donkergroene bosschen, die zich in het water spiegelen. De landman is vol ijver bezig, en ofschoon bijna onder de hitte van de zon, onder de zwaarte van zijne werkzaamheden bezwijkende, verzamelt hij, onder het streelend gezang zijner landliederen, den welgelukten oogst; zijne verzamelplaatsen zijn opgevuld, en, wanneer hij zich 's avonds van de zijnen omringd ziet, heerscht er onder hen eene vreugde en vrolijkheid, welke geene gekunstelde vertooning van stedelijke beschaving oplevert, maar den stempel van bevallige onschuld en eenvoudigheid op haar voorhoofd draagt; ja zij verheugen zich meer over de vruchten van het land, dan de rijke stadbewoner over het schitterend goud, uit de bergen van *Peru*.

Dan, voor dit heerlijk tooneel, wordt haast een gordijn getrokken, bij het gedurig toenemen van den nacht nadert ons de herfsttijd, terwijl de zon zich meer en meer van ons verwijdert. In zijn begin is nog alles op het land werkzaam, maar dit heeft al ras een einde, de lucht vertoont zich minder helder, dan voor eenigen tijd. Sommige dagen onderscheiden zich nog wel door warmte en lieflijkheid, maar worden echter afgewisseld door gure ochtenden en avonden; hei-

lere dagen komen er nog wel, maar waartoe? om afscheid te nemen. De nederhangende vruchtboomen verschaffen nog wel een genoeglijk gezigt, doch de uitgewasemde bladeren zijn geelachtig; terwijl de koude mist van éénen nacht ze doet afvallen, en eene sombere vertooning oplevert. De boomen, nog onlangs ondoorzienlijk, staan nu kaal en doorzigtig, wel eer zoo schoon, zoo groen, nu vaal en grijs, nog even te voren fluisde het zoele avondwindje zoet speelend door de boomen, nu is er een schor en dof geruisch in het woud. De bloemen laten hare bladeren vallen, en weg is de schoone veelkleurigheid uit het bloemperk; de trekvogels gaan heen en zoeken naar warmere gewesten, het klein gedierte sterft, of betrekt zijne winterverblijven. Van dag tot dag wordt de schepping ruwer, en regen en storm algemeener, deze steekt zijn hoofd op in 't noordwesten, en neemt ieder oogenblik in kracht toe, hij buldert over den oceaan, brengt dit geweldig, ik zou haast zeggen ontembaar, element in beroering, en schijnt het bijna met de lage wolkenrij te vermengen; uit het westen en oosten, uit het zuiden en noorden, stormt de orkaan tegen zich zelf aan, en alles wordt met eenen gewissen ondergang bedreigd. De zeeman ziet wanhopend zijnen dood voor oogen, nu wordt hij gevoerd tot aan de wolken, dan ploft hij neder in den ijsselijken afgrond, de storm teistert het schip, slingert het heen en weder, en verbrijselt alles in zijne vaart. Hij trekt over naar het land, en rigt aldaar niet minder onheilen aan, de boomen worden ontworteld, gebouwen omver geslagen, de wateren buiten de gewone oevers gedreven, en schrik en verbazing is zigtbaar bij zulk eene vertooning. Dit alles maakt, om het donker vooruitzigt dat het geeft, vooral aan angstvalligen en bejaarden, die be-

vreesd zijn dat de natuur voor hen niet meer herleven zal, eenen beklemden, eenen zwaarmoedigen indruk.

Intusschen is alles in de Stad in volle beweging, elk voorziet zich van Winter-voorraad, om de algemeene koude te trotseren, dit verschaft aan velen de noodige bezigheid, en dus een middel van bestaan; en ook hier is elk gedrongen, om de stem der natuur, die door de geheele schepping heen roept: „De Heer verzorgt alles met welbehagen," te beantwoorden: „Ja de Heer is goed, in alle zijne handelingen weldadig."

Eindelijk worden koude en duisternis de heerschende partij, en wij vinden ons verplaatst in den winter. De zon steeds laag blijvende dreigt ons geheel te verlaten, overal verspreidt zich, door de logge nevels, eene graauwe donkerheid; terwijl de sherpende koude al hooger rijst. Eindelijk stremt de dunne vloeistof, en de wateren worden met eene stijve oppervlakte bedekt. Nu is de scheepvaart gestremd, de wimpelen wapperen niet meer op het spiegelend nat, het water verschaft geen onaardig landgezigt, daar alles met tenten voorzien is, en de opstijgende rook aldaar eene Dorpsvertooning geeft; eene menigte wemelt, en dartelt en vliegt, ik zou haast zeggen, op ijzere vleugelen, over den gladden waterplas. De dampen, die door de koude aan een kleven, vallen in donzige vlokken daar neder, en bedekken de vlakte met een rein wit kleed, het welk des nachts, bij helder maanlicht, de heerlijkste weerkaatsing geeft, en geen minder genoegen, dan algemeene nuttigheid verschaft; waarin wij de goede voorzienigheid des Allerhoogsten voor het geschapene kunnen erkennen, die in alle werken der natuur zich steeds als den Almagtigen, altoos als den Albestuurder vertoont. Ook dit gevoelde DAVID, toen hij zong:

„ Hij

„ Hij geeft zijn sneeuw als wolle,
Strooit den regen als stuivend asch;
Werpt zijn ijs daar heen als stukken
Wie bestaat voor zijne koude?
Geeft hij weer bevel zij smelten:
Blaast zijn wind het water vloeit."

De treurige natuur schijnt nu te slapen, en de mensch is gehouden zijn vermaak elders te zoeken. De behoeftige wordt geprangd door koude en gebrek, zit huiverig en bevend in zijne ledige woning, en aan de verstijvende koude ten prooi gegeven, is hij van al het aangename verstoken; hij daar en tegen die hier niet door gedrukt wordt, deelt in genoegens, in andere saisoenen niet zoo gemeen. Offschoon de lange winteravonden voor hun, die zich aan den huisselijken arbeid en de beoefening des verstands niet gewennen kunnen, vervelend mogten zijn, zij geven echter aan arbeidzame menschen en lettervrienden, de schoonste gelegenheid, om hunne ligchaams krachten te vermeerderen, hunne geestvermogens uit te breiden en te volmaken, en verspreiden dus een waar en algemeen genoegen. Dan gaat de huisselijke bezigheid geredelijk voort; op het altaar van Minerva worden, door hare vurige vereerders, de gewigtigste offers opgedragen. Zulke avonden brengen huisgenooten in den gezelligen vriendenkring aan den haard, waar nu der vriendschap een tempel gebouwd wordt, bijeen, en offschoon van buiten overal naarheid en verwoesting heerscht, van binnen verspreidt de lieflijke harmonie, alom hare beminnelijke stralen. — Zodra de dagen eenigzins in lengte toenemen, bespeurt men dat men reeds gunstiger tijden nadert, men maakt zich dan alom gereed om de lente blijmoedig in te treden, en zoo heeft een jaar zijn loop voleind.

Zie daar eenige weldaden, die de Schepper als uit gulde hoornen in het rijk der natuur uitstort,

in een algemeen overzigt voorgesteld. Roept niet jeder dag ons toe, dat God regeert? verkondigt ons niet elke natuurbeschouwing, dat hij steeds voor ons zorgt? Welk eene treffende wenk! welk eene heerlijke aanbeveling, om den tijd nuttig door te brengen! Beschouwen wij altijd de Goddelijke werken uit het regte oogpunt, om daardoor welgevormde menschen te worden: immers is Hij het niet, die dit alles zoo heerlijk gemaakt heeft? die, in den loop van zoovele eeuwen, alles heeft in stand gehouden, die nog nimmer den weldenkenden reden tot klagten, maar altijd stof tot bewondering gegeven heeft? Moet het ons niet tot reine deugd, tot ware dankbaarheid aanvuren, dat wij, offchoon bewoners van een der kleinste stukken van het Heelal, zoo uitnemend verzorgd worden? Zouden wij iemand kunnen haten, daar wij allen van God bemind worden? zouden wij iemand zijnen welstand kunnen misgunnen, daar wij alle onze goederen uit zijne hand ontvangen? Neen, verre zij van ons dit alles verwijderd! Altoos ons hart gesloten, voor zulke der menschheid onteerende denkbeelden! Beijveren wij ons veelmeer om weldaden rondom ons te verspreiden, om in ieders hart edele denkbeelden van God en zijne werken te planten; dan zullen wij het plan dat God zich voorstelde volbrengen, juist dan alleen zal wezenlijk geluk zich in ons midden vereenigen, en het leven de rijkste bron van zegen voor ons zijn. Het is in dit standpunt, waarin wij, door eene ijverige beschouwing der werken, der dagelijksche afwisselingen van de natuur, door eene eerbiedige bewondering van dezelve geplaatst worden. Juist dan worden wij groot, wanneer wij daaruit onze nietigheid leeren kennen. Hoe weinig toch zijn wij in staat door onze krachten voort te brengen, hoe trotschelijk verheffen wij ons hoofd, wanneer wij, na verloop van vele jaren, met verspilling van kostbare schatten ten

kos-

poste van vele krachten, een grootsch paleis of eene prachtige Stad gesticht hebben! Hoe dikwijls klinkt die taal in ons hart: is dit niet het groote Babel, dat ik gebouwd heb? Maar hoe spoedig verdwijnt die zelfsverheffing, wanneer wij onze gedachten vestigen op de werken van den Almagtigen, die door één magtwoord duizende planeetstelsels vormde, en in den rei der zonnen plaatste. Wee ons! wanneer wij ons boven de menschheid verheffen, de wegen des Allerhoogsten beloeren, en zijne handelingen naar de maatstaf van ons kortzigtig brein willen afmeten! Wat zouden de groote geleerden van onzen tijd, die reeds zulke aanmerkelijke vorderingen in natuurkundige wetenschappen gemaakt hebben, die den loopkring der aarde juist bepalen, bekend zijn met de wetten, waar naar zich de planeten rigten; wat zouden zij antwoorden, wanneer de Almagtige hun stellig afvroeg: wat is de grondslag van alle uwe stelsels? wat is de oorzaak der bewegings en aantrekkingskracht? ja, waar bevondt gij u, toen ik dit alles het bestaan gaf? waart gij mijn hulp en raadgever? Zeer zeker zouden zij zwijgen en beschaamd staan. O Gij, die den Allerhoogsten voor uwe vierschaar daagt, die u verzet tegen zijn alwijs bestier, weet gij wel waar de dageraad vertoeft? zal zij op uw bevel zoo prachtig, zoo bevallig, zoo gepurperd ten voorschijn treden, als zij dagelijks zich aan de oosterkimmen vertoont? Kunt gij het licht in zijnen loop stuiten? kunt gij hitte of koude bevel geven? Moet gij niet het nut erkennen, dat daardoor bewerkt wordt? Worden niet juist daardoor zoo vele duizenden, zoo vele millioenen onderhouden, en gij zoudt ontevreden zijn over uw bestaan? Neen! verban deze gedachten, en onderwerp u veeleer. Zoude hij, die het diertje, dat gij met uwe oogen niet zien kunt, met onberekenbare liefde in stand houdt, met geslotene oogen voor

uwen welstand zorgen? Welaan, onderwerp u aan zijne liefderijke zorg en bescherming, wij zullen u volgen, wij willen ons gezamenlijk met u in het rijk der schepping begeven, steeds zullen wij ons verlustigen. Slechts met flaauwe trekken hebben wij het heerlijk schilderij van Gods liefde in de natuur opgehangen, gaan wij nu zelve de werken beschouwen, overal zal Goddelijke majesteit schitteren. Dat wij daar toe geen oogenblik vruchteloos laten voorbij gaan, elke verzuimde gelegenheid is veel verloren, en wee ons, zoo wij den tijd moeten terugwenschen. Beginnen wij van dit oogenblik des avonds te berekenen, of de verloopen dag waardig is, onder onze levensdagen geteld te worden? Dat ieder dag, door het beoefenen der schoone deugd gekenmerkt zij. Zij mag nu eens miskend, gelasterd, verguisd worden, zeker zal dezelve op 't laatst heerlijk zegepralen en met een glans schitteren, die haren verachter verblindt. Ja edele deugd! gij vermaakt ons, gij hindert nergens, gij gaat veilig met ons over den weg, gij schenkt ons kalme rust in onze woningen, gij schittert wanneer wij met braven verkeeren, en gij verliest uwen gloed niet, offschoon wij midden onder uwe haters zijn! Welnu dan, wij streven welgemoed het schoone pad, der deugd gewijd, op en maken ons gereed, in haren tempel, eeuwige onvergankelijke offers op te dragen.

J. H. S.

OVER HET MEDELIJDEN MET DE DIEREN.

Hoe komt het, dat in onzen tijd, waarin zoo veel van de regten der menschen gesproken wordt, de regten der dieren, en de pligten, die de menschen jegens deze hunne medeschepselen hebben, zoo weinig in aanmerking komen? Het is bekend, dat

lat HERDER en andere groote Mannen veel schoons over dit onderwerp gezegd hebben; maar deze schriften komen te zeldzaam in handen van het Publiek, zelfs van het beschaafd, dan dat men hiervan in het algemeen veel uitwerking zou kunnen verwachten; en het was dus een verdienstelijk werk, wanneer een onzer meest geachtste Schrijvers over dit onderwerp iets opstelde, en de aandacht daarop vestigen wilde. Juist in onzen tijd, waarin van de vaststelling van regten en pligten, van de afschaffing der tirannie en willekeur van allerlei soort, zoo veel gesproken wordt, juist in dezen tijd, zoude men denken, dat de menschen zeer genegen waren, om een goed woord hier over te hooren, en te behartigen, inzonderheid moest in onze scholen dit onderwerp meer behandeld worden. Welk een schoonen invloed zou het op het gevoelig hart der kinderen hebben, als men zich meer toeleide, om hen meer liefde en medelijden met de Dieren in te boezemen! Hoe zeer zou hierdoor zelfs de moraliteit niet bevorderd worden! Want, wat is wel de hoofdoorzaak van de meeste ondeugden en misdaden? Zeer zeker de ruwheid en gevoelloosheid der harten; een mensch toch van een fijn gevoel en zacht karakter, zal zelden tot grove wandaden vervallen. Maar wat was meer geschikt, om het hart en karakter der kinderen voor zachtmoedigheid vatbaar te maken, dan wanneer men hen leerde, dat het pligtmatig is, ook jegens Dieren, liefde en medelijden uit te oefenen? Wie de Dieren bemint, heeft ook zeker de menschen lief, tot welke hij in eene veel naauwere betrekking staat, en de menschenliefde is immers de bron van alle deugden.

Welk eene schoone teekening geeft ons HERDER, van de liefde der Hindoo's jegens de Die-

 ren,

ren, hoe heerlijk schildert hij ons het zacht karakter van dit volk, dat zijne liefde en gehechtheid zelfs tot levenlooze dingen uitstrekt, die aan hetzelve van kindsbeen af dierbaar geworden zijn. Dit volk mag, gelijk bekend is, geene Dieren dooden, en zou deze wet niet wel de oorzaak zijn van het zacht karakter van dit volk? Wij zien immers, dat menschen, wier werk het is Dieren te dooden, jagers, b. v. en slagters, veelal harder en gevoelloozer zijn, dan andere menschen.

Wij weten, uit de Geschiedenis en onze eigene ondervinding, dat menschen, die in hunne kindschheid vermaak schepten, om Dieren te kwellen, meestal in rijpere jaren wreede en booze lieden wierden, en dat de Atheners eens een knaap ter dood veroordeelden, om dat hij een kwartel de oogen uitgestoken had. Men leere den kinderen de Dieren te beminnen, en men zal daardoor dikwijls meer goeds uitwerken, dan door al het koude prediken ooit geschieden kan. Ik herinner mij nog steeds levendig, welk eenen diepen indruk het verhaal van RAF van een krulhond, die zijn Heer wilde te kennen geven, dat hij zijn geld verloren had, en door zijn Heer voor dol gehouden en doodgeschoten werd, in mijne kindschheid op mij maakte. Met tranen in de oogen, las ik deze Anekdote wel tienmaal, en mijn kinderlijk hart was overtuigd, dat dit Dier moest voortleven en beloond worden, al zou onze lieve Heer ten zijnen opzigte eene uitzondering maken.

Deze aanmerking diene slechts ten bewijze, hoe vatbaar kinderen voor iets van dien aard zijn, en hoe ligt het is, het goede zaad in hun hart te strooijen.

OVER

OVER ALI, BASSA VAN JANINA.

De Engelschman SMITH, geeft ons van dezen gesselijken man, die tegenwoordig door sluwid, list en tegenwoordigheid van geest, zich aarschijnlijk zal weten te redden uit de gevaarke omstandigheden, waarin hij verkeert, eene ekening, die, en voor den zielkundigen en voor n waarnemer der geschiedenis van onzen tijd, oogst merkwaardig is.

„ De meeste menschen, — zegt de Heer ITH, — die van dit verscheurend dier hooren reken, verbeelden zich in zijn gelaat de hardste ekken der vreesselijkste tirannie te moeten ontekken, en leenen hem een uiterlijk, dat niets in helsche wreedheid, bloeddorst en die steeds erkzame woede uitdrukt, welke anders lieden van eze soort schijnt te kenmerken. Maar men verist zich zeer. Niets van dit alles is waar. — Alen, die dezen Vifier voor het eerst zien, woren door verwondering, en eene hun zelven onverklaarbare verbazing overvallen, wanneer zij, plaats van een beeld des Satans, eene kleine, orte, zwakkelijke figuur ontdekken, welker ouding in alle trekken rust en vrede verraadt; en grijsaard, die met zijne blaauwe, zeer zache bogen als eene duif u aanziet, wiens eerwaardige grijze baard tot op den gordel hangt, n wiens gelaatstrekken genegenheid en zachtmoedigheid in zulk eene mate uitdrukken, dat de groote LAVATER, wanneer hij hem gezien had, ou hebben uitgeroepen: zie hier het ware beeld an vriendelijk- en menschlievendheid en gepermitteerde welwillendheid."

„ Toen ik hem het eerst zag, was ik, ik beken et, zeer verbaasd. Hij was juist bezig om eene

zeer

zeer groote fomme aan de Pargenoten te betalen, om hen voor het verlies hunner olijfboomen en tuinen, geheel tegen zijnen zin, schadeloos te stellen. Ik verzeker u, dat, hoe veel overwinning hem dit ook gekost mag hebben, men geen het minste teeken in zijn gerust, bedaard gelaat kon lezen, van al het geen in de diepte zijner ziel mogt plaats hebben."

„Die zelfde mensch, wiens uiterlijk gelaat zoo vriendelijk is, welks manieren zoo beleefd zijn, die vol is van de uitgezochtste betuigingen van vriendschap, die de vreemdelingen met eene in die oorden zeldzame fijnheid weet te behandelen, — die zelfde mensch, is de flaande Engel van zijn land, die zelfde heeft de geheele bevolking van *Gardike* op het wreedst verdelgd; die zelfde is, het bloeddorstigste roofdier van *Albaniën*, en die zelfde pleegt dag en nacht gruwelen, welker verhaal zelfs de wildste Despoten der Romeinen, met huivering zou vervullen. In hem is een NERO, een DOMITIAAN, een TIBERIUS, een ATTILA, en andere Monsters, in één persoon vereenigd, die de geesels der aarde en de schandvlekken van het menschdom geweest zijn."

„Toen hij voor vele jaren in ongenade viel, werd zijne Moeder, (welker Moordenaar hij in het vervolg werd), een trotsch en wreed wijf, die waardig was zulk een Monster voortgebragt te hebben, met schande en hoon uit de Stad gejaagd, die zij toen bewoonde. Toen zij heen ging, liepen haar de inwooners der Stad, die haar doodelijk hateden, na, floten achter haar en spogen haar, volgens de Oostersche gewoonte, in het aangezigt. — Twee en dertig jaren, verborg ALI zijne wraakzucht over deze behandeling in zijn binnenste, zonder dat hij hiervan iets liet bespeuren, zelfs als men van deze Stad sprak. Maar hij besteedde reeds de eerste dagen

van

n zijne herkregene magt, om de ongelukkige woners dezer Stad, zijne wraak te doen gevoe-n. Plotseling, toen er niemand aan dacht, ver-heen deze bloeddorstige Tijger voor hare mu-n, met eene talrijke krijgsmagt. Woedend drong in de Stad, en alle hare inwoners, zonder tzondering, stierven door het zwaard of door et vuur, of werden in zakken gestoken en ver-ronken. Alle inwoners, zonder onderscheid van uderdom of sekse, werden een offer zijner lang verborgene wraak. En toen de slagting voorbij was, verbood hij de lijken te begraven. Zij wer-den eene prooi der honden, wolven en roof-vogels, en hij vervolgde zijnen weg, met vrede en zachtmoedigheid in het bedaard gelaat."

„ ALI's broeder werd verliefd op een Grieksch meisje, uit eene rijke en aanzienlijke familie. Deze verbindtenis mishaagde den wreedaard; maar hij had toen goede redenen, om zijn ongenoegen nog eenigen tijd te verbergen. Kort daarop, toen deze redenen niet meer bestonden, wist hij, om kort te zijn, den broeder en de geheele familie van dit meisje, geheel ongegrond, van hoogver-raad te laten beschuldigen, en zij werden allen, zonder uitzondering, ter dood veroordeeld, spoe-dig ter dood gebragt, en hunne groote rijkdom-men in de schatkamer van ALI gestort, die door zulke en diergelijke toevloeisels bijna ongeloofelijk rijk geworden is."

„ Er werd een moord begaan. Men kende den dader niet. De zoon van den vermoorden, werd heimelijk, geheel onbewezen, verdacht gehouden, en ALI liet hem levendig tusschen twee planken door midden zagen. (Eene doodstraf, die deze Radamantus zeer bemint) Zijn vonnis was: een zoon, op wien zelfs de minste verdenking van een vadermoord valt, moet sterven, het zij deze verdenking gegrond of ongegrond zij."

IETS

IETS OVER DE DRUSEN.

De Drus of Drusen, die thans insgelijks tegen de Turken opgestaan zijn, zijn een volk, dat de bergen van den *Antilibanon* bewoont. Zij bezitten eigenlijk gesproken, geen bepaalden Godsdienst, hoewel zij uiterlijk den *Mahomedaanschen* godsdienst belijden; want in hun hart vervloeken zij *Mahomed* en zijne sekte, en zijn daarom ook de bitterste en onverzoenlijkste vijanden der Turken, grijpen bij de kleinste twisten met dezen, terstond de wapenen, en geven hun geen pardon. Zij hebben wel eene soort van Priesters, en ook eenige boeken, die zij geheim houden, maar die echter, volgens de verzekering van sommigen, die zeggen dat zij die boeken gelezen hebben, de ongerijmdste zotheden bevatten, en op de ontkenning van het bestaan van God uitloopen. Zoo veel stemmen zij echter toe, dat er voorheen een God geweest is, maar zij zeggen, dat Hij zich, na de schepping van hemel en aarde, door de winden heeft laten overvallen, die Hem zoo ver weggevoerd hebben, dat niemand meer weet, waar Hij zich ophoudt. Van dezen tijd af zijn dus de Drusen zonder God, evenwel loopt onder hen de maar, dat er eens een wijze van uit *Egijpte* komen, hen onderwijzen en wetten geven zal. Thans wonen zeer veel Maronitische Christenen onder hen, die Bisschoppen en Priesters hebben, en eene volkomen vrijheid van Godsdienst genieten. Deze, benevens de Europeesche zendelingen, prediken en doopen ongehinderd.

Men kan de Drusen gemakkelijk kennen aan de gedaante van hun hoofd, dat hun, zoo dra zij op de wereld komen, zoo geperst wordt, dat het eene ongewone lengte krijgt.

Zij blijven steeds op hunne bergen, en worden, van hunne teederste jeugd af, aan den zwaarsten arbeid gewoon. Zij zijn zeer sterk en gezond, weten

ten weinig van zieken, en hebben ook geene geneesheeren of heelmeesters. Hunne levenswijs is ook zeer matig, en hoewel zij zwaar werken, eten zij echter weinig. Hunne wapenen, die zij zeer behendig en met moed en dapperheid weten te gebruiken, bestaan in snaphanen en sabels. De snaphanen maken zij zelve, zoowel als het kruid, waartoe zij koolen, salpeter en zwavel nemen, dat zij in een gat van een rots fijn stampen, evenwel achten zij de wapenen die uit *Europa* komen, vooral het buskruid, zeer hoog, dewijl het hunne veel zwakker is.

Heeft men de Drusen niet tot vijanden, dan zijn zij zeer goede lieden, maar anders zijn zij zeer gevaarlijk, want zij vergeven nooit, en bedienen zich met wreedheid van alle voordeelen boven hunne vijanden. Voor het overige zijn zij, als men met hen handelt, zeer openhartig en eerlijk, en hebben een grooten afkeer van onregtvaardig verkregen goed. Deze afkeer gaat bij hen zoo ver, dat zij het geld, dat zij van de Turken ontvangen, die zij als roovers en onregtvaardige bezitters beschouwen, niet leggen bij het geld, dat zij van de Christenen krijgen. Kunnen zij eene vermenging niet beletten, zoo zoeken zij toch het geld der Turken, zoo veel mogelijk, het eerst uit te geven, uit vrees dat dit het andere zal aansteken. Wanneer hun een Christen in eene Turksche beurs geld aanbiedt, zoo willen zij het volstrekt niet aannemen, ja zij gaan zelfs zoo ver, dat zij de flesch of het glas, waar uit zij een Turk moeten laten drinken, terstond in stukken slaan.

Hunne jaloerschheid ten aanzien hunner vrouwen gaat zoo ver, dat zij geregtigd meenen te zijn om haar te dooden, zoo dra men over haar met hen slechts spreken zoude. Deze vrouwen verstaan meestal de Arabische taal, die zij spre-

ken,

ken, lezen en schrijven; maar de mannen verachten zulke kundigheden, en houden zich slechts met hun werk en den krijg bezig.

Wat den oorsprong van hunnen naam en hunne afkomst betreft, zoo is hieromtrent onder het volk de volgende maar verspreid: toen de Sarasenen den Christenen het beloofde land weder ontnamen, begaf zich een hoop Franschen, onder aanvoering van een Graaf VAN DREUX, (van wien zij den naam Drusen afleiden) naar het gebergte van *Bethlehem* en *Engadi*, dat nog heden het Fransch gebergte heet. Hier bleven zij veertig jaren, en de Sarasenen konden hen noch geheel uit hetzelve verdrijven, noch uitroeijen. Al deze vlugtelingen waren Christenen, en bleven dit, zoo lang hunne Priesters leefden. Maar toen zij na den dood van dezen, vrouwen namen, waar zij die krijgen konden, toen vergaten zij ook allengs hunnen Godsdienst, en vervielen in dat ruw ongeloof, en in die diepe onwetendheid, waarin zij zich thans bevinden. Tevens vermeerderden zij zoo verbazend, dat zij het ééne gebergte na het andere innamen, en zich, van het begin van den Libanon, tot aan de Doodezee uitbreidden.

PUINHOOPEN VAN HET PALEIS DER KONINGIN OP CIJPRUS.

Niet ver van *Cijthere*, oudtijds het verblijf van de Godes der bevalligheden, of aan dien oord, waar die tuinen lagen, die de verbeelding der Dichters tot den hoogsten trap deed klimmen, en waar men heden slechts nog een boschje van witte Moerbeziënboomen, St jans brood, Olijven en andere vruchtboomen en gewassen vindt, staan de overblijffelen van een paleis, dat nog tot heden, door overlevering van den Vader op den Zoon, *het Paleis der Koningin*, genoemd wordt. Daar de

de tijd wanneer dit gebouwd is, geheel onbekend is, zoo kan men flechts, uit de gedaante der puinhoopen en de betooverende ligging, hierover eenige gisfingen wagen.

De weg naar deze overblijffelen is moeijelijk, en men kan flechts te voet dat gedeelte der rots beklimmen, waarop deszelfs grondflag ligt: want komt men aan deze rots, die bijna van alle kanten loodregt fchijnt, en waarop men twee vierkanten van vervallene muren ontdekt, dan vindt men geen fpoor meer van een pad, en men is genoodzaakt, deze foort van natuurlijken muur met handen en voeten te beklimmen, terwijl men zich aan uitftekende punten, of gaten vasthoudt. Somtijds moesten reizigers zelfs elkanderen met ftokken onderfteunen, die zij de een den anderen toereikten. Als men al deze zwarigheden overwonnen heeft, komt men aan de poort van het Paleis, dat in vier verdiepingen verdeeld is, die op elkanderen ftaan, en waar van het eerfte voor de Lijfwacht, het tweede voor een Magazijn, het derde voor het Hof, en het vierde voor. Slaapkamers fchijnt beftemd geweest te zijn, en mogelijk was in dit laatfte ook de Kapel. De muren beftaan uit die foort van fteenen, die op de plaats zelve gevonden worden, en zijn met kalk zaamgevoegd. Verfcheidene hoeken echter zijn met goed gebrande tigchelfteenen gebouwd, welker roode kleur nog zigtbaar is. De tigchelfteenen zijn twee voeten lang, een voet breed en een duim dik. De pilaren aan de deuren en vensters zijn, naar de fchoonfte evenredigheid, uit marmer gewerkt, en als uit fchulpen van duizenderlei verfchillende foorten zaamgefteld. Een gedeelte van het gebouw heeft nog een dak.

Als men den ouderdom van het gebouw in aanmerking neemt, en op de pracht let, die hier

 heerscht,

heerscht, als ook op de moeijelijkheden, die met het transport van marmer, kalk en tigchelsteenen hebben moeten gepaard gaan; wanneer men de schoonheid of liever de pracht der vertrekken, gadeslaat, waarin het Hof vergaderde, en de groote menigte water, die op zulk eene hoog gelegene plaats moest gebragt worden: dan kan men niet anders denken, of de bouwer van dit Paleis moet een heerscher geweest zijn, die groote talenten, een buitengewoon verstand en onmetelijken rijkdom bezeten heeft. Maar wie was deze heerscher?

In der daad, als men de wijze van bouwen, de ligging en ouderdom van dit gebouw gadeslaat, dan wordt men genegen om te gelooven, hetgeen de overlevering zegt, namelijk, dat het op bevel eener vrouw gesticht is; dat deze eene Koningin of onnoemlijk rijk was, op het Eiland *Cyprus* heerschte of woonde, en dit *Cythere* of *Idalië*, een gedeelte van hare tuinen uitmaakte. Slechts eene vrouw kon zoo veel smaak met pracht vereenigen, zoo als men dit vindt in dat gedeelte van het gebouw, waar waarschijnlijk het Hof vergaderde. Dit bestaat uit vier vierkante zalen, die aan elkander stooten, met acht groote venster-openingen naar het Noorden en Zuiden voorzien zijn, en wel zoo, dat men bijna van alle kanten het uitzigt over het geheele Eiland heeft. Daar de deuren, in het midden staande, even groot zijn, zoo overziet men bij het inkomen terstond alle vier de vertrekken, hetwelk een heerlijk gezigt oplevert.

Op het hoogste puin van het gebouw, dat onbedekt is, staat een wilde Cipres. Men geniet hier een in der daad heerlijk uitzigt. Uitgezonderd een klein plekje gronds, dat door het gebergte Pafos en den berg Olijmpus, aan het oog onttrokken wordt, kan men het geheele Eiland

Cij-

paus overzien. Men ademt hier eene zeer ivere lucht in; maar zij is zoo koel, dat de odes der bevalligheden, onmogelijk daar zoo t gekleed kon zijn, als schilders en beeldhouers haar ons afbeelden, — in zoo ver zij melijk dit wonderbaar Paleis bewoonde.

BEDELAARS IN LONDON.

Onder de zeldzaamheden in *London*, behoort ok een oud wijf, dat eene soort van school oudt, waarin kinderen in de kunst van bedelen nderwezen worden. Deze daadzaak is te vinden n het berigt van het Committé van het Lagerhuis, dat tot onderzoek der bedelarij benoemd s. — Uit dit berigt blijkt ook, dat *London* steeds meer dan 15000 straatbedelaars bevat, waarvan de meesten tusschen vier en acht, tien en twaalf Engelsche Schellingen daags ophalen; ja men heeft voorbeelden, dat sommigen op éénen dag dertig schellingen ontvingen. Verscheidene vormen clubs, waar des avonds goed gesmuld en gedronken wordt.

Ontelbaar zijn de kunsten, waarvan zij zich bedienen om medelijden te verwekken. Het meest gezochte echter is eene menigte kinderen, die men in zekere huizen bij den dag verhuurt, en men heeft voorbeelden, dat men twee schellingen per dag, voor een zeer gebrekkig kind betaald heeft? Eene vrouw zat tien jaren lang, ieder dag op dezelfde plaats, met tweelingen, die nooit ouder werden.

Benevens de Straatbedelaars, vindt men in *London* eenige duizend andere, die met bedelbrieven aan de huizen rondloopen. Verscheidene personen winnen hun brood, enkel door het opstellen van zulke brieven. Alle middelen, door de wet bepaald, om de Stad van deze plaag te zuive-

ren, zijn tot hiertoe vruchteloos gebleven. Naauwelijks is een bedelaar naar zijn kerſpel gebragt, of hij keert weder terug; naauwelijks verlaat hij het Tuchthuis, waarin hij als Landlooper gezet is, (en dit mag niet langer dan ééne maand zijn) of hij begint op nieuw te bedelen. Zoo zat, bij voorbeeld, een wijf negen en dertigmaal, acht, veertien dagen of eene maand vast, zonder aan beterſchap te denken. Twee dingen ſchijnen de hoofdoorzaken der toenemende bedelarij te zijn, eensdeels de ſlechte behandeling der Armen, in de Armenhuizen, anderdeels de kortheid der vastzetting van de Landloopers.

DE BEDROGEN AFZETTER.

Een Engelsch Koopman, die vierhonderd ponden Sterlings had ontvangen, en in zijn zakboek bewaarde, ging, na het eten, te voet naar zijn Landhuis, niet ver van *Chattam*. Het was reeds ſchemeravond, en hij moest over eene weide gaan. Hier hield hem iemand, met een pistool in de hand, ſtaande, en eischte zijn geld of zijn leven. — Ik heb geen geld, antwoordde de Koopman. — *Gij* hebt vierhonderd ponden ontvangen, zeide de Roover, en die moet ik hebben. *Zoo*, weet gij gij dat ook Kameraad? hernam de Koopman, — weet dan, dat ik ook met het zelve oogmerk hier ben gekomen. Maar op dat de man, met het wel voorziene zakboek, die dra komen zal, niet verſchrikke en terugkeere, als hij ons hier bij elkanderen ziet, zoo verberg u ſpoedig achter deze haag, ik zal mij aan de andere zijde verbergen, en als ik fluit, dan vallen wij beiden op onzen buit aan.

Dit voorſtel werd aangenomen, en de Koopman liep zoo hard hij kon naar huis, terwijl de Kameraad te vergeefs op zijn aandeel aan den buit wachtte.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

GRONINGEN.

Den 27sten September. Op gistere heeft de Wel Edele Hooggeleerde Heer A. C. HOLTIUS, als Hoog Leeraar in de regtsgeleerde faculteit aan de Akademie alhier, zijnen post aanvaard, in het koor der Akademie-Kerk, met het houden eener plegtige redevoering; *de Iure praetorio cum apud Romanos, tum apud Anglos ad jus civile supplendum et emendandum aptissimo*; d. i.: *Over de eigenaardige geschiktheid van het* Ius praetorium *zoo wel bij de Romeinen als in Engeland, om het* Ius civile *uit te breiden en te verbeteren.*

GRONINGEN.

Den 11den October. Op gisteren heeft de Wel Edele Hooggeleerde Heer G. DE WAL, als Hoog-Leeraar in de regtsgeleerde faculteit aan de Akademie alhier, zijnen post aanvaard, in het koor der Akademie-Kerk, met het houden eener plegtige redevoering: *de historia juris criminalis, errorum humani ingenii teste, prudentiæ civilis magistra*; d. i.: *over de geschiedenis van het lijfstraffelijk regt, als eene getuige der dwalingen van het menschelijk verstand, en eene leermeesteresse van wetgevende wijsheid.*

Heden droeg de Hoog Eerw. Hoog gel. Heer E. TINGA, het Rectoraat van de Hoogeschool, binnen deze stad gevestigd, over aan den Wel Edelen Hooggeleerden Heer G. BAKKER, na het houden van eene redevoering: *de caussis, ex quibus explicari possit prosperrimus successus, et celerrimus progressus, annunciati primum per Apostolos, eorumque socios Euangelii*; d. i.: *over de oorzaken, uit welke de voorspoedige, en rassche voortgang van de Evange-*

liefert, eerst gepredikt door de Apostelen en derzelver Ambtgenooten, kan verklaard worden.

Ook had, bij deze plegtige gelegenheid, de uitdeeling plaats van de Gouden Medailles voor de verhandelingen, over de door de Faculteiten voorgestelde prijsstoffen. In de Godgeleerde Faculteit was de prijs behaald, door den Heer H. G. J. VAN DOESBURGH, Theol. Cand. te *Utrecht*, terwijl met lof werd melding gemaakt, van de bij die Faculteit ingekomene Verhandeling van den Heer P. RUTGERS, Theol. Cand. te *Groningen*. In de Regtsgeleerde Faculteit werd de Eereprijs toegewezen, aan den Heer W. VAN SWINDEREN, Iur. Rom. et Lit. Cand. terwijl met lof werd melding gemaakt van de verhandeling van den Heer J. POTTER VAN LOON, Iur. Studios. te *Groningen*. — In de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen verwierven de Gouden Medailles: de Heeren R. WESTERHOFF en H. G. SCHOLTZ, beide Med. Stud. te *Groningen*, en met lof werden vermeld de verhandelingen van de Heeren A. DE KONING en S. J. GALAMA, beide Med. Candidaten te *Groningen*. en van den Heer G. C. B. SURINGAR, Med. Stud. te *Leijden*.

In plaats van den afgetreden Secretaris bij den Akademischen Senaat, is, voor het volgend Akademisch jaar, gekozen, de Wel Edele Hooggeleerde Heer S. E. STRATINGH.

PROGRAMMA.

NOVI CERTAMINIS LITERARII A RECTORE ET SENATU GRONINGANAE UNIVERSITATIS INDICTI D. XI OCTOBRIS CIↃIↃCCCXII.

Ex decreto Regis Augustissimi, Academiarum ... atque Athenaeorum alumnis in nostra patria a sin-

a singulis Ordinibus Academicis quaestiones proponuntur sequentes:

A FACULTATE MEDICA HAEC QUAESTIO PROPONITUR.

I.

Quaenam sunt methodi, quibus, nostris temporibus, calculus vesicae secari solet in viris? Respondens has methodos curate describat, breviterque adiiciat, cur obsoletis merito praeponantur?

2.

Quaenam ex hodiernis prae reliquis tutior haberi meretur, et a quibusnam periculis praeservat? Ex hac epicrisi non excludatur etiam simplicitas apparatus, facilitas in operando, similesque, si quae sint, conditiones, commodis aegrorum servientes.

A FACULTATE DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM PROPONITUR HAEC QUAESTIO.

I.

Quandoquidem inter Physicos et hydrographos diu est agitata quaestio, qui situs sit maxime accommodatus in rota, ad aquas evehendas idonea, ut omni tempore loci atque conditionis suos effectus edat? requiritur, ut descriptione mathematica atque physica haec quaestio e medio tollatur, atque exponatur, num adiuvante vi centrifuga sola, in machina simplici, aqua evehi possit?

II.

Quaeritur catalogus avium, in provincia Groningana indigenarum, addita accurata illarum descriptione, differentia generica et specifica, vivendi ratione et moribus, allatis unius alteriusque scriptoris imaginibus et adiuncta iconum Nozemanniorum critica.

A FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

Quaeritur: quaenam fuerit patronatus et clientelae, in civitate Romana, inde ab antiquissimis temporibus, ratio?

A FACULTATE THEOLOGICA QUAERITUR:

Quomodo versari debet doctor Euangelicus, nostro tempore, ad PAULI Apostoli exemplum, ut omne munus suum rite sustineat?

A FACULTATE IURIDICA QUAERITUR:

Quid est Ius Talionis? Quare receptum fuit apud populos et quare repudiatum? Ad quaenam delicta apud varias gentes pertinuit? Quibus argumentis solet cum defendi, tum impugnari?

Responsa oratione Latina, manu aliena, satis nitide scripta, et ante diem 1 Augusti 1822, Auctorum sumtibus, mittuntor ad Virum Clariss. SIBRANDUM ELZONEM STRATINGH, qui senatui Academico est ab actis, observatis iis, quae leguntur Art. 210. Decreti Regii, 2 Aug. 1815, N°. 14.

Victoribus in honestissimo hoc certamine praemia distribuentur die secundo Iovis mensis Octobris anni 1822, quo novus Rector munus suum est auspicaturus.

SCHOOL-NIEUWS.

AMSTERDAM.

Den 28sten September 1821. Heden werd alhier gehouden, de gewone halfjarige promotie en prijsuitdeeling bij de Latijnsche School. De Rector W. J. ZILLESEN, opende deze plegtigheid met eene korte voorafspraak. — Daarna hebben drie Jongelingen van de eerste klasse, die naar de Aka-

 de-

lemische lessen werden gepromoveerd, hunne Oratiën gedaan; waarvan zij zelve de stof gekozen en bewerkt hadden. De wijze waarop zij dezelve voordroegen, gaf den toehoorderen niet alleen meer dan gewoon genoegen, maar ook te gelijk meer dan gewone hoop van derzelver vorderingen in de studiën. — De eerste L. PATOIR, sprak *De Tito Imperatore*: de tweede, A. STUART, *De patriae Caritate e veterum lectione discenda*, de derde, G. D. OTTO, *De Demosthene*. Deze Jongelingen werden elk met praemia ordinaria begiftigd. L. PATOIR, ontving het praemium graecum en een loffelijk testimonium van vlijt en vordering in de studien der Historie. Op de ongewoon talrijke eerste klasse, werd voorts de Praemium Diligentiae geschonken, aan J. L. DE MEIJERE. Praemia assiduitatis ontvingen ook: G. A. VAN HOGENDORP, J. HOOIJKAAS en G. A. LAMPING. G. A. VAN HOGENDORP ontving bovendien een loffelijk testimonium, voor de Historie. Op de tweede klasse, hebben M. NIEMEIJER, H. PROVO KLUIT en A. BRANTS de Praemia Ordinaria ontvangen, M. NIEMEIJER bovendien den Griekschen. P. STIJGER, de Praemium Diligentiae. B. GLASIUS en R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, Praemia Assiduitatis. Voorts zijn testimonia toegedeeld, wegens vorderingen in de Mathesis, en 't gebruik der Globe, of in de Historien, aan M. NIEMEIJER, H. PROVO KLUIT en A. BRANTS, en een testimonium voor de Historie, aan P. G. J. DUPONT NOORDBEEK.

Op de derde klasse, zijn de Praemia Ordinaria toegedeeld, aan A. C. COSMAN, B. TEN HAAR en J. J. HARTMAN: aan H. F. KOHLBRUGGE, de Grieksche prijs, en de Praemium Diligentiae, aan D. BRINKMAN, Praemium Assiduitatis; voorts Testimonia in de studiën der Historie, Geographie en Mathesis, aan B. TER HAAR, J. H. BRANDES en P. J. A. SEIGNETTE.

Op de vierde klasse, kregen A. J. MATTHES, J. D. STETTEROGGE en C. J. VAN VLEUTEN, de Praemia Ordinaria; C. J. VAN VLEUTEN den Griekschen prijs, J. BACKER en E. F. LANGENAKEN de Praemia Diligentiae; P. J. HESSELFELT, A. M. C. VAN HALL en C. J. FABIUS, de Praemia Adsiduitatis. Testimonia werden geschonken aan J. D. STETTEROGGE, J. BACKER, C. ELIX en J. J. KONING.

Op de vijfde klasse, zijn de Praemia Ordinaria uitgereikt aan: J. BEKKER, F. H. VAN WEST en F. C. BUHRMANN, de Griekfche prijs aan F. C. BUHRMANN, de Praemium Diligentiae aan J. F. VAN HARENCARSPEL, en de Praemia Adsiduitatis aan J. TIDEMAN en P. VAN BONGA. Voorts zijn Testimonia gegeven aan J. H. VAN DER MEER DE WIJS, F. C. ZILLESEN, P. H. FRIKKE en H. M. C. CALKOEN.

Op de zesde klasse, de oude bijgenaamd, zijn H. H. ROëLL, P. H. OCTAV. DEELEMAN en J. C. KUNEMAN, begiftigd geworden met de Praemia Ordinaria, A. VAN DIEPEN KRAMERS met de Praemium Diligentiae, G. F. WESTERMAN met de Praemium Adsiduitatis; — Op de tweede orde der klasse kreeg N. J. BROERE de Praemium Diligentiae, en J. J. BENJAMINS de Praemium Adsiduitatis. — Op de derde orde dier klasse, ontving P. A. OUWENS de Praemium Diligentiae, J. P. HARMSEN en F. H. L. BROEDELET de Praemia Adsiduitatis. — Voorts zijn op die klasse Testimonia uitgedeeld, aan H. H. ROëLL, J. P. OTT en G. C. F. REGNER VAN ERINNEN.

Op de zesde klasse, bijgenaamd de nieuwe, hebben de Praemia Ordinaria ontvangen: G. S. SWART, J. WALTER en J. J. KNAP. J. WALTER is, na een afzonderlijk gehouden Examen, uit aanmerking van zijne vlijt en jaren beiden, met eene buitengewone Promotie bevorderd geworden tot de derde klasse; J. VAN BUCHEM een Praemium Diligentiae, A. L. HENDRIKS en J. N. MEIJER, Praemia Adsiduitatis.

pris. Op de tweede orde dier klasse kreeg P. P. DU PUI een Praemium Diligentiae, A. VAN MAURIK en J. TER MEULEN Praemia Assiduitatis. Op de derde orde van die klasse, werd begiftigd H. A. SIMONS met een Praemium Diligentiae, E. J. ASSER en P. J. VAN DUSSEAU met Praemia Assiduitatis. Op die klasse wierden Testimonia geschonken, aan G. J. SWART, J. WALTER en J. VAN BUCHEM. De Jongelingen welke Praemia Ordinaria ontvangen hadden, bedankten elk op hunne beurt, daar voor, de Heeren Curatoren der School.

Alzoo is de plegtigheid, onder eene zeer groote menigte van aanzienlijke Toehoorders, in de beste orde, en tot groot genoegen van allen, volbragt geworden.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HALL. Onze nieuwe Leeraar, H. W. DE WILDE, van *Klaaswaal* tot ons overgekomen, is den 14den October in zijn Dienstwerk bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. NOORDINK, Pred. te *Zutphen*, met eene Leerrede over 1 *Cor.* XIII: 13. *En nu blijft geloof, hoop, en liefde, doch de meeste van deze is de liefde.* De Bevestigde had ten onderwerp zijner Leerrede *Exod.* XXXIII: 15. *Toen zeide hij tot hem: indien uw aangezigt niet medegaan zal, doe ons dan van hier niet medeoptrekken.*

LOENEN vakant. Zie Maart 1821.

NIJ-

NIJMEGEN.

OVER- EN NEDER-ASSELT. Na verkregene handopening, en op vertoonde Collatie, van de Hoog Wel geb. Mevrouwe M. G. Douairiere VAN DELEN, geb. VAN BRAKELL, is op den 19den October l. l., door het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, doende dat des Kerkeraads is, tot Predikant in deze Gecombineerde Gemeente beroepen: de Wel Eerw. Heer JAN FIJN VAN DRAADT, Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*; welke deze beroeping, in afwachting van de Koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen.

HORSSEN. Aan de Hervormde Gemeente alhier, heeft Z. M. de Koning, bij hoogst deszelfs besluit van den 22sten October l. l., N°. 115, onder bepaling, eenen Leeraar op zich zelve toegestaan.

HEUMEN EN GROESBEEK. Onze Leeraar, J. C. MASMAN, eene Collatie van Z. M. den Koning, en daarop eene Kerkelijke beroeping ontvangen hebbende, tot Pred., in de Gemeente van *St. Michiels-Gestel*, maakte ons den 11den November bekend, dat hij dezelve, na beraad, had aangenomen.

PUFFELIJK EN LEEUWEN, den 12den November. Wij hebben het genoegen te berigten, dat onze op Ds. H. J. HITJER uitgebragte beroeping reeds van wege Z. M. den Koning goedgekeurd is; spoedig hopen wij ons nu in het bezit van eenen nieuwen Leeraar te kunnen verblijden, te meer, daar onze Predikantswoning na genoeg voltooid is.

WINSSEN. De Kerkeraad noodigt H. H. Kandidaten, en Predikanten buiten vaste bediening, om alhier op het beroep te komen prediken.

HUISSEN vakant. Zie Julij 1821.

VAL-

VALBURG EN HOMOET staat vakant te worden. Zie Aug. 1821.

ALTFORST EN APPELTERN. Zie Aug. 1821.

ZUTPHEN.

DOETINCHEM, den 21sten October 1821. Onze oudste Leeraar, Ds. J. H. VAN DIEST, den 19den l. l. van zijne betrekking op deze Gemeente behoorllijk losgemaakt zijnde, nam heden van ons afscheid met *Openb.* III: 3*a*; *Gedenkt dan, hoe gij het ontvangen en gehoord hebt, en bewaart het, en bekeert u.* Zoo dat

DOETINCHEM vakant is.

DOETINCHEM, den 7den November 1821. Na verkregene handopening, werden gisteren, ter vervulling der openstaande Leeraarsplaats, uit een te voren gemaakt gros, de volgende Nominatiën geformeerd:

Twaalftal:

DD. B. STEMBERG, Pred. te *Herveld*. J. A. SMITS, te *Renkum* en *Heelsum*. D. DE BOUVOUST BEECKMAN. Th. Doct. *aan de Vuursche*. P. HUGENHOLTZ, Th. Doct. te *Woudenberg*. L. DIBBETZ, te *Voorthuizen*. H. H. EVERS, te *Hengelo* in *Twente*. C. WARNSINCK, te *Zeddam*. J. N. VAN DER ZANDT, te *Grave*. J. H. OOSTERDIJK, te *Lunteren*. H. J. TOL, Th. Doct. te *Meern*. W. N. COENEN, te *Tuil*. en J. BROEKMAN, te *Barneveld*.

Zestal:

DD. B. STEMBERG, J. A. SMITS, D. DE BONVOUST BEECKMAN, Th. Dr., P. HUGENHOLTZ, Th. Dr., J. BROEKMAN en L. DIBBETZ.

Nog dienzelfden dag is hier uit door den breeden Kerkeraad beroepen, Ds. B. STEMBERG, Pred. te *Herveld*. Dadelijk hiervan aan zijn Eerw. kennis gegeven zijnde, ontvingen wij heden berigt, dat hij onze beroeping in overweging had genomen.

TIEL,

TIEL.

ZIJDERVELD, den 28sten October. Onze Leeraar, Ds. J. VAN OEMAN, van hier naar *Zevenhoven* beroepen zijnde, heeft, na beraad, deze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, aangenomen.

ECK EN WIEL, den 23sten Oct. Onze Leeraar, Ds. D. BAX. maakte ons heden bekend, dat hij, eene beroeping naar den *Briel*, ontvangen hebbende, zich verpligt gevonden had, dezelve aan te nemen.

ZOELMOND. Onze Leeraar, Ds. A. LOOGERT, werd heden, den 4den Nov. onder ons bevestigd, door Ds. C. VAN DIEST, Pred. te *Buren*, als Consulent, welke tot tekst had genomen 2 *Thess.* III; 1. *Voorts Broeders! bidt voor ons, op dat het woord des Heeren zijnen loop hebbe.* De bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XII: 14*b*: *Ik zoeke niet het uwe, maar u.*

BEUSICHEM. Ds. K. HERINGA, van *Herwijnen*, door Z. M. (zie de vorige Boekzaal,) benoemd tot Predikant in deze Gemeente, is dien ten gevolge Kerkelijk beroepen, en heeft, onder inwachting der Kerkelijke goedkeuring, die beroeping aangenomen.

ERICHEM vakant. Zie Maart 1821.

BOMMEL.

HEDEL, den 18den Octob. Alhier is, ingevolge collatie van Z. M. onzen Koning, Kerkelijk beroepen: de Wel Eerw. Heer W. JANS, Pred. te *Waal* en *Hondswijk*, welke deze beroeping heeft aangenomen, en met verlangen in deze Gemeente wordt te gemoet gezien.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant Zie Nov. 1819.

GELLIKUM EN RENOOIJ vakant. Zie Dec. 1820. en hier boven onder *Zalt-Bommel*.

EST

EST vakant. Zie Junij 1821.
GAMEREN vakant. Zie Aug. 1821.

HARDERWIJK.

HARDERWIJK. Onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. LUBERTI AUGUSTINI, die reeds gedurende ruim anderhalf jaar, uit hoofde van groote ligchaams zwakheid, zijnen dienst, onder ons, niet konde vervullen, maar daartoe de hulp van zijne Ambtgenooten en Ringbroederen heeft moeten inroepen, ontving, op een, door Zijn Eerw. aan Z. M. onzen Koning, voor eenigen tijd, gedaan verzoek, de voor Zijn Eerw. zeer gunstige dispositie, waarbij aan Zijn Eerw., gedurende den tijd van twee jaren, ingaande met den 1sten Januarij 1822. boven zijn tractement, eene toelage van driehonderd en vijftig guldens wordt geaccordeerd, onder de voorwaarde van, door middel dezer toelage, naar behooren in Zijn Eerw. dienst te kunnen voorzien.

DOORNSPIJK. Onze Leeraar, Ds. J. R. STAVERMAN, van hier naar de Gemeente van *Koudum*, Classis van *Sneek*, beroepen zijnde, heeft voor die beroeping bedankt.

OLDEBROEK, den 13den November. Ds. J. DE BOUTER, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad op heden een tweede drietal geformeerd, bestaande uit de volgende Predikanten:

DD. D. A. DITMAR, Predd. te *Woerden*. J. VAN GORCOM, te *Bennekum*. G. ROMEIN, te *Bodegrava*.

Uit welk drietal beroepen is Ds. D. A. DITMAR, Pred. te *Woerden*.

NUNSPEET. Onze Leeraar, Ds. J. DE BOUTER, eene beroeping naar de Gemeente van *Oldebroek* ontvangen hebbende, heeft voor dezelve bedankt.

ZUID-

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE, (*Engelsche Kerk*) vakant. Zie Julij 1821.

NOOTDORP, NIEUWVEEN EN HOOGEVEEN. Zie October 1821.

ROTTERDAM.

VLAARDINGEN, den 31sten October. Bij besluit van Z. M. den Koning, aan de Hervormde Gemeente alhier toegestaan zijnde, een derde Predikant, en te gelijk door zijne Excellentie den Staatsraad Directeur-Generaal van den Eerdienst, handopening verleend zijnde, heeft de Kerkeraad ter beroeping van eenen derden Predikant, uit een gros van Predd. geformeerd, een vier en twintigtal, en daarop geplaatst:

DD. A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doctor. Predd: te *Heino*. D. DE BONVOUST BEECKMAN, Theol. Doctor. te *Vuursche*. A. VAN VLOTEN, te *Voorburg*. A. VERWEIJ, te *Leidschendam*. L. J. VAN DAM, te *Beemster*. A. VISCH, te *Zuidwolde*, onder de Clasfis van *Meppel*. B. STEMBERG, te *Herveld*. C. DE VISSER, te *Herkingen*. P. H. HUGENHOLTZ, te *Woudenberg*. S. CROMMELIN, te *Zalt-Bommel*. H. VAN BLOKHUIZEN, te *Kerhel*. J. STEENMEIJER, te *Nieuw-Loosdrecht*. P. G. MARI, te *Zwijndregt*. C. DE GROOT STIFFRIJ, te *Pijnakker*. D. DOEDES, te *Ingen*. P. VAN DER HAGEN SPEELMAN, te *Giessendam*. A. B. W. NOORDINK, te *Oud-Beijerland*. S. LA LAU, te *Oud-Beijerland*. W. VAN GRIETHUIZEN, te *Uithoorn*. H. J. ROOIJAARDS, Theol. Doctor, te *Meerkerk*. E. J. VAN WEZEL, te *Rheenwijk*. J. E. STEINIGEWEG, te *Langerak* bezuiden *de Lek*. M. JORISSEN, te *IJsselstein*. A. VERWEIJ JUNIOR, te *Wijhe*.

En is vervolgens daaruit geformeerd, dit twaalftal:

DD. VAN DER BOON MESCH, BONVOUST BEECKMAN, VAN

VAN DAM, STEMBERG, VISCH, HUGENHOLTZ, VAN VLOTEN, DE VISSER, A. VERWEIJ, CROMMELIN, VAN BLOKHUIZEN en STEENMEIJER.

En verder een zes- en drietal, en geplaatst, op 't zestal:

DD. VAN DER BOON MESCH, BONVOUST BEECKMEN, STEMBERG, VAN DAM, VISCH en HUGENHOLTZ.

En op 't drietal:

DD. VAN DER BOON MESCH, BONVOUST BEECKMAN, en STEMBERG.

En is daar uit op den 2den November beroepen, Ds. A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doctor, en Pred. te *Heino.*

SCHIEDAM, den 14den November 1821. Onze beroeping, uitgebragt op den Wel Eerw. Heer H. FANGMAN, Pred. te *Edam*, heeft bij besluit van Z. Maj. in dato den 4den November No. 12. de Koninklijke approbatie verkregen. Dus wordt zijn Eerw. nu met verlangen alhier te gemoet gezien.

LEIJDEN.

ZEVENHOVEN, den 27sten September l. l. zijn alhier door den Eerw. Kerkeraad ten overstaan van Ds. M. S. BONZET, Pred. te *Noorden*, als Consulent, uit een te voren gemaakt drietal, op het tweetal gebragt:

Ds. JOHANNES VAN OCHTEN, Pred. te *Zijderveld*, onder de Clasfis van *Tiel*, en Ds. ANTONIE KEERBERGEN, Pred. te *Uithoorn* en *Kuddelstaart*, onder de Clasfis van *Utrecht.*

En is daaruit beroepen Ds. JOHANNES VAN OCHTEN, Predikant te *Zijderveld.* Dit beroep door de Edele Achtb. Heeren Burgermeesteren der stad *Haarlem*, goedgekeurd zijnde, is den beroepenen toegezonden, en door hem, onder inwachting van de noodige approbatiën, aangenomen.

KOUDEKERK, den 7den October 1821. Heden hadden wij het genoegen, met onzen Leeraar Ds. J. ELAND, zijnen 25 jarigen dienst onder ons openlijk en plegtatig te mogen vieren. — Na de woorden van *Jeremia*, te vinden in zijne klaagliederen *Hoofdst.* III: *vs.* 40*a.* te hebben voorgelezen, trad zijn Wel Eerw., met ons in onderzoek: wat wij in al dien tijd genoten, ondervonden en geleden hadden — vervolgens, welk gebruik wij daar van hadden gemaakt — en leidde daaruit gepaste beweegredenen af tot een dankbaar, ootmoedig en Christelijk bestaan voor God. — De Leden der burgerlijke Regering en van den Kerkeraad bragten, na den afloop dezer godsdienstige plegtigheid, zijn Wel Eerw. een vereerend bezoek, waar bij zij hunne achting en liefde voor den Leeraar op eene ondubbelzinnige wijze hebben aan den dag gelegd, zoo door gepaste aanspraken en hartelijke zegenbeden, als door het overreiken van eene Gouden en op die gelegenheid vervaardigde Medaille door de eersten, en van eenen Gouden Bril door de laatsten, tot een gedurig aandenken tevens van dezen zoo genoegelijken dag, welke door zijn Wel Eerw. met de opregtste betuiging van wederkeerige achting en vriendschap, en verzekering zijner gevoelige erkentenis werden aangenomen.

HOOGMADE EN RIJPWETERING, den 7den October 1821. Onze Leeraar Ds. P. VAN AMEROM, veertien dagen te voren te *Nootdorp* beroepen zijnde, maakte ons heden bekend, dat zijn Wel Eerw. zich, na beraad, verpligt gevonden had, deze beroeping, onder inwachting van de vereischte goedkeuringen, aantenemen; Zoo dat de Gemeente van HOOGMADE EN RIJPWETERING staat vakant te worden.

NOORDWIJK AAN ZEE. Zie Sept. 1821.

DORD-

DORDRECHT.

PUTTERSHOEK, den 7den October. Heden morgen, maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. S. BOONDERS MOLENAAR, in zijne voorafspraak, naar aanleiding van *Ps.* XXXIX: 16*b*. ons bekend, dat, in den vroegen morgenstond van den 1sten dezer, aan een langzaam verval van krachten, en daarbij komende koortsen, in den ouderdom van ruim 74 jaren, te *Dordrecht* overleden was, de Wel Ed. Geboren Vrouwe S. ONDERWATER, Douairiere van wijlen den Wel Geb. Heer Mr. B. ONDERWATER, in leven Heer van *Puttershoek*, enz.; en hield des Zondags daaraanvolgende den 14den dezer, op het afsterven van deze waardige Vrouw, eene plegtige Lijkrede over 1 *Thess.* IV: 13, 14. *Doch broeders! ik wil niet dat gij onwetende zijt van de genen, die ontslapen zijn, op dat gij niet bedroefd zijt gelijk als de anderen, die geen hoop hebben. Want indien wij gelooven, dat Jezus gestorven is en opgestaan, alzoo zal ook God de genen die ontslapen zijn, in Jezus wederbrengen met Hem.*

GIESSEN OUDERKERK, den 14den October. Heden maakte onze Leeraar, J. C. PRILLEVITZ, ons in zijne voorafspraak bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente te *Klaaswaal*, en dezelve in overweging genomen had; terwijl zijn Eerw. ons den volgenden Zondag den 21sten l. l., berigtte, dat hij zich gedrongen gevoelde, om voor die beroeping te bedanken, en zich op nieuws aan ons te verbinden.

WESTMAAS, den 14den October 1821. Heden vierde onze Leeraar, Ds. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, plegtige en dankbare gedachtenis, van zijnen in deze Gemeente vervulden vijf en twintigjarigen Evangeliedienst; predikende bij die gelegenheid over 1 *Thess.* IV: 1. *Voorts dan broe-*

ders! wij bidden en vermanen u in den Heer Jezus, gelijk gij van ons ontvangen hebt, hoe gij moet wandelen en God behagen, dat gij [daar in] meer overvloedig wordt. De Heer sterke en beware onzen Leeraar nog vele jaren, en geve ons het voorregt, dat wij ons nog lang in het genot van zijnen Evangeliedienst mogen verblijden.

DORDRECHT, Onze oudste Leeraar, Ds. J. H. VAN DEN DOORSLAG, is, na eenen meer dan vijftigjarigen vervulden Evangeliedienst, op zijn verzoek, door Zijne Majesteit, bij gunstig besluit van den 27sten October l. l., verklaard tot Emeritus, salvo honore et stipendio.

SCHELLUINEN, Onze Leeraar Ds. F. G. HEENK, beroepen te *Krimpen aan de Lek*, in eene Kerkeraads Vergadering, ten overstaan van den Consulent, Ds. H. S. KROESE, Pred. te *Giesen Nieuwkerk*, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. H. H. THOOFT, Pred. te *Gorinchem*, behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft den 28sten October l. l. afscheid gepreekt, met *Hebr.* XIII: 14. *Want wij hebben hier geene blijvende stad, maar wij zoeken de toekomende.*

NIEUW LEKKERLAND, den 28sten Oct. 1821. Heden namiddag deed Jufvrouw H. K. GERMAN, geboren te *Dalen*, in *Drenthe*, oud 17 jaren, na het bijzonder onderwijs van onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer D. H. HORST, ijverig zich een nutte gemaakt te hebben, in het openbaar belijdenis van de Christelijke Geloofs en Zedeleer, gepaard met eene bijzondere kennis der Bijbelsche en der Christelijke Kerkgeschiedenis.

Na dat onze Leeraar vooraf eene inleidingsrede had gehouden, over de nuttigheid van het onderzoek der H. Schriften, naar aanleiding van 2 *Tim.* III: 16. en een gebed tot God opgezonden, ondervroeg hij haar over de genoemde

waar-

waarheden, welke zij alle, met bijzondere vlugheid, gepaste vrijmoedigheid, en betamelijke nederigheid, beantwoordde.

Hierop werd zij door den Leeraar, met hartelijke zegenbede; na beantwoording der Sijnodale vragen, dienstig ter openbare inzegening der Ledematen, tot Lidmate der Gemeente aangenomen, terwijl de Leeraar deze plegtige Godsdienstoefening besloot, met treffende raadgevingen en hartelijke aanspraken.

WIJNGAARDEN. Den 4den Nov. ontvingen wij het berigt van Ds. N. VAN STEENBERGEN, Pred. te *Papendrecht*, die op dien dag alhier de vakatuurbeurt vervulde, dat Ds. J. SCHOENMAKERS, laatst Pred. in de *Willemstad*, te voren ook onder ons Herder en Leeraar, den 23sten Oct. in den ouderdom van 56 jaren, overleden was. — Wij werden opgewekt, aan dezen onzen waardigen Voorganger te blijven gedenken; en naar aanleiding van *Jes.* LXIV: 6. het middenste gedeelte: *Wij alle vallen af als een blad*, aangespoord, om ons vroegtijdig tot een zalig afsterven voor te bereiden.

HEINENOORD, den 11den Nov. Onze Leeraar A. R. BERGHEGE, berigtte ons, den 4den dezer, eene beroeping ontvangen te hebben, naar de Gemeente te *Schelluinen*, bij *Gorkum*, en heden van voor die beroeping te hebben bedankt; terwijl zijn Eerw. zich op nieuw aan ons verbond, door eene Leerrede over 2 *Cor.* XIII: 9. *Wij wenschen ook dit* (*namelijk*) *uwe volmaking.*

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant Zie April 1820.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN vakant. Zie Julij 1821.

RIJSOORT EN STREVELSHOEK vakant. Zie Sept. 1821.

KLAASWAL. Zie Oct. 1821.

GOUDA.

WILLIGE LANGERAK EN ZEVENDER, den 26sten Oct. 1821. Ds. A. LOSGERT, van hier beroepen naar *Zoelmond*, heeft op heden van ons afscheid genomen, predikende over *Hebr.* XIII: 14.

KRIMPEN AAN DE LEK, den 4den Nov. 1821. Ds. F. C. HEENK, van *Schelluinen*, tot ons overgekomen, is heden alhier in den h. dienst bevestigd, bij verschikking, door zijnen Vader, Ds. J. HEENK, Pred. te *Woubrugge*, met 2 *Cor.* V: 11. en deed des namiddags zijne intrede, met 1 *Cor.* III: 18, 19*a*.

OUDERKERK EN KRIMPEN AAN DEN IJSSEL vakant. Zie Mei 1821.

OUDEWATER vakant. Zie Aug. 1821.

HEIKOP EN BOEIKOP vakant. Zie Oct. 1821.

HAASTRECHT staat vakant te worden. Zie Oct. 1821.

BRIELLE.

BRIELLE, den 25sten Oct. 1821. Ds. N. BERKHOUT, Predikant te *Sneek*, voor de beroeping, op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt hebbende, heeft de groote Kerkeraad weder het volgende twaalf-, zes- en drietal gemaakt:

DD. BAX, Predd. te *Eck* en *Wiel*. DIBBETZ, te *Voorthuizen*. GREVE, te *Kuilenburg*. ROIJAARS, te *Meerkerk*. VAN DAM, te *Beemster*. VAN GOG, te *Benschop*. VAN OORDT, te *Neerlangbroek*. VAN DOORNE, te *Baar* en *Lathum*. VAN DEN BERG,

te

te *Oestgeest*. VAN METEREN, te *Hillegom*. WIJS, te *Hilverſum*. en VAN BEMMELEN, te *Ankeveen*.

De twee laatſten met het lot tegen Ds. VAN IJZENDIJK, Predikant te *Zeist*.

Zestal:

DD. BAX, GREVE, ROIJAARS, VAN DAM, VAN GOG en DIBBETZ.

Drietal:

DD. BAX, ROIJAARS en VAN GOG.

Waaruit beroepen is de Wel Eerw. Heer D. BAX, Predikant te *Eck* en *Wiel*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

HILLENDAM. den 28ſten Oct. Heden maakte onze Leeraar J. M. LE COULTRE, ons bekend, dat hij den 23ſten dezer ontvangen had eene beroeping naar de gecombineerde Gemeente van *Reneſſe* en *Noordwelle*, onder de Claſſis van *Zierikzee*, in het Eiland *Schouwen*, dan dat hij, na beraad, voor die beroeping had bedankt, verbindende zich op nieuw aan ons met eene leerrede uit *Jac.* I: 25.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

MUIDEN. Onze beroeping gunstig vereerd zijnde, met de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, zien wij onzen beroepen Leeraar Ds. J. P. MUNTING, in het begin van Wintermaand te gemoet.

HUIZEN. Onze Leeraar, Ds. G. H. NIBBELINK, heeft heden den 21ſten van Wijnmaand onder ons, zijn vijf en twintig jarigen predikdienst gevierd, handelende bij deze gelegenheid over 2 *Cor.* I: 12.

12: *Want onze roem is deze, (namelijk) het getuigenis onzer conscientie, dat wij in eenvoudigheid en opregtheid Gods, niet in vleeschelijke wijsheid, maar in de genade Gods in de wereld verkeerd hebben, en allermeest bij u lieden.* De Heere stelle hem verder tot een zegen voor deze Gemeente!

AMSTELVEEN. Onze Leeraar Ds. K. HOFFMAN, beroepen naar *Velsen*, op den 30sten van Wijnmaand l. l., door Ds. P. MEIJBOOM, lid van het Klassikaal Bestuur, en Predikant te *Amsterdam*, behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft heden den 4den van Slagtmaand van ons afscheid genomen, in eene leerrede over *Hebr.* III. 13. *Maar vermaant elkander alle dagen, zoo lang als het heden genaamd wordt; op dat niet iemand uit u verhard worde door de verleiding der zonde.* Aan deze Gemeente is reeds gunstig handopening tot het beroepen van een Predikant verleend.

DIEMEN. Deze Gemeente heeft op den 30sten van Wijnmaand haren Leeraar, Ds. H. JOLINK, verloren, eene hevige ziekte van weinige dagen maakte een einde aan zijn leven, waarin hij den ouderdom van ruim 66 jaren bereikt had. Sedert 1789. predikte hij onder ons met allen ijver het Evangelie van Christus, terwijl hij voorheen 8 jaren de Gemeente te *Lunteren*, heeft gediend.

Onze Consulent Ds. J. VAN BLIJENBURGH, Predikant te *Weesp*, heeft op den 4 van Slagtmaand, openlijk aan dit sterfgeval gedacht, in eene leerrede over *Prediker* VII: 1. het tweede gedeelte, *Beter is de dag des doods, dan de dag dat iemand geboren wordt.*

De leden van den ring van *Weesp*, die aan hem eenen hulpvaardigen medebroeder verliezen, zullen voor zijne bedroefde Weduwe en kinderen, het annus gratiae waarnemen.

AMSTELVEEN, den 13den Nov. Heden is in

in tegenwoordigheid van Ds. J. D. RUIJS, Pred. te *Ouderkerk aan den Amstel*, als Consulent, door den Eerw. Kerkeraad, ter vervulling onzer vakature, gemaakt het volgende twaalftal:

DD. J. BRAVE, W. OTTO, D. H. DE BONVOUST BEECKMAN, Theol. Doct. H. J. TOL, Theol. Doct. J. CLAUS, H. J. KALKOEN, H. SCHREIJ, G. P. JONGBLOED, A. DE HAAN HUGENHOLTZ, J. MAASEN, H. DWARS en J. DE WIT. Predikanten te *Maarsen*, te *Vinkeveen*, de *Vuursche*, de *Meern*, te *Middie en Axwijk*, te *Winkel*, te *Zunderdorp*, te *Babilonienbroek* en de *Hill*, te *Zalk*, de *Kuinre*, te *Eemnes Buitendijks* en *Oudelande*.

Na dat hier op DD. BRAVE, OTTO, BEECKMAN, TOL, CLAUS en KALKOEN, op het zestal, en DD. BRAVE, OTTO en BEECKMAN, op het drietal geplaatst waren, is daaruit beroepen Ds. J. BRAVE, Pred. te *Maarsen*, aan wien de acte der beroeping is toegezonden.

HAARLEM.

UITGEEST, den 16den October 1821. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. F. OVERHOFF, Predikant te *Bunschoten*, heeft de beroeping op hem door den Kerkeraad uitgebragt, onder afwachting der approbatie van het daartoe bevoegd Kerkelijk bestuur, en van Z. M. den Koning, aangenomen.

VELZEN, den 11den Nov. Heden morgen is Ds. H. J. TOL, Th. Dr., en Predikant aan de *Meern*, onder de Classis van *Utrecht*, bij afstand van onzen Consulent, den Heer G. G. BRUGMAN, Pred. te *Beverwijk*, onder ons opgetreden, als bevestiger van onzen beroepenen Leeraar, Ds. A. HOFFMAN, en heeft te dier gelegenheid tot onderwerp gehad, *Joan.* IV. 34. *Jezus zeide tot hen: mijne spijze is, dat ik doe den wil des genen die mij gezonden heeft, en zijn werk volbrenge.* 's Namiddags daarop hield onze nieuwe Predikant van

Amstelveen, tot ons overgekomen, zijne intreredevoering, naar aanleiding van 2 *Cor.* V: 20. *Zoo zijn wij dan Gezanten van Christus wege.*

ALKMAAR.

VALKOOG EN ST. MAARTEN. Onze Leeraar J. C. MOHR, ten tweedemale beroepen zijnde te *Opperdoes*, en deze beroeping aangenomen hebbende, heeft, na door den Wel Eerw. Heer, G. VAN DER GOOT, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, van zijne betrekkingen op deze Gemeente, en de Classis van *Alkmaar* ontslagen te zijn, den 28sten October van ons afscheid genomen, met de woorden: *Vaart wel. Hand.* XV: 29c. Zoo dat

VALKOOG EN ST. MAARTEN vakant is.

KOEDIJK, den 7den October. Onze Leeraar, TH. VAN SPALL, maakte ons heden bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Philipsland*, welke hij in beraad nam. Den 28sten dezer, gaf zijn Wel Eerw. aan het slot zijner leerrede ons te kennen, dat hij voor dezelve bedankt had.

HUISDUINEN vakant. Zie Augustus 1821.

EGMOND BINNEN EN DEN HOEF vakant. Zie Oct. 1821.

LIMMEN. Zie Oct. 1821.

WEST- EN OOSTGRAFTDIJK staat vakant te worden. Zie Oct. 1821.

HOORN.

ENKHUIZEN, den 2den Nov. Uit het twaalftal te voren opgegeven, is den 19den October dit zestal geformeerd:

DD. J. CORSTIUS, G. DOEDES, L. J. VAN DAM, J. LA LAU, J. F. VAN OORDT en J. P. VERFF, respective Predikanten op het *Hoogezand*, te *Grootebroek*, in de *Beemster*, te *Bergen op Zoom*, *Nederlangbroek* en *Elburg*.

Den

Den 26sten dito werden uit de voornoemde Heeren op het drietal gebragt:

DD. CORSTIUS, LA LAU en VAN DAM.

En op heden is daaruit beroepen, Ds. J. CORSTIUS, Predikant te *Hoogezand*, Clasfis *Groningen*, die deze beroepinge in beraad heeft genomen.

OPPERDOES, den 4den Nov. Op heden werd Ds. J. C. MOHR, van *Valkoog* en *St. Maarten*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. G. D. SWANENBURG, Predikant te *Medemblik*, met *Matth.* XXIII: 8*b*. *Een is uw meester, namelijk Christus.* De bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende 1 *Cor.* I: 23*a*. *Wij prediken Christus den gekruisten.*

OOST- EN WESTERBLOKKER. Op den 22sten October, heeft de Kerkeraad, onder voorzitting van Ds. J. DIJK, Pred. te *Zwaag*, en Consulent dezer Gemeente, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. S. TIMMERMAN HUBERT, geformeerd het navolgende twaalftal van Predikanten, als:

DD. VISSER, VAN SPALL, SCHREIJ, VAN AMEREN, KALKOEN, ROZEBOOM, MOS, SNIJDERS, IMMINK, WOLTERINK, VAN DER LINDE en REDDINGIUS, Predikanten te *Spanbroek* en *Opmeer*, *Koedijk*, *Zunderdorp*, *Etershem* en *Schardam*, *Winkel*, *Heilo*, *Delfzijl*, *Kwadijk*, *Harmelen*, *Nieuwleuzen*, *Zijbekarspel* en *Kolhorn*.

En daar uit dit zestal:

DD. VISSER, VAN AMEREN, VAN SPALL, SCHREIJ, ROZEBOOM en IMMINK, met het lot tegen KALKOEN.

Op den 5den November is hier uit dit drietal geformeerd:

DD. VISSER, SCHREIJ en ROZEBOOM.

Waar uit dadelijk beroepen is, Ds. L. VISSER, Predikant te *Spanbroek* en *Opmeer*.

ME-

MEDEMBLIK. Het heeft Z. M. den Koning, bij besluit van den 27sten October l. l. No. 38. gunstig behaagd, onzen oudsten Leeraar, Ds. W. F. HACHENBERG, Emeritus te verklaren, salvo honore et stipendio, in te gaan met den 1sten Mei 1822.

SCHARWOUDE, den 11den Nov. Onze beroepen Leeraar, T. G. ADAMA POLLIUS, van *Lollum* bij *Bolsward*, tot ons overgekomen, is heden in zijnen dienst, onder ons ingeleid, door den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. VAN SLOOTEREN, Pred. te *Hoorn*, met 1 *Thess.* V: 12 en 13a. *En wij bidden u broeders, erkent de gene die onder u arbeiden, en uwe voorstanders zijn in den Heere; en u vermanen: en achtze zeer veel in liefde om hunnes werks wil.* De bevestigde maakte een begin van zijnen dienst, over *Rom.* I: 16a. *Want ik schame mij des Evangeliums Christi niet.*

HAUWAART vakant. Zie Julij 1821.

BENNIGBROEK EN NIBBIXWOUDE vakant. Zie Julij 1821.

E D A M.

PURMERLAND, den 28sten October. Onze Leeraar, D. F. C. ALTA, den 5den l. l., eene Beroeping naar de Gemeente van het *Retranchement Cadsandria*, onder de Classis van *IJzendijke*, Provincie *Zeeland*, ontvangen hebbende, maakte ons heden bekend, dat zijn Eerw. die beroeping, in afwachting der vereischte goedkeuringen, had aangenomen.

EDAM. Onze Leeraar A. FANGMAN, de beroeping naar *Schiedam*, aangenomen hebbende, staat

EDAM vakant te worden.

BROEK IN WATERLAND. Ds. T. SLIPPINK, heeft de beroeping naar deze Gemeente aangenomen.

OOST

OOSTHUIZEN vakant. Zie Oct. 1821.

BROEK IN WATERLAND. Zie Oct. 1821.

ZIERIKZEE.

ZEELAND.

WESTZOUBURG, den 28sten October. Na dat onze Leeraar, Ds. F. VAN RUIJVEN, den 26sten dezer, door den Wel Eerw. Heer J. VAN WARMELO, Asfesfor van het Klasfikaal Bestuur van *Middelburg*, en Predikant te *Vlisfingen*, in het bijzijn van den Secundus Consulent, H. L. DE JONGE, Pred. te *Oostzouburg*, van zijne Gemeente en de Clasfis behoorlijk was losgemaakt, en ontslagen, nam zijn Wel Eerw. op heden van ons affcheid, met eene leerrede over 2 *Petr.* I: 10. *Daarom, Broeders! benaarstigt u te meer om uwe roepinge en verkiezinge vast te maken; want dat doende zult gij nimmermeer struikelen.*

ZIERIKZEE.

BURG, den 7den Oct. 1821. Den 29sten December des verleden jaars, ontving onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. SOETERMEER, eene beroeping naar de Gemeente van *Renesse* en *Noordwelle*, en vond zich verpligt daarvoor te bedanken. Den 17den Aug. l. l., andermaal derwaarts beroepen zijnde, gaf zijn Wel Eerw. ons heden kennis, bij zijne toen gedane keuze te blijven.

ZONNEMAIRE staat vakant te worden. Zie October 1821.

KERKWERVE vakant. Zie October 1821.

DREISCHOR vakant. Zie October 1821.

RENESSE EN NOORDWELLE vakant. Zie October 1821.

PHILIPSLAND. Zie October 1821.

GOES

GOES.

GOES, den 26sten September. Heden heeft het Klassikaal Bestuur alhier, den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. VAN LIL, als bevestigd Predikant te *Kattendijke*, tot Lid der klasse verklaard.

WEMELDINGEN, den 18den October. Heden werd door de Kerkelijke Vergadering beroepen, de Wel Eerw. Heer H. J. E. BURGERHOUDT, Kandidaat in den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die deze beroeping, onder inwachting van de noodige approbatiën, heeft aangenomen.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

CATS vakant. Zie October 1821.

GOES. Zie October 1821.

FORT BATH c. a. vakant. Zie October 1821.

IJZENDIJKE.

HOOFDPLAAT, den 4den November 1821. De Heer D. VAN BASSELAAR, Pred. te *Biervliet*, onze Consulent, bevestigde onzen, van *Westzouburg*, herwaarts overgekomenen Leeraar, Ds. F. VAN RUIVEN, met eene Leerrede over *Joh.* XV: 15. *Ik heet u niet meer dienstknechten: want de dienstknecht weet niet wat zijn Heer doet: maar ik heb u vrienden genoemd, want al wat ik van mijnen Vader gehoord heb, [dat] heb ik u bekend gemaakt.*

Uit naam van, en wegens den IJzendijkschen Ring, gaf de Heer B. LOOSE, Pred. te *Nieuwvliet*, zijnen Ambtgenoot de hand van broederschap.

Des namiddags, aanvaardde de Bevestigde onder ons zijn dienstwerk, predikende over 1 *Cor.* I: 25. *Want het dwaze Gods is wijzer dan de menschen: en het zwakke Gods is sterker dan de menschen.*

RETRANCHEMENT CADZANDRIA, den 7den November 1821. De Heer F. CANTER ALTA, Pred. te *Purmerland*, heeft de beroeping, door ons

ons op zijn Eerw. uitgebragt, aangenomen, onder inwachting van de vereischte goedkeuringen, tot het verkrijgen van welke wij het noodige zullen aanwenden.

UTRECHT.

UTRECHT.

JUTPHAAS, den 23sten September. Ds. H. P. VINKE, Theol. Doct., beroepen naar *Alkmaar*, heeft, na alvorens behoorlijk te zijn losgemaakt, van onze Gemeente, door Ds. C. VAN DER LEEUW, daar toe door het Klassikaal Bestuur gecommitteerd, naar aanleiding van *Joh.* XIV: 1. afscheid van ons genomen, en is in deszelfs plaats Ds. W. STROES JANSEN, Pred. te *Nederhorst* (*den Berg*) na geziene Collatie, Kerkelijk beroepen tot Herder en Leeraar onzer Gemeente; welk beroep door denzelven is aangenomen, onder inwachting der wettige approbatiën.

LOPIK, den 11den November. Heden is onze beroepene Leeraar, Ds. J. H. VAN DIEST, in den Dienst onder ons bevestigd, door den Consulent, Ds. J. C. DE VRIES, Pred. te *Lopiker-Capel*, welke bij die gelegenheid predikte over 2 *Cor.* V: 20. *Zoo zijn wij dan Gezanten* enz., terwijl de Bevestigde 's namiddags zijn Intrede deed, met 2 *Cor.* V: 18*b*. *En ons de bediening der verzoening gegeven heeft*.

UTRECHT vakant. Zie October 1821.

AMERSFOORD.

BUNSCHOTEN, den 21sten October. Onze Leeraar, W. F. OVERHOFF, heeft eene beroeping ontvangen, naar de Gemeente van *Uitgeest*, Classis *Haarlem*, en dezelve aangenomen.

NICHTEVECHT, den 28sten October. Onze Leeraar, T. KLIPPINK, heeft de beroeping naar de Ge-

Gemeente van *Broek in Waterland*, Clasfis *Edam*, aangenomen.

ZEIST, den 10den November. Door ruime bijdragen van de Aanzienlijken aan deze plaats, en van fommige Leden dezer Gemeente, is onze Kerkvoogd, de Heer F. N. VAN BERN, in ftaat gefteld, om ons fints eenigen tijd verruimd en verbeterd Kerkgebouw, met een uitmuntend Orgel te verfraaijen, grootendeels vervaardigd door den kundigen FREDERICHS te *Gouda*. Het zelve is op Zondag den 23ften September l. l., door onzen Leeraar, H. E. VAN IJSENDIJK, plegtig Gode toegewijd. Zijn Eerw. fprak bij die gelegenheid, eene Leerrede uit, over *Psalm* CXXXVI; 1a. welker onderfcheidene deelen door toepasfelijke Liederen, bij beurten door de broeders en zusters dezer Gemeente gezongen, werden afgewisfeld.

NEDERHORST (DEN BERG) ftaat vakant te worden. Zie Sept. 1821.

W IJ K.

'T WAAL EN HONSWIJK, den 11den October. Onze Leeraar, Ds. W. JANS, heeft op vertoonde Collatie van Z. M. onzen Koning, eene Kerkelijke beroeping ontvangen, naar de Gemeente te *Hedel*, onder de Clasfis van *Zalt-Bommel*, en die beroeping aangenomen.

WERKHOVEN, den 4den November. Onze beroepene Leeraar, J. HONDIUS, S. S. Min. Kand. is heden in den Dienst dezer Gemeente bevestigd, door den Wel Eerw. Heer P. HONDIUS, Emeritus Predikant van *Arnemuiden*, bij afftand van den Confulent dezer Gemeente, Ds. J. F. VAN OORDT, Predikant te *Nederlangbroek*, met eene leerrede over *Luk.* IV: 16*b*. De oplegging der handen is gefchied, door de Heeren Bevestiger en Confulent, en door DD. HAJENIUS, WILTSCHUT, VAN DE VELDE, HONDIUS GAUKES en VAN DEN BROEK,

BROEK, Predikanten te *Cothen*, *Amsterdam*, *de Bilt*, *Baarn* en *Scherpenzeel*.

De bevestigde Leeraar, heeft tot intrede gepredikt, over 2. *Cor*. VI: 1.

SCHALKWIJK, den 11den Nov. Heden werd onze Leeraar A. VAN DEN BRANDHOF, S. S. Min. Cand. bevestigd door den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer J. F. DEKKER, Predikant te *Hagestein*, met eene leerrede over 1 *Cor*. III: 5. De oplegging der handen is geschied, door den Bevestiger, en door DD. J. J. BUIJN en W. J. OUDEGEEST WZ., Predikanten te *Hoogblokland* en *Spijk*.

Onze Leeraar aanvaardde zijne bediening, met eene leerrede over *Luk*. V: 5*b*.

VEENENDAAL vakant. Zie Mei 1821.

ODIJK. Zie Aug. 1821.

BUNNIK EN VECHTEN. Zie Oct. 1821.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

STIENS. De beroeping van Ds. R. KIJLSTRA, LZ., Predikant te *Oudega*, *Idsega* en *Sandfirde*, tot Predikant van deze Gemeente, is door Z. M. den Koning, bij besluit van den 17den October 1821, geapprobeerd geworden.

FINKUM EN HIJUM. Zie Maart 1821.

HARLINGEN.

LOLLUM, den 28sten Oct. 1821. Onze Leeraar, Ds. T. G. ADAMA POLLIUS, beroepen naar *Scharwoude*, onder de Classis van *Hoorn*, werd den 21sten dezer losgemaakt van zijne betrekking tot de Classis en onze Gemeente, door den gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. J.

CAHAIS, Pred. te *Witmarsum*, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. E. RIJGERSMA, Pred. te *Kubaard*, aan wien het Herderlijk opzigt over deze Gemeente, gedurende de vakature, werd opgedragen. En heden namiddag nam onze Leeraar afscheid van ons predikende, volgens *Ephez.* II: 4, 5 en 6. over de bronnen, de grootte en het doel der Goddelijke liefde, doorstralende in de bedeeling van het Evangelie.

WONS EN ENGWIER. Zie September 1821.

SNEEK.

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFIRDE staat vakant te worden. Zie Sept. 1821.

WIJCKEL. Zie Sept. 1821.

KOUDUM. Zie Oct. 1821.

STAVOREN. Zie Oct. 1821.

DOKKUM.

REITZUM, GENUM EN LICHTAARD vakant. Zie Aug. 1821.

SCHIERMONNIKOOG vakant. Zie Oct. 1821.

AUGSBUUR staat vakant te worden. Zie October 1821.

NES OP HET EILAND AMELAND staat vakant te worden. Zie Oct. 1821.

HEEREVEEN.

JOURE, den 1sten November. De Godsdienstoefening van dit Avond-uur, was een heugelijk aandoenlijk Feest, voor den Leeraar dezer Gemeente. Ook de Gemeente zelve, en eenige hier bij tegenwoordig zijnde Ambtgenooten, van Ds. P. KOUMANS BROUWER, vereenigden zich zamen met hem, om Gode openlijk hulde toe te bren-

brengen, wegens de twee dagen te voren ingevallene vervulling van den toen vijf en twintigjarigen Evangeliedienst, van dezen Predikant, in vier Gemeenten, door denzelven in dien tijd bediend, en des Allerhoogstens zegen af te smeeken, over de nieuwe verbindtenis van denzelven tot dit gewigtig werk: *Hand.* XXVII 22. *Hulpe van God verkregen hebbende, sta ik tot op dezen dag, betuigende beiden klein en groot; niets zeggende buiten het geen de Profeten en Mozes gesproken hebben, dat geschieden zoude*, gaven aanleiding om rekenschap te hooren geven van des Redenaars verrigt werk, om dankbaar aan te wijzen; Gods ondersteuning hem daarin verleend, om zich op nieuw, en bij voortduring tot deze taak te verbinden, en der Gemeente aan te toonen, hoe zij zich, mede bij het vervolg, omtrent haren Onderwijzer en Vriend te gedragen hebbe, in zijne Ambtsbezigheden. Afwisselende Gezangen verpoosden den Spreker, en bragten aan het statige dezer Feestviering mede het hunne bij.

TERKAPLE EN AKMARIJP, den 12den November. Heden hadden wij het genoegen de Klassikale approbatie, op de hier onlangs gedane, op den Wel Eerw. Heer C. BROERSMA, als nog Pred. te *Molkwerum*, onder de Classis van *Sneek*, uitgebragte en door denzelven aangenomene beroeping te ontvangen.

ST. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN vakant. Zie Junij 1821.

MAKKINGA, ELSLO EN LANGENDIJK vakant. Zie Junij 1821.

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE vakant. Zie October 1821.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

OMMEN, den 16den September. Heden was het voor ons een ware Feestdag, op welken wij het genoegen hadden, ons nieuw Orgel, door verscheidene beminnaren ter opluistering van den Godsdienst, offschoon reeds een welluidend harmonisch gezang onze Psalmen en Gezangen verzelde, tot accompagnement van hetzelve, uit eenige vrijwillige inteekeningen en giften, en een wel berekend fonds opgerigt, plegtig te zien inwijden.

De Heer J. C. SCHEUER, Orgelmaker te *Koeverden*, was de Maker, door den Heer J. VAN TRICHT, Organist te *Deventer*, was hetzelve geëxamineerd, en deszelfs getuigenis gaf aan den Maker niet slechts den lof, van volmaakt aan het bestek voldaan, maar ook boven het zelve nog gewerkt te hebben. Onze Pred. Ds. T. VAN REEN, predikte bij die gelegenheid *Ps.* XCII: 2—4. Vooraf werd gezongen zonder Orgel, Gezang I, terwijl voorts met het Orgel, bij afwisseling, afzonderlijk door Mans en door Vrouwen, en beiden vereenigd, gelijk ook door het *Zang*-Gezelschap hier bestaande, gezongen werden de volgende Psalmen en Gezangen, *Gez.* III: 1, 3, 6. *Ps.* C. (op de wijze van *Ps.* CXXXIV. op heele en halve noten) *Ps.* CIII: 1, 3, 11. *Ps.* CL. Uit de Gezangen van R. SCHUTTE, D. II. *Gez.* I: 1, 8, 10. *Evang. Gez.* XLIII: 5, 6. en *Gez.* XCVI. De gansche plegtigheid van dezen dag, eindigde alzoo ten meesten genoegen van alle de aanwezigen.

DEVENTER.

DENEKAMP vakant. Zie October 1821.

KAM-

KAMPEN.

BLANKENHAM, den 14den October. Heden voormiddag is, Ds. A. H. MANTING, welke de beroeping, van hier op hem uitgebragt, na beraad, had aangenomen, en waarop de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring ontvangen was, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. MAASEN, onder ons bevestigd, met eene Leerrede over *Philip.* II: 29. *Ontvangt hem dan in den Heer, met alle blijdschap, en houdt dezulken in waarde*, en des namiddags zijn werk begonnen, predikende over *Hebr.* II: 3*a*. *Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zoo groote zaligheid geen acht nemen?*

KAMPEN. Ds. G. H. HEIN, bevestigd Pred. te *Kampen*, is door het Klassikaal Bestuur, als Lid der Classis van *Kampen* erkend.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

ENGELBERT vakant. Zie Julij 1821.

EZINGE vakant. Zie Aug. 1821.

LUTKEGAST. Zie October 1821.

WINSCHOTEN.

OUDE PEKEL-A. Van hier is verzuimd op zijnen tijd te melden, dat op den 19den September l. l., alhier weder de jaarlijksche openbare aanneming van Ledematen heeft plaats gehad. Onze Leeraar, Ds. M. J. ADRIANI, opende de plegtigheid, met eene korte rede over *Hand.* VIII: 36*b*, 37*a*. *Wat verhindert mij gedoopt te worden? — Indien gij van ganscher harte gelooft, zoo is het geoorloofd*, vooral doelende op de plegtige Doopsbediening, welke aan eene der aantenemene personen stond verrigt te worden. Daarop werden vijftien jonge personen, onder welke zich ook bevond, de tweede Zoon van den Pred. N. VAN DER TUUK ADRIANI, als mede een

van deszelfs Leerlingen in vreemde talen, B. A. BOELMAN, beiden reeds ingeschreven als Studenten te *Groningen*, openbaar onderzocht, nopens hunne kundigheden in de waarheden, en pligten van den Godsdienst, waarna dezelve tot algemeen genoegen als Lidmaten werden aangenomen, en met plegtige, aanspraken als zoodanig ingezegend. Hierop werd eene der nieuw aangenomenen, ELIZABETH GALAMA, aan welke de Doop in de kindschheid verzuimd was, door den Doop der bejaarden der Gemeente ingewijd, waaromtrent de Leeraar ook treffende aanspraken aan de gedoopte deed. Zigtbaar was ook de aandoening van zeer velen bij deze dubbelde plegtigheid, welke tot ongemeen genoegen van allen afliep.

BOURTANGE, den 28sten October. Op heden heeft onze Leeraar, Ds. A. VAN LAAR DINCKGRÉVE, na door een lid van het Klassikaal Bestuur van *Winschoten*, van deze Gemeente, en van zijne betrekkingen op de Classis, eervol ontslagen te zijn, van ons afscheid genomen, predikende te dezer gelegenheid over *Phil.* I: 27. *Wandelt waardiglijk het Evangelie enz.*, Zoo dat nu

BOURTANGE werkelijk vakant is.

VEENDAM staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

APPINGEDAM.

SPIJK. Op den 21sten Oct. l. l., overleed op den Huize *Ekenstein*, na eene ziekte van slechts drie dagen, in den gezegenden ouderdom van 70 jaren, de Hoog Ed. Hoog Welgeb. Heer Jonkheer ONNO REINT ALBERDA, Heer van *Ekenstein*, Lid van de Staten Generaal der Eerste Kamer, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, fungerend President van de Ridderschap van de Provincie *Groningen*, Collator van *Spijk*, enz.

Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer N. VAN

LAGEM, heeft op den 28sten daaraanvolgende, aan dit treurig sterfgeval, opzettelijk gedacht, en het opregt en ongeveinsd karakter van den overledenen en deszelfs verdiensten, vooral ook ten aanzien van deze Gemeente, bij welke zijne nagedachtenis nog lange in zegening zal blijven, openlijk gehuldigd; de tekst was *Ps.* XC: 10*a*, *Aangaande de dagen onzer jaren, daar in zijn zeventig jaren of zoo wij zeer sterk zijn tachtig jaren.*

BIERUM vakant. Zie Maart 1821.

MIDDELSTUM.

WETZINGA EN SAUWERT vakant Zie Nov. 1820.

WARFHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM EN ROSMALEN, den 23sten Augustus. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. H. POTHOLD VAN DORP, is alhier door den Kerkeraad, het navolgend zes- en drietal van Heeren Predikanten gemaakt:

Zestal:

DD. P. D. WELTER, Predd. te *Well* en *Amerzode*. J. D. C. KOCH, te *Engelen*. R. VERWEIJ, te *Drumpt*. J. H. TOUSSAINT, te *Binnenwijzend*. S. VAN DER NOORDAA, te *Dinther*. en A. OTTENHOFF, Kandidaat tot den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*.

Drietal:

DD. KOCH, TOUSSAINT en OTTENHOFF.

En is daaruit beroepen, de Wel Eerw. Heer J. H. TOUSSAINT, Predikant te *Binnenwijzend*.

BERLICUM EN ROSMALEN, den 26sten Sept. De Wel Eerw. Heer J. H. TOUSSAINT, voor

de op denzelven uitgebragte beroeping, in deze Gemeente bedankt hebbende, is heden door den Kerkeraad, andermaal een zes- en drietal gemaakt, en zijn daarop geplaatst:

Zestal:

DD. J. C. D. KOCH, Predd. te *Engelen.* J. VAN AAKEN, te *Boxtel.* A. RADIJS, te *Osf.* L. KROL, te *Lith.* S. VAN DER NOORDAA, te *Dinther.* en A. OTTENHOFF, Kandidaat tot den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen.*

Drietal:

DD. KOCH, VAN DER NOORDAA en OTTENHOFF,

En is voorts daaruit beroepen, de Wel Eerw. Heer A. OTTENHOFF, voornoemd, door wien dezelve beroeping is aangenomen.

ST. MICHIELS-GESTEL. Uit eene nominatie, door het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waar op geplaatst waren:

De Heeren J. G. MASMAN, Predd. te *Heumen* en *Molde.* J. H. COX, te *Beek* en *Geul.* en A. A. WIERTZ VAN COEHOORN, te *Eijsden* en *Dalhem.*

Is Ds. J. C. MASMAN, door Z. M. benoemd, tot Predikant te *St. Michiels Gestel*, en zal aldaar naar Kerkorde worden beroepen.

CUIJK EN BEENS vakant. Zie Maart 1821.

BREDA.

WILLEMSTAD, den 23sten Oct. 1821. Heden werd deze Gemeente in rouw gedompeld, door het overlijden van haren Leeraar, den Wel Eerw. en zeer geleerden Heer J. SCHOENMAKERS, in den ouderdom van ruim 56 jaren. Hij was geboren te *Dordrecht*, den 27sten September 1765. Na zich aldaar op de latijnsche Schoolen, tot het bijwonen der Akademische lessen, te hebben voorbereid, heeft hij op de hooge School te *Leijden*, zijne studien volbragt, en is in zijne geboortestad Proponent geworden, den 25sten

Oc-

Oct. 1791. Behalve deze Gemeente, heeft hij nog de Gemeenten van *Wijngaarden*, *Oosterland* en *Heusden*, met leer en wandel gesticht. In eerstgenoemde Gemeente bevestigd zijnde, den 17den Junij 1792, heeft hij derhalve ruim 29 jaren in de bediening van het Evangelie verkeerd, waarvan hij 11 jaren deze Gemeente diende; hebbende hij alhier zijne intrede gedaan den 7den October 1810, en juist op denzelfden dag derzelfde maand, in dit jaar, voor het laatst gepredikt, waarop hij daags daarna door eene zware krankheid werdt aangetast, welke, schoon men tot op het laatst nog hoop voedde op zijn behoud, echter een einde aan zijn leven maakte, op genoemden 23sten October.

Zijn Eerw. was den 27den Mei 1792, gehuwd met Mejufvrouw C. H. VAN DUREN, uit welk huwelijk 5 kinderen geboren werden, waarvan vier, zijnde twee zoons en twee dochters, nog in leven zijn; en de oudste zoon zich op Leijdens Hooge School, aan de Godgeleerde Wetenschappen wijdt.

Veel verliezen deszelfs Weduwe en Kinderen in hem, dewijl hij de teederhartigste Echtgenoot en zorgvuldigste Vader was; maar ook veel verliest de Gemeente in hem, daar hij zijne bediening met ijver vervulde, en in de beoefening van Christelijke deugden voorbeeldig was, dit alles nog vereenigende met een beminnelijk karakter.

De Consulent dezer Gemeente, Ds. J. SJOERDS, Pred. te *Fijnaart* en *Heiningen*, die door langdurige vriendschap naauw aan den overledenen verbonden was, nam uit dit sterfgeval op Zondag den 28sten October, met eene voorafspraak uit *Jes.* XL: 6. en 7*a*. aanleiding, om ons bij onze eigene sterfelijkheid te bepalen; terwijl hij, op den volgenden Zondag, den 4den November, ons opzettelijk deed gedenken aan den waar-

 di-

digen man, deszelfs leer, lessen en wandel met eene leerrede over *Hebr.* XIII: 7a.

Het jaar van gratie zal, door de naburige Predikanten, worden waargenomen.

STAND DAAR BUITEN, den 25sten Oct. 1821. Na bekomen handopening heeft de Kerkeraad, ter vervulling der hier bestaande vakature, uit het navolgend drietal:

DD. J. A. HANEWINCKEL, Predd. te *Petten*. J. BUIJSER, te *Helvoort*. en L. VOERMAN, te *Dongen*, den eerstgenoemden beroepen.

GEERTUIDENBERG, den 28sten Oct 1821. Onze thans rustende Leeraar, Ds. P. KEUCHENIUS, wierd l. l. maandag door Ds. H. WESSELS, Pred. te *ter Heide*, als daartoe gecommitteerd, door het Klassikaal Bestuur van *Breda*, in tegenwoordigheid van Ds. P. A. GILVAIJ, Pred. te *Made* en *Drimmelen*, als Consulent dezer Gemeente, van zijne betrekking, op de Classis van *Breda*, en op den Kerkeraad en de Gemeente dezer stad, ontslagen; terwijl eerstgenoemde Ds. H. WESSELS, op heden, voor en in naam van onzen voornoemden Leeraar, Ds. P. KEUCHENIUS, die daartoe door voortdurende ongesteldheid, buiten staat was, afscheid van ons nam.

De Ringsbroederen zullen, gedurende deze maand November, den dienst nog blijven waarnemen, terwijl onze nieuw beroepene Leeraar, Ds. J. DE HEER, voornemens is op den 2den December aanstaande, zijn dienstwerk alhier te aanvaarden, en derhalve onze vakature spoedig zal vervuld zijn.

HEUSDEN.

SPRANG, den 5den November. Daar de handopening, ter vervulling der weldra alhier plaatsgrijpende vakature, reeds ontvangen is, zal de Kerkeraad, spoedig tot het doen eener beroeping kunnen overgaan.

HEUSDEN, den 28sten October. Onze Leeraar, Ds.

Ds. C. W. PAPE, bepaalde heden met eene Leerrede over den pligt eener Gemeente, omtrent hare getrouwe Leeraars, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7. Deze Gemeente, bij het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. SCHOENMAKERS, den 23sten dezer maand, in de *Willemstad* voorgevallen.

Ruim elf jaren vervulde de waardige Man, den dienst des Evangeliums in ons midden, toen hij in den jare 1811, zich gedrongen zag, eene roeping naar de *Willemstad* aan te nemen, en van ons te scheiden, het aandenken in alle harten nalatende, van ware Evangelische vroomheid, welke niet in woorden, maar in werken bestaat, en van onvermoeiden ijver, in het waarnemen van zijne Herderlijke verpligtingen.

OP- EN NEDERANDEL. Zie Julij 1821.

BAARDWIJK EN DEN ELSHOUT. Zie September 1821.

EINDHOVEN.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL, den 20sten Augustus. Na dat onze Leeraar, Ds. H. A. HEHMANS, ons in de afgeloopene maand berigt had, dat hij naar de Gemeente van *Valkenswaard* beroepen was, als mede een aanbod ter beroeping naar *Berlicum* en *Rosmalen* ontvangen had, maakte zijn Eerw. ons op den 12den dezer bekend, dat hij voor beiden, na beraad, bedankt had.

VALKENSWAARD, den 31sten October 1821. De Wel Eerw. Heer H. J. VAN HOORN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, voor de beroeping herwaarts bedankt hebbende, is heden, ten overstaan van den Consulent den Wel Eerw. Heer W. MEENDERINK, Pred. te *Bergeijk*, door den Kerkeraad geformeerd het volgende zes- en drietal:

DD. J. S. ZORN, Predd. te *Blaadel* c. a. TEGEMPT, te *Batenburg*. VOGET, te *Urmond*. S. HANEWINKEL, te *Ravenstein*. E. HOUZIJLER, Kandidaat

daat onder *Groningen*. W. MEENDERINK, Pred. te *Bergeijk*.

Op het drietal kwamen:

DD, ZORN, VOGET en TE GEMPT.

Waaruit beroepen is, Ds. J. S. ZORN, Pred. te *Bladel*, c. a.

BLADEL, den 4den November 1821. Heden maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. S. ZORN, ons bekend, dat zijn Wel Eerw. een beroep naar *Valkenswaard* ontvangen hebbende, hetzelve in beraad genomen had.

NUNEN, MIERLO enz. vakant. Zie Augustus 1821.

DRENTHE.

MEPPEL.

MEPPEL, den 13den October 1821, De Kerkeraad, heeft heden tot Pred. dezer Gemeente beroepen, den Wel Eerw. Heer J. SANNES, te *Noordijk*, uit een drietal, waar op mede geplaatst waren:

DD. STEMBERG en LULOFS, Predd. te *Hervelte* en *Almelo*,

Op het zestal hadden nog gestaan:

DD. MIDDELVELD, RADIJS en VISCH, Predd. te *Wolvega*, *Osch* en *Zuidwolde*, de laatste met het lot tegen SMIT, te *IJhorst*.

Op het twaalftal waren daarenboven genoemd:

DD. MUNTINGH, STAVERMAN, BARENDS, CORSTIUS en BROEKHOFF, Predd. te *Hoorn*, *Kolderveen*, *Vollenhove*, *Hoogezand* en *Ruinen*.

MEPPEL, den 29sten October 1821. Heden ontvingen wij het berigt, dat de beroepen Pred. bedankt heeft.

VLEDDER, van de bevestiging en Intrede, van den alhier beroepenen Pred. Ds. J. HEENSPINK, heeft

heeft de Correspondens tot nog toe geen legaal berigt ontvangen.

KOEVERDEN.

ZWEELOO. Zie Aug. 1821.
SLEEN. Zie October 1821.
ODOREN. Zie October 1821.
ROSWINKEL. Zie October 1821.

WALSCHE-KERK.

GRONINGEN, den 11den November 1821. Onze beroepen Leeraar, Ds. L. D. PORTEVIN, bevorens Kandidaat onder het ressort der Walsche Commissie, werd heden in den Heiligen Evangeliedienst bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer G. H. M. DELPRAT, Pred. te *Leeuwarden*, met eene Leerrede over 1 *Timoth.* V: 21. *Ik betuige voor God en den Heer Jezus Christus, en de uitverkorene Engelen, dat gij deze dingen onderhoudt, zonder vooroordeel, niets doende naar toegenegenheid.* — De oplegging der handen geschiedde, door den Eerw. Bevestiger, door onzen gewezenen, thans rustende Leeraar, Prof. GUIJOT, door DD. WINTGENS en CREMER, Predikanten bij de Nederduitsche Gemeente alhier, en door Ds. FROSSARD, thans buiten vaste Bediening. De Bevestigde maakte nog denzelfden dag eenen aanvang van zijn heilig Dienstwerk onder ons, met 2 *Cor.* II: 16*b*. *Wie is tot deze dingen bekwaam?* —

VOORBURG vakant.
DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

EIJSDEN, den 17den October 1821. Den 30sten September, heeft alhier eene belangrijke plegtigheid

heid plaats gehad. De jonge Jufvrouw CATHARINA SOPHIA SARAZIN, heeft openlijk, tot genoegen en stichting der Gemeente, de Christelijke Geloofsbelijdenis in de Nederduitsche taal afgelegd, en de vragen, die haar vervolgens over de Kerkelijke Geschiedenis gedaan zijn, met zedige vrijmoedigheid, in de Fransche taal beantwoord. Na dus plegtig tot Lidmaat der Gemeente te zijn aangenomen, heeft zij hare belijdenis aan het Heilig Avondmaal, den veertienden dezer, bevestigd.

GULPEN EN VALKENBURG vakant. Zie Febr. 1821.

MAASTRICHT, Nederduitsche Gemeente. Zie Aug. 1821.

BRUSSEL.

BRUSSEL, den 20sten van Wijnmaand. De beroeping van Ds. F. R. HUIJSERS, Pred. te *West- en Oostgrafdijk*, tot Pred. te *Maria Hoorebeeke*, en tevens belast met den dienst bij het garnizoen te *Oudenaarde*, heeft de Klassikale goedkeuring bekomen.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen, vakant

AMBOINA }
BANDA }
TERNATE } vakant.
MOLUKKA }

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

WADDINGSVEEN, den 1sten Novemb. 1821. Onze Leeraar, Ds. P. LORIÉ, eenen geruimen tijd geleden, aangezocht zijnde tot eene reis naar *Fredrikstadt*, in *Denemarken*, in het uitzigt welligt, om in onze vakante oudste Gemeente aldaar, als Leeraar te worden beroepen, nam van ons plegtig afscheid, in eene daartoe opzettelijk gehoudene leerrede. Thans ontvangen wij berigt, dat zijn Eerw. het aldaar op hem uitgebragte beroep, onder goedkeuring der Broederschap, aangenomen en zijnen dienst aanvaard heeft: waardoor dus deze onze Gemeente is vakant geworden.

NIEUWPOORT vakant.

AMERSFOORT vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 8sten Novemker 1821. Door de Sijnodale Commissie der Evangelische Luthersche Kerk, is in hare Vergadering, gehouden op Donderdag den 1sten dezer, tot den predikdienst geadmitteerd J. L. BEKKER, na dat dezelve vooraf, als Student aan het Luthersche Semenarium alhier, door de Theologische Faculteit der Leijdsche Hooge Schoolen, tot Kandidaat in de Godgeleerdheid, was bevorderd geworden.

GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.

WILDERVANK EN VEENDAM. Zie Mei 1821.

ZAANDAM vakant. Zie Oct. 1821.

BUI-

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 30sten October. Heden werd, in eene buitengewone zitting van den Coetus Contractus, de Oostvriessche Kandidaat U. G. GROENEWOLD, beroepen Predikant te *Holsfel*, in het Hertogdom *Bremen*, op zijn verzoek vóór den heiligen dienst geordineerd.

KRITSUM. Van hier is verzuimd gemeld te worden, dat onze beroepene Leeraar, de Kandidaat U. KLAASSEN, den 6den Mei alhier bevestigd is, door den Heer Superintendent J. G. ROESINGH, oudsten Predikant te *Jemgum*, welke daar bij eene redevoering hield, over *Jac.* I: 21*b*. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord enz.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Heer Bevestiger, ook door de naburige Predikanten van *Hatsum*, *Midlum* en *Jemgum*. DD. NICOLAI, REDDINGIUS en MULLER. De bevestigde aanvaardde zijnen dienst, met 1 *Cor.* II: 2. *Ik heb niet voorgenomen, iet te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruisfigd.*

KLEIN MIDLUM, den 21sten October. Op dezen dag mogt het onzen Leeraar W. G. REDDINGIUS, gebeuren, openlijk gedachtenis te vieren, van zijnen vijf en twintig jarigen predikdienst, vervuld bij vijf Gemeenten, die van *Scharnegoutum* en *Loinga*, en die van *Dronrijp*, in de Provincie *Vriesland*, die van *Bierum*, en van *Eppenhuizen*, in de Provincie *Groningen*, en zijne tegenwoordige alhier. Het onderwerp zijner rede bij deze gelegenheid was *Ps.* CXVI: 12—14. *Wat zal ik den Heere vergelden enz.* Na eene korte aanwijzing van den zin dezer woorden, en van de gevoelens des dichters, daar-

daarin doorstralende, sprak hij breedvoerig van de veelvuldige bewijzen van Gods gunst en zorg, hem gedurende zijnen dienst geschonken, en bragt hij den Allerhoogsten daar voor lof en dank toe: besluitende voorts met toepasselijke opwekkingen, en bijzondere aanspraken. Deze plegtigheid werd door eene talrijke Vergadering, met algemeene deelneming en stichting bijgewoond. De Algoede sterke onzen Leeraar verder tot zijn werk, als Evangeliedienaar, en gebiede daarover eenen ruimen zegen.

OLDERSUM }
NENDORP } vakant.

GROOT BORSSUM vakant. Zie Sept. 1821.

LOEGUMER VOORWERK. Zie Sept. 1821.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIEUWENHUIS. Onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. SIKKENS, ontving den 29sten Aug. eene beroeps-aanbieding naar *Denekamp*, voor welke hij intusschen den 12den September bedankte.

KONINKRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KREITS WEZEL.

SCHERMBEEK, den 2den October. In plaats van onzen vorigen Leeraar Ds. NONNE, is tot Predikant alhier beroepen, Ds. HINSEN, Predikant in *Gemen*, welke deze beroeping heeft aangenomen, die ook reeds de goedkeuring der regering bekomen heeft.

GEMEN, den 29sten Oct. Alhier is tot Predikant beroepen, de Kandidaat UBERWEG, uit *Wesel*, welke dit beroep heeft aangenomen.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

ROTTERDAM. Het openbaar en plegtig verslag der Afdeeling van het Nederlandsch Bijbel-Genootschap alhier, heeft op den 18den October 1821, in de Groote Kerk der Hervormde Gemeente, des avonds ten zes ure, wederom plaats gehad. De Wel Eerw. Heer K. METSCHAERT, Predikant bij de Doopsgezinde Gemeente alhier, heeft deze Godsdienstige plegtigheid als voorganger bestuurd. Na dat dezelve door een kort gebed, en een toepasselijk gezang geopend was, werd het verslag aangaande den staat en de werkzaamheden van 't Genootschap in 't gemeen, en van de Rotterdamsche Afdeeling in 't bijzonder, door eenen der Secretarissen voorgelezen: vervolgens betoogde de Redenaar, met kracht van redenen, overtuigend en treffend: *dat de verspreiding van den Bijbel als een heilzaam middel ter bevordering van ware volksverlichting, moet worden aangemerkt.* Met gepaste aanspraken, een eerbiedig gebed, en eenstemmig gezang werd deze plegtigheid besloten. De Vergadering was zeer talrijk, met blijdschap vernam dezelve den bloeijenden staat van het Genootschap en van deze Afdeeling, eene ruime inzameling van liefdegiften, bewees de algemeene belangstelling en de gansche plegtigheid is in de beste orde, tot groot genoegen van alle Bijbelvrienden, afgeloopen: terwijl eerlang het gansche beloop van dit Bijbelfeest door den druk zal worden gemeen gemaakt.

BEVERWIJK. Deze Afdeeling van het Nederlandsche Bijbel-Genootschap, heeft dit jaar den

11den

11den October l. l., in het Kerkgebouw der Hervormden alhier, op eene plegtige wijze, openlijk verslag gegeven, aan de onderscheidene Leden en Begunstigers van den toestand des Genootschaps, in het algemeen, en van deze afdeeling in het bijzonder.

De Wel Eerw. Heer R. T. F. REUDLER, Predikant bij de Evangelische Luthersche Gemeente alhier, hield bij deze gelegenheid, eene zeer doelmatige redevoering, ten betooge: *dat het Bijbel-Genootschap in verband met het Zendeling-Genootschap, de gewigtigste belangen des menschdoms bevordert.*

Deze plegtigheid, door Gezang en Orgelmuzijk afgewisseld, gaf eenen allezins goeden indruk, en de belangstelling in de goede zaak zal gewis hier door bevorderd worden.

ZAANDAM, den 25sten October. Heden avond heeft alhier, (daar dit wegens plaatselijke redenen, op den anders bepaalden Donderdag, niet voegzaam geschieden kon) de gewone jaarlijksche openlijke Vergadering der afdeeling van het Nederlandsche Bijbel-Genootschap, in deze Stad, plaats gehad.

De Redevoering werd gehouden, en het verslag gedaan, door den President, den Heer H. C. GÖBEL, die bij deze plegtigheid doelmatig sprak: *Over de hooge waardij van het Bijbelboek*, en daar uit voortvloeijende verpligting om werkzaam te zijn, tot de meest mogelijke bekendwording van hetzelve onder alle volken. In het Kerkgebouw der Luthersche Gemeente alhier, daartoe door den Eerw. Kerkeraad volvaardig afgestaan, is deze Vergadering gehouden, zeer aanzienlijk was de schare van toehoorders van beide sekfen, en niet weinig werd de luister van deze plegtigheid verhoogd, door de aangename uitvoering van een daartoe opzettelijk vervaardigd en voorbe-

bereid Maatgezang, waartoe het Zang-Gezelschap ter dezer Stede, zich wel heeft gelieven te laten gebruiken.

Wij wenschen, dat de Christelijke ijver, ter bevordering van de groote zaak des Bijbel-Genootschaps, waarvan men ook hier geene geringe blijken ziet, daar door nog zal zijn toegenomen.

ALKMAAR, den 18den October. Heden avond te zes ure is alhier in de Kerk, op eene Godsdienstige wijze, het openbaar verslag geschied van den staat van het Nederlandsch Bijbel-Genootschap, ook in deze stad. De Wel Eerw. Heer V. SWART, Predikant bij de Gemeente der Remonstranten alhier, bestuurde de plegtigheid, en liet het openbaar verslag voorafgaan, door eene aanprijzing van den Bijbel, in deszelfs hooge en goddelijke waarde, en volgen door eenige bedenkingen, geschikt om de deelneming in deze belangrijke zaak aan te moedigen en te bevorderen, waartoe God bij voortduring zijnen zegen geve!

RING VAN SCHARWOUDE, den 1sten Oct. 1821. Heden voormiddag is bij onze Afdeeling, in het Kerkgebouw, te *Oudkarspel*, het openbaar verslag van den Staat en de werkzaamheden van het Nederlandsche Bijbel-Genootschap, gedaan door den Secretaris, den Wel Eerw. Heer G. C. VAN BALEN BLANKEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp*, die bij deze gelegenheid in eene doelmatige redevoering, den tegenstand tegen de Bijbelverspreiding voorstelde, als een grond van vertrouwen op hare zegepraal. Wij vleijen ons, dat alle hartelijke opwekkingen van den Redenaar, tot volhardende belangstelling in de zaak des Genootschaps, de gewenschte vruchten steeds onder ons geven zullen.

HOORN, den 18den Oct. Het openbaar verslag nopens de verspreiding des Bijbels, is hier ge-

gedaan door den Wel Eerw. Heer BENDINGER, Pred. bij de Ev. Luth. Gemeente dezer stad, na eene redevoering over de heilrijke verlichting, door het Evangelie te weeg gebragt; waarover de vergaderde Gemeente haar welgevallen, door eene milde gifte aan het Bijbel-Genootschap, heeft doen blijken.

SCHOUWEN EN DUIVELAND. Van wege deze Afdeeling, is den 18den October j. l., in de Kleine Kerk te *Zierikzee*, het jaarlijksche verslag aangaande den staat en de werkzaamheden van het Bijbel-Genootschap geschied. De Wel Eerw. Heer F. PLEIJTE, verrigtte dit werk op eene allezins gepaste wijze, en tot algemeen genoegen: zijnde de plegtigheid met de tegenwoordigheid van de Edel Achtbare Heeren, Burgemeesteren en Raden der Stad *Zierikzee*, alsmede van de Wel Edel Gestrenge Heeren, Leden der Regtbank van Eersten Aanleg aldaar, vereerd geworden.

BERIGTEN.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, heeft, sedert den 10den October tot heden den 10den November, ten behoeve der Gemeenten van *Maas* en *Waal*, en het Rijk van *Nijmegen*, ontvangen de volgende giften:

Van de Gemeente van *Kolham*	f	4	5	—
—— —— *Garmerwolde*	-	10	2	—
—— —— *Scharmer*	-	1	15	2
—— —— *Maassluis*	-	70	—	—
—— —— *Huizen bij Naarden*	-	33	5	8
—— —— *St. Jacobi Parochie*	-	11	—	—
Van den Heer J. V. W. te *Amsterdam*, twee Coupons	-	25	—	—
Van den Eerw. Kerkeraad van *Amsterdam*	-	250	—	—

Van de Gemeente van *Huizinghe* f 3 : — : —
——— ——— *Hoogezand* - 12 : 16 : —
——— ——— *Nieuwolda* - 19 : 1 : 2
——— ——— *Nieuwe Beerta* - 11 : 2 : 10

Voorts heeft het Kerkbestuur het genoegen, te berigten, dat, gelijk de Gemeente van *Leeuwen* het uitzigt heeft, van, na vierjarige vakature, eerlang eenen Leeraar te ontvangen; zoo ook de uitzigten van de, dus verre met *Winssen* Gecombineerde Gemeente van *Horssen*, aanmerkelijk zijn verhelderd, door dien het Zijne Majesteit goedgunstig heeft behaagd, aan dezelve eenen afzonderlijken Pred. toe te staan, en het Lands-traktement van f 220 : — : — te verhoogen met f 480 : — : — en alzoo te brengen op f 700 : — : — Indien het Kerkbestuur, door de verdere bijdradragen der Nederlandsche Gemeenten, mag worden in staat gesteld, om deze Gemeente, (welker nieuwe Kerk, thans bijna is voltooid) ook te voorzien van eene Predikants-woning, zal dezelve nu eerlang hetzelfde voorregt als die van *Leeuwen* mogen genieten; en zal hier door het Protestantisme, in deze streken, nieuwen *steun* erlangen. Het Kerkbestuur hoopt, dat deze omstandigheid zal dienen, om zoodanige Gemeenten, van welke men dus verre geen berigt ontving, op te wekken, om ook hare giften tot dit belangrijk doel over te maken. — Kerk en Predikants-woning te *Beuningen*, zijn zoo verre gevorderd, dat een en ander, met het vroege voorjaar, zullen kunnen gebruikt worden; ontbrekende daar aan alleenlijk nog het binnenwerk.

Namens het Provinciaal
Kerkbestuur voornoemd.
H. H. DONKER CURTIUS.

NB. In de vorige Bekendmaking staat *Noordwijk*, moet zijn *Noorddijk*.

Aan

Aan de belanghebbenden wordt hier door kennis gegeven, dat, in de plaats van de overledene Quæstoren der Weduwen-Beurfen van de Clasfis van *Zalt-Bommel*, DD. SNETHLAGE en HEIJSTEK, door voornoemde Clasfis benoemd zijn. DD. W. A. VAN EDEN en W. J. CROL, Predikanten te *Opijnen* en te *Driel*,

Tuil, den 12den Nov. 1821.

W. N. COENEN,
Scriba van het Klasfikaal Beftuur van *Bommel*.

Indien de Schrijver van den brief uit *Rotterdam*, van den 9den November laatstleden, mij een adres opgeeft, waar ik een fchriftelijk antwoord bezorgen kan, ben ik genegen zijne bedenkingen op te losfen.

J. WIJS, J. C. ZOON.
Predikant te *'s Gravenhage*.

De ondergeteekende Quaestor van de Weduwen-Beurs, der Clasfis van *Utrecht*, verzoekt bij dezen vriendelijk, dat de Leden dezer Beurs, in en buiten de Clasfis, hunne contributien franco ten zijnen huize gelieven te bezorgen, voor of uiterlijk op den 31ften December 1821.

S. VAN BEUNINGEN,
Predikant te *Utrecht*.

LETTER-NIEUWS.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is gedrukt en wordt uitgegeven, A. J. VAN DER VEEN, *Handboek* over de *Feestftoffen* en andere *Gelegenheids-Leerredenen*, als: Het Kersfeest. Over de viering van den avond van een verloopen en den morgen van een nieuw jaar. De vrijdag voor Paschen. Het Paaschfeest. Het Hemelvaartsfeest. Het Pinkfterfeest. Gedenkdag der Kerkhervorming. Dankdagen. Bededagen, en de Verjaardag des Konings. *f* 3 — : — :

J. van der Heij, te *Amsterdam*, gedurige aanvraag ontvangende, om werken van J. L. EWALD, die geheel uitverkocht zijn; adverteert, dat bij hem alléén nog van de onderstaande werken, eenige weinige exemplaren voorhanden zijn, die aan de eerstkomenden zullen worden afgeleverd, en uitverkocht zijnde, niet zullen worden herdrukt: *Karakterschetsen van sommige personen, in de Lijdensgeschiedenis voorkomende. Godsdienstig Handboekje voor de Jeugd. Voorlezingen over de Opvoeding Handleiding voor het Onderwijs der jeugd Jezus van Nazareth. Godvruchtige Avondmaalgangen. Jezus Menschenkennis. Leerredenen en Christelijke Opwekkingen. Huwelijksbetrekkingen. Lazarus. Over het Gebed. Natuurpreken. Menschenbestemming en Levensgenot*, 2 deelen. *Oorlog en Vrede. Verwachtingen van den Christen. Het Evangelie School der wijsheid en deugd Avond-Overdenkingen*, 2 deelen. *Leven van David. Geest des Christendoms en Bijbelsche geschienis.*

Te *Amsterdam*, bij G. van Dijk, wordt heden uitgegeven en heeft alom verzonden:

Sterre- en Weêrkundige berichten voor het jaar 1822, als mede, een kort onderzoek, wegens de Christelijke Jaartelling, en de viering van het Kersfeest, waarin op Geschieden Sterrekundige Gronden wordt aangetoond: dat, bij een gering verschil in de Jaartelling, de gewone viering van dit Feest, wel de meest gepaste, en met de waarheid overeenkomstig is, door Mr. R. H. GREVE Met afbeeldingen, de prijs is *f* 1 : — : — het zelve is mede te bekomen, te *Arnhem*, bij P. Nijhof; *Breda*, van Bergen en Comp; *Delft*, P. de Groot; *Deventer*, Brouwer en Karfenberg; *Dordrecht*, bij Blussé en van Braam; *Groningen*, bij Oomkens en Schierbeek; *'s Hage*, Thierrij en Mensing; *Haarlem*, bij Loosjes en Augustini; *'s Hertogenbosch*, bij Palier en Zoon; *Leijden*, bij de Wed. Dufaar en L. Herding; *Rotterdam*, P. Tuinsing en van Baalen; te *Zwolle*, bij D. van Stegeren, en verder alom.

Ook zijn bij bovengenoemde te bekomen, de feestvierende Christen, op het Kersfeest, door J. VAN NOO, benevens een Cantate en een Kerslied door Mr. R. H. REIJPH, à 8 Stuivers.

Gedurende de maand December, leveren L. Herdingh en Zoon en de Wed. M. Cijfveer, te *Leijden*, nog af, en is ook bij hunne correspondenten, zoo binnen als buiten de stad te bekomen, voor *f* 26 : — in plaats van *f* 98 : —

Ha-

HAMELSVELD en IJPEIJ, *Kerkelijke Historie*, 26 deelen met platen van VINKELES, op plaat papier gedrukt, door bovengen: uit het Fonds van wijlen den Heer F. BOHN, te *Haarlem*, aangekocht. Na ultimo December dezes jaars, zijn er volstrekt geene exemplaren van voorn. werk dan a ƒ 36: — te bekomen. Van de 7 laatste deelen, uitmakende de Historie der Reformatie, met aparte tijtels gedrukt, zijn nog eenige exemplaren a ƒ 9: — voor handen.

Bij BLUSSÉ en VAN BRAAM, Boekverkoopers te *Dordrecht*, is van de pers gekomen, en alom a ƒ 1:5: — verkrijgbaar gesteld: *Kerkelijke Redevoeringen*, tot opening en sluiting van het Algemeen Sijnode der Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden, vergaderd in *'s Hage*, den 4 Julij 1821; de eerste uitgesproken door E. KIST, Predikant te *Dordrecht*, de laatste door A. VAN BEMMELEN, Predikant te *Ankeveen* Waarbij gevoegd zijn de Aanspraken van Zijne Excellentie den Staatsraad, Directeur-Generaal van de zaken der Hervormden, en van den President van het Sijnode, A. VAN DEINSE, Pred. te *Middelburg*

Handel- en Producten-Kaart van Europa. De Heer D. GEELHOED, met roem bekend, niet alleen als Onderwijzer der jeugd, maar ook als Beoefenaar en Bevorderaar van alles wat den Zeevarenden dienstig zij, en der Commercie nut aanbrengen kan, heeft bovengemelde Kaart van ons Werelddeel, en van het grootst gedeelte der daaraan grenzende Aziatische en Afrikaansche Kusten, ontworpen. Dezelve stelt volledig voor oogen Land en Vrucht, Volk en Arbeid te zamen, en zoodanig als voor Handel-Kantoren, Boekvertrekken, Scholen, enz. nog te verlangen overgebleven was, en voor dezelve onmisbaar is; waarom ook voornaame deskundige Mannen en Kollegien, als wijlen de Heer Admiraal VAN KINSBERGEN, de Heer Hoofd-Inspecteur van het middelbaar en lager Onderwijs, de Provinciale Commissie van Onderwijs in *Zuid-Holland*, enz. bij den Auteur met eigenhandige brieven op de uitgifte dezer Kaart aangedrongen, of hem daartoe op andere wijze aangemoedigd hebben. Die uitgifte zal dan ook nu bij Inteekening geschieden bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, volgens het daarvan bij hen en alomme gratis te bekomen berigt. Deze Kaart, vier voet breed en drie voet hoog, zal worden in het koper gebragt door den verdienstelijken Graveur J. C. BENDORP, en op velin papier worden gedrukt, terwijl voor de kleuring me-

de de bekwaamste hulp zal worden gebezigd. Bij dezelve zal wijders nog worden uitgegeven een beknopt Handboek, in groot 8vo., van den zelfden Auteur, en voor hetwelk men de lijst der Inteekenaars drukken zal. Voor de Kaart met dit Handboek, zal men, te zamen, niet meer betalen dan *f* 10 : — bij inteekening, welke tot 15 December dezes jaars openstaat; zullende er buiten inteekening geene exemplaren dan een vierde hooger te verkrijgen zijn.

Onder anderen, is thans bij de Wed. G. A. Diederichs en Zoon, van de pers gekomen:

HELIADOOR, des Jongelings leerjaren; voor Godsdienstig gevormde Zonen: door Dr. G. FRIEDRICH, (Schrijver van *Serena*, enz.) uit het Hoogduitsch. Met eene Voorrede van J CLARISSE, Hoogleeraar der Godgeleerdheid, te *Leijden*. — Versierd met eenen gegraveerden Titel en keurig Vignet, door den Kunstgraveur P. VELIJN. — De prijs met gekleurd gefigureerd Omslag, is *f* 3 : 16 : —

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen, en alom verzonden:

1. KOTZEBUE, *Nagelatene Geschriften*, één Deel, compleet, met gegraveerde Titel en Portret, van dien vermaarden Schrijver, à *f* 1 : 16 : —

2. GELLING, *De Vloek*. Uit het Hoogduitsch, *één Deel*, compleet, met gegraveerde Titel en Vignet van ZEELANDER, à *f* 2 : 16 : —

3. FOKKE, *Proeve van een Ironiesch Komiesch Woordenboek, van verouderde, vernieuwde en nieuw uitgevonden woorden en spreekwijze, in de Nederduitsche Taal*, derde Druk, à *f* 3 : — : — Gedurige aanvrage, deed de Uitgever besluiten, een derden Druk van dit zoo zeer gezocht Werk, het licht te doen zien, hetzelve is thans zeer compres, en in één Deel gedrukt, en versierd met gegraveerden Titel en Vignet van VEELWAARD.

4. KOTZEBUE, *De Groot-Mama*, Blijspel in één Bedrijf, *f* — 8 —

5. SALTZMAN, *Voorbeelden van goed gedrag, jegens God en de menschen, in verhalen voor Kinderen*, versierd met gekleurde plaatjes, derde Druk, in carton, à *f* 1 : 10 : —

6. *Kindervreugd* of *verzameling van Kunstjes en trekken van vernuft*, versierd met gekleurde plaatjes, in carton, tweede Druk, à *f* — 18 —

Bij

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Z. Bommel*, is heden van de pers gekomen, en mede verkrijgbaar bij C. C. L. van Staden, op de Waal, bij de Oude Schans, No. 77 te *Amsterdam*.

P. N. MUIJT, Geschied- en Aardrijkskundige Beschrijving der Provincie *Zeeland*, ten gebruike der Scholen. Met een kaartje. Op Postpapier, om te dienen tot prijsjes. Met een fraai Tijtel Vignet. In kl 8vo. à *f* 1 : — : —

2. Dito, ordinair papier. Tot gebruik der Scholen, à *f* — 13 —

3. Opwekking aan de Nederlandsche Natie tot Vaderlandsliefde, beschouwd in haren invloed op het geluk der Maatschappij, en ter beoefening voorgesteld aan het Volk van het Koningrijk der Nederlanden. Door deszelfs Landgenoot G. WESSELS, Oud Burgemeesster en fungerend lid van den Raad der Stad *Wageningen* In gr. 8vo. à *f* — 18 —

4. CHRIST. HEND SPIESZ. Het schitterende Meisje, of de Berggeest. Eene Toover-Geschiedenis, uit de nagelatene Schriften van den Schrijver. Naar het Hoogduitsch, vrij gevolgd In gr. 8vo., met gegraveerden Titel, à *f* 2 : 18 : —

4. Mevrouw de Gravin DE GENLIS, Geschiedenis van HENDRIK DE GROOTEN. Naar de tweede uitgave uit het Fransch vertaald. Eerste Deel. In gr. 8vo. Met gegraveerden Tijtel, à *f* 4 : 16 : —

Het tweede en laatste Deel is ter Perse en zal spoedig volgen.

6. Bewijzen uit de oude Profeten, dat de *Messias* reeds gekomen moet zijn, en JEZUS van *Nazareth*, de ware *Messias* is. Op het ernstigste aan de Joodsche Natie ter lezing aanbevolen, door SAMUEL SIMON ELIAS VAN BOEMMEL, kl. 8vo. à *f* — 7 —

Bij de Boekverkoopers, ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen, en verzonden:

Herrinneringen, uit het Leven van ROSALIA. Voor Vrouwen en Meisjes; door J. GLATZ, uit het Hoogduitsch. met een keurig Vignet, à *f* 2 : 16 : —

Uren aan den Godsdienst gewijd. Uit het Hoogduitsch. Door J. M. L. ROLL, Evangelisch Luthers Predikant, te *Amsterdam*, zesde Deel, à *f* 3 : — : —

Leerredenen over de Lijdensgeschiedenis van JEZUS. Door voorname Hoogleeraars; met aanmerkingen van G. C. B. MO-

MOSCHE. Uit het Hoogduitsch, derde en laatste Deel, à *f* 3 : 5 : —

Nog is bij gemelde Boekverkoopers te bekomen:

J. HAZEU, CZ. Leerzame Voorstellen, met gekouleurde Plaatjes, à *f* — 18 —

——— De dankbare Wezen met platen, voor Scholen. Tweede Druk, à *f* — 6 —

IJ. VAN HAMELSVELD, Historisch Handboek van den Bijbel. Derde Druk, à *f* — 16 —

——— Hetzelve met 24 Platen, van R. VINKELES, à *f* 2 : 4 : —

——— *Bijbelgeschiedenis*, met 31 Platen, door R. VINKELES, à *f* 6 : 18 —

W. BREKHUIS, *Leven van Jezus voor Kinderen.* Tweede Druk, à *f* 1 : 10 : —

——— *Leven der Apostelen*, à *f* 1 : 10 : —

CAMPE, *Robinson Crusoe*, met Platen, Vierde Druk, à *f* 2 : 10 : —

P. MOENS, *De kleine Willem*, met gekouleurde Platen, Tweede Druk, à *f* 1 : 5 : —

——— *De Dankbare Willem*, met Platen, à *f* 1 : 5 : —

PAMELA, *Clarissa* en *Grandison* Verkort, met Platen, à *f* 2 : 4 : —

SALTZMAN, *Leven van de Landman* KLOCK. Derde Druk, à *f* 1 : 5 : —

Vaderlandsche Kindervreugd, met Platen. Derde Druk. à *f* — 12 —

Volksliedjes der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, met 24 Platen, in Carton, à *f* 2 : 16 : —

WERKJES VOOR KINDEREN, als:

I. *Verhalen voor Kinderen*, ter vorming van hun verstand en hart, naar het hoogduitsch van J. GLATZ en HULFMAN In twee deelen, met acht fraaije platen, tweede druk, inhoudende, De Zonnebergsche Familie. De reis naar den Waterval. De Watervallen bij *Trolhatta*. De Vertroosting. De Wandeling. Levensgeschiedenis van BOSCHMAN. Het Onweder. De Poolsche Jood. De Schilder uit *Italië*. Reis door *Zwitserland*. Het Ongeluk. De Roovers. De Spelonk. De Zeeroovers. De Slavernij. De Miskende. WILLEM ONBEZUISD, of de vlugt uit het ouderlijk Huis. De Reisgenoot. Geschiedenis van den armen man. De reis naar *Weenen*. Van de Karavanen die uit de binnenlanden van *Afrika* naar *Egijpte* komen, en over de waren die zij medebrengen. De Geboorteplaats.

Ge.

eluk en Ongeluk. FREDRIK WEVER De onverwachte nkgraaft. De brave Landman. De wedervergelding en IRAS en HADI De prijs is *f* 2:8:—

II. *Avondonderhoudingen voor de Jeugd*, ter vorming van erstand en Hart. Naar de vierde Engelsche uitgave, met bt plaaten, tweede druk, inhoudende: Over den Eikenoom. Over de Pijn- en Denneboomen. De Wonderen ns Reizigers. ALFRED. Een klein Tooneelspel. Het tevredene Eekhoorntje. Een gesprek over de onderscheidene Standen, in het menschelijk Leven. De Nestplaats der Kaauwen, Gesprek over Wetenswaardige Zaen. Over verscheidene dieren en derzelver vaderland. erwijt het welk Canut aan zijne Hovelingen deed. De eschiedenissen en Lotgevallen eener Kat De Natuur in erfoon Over de Huiszwaluwen Het Schip. Dingen bij nne juiste namen. De gedaanteveranderingen van INDUR. e Geboorteplaats, een Dorp. Tooneelspel De waarde van Vermaak. Over de verschillende Grassoorten. Een gerek over de Thee. De Menscheudieven. Het Dagboek een Landgoed. Over de Manufakturen De vliegende isch. Eene aanwijzing om dingen van elkanderen te len onderscheiden. De Fenix en de Duif De Papierbeiding. De beide Roovers, benevens eenige belangrijke abelen. De Prijs *f* 1:6:—

III *Het Beloofde Geschenk*, of belangrijke lessen, voor Kinderen, door J. HAZEU, C. ZOON. met zes platen. derde ruk, inhoudende; De Verschrikking, eene Leerzame Gehiedenis. Pietje welgemoed en Klaasje Ontevrede. Het oorregt der Dieren, boven dat der Menschen. Het naeel eener kwade Volgzucht. De Winter is geen straf, aar eene weldadige bestuuring van God. Onverwachte edding; of het loon der Naarstigheid. Gods zegenende oedheid Gods goedheid Een Dichtstukje. Het leesierig Meisje. Gehoorzaamheid, benevens eenige Leerzame Spreuken. De prijs is *f* 1:2:—

IV. *Kleinigheden voor Kinderen*, vertaald uit het Hoogduitsch van J. A. C. LÖHR, met elf fraaije platen, tweee druk, inhoudende: FRITSJE en MIETJE. EMILIA's bee aan het Vogeltje. Het Wormpje. Het groote Dubbeltje. Het jonge Geitje. De verloren Pop. De te leur estelde Hoop De met bloemen versierde Wagen. GERRANDS Kunststukjes. De Schoolmeester. EMMA en het eetshondje. De Wederkomst De Teekeningetjes. De anende Bloemen. De leelijke Ouders. De Onbeleefde. let Woord van twee en van vier Letters. Raadselachtige

Ge-

Geschiedenissen. Harmen van der Waard. De drie Gasten. WILLEMS Grappen. De geoorloofde Moordenaar. De milde Gierigaard De gedaanteverandering. De uitwerkselen van den Regen. MIETJES Overijlingen. De Wederkomst van den Vriend. Roodrokje en KAREL en LOUISA. De prijs *f* 2:— en met gekleurde platen *f* 2 : 12:

V. *Uitgezochte Zedelijke Verhalen*, voor de Beschaafde Jeugd, met teekening plaatjes, derde druk, inhoudende: Het fraaije Strand. De Bekeering. De edele Strijd. Het aangename Eiland. De beste Koop. De Belangeloosheid. De Kluizenaar. De Ondankbaarheid. Moed in Tegenspoed De Opvoeding. De schielijk Rijk gewordene. De ijdelheid Gestraft. Het slecht opgevoedde Kind. De verbeterde SPELER. De billijke en gevoelige Regter. De Spelonk en de Herstelling. De prijs is *f* 1:4:—

VI. *Tafereelen uit het Dagelijksche Leven*, benevens eenige Spreekwoorden, als Tooneelstukjes voor de Jeugd bewerkt; door K. F. LOSSIUS, (Schrijver van GUMAL en LINA, waar van de vierde druk thans op de pers is.) tweede druk, met een plaat, inhoudende: het gedenkteeken en grafschrift voor eene brave Moeder. KAROLIENTJES dood of de Broeder en Zusterliefde. De arme Vrouw Het trotsche Meisje. De beschaamde Gierigaard. De moedwillige Jongen. De eerlijke en dankbare Schuldenaar. De Banketbakker of de schijn bedriegt. De West-Indievaarder, of die wel doet, wel ontmoet. ALDERIGO, of de liefde is sterk als de dood, en het Vredefeest, in de hut der Armoede, of de weldadige Koopman. De prijs *f* 1 : 16:

Door het herdrukken der bovengemelde belangrijke werkjes voor de lieve jeugd, zijn dezelve thans ook weder bij getallen, ter uitdeeling voor prijzen, te bekomen, bij den Boekverkooper W. van Vliet, op de N. Z. Voorburgwal, over de Nieuwstraat, No 160. te *Amsterdam*.

Te *Utrecht*, bij J. G. van Terveen, is van de pers gekomen een nieuwe Druk, van de *Kleine Gedichten voor Kinderen*, van Mr. H VAN ALPHEN, in 12mo. op Postpapier, met nieuwe Platen, waarin de tegenwoordige Kleederdragt, en verdere uiterlijkheden zijn in acht genomen, en vermeerderd met het welgelijkend afbeeldsel van den nu zaligen Dichter. Door den vermaarden VELIJN, gegraveerd, — Welkom derhalven zal het wezen, aan onze lieve Jeugd! die door een bestendig vragen, naar VAN ALPHENS Kinder Gedichtjes toont, dat deze Schrijver den regten Kindertoon getroffen heeft.

Te

Te *Amsterdam*, bij G. van Dijk. *Dordrecht*: Blussé en o Braam. *Rotterdam*; Tuinsing. *Utrecht*, Terveen, en rder alom, word heden uitgegeven *Nieuw Christelijk agazijn*, of *Bijdragen ter bevordering van Christelijke rlichting en Evangelische Deugd* Naar de behoeften van izen tijd. Door een Gezelschap van Protestantsche Leeraan. Bijeen verzameld door J. H. KROM, Pred. te *Gouda*, veede Deel, eerste Stuk, inhoudende: I. Verhandeling ver de Vraag: Wat leeren de Schriften des N. Verbonds, ip de aanbidding van den Zaligmaker. Door A. J. BERKOUT, Pred. te *Zaandam*. II. Nadere opheldering van *oh.* XII: 20—30. en *Psalm* LXXXIV. Door B. VAN WILES, Pred. te *Nieuwland*. III. Iets over *Psalm* LXXXIV: , 8. Door J. ROELOFS, Pred. te *Oudewater*. IV Uitlegundige Verhandeling over den Heiligen Geest. Door CH. R. FRITZSHE, de prijs is 18 Stuivers. Ook geeft eerstemelde en P. TUINSING, thans uit: De extra welgelijkende ortretten, van de Wel Eerw. Heeren J. SCHARP en T. OOG, Predikanten te *Rotterdam* à *f* 1 : — : — En J. CHARP, Lierzang op Neêrlands Verlossing Novemb. 1813. Met fraaije ingevoegde Portretten, van Zijne Majesteit den Koning; den Kroonprins; den Graaf VAN HOGENDORP; VAN BRIENEN; VAN DER DUIN VAN MAASDAM, Graaf VAN LIMBURG STIRUM, Prof. KEMPER, F. SCHOLTEN, à *f* 1 : 4 : in karton. De Portretten, op 3 Platen, ieder afzonderlijk, 4 Stuivers.

Te *Amsterdam*, bij den Boekverkooper N. Geijsbeek, op de Lelijgracht, No. 21, word uitgegeven:

I. O. S. BANGMA, *Kort Begrip der Stuurmanskunst*, tweede Druk, waarin op een duidelijke en naauwkeurige wijze worden voorgedragen, de voornaamste regelen en voorschriften van deze wetenschap, dienende tot eene handleiding voor de Stuurlieden, in het geen zij dagelijks tot het opmaken van hun bestek te verrigten hebben, als de berekening van de Watergetijen, het opmaken van miswijzing de verbetering van het horologie, de berekening der Koersen en Verheden; het bepalen van de Breedte, op- en buiten den middag. enz., de prijs is drie Gulden.

II. O. S. BANGMA, *Grondbeginsels der Stuurmanskunst*, bevattende, in drie Afdeelingen, vooreerst, eene verklaring van eenige Meetkundige, Sterrekundige en Aardrijkskundige Grondbeginsels, ten tweede eene verklaring van de bijzondere deelen der Stuurmanskunst; en ten derde, eene Verhandeling over de Klootsche Driehoeken en Klootsche werkstukken, met zes Platen. De prijs is *f* 5 : — : —

I N.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor DECEMBER 1821.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXXI.

De Prijs is 6 Stuivers

BOEKBESCHOUWING.

De HANDELINGEN der APOSTELEN, bewerkt tot bouwstof voor Homilien en Bijbeloefeningen, en, tot algemeen gebruik. Door G. BENTHEM REDDINGIUS, *S. Th. Dr. en Predikant te* Asfen. *Eerste Deel. VIII en* 221 *Bladzz. en Tweede Deel,* 277 *Bladzz. Te* Groningen, *bij* W. Zuidema. *In gr.* 8vo. *De prijs der beide Deelen is f* 4 : — : —

In het jaar 1798, begon de Eerw. REDDINGIUS reeds, met het houden van Bijbeloefeningen, en voer daarmede gereedelijk voort, daar hij bevond, dat men dezelve met graagte hoorde, en velen er hun bijzonder genoegen over aan den dag legden. Bijbeloefening is, naar zijn oordeel, altoos daarin van Homilie onderscheiden, dat zij geheel vrij is, en niet aan eenige regels van predikkunde verbonden; zoo dat zij gelijk is, aan eene doorloopende Bijbellezing, vergezeld van korte ophelderingen, waar die vereischt worden, en van toepasselijke leeringen, waar men die het best kan invoegen, overeenkomstig den toestand der Hoorders ontwikkeld en aangedrongen. Met welk gevoelen, Recensent zich zeer goed kan vereenigen, terwijl ook hem de ervaring geleerd heeft, dat men, langs dezen weg, vele hoorders trekt, hunne aandacht gemakkelijk gaande houdt, en ruime aanleiding vindt, tot bevordering van wezenlijke stichting. Hij gelooft, dat men, door, bij de openlijke Godsdienst-oefenin-

gen in de week, van deze manier bij voorkeur zich te bedienen, meer doel treffen, en den lust ter bijwoning van dezelve, welke helaas, ook bij die genen, welke van dezelve konden en behoorden gebruik te maken, zoo zeer verflaauwd is, aanwakkeren zoude. Waarom hij deze gelegenheid ter baat neemt, om dit gebruik ten sterkften aan te prijzen, in het zeker vertrouwen, dat men daarvan de beste uitwerking zal mogen bespeuren. Op deze geheel vrije, onkunstmatige wijze, schrijft REDDINGIUS, behandelde ik *de Handelingen der Apostelen*, telkens eindigende, wanneer de tijd verloopen was, en de volgende keer het verhaal weder opvattende waar ik geëindigd was, zonder vooraf plan of verdeeling op te geven, of te bepalen, hoe veel er zoude worden afgedaan. Dit behoeft echter alzoo niet te worden nagevolgd.

Offchoon daartoe in de onderscheidene Gemeenten, bij welke hij arbeidde, menigwerf aangezocht, oordeelde hij echter met reden deze zijne Bijbeloefeningen niet in 't licht te moeten geven: want eigenlijk zijn zulke schetsen, of ophelderende en toepasselijke Bijbellezingen *'t meest* geschikt om gehoord te worden, en *dienen*, om de toehoorders zelve het ware gebruik des Bijbels te doen kennen; maar ook moet men vooronderstellen, dat elk wel geoefend Leeraar, van zijne verkregene en steeds door aanhoudende oefening vermeerderende kennis, wel zal weten gebruik te maken, om aldus op eene voegzame en voldoende wijze zijne Gemeente te stichten.

REDDINGIUS ondertusschen vond nog eene andere reden, de overtuiging namelijk, dat, daar het voortreffelijk Huisboek van den Hoogleeraar CLARISSE, algemeen bekend en verkrijgbaar is, de uitgave van dit zijn werk welligt den genoemden Leijdschen Professor, niet aangenaam wezen en

n althans den schijn hebben zou, als wilde hij aardoor het nuttig gebruik van hetzelve verminderen, of pogen dat werk te verbeteren. Deze warigheid werd ondertusschen ook opgeruimd, aar genoemde Professor zich daarover op eene oor hem voldoende wijze verklaarde, en zoo erschenen dan deze zijne Bijbeloefeningen in behoorlijke, dat is 43, Afdeelingen gebragt, in le wereld; evenwel niet woordelijk zoo als ze werden uitgesproken, maar met weglating van eenige leeringen, welke hij voor zijne Gemeenten bijzonder noodig vond, en met verkorting van andere. Er is indedaad ook onderscheid genoeg gebleven, tusschen het werk van CLARISSE en lat van REDDINGIUS, zoo dat men het eene voor het andere niet koopen, of ten minsten niet gebruiken zal. Het laatste is in eenen geheel anderen trant geschreven, en bijzonder geschikt voor eenvoudigen, om hun te leeren, hoe zij met nut en stichting voor zich zelve dit Bijbelboek kunnen gebruiken. De aanmerking die de Heer REDDINGIUS zelf gemaakt heeft, dat hij deze Bijbeloefeningen niet geheel gegeven heeft, zoo als ze door hem zijn uitgesproken, ontslaat ons van de moeite, om ze als de zoodanige te toetsen. Wij kunnen nu dezelve, zoo min als modellen aanprijzen, als wij genoegzame redenen vinden, om onze bedenkingen in 't midden te brengen, tegen het te veel snipperen, of het kiezen van te groote of te kleine afdeelingen ter behandeling voor ééne reis. De voordragt is duidelijk, de verklaring doelmatig, en ter zake dienen doorgaans de korte toepasselijke aanmerkingen. Van dezen kant verdient dit werk onze aanprijzing, en wij twijfelen dus niet, of het zal met nut gelezen worden. Tot eene proeve schrijven wij, uit de veertigste Afdeeling, het volgende af:

 „ Pau-

„ Paulus tot hiertoe gekomen zijnde, werd zijne rede afgebroken door eenen onverwachten hevigen uitroep van den Stadhouder, vs. 24. *En als hij deze dingen tot verantwoording sprak, zeide Festus met groote stem: gij raast Paulus, de groote geleerdheid brengt u tot razernij.* „ Paulus! verschrikkelijk! wat brengt gij wel voor den dag? waarlijk door uwe groote geleerdheid komt gij geheel van het spoor!" Deze uitroep van den Stadhouder doet ons zien, dat Paulus met eene verbazende kracht, met eene geheel wegslepende welsprekendheid moet gesproken hebben; zoo dat ook door zijne voordragt diep getroffen werden die genen, die hem uit onkunde niet begrepen. Maar tevens zien wij er uit, hoe onkundig Festus nog was, en hoe weinig hij zich moet bemoeid hebben met de zaak en de leere van Jezus van Nazareth, van welke hij tusschen beide zekerlijk wel eens iets zal gehoord hebben. Zoo onverschillig handelen vele menschen omtrent de dingen van den godsdienst; verblind door de liefde tot de wereld blijven zij daarvan moedwillig onkundig, en verwerpen, ja bespotten dan welhaast hetgene zij niet kennen. — De Apostel antwoordde *daarop*, zekerlijk met nieuwen ijver, maar tevens ernstig bedaard: *ik raze niet, magtigste Festus! maar ik spreke woorden van waarheid en van gezond verstand*, vs. 25. Ja de leere van het Evangelie steunt op vaste en zekere gronden, en komt met het gezond verstand volkomen overeen. Die dat niet inziet en erkent, en daarom meent dezelve te moeten verwerpen, die is of onverschillig omtrent de waarheid of vijandig tegen dezelve, en zijn verstand is op verre na zoo gezond niet als hij zich zelven verbeeldt. Die daarentegen voor Christendom aanneemt, hetgene tegen het gezonde verstand

strijdt,

krijdt, die omhelst dwaling en bijgeloof, maar geene waarheid. *Want de Koning weet van deze dingen, tot welken ik ook vrijmoedigheid gebruikende spreke*, d. i. schoon gij mij niet verstaat, ik houde mij verzekerd, dat de Koning mij begrijpt, en daarom spreek ik met zulk eene vrijmoedigheid; *want ik geloof niet dat hem iets van deze dingen*, die ik van de Profeten en van Jezus verhale, *verborgen* onbekend is, *want dit is in geen hoek geschied*, vs. 26, dat alles is genoeg wereldkundig, — en deze woorden, die ingewikkeld Festus beschuldigden van opzettelijk verzuim, leverden het sterkste bewijs van Paulus groote vrijmoedigheid op."

„Hierop wendt hij zich weder tot Agrippa, niet met eene hervatte en verlengde rede, maar op nieuw met eene vraag, die hij met den grootsten ernst doet, en door welke hij weder op de kennis, op het geloof, op het geweten van dien Koning ten krachtigste werkt, vs. 27. *Gelooft gij, o Koning Agrippa! de Profeten? ik weet dat gij ze gelooft.* „Koning! gij gelooft immers dat de Profeten van God gezonden waren, en dat zij voorzeggingen van den Messias gedaan hebben? Ja, ik ben er zeker van, dat gij dat doet!" Treffende vraag voor Agrippa, die den Joodschen Godsdienst beleed, dien het niet aan gezond verstand ontbrak, die reeds zeer getroffen was door hetgene Paulus tot zijne verantwoording tot hier toe gezegd had. Wat zal hij daarop antwoorden? zal hij zijn geloof aan de Profeten ontkennen? dat kan, dat wil hij niet. Zal hij dat geloof aan de Profeten toestaan; dan kan het niet anders of hij moet Paulus het regt toestaan om van hem te vorderen, dat hij dan ook die leere aanneme of ten minste onderzoeke, die deze op grond van hunne voorzeggingen tot hiertoe gepredikt had. Getroffen door deze

vraag niet alleen, maar ook door Paulus wonderbare welsprekendheid en zeggenskracht over het geheel, waarin wij zeer duidelijk den invloed van Gods Geest ontdekken, antwoordt hij openhartig: *Gij beweegt mij bijna een Christen te worden*, vs. 28. „Paulus! uw voorstel heeft mij zoo getroffen, zoo overtuigd, dat ik bijna bewogen ben om uw geloof ook te omhelzen, en Jezus als den Messias aan te nemen!" Welk eene heerlijke zegepraal voor Paulus behelzen deze woorden van den zaakkundigen Koning, in tegenwoordigheid van zoo vele aanzienlijke Romeinen uitgesproken! Zijn verstand was overtuigd, zijn hart was bewogen, zijn geweten was getroffen, het kwam hem waarlijk voor, dat Paulus volkomen gelijk had, en dat het Christendom goddelijke waarheid zijn moest. Het inzigt daarvan was zoo sterk bij hem, dat hij het geheele gezelschap vergat, en ronduit daarnaar sprak. Maar als zijne overtuiging zoo sterk was, waarom werd hij dan niet een Christen? waarom werd hij dat dan slechts bijna? Ach! hij had geen lust om zich te beteren, en werken te doen de bekeering waardig, dat Paulus opgegeven had als het hoofdvereischte van eenen waren Christen! Hij wilde geen ander mensch worden, hij wilde zijne zonden niet vaarwel zeggen, zijne aardsche grootheid niet in de waagschaal stellen, en daarom verzettede hij zich dadelijk weder tegen zijne overtuiging, daarom smoorde hij de stem van zijn geweten, en bleef hij die hij was. Zoo gaat het met vele menschen. Sommigen verwerpen het Christendom, niet om dat zij deszelfs schoonheid en goddelijkheid niet beseffen, maar om dat zij verslaafd aan de ondeugd geen lust hebben om te beantwoorden aan deszelfs eischen; hierom zoeken zij drogredenen ter verwerping van hetzelve op, die maar alleen dienen

om

om hun geweten eenigzins gerust te stellen, en daarin berusten zij dan. Anderen belijden het Christendom, nog wel uitwendig, maar blijven in de daad altijd slechts bijna Christenen, om dat zij gewoon zijn aan eene levenswijze met het Christendom strijdig, en geenen lust hebben om zich toe te leggen op het verlaten van dat zondige leven. O hoe zwaar bezondigen zulke menschen zich, die zoo tegen hunne overtuiging handelen! hoe ongeschikt blijven zij voor het genot der zaligheid, die het Evangelie alleen op geloof en bekeering belooft! hoe treurig is hun toestand! O mijne Lezers! geene zelfverloochening zij ons te zwaar, geene opoffering te groot, zoo zij noodig zijn, als wij ware Christenen zullen worden. Vereenigen wij ons niet bijna, niet slechts uitwendig, maar geheel en al in geloof en leven met die genen, die den Heere Jezus waarlijk beminnen, Hem navolgen, en van Hem alleen hun heil verwachten. Waarlijk dan alleen zullen wij gelukkig worden, gelukkiger dan alle die grooten en magtigen der aarde, die hunnen godsdienst ondergeschikt maken aan hunne eigenbatige staatkunde. Dat zien wij in de woorden van Paulus, vs. 29. Paulus, door het antwoord van Agrippa mede diep bewogen, ten sterkste aangemoedigd, en zoo mogelijk nog meer aangevuurd, zeide nu; *ik wenschte wel van God, dat en bijna en geheellijk, niet alleen gij, maar ook alle die mij heden hoorden, zoodanige werden gelijk als ik ben, uitgenomen deze banden.* „ O Koning! ik zou God wel bidden, dat niet alleen gij, maar allen die mij hooren, niet alleen bijna, maar in alles, volkomen aan mij gelijk werden, behalve dat ik gevangen ben." Zoo wel bevond Paulus zich bij zijn opregt Christelijk geloof, — zoo gelukkig gevoelde hij zich door hetzelve; gelukkiger dan alle zijne hoor-

 ders,

ders, gelukkiger dan rijkdom en eer, magt en aanzien hem immer maken konden, zoo vrijmoedig was hij door dat gevoel in het spreken, — zoo heerlijk kwam hij voor de eer van zijnen Heer en Meester uit, — zoo menschlievend eindelijk was hij, dat hij alle aanwezigen, wie ook, zijn geluk toewenschte, maar geenszins zijn ongeluk. O hoe moet zulk eene taal, met het diepste gevoel gesproken, de hoorders getroffen, voor Paulus ingenomen, en gedeeltelijk ten minste op het Christendom opmerkzaam gemaakt hebben! hoe heerlijk zien wij hierin, dat het ware christelijke geloof den mensch verheft boven de geheele wereld, hem tot den gelukkigsten der stervelingen maakt, en hem ook in de onaangenaamste omstandigheden doet juichen en roemen. Ach! laat dat ons allen bewegen, om niet slechts bijna maar geheel en al te worden, wat de edele voortreffelijke Paulus was."

Onder de lezing bevreemdde ons de verklaring van *Hand.* XVI: 18. *En hij ging uit ter zelfder ure.* Door: zij was van nu af stomp en onnoozel, en kon dus de kunst van waarzeggen volstrekt niet meer uitoefenen. Wij konden ons ook niet vereenigen met de volgende verklaring van *Hoofdst.* XX: 12: *En zij bragten den knecht (het kind) levende:* Deze uitdrukking schijnt te kennen te geven, dat hij zonder geleide niet gaan kon, maar hij was toch levende en wilde denkelijk aan Paulus zijnen dank betuigen. Wij gelooven toch, dat *levende* hier zoo veel aanduidt als volmaakt wel, *gezond.* Dat de Apostel zich, in het geval *Hoofdst.* XXIII: 5. vermeld, verontschuldigde, is waar, maar dat hij aldus schuld bekende, gelijk REDDINGIUS hier schijnt te gelooven, komt ons zoo niet voor.

De door REDDINGIUS aangenomene verklaring, van *Hoofdst.* XXIV: 22. heldert zeer op: Doch FELIX heeft hen verschoven tot eenen volgenden tijd,

tijd, willende het beloop der zaak nader weten, en zeide: als LYSIAS zal gekomen zijn, dan zal ik eerst over uw verschil kunnen beslissen. Over het gevoelen van REDDINGIUS, dat JUDAS geen zelfsmoordenaar geweest is, willen wij met den Schrijver niet twisten, schoon wij het al gelooven.

Proeve eener verklaring van den Algemeenen Zendbrief van JACOBUS. *Door* G. VAN KOOTEN, *Predikant te* Dordrecht. *Te* Amsterdam, *bij* W. Brave, 1821. *VIII en* 314 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f.* 2 : 6 : —

Als eene aandoenlijke zeldzaamheid, moeten wij berigten, niet slechts, dat de Eerw. Schrijver van dit boekdeel, door eene verzwakking des gezigts welke van tijd tot tijd is toegenomen, sints meer dan zes jaren reeds geheel niet meer heeft kunnen lezen, maar ook, dat, naar 'smans eigene betuiging, deze verklaring daaraan haren oorsprong verschuldigd is. Hoe, vraagt men niet zonder reden, is VAN KOOTEN dan toch in staat geweest, om dit werk te leveren? Hij beantwoordt dit zelf op deze wijze:

„Het is nu reeds vele jaren mijne bestendige gewoonte geweest, nu eens een of ander gewigtig Hoofdstuk, dan weder eenen geheelen Brief uit het N. Testament, gelijk men het noemt, te vervolgen. Ik laat mij eerst het geheel herhaalde maal voorlezen; prent mij dan den tekst in het geheugen, maak mij bekend met den grondtekst, spreek daarover met mijne vrienden, laat nu en dan eenen der voornaamste Uitleggers opslaan; verplaats mij, zoo veel mogelijk, in de omstandigheden van tijden en personen; en denk dan aanhoudend over mijn onderwerp,

werp, zoo lang het mij gelukt, naar mijn beste weten, den waren zin te verstaan. Op deze wijze zijn meer dan veertig leerredenen over den brief van JACOBUS geboren, welke ik naderhand, met noodige hulp, tot een geheel heb gebragt; weglatende, hetgeen mij minder noodzakelijk voorkwam."

„Dit geheel nu bied ik den Lezer thans aan, in de hoop, dat het eene niet geheel onnuttige bijdrage zal mogen zijn, tot regt verstand van den zoo voortreffelijken en gewigtigen brief van JACOBUS."

Veel nieuws, zegt hij zelf, zal men dus wel in zijne verklaring niet vinden, en voor geleerden is het niet geschreven. Ondertusschen heeft hij gepoogd, alles zoo duidelijk en stichtelijk voor te stellen, wat hij van anderen, die hem voorgingen, opgemerkt of zelf gevonden heeft, dat het ten gebruike bij den huisselijken Godsdienst verstrekken kan. De Leerredenen echter van den Eerw. STUART, met wien en anderen hij ook gelooft, dat in geheel dezen brief eenig verband is op te merken, heeft hij, een enkel geval uitgezonderd, niet gebruikt, eensdeels om *dat hij geene Leerredenen over eenen tekst welken hij behandelen wil, durft gebruiken, uit vrees van daardoor alle oorspronkelijkheid te verliezen*; (Regt zoo! en wij wenschten, door de aanteekening hier van deze bijzonderheid, mede te werken, om jonge Predikers te waarschuwen, dat zij over de stof, welke zij tot eene Leerrede bewerken willen, nimmer de Leerredenen van eenen anderen vooraf raadplegen. Willen zij dit naderhand, als hun werk gereed is, en vooral wanneer zij dat uitgesproken hebben doen, dan keuren wij dit niet alleen goed, maar prijzen het zelf ten ernstigsten aan, als bij uitnemendheid dienstig, om zich te oefenen, eigene gebreken

te

te leeren kennen, en zich meer en meer te volmaken,) maar ook anderdeels, om eene proef te nemen, hoe ver hij het, zonder aanwijzing van een ander, brengen zoude.

Ter verdediging van het Kanoniek gezag, heeft VAN KOOTEN, van het genoegzaam gebruik zijner oogen beroofd, geene inleiding kunnen schrijven; hoe zeer hij anders, ter toetsing van hetzelve, wel lust gevoelde; evenwel komt het hem als geene zeer gewigtige zaak voor, of die JACOBUS, aan wien wij dezen brief te danken hebben, al dan niet in den rang der twaalf Apostelen, eene plaats bekleed hebbe? Hierin echter meenen wij van hem eenigzins te moeten verschillen, ofschoon wij ons ook niet geheel vereenigen kunnen met deze betuiging van den Ridder MICHAËLIS, welke ons wat te sterk voorkomt: Is de brief niet van de hand eenes Apostels, zoo gaat hij ons hier bij het onderzoek naar het gezag der H. Schrift niets aan, en ik kan niet begrijpen, waarom wij hem voor Kanoniek wilden houden? Niet eens het getuigenis der Kerke (een bewijs, dat van de Protestanten niet zoo zonder bepaling wordt aangenomen,) zou hem eene plaats onder de Kanonijke boeken kunnen geven; want hij behoort niet tot de ὁμολογούμενα. Zie de Inleiding van MICHAËLIS, Deel II, Stuk II, bladz. 667. vergeleken met de Prologomena van de Koppiaansche uitgave des N. Testaments IX. 70. Wij verlangen zeer, dat deze zaak eens nader, naar gelange van het gewigt der zake, onderzocht worde, en wel bij voorkeur, door eenen geleerde, uit onze eigene Landgenooten, die waarheidsliefde met behoorlijken eerbied voor de Goddelijke Schriften in zich vereenigt. Het betoog van wijlen den schranderen, en met vrijmoedigheid voor zijne gedachten uitgekomenen BOSVELD, tegen het meer gewoon gevoelen, (tot nog toe ook het onze)

schijnt

schijnt VAN KOOTEN het meest aannemelijk toe; zonder echter in dezen nog beslissend zijn oordeel te durven zeggen. Wij prijzen de overweging van de reeds aangehaalde Prologomena; ook ten dezen opzigte, ten sterksten aan; waar men zien kan, welke redenen pleiten voor het gevoelen, dat JACOBUS zoon van ALFEUS, en Apostel van CHRISTUS, Schrijver van dezen brief is, en wat men op de bedenkingen daar tegen antwoorden kan.

In de Inleiding, heeft VAN KOOTEN zich bijzondere moeite gegeven, om uit de H. Schriften zelve eens te doen zien, dat men dikwerf al te gunstig denkt, over de denkwijze en den zedelijken toestand der eerste Christelijke Gemeenten; ten einde alzoo, namelijk, aanleiding te geven, om de Apostolische brieven te beter te leeren verstaan; en bijzonder ook dezen brief van JACOBUS. Men kan ook niet ontkennen, of dit is van eenig gewigt, al meent men het ook al geen sleutel te kunnen noemen, om de Apostolische Schriften wel te leeren uitleggen. Het is zeker noodig en nuttig op te merken, dat de Kerk hier op aarde nimmer volkomen was, dat de eerste Christenen ook menschen waren, uit goeden en slechten bestaande, en dat dus de vermaning onder en voor de Christenen, toen zoo wel als nog, te pas kwam; *Geliefde! volg het kwade niet, na maar het goede.* Wie dit uit het oog verliest, heeft nooit de H. Schriften der Apostelen regt gelezen. Met reden verklaart VAN KOOTEN, zich met hen te vereenigen, die gelooven, dat JACOBUS dezen Zendbrief geschreven heeft aan Christenen, (zoo niet aan de geheele buitenlandsche Christenheid, dan althans) aan de Gemeenten in *Sijrie*, *Klein-Azië*, en *Griekenland*.

In de verklaring van *Hoofdstuk* I: 6, stemt

[V]AN KOOTEN met VAN HAMELSVELD in, en denkt [da]s aan de twijfelingen des geloofs, juist naar [h]et verband. Hier wordt geleerd: men moet als [C]hristen bidden.

Hoofdstuk I: 18*b.* verklaart VAN KOOTEN verstan[d]ig dus: op dat wij de voortreffelijkste, de meest [b]evoorregte en uitnemendsten zijner redelijke [s]chepselen zijn (en alzoo ook ons gedragen) zou[d]en. Men zie ook de aanmerkingen van POTT, [o]p deze plaats.

Het tweede Hoofdstuk, meent VAN KOOTEN, wa[r]e beter aangevangen met *Hoofdstuk* I: 27. om [h]et verband. Ons komt dit echter anders voor. [J]ACOBUS had gesproken over het betrachten der [g]eledene leer, en laat dus den inhoud van *vs.* 27. [a]ls daartoe behoorende en dit nader verklarende, [d]aar gepast op volgen.

Met Hoofdstuk II vangt dus als eene nieuwe [A]fdeeling aan. De lezer kan voegzaam, tusschen [d]it eerste en tweede Hoofdstuk, een weinig rusten.

Het slot van Hoofdstuk II: 13., wil VAN KOOTEN [l]iever vertaald hebben: *maar de barmhartigheidt, [d]at is: de barmhartige roemt over het oordeel,* [d]at wil zeggen, hij kan of mag zich beroemen [o]ver het oordeel, dat over hem geveld zal wor[d]en; hij namelijk zal heerlijk beloond worden. [N]og duidelijker, schoon in denzelfden geest, heeft [P]OTT onzes erachtens: *Pietas insultat judicio, [i.] e. misericors, nullius culpae sibi conscius, adeo[q]ue supplicia non timens gloriari potest de judicio [e]xtremo.*

Hoofdstuk II: 19, behelst naar het oordeel [v]an VAN KOOTEN, deze bedenking van eenen [d]walenden broeder: maar behoeft wel het ge[l]oof zonder de werken dood en nutteloos te zijn? moet het wel noodzakelijk met de werken [v]ereenigd zijn? Zoudet gij, bij voorbeeld, niet de werken kunnen hebben, en ik het geloof; [z]oo en gelijk het is met andere verschillende gaven?

Op

Op deze bedenking antwoordt dan JACOBUS, *Toon mij uw geloof uit uwe werken*, of liever, *zonder uwe werken.* (χωρις voor εκ) Deze opvatting is waarlijk zeer aannemelijk, en komt met het redebeleid uitnemend overeen. Wij zeggen evenwel ook met POTT: *Sed videant peritiores.* Bij de verklaring der δικαιοσυνη, doet de Eerw. VAN KOOTEN opmerken, dat hij de verdiensten van den beroemden Hoogleeraar VAN VOORST, als schrander en oordeelkundig Uitlegger der H. Schriften des N. V. regt laat wedervaren. Naar zijn gevoelen, heeft JACOBUS geweten van en 't oog gehad op het misbruik, dat sommigen der lezeren, welke hij zich voorstelde, en voor welke hij eigenlijk schreef, maakten van PAULUS leer, aangaande 's menschen regtvaardiging door het geloof, zonder de werken der wet, en daarom ook bijzonder de aandacht hier, bij het voorbeeld van ABRAHAM, zoo juist bepaald.

De twaalf eerste versen van Hoofdstuk IV, zullen eigenlijk, volgens de gedachte van VAN KOOTEN, tot het derde nog gerekend moeten worden te behooren. Trouwens die geheele Afdeeling in Hoofdstukken en versen heeft geen gezag, is dikwerf willekeurig en eigenlijk slechts nuttig voor het aanhalen van Bijbelplaatsen, waarvoor dezelve onontbeerlijk kan genoemd worden. De zin van *Hoofdstuk* IV: 4—6. is hier dus opgegeven: het is ontwijfelbaar zeker, dat de vriendschap der wereld eene vijandschap Gods is. Of zoudet gij meenen, en u zelven wijs maken, dat hetgene gij in zeker Geschrift of Gezang leest valsch en ongegrond zoude zijn: *Heeft de geest Gods die in ons Christenen woont, behagen in nijdigheid, in hebzucht en verwaanden hoogmoed?* Dat zij verre! Integendeel, God bewijst veel meer genade aan ootmoedigen. Dit is gegrond op de H. Schrift; daarom zegt zij: *God wederstaat* enz.

Bij

Bij gelegenheid der behandeling van *Hoofdst.* I: 7. verklaart VAN KOOTEN hem toe te schijnen, at die booze voornemens en daden, welke uit et hart voortkomen, en zoo ook de booze beerlijkheden zelve, aan den Duivel *bij wijze van preken* worden toegeschreven, en dat wij deralve, ook in dit vers, het woord *Duivel* oneigenijk kunnen verstaan, van de booze begeerlijkheen welke in het hart der Christenen strijd voeren, en door JACOBUS beschouwd worden als de orzaken van al de oneenigheden, welke onder e Christenen zoo veel onheils aanrigteden. De leere JEZUS en de H. Schrijvers zullen zich, i dit geval, in hun onderwijs geschikt hebben aar de begrippen van hunne tijdgenooten.

Bij *Hoofdstuk* IV: 13, stelt VAN KOOTEN zich ie Christenen uit de Joden voor, die koophanel dreven, en gedurig daarom reisden, meer en ninder gegoede kooplieden.

De scherpe aanspraak van JACOBUS, in het begin van Hoofdstuk V, wil hij, en te regt voorzeker! niet zoo geheel letterlijk hebben opgeat, maar merkt dezelve aan, als een levendig afereel, van de boosheid en het rampzalig lot er goddelooze rijken, juist in den smaak der ude Profeten.

Bij wijlen merkt men hier ook op, dat hij OSVELDS gevoelen, aangaande de dwaling der Apostelen, ten aanzien van den tijd van CHRISTUS vederkomst, zeer is toegedaan, waarin wij voor ns niet gaarne hem bijstemmen zouden.

Hoofdstuk V: 14. eene plaats, waar uit wij, dunkt ons, veilig aanleiding nemen mogen, om, en aanzien van de kranken, het gebed met het gebruik van gepaste en liefderijk toegediende geneesmiddelen te vereenigen, wordt hier verklaard, naar aanleiding van *Marc.* VI: 13. van die wonderbare genezingen, welke toen somwij-

 len

len plaats hadden en geschiedden op het gebed, en de zalving met olie.

Dit een en andere hebben wij willen aanstippen, om den lezer te doen gevoelen, dat de Eerw. VAN KOOTEN, zijnen eigenen weg bewandelt, zijne gedachten vrijelijk voordragt, en geeft wat hem 't beste voorkwam. Bijzonder heeft hij er zijn werk van gemaakt, om uit de gesteldheid der Christenen van dien tijd, en uit den zamenhang te redeneren en te verklaren, en daardoor menige belangrijke toelichting geleverd. Men gevoelt onder de lezing, dat hier een man spreekt, die het reine Christendom kent en bemint, en zich door geene menschelijke bepalingen laat leiden. Hij schrijft naar zijne overtuiging, en heeft zich zeer beijverd, om dezen brief met verstand te leeren lezen en gebruiken. Van zijne toepasselijke of gelegenheids aanmerkingen een staal willende nemen, kiezen wij daartoe dit gezegde, op *Hoofdstuk* I: 16.

„Van *vs.* 13. wendde JACOBUS zijne rede tot de in het geloof wankelende dubbelhartige Christenen, die aan de stem der verleiding reeds gehoor gevende, op het punt stonden van te bezwijken, en nu zichzelven zochten te verontschuldigen door het dwaze, God onteerende voorwendsel, dat hun afval niet aan hen, maar aan God te wijten was. Zoodanige Christenen, die zoo min in de leer als in de beoefening derzelve zuiver waren, noemt JACOBUS *zijne geliefde broeders*. Hoe bekoorlijk is deze verdraagzaamheid! O hoe regt Christelijk is zij! Zoo brengt men de dwalenden te regt, door den geest der zachtmoedigheid. Had deze geest steeds de Christenen bezield, dan was de gemeente onzes Heeren niet zoo ellendig van een gescheurd! Maar helaas, sedert men den regterstoel, op eigendunkelijk gezag en heerschzucht gegrondvest, onder

ler de broederen heeft opgeligt, en zich het
egt heeft aangematigd om tot in de kleinste bij-
onderheden toe te bepalen, wat men al, en
vat men niet ter zaligheid gelooven moet. Sedert
den tijd is de verdraagzaamheid verbannen, en
e naam van *geliefde broeders* onder de Christe-
en onbekend, zelfs bij velen misdadig geworden."
Aan helderheid van inzigten en juistheid van uit-
drukkingen hapert het hier niet, en in het geheel,
oo zeer wij ons ook niet alles, (gelijk reeds
ebleken is) wat hier gesteld wordt, niet kunnen eigen
maken, hebben wij hier veel aanprijzing
f andere vermaning waardigs gevonden. En
ien wij op 's mans ongeleerdheid en de oogen,
vaardoor hij zich niet gelijk een ander van een
antal hulpmiddelen bedienen kon, dan wordt ons
it boek nog belangrijker, en staan wij verbaasd,
at hij in staat was, om uit het hoofd, en dat
oo wel, te interpreteren en te redeneren. Vol-
omen deelen wij in des Schrijvers overtuiging,
an het slot uitgedrukt:
„Wie ooit dezen brief met aandacht gelezen
eeft, zal gewis diep in de ziel getroffen zijn
eweest, en zich gedrongen hebben gevoeld,
m aan den Broeder onzes HEEREN den warmsten
ank toe te brengen, voor de schoone lessen, de
ernstige en zoo regt Christelijke vermaningen,
velke zijn brief ook nog voor ons, en voor
le volgende geslachten bevat."
Op deze meer uitvoerige verklaring van den
genoemden brief, heeft VAN KOOTEN, nog eene
beschrijvende of aanvullende overzetting van
denzelven laten volgen, om des H. Schrij-
vers meening en den schakel zijner denkbeel-
den, overeenkomstig de gewone verklaring, dui-
delijk in het oog te doen vallen. Dat zal menig-
en lezer verblijden, die daarbij een beter over-
zigt van 't geheel erlangt, en zich het een en

andere te beter zal kunnen herinneren. Wij wenschen den bekwamen man, nog eenigen tijd van leven toe, en dat hij dien met genoegen, en tot zegen ook voor anderen zal mogen besteden.

DOOPREDENEN; *mitsgaders een Aanhangsel, bevattende iets over de wijze van Doopbediening, een Lijstje der Tekflen, en opgave van Boeken over den Doop. Ten dienste van jonge Predikanten. Uitgegeven door* A. J. VAN DER VEEN, *Predikant te* Gorredijk. *Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer, 1819. *IV en* 144 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 5 : —

De Eerw. VAN DER VEEN, behoort tot die Predikanten bij de Hervormden, welke zich verblijdden, dat de Algemeene Sijnode ook werkzaam wierd, om de bediening van den H. Waterdoop, meer plegtig te maken, en meer algemeen te doen opmerken, dat de Waterdoop eene even zoo heilige plegtigheid is als het Avondmaal. *Hij* verwachtte zeker, dat de, in het Besluit *van den* 21 Julij 1817, gegevene wenken en *aanradingen* van tijd tot tijd meer algemeenen bijval vinden, en alzoo van het gezegendst gevolg zijn zouden. Hij ging zelf met eenen edelen ijver aan het werk, en zamelde, ten einde ook voor dezen en genen zijner jongere Ambtbroeders nuttig te zijn, deze Doopredenen op van verscheidene Duitsche Schrijvers, en heeft dezelve overgezet in 't licht gegeven, om zijnen wensch, dat die Sijnodale Wenken algemeen mogten gevolgd, de Doop in deszelfs waarde hersteld, het ware Christendom daardoor meer bevorderd, en huisselijke gelukzaligheid vermeerderd worden mogten, zoo veel in hem was te verwezenlijken. Daarom heeft hij

ook

ok in een, kort Aanhangsel, iets over de wijze van Doopbediening, een lijstje van Teksten, mem venken ter behandeling en eene kleine opgave an schriften, hier bijgevoegd.

Wij prijzen zeer dit goede oogmerk, en den ederige wijze, waarop hij zich in het korte Voorberigt, over dezen zijnen arbeid heeft uitgelaten, offchoon wij met geen genoegen zien, dat men er zoo gedurig op uit is, om bij de Duitschers ter markt te gaan.

De hier geleverde vertaalde Stukjes, beantwoorden aan den titel, en behelzen korte toespraken, over en ter gelegenheid der bediening van den H. Doop aan de Kinderen. Er heerscht doorgaans gemoedelijke ernst in, en derzelver lezing is geschikt, om vooral ouders te doen opmerken, waartoe zij door den Doop verpligt, zoo wel als hoe zeer zij daardoor bevoorregt zijn. Zie hier een staal:

„ Alle deze bedenkingen vallen weg, als men den Doop der kinderen van Christelijke ouders neemt, voor het gene hij is en zijn zal, namelijk voor eene openlijke belijdenis van de ouders, dat zij dit kind voor hun kind erkennen, eene plegtige belofte van de ouders, dat zij hetzelve Christelijk, dat is: naar de leer van Jezus, willen opvoeden en deszelfs hart door leering en voorbeeld tot blijmoedige deugdsbetrachting vormen. Onze kinderdoop is eene belofte, niet van de kinders, maar van de ouders, die ze daarom in eigen persoon moesten afleggen. De Doop werkt niet eene verandering in de ziel van het kind, hetwelk nog voor geene duidelijke gedachten of godsdienstige gevoelens vatbaar is; maar hij is eene plegtige inwijding tot de vorming van het kind door Christelijke godsdienstkennis, welke de ouders beloven aan het kind bij deszelfs verstandsontwikkeling te zullen mededeelen.

Doopgetuigen zijn dan getuigen van den gang, waartoe de ouders zich verpligten, waarbij zij zelve beloven, de opvoeding van het kind, indien de nood het eischt, te zullen behartigen. Dit kind wordt dan daarom aan God gewijd, opdat het van nu af onder Christelijk opzigt, niet als een Heiden of Wilde, niet als een dierlijk Wezen opwasse, maar steeds meer zijnen magtigen, liefderijken, weldadigen Hemelschen vader en Jezus Christus kenne in liefde en vertrouwen. Daartoe verpligten zich Christelijke ouders; daartoe wordt het kind door den waterdoop biddend ingewijd en ingezegend; welke dan ook in zoo verre voor het verstand en hart van het kind nuttig en heilzaam wordt, als de ouders hunne belofte met getrouwheid, liefde en wijsheid vervullen."

„Het zoude een teeken zijn van een zeer onchristelijk gemoed, van gebrek aan ware verstandige vaders en moederliefde, als de ouders hun kind niet wilden laten doopen, om dezen pligt van vader en moeder jegens het verstand en hart van het kind niet op zich te nemen. De Voortteling en geboorte van een kind is geene verdienste, welke zich de ouders kunnen toeschrijven. Ligchamelijke voeding des kinds is niets meer, dan het gene de dieren aan hunne jongen bewijzen. Vorming van hun verstand, geheugen en verbeeldingskracht, alleen voor het zinnelijke en voor de burgerlijke zamenleving, zoude bewijzen, dat de ouders de hooge zedelijke waarde van de ziel des kinds, deszelfs hooge bestemming en duurzaam geluk niet achten. Neen! de vader bemint als een verstandig en braaf man zijn kind niet, indien hij zich niet verpligten wil, om zijn kind tot een zedelijk goed en het goddelijk welgevallen waardig mensch op te voeden. Zulk een vader is niet eens een goed bur-

burger van den staat: die zich over de zedelijke en Christelijke opvoeding van zijn kind niet bekommert. Wanneer het toch door schuld en nalatigheid des vaders een ondeugend, schadelijk en ongelukkig mensch wierd, dan zoude het, helaas! te laat, over 's vaders pligtverzuim treuren, en geen nakomeling zoude zijne nagedachtenis zegenen. Daarentegen, gelijk Paulus (Rom. 12 vs. 1.) als eene redelijke Godvereering aanbeveelt, dat wij ons zelven tot een levendige, heilige, Gode welbehagelijke offerhande stellen, even zoo is het eene redelijke Godsvereering, een redelijk bewijs van de liefde des vaders jegens zijn kind, als hij hetzelve, overeenkomstig de veelbeteekende schikking van Jezus, in den Doop, als eene levendige heilige offerhande Gode toewijdt en zich verpligt, hetzelve door eene goede opvoeding en voorbeeld daartoe te vormen. Eene plegtigheid, die voor verstandige ouders en getuigen, dies te aandoenlijker moet zijn, als zij terugdenken, onze ouders hebben ook ons, ja Jezus Christus heeft zich zelven zoo aan de vereering van God toegewijd."

In het Aanhangsel, heeft de Eerw. VAN DER VEEN, voor zulke eenvoudigen, die waarlijk meenen, dat het aan teksten uit den Bijbel ontbreken zou, wanneer men geregeld zoo genoemde, en door de Sijnode aangeprezene, Doopredenen wilde uitvoeren, een goed werk verrigt. Zij kunnen daaruit zien, hoe ongegrond hunne vreeze is.

Wij wenschen zeer, dat het goede oogmerk bereikt worde, en hopen dus, dat de Sijnodale aanschrijving omtrent de executie der Sijnodale verordeningen, omtrent den Eeredienst, van 11 Julij 1819, geteekend *'s Hage* 19 Julij 1819, meer en meer effect sortere. Zou het tot dat einde niet zeer nuttig wezen, dat elk jaar van

 de

de Klassikale Besturen, een naauwkeurig verslag werd ingezonden, van 't geen in deze door de onderscheidene Leeraars en Kerkeraden geschiedt, en met welk gevolg; op dat hetzelve, door de Provinciale Kerkbestuuren, ter tafel der Sijnode gebragt wierd? Het goede moet toch vooral niet blijven steken, om de vooroordeelen of des gemaks wille.

UREN aan den GODSDIENST GEWIJD. Uit het Hoogduitsch. Naar den derden verbeterden Druk. Door J. L. M. ROLL. *Evangeliesch Luthersch Predikant te* Amsterdam. *Vijfde Deel. Te* Amsterdam, *bij* ten Brink *en* de Vries, 1821. *IV en* 314 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : — : —

De onderwerpen hier behandeld, zijn deze 25 „ Magt des Bijgeloofs. Ongeloof. Geloof van den Christen. Vergiffenis van zonden. Afhankelijkheid van God. De vijandschap der goddeloozen verheft den Edelen. Naauwgezetheid. Voormalig Lijden. De dubbele Wet in ons. Gevaren der Armoede. Geluk der Armoede. Gevaren van den Rijkdom. Geluk van den Rijkdom. Gewaarwordingen op den Verjaardag. Het oorspronkelijke Christendom. Vervolg. Het Huisselijk Gebed. De Wereld is uw Spiegel. Het Ongehuwde Leven. Vervolg. Waarde van den Mensch. Valsche Redding. Misbruik van de zwakheden van anderen. Diep berouw, hooge verheffing. Met de zonde spelen."

De behandeling is in denzelfden geest en smaak, als van de in de vier vorige Deelen voorkomende. Dit Deel verdient dus eene plaats naast de andere, en is wel waardig gelezen te worden. Men kan er veel goeds uit leeren. Hier wordt

et alleen geloof maar ook beoefening gepredikt
n zulk een bestuur das gegeven, als in het da-
elijksche leven te pas komt, en den mensch
iet alleen verlicht, maar ook beschaaft, verbe-
ert en geschikt maakt, voor het ware genot der
egeningen van het Christendom. Mogten alle
lienaren van CHRISTUS in dat Genootschap, waar-
oe wij meenen, dat de oorspronkelijke Schrij-
er van dit werk behoort, zoo leeren denken en
rediken! Eenvoudig en tevens ernstig en deftig
s de voordragt. Wij schrijven er dit uit af:

„Ik ben weder een jaar ouder geworden —
en jaar nader gekomen aan het perk mijner
ardsche loopbaan. Menige aangename en smarte-
ijke ondervindingen had ik gedurende den afloop
les vorigen jaars. Hebben zij mijnen geest rij-
ser gemaakt? Misschien zijn mijne kundigheden
vermeerderd; misschien is mijn aanzien vergroot,
en mijn vermogen toegenomen; doch dit alles is
slechts uitwendig, en kan de prooi van het eerst-
volgende uur worden, of welligt verruil ik het
gedurende den loop van mijn tegenwoordig le-
venjaar voor eene handvol aarde, welke men op
mijne doodkist zal werpen."

„En waarvoor heb ik dan mijn leven, heb ik
deze reeks van jaren onder lagchen en weenen,
onder gestadige afwisselingen doorgebragt? Wat
k voor menschen ben, weet ik; maar wat ben
k voor God, ik, die bestemd ben voor eene
eindelooze voortduring?"

„Een bang gevoel welt in mij op. Een jaar
van mijn leven is wederom vervlogen. Ben ik
heden een beter mensch, dan ik voor twaalf
maanden was? Met welke edele bedrijven heb
ik mijn vorig levensjaar gekroond? Het staat thans
met mijne daden voor den regter; zijn er on-
der deze ook zulke, waarover ik mij mag ver-
heugen? Ach! hoe veel, hoe veel ontdek ik,

 wat

wat mij berouw moet inboezemen! hoe menig onregt, aan mij zelven of anderen begaan! hoe menigen berispelijken lust! hoe menige harde oordeelvelling over mijne medemenschen! hoe menige losbarsting van wellustige of toornige, van hoogmoedige of ijverzuchtige, van onbarmhartige en onmenschlievende neigingen! — O, waar bleven mijne gebeden en geloften? Wat was mijn godsdienst? Wat, zoo heden mijn laatste uur sloeg, wat zou mijn geweten mij zeggen? Hoe kan ik hopen op eene zaligheid, die slechts de erfenis der opregte deugd is? hoe mij verheugen over de genade van den barmhartigen God, die tevens de regtvaardige regter over mijn leven is? — Ginds toch, ginds zal ik slechts dat gene zijn, wat ik op aarde poogde te worden.

Zal ik mij overgeven aan wanhoop? Wie toch, wie brengt mij het verloren jaar, het verkwiste leven terug? — Zal ik bouwen op de toerekening der verdiensten van Jezus? O schrikkelijke zinneloosheid, die zich alles veroorlooft, dewijl zij alles met de verdiensten van den Heiligsten bedekt! Moet ik op de voorspraak van vereeuwigde heiligen hopen? Neen, onveranderlijk is het ernstige woord van God: *wat de mensch zaait, dat zal hij maaijen!*

Nog leef ik! — De langmoedigheid des hemelschen Vaders liet mij een nieuw levensjaar intreden. Geschiedde dit zonder oogmerk? O, wat, wat is in de schikkingen van God zonder doel?

Ik leef nog! — Nog is het tijd, om te zaaijen, en wat de mensch zaait, dat zal hij maaijen.

Van hier dan, onvruchtbare wanhoop, heimelijk verdriet, te laat berouw, waardoor ik verteerd word! Van hier, gij valsche troostgronden mijner verbeeldingskracht! — Niemand kan mij troosten, zoo mijn Vader mij niet troost. En Hij heeft mij alreede troost verleend door mijn leven te verlengen,

en mij nog in dit oogenblik vol barmhartigte onderhouden. Dit jaar worde, dan het jaar er redding! Ik wil mijne berispelijke neiginbestrijden! — Neen! ook dit is te weinig. De de steen aan den weg zondigt ook niet. Ik wijs, menschlievend, ingetogen, ik wil een isten worden!

Nog kom ik niet te laat. Immers mijn Schepper ft mij tot op dit tijdstip toe de kracht verleend, het goede te doen. — Ik kom nog niet te laat; nt God schept geen behagen in den dood des ndaars, maar wil, dat de zondaar zich bekeeren, leven zal. — Ik kom niet te laat; want ook roept JEZUS toe: *kom tot mij! ik wil u verikken!*

Nog kom ik niet te laat! Het is waar, dat die rinnering van mijne berispelijke neigingen en derlver treurige gevolgen mij veelvuldiger voor den est komt, en van oneindig grooter omvang is, n de herinnering van het weinige goede, dat ik s en dan gedaan heb. Somwijlen ook word ik ngevallen door benaauwdheid en twijfelingen bij, n vraag, of alles, wat ik gedurende de dagen, e mij nog door de Voorzienigheid zullen vergund orden, goeds en edels doe, de onzuivere bedrijen, waardoor ik tot hiertoe mijn leven heb beoedeld, kunnen goed maken, en of het onkruid, etwelk ik eertijds geplant heb, de goede zaden, welke ik voortaan wil uitstrooijen, niet zal verstiken? Maar, gelijk een vader zich ontfermt over zijn kind, zoo ontfermt God zich over den zonlaar, die zich tot hem wendt. Ook een aardsch ader vergeet immers gaarne de dwaasheden en misstappen van zijn kind, wanneer het met innig berouw en met bewijzen van beterschap tot het vaderlijke hart terugkeert! Deze dwaasheden en misstappen toch zijn reeds genoeg door zich zelve bestraft geworden. Immers! elke zonde brengt hare

ei-

eigene straf mede, en geene overtreding, zij moge groot of klein zijn, blijft in de zedelijke orde der dingen zonder onaangename gevolgen. Wellusteling! tel de angstige oogenblikken van een verwijtend geweten en de kwalen van uw verzwakt ligchaam slechts op — zie, zij zijn de vrucht uwer geheime zonden! De straf vervolgt u misschien tot op uw sterfbed; maar nog leeft gij; nog zijt gij niet verloren! Keer met een berouwhebbend gemoed tot het vaderlijke hart van uwen God terug; verander uw leven; draag de straf uwer zonden met eene kinderlijke onderwerping; word nuttig voor anderen, door hen voor dezelfde afwijkingen te waarschuwen; red zielen, dan veredelt gij u weder, en nadert gij op nieuw aan het doel uwer verhevene bestemming! — Hebzuchtige, die uwe hand naar den eigendom van anderen uitstrekt, en gij, die uit nijd of wraakzucht den goeden naam van anderen bevlekt, en hun leven verbittert — Eerzuchtige, die in de wereld niets zaagt, dan u zelven, en daarom den eenen haattet en den anderen bespottedet, de onschuld vertradt en het regt schondt — Zwelger, die het goed, waarmede gij vele gezinnen kondet gelukkig maken, ligtzinnig verkwistet, en niets overig hield, dan eene verwoeste gezondheid en een knagend geweten — Speler, die uwe uren onder angst en hartstogtelijkheid doorbragt om eene ellendige winst, terwijl anderen bittere tranen over u vergoten — o gij ongelukkigen allen, die heden beschaamd, en welligt wanhopig aan het perk van een vruchteloos verdwenen leven staat, die sidderende aan de verledenheid denkt, en meent, dat gij geheel verloren zijt, neen, het is nog niet te laat! Draagt de straf uwer zonden, maar vereert dezelve als een middel in de hand van God tot uw herstel. Zij roept u toe: strooit voortaan betere zaden uit! strooit zaden uit voor de eeuwigheid!" — —

In

n de beschouwing van het oorspronkelijk Christendom, heeft de Schrijver meer zijne voorstelling gevolgd, dan de blijken die wij in de H. Schriften der Apostelen aantreffen.

LEERREDE over de Zaligheid der vroeg-sterwende Kinderen. Door J. WIJS, J. C. ZOON, *Predikant te* Schiedam. *Te* Schiedam, *bij* G. W. van Hemsdaal, 1821. *IV en* 44 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 9 —

Voor eenige weken, dus schrijft de Eerw. Wijs, in het Voorberigt, bedroefd door het verlies van een mijner Kinderen, dat reeds het tweede was, dat ik missen moest, deed ik uit de volheid van mijn hart, in mijne eerste predikbeurt daarna, deze Leerrede, en het denkbeeld, door hare uitgave bevorderlijk te zijn aan den troost van ouders, die hunne lievelingen bewenen, begon mij bekoorlijk te worden. De tekst is 2 *Sam.* XII: 23*b. Ik zal wel tot hem gaan, maar hij zal tot mij niet wederkeeren.*

De gronden welke, in het eerste Deel, voor de verwachting op de zaligheid der vroeg-sterwende Kinderen, werden opgegeven, zijn ontleend, uit het onderwijs dat de openbaring ons van God mededeelt, uit het geen zij ons bekend maakt, nopens zijn ontwerp over onze verlossing, en uit sommige meer bepaalde getuigenissen der H. Schrift, te weten: 1 *Cor.* VII: 14. *Matth.* XIX: 13—15. *Openb.* XIV: 1—5. In het tweede Deel, worden deze bedenkingen opgelost: 1.) de Kinderen zijn met de aangeborene verdorvenheid besmet, en dus bij God strafwaardig; 2.) zij hebben hier geen geloof en bekeering kunnen uitoefenen en zijn dus ongeschikt voor

voor den hemel, en 3. de zaligheid der vroegstervende Kinderen, wordt ons in de H. Schrift, niet met ronde woorden verzekerd. Deze beschouwing wordt eindelijk dienstbaar gemaakt, aan onze vertroosting, wanneer wij Kinderen verloren hebben, aan onze eigene verbindtenis aan den Heiland; aan onzen ijver in de Godsdienstige opvoeding onzer Kinderen, en aan onze maatigheid, nu daar wij op de aarde wonen. Het een en andere is hier gemoedelijk ontwikkeld, en zal voor ouderen, die over het afsterven hunner kleine lievelingen rouw dragen, eene bemoedigende lectuur verschaffen. Men begrijpt gemakkelijk, dat men hier geen volledig betoog zoeken moet, evenwel is de behandeling eenvoudig en natuurlijk, en hier komen verscheiden nuttige wenken voor.

Het Gebed onzes Heeren JEZUS CHRISTUS, *voor Kinderen, in hunne taal, en naar hunne bevatting. Door* J. M. SAILER. *Uit het Hoogduitsch vertaald door* J. M. SCHRANT, *Roomsch Katholijk Priester. Tweede verbeterde Druk. Te Amsterdam en te Zalt-Bommel, bij* J. Cranenschot *en* J. Noman, *VIII en* 100 *Bladz. In* 12mo. *De prijs is f* :-12 :-

Deze tweede verbeterde Druk, van een voor het oogmerk zoo dienstig werkje, des Eerw. SAILERS, door den bij ons niet minder voordeelig bekenden en zeer waakzamen SCHRANT, voor zijne geloofsgenooten overgezet, strekt tot een aangenaam bewijs, dat zijn Eerw. deze geringe moeite niet vruchteloos aangewend heeft. Hartelijk wenschen wij, dat alle belijderen van het gezegend Christendom, meer en meer zich gewennen mogen,

om

om en zelve in den geest van het volmaakte voorschrift onzes Heeren te bidden en te arbeiden, en dit ook den kinderen te leeren doen.

GESCHIEDENIS van het Graafschap Bentheim, door W. F. VISCH, *Predikant te Wilsum, in het voornoemde Graafschap. Te Zwolle, bij* J. L. L. Zeehuizen, 1820. *VIII en 244 Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f 2 : 4 :* —

Om in de behoefte van het Publiek te voorzien, en alle zijne Landgenooten, zonder onderscheid van rang of staat, met de Geschiedenis van het Vaderland eenigzins bekend te maken, schrijft de Eerw. VISCH, van het spoor zijner Voorgangeren merkelijk te zijn afgeweken.

„Ik heb," dus berigt hij verder den Lezer, „de merkwaardigste gebeurtenissen, in afzonderlijke hoofdstukken behandeld, en wijdloopige geslachtkundige nasporingen en geleerde onderzoekingen naar de familiebetrekkingen der oude Graven, die voor het Publiek van geen groot belang zijn, zoeken te vermijden. Voorts heb ik mij alleen tot de geschiedenis van het graafschap *Bentheim* bepaald, zonder in de beschrijving van de lotgevallen der voormaals en ten deele nog met hetzelve verbondene graafschappen en heerlijkheden te treden, om daardoor het werk minder omslagtig en minder kostbaar te doen worden."

De bronnen, uit welke VISCH geschept heeft, zijn door hem opgegeven. Het werk is versierd met eenen gegraveerden Titel, welke het *Slot te Bentheim*, voorstelt, zoo als hetzelve voor 1795 was, en verrijkt met eene Naauwkeurige Kaart van het Graafschap, naar die, welke de Pruissische Generaal Majoor LE COQ, door daar-

toe

toe, uitgezondene Ingenieurs in 1804 en 1805, heeft laten vervaardigen van den Doctor MIQUEL, te *Nieuwenhuis*. Het aanmerkelijk aantal van Inteekenaren, vooraan geplaatst, doet zien, welk eene gunstige verwachting velen voedden, van dit werk.

De Eerw. VISCH, heeft zeker veel moeite aan dit werk besteed, en met de meest mogelijke naauwkeurigheid alles zoeken te verzamelen, en in zekere orde voor te dragen, voor de Regenten en Ingezetenen van het Graafschap, zal hij zich hiermede verdienstelijk gemaakt hebben. Ook voor anderen komen hier eenige wetenswaardige bijzonderheden voor, welke niet algemeen bekend zijn. De volgende aanteekening, welke wij daarom hier overschrijven, kan daarvoor ten bewijze verstrekken.

„ Deze JOHAN NIEUHOF is intusschen de eenigste man niet, op welken ons Vaderland roem dragen mag; het heeft meer andere groote mannen voortgebragt. De BOCKELMANS, PERIZONIUSSEN, PAGENSTECHERS waren geboren in het graafschap Bentheim. De beroemde regtsgeleerde JOH. OORTWIJN WESTENBERG, als professor van het burgerlijk regt op de Hoogeschool te Leijden den 5 Julij 1737 overleden, zag het eerste levenslicht te *Nieuwenhuis* den 28 Mei 1667. De geleerde RUCKER zegt van hem in de lijkrede, welke door de regtsgeleerde werken van den heer WESTENBERG, te Hanover 1746 uitgegeven, geplaatst is: *de stad Nieuwenhuis zal, door de geboorte van dezen grooten man, altijd gedenkwaardig blijven.*

Volgens het verhaal van eenen thans overledenen Nederlandschen hoogleeraar, zijn de PERIZONIUSSEN uit een boerenhuis, tusschen Bentheim en Schuttorp, *Voorbroek* genaamd, oorspronkelijk. De stamvader der geleerde familie als student naar de hooge school vertrokken zijnde, en zijnen naam, bij

den professor, ter inschrijving in de rol der
denten, opgegeven hebbende, was deze van
ening, dat die naam, voor eenen man, die on-
r de geleerden eenen rang bekleeden wilde,
el te nederig was, en dat dezelve, volgens de
woonte der toenmalige tijden, in eenen griek-
ien- of latijnschen behoorde veranderd te wor-
n. De professor, niet wetende, dat men in het
aafschap Bentheim, door het woord *broek*, eene
meene weide verstaat, gaf aan hetzelve de ge-
one Nederlandsche beteekenis, en maakte van
beide grieksche woorden: *peri* (*voor*) en *zona*
ordel) den naam PERIZONIUS. De hoogleeraar,
t wiens mond ik dit berigt heb, wees de bron,
: welke hij hetzelve geput had, aan. De naam
n dat werk is mij ontgaan."

Voor eene veraangenamende lectuur, is even-
el dit boek niet geschikt; daartoe is het te
oog, en eentoonig ingerigt. Ondertusschen be-
ntwoordt het in zoo verre aan het oogmerk,
t men met de vroegere en latere lotgevallen
n het Graafschap, en met deszelfs Regenten,
nigzins bekend wordt.

EIS in de Binnenlanden van Afrika, *naar de bronnen van den* Senegal *en van de* Gambia. *Gedaan in* 1818, *op last van het Fransch Gouvernement, door* G. MOLLIEN. *Uit het Fransch Vertaald. Met Platen. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en van* Braam, 1820. *XIV en* 407 *bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3 : 12 : —

Van de Binnenlanden van *Afrika*, is ons nog
el 't minste bekend, en het kan ons dus niet
in aangenaam wezen, door goede Reisbeschrij-
ingen daaromtrent onderrigt te worden. Daar

de Heer G. MOLLIEN, zoo voordeelig bekend was bij het Fransch Gouvernement, dat hij, op zijn aanbod den hem vereerenden last ontving, tot het ondernemen van deze reis, reeds genoeg bezat, om dezelve gaarne op zich te nemen, en zelf verklaren konde, dat de uitslag aan zijne verwachting beantwoordde en dat hij grootendeels het hem voorgesteld doel mogt bereiken; wordt natuurlijk het verlangen meer opgewekt, om dit dagverhaal te lezen, en de bijzonderheden te vernemen, welke hier zullen zijn opgeteekend. 's Mans zedigheid, welke uit het korte Voorberigt doorblinkt, vermindert voorzeker ook deze begeerte niet, daar men zich nu voor kan stellen, hier geen ijdel gezwets, of vergrootende beschouwingen, maar waarheden en natuurlijke aanmerkingen, die haren grond hebben in het wezen der zaken, te zullen aantreffen. De manier, zegt hij, op welke ik genoodzaakt was te reizen, heeft mij niet toegelaten, mijne nasporingen zoo verre uit te strekken, als ik wel zoude hebben verlangd; en zeer vele merkwaardige voorwerpen, heb ik niet dan met een vlugtig oog kunnen beschouwen.

„De jaren en de ondervinding hebben mij nog niet vergund, aan de beschrijving der gedane waarnemingen genoegzame juistheid, en aan mijnen stijl de vereischte zuiverheid te geven; doch ik heb ook niet getracht, de mijzelven betreffende bijzonderheden, ten koste der waarheid, op te sieren of te bewimpelen. Ook zal men in dit reisverhaal niet van die verwonderlijke avonturen, van die verbazing wekkende gevaren aantreffen, welke het verslag van in verre afgelegene landstreken voorgevallene gebeurtenissen, en der daar in gevonden wordende merkwaardigheden, dikwerf zoo veel belang bijzetten. Het mijne zal, integendeel, doen zien, dat in de

dstreken, welke ik doorreisd heb, het klimaat
gevaarlijkste vijand is, dien men er te duchten
heeft; terwijl het ook, te gelijk, ten bewijs
strekken, dat die Negers, welke veelal als
we barbaren worden beschouwd, wel verre
alle natuurlijk oordeel te ontberen, slechts
einig minder schranderheid bezitten, dan het
ootst gedeelte der landbewoners in *Europa*.
e eerdienst van MAHOMED, dien bijna alle de
oor mij bezochte *Africaansche* natiën hebben
ehelsd, heeft hun verstand verlicht, hunne ze-
n verzacht en gezuiverd, en hen die wreedaar-
ge gebruiken doen afleggen, aan welke zij in
nnen wilden natuurstaat zoo verslaafd waren."
Hij heeft zijn verhaal in negen Hoofdstukken
gedeeld, en vangt aan met zijne aankomst in
frika, met het berigt, dat hij in 1816, met het
regat *de Medusa*, ten Zuiden van *Kaap Blanc*,
n de Westelijke Kust van *Afrika* schipbreuk
ed, en dat hij in 1817 opwaarts reisde, langs
en *Senegal*, tot aan de Stapelplaatsen of Pakhui-
en van de Gom, welke aan de oevers van den
oed gelegen zijn, en Pakhuizen der *Trarsas* en
rakna's genoemd worden.
De Gouverneur, de Heer FLEURIAU, die steeds
eet lust betoond had, tot het doen van ontdek-
ngen in de onbekende streken der Binnenlan-
en van *Afrika*, keurde zijn, hem in Januarij
n 1818 aangeboden, plan goed en gaf hem
olmagt tot het maken der toebereidselen tot
ene zoodanige onderneming, waartoe zijn bo-
en vermeld kort oponthoud bij de Mooren,
em nog meer had aangevuurd. Den 28sten der
atstgenoemde maand, reisde hij dan van *St. Louis*
et een klein gevolg, en waarlijk geringe uit-
usting af, voorzien van deze Instructie:
„Het oogmerk van uwe te ondernemene reis
strekt ter ontdekking van den oorsprong van
 „den

„ den *Senegal*, van de rivier de *Gambia* en van „ den *Niger*; ter overtuiging, of er wezenlijk „ een gemeenschappelijk kanaal bestaat tusschen „ de twee eerstgenoemden, of, ten minste, op „ welken afstand zij van elkander zijn gelegen; „ voorts ten onderzoek des afstands tusschen den „ *Senegal* en den mond van den *Niger*, en de „ meest geschikte middelen, om dezen afstand „ te doorreizen."

„ Aan den *Niger* gekomen zijnde, moet gij „ trachten te vernemen naar de mogelijkheid, om „ tot aan deszelfs mond te reizen. Indien gij, „ echter, in de uitvoering van dit ontwerp hin- „ derpalen mogt ontmoeten, dan komt gij langs „ denzelven terug, en gij zult hierin reeds eene „ gewigtige ontdekking hebben gedaan. Om ter „ plaats uwer bestemming te komen acht ik het „ raadzaam, dat gij het land van *Futa* vermijdt, „ het geen gij doen kunt met door dat der *Ijolofs* „ te trekken, uwe rigting zuidwaarts nemende „ naar het land van *Mandingo*, alwaar gij gedu- „ rende den regentijd veilig kunt verblijven. De „ hoedanigheid van koopman, in welke gij moet „ reizen, en het vertrouwen, dat de *Marabout*, „ dien gij ten gids zult krijgen, inboezemt, doen „ mij hopen, dat uwe reis van beter gevolg zal „ zijn, dan wanneer gij een groot gevolg en „ vele goederen bij u had, dewijl zulks of de „ begeerlijkheid der Negers zoude opwekken, of „ hen vreesachtig zoude maken. Indien de om- „ standigheden u toelaten in het rijk van *Bambouk* „ te komen, moet gij trachten, de goudmijnen „ te zien, en derzelver rijkdom en uitgestrekt- „ heid te vernemen. Gij moet ook acht geven „ op de rigting der bergen, die gij zult over- „ trekken, van welken aard zij zijn, en of er „ ook eenige sporen van volkanische stoffen in „ gevonden worden. Dewijl het onmogelijk is,

„ te

te voorzien welke uitwerking zoo vele vermoeijenissen op uwe gezondheid zullen hebben, laat ik het geheel aan u over, om verder te reizen, of terug te komen over *Galam*, alwaar gij, te rekenen van de maand *October* dezes jaars af, onderstand in koopwaren zult vinden, om in uwe behoeften te voorzien. Ik rade u, in alles met de meeste voorzigtigheid te handelen, en geene ondernemingen te wagen, dan waar van gij op eenen goeden uitslag kunt rekenen. Gij moet de voornaamste punten, welke gij bezocht hebt, zoo naauwkeurig beschrijven, als de omstandigheden u zulks zullen toelaten; ten welken einde ik u verzoek, een geregeld dagboek te houden van uwe togten, en van de rigtingen, welke gij genomen hebt, met in het ooghouding der waarschijnlijke veranderingen van de compasnaald."

„ Het is van belang, zorgvuldig de oorden aan te teekenen, in welke gij groeibaren grond zult aantreffen, derzelver afstanden van rivieren, en de diepte dezer laatste,"

Aan welk voorschrift hij dan ook getrouw :eft zoeken te beantwoorden. Hij reisde tot dat nde over *Niakra*, *Molascha* en *Cokee*, naar :t land der *IJolofs*, waarvan men hier verscheiene bijzonderheden aantreft, gelijk ook van de ıder hen zwervende *Laobees*, een soort van eidenen, volstrekte Afgodendienaars. Den 20sten ebruarij, kwam hij met zijn bijhebbend gezelhap in het bosch aan, hetwelk *Futa-Torra* van :t land der *IJolofs* scheidt, bezocht vervolgens *ala*, het eerste dorp der *Pulen*, menschen van e roode kleur, *Diaba*, *Sedo*, *Senopakee*, *Banai*, ezigtigde de omstreken van *Canel*, hield den ıden Maart stil te *Santiobambi*, en zette, den 5den dier maand, voet op het grondgebied van

Bondu, ongemeen verblijd over het gelukkig ontkomen van alle de gevaren, welke hem in *Futa-Torra* bedreigd hadden, een der grootste Staten van dat gedeelte van *Afrika*, dat ten Westen beperkt wordt door het land van den *Bourb der Jalofs*, en het Koninkrijk *Brack*, ten Noorden gescheiden wordt door den *Senegal*, van de landstreken welke de Mooren bewonen, ten Oosten aan *Bondu*, en ten Zuiden aan *Quilli* grenst. De beschrijving daarvan verdient zeer gelezen te worden. Zie hier een staal:

„ Er bestaat in *Futa-Torra* en bij de *Mooren* eene soort van Vrijmetselarij, waar van, tot hier toe, het geheim nog nimmer is uitgelekt. De aanneemeling wordt acht dagen lang in eene hut opgesloten, waar hij slechts eenmaal daags te eten krijgt, en niemand ziet, dan den slaaf, die last heeft hem zijn voedsel te brengen. Na verloop van dien tijd vervoegen zich eenige gemaskerden bij hem, en bezigen alle mogelijke middelen, om zijnen moed op de proef te stellen; en indien hij deze beproevingen met standvastigheid doorstaat, wordt hij tot lid aangenomen. De ingewijden geven voor, dat men hen in dat tijdstip alle de koningrijken der wereld laat zien, dat het toekomende aan hun geopenbaard is, en dat van nu af de hemel alle hunne wenschen vervult. In de dorpen, waar deze ingewijden wonen, beoefenen zij het beroep van waarzeggers, en dragen den naam van *Almousseri*. BUKARI verhaalde mij eens, — en bezwoer mij, te gelijk, hoog en duur de waarheid van zijn gezegde, — dat hij zich op zekeren dag met een' dezer lieden in zijn vaartuig bevonden had. Het stortregende zoo verbazend sterk, dat hij niet wilde vertrekken; doch op het dringend aanhouden van den *Almousseri*, zijnen reisgenoot, besloot hij onder zeil te gaan. „ De regen," vervolgde BUKARI, „ viel aan alle kanten in stroomen ne-

„ neder, doch op ons vaartuig was en bleef alles „ droog, en een gunstige wind deed onze zeilen „ zwellen. Ik vroeg dezen *Almoussery* naar zijn „ geheim; doch hij antwoordde mij, dat, indien „ hij dit ontdekte, zijne broeders hem onfeilbaar „ om het leven zouden brengen."

„ Eene andere klasse van menschen speelt insgelijks eene merkwaardige rol in *Futa-Torra*, namelijk de *Diavanda's*. Zij bewonen de dorpen *Senopalee* en *Canel*, en zijn eigenlijk de *griots* van dit land. Uit hoofde van hunnen stand aan de algemeene verachting ten prijs, hebben zij zich, nogtans, geducht en tot beheerschers van het publiek gevoelen weten te maken, door de lofuitingen of de schimpredenen, welke zij beide met eene evengelijke overdadigheid uitdeelen. Hunne fabriek van lofspraken en van lasteringen, verschaft hen aanzienlijke rijkdommen. Wanneer een dezer lieden van den koning een paard of een geweer vraagt, durft de vorst hem zulks volstrekt niet weigeren. — „ Geloof mij," zeide BUHARI, „ in„ dien een *Diavanda* mijn geweer vorderde, zou„ de ik geen oogenblik aarzelen, om hem hetzelve „ te geven; want zoo ik zulks niet deed, zoude „ hij zich voorzeker bij mijne vrienden vervoegen, „ en tegen hen zoo veel kwaads van mij spreken, „ dat zij mij alle zouden verlaten." — Dit strekt ten bewijs, dat ook in het midden van *Afrika*, even als in *Europa*, de laster ten hoogste schadelijk en gevaarlijk kan zijn, en dat men slechts weinige menschen vindt, die zich genoeg op hun eigen oordeel verlaten, om niet door hatelijke aantijgingen tegen hunnen naasten vooringenomen te worden. — De *Pulen* zouden, in geen geval, eene hunner dochters aan eenen *Diavando* ter vrouw geven; echter maken deze niet alleen de verschillende klasse der inwoners uit; doch de scheidsmuur tusschen dezelve is niet zoo sterk, als die

te *Indostan.* In de verkeering schijnen zij allen dooreen vermengd en gelijk, de *griots*, de ijzersmeden, de wevers, de schoenmakers, wonen en spijzigen met de andere Negers; doch huwelijksverbindtenissen gaan de laatsten nooit met hen aan."

„ De *Pulen* fokken eene groote menigte vee, waarin ook hun voornaamste rijkdom bestaat. Zij behandelen hetzelve met eene zoo ongemeene zorgvuldigheid, dat, niettegenstaande de verbazende duurte van het zout, zij hetzelve nogtans aan hunne runderen geven, om dezelve vet te doen worden. Zij bezitten ook veel ezels; hunne paarden zijn klein van gestalte, maar uitmuntend op den weg."

„ Alle de *Pulen* zijn *Mahomedanen* en strenge opvolgers der leer van hunnen profeet. Hun blinde ijver, om aanhangers te maken, doet hen de onverdraagzaamheid somwijlen tot wreedheid drijven. Het is zeker, dat op den ganschen aardbodem geene natie zoo veel hoogmoed en verwaandheid bezit, als de hunne. Volgens hen is *Futa-Torra* het eerste land der wereld, en zijn de *Pulen* de voortreffelijkste aller menschen. De *Europeaan* onderscheidt zich wel door *zijne nijverheid*, maar hij is lafhartig en *van een zwak karakter*. De Neger is bestemd om *zijn leven in slavernij* door te brengen, en na zijnen dood in den afgrond der hel te worden gestort. Alleen de *Moor* bezit dapperheid, en verdient nevens den *Puul* gerangschikt te worden. — Intusschen is dit trotsch en ingebeeld volk, tot tweemalen toe, door de *Ifolofs* geheel geslagen geworden. — De gastvrijheid, welke zij jegens den vreemdeling uitoefenen, spruit minder voort uit een beginsel van menschlievendheid, dan wel uit zucht om te pralen, en eene ijdele vertooning te maken."

„ De *Puul* is oploopend van aard, en wordt zeer ligt toornig; hij bezit vrij veel vatbaarheid,

doch

doch zijn geest is, even als die van den Neger, te traag, om eene zaak lang en rijpelijk te overwegen. Geveinsd en verraderlijk van karakter, reikt de *Puul* iemand de hand van vriendschap, in het oogenblik zelf, dat hij er op uit is, om hem te vermoorden. Voor teedere gevoelens is hij volstrekt niet vatbaar. Even als alle *Mulattenrassen* verachten de *Pulen* den Neger, en verfoeijen den oorspronkelijken of rooden *Puul*, aan wien zij hunne geboorte te danken hebben. Zij vorderen onophoudelijk geschenken, en hem, die hen dezelve weigert, overladen zij met scheldwoorden, of spuwen hem in het aangezigt. Bij alle deze hatelijke gebreken bezitten zij, echter, ook eenige goede eigenschappen, en er heerscht onder hen een nationale geest. Nimmer zullen zij elkanderen onderling verkoopen; en wanneer zij vernemen, dat een hunner landslieden door anderen verkocht is, bemoeijen zij zich oogenblikkelijk, om denzelven uit de handen van den kooper te bevrijden."

In het Koningrijk *Bondu*, hoewel minder beschaafd, werd onze reiziger echter veel beter behandeld, schoon ook daar de ontmoetingen en gevallen geenszins altoos even aangenaam waren. Wanneer men, zegt onze reiziger, de zachtmoedigheid der *Pulen* van *Bondu* beschouwt, in vergelijking met de onbeschoftheid en moedwilligheid van die van *Futa-Torra*, dan ontwaart men zeer duidelijk den veelvermogenden invloed van het Gouvernement op het volkskarakter: de regeringsvorm der eersten is Monarchaal, die der laatsten Republikeinsch! Voorwaar eene karakterizerende aanmerking, gelijk men hier enkele meer aantreft. Ook deze trok onze aandacht: In *Europa*, vindt de vroomheid, over het geheel meer plaats onder de vrouwen, dan onder de mannen, (wij herinnerden ons hier bij het geen wij van Lord WILBERFORCE, eens aange-

merkt lezen,) doch dit is in *Bondu* juist omgekeerd.

De oorlog der *Pulen* van *Futa-Torra* en *Bondu*, tegen de *Bambarras* en de *Serracolets*, verhinderden MOLLIEN om het Koninkrijk *Bambouk* ten Oosten van *Bondu* gelegen, te bezoeken, en hij was dus niet in staat om als een ooggetuige van dat *Peru* van *Afrika* te gewagen; echter heeft hij den lezer eenigzins schadeloos willen stellen, door eene korte vermelding van de door hem ingewonnene berigten.

Van *Maramasita* ging de reis den 24sten Maart voort, met eene Karavane van *Pulen*, onder welker geleide hij het grondgebied van *Futa Diallon* betrad, na over de *Gambia*, in dien oord door de *Pulen Diman* genoemd, getrokken te zijn, of liever dien stroom doorwaad te hebben, tot dat zij te *Cakagnee* den 28sten Maart aankwamen, de Stapelplaats van welke de Kooplieden uit *Bondu*, de voortbrengsels van *Futa Diallon* komen halen. Hij verlangde nu zeer de bronnen der rivieren, welke zich, naar men hem gezegd had, in het binnenste dier landstreek bevonden, te bereiken, maar werd daarin zeer gedwarsboomd. Evenwel reisde hij den 31sten Maart van *Niibel*, waar hij zeer was opgehouden, naar het Zuiden voort, kwam, na vele moeijelijkheden te hebben doorgeworsteld, te *Bandeia*, van waar hij den 10den April vertrok, en vervolgens in het gezigt der bronnen van de *Rio-Grande*, en van de *Gambia* zich verlustigde, waarvan de beschrijving doet gevoelen, welk een genoegen dat den reiziger opleverde. Vervolgens op den 13den April te *Cambaia* gekomen, deed de overvloed van dat Dorp aan Rijst vooral en Oranjeappelen, hem het doorgestane ongemak en gevaar vergeten. Hij verlangde nu nog naar de bronnen te vinden, van de *Falemee*, en van den *Senegal*, en reisde aangenaam tot aan *Timbo*, door landen bedekt met Oranje-pisang en Boonen-

boo-

omen, door de Portugezen derwaarts overgelgt. Den 17den April gelukte het hem de bron n de *Falemee* op te sporen, door behulp van nen schranderen Gids, en den 20sten waren j te *Timbo*, van welke Stad men hier het gegt in eene plaat ontvangt, benevens eene korte schrijving. Den 26sten April smaakte hij ook t genoegen, van de bron van den *Senegal* te eschouwen.

„Vervolgens (schrijft hij) begonnen wij eenen eer steilen berg te beklimmen, en waren nog er van deszelfs top, toen ALI eenslags bleef aan, en ons, op eenen kleinen afstand ter linerzijde, een boschje van digt getakte boomen rees, hetwelk de bron vóór onze oogen verorg. Ik liet mij met BUKARI langs den berg aflijden, en kwam onder dit digt geboomte, waar e zonnestralen niet konden doordringen, sprong u over den *Senegal*, die hier naauwelijks vier voeten breed was, ging vervolgens opwaarts, en ntwaarde eindelijk twee bekkens boven elkanleren, uit welke het water schuimende ontprong, en een weinig hooger nog één derde ekken, hetwelk, even als de groef, die onmiddelijk aan het onderste bekken uitkwam, niet neer dan vochtig was. Het bovenste bekken wordt, door de Negers, voor de voornaamste bron der rivier gehouden. Deze drie bronnen bevinden zich omtrent in het midden van de helling des bergs. Gedurende den regentijd voeren twee groote poelen, die zich op eenen gelijken afstand boven de bovenste bron bevinden, langs twee diepe groeven eene menigte water in dezelve aan. Aan de andere zijde van den berg ligt een dorp, *Tonkan* genaamd."

„De *Senegal*, — in de *Puulsche* taal *Balée*, zwarte rivier, genoemd, in het *Mandingoosch* *Basing*, het geen dezelfde beteekenis heeft, of *Foura*, dat eenvoudig vloed wil zeggen, — loopt

aan-

aanvankelijk van het noorden naar het zuiden, vloeit, op eenen kleinen afstand zuidwaarts, langs *Timbo*, en neemt vervolgens hare rigting naar het westen. Ik sneed, in de schors van eenen nabij de bron staanden boom, de dagteekening en het jaar van deze mijne gedane ontdekking."

Op zijne terugreis, gedurende zijn verblijf te *Bandeia*, scheen het, dat hij alle de vruchten zijner koene en zoo wel gelukte onderneming zoude verliezen; gelukkig echter ontkwam hij nog het doodelijk gevaar, en reisde den 14den Junij weder voort. Onder het opmerkenswaardige dat vervolgens voorkomt, tellen wij vooral de aanteekeningen omtrent de *Serraçolets* uit het land van *Galam*, dat hier een der vruchtbaarsten van *Afrika* blijkt te zijn, de beschrijving van het Koninkrijk *Futa Diallon*, van de *Rumbdees* of vereeniging van Slavenhutten, en aanmerkingen omtrent *Tenda*, en *Tenda Maiee*.

Den 6den Julij, kwam MOLLIEN te *Pensorij*, aan den Westelijken oever van de *Rio Grande* gelegen, waar van daan hij den 10den weder vertrok, en vervolgens den 19den te *Geba*, een Portugeesch Etablissement, binnen reed, waar hij door den Gouverneur, den Heer DIOQUI, op de gulhartigste wijze ontvangen, en zoo behandeld werd, dat hij als begon te herleven. Den 2den Augustus, op de Rivier *Geba* scheep gegaan zijnde, landde hij den 6den te *Bissao* aan, waar hij den 9den November terugkeerde. Andermaal naar *Bissao* gevaren zijnde, vertrok hij met een Brikschip van *Gorea*, op den 3den Januarij 1819, en kwam den 8sten op *Goree* aan land. Den 15den dier maand, zag hij *St. Louis* weder, tot zijne en zijner bekenden groote vreugde, vooral ook van den Heer DE FLEURIAU.

„ Alle de zorgen, (ondertusschen) welke mijne vrienden, schrijft hij tot slot, en inzonderheid Doctor CALVÉ en de heer MILLE, mij betoonden, verbeter-

den, gedurende eene maand, die ik nog te *St. Louis* doorbragt, den zwakken staat mijner gezondheid niet; en dewijl ik wederom voor eene ergere ziekte begon te vreezen, bespoedigde ik de toebereidselen tot mijn vertrek naar *Frankrijk*. Den *7 Februarij* begaf ik mij aan boord van het koopvaardijschip *la Normande*, met hetwelk ik, na eenen voorspoedigen togt, den 23 *Maart* 1819 gelukkig te *Havre* aankwam. Weinige dagen daarna bevond ik mij in den schoot mijner familie te *Parijs*, en de lucht van mijn geboorteland deed eene voordeelige, schoon langzame, uitwerking op mijne verzwakte ligchaamsgesteldheid, zoo dat ik mijne vorige krachten weder geheel terug bekomen heb."

Wij hebben dit Reisverhaal met veel genoegen gelezen, en kunnen het met volle ruimte aanprijzen, als zeer veel bevattende, dat de aandacht trekken, en ook op eene nuttige wijze dezelve bezig zal houden. De Heer MOLLIEN heeft aanspraak op de erkentenis van het Publiek.

Nuttige en aangename Tijdkorter, in ledige oogenblikken of Almanak voor het jaar 1822, *door* A. HAZELHOFF. *Tienden Jaargang. Te* Groningen, *bij* A. Hazelhoff. *De prijs is f* — 5 —

Almanak voor het Verstand en Hart, voor het Jaar 1822. *Te* Amsterdam, *bij* C. Schaares. *De prijs is f* 1 : — : —

Almanak voor het Schoone en Goede, voor het Jaar 1822. *Te* Amsterdam, *bij* G. A. J. Beijerinck. *De prijs is f* 1 : 16 : —

Van alle drie deze zindelijke Jaar- of Tijdschrif-

schriftjes, kunnen wij loffelijke melding maken, daar ze aan het oogmerk beantwoorden, en te gelijk leeren en vermaken. N°. 1, is vooral voor den zoogenaamden Gemeenen Man geschikt, echter zal het geen nadeel doen, wanneer de Uitgever in 't vervolg eene wat fijnere schaaf gebruikt.

Voor eene andere klasse van Lezeren, is N°. 2. bestemd, maar de dosis van gevoel had wel een weinig verminderd, en die van het natuurlijke en wezenlijke vermeerderd mogen zijn. Het mixtuurtje mogt dan al voor deze of gene wat minder aantrekkelijk geschenen hebben, de werking zou dan toch niet minder heilzaam geweest zijn. Het iets over den oudsten Adel, deed ons lagchen.

In N°. 3, smaakten wij veel genoegen. De inhoud beantwoordt aan den Titel. De uitvoering is fraai, en wij houden ons verzekerd, dat de Heer SWART, met deze uitgave, velen eenen dienst bewezen heeft. Dit slot van het vers, *Holland* getiteld, en door *Spandau* ingezonden, zal tot aanprijzing zeker medewerken:

Wie, wie zou voor een Land, zoo schoon,
  De Wereld niet vergeten?
Hier stond het eerst de Vrijheidstroon,
  En Vrijheid van geweten
Blonk hier alreeds in vollen dag,
Toen nog Europe in ketens lag.

Ja, dierbre Vrijheid, heiligst goed,
  Hier blijft gij aangebeden!
Laat elders trots en overmoed
  Weer slaven-kluisters smeden,
Wij vreezen in ons vrij gebied
Den dwang der bajonnetten niet,

In Holland klopt de boezem vrij,
  Daar voelt de mensch zijn waarde;
Er is, wat Rijk ook bloeijend zij,
  Eén Holland slechts op aarde!
Voor Holland klinke ons vreugdgeschal,
Wij juichen: Holland boven al!

MEN-

[ENGELWERK.

DE VERSCHIJNING VAN DEN VERREZEN JEZUS, AAN ZIJNE VIJANDEN.

Kan JEZUS opstanding op zichzelve gestaafd worden? Men poogt zulks te doen, en werkt daartoe het ongeloof in de handen, het welk, het zwakke dezer bewijzen ziende, met veel schijn een krachtiger tegenbewijs voor den dag brengt. Zie hier de bedenking: Zoo JEZUS verrezen ware, zou hij wel aan zijne vijanden zijn verschenen. Trouwens:

1.) JEZUS zelf heeft in zijn leven, dit bewijs aan zijne vijanden beloofd, zeggende, dat hun, die hem om een teeken verzoekende, de hem vijandige Farizeën, *geen ander teeken, dan dat van* JONAS, namelijk zijne verrijzenis, zou gegeven worden. *Matth.* XII: 39, 40. Maar dit teeken bleef hun toch toegezegd, als zullende gegeven worden. Zie ook *Joh.* II: 19, 21.

2.) Langs dezen weg zou hij de uiterste welraads poging, om die vijanden van een Godonterend ongeloof te genezen, en door hen het eeuwig onbekeerd gedeelte van den ziels- en volksondergang te verlossen, gedaan hebben. En

3.) Het nageslacht zou daardoor een doorslaand bewijs zijner verrijzenis hebben erlangd, waardoor aan het ongeloof alle twijfel-grond werd ontnomen.

Maar JEZUS is niet, na zijne verrijzenis, aan zijne vijanden verschenen, en heeft derhalve, noch zijn woord gehouden, noch stof van hoogste verantwoordelijkheid aan Israël gegeven, noch

den

den sterksten twijfel-grond voor het nageslacht weggeruimd. En derhalve is het stelsel, dat hij uit den doodstaat verrezen zou zijn, onwaar.

Doch, hoe veel schijn ook deze bedenking hebbe, zoo moet zij toch, bij de volgende opmerkingen, vervallen.

1.) Wij gevoelen ons verpligt, om de opstanding van JEZUS te gelooven, niet om dat wij die opstanding afzonderlijk bewezen vinden, of om dat wij in de afzonderlijke bewijzen eenige waarde stellen, maar om dat de Evangelisten en Apostelen, welke ons die verrijzenis met hare omstandigheden berigten, wezenlijke Godsgezanten waren, die door wonderwerken in vijandelijke tegenwoordigheid verrigt, hunne Goddelijke zending, op eene verstommende wijs voor hunne tijdgenooten staafden; en die in de eeuwen der domheid levende, eene leer hebben nagelaten, waarvoor de schranderste Wijsgeer onzer verlichte negentiende Eeuw ons geene andere, even zoo goede, gezwegen van betere, weet in de plaats te geven. Wil men hier met ons in het veld treden, dan zijn wij gereed. En is men van de Goddelijke zending dezer Evangelisten en Apostelen overtuigd, dan kan men op *krediet* voor hen, hun berigt over JEZUS opstandig gelooven.

2.) Laat ons eens een geval stellen. Men verbeelde zich een aantal wachters bij een graf, welke van schrik weggeloopen, aan de vijandige beheerschers der begraafplaats verhalen, dat de doode verrezen is. Was dit *teeken* voor hen niet genoegzaam, om hun, ware vijanden van den begraven persoon, tot belangstelling in de ware geschapenheid der zaak aan te sporen; of verdienden de moordenaars, dat de verrezene hun, onregtvaardige veroordeelaars, de eer aandeed, om zelf bij hen tot hunne overtuiging, te ver-

schij-

schijnen? Men leze nu, wat de Evangelisten berigten, en wij, bloot op *krediet* voor hen, gelooven. Zoo doende, heeft JEZUS zijn woord, om zijne opstanding tot teeken te geven, gehouden, en wel op eene wijs. waarop hij geen lage kruiper voor de boosaardigste versmaders van het edele, van Gods wet en van regtvaardigheid, betoonde te zijn.

3.) Het ongeloof blijft ons schuldig te bewijzen, dat JEZUS *niet* aan zijne vijanden is verschenen. Het stilzwijgen der Evangeliën is geen bewijs, naardien, volgens JOANNES, over de grootste menigte van voorvallen met JEZUS, een donkere sluijer ligt: *Joh.* XXI: 25. *Daar zijn nog vele andere dingen, welke* JEZUS *gedaan heeft, welke, zoo zij elk bijzonder beschreven werden, ik achte, dat ook de wereld zelve de geschrevene boeken niet zou vatten.* Wie bewijst ons, dat onder de vijfhonderd, van welke wij 1 *Cor.* XV: 6. lezen, die ten tijde van PAULUS broederen waren, en aan welke JEZUS is verschenen, niet een aantal ongeloovigen is geweest. Er is eerder grond om te vermoeden, dan om te ontkennen, dat JEZUS zich aan sommige vijanden, het *Sanhedrin* uitgezonderd, na zijne opstanding heeft laten zien, die alzoo van hun ongeloof genezen werden.

4.) Wat zou het gebaat hebben, als JEZUS na zijne opstanding zich zoo had vernederd, van zich aan het *Sanhedrin*, het welk reeds de wachters had omgekocht, te vertoonen? Zij, immers, wisten de opwekking van LAZARUS, erkenden toen: *Deze mensch doet vele teekenen*; en besloten daarop, niet om in JEZUS te gelooven, maar zoo wel LAZARUS als JEZUS omtebrengen., *Joh.* XII: 10. Omtrent hen werd bewaarheid, dat, al ware het dat iemand van den doodstaat opstond, zij toch niet te bekeeren zouden zijn, *Luc.* XVI: 31.

En zouden zij dan, JEZUS na zijne verrijzenis ziende, in plaats van overtuigd te worden, niet weder de ellendigste uitvlugten hebben gezocht, en hem des noods, voor eenen gewezen schijndooden hebben uitgegeven?

5.) En wat toch zou voor het nageslacht het berigt, dat JEZUS aan zijne vijanden was verschenen, hebben uitgewerkt? Men neme slechts hiervan de proef. PAULUS was een zeer geleerde Jood. JEZUS en zijn aanhang waren bij hem zeer gehaat. Met welk eene vreugde was hij bij de steeniging van STEFANUS getuige! Het Christendom uit te roeijen, was zijne brandende begeerte. Hoe velen heeft hij niet, uit afschuw voor JEZUS, ongelukkig gemaakt? Van vervolg-zucht blakende, reisde hij naar *Damaskus*. Het *Sanhedrin* is van zijnen ijver verzekerd. En wat gebeurt nu? Hij ziet en hoort JEZUS niet slechts als verrezen, maar zelfs als in den hemel verheerlijkt. En wat zegt nu het ongeloof? PAULUS was een dweeper. Zie daar het, door het ongeloof voorgewende nut, der verschijning van JEZUS aan zijne vijanden voor het nageslacht.

J. W. H. DEUSSEN.

OVER GALLIO.

Door J. ROEMER, *Christen-Leeraar te* Leijden.

GALLIO, de Stadhouder of Landvoogd des Romeinschen Keizers TIBERIUS CLAUDIUS DRUSUS, te *Achaija*, heeft zich, in de gewijde Geschiedenis, zeer voordeelig bekend gemaakt, door het zoo schrander antwoord, het geen hij den *Joden* gaf, toen zij Apostel PAULUS, voor zijne Regtbank beschuldigden, *dat hij de menschen aanraadde, dat zij God zouden dienen tegen de Wet.* Hij doet zich

zich daarin kennen, als een bedachtzaam Staatsman, die, op eene voorzigtige en schrandere wijze, zich niet poogt in te laten met Godsdienstige geschillen, veel minder zich het regt aanmatigt, om daarover te beslisfen. Hij stelde zijne Regtbank open voor elke aanklagt van beleediging of misdrijf; maar hij liet zich niet in met twisten over woorden; namen of verklaringen der Wet, en eerbiedigde in elk, wie hij ware, de vrijheid, om God, naar zijne overtuiging, te dienen. (1) Dit antwoord toont tevens zijne zuivere menschenkennis, daar toch de meeste, zoo niet alle Godsdienstige twisten, niet zoo zeer het ware van den Godsdienst zelf, als wel bijzaken bezeffen, en dat, bij zoodanige twisten, de waarheid niet zelden voor de woede der driften wijkt, en men vaak alleen bedacht is, bijzondere personen in hunnen goeden naam te krenken, hen in verdenking en verachting te brengen.

De gewijde Geschiedenis geeft van hem geen ander berigt. De ongewijde Geschiedenis noemt alleen zijn' naam. Zijne verheffing laat zich nogtans, uit zijne afkomst en betrekkingen, tot eene groote waarschijnlijkheid brengen.

Hij was een Zoon van MARCUS ANNAEUS SENECA, den Redenaar, welke, uit een oud adelijk geslacht te *Corduba*, (thans *Cordua*,) eene Romeinsche volkplanting in *Spanje* geboren in de eeuw van AUGUSTUS, door de Letterkunde, door derzelver beoefenaars en beschermers zoo vermaard, en onder de regering van TIBERIUS, bloeide. Deze had drie Zonen, met namen: LUCIUS ANNAEUS, ANNAEUS NOVATUS en ANNAEUS MELA. Met zijn gezin verhuisde hij naar *Rome*, alwaar hij, door zijne kundigheden, in aanzien kwam. Hij heeft zeer schoone trekken uit de Schriften der oude Grieken en Romei-

(1) *Hand.* XVIII: 12—16.

meinen bijeengezameld, waarvan echter slechts *vijf* Boeken, onder den titel van *Controversiæ*, behalve eenige *fragmenten*, overig zijn.

Zijn oudste Zoon LUCIUS ANNAEUS SENECA, is het meest, van alle zijne Zonen bekend. Maar indien wij van de opvoeding des oudsten Zoons tot die der jongeren besluiten mogen, dan hebben ook deze in hetzelfde geluk gedeeld, het welk de oudere Broeder mogt genieten. ANNAEUS NOVATUS, de tweede Broeder, is onze GALLIO. Bij *adoptie* heeft hij, gelijk zulks de gewoonte is, den naam van zijnen *adoptant*, JULIUS GALLIO aangenomen. (1) De jongste Broeder, is de Vader van den vermaarden Latijnschen Dichter LUCANUS.

De Oudste Broeder genoot het eerste onderwijs van de voornaamste Leermeesters, zoo wel in de Welsprekendheid als Wijsbegeerte. Behalve het bijzonder onderrigt van zijn Oom, hoorde hij ook de lessen van HIJGIUS, CESTIUS en ASINIUS GALLUS, over de *Oratorie*. In de *Stoïsche* Wijsgeerte, een geliefd stelsel zijnes Vaders, en van zijne dagen, werd hij onderwezen door SOCION van *Alexandrie* en PHOTINUS. Reeds vroeg gaf hij uitmuntende proeven van zijne geleerdheid en welsprekendheid, vooral in Geregtszaken. Hij onttrok zich echter aan de Pleitzaal, om niet in de ongenade van den Keizer CALIGULA te vallen. Deze echter kon hij niet ontgaan, daar hij, het zij te regt of ten onregte, van eenen al te gemeenzamen omgang met de Weduwe van zijnen Weldoener DOMITIUS verdacht, naar het ruwe, onaangename, en te dier tijde, nog bijna geheel onbewoonde Eiland *Corsica* gebannen wierd. Deze verbanning viel

(1) M. AN. SENECA. *Pr. Controv.* L. STUART, Romeinsche Geschiedenis, D. XXIII.

viel den Wijsgeer, in weêrwil van zijne Stoïsche beginselen en stellingen, die het leed der aarde met onverschilligheid doen beschouwen, zeer hard. Eindelijk werd hij, toen AGRIPPINE met Keizer CLAUDIUS in het huwelijk getreden was, op hare voorspraak uit zijne ballingschap te rug geroepen, en met de opvoeding van haren Voorzoon LUCIUS DOMITIUS, naderhand onder den verschrikkelijken naam van NERO zoo ontzettend berucht, belast.

Schoon het geslacht van SENECA, door deszelfs geleerdheid in aanzien was, is het echter niet onwaarschijnlijk, dat GALLIO, misschien vooraf wel niet geheel onopgemerkt, noch zijnen tijd in ledigheid doorbrengende, zijne verheffing, tot *Pro-Consul* over *Achaija*, aan zijne aanbeveling van zijnen Broeder SENECA te danken hebbe. De opvoeding van den jongen Prins, deed zijnen Leermeester de grootste eer aan, en schonk hem achting, aanzien en invloed ten Hove. Indien GALLIO naar zijnen Broeder SENECA, behalve in deszelfs euvelen, vooral onder het schrikbewind van het monster NERO, geleken hebbe, dan heeft hij uitgemunt in schrandere menschenkennis en zuivere zedekunde, waar van wij zoo menigvuldige blijken, schoon ook in *Stoïcijnsche* taal, in de schriften van NERO's Leermeester, in weêrwil van eigen zwak, ontdekken.

DE MONTENEGRO.

Vervolg op: Zeden en gewoonten der *Montenegrijnen.*

(*Uit Voyage Historiques au Montenegro, par Vialla* 1820.) (1)

Wanneer een jong Montenegrijn trouwen wil, dan

(1) Zie Boekzaal voor April 1821, bladz. 470.

dan gaat zijn vader of een zijner naaste bloedverwanten, vergezeld door twee andere perſonen, naar het huis waarmede hij zich wenscht te verbinden; men laat hem al de daarin zich bevindende Dochters zien, en hij kiest, zonder dat zijn Zoon hierbij eenigzins in aanmerking komt, die geene, die hem het beste behaagt. Zelden ontvangt hij van de Ouders van het Meisje een weigerend antwoord, want in dit land komen de ſtand en het vermogen van den minnaar weinig in aanmerking; van daar dat een rijk Montenegrijn wel zijn Pachter, ja zelfs zijn knecht tot Schoonzoon aanneemt. Zoo dra de toeſtemming gegeven is, haalt de Vader zijn Zoon, en ontwaren de jonge lieden bij deze zamenkomst geen tegenzin jegens elkander, dan is het huwelijk beſloten. Men roept een Priester, die met het verloofde Meisje, naar het afgelegenſte vertrek van het huis gaat, en zich daar met haar opſluit; hier biecht zij en krijgt tegen betaling van een dubbeltje, dat hem de Ouders, na dat de biecht afgeloopen is, geven, volkomen aflaat. Op den volgenden dag worden de verloofden, *bijna* met dezelve plegtigheden als in de Roomſche Kerk, voor de Gemeente afgelezen, en terwijl dit geſchiedt, overhandigen de Ouders der Bruid aan die van den Bruidegom korenaren, een pot met melk, en een koek van Turkſche Tarwe, (Maïs) waarop een ſpinrok, breinaalden en andere vrouwelijke werktuigen afgebeeld zijn. De aren beteekenen den overvloed, die de vrouw door hare zorg ſteeds in huis zal onderhouden; de melk zinſpeelt op de zacht- en opregtheid van haar karakter, die zij in hare handelingen ſteeds zal ten toon ſpreiden; en de koek geeft de werkzaamheid te kennen, waar door zij in ſtaat is, hare huishouding behoorlijk waar te nemen. De bloedverwanten van den Jongen Man,

zen-

nden daarentegen aan de naastbestaanden der uid, een koek van zuiver tarwemeel, eenige uiven, of zoo die er niet zijn, een pot met jn, en eenig akker-gereedschap, het geen tot : einde van den Vader op den Zoon overgaat, :ze dingen beteekenen, dat de verloofde on- :rmoeid werkzaam zijn zal, dat hij het voor- :eld zijner voorouders volgen, en hunne gedachtnis door het gebruik der werktuigen eeren zal, e in hunne handen eene bron van welvaart, en rervloed geworden zijn.

De naastbestaanden der verloofden, worden bij : Bruid genoodigd, die daarop met een talrijk :volg, naar het huis van den Bruidegom gaat; er ontvangt men haar met groote vreugde; ha- : Moeder volgt haar, met een grooten witten iijer in de hand, waar mede zij haar bedekt, n haar te herinneren, dat opregtheid, eerbaar- eid, en blinde opvolging van den wil hares ians, voortaan haar rigtsnoer zijn moet, en dat ij verpligt is hare zeden rein te bewaren. Na it de Bruid den vaderlijken zegen ontvangen eeft, gaat zij zitten tusschen haren Schoonvader i naasten bloedverwant des Bruidegoms, en be- :eft zich vervolgens door den eersten gevolgd, nder een talrijk gevolg, en het schieten van le hare naastbestaanden en vrienden, naar de .erk; na dat de Priesterlijke inzegening geschied , die voor en na met vele plegtigheden verge- :ld gaat, gaan de gehuwden onder een groot :volg, waaronder ook de Priester is, en onder et schieten en gejuich van allen, die hun ont- ioeten, eerst naar het ouderlijke huis, en dan aar dat van den jongen Man, waar eene rijke- jke maaltijd bereid is. De jonge Vrouw eet chter met twee speelgenooten aan een afzon- erlijke tafel. Deze Feesten duren verscheidene agen, gedurende welke het bruidspaar met des-

 zelfs

ſche zee bevaren, ja ſommigen hebben eigene ſchepen, waarmede zij op de Middellandſche zee varen.

De opvoeding, konſten en wetenſchappen, worden in *Montenegro* geheel verwaarloosd. Men vindt er noch ſcholen, noch onderwijs. De werktuigen van den landbouw, zijn nog dezelve als in vroegeren tijd, en men denkt aan geene verbetering, hoewel de tegenwoordige Biſschop PETER PETROWITSCH daartoe alle pogingen aanwendt. Wat de ſchoone kunſten betreft, zoo beoefenen zij ſlechts de ſchilderkunst voor de Kerken, en dit nog op eene ellendige wijze; alle beelden zijn even groot, en zoo geſchilderd, dat zij meer dienen om walg en gelach, dan godsdienſtig gevoel te verwekken. — Geſchrevene of gedrukte muzijk kennen zij niet, hunne Liturgien hebben wel eenige Koorzangen, maar deze worden alleen door de Priesters gezongen. Hunne ſtemmen zijn echter ſterk en welluidend, en het is jammer, dat zij die niet beter oefenen en gebruiken. Hunne muzijk-inſtrumenten beſtaan in het Monochordium, den doedelzak en het Pansfluitje, waarop zij goed ſpelen, — andere inſtrumenten kennen zij niet.

LOTGEVALLEN VAN EENEN ENGELSCHEN INVALIDE, DOOR OLIVIER GOLDSMITH.

(*Uit het Engelsch.*)

Geene aanmerking is gemeener en tevens zekerder, dan deze, dat het eene gedeelte der wereld niet weet, hoe het het andere gaat. Wanneer den Grooten der aarde rampen treffen, dan maakt men daarvan zoo veel opziens, en ſchildert hunnen toeſtand zoo treffend, dat ieder hier op oplettend en als opgeroepen wordt, om den verhevenen lijder

te bewonderen; zij genieten dus in hun lijden den dubbelen troost, namelijk die der deelneming en bewondering. Er wordt geen groote heldenmoed vereischt, om een onheil standvastig te dragen, dat aller oogen tot zich trekt; zij die in dit geval zijn, gedragen zich daarom doorgaans met waardigheid; maar hij die leeft in een lageren stand, zonder vrienden, die hem troosten, zonder naastbestaanden, die hem bijstaan kunnen, ja zonder eenig uitzigt dat zijn toestand ooit verbeterd worden zal, en die dan evenwel nog zijn lot met bedaardheid van geest en standvastigheid draagt, die is waarlijk groot, en verdient als een voorwerp van bewondering en navolging geprezen te worden.

Terwijl de geringste onaangenaamheden der grooten, de grootste onheilen genoemd worden en een aantal vleijers zich beijvert hun lijden uit te bazuinen, verwaardigt men de ellende van den armen met geenen blik, en evenwel verdraagt de lagere klasse dikwijls in éénen dag meer jammeren, dan personen van hoogeren rang in hun geheel leven.

Het is bijna onbeschrijfelijk, hoe vele moeijelijkheden de Soldaten en Matrozen verduren, zonder zich daarover te beklagen, of hunne kameraads opteroepen om getuigen van hunne standvastigheid te zijn. Ieder dag is voor hen dikwijls een dag van lijden, en evenwel schikken zij zich geduldig in hun lot.

Met ware verontwaardiging hoor ik daarom eenen CICERO, OVIDIUS of KÖTZEBUE over hun hard lot klagen, dat eigenlijk slechts daarin bestaat, dat zij een zekere plek gronds, waaraan zij op eene dwaze wijze een denkbeeld van geluk hechteden, niet bewonen konden. Hun lijden kon men waarlijk wel vermaak noemen, als men het vergelijkt met dat geen, wat zoo vele behoeftigen zonder morren dragen. Zij aten, dronken, sliepen, hadden

de

de noodige oppassing en onderhoud, terwijl velen hunner medemenschen zonder hulp, van alles ontbloot, ja zonder dak, in het naarste weder rondzwerven moesten.

Ik kreeg aanleiding om deze aanmerking te maken, door eene toevallige ontmoeting van een armen man, dien ik een jonge zijnde gekend had, en die thans, in een armoedig Matrozenpak en met een houten been, mij aan een der poorten van *Londen* om eene aalmoes vroeg. Dewijl ik hem voorheen als een regtschapen en werkzaam mensch gekend had, zoo was ik nieuwsgierig om te vernemen, hoe hij in zijnen tegenwoordigen treurigen toestand gekomen was.

Na dat ik hem dus iets gegeven, en hem in een herberg gebragt had, verzocht ik hem mij zijne levensgeschiedenis te verhalen. De Soldaat — want dit was, hij niettegenstaande zijne Matrozen kleeding, verhaalde mij nu, onder een glas bier, zijne lotgevallen op deze wijze:

„ Wat mijne rampen betreffen, mijn Heer, zoo heb ik geene reden om te zeggen, dat ik die meer dan andere lieden ondervonden heb; want behalve het verlies van mijn been en de noodzakelijkheid om mijn brood met bedelen te verdienen, weet ik, God dank, niets, waarover ik mij met grond zou moeten beklagen. Daar is BILL THIBS, van ons Regement, die heeft beide beenen en daaren boven nog één oog verloren; maar zoo erg is het, God lof! mij nog niet gegaan. Ik ben uit *Shopshire* geboortig, de Zoon van een Daghuurder, en werd, toen mijn Vader in mijn vijfde jaar stierf, op kosten der Gemeente opgevoed. Dewijl mijn Vader een zwervend leven geleid had, en men dus niet wist waar ik geboren was, zoo zond men mij van het eene Kerspel naar het andere, tot dat eindelijk toch het mijne zich over mij ontfermde.

k had zeer veel lust om mijn verstand te oe-en, en ten minsten te leeren lezen, maar ik ; naauwelijks in staat een hamer te voeren, of moest reeds in eene Fabriek werken, waar ik jaren een zeer dragelijk leven leide. Ik be-efde slechts tien uren te werken, en kreeg rvoor eten en drinken. Het is zoo, ik mogt gebouw der Fabriek wel nooit verlaten, uit ees, zoo als ik hoorde zeggen, dat ik weg u loopen; maar wat kon mij dit ook schelen? genoot immers in het huis alle vrijheid, en n op de binnenplaats rond loopen. — Ver-lgens werd ik bij een Pachter besteed, waar vroeg en laat werken moest; maar daarvoor d ik dan ook vol op te eten en te drinken, o dat ik met mijn dienst zeer te vrede was. laar na eenigen tijd stierf de Pachter, en nu as ik genoodzaakt voor mijn onderhoud zelf zorgen. Tot dat einde ging ik van Stad tot tad, arbeidde waar ik werk vond, en hongerde, s ik niets verdienen kon. Toen ik eens over et land van een Vrederegter ging, zag ik een aas in zijn leger liggen, en ik geloof, dat een ooze geest mij ingaf, om hem met mijn stok te ooden. Met één woord, ik deed dit, en was iist voornemens mij met mijne buit te verwij-eren, toen de Vrederegter mij tegenkwam. Hij oemde mij een wilddief en straatroover, kreeg nij bij den kraag, en eischte een naauwkeurig erigt, betreffende mijn persoon. Ik viel zijn estrenge te voet, verzocht om vergiffenis, en erhaalde hem al wat ik van mij wist; maar hoe-wel ik eene getrouwe bekentenis deed, zoo zei-de de Regter evenwel, dat ik hem geen vol-doend berigt gegeven had. Ik werd dus gevan-gen genomen, aan armoede schuldig bevonden, en naar *London* in de gevangenis *Newgate* ge-bragt, om van daar als een vagebond verder ver-

zon.

zonden te worden. De menschen mogen van het verblijf in eene gevangenis zeggen, wat zij willen; wat mij betreft, zoo was ik in *Newgate* gelukkiger, dan ergens elders in mijn leven. Ik kreeg eten en drinken genoeg, en behoefde niet te werken. Doch dit leven was te goed, om van langen duur te kunnen zijn. Na vijf maanden werd ik uit de gevangenis op een schip gebragt, dat naar de Koloniën zeilde. Onze overtogt was juist de beste niet. Dewijl de gevangenen in het ruim opgesloten werden, stierven meer dan honderd, uit gebrek aan versche lucht, en de overigen waren allen in eenen beklagelijken staat. Na dat wij eindelijk de plaats onzer bestemming bereikt hadden, werden wij aan de bezitters der Plantagiën voor geld overgelaten, en ik voor zeven jaren. Dewijl ik geene kundigheden bezat, moest ik met de Negerslaven werken, en ik kan verklaren, dat ik mijn pligt eerlijk vervulde. Eindelijk was mijn diensttijd voorbij, een schip, waarop ik ter vergoeding der vracht, werken moest, bragt mij naar mijn Vaderland terug, en ik verheugde mij zeer, Oud-Engeland weder te zien, want ik bemin mijn land. Om niet op nieuw voor een landlooper gehouden te worden, zorgde ik wel, dat ik kort bij de plaats bleef, waar ik van kleine diensten leefde."

„Ik leefde op deze wijze een tijd lang zeer gelukkig, toen ik eens op een avond, bij het terugkeeren van mijn werk, door twee mannen ter aarde geworpen, en gedwongen werd met hen te gaan. Zij behoorden tot de zoogenaamde Pressers. Men bragt mij voor den Regter, en daar ik geene voldoende rekenschap van mijne kostwinning geven kon, werd het in mijne keuze gelaten, of ik op een Oorlogschip, of als Soldaat dienen wilde. Ik koos het laatste, deed in dezen eervollen stand twee veldtogten, en kreeg slechts

eene

ne Wonde in de borst, die echter de Heel-
eester van het Regiment dra weder genas. Toen
t Vrede werd kreeg ik mijn affcheid, daar ik
hter, om dat mij mijne wonde somtijds nog
jn veroorzaakte, niet goed kon werken, zoo
m ik op nieuw dienst bij de Oostindische Com-
ignie. In zes gevechten heb ik tegen de Fran-
hen gestreden, en ik geloof waarlijk, dat, zoo
slechts had kunnen lezen en schrijven, mijn
apitein mij Korporaal zou gemaakt hebben. Maar
ijn lot wilde niet, dat ik tot hoogere eer zou
pklimmen; ik werd kort daarop ziek, en kreeg
et veertig ponden sterlings in den zak, verlof
m naar huis terug te keeren. Ik hoopte nu
ijn geld dra vrolijk te verteren, maar de Re-
ering had menschen noodig, in den op nieuw
itgebarsten oorlog, en zoo werd ik dan, eer
den vaderlandschen grond weder betreden
ad, als Matroos geprest. De Stuurman zeide,
at ik een halstarrige knaap was, die het scheeps-
verk zeer goed verstond, maar slechts niet
verken wilde; doch de hemel weet, dat dit
iet zoo was, en de Stuurman sloeg mij dus zon-
er reden. Intusschen had ik nog steeds mijn geld
1 den zak, en dat troostte mij eenigzins onder de
ele slagen, ja mogelijk bezat ik dit geld nog, in-
ien ons Schip niet door de Franschen genomen
vas, maar hierdoor verloor ik alles. Wij werden
aar *Brest* gebragt, waar velen van ons stierven,
ewijl zij de lucht der gevangenis niet verdragen
onden, maar mij hinderde het niet, dewijl ik
aaraan gewoon was. Eens op een nacht, toen
k in eene warme deken gerold op de brits lag,
verd ik door den Stuurman wakker gemaakt, die
een dieven lantaren in de hand houdende, tot mij
eide: „Jack! wilt gij mede helpen, om de Fran-
che schildwachten den kop inteslaan?" Waarom
iet? antwoordde ik. — Welaan volg mij dan, ik

hoop,

hoop, dat onze onderneming zal gelukken. — Hierop ſtond ik op, maakte mijne deken, waaruit mijne geheele kleeding beſtond, vast, en ging met hem om de Franſchen dood te ſlaan. Wij hadden wel geene wapenen, maar moed. Toen wij aan de deur kwamen, waar twee ſchildwachten ſtonden, vielen wij op hen aan, ontweken hunne geweren, en ſloegen hen dood. Van daar liepen wij met ons negenen naar de haven, maakten ons meester van eene boot en kwamen gelukkig in zee. Wij waren nog geene drie dagen in zee, toen wij een Engelſchen Kaper ontmoeteden, die ons, *blijde* zoo veel knappe kerels te krijgen, aan boord nam, en wij waren gereed om met hem eene kans te wagen. Het geluk was ons evenwel niet gunſtig. Eenige dagen daarna ontmoeteden wij een Franſchen Kaper van zeven en veertig ſtukken, en hoewel wij ſlechts vijf en twintig ſtukken voerden, gingen wij echter aan den dans. Het gevecht duurde drie uren, en ik geloof, dat wij de overwinning behaald zouden hebben, indien wij ſlechts manſchappen in reſerve gehad hadden; maar nu verloren wij, juist toen wij de overwinning ſchenen te zullen behalen, onze meeſte manſchap. *Ik was* nu op nieuw in de magt der Franſchen, *en ik ge*loof dat het erg met mij afgeloopen zijn zou, als ik weder naar *Brest* gebragt was; maar gelukkig werden wij genomen door een Engelſchen Kaper, DE ADDER genaamd. Bijna had ik vergeten te zeggen, dat ik in het gevecht, twee wonden gekregen had. Ik verloor namelijk vier vingeren van mijne linkerhand en mijn been. Was ik zoo gelukkig geweest, om deze wonden op een Oorlogſchip en niet op een Kaper te krijgen, dan had ik voldoende aanſpraak gehad, op verzorging voor geheel mijn leven; maar het geluk was mij niet zoo gunſtig. De eene mensch wordt, zoo als het ſpreekwoord zegt, met een zilveren lepel, de andere met een houten ſchuimſpaan in den mond

ge-

gboren. Intusschen dank ik evenwel den hemel, want ik ben anders gezond, en zal steeds de rijheid en Oud-Engeland beminnen. Leve de rijheid en Oud-Engeland, Hoezee!"

Dit zeggende ging hij weg, en liet mij in verwondering over zijne onwankelbare bedaardheid in geest en vergenoegdheid, en ik kon niet alaten op te merken, dat een gestadige omgang iet de ellende, meer dan alle wijsgeerte geschikt is, om ons omtrent deze onverschillig te taken.

MEN VINDT ALLERWEGEN GOEDE MENSCHEN, ZELFS ONDER DE WILDEN.

(*Naar het Fransch.*)

Eens, dat ik met mijne huisgenooten van eene wandeling terug kwam, hoorden wij aan den ingang van een bosch, eene klagende stem. Wij begaven ons onmiddelijk derwaarts, en vonden eenen, reeds op zijne tehuisreis zijnde, van vermoeidheid en nooddruft uitgeputten Wilde, onder eenen boom liggen. — Deze Grijsaard, scheen daar slechts het einde zijns levens te wachten. — In het eerst wilde hij niet antwoorden, niet tegenstaande ik hem in zijne moedertaal aansprak, welke ik in den loop mijner ondernemingen geleerd had, doch, eindelijk zeide hij op eenen jammerenden toon: „helaas! met het krieken van den dag opgestaan zijnde, met oogmerk om mij naar mijne woning te begeven, ben ik van den regten weg afgedwaald, het werd laat, mijne krachten begaven mij, en ik ben genoodzaakt hier te blijven; zonder twijfel word ik de prooi der slangen, van wilde dieren, of wel mijner vijanden; mijne ongelukkige vrouw, ach! mijn be-

beklagenswaardig kroost!" — Hij werdt ten uiterste bedroefd. — Ik verzocht hem ons te willen vergezellen. — Maar, gij weet niet wie ik ben, zeide hij. — Ik behoef u niet te kennen, gaf ik hem tot antwoord, kom volg ons. — Wij namen hem mede naar onze verblijfsplaats. Na dat hij een en ander tot herstelling zijner krachten genuttigd had, deed ik eene legerstede voor hem gereed maken, nabij mijne slaapplaats; een Oostindisch linnen, bij wijze van eene gordijn opgehangen, was de eenige schutting welke ons van elkander scheidde. — Hij begaf zich ter ruste. — Te middernacht wekte mij eenige beweging; ik meende mijnen gast te hooren. — De vrees beving mij. — Ik luisterde, en bemerkte weldra de onregtvaardigheid mijns vermoedens ten zijnen opzigte. Nimmer zal ik deze daad vergeten. De Wilde lag op zijne knieën te bidden, en het was als of hij zich in deze bewoordingen uitdrukte: „ó God! U zij dank, dat Gij Uwe Zon op mijnen weg hebt doen schijnen, U zij dank, dat geene enkele slang mij gestoken heeft, geen enkel Wild dier op mij aangevallen is, noch ik, door mijne vijanden ben ontdekt geworden! U zij dank, dat deze edele vreemdeling zich aan mij vertoond, en mij in zijne woning geleid heeft; ó God! wanneer dezelve, zijne kinderen of betrekkingen zich op reis mogen begeven, laat dan Uwe Zon op hunnen weg schijnen, bescherm Gij hen voor slangen, wilde dieren, en voor hunne vijanden, en, indien een hunner het regte spoor mogt bijster worden, laat dan ook eenen zoo goeden mensch zich opdoen, die hem in zijne bescherming neme.

Verhaal van eenen Christen Zendeling in Amerika.

Gorinchem,
Wijnmaand 1821. A. J. HAGEN, J. ZN.

HET EEUWIG VUUR.

In *Klein-Asiën*, op één der Kusten van *Karamanien*, vindt men een zonderling verschijnsel, dat men den naam van het eeuwig vuur gegeven heeft; men ziet het in het gebergte, waarmede deze kust bedekt is.

In den hoek van een vervallen gebouw, staat een muur, die door den tijd zoo uitgehold is, dat de opening, bij een diameter van omtrent drie voeten, naar den mond van een vuurspuwenden berg gelijkt. Eene vlam, welker hitte zeer groot is, hoewel zonder rook, brandt onafgebroken, in deze opening. Rondom deze vlam en dezen krater in het klein, ontdekt men struiken en wilde planten, die welig tieren.

Aan den voet van het gebergte, waar deze muur ligt, stroomt eene kleine beek, die den grond verkwikt, en zoo ook deze plek tegen de onvruchtbaarheid beveiligt, welke de warmte der vlam anders zeker veroorzaken zou. Te vergeefs zoekt men, in den omtrek, een voortbrengsel van een Vulkaanschen oorsprong.

Volgens een oud verhaal, het welk de inwoners echter niet gelooven, zou op een aanmerkelijken afstand, in vroeger tijd, eene andere opening dezelfde vertooning hebben opgeleverd.

Hoe dit ook zijn mag, dat vuur, dat heden nog brandt, is sedert onheugelijke tijden als het eenig eeuwig vuur bekend, en nooit hoorde men eene losbarsting, nooit werden steenen, sintels, of schadelijke dampen uitgeworpen, en dus werd deze vlam nooit voor de bewoners van dien oord, of voor hen, die ze uit nieuwsgierigheid bezochten, een voorwerp, dat hun gegronde bekommernis kon inboezemen.

DE SLIMME SCHERPREGTER.

In *Weenen* viel onlangs de volgende zonderlinge gebeurtenis voor:

De Scherpregter werd bij een jong mensch ontboden, en toen hij binnen kwam, floot deze de deur achter hem, en verzocht hem, dat hij hem ophangen zoude. De Scherpregter weigerde dit, maar de Jongeman leide eene beurs met geld en een geladen pistool op tafel, om hem tusschen deze twee de keus te laten, en hem zoo tot vervulling van zijnen wensch te dringen. De Scherpregter hierdoor niet weinig in het naauw gebragt, nam toevlugt tot eene list: hij hield zich als of hij aan zijn verzoek zou voldoen, en maakte toestel tot de executie. Hij, die het leven moede was, had spijker en strop bij de hand. Maar de Scherpregter eischte een tweede touw, om hem, dien hij zoude ophangen, volgens gewoonte, de handen te kunnen binden. Deze wilde hier in het eerst niet aan, maar toen hem de Scherpregter verklaarde, dat hij, als hij dit niet toeliet, langer zou moeten lijden, gaf hij eindelijk zijne toestemming.

Nu bond hem de Scherpregter zeer vast, wierp hem daarop ter aarde, en riep hulp. Men bewaarde den Jongenman zorgvuldig, en dra ontdekte men in hem sporen van krankzinnigheid.

MERKWAARDIG ZEGGEN.

Zeker wijs man zeide: Ik vrees God en na hem alleen den zoodanigen die God niet vreest.

DE

DE HERFST.

O wat verandering vertoont zich aan mijne oogen!
Wat aaklig dof geluid ontstemt en treft het oor!
Reeds is de Zomertijd in 't aaklig niet vervlogen,
En 't loeijen van den Storm huilt reeds de Wouden door. —
Reeds is het jeugdig groen van 't eikenblad verdwenen
Reeds dort het aan de tak, of schuifelt op den grond,
Waar ik mijne oogen wend, 't is dorheid om mij henen,
Ontbladerd is het Woud dat eens te bloeijen stond. —
Daar op den heuveltop, waar ik de olmen bloeijen
En schaduw werpen zag, bij 't stille Zomerweer,
Daar hoor ik nu den storm met dof gebulder loeijen,
Daar werpt de olm of eik geen koele schaduw meer. —
De bloem, reeds lang verdord, verspreid niet meer zijn geuren,
Geen kwelend vooglenkoor verheft hun vrolijk lied,
't Is alles somberheid, natuur schijnt zelf te treuren
't Is slechts een naar gevoel wat ons haar aanblik biedt. —

En toch o Herfst! hoe naar uw aanblik ook mag wezen,
Hoe treurig ook uw stroom: hij ruischt m' onsterflijkheid!
Waarom zou ik uw' komst met kille huiv'ring vreezen!
Gij zijt mij 't schoonste beeld van mijn vergank'lijkheid!

 Neen

Neen 'k wend mijne oogen niet van d' onbezielde dreven,
Van 't kwijnend eikenloof en 't dorrend blaadje af;
't Is alles mij een beeld der broosheid van mijn leven,
En ieder dorrend blad, een roepstem naar het graf. —
Waarom zou ik de schaauw des olms dan nu ontvlieden;
En schuwen 't stormgehuil, dat door zijn takken loeit?
De boom, die mij zoo vaak zijn' koelte aan won bieden,
Hij is 't die nu mijn' ziel aan grootscher ontwerp boeit. —
De grond dien ik weleer door jeugdig groen zag leven,
Die nu in 't herfstgewaad geen' geuren meer verspreidt,
Heeft voor 't opmerkzaam oog in de aarde dit geschreven:
„ Gedenk, o sterveling dat gij vergank'lijk zijt." —

Waarom dan, wereldling! verlaat gij reeds die streken
Uw' akker, veld en hof, nu gij den herfstwind hoort?
Hoor in de najaarsstorm natuur zelv' tot u spreken
Hoe ras welligt de dood uw valsch genoegen stoort.
Waarom dit dorrend blad zoo ongemerkt vertreden?
Wanneer gij in de stad u naar 't vermaak begeeft,
Gij ziet bij elken stap, voor alle uwe schreden,
Hoe weinig duurzaamheid al 't ondermaansche heeft.
O mogt gij deze les uit ieder blaadje lezen
Dat hier en daar en ginds op de aarde ligt verspreid!
Dan zou de herfstwind u steeds welkom, troostrijk wezen,

Dan

Dan wees de lente u op uw' onsterflijkheid. —
Ja Herfst! hoe guur en woest, ik blijv' uw' invloed loven
Op 't welgestemde hart, en vreugd en ongeval!
Gij wijst ons naar het graf!.. maar tevens ook naar boven
Waar 't eeuwig Lente en geen Herfst meer wezen zal!

J. A. D. M.

DE NADERING DES WINTERS.

Reeds bromt de Herfstwind door 't geboomt,
Reeds loeit de Herfstorkaan
En roept ons toe met doffe stem:
Haast komt de Winter aan.

Reeds treden wij langs elken weg
Op afgevallen blåan,
Haast heeft de boom geen bladen meer,
Haast komt de Winter aan.

Reeds is de akker vaal en dor
En doodsch de bloemen påan,
Het gras vertoont geen jeugdig groen,
Haast komt de Winter aan.

Geen zonnehitte doet ons meer
In koele schaduw gaan,
De gure Herfstkou treft ons reeds,
Haast komt de Winter aan.

Geen blijde vooglen hooren wij
Hun schelle toonen slaan,
Een doodsche stilte heerscht alom,
Haast komt de Winter aan.

Het beekje golft niet zachtkens voort
  Bij 't zilvre licht der maan,
Maar stuift bij 't loeijen van den storm,
  Haast komt de Winter aan.

De grijze Winter nadert reeds,
  De Zomer is voorbij,
Verdwenen is haar zoet genot,
  Wij zijn in 't Herfstgetij.

Maar vrolijk klopt dan ook ons hart
  Den Winter te gemoet,
Die ons het huisselijk geluk
  Zoo mildlijk smaken doet.

Verlaten wij de doodsche stad
  Wanneer de Zomer komt;
Wij treden gaarn haar' poorten in
  Wanneer de Herfstwind bromt.

Dan biedt zij ons genoegens aan
  Die men op 't land niet vindt,
En dan, hoe zeer ook eerst ontvlugt
  Is ieder een haar vrind.

Zijt welkom dan o Wintertijd!
  Hoe naar uw aanblik zij,
Steeds welkom blijft de Wintervreugd
  En haar genot aan mij.

J. A. D. M.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

DORDRECHT.

Den 12den December 1821. Na dat op den 13den en 14den November l. l., de Leerlingen der thans zoo zeer bloeijende Latijnsche Scholen alhier, aan Heeren Curatoren de meest voldoende blijken van hunne gemaakte vorderingen, zoo in de Grieksche en Latijnsche Letterkunde, als in de onderscheidene gedeelten van het bij de Koninklijke Wet voorgeschreven onderwijs, gegeven hadden; heeft heden ochtend, in de Fransche Kerk, hunne plegtige bevordering naar hoogere klassen, en de openbare uitdeeling der Eereprijzen, en der loffelijke Getuigschriften, aan de overwinnaars in den Letterstrijd plaats gehad. — Deze plegtigheid, werd door den Rector van het Gijmnasium met eene Latijnsche Redevoering geopend, in dewelke hij aantoonde, dat, daar de Grieksche en Latijnsche Schriften, de echte bronnen en grondslagen der ware geleerdheid zijn, en ook de beste hulpmiddelen bevatten ter vorming van den geest, ter ontwikkeling van deszelfs denkvermogen, en ter regeling en beschaving van den goeden smaak, het voor de jeugd van het hoogste aanbelang is, om van den tijd, de gelegenheden en de middelen, haar onder zoo veel aanmoediging thans aangeboden, gebruik te maken, om eenmaal, behoorlijk met deze kundigheden toegerust, zoo tot nut van zichzelven, als tot sieraad der maatschappij te verstrekken. Vervolgens hielden twee verdienstelijke Jongelingen, H. P. TIMMERS VERHOEVEN JUNIOR, en P. J. MARCUS, met algemeene goedkeuring, hunne eigene gekozene

en bewerkte redevoeringen, en werden tot de eerste orde der vierde klasse bevorderd. De eerste sprak: *De Q. Horatio Flacco, ejusque de Philosophia placitis*, dat is: over *Q. Horatius Flaccus, en deszelfs gevoelen over de Wijsbegeerte*, de tweede: *De celeberrimo Oraculo Delphico*, dat is: *Over het zeer beroemd Orakel te Delphi*, Daarna werden deze Jongelingen, en in de derde klasse, E. B. SWALUE, J. A. ROMBACH, J. A. MEULEMANS, H. VAN STEENBERGEN, A. P. TIRION en H. G. J. HOOG; op de eerste orde der tweede klasse, A. N. VRIESENDORP en P. M. BEELAERTS, op de tweede orde van dezelfde klasse, C. W. VAN DROSSER, en H. J. VAN DER SANDE, en eindelijk in de eerste klasse, W. J. VAN RIJSOORT VAN MEURS, R. H. VAN DER WAIJFORT en A. F. A. VAN HOGENDORP, met Eereprijzen begiftigd, voor welke geschenken zij allen, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke Vergadering, hunne dankzeggingen aan Heeren Curatoren op eene gepaste wijze uitspraken. — Nadat de Rector ook het nut, in de beoefening der Geschiedkunde, Wiskunde, Aardrijkskunde en Fabelkunde gelegen, had aangetoond; werden de volgende loffelijke Getuigschriften gegeven, in de vierde klasse: aan H. P. TIMMERS VERHOEVEN JUNIOR, voor de Geschiedenis en Oude Aardrijkskunde, en aan P. J. MARCUS, voor de Oude Aardrijkskunde: in de derde klasse, aan E. B. SWALUE en J. A. ROMBACH, voor de Geschiedenis; aan J. A. MEULEMANS en H. VAN STEENBERGEN voor de Oude Aardrijkskunde: in de tweede Klasse aan T. M. SCHULTZ VAN HAEGEN, voor de Geschiedenis; aan C. W. O. VAN DORSSER, en H. J. VAN DER SANDE, voor de Geschiedenis, en oude Aardrijkskunde; en op de eerste klasse, aan W. J. VAN RIJSOORT VAM MEURS, R. H. VAN DER WAIJFORT en A. F. A. VAN HOGENDORP, voor de Geschiedenis en Fabelkunde; aan: M. T. VOS UITERLIM-

LIMMEGE, voor de Fabelkunde; aan A. D. PENN, voor de Oude Aardrijkskunde; aan G. D. J. SCHOTEL, voor de Geschiedenis en Fabelkunde; aan C. A. VRIESENDORP en J. F. VAN DEN BLIJK voor de Oude Aardrijkskunde; en eindelijk aan J. W. C. RENSSEN, voor de Fabelkunde.

Gelijk dit feest, aan de Letteren en Wetenschappen gewijd, met fraai muzijk begonnen was; zoo is hetzelve ook telkens daarmede vervangen en besloten.

LEEUWARDEN.

Den 15den November 1821. Van hier was vergeten te melden, dat, op Dingsdag den 10den Julij l. l., des namiddags ten twee ure, op het Raadhuis dezer Stad, achtervolgens het Besluit van Heeren Curatoren, de gewone prijs-uitdeeling geschiedde aan de Leerlingen der Latijnsche School, wier verdienstelijkheid, bij het bevorens gehouden openbaar Examen, alleszins gebleken was. Loffelijke getuigschriften van vlijt en vordering in Mathematische kundigheden zijn toegewezen, aan de navolgende voortreffelijke Leerlingen, als: in de vijfde klasse, aan H. OTTEMA en S. J. VAN DER PLOEG; in de derde aan J. L. VAN SLOTERDIJK, in de eerste, aan J. G. OTTEMA, en aan C. SLEESWIJK VENING. Met prijzen van naarstigheid zijn vervolgens vereërd, in de zesde klasse, A. S. REIDING; in de vijfde, H. OTTEMA en H. VAN DER KOOI; in de vierde, F. S. REIDING; in de derde N. PLUIM MENTZ en B. VAN DER KOOI, in de tweede, P. H. VRIESEMA, welke allen op eene zeer bevallige wijze hunne dankbetuigingen uitbragten.

Drie uitmuntende Leerlingen uit de eerste klasse, ontvingen prijzen van naarstigheid, en werden naar de Akademie gepromovëerd, met namen J. G. OTTEMA, R. CONRADI, ... FLORISON en C. S. VENING, van welke de eerste eene korte rede hield, *De pro-*

præjudicatis opinionibus, nec tamen omnibus eradicandis; de tweede: *In laudem Frisiæ*; de derde: *De dicto* HORATII, *Musis amicus tristitiam et metus tradam protervis in mare Creticum portare ventis*, allen met groote toejuiching.

De talrijke en aanzienlijke Vergadering van Toehoorders, was voorts getuige van eene buitengewone plegtigheid. De Heer Curator en Rector der Latijnsche Scholen, v. SLOTHOUWER, thans den ouderdom van drie en tachtig jaren en zes maanden bereikende, en daarvan negen en vijftig jaren ten nutte onzer Jeugd, aan het hoofd dezer Schole doorgebragt hebbende, deed eene korte afscheids Oratie, waarin hij der Voorzienigheid zijnen dank betuigde, voor het zeldzaam voorregt, tot heden door hem genoten; waardoor hij, niettegenstaande zijne hooge jaren, met lust en kracht de waarneming van zijnen belangrijken werkkring, meer dan eene halve eeuw, onafgebroken had mogen voortzetten; doch tevens openbaarde hij zijn voornemen, om voortaan zijnen School-Arbeid te staken, en alzoo zijnen post als Rector dezer School, neder te leggen. Ingevolge dezen wensch, waarin men hoe ongaarne ook, behoorde te berusten, werd hem ten zelfden dage, op de vereerendste wijze ter hand gesteld, het Besluit van den Edele Achtbaren Raad dezer Stad, waarbij hem het volle Emeritus-Tractement werd verzekerd; hebbende het Z. M. onzen Koning behaagd, daarbij het voortdurend genot der jaarlijksche toelage, uit 's Lands Kas, bij zijn Tractement voorheen gevoegd, toe te staan, als eene welverdiende Vaderlandsche belooning den man bewezen, aan wiens volijverige pogingen men de eerste vorming van een aantal uitstekende Geleerden en Staatsmannen, in ons Land te danken heeft.

De beste wenschen onzer Burgerij, de dank-

baar-

baarheid zijner talrijke Leerlingen, en de achting van alle ware beminnaars van wetenschap en beschaving, blijven den eerbiedwaardigen Grijsaard in zijnen Ambteloozen kring vergezellen. De aangename herinnering vaneenen welbesteden tijd verblijde steeds zijne laatste levensdagen, en het bezit van den opgeruimden helderen geest, die hem zoo zeer onderscheidt, strekke nog lang ten sieraad van zijnen vergevorderden ouderdom!

Heden den 14den November, is de zeer geleerde Heer ALEXANDER BAKE, J. U. D. en tot nog toe Conrector aan de Erasmiaansche Scholen, te *Rotterdam*, tot opvolger van den thans rustenden Rector, door zijne Excellentie den Heere Minister, van het Nationaal Onderwijs enz. uit eene Nominatie gekozen, door Heeren Curatoren plegtig geïnstalleerd. De bekende bekwaamheden van dezen nieuwen Rector, openen wederom de beste uitzigten, voor dit herbloeijend Gijmnasium.

HOOGEZAND.

Den 1sten Augustus 1821. Heden hadden wij het genoegen, hier weder het openlijke Examen te zien houden van het Instituut voor onderwijs en opvoeding, onder het bestuur van den Heer P. J. RUNCKEL. Ieder die met deze inrigting, van haren oorsprong af, bekend is, weet dat dezelve toevallig, zonder daartoe in den beginne bestemd te zijn, sedert verscheidene jaren geworden is, eene eigenlijke Latijnsche School, waar meest alle Jongelieden, die op dezelve geplaatst zijn, tot de Akademische lessen worden voorbereid; terwijl tevens de gelegenheid er voor handen is, om in verscheidene levendige talen, en andere kundigheden, in den koophandel, het krijgswezen, en andere vakken van bestaan onontbeerlijk, volledig onderwijs te erlangen. In het laatst verloopen Schooljaar, was het getal der voor de Akademie bestemde Jongelieden zoo groot, dat er slechts vier gevon-

vonden worden, die tot eene andere bestemming werden opgeleid, en hieraan is het dan ook toeteschrijven, dat het onderzoek in de Latijnsche en Grieksche talen zoo lang ditmaal is gerekt, dat meer dan drie vierde van den tijd, voor dit Examen bestemd, daar aan is toegewijd; waar toe mede veel toegebragt heeft, dat er verscheidene Jongelieden, tot de Akademische lessen bevorderd zullende worden, het onderzoek dat men hen deed ondergaan, over zoo vele bijzondere en uit zoo vele onderscheidene auteuren plaats had, dat, toen men tot het onderzoek in de levendige talen en tot het wetenschappelijke gedeelte zoude overgaan, de tijd tot dit onderzoek afgezonderd reeds verstreken was, en men moest afbreken en eindigen, zoo men de meeste toehoorders, meest alle van elders gekomen, de gelegenheid niet wilde benemen tot hunnent terug te keeren. Men heeft gemeend van deze bijzonderheid melding te moeten maken, ten einde zoodanige ouders, die van verre kwamen, om hunne kinderen, die niet voor de Akademie voorbereid worden, en die, wegens de kortheid van den overschietenden tijd, slechts weinige bewijzen, althans op het Examen, van hunne vorderingen konden geven, den waan te benemen, indien zij dien mogten hebben, dat de levendige talen, en het wetenschappelijke hier minder behartigd worden; terwijl de maatregelen zullen genomen worden, om, bij eene volgende gelegenheid, de vorderingen der Leerlingen in de levendige talen en wetenschappen meer te doen uitkomen.'

De plegtigheid werd ten 2½ ure in den namiddag geopend, met eene redevoering in de Latijnsche taal, *de vera gloria, laude atque existimatione*, uitgesproken door MELLO SICHTERMAN, op eene wijze die de goedkeurig van deskundigen wegdroeg, en de verwachting van hem deed gebo-

boren worden, dat hij, indien hij zich blijft oefenen, een goed Redenaar zal kunnen worden.

Nu ging men over tot het examen zelve, waarin eenige der toehoorders, maar vooral de Wel Edele Hoog Geleerde Heeren J. R. VAN EERDE en J. TEN BRINK, die deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid vereerden, zich wel wilden verledigen tot het kiezen der ſtukken, die men den jonge lieden wilde doen expliceren, en tot het ondervragen over het mondeling ge-expliceerde.

De onderſte klasſe expliceerde uit het voor beginnenden zoo geſchikte *Epitome historiae ſacrae, ad uſum Tironum linguae latinae, auctore C. F. Lhomond*; en beantwoordden, met min of meerdere vlugheid, de vragen die men hun deed over het ontleden en afleiden der woorden; tevens hunne bekendheid aan den dag leggende, met voorkomende taalregelen.

Voor de daarop volgende klasſe viel de keus, uit 't geen daartoe was opgegeven, op het negende hoofdſtuk van THEMISTOCLES, uit NEPOS.

Voor de derde klasſe werd gekozen, het derde hoofdſtuk van SALLUSTIUS *de bello catilinario*; uit de *Tristia Ovidii*, de 3de Elegie van het eerſte boek; bij deze gelegenheid werd geſproken, na dat het geexpliceerde gescandeerd was, over de ſoorten der latijnſche verzen, derzelver bouw, enz.; en voor het grieksch, uit het tweede deel van JAKOBS Leesboek. In het latijn,.

Voor de vierde klasſe uit de *orationes ciceronis in catilinam*, het vierde hoofdſtuk; uit het eerſte boek van VIRGILIUS; en ter overbrenging in het latijn, *ad aperturam libri*, uit DÖRING's vertalingsproeven, 2de deel. Voor het grieksch, uit de ANABASIS van XENOPHON, het eerſte boek, hoofdſtuk Σ T uit de *ſel. hist.* van WIJTTENBACH, en uit het eerſte boek van HOMERUS. XENOPHON werd in het latijn en HOMERUS in het hollandsch, om dat

dat men dit verkoos, geexpliceerd; terwijl de Heeren Professoren het onderzoek in de vorige, maar vooral voor deze en de volgende klasse, zeer belangrijk maakten, door de vele vragen die hun Hoog Geleerden den jonge lieden deden, en w lke deze zich om strijd beijverden, naar hunne gemaakte vorderingen, vatbaarheid en min of meerdere vlugheid, te beantwoorden.

Voor de vijfde of hoogste klasse, werd gekozen de 35ste Ode van het eerste boek van *Horatius*, die ook gescandeerd werd; voorts een Hoofdstuk de *Oratione Ciceronis pro Milone*, en voor het Grieksch uit de *Cijropedie van Xenophon* in het Latijn, en uit het eerste boek van HOMERUS in het Hollandsch; als mede, *ad aperturam libri*, in het Latijn, uit DÖRING's Vertalings-proeven tweede deel.

Tot afwisseling werd nu, door J. VOS, in de Fransche taal gereciteerd een stuk uit de *Henriade van Voltaire*, voorstellende den dood van COLIGNI.

Nu ging men over tot het spraakkunstige gedeelte van de Hollandsche taal, en werd uit al de taaldeelen aan de toehoorders verzocht *één te* kiezen, ten einde de Jongelieden in het breede daarover te onderhonden. Het *werkwoord* gekozen zijnde, werden zij ondervraagd over alle bijzonderheden dat taaldeel betreffende, en allen toonden daar mede zeer bekend te zijn. Spraakkunstige regelen en de regelen over de spelling werden occasioneel behandeld, bij het aanwijzen en verbeteren der fouten in gebrekkige volzinnen. — Vooral wordt hier gezorgd voor een zoo veel mogelijk volledig onderrigt in de Nederduitsche taal. Men houdt het er voor, dat eene regelmatige kennis van dezelve den eersten grond legt voor alle verdere beschaving van den geest. Deze kundigheid, de eenigste zijnde, die alle leerlingen,

gen, zonder uitzondering leeren moeten, wordt daarom, bij voorkeur, bij alle oefeningen, meer dan elke andere taal, verbonden. Het moeijelijke of gemakkelijke toch, bij het aanleeren van andere talen, hangt hiervan ook niet weinig af.

De Vaderlandsche Geschiedenis werd nu met de benedenste klassen behandeld, en van de komst der Batavieren in ons land, tot op den Munsterschen Vrede, doorloopen. Hier legden de jonge lieden tot deze klassen behoorende, niet alleen eene goede bedrevenheid in daadzaken aan den dag, maar wisten ook de data der gebeurtenissen zeer naauwkeurig op te geven. Men zoude dit tot op den huidigen dag voortgezet hebben, doch de tijd, tot dit gedeelte van het examen bestemd, was verloopen, en men ging, met de meer gevorderde klassen over tot de algemeene geschiedenis. Deze werd in de fransche taal behandeld, en begonnen zijnde met de Schepping, voortgezet tot aan het einde van de geschiedenis der Grieken.

Daar hier tot leiddraad genomen was het Leerboek van *Heeren*, waren de antwoorden met betrekking tot de data zeer naauwkeurig. Ook hier moest men afbreken, wegens gebrek aan tijd. Nu ging men over tot de Aardrijkskunde; dit onderzoek geschiedde in de Hoogduitsche taal, en liep over het merkwaardigste dat de Werelddeelen *Azia*, *Afrika* en *Amerika*, opleveren, zoo wel met betrekking tot het Wiskundige, als Natuur- en Staatkundige gedeelte.

Nu moesten volgen de onderscheidene vertalingen uit en in de onderscheidene levendige talen, *ad aperturam libri*, zoo als dit gewoonlijk geschiedt, naar willekeur in het Fransch, Engelsch of Hoogduitsch, de Rekenkunde, Natuur- en Wiskunde, waarvan sommige 2, andere 6 en nog andere 8 boeken, volgens den leiddraad van STEEN-

STRA hadden afgewerkt; dan, de tijd voor dit examen bestemd, was meer dan verstreken, en men moest zich bespoedigen. Alvorens te eindigen, werden de schriften en teekeningen getoond, en reciteerde PAUL SICHTERMAN, in de Hoogduitsche taal, een fragment uit SCHILLER's vrije overzetting van het tweede boek van VIRGILIUS, voorstellende den dood van LAOCOON.

Nu vatte één der jonge lieden, die het Instituut zouden verlaten, om tot de Akademische lessen bevorderd te worden, het woord op, en bedankte, in de latijnsche taal, zijnen onderwijzer, mede namens zijne Medeleerlingen, voor het onderwijs dat zij genoten hadden. Dit werd door hunnen onderwijzer, in dezelfde taal beantwoord, die van deze gelegenheid gebruik maakte, om hun hunne nieuwe aanstaande verpligtingen, op eene nadrukkelijke wijze, plegtig, op het hart te drukken, op dat zij éénmaal aan de hoop en de verwachting hunner naastbestaanden en vrienden, tot nut en roem voor zich zelven, zouden beantwoorden; terwijl S. W. TRIP, de plegtigheid besloot met eene korte rede in de Fransche taal, *sur l'art de vivre content et heureux*.

Bij de uitdeeling der Prijzen, bleek het, dat J. BOELKEN, van *Odoorn* in *Drenthe*, als hebbende boven al zijne Mede-Leerlingen, in alle opzigten uitgemunt, zoo wel met betrekking tot zijn geheel voorbeeldig, braaf en deugdzaam gedrag, als tot zijne uitmuntende vorderingen, niet alleen den buitengewonen Eereprijs, maar ook den eenigen prijs van verdiensten zich had waardig gemaakt; voorts werden in de volgende orde van verdiensten met Eereprijzen bekroond: C. STARNUMAN, A. H. NOORMAN, M. SICHTERMAN, J. H. NANNINGA, N. DIJKHUIJZEN, U. A. ALBERDA VAN BLOEMERSMA, R. H. TONKES, H. W. WIERDA, J. W. GRANDAW, S. W. TRIP, J. R. DIJKHUIJZEN en C. DE HAAN,

HAAN, terwijl gewone prijzen ontvingen in de volgende orde van verdiensten: J. E. BINDERVOET VAN HANKEMA, J. VOS, P. SICHTERMAN, H. MENALDA, W. H. T. C. THOE SCHWARTZENBERG EN HOHENLANDSBERG, en een prijsje tot aanmoediging P. W. L. EEKMA.

De Bestuurder dezer Inrigting, de Heer P. J. RUNCKEL, wenschende, uit hoofde van zijn eigen steeds toenemend huisgezin, en den omslag aan een groot aantal Jongelieden verbonden, het getal zijner Leerlingen te verminderen, heeft besloten, na verloop van het tegenwoordige Schooljaar, niet meer dan zes Jongelieden, ter opvoeding en onderwijs, liefst ter voorbereiding voor de Akademie, bij zich te hebben; om deze reden zijn eenige veranderingen in de voorwaarden noodzakelijk geworden, waar van een gedrukt Prospectus bij hem verkrijgbaar is.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

LOENEN OP DE VELUWE. Uit eene Nominatie, door het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren, de Heeren:

J. D. VAN DEN HAM BAAK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. A. R. RUTGERS, Kandidaat onder hetzelve Kerkbestuur, en G. G. VAN DEN BROEK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*,

Is de Heer J. D. VAN DEN HAM BAAK, benoemd tot Predikant te *Loenen op de Veluwe*, en zal aldaar naar Kerke-orde worden beroepen.

NIJMEGEN.

VALBURG EN HOMOET, den 18den November 1821. Onze Leeraar, Ds. J. DE HEER, van hier naar *Geertruidenberg* beroepen, van zijne betrekking tot de Clasfis, en deze Gemeenten behoorlijk losgemaakt zijnde, door den Gecommitteerden van het Klasfikaal Beftuur, Ds. T. VERWEEL, Pred. te *Elst*, hield heden zijne affcheidsrede, naar aanleiding van 2 *Cor.* XIII: 11. *Voorts Broeders zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost* enz.

HERVELT. Onze Leeraar, B. STEMBERG, in de vorige maand, eene beroeping naar *Doetinchem* ontvangen hebbende, heeft die beroeping aangenomen.

HUISSEN vakant. Zie Julij 1821.

ALTFORST EN APPELTERN. Zie Aug. 1821.

OVER- EN NEDER-ASSELT. Zie Nov. 1821.

HORSSEN vakant. Zie Nov. 1821.

HEUMEN EN GROESBEEK ftaat vakant te worden. Zie Nov. 1821.

PUFFELIJK EN LEEUWEN. Zie Nov. 1821.

WINSSEN vakant. Zie Nov. 1821.

ZUTPHEN.

DOETINCHEM, den 15den November 1821. Heden ontvingen wij berigt, dat Ds. B. STEMBERG, Pred. te *Herveld*, onze beroeping, in afwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

Het Klasfikaal Beftuur van *Zutphen*, heeft aan Ds. J. VAN KUIJK, Pred. te *Ruurlo*, eene Akte van

van Lidmaatschap der Eerw. Classis van *Zutphen*, toegezonden.

T I E L.

TIEL. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, werd Ds. A. LOSGERT, bevestigd Pred. te *Zoelmond*, op zijn verzoek, tot Lid dezer Klasse aangenomen, en aan zijn Eerw. ten bewijze daarvan, volgens de Wet, een schriftelijk getuigenis gegeven.

ERICHEM vakant. Zie Maart 1821.

ZIJDERVELD staat vakant te worden. Zie Nov. 1821.

BEUSICHEM. Zie Nov. 1821.

ECK EN WIEL staat vakant te worden. Zie Nov. 1821.

B O M M E L.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

GELLIKUM, RENOOIJ EN ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1820.

EST vakant. Zie Junij 1821.

GAMEREN vakant. Zie Aug. 1821.

HEDEL. Zie Nov. 1821.

H A R D E R W IJ K.

HARDERWIJK. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van *Harderwijk*, gehouden den 28sten November l. l., werd R. JACOBSZ. VAN PUTTEN, School-Onderwijzer te *Wesepe*, onder *Hattem*, tot het Examen van Catechiseermeester toegelaten, met dat gevolg, dat hij, na onderzocht te zijn in de verschillende vakken van wetenschap, welke, overeenkomstig Art. 19. van het Reglement op het Godsdienstig Onderwijs, in eenen Godsdienst-Onderwijzer worden gevor-

 derd,

derd, bekwaam geoordeeld wierd, om onder het getal der Catechiseermeesters te worden aangenomen. — En werd, na onderteekening der bij Art. 22. van voormeld Reglement gevorderde verklaring, aan den geëxamineerden, de gewone acte van admisfie, van wege het Klassikaal Bestuur ter hand gesteld.

OLDEBROEK. Ds. D. A. DITMAR, Pred. te *Woerden*, op wien de Kerkeraad dezer Gemeente, deszelfs jongste beroeping heeft uitgebragt, heeft voor die beroeping bedankt.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Onze Leeraar B. VERWEIJ, WIBR. FIL. door eene ligchamelijke ongesteldheid, vooral op de borst werkende, buiten staat zijnde om zijnen predikdienst waar te nemen, is, bij besluit van Z. M. van den 27sten Oct. l. l. No. 80, emeritus verklaard; weshalve in de Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, weder eene predikantsplaats zal vakant worden, tot welker aanstaande vervulling reeds handopening gevraagd en bekomen is.

NOOTDORP, den 9den Dec. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. P. VAN AMEROM, onder ons in zijnen dienst bevestigd, door Ds. A. G. VAN ALDEWERELDT, Pred. te *Rhynzaterwoude*, aan wien de Consulent Ds. C. DE GROOT STIEFRIJ, Pred. te *Pijnacker*, dit werk had afgestaan, predikende de Eerw. Heer bevestiger, over *Jez.* XI: van vs. 1—9. Terwijl onze nieuwe Leeraar des nademiddags ten onderwerp had, de medewerking der Evangeliedienaren aan de blijdschap der Gemeen-

gemeenten, volgens 2 *Cor.* I: 24. het middenste gedeelte.

'S GRAVENHAGE, (*Engelsche Kerk*) vakant, Zie Julij 1821.

ROTTERDAM.

KETHEL, den 11den Nov. Heden maakte onze Leeraar H. VAN BLOKHUIZEN, ons bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Dreischor*, onder de Classis van *Schouwen* en *Duiveland*; terwijl zijn Eerw. ons den volgenden Zondag berigtte, dat hij zich gedrongen gevoelde, om voor die beroeping te bedanken, zich tevens op nieuw aan ons verbinde, met eene leerrede over 2 *Cor.* VI: 1. en 2: *Wij als mede-arbeidende bidden u ook, dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben. Want, hij zegt: in den aangenamen tijd heb ik u verhoord, en in den dag der zaligheid, heb ik u geholpen; ziet, nu is het de wel aangename tijd, ziet nu is het de dag der zaligheid.*

WESTBARENDRECHT, den 2den Dec. Onze Leeraar J. MOOJEN, deed heden, op het treurig afsterven van onzen zeer waardigen Ambachts-Heer, Jonkheer FREDERIK BARON VAN LEIJDEN VAN WESTBARENDRECHT, Heer van *Warmond*, enz enz. Lid van de eerste Kamer der Ed. Gr. Mog. Heeren Staten Generaal, enz. enz. eene plegtige lijkrede, over *Ps.* XXXVII: 37. *Let op den vroomen en ziet naar den opregten! want, het einde van dien man zal vrede zijn*; ons opwekkende, om den levenswandel van dien deugdlievenden in gedachtenis te houden, op dat ons einde ook eenmaal vrede, zaligheid zij.

VLAARDINGEN. Zie Nov. 1821.

SCHIEDAM. Zie Nov. 1821.

LEIJDEN.

LEIJDEN, den 28sten November 1821. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, op heden

 ge-

gehouden, verzocht Ds. JACOB STEENBERG, als bevestigd Pred. te *Nieuwveen* en *Kalslagen*, tot Lid der Classis te worden aangenomen: aan welk verzoek is voldaan, en aan zijn Wel Eerw. Akte van Lidmaatschap ter hand gesteld.

HOOGMADE EN RIJPWETERING. Ds. P. VAN AMERON, heeft den 25sten van Slagtmaand 1821. afscheid van de Gemeente genomen, predikende over *Hand.* XX: 32, (alleen deze woorden) *Broeders! ik bevele u Gode.* Zoo dat deze Gemeente vakant is.

NOORDWIJK AAN ZEE. Nadat Ds. J. CLAUS, voor de beroeping bedankt had, heeft de Kerkeraad op nieuw een drietal gemaakt, bestaande uit volgende Predikanten:

DD. A. BIBEN, Predd. te *Brandwijk* en *Gijbeland*. J. OVERMAN, te *Groot-Ammers*, en J. HARTMAN, te *Warmenhuizen*.

Waar uit, op den 29sten November, volgens de Electie van den Hoog Ed. Welgeboren Heer dezer plaats, door den Kerkeraad is beroepen, Ds. A. BIBEN, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

WOERDEN. De Correspondent is in het zekere berigt, dat Ds. D. A. DITMAR, Pred. alhier, en beroepen te *Oldenbroek*, Classis *Harderwijk*, voor die beroeping bedankt heeft.

ZEVENHOVEN. Zie Nov. 1821.

DORDRECHT.

SCHELLUINEN. Den 2den November, heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, na verkregene handopening, gemaakt het navolgende zestal:

DD. A. R. BERGHEGE, Predd. te *Heinenoort*. H. STENFERT KROESE, te *Giessen Nieuwkerk*. A. G. VAN ALDEWERELD, te *Rhijnzaterwoude*. J. B. BARENBRUG, te *Spankeren* en *Dieren*. A. VAN WETERING, te *Brakel*. A. BIBEN, te *Brandwijk*.

Drietal:

DD. BERGHEGE, KROESE en VAN ALDEWERELD.

En daaruit beroepen Ds. A. R. BERGHEGE, die voor deze beroeping, na beraad, heeft bedankt.

KLAASWAAL, den 2den December. Nadat Ds. J. C. PRIDLEVITZ, voor het beroep alhier, op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt had, heeft de Eerw. Kerkeraad zich op nieuw gewend tot de Wel Ed. Gestr. Ambachtsheeren, met verzoek om eene andere Nominatie te mogen ontvangen, op welke bij de ontvangst derzelve, bevonden werden geplaatst te zijn, de Eerw. Heeren:

J. B. H. BRUINIER, en G. G. VAN DEN BROEK, beide Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland.* Uit welk tweetal de Kerkeraad eerlang een beroep zal doen.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN, den 9den December. De Wel Eerw. Heere A. P. VAN GRONINGEN, Kandidaat van den H. Dienst, bij 't Provinciaal Kerkbestuur in *'s Hage*, (op vertoonde Akte van Præsentatie, van den Wel Ed. geboren Ambachtsheer B. VAN DER ELST VAN BLESKENSGRAVE, alhier Kerkelijk beroepen zijnde), werd heden onder ons in zijnen Dienst ingezegend. — Het werk der bevestiging werd verrigt, door onzen voorgaanden Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. J. W. DIEMONT, Pred. te *Numansdorp*, predikende uit *Philipp.* II: 29*b. Houdt dezulken in waarde.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, nog door DD. J. WALLER, Consulent dezer Gemeente, G. JANSSEN, A. BIBEN en W. VAN DER LEEUW, respective Predd. te *Streefkerk*, *Molenaarsgraaf*, *Brandwijk* en *Gijbeland* en *Alblasserdam.* De Bevestigde maakte een aanvang zijner Bediening, met I *Cor.* III: 11. *Niemand kan een ander fundament leggen, dan het geen gelegd is, het welk is Jezus Christus.*

DORDRECHT. Ter vervulling der aanstaande

vakature, wegens het Emeritaat van Ds. J. TH. VAN DEN DOORSLAG, is door den Grooten Kerkeraad, op den 10den December l. l., geformeerd dit twaalftal:

DD. L. MERENS, Predd. te *Delft*. A. VERWEIJ, te *Leijdschendam*. J. LA LAU, te *Bergen op Zoom*. M. VAN MEETEREN, te *Hillegom*. H. VAN HEIJNINGEN, te *Rijswijk*. J. VAN KUIJK, te *Ruurlo*. H. J. SCHIPPERS, te *Middelharnis* H. J. ROMENIJ, te *Moordrecht*. K. VAN VLOTEN, te *Voorburg*. J. PRINS, te *Alkmaar*. D. TER VEER, te *Breda* en J. V. G. VAN HOEK, te *Nienhuis*

Dit zestal:

DD. L. MERENS, A. VERWEIJ, H. VAN HEIJNINGEN, M. VAN MEETEREN, K. VAN VLOTEN en J. PRINS.

Dit drietal:

DD. L. MERENS, H. VAN HEIJNINGEN en M. VAN MEETEREN.

Waar uit beroepen is, de Wel Eerw. Heer L. MERENS, Pred. te *Delft*. die deze beroeping heeft in beraad genomen.

BRANDWIJK, den 12den Dec. 1821. Na dat wij den 2den dezer, van onzen Leeraar A. BIBEN, vernomen hadden, dat hij eene beroeping ontvangen had naar *Noordwijk aan Zee*, maakte hij ons heden bekend, voor die beroeping te hebben bedankt.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant Zie April 1820.

RIJSOORT EN STREVELSHOEK vakant Zie Sept. 1821.

G O U D A.

HAASTRECHT, den 25sten Nov. 1821. Onze Leeraar, Ds. J. P. MUNTING, van hier naar *Muiden*, beroepen, hield op heden, na van zijne betrekking op deze Gemeente en de Classis van *Gouda*, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, Ds. J. H. KROM, Pred. te

te *Gouda*, te zijn losgemaakt, zijne afscheidsrede met 2 *Cor.* XIII: 9*b*. *En wij wenschen ook dit,* [*namelijk*] *uwe volmaking.*

OUDERKERK EN KRIMPEN AAN DEN IJSSEL vakant. Zie Mei 1821.

OUDEWATER vakant. Zie Aug. 1821.

HEIKOP EN BOEIKOP vakant. Zie Oct. 1821.

WILLIGE LANGERAK vakant. Zie November 1821.

BRIELLE.

NIEUWENHOORN, den 9den Decemb. 1821. Heden had deze Gemeente het genoegen, dat het uitmuntend Orgel, door de zorg der voormalige Kerkmeesteren, op het verlangen van den Kerkeraad, uit het Kerkelijk Fonds opgerigt, plegtig werd ingewijd, door onzen Leeraar, Ds. A. ROELOFFS, die eene bij deze gelegenheid toepasselijke redevoering hield, naar aanleiding van *Ps.* CL.

De vervaardiging van hetzelve was geheel en al toevertrouwd aan de Heeren Gebroeders BATZ, Orgelmakers te *Utrecht*, naar een door hun Ed. daartoe ontworpen plan, en de voltooijing beantwoordt niet alleen volkomen aan het onbepaald vertrouwen in hun Ed. gesteld, maar overtreft nog verre onze verwachting, en draagt blijken van den goeden smaak en geoefende kunde der vervaardigers.

De Heer F. NIEUWENHUIZEN, Organist te *Utrecht*, bespeelde het op dezen dag op eene aangename wijze, en heeft het werk, daartoe verzocht zijnde, met alle naauwkeurigheid onderzocht, en het in alle opzigten zoo voldoende bevonden, dat zijn Ed. van hetzelve eene alleruitstekendste getuigenis heeft gegeven, welke den Makers tot aanbeveling verstrekt.

Ook deze Heer verhoogde ons genoegen, door des avonds ons te onthalen op een Orgelconcert, heer-

heerlijk uitgevoerd, en waarbij men dezen beroemden man op nieuw bewonderde.

BRIELLE. Zie Nov. 1821.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM, den 25sten November. Heden hadden twee onzer Leeraren, het genoegen, om openlijk dankbare gedachtenis te vieren van hunnen vervulden vijf en twintig-jarigen predikdienst in deze Gemeente. Ds. N. G. VAN BLIJENBURGH, deed zulks heden voormiddag in de Oude Kerk, met eene Leerrede over *Ps.* CIII: 1 tot 5. *Looft den Heere mijne ziele en al wat in mij is zijnen heiligen naam. Looft den Heere mijne ziele, en vergeet gene van zijne weldaden. Die alle uwe ongeregtigheden vergeeft, die alle uwe krankheden geneest. Die uw leven verlost van het verderf: die u kroont met goedertierenheid en barmhartigheden. Die uwen mond verzadigt met het goede; uwe jeugd vernieuwt als eenes arends.* — Ter zelver tijd hield Ds. C. FORTUIN, in de Zuiderkerk zijne Leerrede, over 2 *Cor.* I: 12, 13 en 14. *Want onze roem is deze (námelijk) het getuigenis onzer consciëntie, dat wij in eenvoudigheid en opregtheid Gods, niet in vleeschelijke wijsheid, maar in de genade Gods in de wereld verkeerd hebben, en allermeest bij u lieden. Want wij schrijven u geene andere dingen dan die gij kent of ook erkent: en ik hoop ook dat gij ze tot het einde toe erkennen zult. Gelijkerwijs gij ook ten deele ons erkend hebt, dat wij uwe roem zijn, gelijk gij ook de onze zijt in den dag des Heeren Jezus.* God stelle hen beiden nog langen

gen tijd tot veel zegen onder ons, en zij bij hunne klimmende jaren hen tot ondersteuning!

AMSTELVEEN. Den 25sten Nov. kregen wij berigt, dat Ds. J. BRAVE, Pred. te *Maarsen*, voor onze beroeping heeft bedankt.

MUIDEN, den 9den Decemb. Onze beroepen Leeraar, Ds. J. P. MUNTING, is heden in den Evangeliedienst onder ons bevestigd, door zijn Schoonbroeder, onzen Consulent Ds. G. BORGSTEIN, Pred. te *Muiderberg*, met eene Leerrede over *Jacob*, I: 21. de laatste woorden. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord hetwelk in uw geplant wordt, 't welk uwe zielen kan zalig maken.* Terwijl de Bevestigde zijnen dienst aanvaardde, in eene Leerrede over 2 *Cor.* II: 14—17. *En Gode zij dank, die ons allen tijd doet triumpheren in Christus, en den reuk zijner kennis, door ons openbaar maakt in alle plaatsen. Want wij zijn Gode een goede reuk Christi, in de genen die zalig worden, en in de genen die verloren gaan. Dezen wel eene reuk des doods ter dood: maar genen eene reuk des levens ten leven. En wie is tot deze dingen bekwaam? Want wij dragen niet gelijk velen het woord Gods te koop, maar als uit opregtheid, maar als uit God, in de tegenwoordigheid Gods spreken wij het in Christus.*

AMSTELVEEN, den 13den December. De Eerw. Kerkeraad heeft heden, onder bestuur van Ds. J. D. RUIJS, als Consulent het volgende twaalftal gemaakt:

DD. A. DE HAAN HUGENHOLTZ, W. OTTO, J. CLAUS, H. J. TOL, Theol. Doct. A. VAN WETERING, H. J. KALKOEN, H. J. HOMBRINCK, A. SJOENIS, A. JENTINK, B. J. EVERWIJN, H. SCHREIJ, J. E. C. DE WIJS, Predd. te *Zalk*, *Vinkeveen*, *Midlie* en *Axwijk*, *de Meern*, *Brakel*, *Winkel*, *Oostzaan*, *Waverveen*, *Steenwijkerwoude*, *de Beets*, *Zunderdorp* en *Leersum*. De zes eerstgenoemden vervolgens op het zestal, en

de

de drie eerstgenoemden op het drietal geplaatst zijnde, is alhier beroepen Ds. A. DE HAAN HUGENHOLTZ. Pred. te *Zalk*, in de Classis van *Kampen*.

DIEMEN vakant. Zie November 1821.

AMSTERDAM, den 16den December hadden twee anderen onzer Leeraren het genoegen, om de vijf en twintigste verjaring van hunnen Evangeliedienst in deze Gemeente te beleven. Ds. J. L. WOLTERBEEK, vierde hiervan gedachtenis 's avonds in de Westerkerk in eene Leerrede over 2 *Corinth*. V: *vs*. 10. eerste deel. *Wij allen moeten geopenbaard worden voor den regterstoel van Christus:* — Terwijl Ds. D. C. VAN VOORST, voormiddag in de Nieuwekerk, hieromtrent dankbaar erkentenis deed, naar aanleiding van 2 *Chron*. XXIV: *vs*. 16. 't laatste deel. *Want hij had goed gedaan in Israël, beide aan God en zijn huis*. De Heer stelle ook dezen nog vele jaren tot uitgebreiden zegen in de Gemeente, en doe alle onze Leeraren steeds het goede zien!

HAARLEM.

HAARLEM, den 28sten November. De Heeren P. H. G. NAHUIS en A. HOFFMAN, werden als Bevestigde Predikanten van *Assendelft* en *Velzen*, door het Klassikaal Bestuur voor leden der Classis van *Haarlem* verklaard.

UITGEEST, den 14den December. Het beroep door den Kerkeraad uitgebragt op den Predikant W. F. OVERHOFF, van *Bunschoten*, heeft, na de Kerkelijke, ook de Koninklijke approbatie reeds ontvangen.

ALKMAAR.

PETTEN, den 25sten November. Onze Leeraar Ds. J. A. HANEWINKEL, eene beroeping te *Stand daar Buiten*, ontvangen hebbende, heeft dezelve, na beraad, in afwachting van de Koninklijke en Kerkelijke goedkeuringen, aangenomen.

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMEER. Den

2den

2den December maakte onze Leeraar D. DAGEVOS, ons bekend, dat hij door de Gemeente van het *Fort Bath*, c. a. beroepen was, doch den volgenden Zondag verklaarde Zijn Wel Eerw. ons, dat hij voor die beroeping bedankt had.

HUISDUINEN vakant. Zie Augustus 1821.

EGMOND BINNEN EN DEN HOEF vakant. Zie Oct. 1821.

LIMMEN. Zie Oct. 1821.

WEST- EN OOSTGRAFTDIJK staat vakant te worden. Zie Oct. 1821.

VALKOOG EN ST. MAAREN vakant. Zie November 1821.

H O O R N.

HOORN, den 28sten November. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur zijn, de Heeren J. C. MOHR en T. G. ADAMA POLLIUS, bevestigde Predd. te *Opperdoes* en *Scharwoude*, tot Leden der Classis van *Hoorn* verklaard.

ENKHUIZEN. Onze beroepen Leeraar, Ds. J. CORSTIUS, Pred. op het *Hoogezand*, heeft verklaard genegen te zijn, om in afwachting der vereischte goedkeuringen, tot ons over te komen.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER. De Wel Eerw. Heer L. VISSER, Pred. te *Spanbroek* en *Opmeer*, alhier beroepen, heeft, na beraad, bedankt.

SPANBROEK EN OPMEER. Op den 11den November l. l., gaf onze Leeraar, Ds. L. VISSER, aan de Gemeente kennis, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeenten van *Ooster-* en *Westerblokker*, en dezelve in beraad had genomen. Op heden den 2den December, verklaarde zijn Eerw. ons zijn voornemen, om, voor als nog bij ons te blijven, en verbond zich op nieuw aan ons, met 2 *Cor.* XIII: 9*b*. *En wij wenschen ook dit,* [*namelijk*,] *uwe volmaking.*

URZEM, den 6den December. Onze Leeraar, Ds. P. HAGOORT, den 25sten October l. l., zijnen dienst

dienst nedergelegd, en den 28sten daarop volgenden zijn afscheid gepredikt hebbende, naar aanleiding van *Philipp.* I: 27. heeft het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, heden, door derzelver Gecommitteerde Ds. C. J. SCHEURLEER, Pred. te *Wognum*, akte van zijne Kerkelijke en Klassikale dimissie opgemaakt, en het herderlijk opzigt aan onzen Consulent Ds. J. SCHARDAM, Pred. te *Honebroek*, opgedragen.

HAUWAART vakant. Zie Julij 1821.

BENNIGBROEK EN NIBBIXWOUDE vakant. Zie Julij 1821.

MEDEMBLIK staat vakant te worden. Zie November 1821.

EDAM.

MIDLIE EN AKSWIJK. Ds. E. HERINGA, Pred. te *Oudendijk*, op den 23sten Sept. l. l., alhier eene liefdebeurt waarnemende, maakte ons, in zijne voorafspraak, uit naam van onzen Leeraar, Ds. J. CLAUS, bekend, dat deze eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Noordwijk aan Zee*, onder de Clasfis van *Leijden*. Op den 5den October daaraanvolgende, berigtte onze Leeraar ons, dat hij, na beraad, voor deze beroeping bedankt had. Zijn Wel Eerw. den 25sten November, voor het eerst na zijne herstelling uit ziekte, den dienst onder ons hervattende, verbond zich, bij die gelegenheid, op nieuw aan ons, ten grondslag zijner rede leggende, *Jud. vs.* 24 en 25.

HOBREDE, den 16den Sept. Onze Predikant, Ds. J. SCHARDAM, bepaalde ook dit deel der Oosthuizer Gemeente, bij het zoo onverwacht overlijden van haren Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. H. DE WOLFF, in eene voorafspraak uit Jac. IV: 14. *Hoedanig is uw leven? het is een damp, die voor weinig tijds gezien wordt, en daarna verdwijnt.*

OOST-

OOSTHUIZEN vakant. Zie Oct. 1821.

BROEK IN WATERLAND. Zie Nov. 1821.

PURMERLAND staat vakant te worden. Zie Nov. 1821.

EDAM staat vakant te worden. Zie Nov. 1821.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

MIDDELBURG, den 28sten November. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, op heden gehouden, zijn tot leden der Clasfis verklaard, DD. A. W. HASELAAR en H. M. BOUVIN, bevestigde Predikanten te *Middelburg* en *Koudekerke.*

MIDDELBURG, den 2den December. Onze oudste Leeraar, Ds. A. DRIJFHOUT, is, bij besluit van Z. M. van den 27sten October l. l. N. 80. met Mei eerstkomende, Emeritus verklaard, salvo honore et stipendio.

WESTZOUBURG vakant. Zie Nov. 1821.

Z I E R I K Z E E.

DREISCHOR, den 5den November. Heden heeft de Kerkeraad gemaakt het navolgende zestal:

DD. H. VAN BLOKHUIZEN, G. J. DE WIT, J. N. V. D. ZANDT, D. A. BUIT. G. HARLEES en A. SORTERMEER, Predd. te *Kethel*, *Oudelande*, *Grave* en *Mil*, *Nisse*, *Serooskerke* en *Burgt.*

En daar uit beroepen, Ds. H. VAN BLOKHUIZEN, Pred. te *Kethel.*

DREISCHOR, den 21sten November. Nadat Ds. H. VAN BLOKHUIZEN, Pred. te *Kethel*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping had bedankt: heeft de Kerkeraad heden beroepen, Ds. G. J. DE WIT, Pred. te *Oudelande.* — Nevens zijn Eerw. waren genomineerd:

DD. J. M. DE COULTRE, G. J. LETTE, J. DE ROCHEFORT, G. HARLEES en J. C. VAN RHEE, Predd. te *Stellendam*, *Biefelingen*, *Westkappel*, *Serooskerke* en *Poortvliet*.

PHILIPSLAND, den 14den November 1821. De Wel Eerw. Heer T. VAN SPALL, voor de beroeping alhier, op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad op heden geformeerd het volgende vijftal Predikanten:

DD. J. F. GOBIUS DUSART, Predd. te *Anthonie Polder*. K. GILTAIJ, te *Oud-Vossemeer*. K. V. D. BRINK, te *Krabbendijke*. J. VAN RHEE, te *Poortvliet*. J. D. LEPELAAR, te *Schore* en *Vlake*.

En daar uit dit tweetal:

DD. DUSART en GILTAIJ.

En ten zelfden dagen beroepen, de Wel Eerw. Heer J. F. GOBIUS DUSART, Pred. te *Anthonie Polder*, aan welke die beroeping is toegezonden.

KERKWERVE, den 4den December. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. D. BAKKER, heeft de Kerkeraad heden gemaakt, het volgende viertal:

DD. W. H. MANN, H. DE GRAAFF, R. SCHOUTEN en J. B. V. D. BERG, Predd. te *Otterloo*, *Wervershoof*, *Obdam* en *Andijk*, en daar uit beroepen Ds. W. G. MANN, Pred. te *Otterloo*.

ZONNEMAIRE staat vakant te worden. Zie October 1821.

RENESSE EN NOORDWELLE vakant. Zie October 1821.

GOES.

GOES, den 2den December. Onze beroepen Leeraar, W. L. VAN OOSTERZEE, A. L. M. et Philos. Doct., werd heden morgen door zijnen jongsten Ambtgenoot G. BLAAUBEEN, onder ons bevestigd, en begon in den Avond-Godsdienst zijne bediening. De Bevestiger predikte bij die gelegenheid over I *Thess.* II: 4. *Maar gelijk wij van God beproefd*

proefd enz. en de Bevestigde over *Luc.* XXIV: 47. *En in zijnen naam gepredikt* enz.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN, den 9den December. Onze Leeraar, A. B. HAGEN, den 22sten November eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Renesse* en *Noordwelle*, gaf ons daarvan den 25sten daaraanvolgende de kennis, en maakte ons heden bekend, na beraad, daar voor bedankt te hebben.

OUDELANDE, den 9den December. Onze Leeraar, G. J. DE WIT, den 24sten November l. l., eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Dreischor*, gaf ons daarvan den volgenden dag kennis, en heden dat zijn Wel Eerw., na beraad, had bedankt.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

CATS vakant. Zie October 1821.

FORT BATH c. a. vakant, Zie October 1821.

WEMELDINGEN. Zie Nov. 1821.

IJZENDIJKE.

IJZENDIJKE, den 28sten Nov. 1821. Het Klassikaal Bestuur, in deszelfs zitting van dezen dag, gehoord het verzoek van den Wel Eerw. Heer C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, bevestigd Pred. te *Cadzand*, tot het bekomen van Lidmaatschap; gelezen hebbende de stukken hiertoe betrekkelijk, aan het verzoek voldoende, heeft zijn Eerw. lid der Clasfis van *IJzendijke* verklaard.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Nov. 1821.

UTRECHT.

UTRECHT.

MAARSSEN, den 25sten Nov. 1821. Onze Leeraar, Ds. J. BRAVE, op den 18den l. l. eene be-

beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Amstelveen*, onder de Clasfis van *Amsterdam*, maakte ons heden bekend, dat hij voor deze beroeping bedankt had, waarop hij zich op nieuw aan ons verbond.

UTRECHT, den 28sten Nov. Ds. A. HAZEU, bevestigd Pred. te *Abkoude*, is door het Klasfikaal Bestuur verklaard, lid van de Clasfis van *Utrecht* te zijn.

UTRECHT vakant. Zie October 1821.

JUTPHAAS. Zie Nov. 1821.

AMERSFOORD.

VREELAND. Onze Leeraar W. VAN VOORTHUIJSEN, door ligchaams-ongesteldheid, buiten staat zijnde, om zijn dienstwerk langer waar te nemen, is op zijn verzoek, door Z. M. goedgunstig Emeritus verklaard, met genot van pensioen.

NEDERHORST (DEN BERG) staat vakant te worden. Zie Sept. 1821.

BUNSCHOTEN staat vakant te worden. Zie Nov. 1821.

NICHTEVECHT staat vakant te worden. Zie Nov. 1821.

WIJK.

ODIJK, den 2den Dec. Onze beroepen *Leeraar*, Ds. W. J. NIESSEN, werd heden als *zoodanig* bevestigd, door Ds. K. VAN RINTELEN, Pred. te *Giessen* en *Rijswijk*, aan wien Ds. W. HAJENIUS, Pred. te *Cothen*, Consulent dezer Gemeente, dit werk had afgestaan. De oplegging der handen geschiedde door den bevestiger, den Consulent, en door Ds. A. VAN DEN BRANDHOF, Pred. te *Schalkwijk*.

De bevestiger predikte bij deze gelegenheid over *Matth.* X: 37 en. 38. en onze Leeraar aanvaardde zijn werk, met eene Leerrede over 1 *Cor.* XV: 1 en 2.

VEE-

VEENENDAAL vakant. Zie Mei 1821.

BUNNIK EN VECHTEN. Zie Oct. 1821.

'T WAAL EN HONSWIJK staat vakant te worden. Zie Nov. 1821.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

STIENS. Den 2den Dec. 1821, des voormiddags, is Ds. R. KIJLSTRA L. ZOON, van *Oudega*, *Idsega* en *Sandfirde*, onder de Clasfis van *Sneek*, overgekomen, in zijnen dienst bij deze Gemeente bevestigd geworden, door Ds. G. ROORDA, Predikant te *Britsum*, en Consulent van deze Gemeente, predikende bij deze gelegenheid, naar aanleiding van I *Tim.* IV: 6. *Als gij deze dingen den broederen voorstelt, zoo zult gij een goed dienaar van Jezus Christus zijn, opgevoed in de woorden des geloofs enz.*

Des namiddags maakte de bevestigde eenen aanvang van zijnen dienst, met eene Leerrede over *Jac.* III: 17. *Maar de wijsheid, die van boven is, die is ten eersten zuiver, daarna vreedzaam, bescheiden, gezeggelijk enz.*

FINKUM EN HIJUM. Zie Maart 1821.

HARLINGEN.

WONS EN ENGWIER, den 25sten Nov. 1821. Heden is alhier bevestigd onze beroepen Leeraar, Ds. J. LAMBERTS, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. W. MAAS, Pred. te *Makkum*, met *Mark.* V: 36. de laatste woorden, *Geloogt alleenlijk!* De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 5. *Want wij prediken niet ons zelven, maar Jezus Christus* den

den Heer, en ons zelven, dat wij uwe dienaars zijn om Jezus wil.

LOLLUM vakant. Zie Nov. 1821.

S N E E K.

OPPENHUIZEN, den 28sten Oct. 1821. Heden had alhier eene voor ons ten hoogsten aangename plegtigheid plaats. Ons vernieuwd Kerkgebouw en geheel nieuw Orgel met twee klavieren, bestaande in 14 met smaak gekozene registers, werden door onzen Leeraar den Wel Eerw. Heer W. FERWERDA plegtig ingewijd. Vooraf werd gelezen *Ps.* C, en diezelfde *Ps.* zonder orgel gezongen. De voorafspraak was naar aanleiding van 2 *Chron.* V, en VI, op welker einde eene uitmuntende *Allegro* van *Vierling* gespeeld werd. Vervolgens liet het orgel zich alleen hooren, door het spelen van het eerste vers uit *Gez.* I, waarop het tweede door de mannen, het derde door de vrouwen, en het vierde door de geheele gemeente, met vereeniging van het orgel gezongen werden. Thans werden kerk en orgel in een gebed aan God en zijnen dienst toegewijd, waarna uit *Ps.* XXXIII, het eerste vers door de mannen, en het tweede door de vrouwen gezongen werden.

Hierop deed zijn Wel Eerw. eene Leerrede, over den invloed van zang- en toonkunst bij den openbaren Godsdienst, naar aanleiding van 1 *Sam.* XVI: 17*b*, welke telkens werd afgewisseld door koorgezang van mannen en vrouwen. Voorts een woord ter opwekking gesproken hebbende, besloot zijn Wel Eerw. zijne Rede, met gepaste aanspraken en zegenwenschen, waarop bij afwisseling van mannen en vrouwen *Ps.* CL gezongen werd, en na het uitspreken van den zegen, werd *Gez.* XCVI door de gemeente gezongen.

Het orgel is gemaakt door de Heeren A. VAN GRUISEN en ZOON, Mr. Orgelmakers te *Leeuwarden*,

den, en werd bespeeld, bij de inwijding, door den Organist H. M. REEDSMA, van *IJsbrechtum*, die, na het te voren geëxamineerd te hebben, het allerloffelijkst getuigschrift aan de Heeren makers heeft ter hand gesteld.

's Avonds werden wij nog door gemelden Organist en den Heer J. VAN GRUISEN, op eene alleraangenaamst orgel-concert onthaald. Toen werd men nog te meer overtuigd, van de voortreffelijkheid dezes fraaijen orgels, hetwelk strekt tot eer en lof van deszelfs makers.

WIJCKEL, den 11den Nov. Heden werd onze beroepen Leeraar Ds. J. A. KUITERT, in den Heiligen dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. DOBBELMAN, Pred. te *Sloten*, en Consulent dezer gemeente. De Bevestiger heeft gepredikt over 2 *Cor.* VIII: 23*b*. *Eene eer van Christus*: de Bevestigde des namiddags over *Joh.* IV: 34. *Mijne spijze is, dat ik doe*, enz.

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFERDE, den 18den Nov. Heden nam onze Leeraar R. KIJLSTRA LZ. afscheid van ons, bij die gelegenheid predikende over *Joh.* XIII: 34. *Een nieuw gebod geve ik u*, enz.

KOUDUM, den 19den Nov. Ds. J. R. STAVERMAN, Pred. te *Doornspijk*, voor de beroeping alhier op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt hebbende, is heden door de Floreenpligtigen van *Koudum*, ten overstaan van de Consulenten H. A. FERFF en D. M. MIEDEMA, Predd. te *Hindelopen* en te *Warns*, tot Pred. bij deze gemeente beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. J. C. MENSONIDES, Pred. te *Ulzen* onder de Classis van *Bentheim*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

STAVOREN, den 9den Dec. Heden is alhier in zijnen dienst bevestigd Ds. H. D. STRUIVING, van *Tjalliberd* tot ons overgekomen. De Bevestiger

ger Ds. D. M. MIEDEMA, Consulent dezer Gemeente, heeft tot onderwerp zijner Leerrede gehad; *Luc.* XIX: 13*b*. *Doe handeling tot dat ik kome*; terwijl onze Leeraar zijn dienstwerk onder ons begon, met eene Leerrede over *Joh.* XVII: 3. *En dit is het eeuwige leven, dat zij u kennen*, enz.

DOKKUM.

NES OP HET EILAND AMELAND, den 28sten October. Ds. J. A. KUITERT, predikte heden afscheid; de tekst was *Pred.* XII: 13. *Van alles dat gehoort is* enz.

REITZUM, GENUM EN LICHTAARD vakant. Zie Aug. 1821.

SCHIERMONNIKOOG vakant. Zie Oct. 1821.

AUGSBUUR staat vakant te worden. Zie October 1821.

HEEREVEEN.

St. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN vakant. Zie Junij 1821.

MAKKINGA, ELSLO EN LANGENDIJK vakant. Zie Junij 1821.

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE vakant. Zie October 1821.

TERKAPLE EN AKMARIJP. Zie Nov. 1821.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DENEKAMP vakant. Zie October 1821.

KAMPEN.

KAMPEN, De Heer J. MUNTING, bevestigd Predikant te *Blankenham*, is door het Klassikaal Bestuur, als Lid der Classis van *Kampen* erkend.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

HOOGEZAND, den 11den Nov. 1821. Heden maakte onze Leeraar J. CORSTIUS, ons bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Enkhuizen*. Den uitslag van zijn beraad hoopte hij ons, na veertien dagen, te kunnen melden.

HOOGEZAND, den 25sten Nov. 1821. Heden vernamen wij, dat onze Leeraar zich verpligt had gevonden, om de roeping van *Enkhuizen*, te volgen, zoo dat deze Gemeente vakant zal worden.

NOORDDIJK, den 9den Dec. 1821. Onze Leeraar J. SANNES, heeft voor de, te *Meppel*, bij herhaling op hem uitgebragte beroeping, andermaal bedankt.

WIERUM EN DORKWERTH, den 7den October. Onze Leeraar J. DOLL, berigtte ons heden, eene beroeping naar *Wetzinga* en *Sauwert*, ontvangen, en na beraad aangenomen te hebben.

LUTKEGAST. De Kandidaat H. WORMNEST, wiens beroeping naar deze Gemeente de vereischte approbatien verkregen had, werd, op heden, den 2den Dec. 1821, alhier in den heiligen dienst bevestigd, door onzen eersten Consulent K. O. NIEWEG, Predikant te *Sebaldeburen*, met 1 *Cor*. IV: 1 en 2. De oplegging der handen is mede geschied, door Ds. J. SCHAINOK BOLT, Predikant te *Grootegast* en *Doezum*. De bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende: *Rom*: I: 16*a*. *Ik schame mij des Evangeliums van Christus niet, want het is eene kracht Gods tot zaligheid*.

De Correspondens dezer Clasfis is verzocht, hier het berigt te plaatsen, dat de Heer R. A. BENTHEM, laatst Predikant te *Uskwert*, onder de

Classis van *Middelstum*, doch sedert den 1sten Mei d. j. Emeritus, en te *Groningen* woonachtig, alhier den 9den Aug. l. l. overleden is, in den ouderdom van ruim 78 jaren. In 1743. geboren te *Oldeholtpade*, waar zijn Vader toen Predikant was, werd hij, na te *Groningen* gestudeerd te hebben, in 1769. Predikant te *Adorp*. Van hier vertrok hij, na een verblijf van zesde half jaar, naar *Petersburen*, en van hier, na vier en een half jaar in 1770. naar de Gemeente van *Uithuizermeeden*, welke hij 42 jaren door dienst, leer en wandel, stichten mogt. Gedurende 50 jaren en 10 maanden, was hij door den echt vereenigd met Mejufvrouw GRIETJE SMEDES, uit welk huwelijk negen kinderen zijn geboren. De vijf nog in leven zijnde, betreuren met de Weduwe, en met hare Echtgenooten en Kinderen, het geledene verlies.

ENGELBERT vakant. Zie Julij 1821.

EZINGE vakant. Zie Aug. 1821.

WINSCHOTEN

BOURTANGE. Uit eene nominatie door het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren de Heeren:

L. WARMOLTS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, L. D. WESTERLOO., Kandidaat bij hetzelfde Kerkbestuur, en H. J. R. BURGERHOUDT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, is de Heer L. WARMOLTS, benoemd tot Predikant te *Bourtange*, en zal aldaar naar Kerke-orde worden beroepen.

VEENDAM staat vakant te worden. Zie Julij 1821.

APPINGEDAM.

MEETHUIZEN, den 11den Nov. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. LAMBERTS, van hier naar *Wons* en *Engwier*, in de Provincie *Friesland*, beroepen, en die beroeping aangenomen

men hebbende, heeft heden zijn dienstwerk onder ons besloten, met 1 *Pet.* IV: 7 en 8*a*. *En het einde aller dingen is nabij: zijt dan nuchteren, en waakt in de gebeden; maar vooral hebt vurige liefde tot elkanderen.*

BIERUM vakant. Zie Maart 1821.

MIDDELSTUM.

DE BREEDE, den 10den Nov. 1821. Heden overleed in den ouderdom van 47 jaren, de Leeraar dezer Gemeente, de Heer M. WOLDRING, nalatende eene diepbedroefde Weduwe met vier minderjarige kinderen. Hij werd Predikant in 1802.

WETZINGA EN SAUWERT. Alhier is beroepen de Heer J. DOLL, Predikant te *Wierum* en *Dorkwert*, die ook deze beroeping heeft aangenomen.

WARFHUIZEN vakant. Zie Jan. 1821.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

CUIJK EN BEENS, den 30sten October. Na vertoonde akte van collatie, van Z. M. den Koning, is alhier, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeenten, Ds. J. N. VAN DER ZANDT, Pred. te *Grave*, Kerkelijk beroepen, de Wel Eerw. Heer J. H. HAMELBERG, Pred. te *Heeze* en *Leend*, onder de Eerw. Classis van *Eindhoven*, welk beroep door het Klassikaal Bestuur van *'s Hertogenbosch*, is geapprobeerd.

BERLICUM, den 9den December 1821. De beroepen Predikant Ds. A. OTTENHOFF, werd heden onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer A. RADIJS, V. D. M. te *Osf*, met *Spreuk*, XXIX: *vs.* 18*a*. *Als er geen Profetie is, wordt het volk ontbloot.* Onze alzoo Bevestigde Leeraar A. OTTENHOFF, aanvaardde de H.

Be-

Bediening, met *Philipp.* IV: *vs.* 13. *Ik vermag alle dingen, door Christus, die mij kracht geeft.* De oplegging der handen geschiedde, door den Wel Eerw. Heer Bevestiger en den Consulent, S. VAN DER NOORDAA, V. D. M. te *Heeswijk*, c. a.

St. MICHELS-GESTEL. Zie Nov. 1821.

B R E D A.

BREDA, den 28sten November 1821. Het Klassikaal Bestuur, heden alhier vergaderd, heeft den Wel Eerw. Heer P. BROEKMAN, als bevestigd Pred. op *de Leur*, tot Lid der Classis verklaard.

GEERTRUIDENBERG, den 2den December 1821. Op heden werd Ds. J. DE HEER, van *Valburg* en *Homoet*, onder de Classis van *Nijmegen*, tot ons overgekomen, in den H. Dienst alhier bevestigd, door Ds. P. A. GILTAIJ, Pred. te *Made en Drimmelen*, en Consulent dezer Gemeente, met *Hand.* VIII: 5, 6 en 8. *En Philippus kwam af in de Stad van Samaria, en predikte haar Christus. En de scharen hielden zich eendrachtelijk aan het geen van Philippus gezegd wierd, dewijl zij hoorden en zagen de teekenen, die hij deed. En daar werd groote blijdschap in die Stad.* De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende 2 *Cor.* XIII: 9*b.* *Wij wenschen ook dit, [namelijk] uwe volmaking.* —

STAND DAAR BUITEN, den 9den Dec. 1821. Onze beroepen Leeraar, Ds. J. A. HANEWINCKEL, Pred. te *Petten*. Onder de Classis van *Alkmaar*, heeft de beroeping herwaarts, onder inwachting van de noodige approbatien, aangenomen.

WILLEMSTAD vakant. Zie Nov. 1821.

H E U S D E N.

ANDEL, den 7 October 1821. Bij afstand van den Consulent, Ds. K. VAN RINTELN, Pred. te *Giessen* en *Rijswijk*, is heden Ds. P. B. A. BOEZER, alhier bevestigd, door Ds. MAANDAG, Pred. te *Dubbeldam*, die tot tekst nam *Hebr.* XII: 25*a.*

Ziet

Ziet toe, dat gij dien die spreekt niet verwerpt. De Bevestigde, leide tot zijne Intrede, ten grondslag *Hebr.* XIII: 18. *Bidt voor ons* enz.

SPRANG, den 18den November. Onze Leeraar, Ds. H. VAN IDSINGA, van hier beroepen naar *Baardwijk*, van zijne betrekking op deze Gemeente, door den Gecommitteerde, van het Klassikaal Bestuur, Ds. S. MAGNET, Pred. te *Raamsdonk*, behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft heden zijne afscheids Leerrede gedaan, met 1 *Joan.* II: 28.

SPRANG, den 26sten November. Na bekomene handopening, van het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, heeft de Kerkeraad, ter vervulling der vakature in deze Gemeente, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. LEIJDS, Pred. te *Loon op Zand*, de volgende Nominatien gemaakt.

Twaalftal:

DD. H. J. VAN HOORN, S. S. Min. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. J. L. T. COX, Predd. te *Nieuwe Tonge*. J. VAN KUIJK, te *Ruurlo*. J. J. LE ROIJ, te *Oude Tonge*. J. VAN DER FELTZ, te *Katwijk aan den Rhijn*. G. VAN DEN BERG, te *Oestgeest*. P. ATTENDOREN L'ALLEMAND, te *Soest*. J. A. VAN ASPEREN, te *Beetsterzwaag*. L. KROL, te *Elden* en *Driel*. J. POPPE, te *Cortgene*. P. HOFMAN, te *Ransdorp* en *Schellingwoud*. H. J. VENEKA, in *'t Woud*.

De zes eersten op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer H. J. VAN HOORN, Min. Cand. te *Utrecht*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, in November l. l. gehouden, is aan Ds. P. B. A. BOESER, als bevestigd Pred. van *Op-* en *Neerandel*, Acte van Lidmaatschap, dezer Classis uitgereikt.

BAARD-

BAARDWIJK EN DEN ELSHOUT. Zie September 1821.

EINDHOVEN.

VALKENSWAARD, den 27sten November. Ds. J. S. ZORN, Pred. te *Bladel*, heeft, onder inwachting der noodige approbatiën, onze beroeping aangenomen.

NUNEN, MIERLO enz. vakant. Zie Augustus 1821.

DRENTHE.

MEPPEL.

MEPPEL, den 19den November 1821. De Kerkeraad heeft heden weder, ter vervulling der vakatuur door het vertrek van Ds. G. H. HEIN, veroorzaakt, het volgende twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. VISCH, Predd. te *Zuidwolde*. CRAMER VAN BAUMGARTEN, te *Eenrum*. RADIJS, te *Osch*. LULOFS, te *Almelo*. MIDDELVELD, te *Wolvega*. STAVERMAN, te *Kolderveen*. VAN STEENBERGEN, te *Papendrecht*, SMIT, te *IJhorst* en *Wijk*, CRANSSEN, te *Dwingelo*, BROEKHOFF, te *Ruinen*. BARENDS, te *Vollenhoven*. en SANNES, te *Noorddijk*.

Hieruit is terstond het volgende zestal gemaakt:

DD, SANNES, BARENDS, SMIT, MIDDELVELD, RADIJS en LULOFS.

En is uit het drietal, waarop geplaatst waren, DD. SANNES, LULOFS en RADIJS, de eerstgenoemde andermaal beroepen.

KOEVERDEN.

ZWEELOO, den 14den Oct. Heden is door Ds. C. MEIJER, Pred. te *Feerwerd*, bij afstand van den Consulent, Ds. J. KARSTEN, Pred. te *Westerbork*, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 20, *Ende ziet ik ben met ulieden* enz. onder ons in

in 't, h. dienstwerk bevestigd, onze Leeraar Ds. J. MEIJER LICH, van Dedemskamp tot ons overgekomen, die des namiddags zijne bediening begonnen heeft, predikende over *Hand.* XI: 23. *Dewelke daar gekomen zijnde enz.*

SLEEN, den 4den Nov. Heden wierd door Ds. W. SCHELTENS, Pred. te *Oosterhesselen*, en Consulent dezer Gemeente, onder ons in den h. dienst bevestigd, Ds. A. VAN LAAR DINCKGREVE, van de *Bourtange*, tot ons gekomen, met eene Leerrede over 1 *Cor.* XIV: 26. 't laatste gedeelte. *Laat alle dingen geschieden tot stichting.* Op den zelfden dag heeft de Bevestigde zijnen dienst begonnen, met eene Leerrede over *Joh.* I: 18. *Niemand heeft ooit God gezien enz.*

ROSWINKEL, den 20sten Nov, Ds. R. H. CANNEGIETER, Pred. te *Steggerden* en *Finkega*, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, is op heden in de tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. P. AMSHOFF, Pred. te *Emmen*, uit een drietal Predd. DD: A. C. VISSING, Predd. te *Emmelenkamp*. S. A. DE JONGE, te *Klooster Ter Apel* en H. G. M. AMSHOFF, te *Avereerst*, beroepen Ds. A. C. VISSING, Pred. te *Emmelenkamp*, die, na beraad, dit beroep, onder inwachting der vereischte approbatien, heeft aangenomen.

ODOORN, den 9den Dec. Na dat onze Leeraar Ds. J. HOEKS, door Z. M. gunstig Emeritus verklaard zijnde, behoorlijk van zijne betrekkingen op de Classis van *Koeverden*, en deze Gemeente was ontslagen, deed dezelve op den 21sten October j. l. zijne afscheidrede, naar aanleiding van *Eph.* VI: 24. *De Genade zij met alle de geenen enz.*

Heden werd onze nieuw beroepen Leeraar G. T. HARDERS, onder ons bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. P. AMSHOFF, Predi-

dikant te *Emmen*; met eene Leerrede over *Matth.* V: 14*a*. *Gij zijt het licht der wereld*, nademiddags begon de bevestigde zijnen dienst, met eene Leerrede over *Eph.* V: 8*b* *Wandelt als kinderen des lichts*.

Het Klassikaal Bestuur van *Koeverden*, heeft in deszelfs vergadering van November, tot leden der Classis van *Koeverden* verklaard, de in dienst getredene Predikanten J. MEIJER LICH te *Zweeloo*, R. P. MENSINGA, te *Koeverden*, en A. VAN LAAR DINCKGREVE, te *Sleen*, en die Heeren daarvan acte toegezonden.

WALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

GULPEN EN VALKENBURG vakant. Zie Febr. 1821.

MAASTRICHT, Nederduitsche Gemeente. Zie Aug. 1821.

BRUSSEL.

MARIA HOORNEBEEKE EN OUDENAARDE. Zie Nov. 1817.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN NEERLANDS OOST- EN WEST-INDIEN.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant

AM-

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

PARAMARIBO (SURINAME) vakant. Zie October 1817.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT vakant.
AMERSFOORT vakant.
WADDINGSVEEN vakant. Zie Nov. 1821.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ROTTERDAM, den 7den Nov. 1821. Heden hadden wij het genoegen, door de Commissie tot het Godsdienstig Onderwijs, volgens Sijnodaal besluit door den Eerw. Kerkeraad onzer Gemeente benoemd, en daartoe door denzelven in staat gesteld, in het openbaar eene plegtige prijsuitdeeling te zien plaats hebben, aan de kinderen, dat onderwijs, onder het bijzonder toezigt der Commissie, genietende. Talrijk en aanzienlijk was de schaar, die deze plegtigheid heeft bijgewoond; alles liep naar genoegen af, en, zoo wij hartelijk wenschen, niet zonder het beoogde nut te stichten.

GROEDE vakant. Zie Jan. 1821.
WILDERVANK EN VEENDAM. Zie Mei 1821.
ZAANDAM vakant. Zie Oct. 1821.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

OLDERSUM }
NENDORP } vakant.
GROOT BORSSUM }

KONINKRIJK PRUISSEN.

EVANGELISCHE KERK.

KREITS WEZEL.

SCHERMBEEK. Zie Nov. 1821.
GEMEN. Zie Nov. 1821.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

VIANEN. De derde algemeene jaarlijksche Vergadering, werd op den 18den October 1821, des middags ten 1 ure, in het Kerkgebouw der Hervormde Gemeente te *Meerkerk* gehouden. De opwekkings redevoering werd uitgesproken, door den Wel Eerw. Heer W. DE RAPPER, Pred. te *Noordeloos*, terwijl de Scriba dezer afdeeling, Ds. ROOIJAARDS, Pred. te *Meerkerk*, verslag deed van den staat des Bijbel-Genootschaps, en inzonderheid van deze afdeeling, waaruit de toenemende belangstelling in deze edele zaak, en vooral de in deze afdeeling algemeen heerschende Bijbellezing, op de Scholen, met vreugde vernomen werd. De Spreker werd telkens door het Gezang afgewisseld, terwijl de onderscheidene Predikanten dezer afdeeling, even als in het voor-

voorgaande jaar, op den eerstvolgenden Zondag, elk in hunne Gemeente verslag deden van den staat des Bijbel-Genootschaps, en met dezelve een plegtig Bijbelfeest vierden.

ZAANDIJK, den 18den October. De Afdeeling, Zaanlandsche Dorpen, van het Nederlandsche Bijbelgenootschap, heeft op heden, het jaarlijksch algemeen verslag gehouden, in de Kerk der Hervormden, alhier. Bij deze gelegenheid is de Redevoering uitgesproken, door den Secretaris onzer Afdeeling, den Heer P. A. VAN DER LAAN, Pred. te *Krommenie*, aanwijzende de verpligting, om als bezitter van den Bijbel, denzelven te verbreiden, en in handen te stellen van die genen, welke dit groote voorregt nog niet bezitten.

ENKHUIZEN, den 7den November 1821. Daar onderscheiden hindernissen, als onder anderen het afsterven van den waardigen Voorzitter dezer afdeeling, wijlen Mr. H. A. VAN BLEISWIJK, in leven Lid der eerste Kamer van de Staten Generaal enz., belet hadden, dat het gewoon jaarlijksch verslag op den bepaalden tijd kon gedaan worden, mogten wij ons in den avond van dezen dag verheugen, in de zevende algemeene Vergadering van de Leden dezer afdeeling, van het Nederlandsche Bijbelgenootschap, welke tot algemeene vreugde en opwekking van de belangstelling in- en ijver voor de groote zaak die ons vereenigt, is afgeloopen, en door vele blijken van weldadigheid voor de Bijbelverspreiding werd bekroond. Het openbaar verslag werd, in de Westerkerk, voor eene aanzienelijke vergaderde menigte gedaan, waarbij de Secretaris van deze afdeeling, Ds. O. VAN TRICHT, A. Z. Predikant bij de Hervormde Gemeente alhier (naar *Philipp.* I: 18. *Wat dan? Nogtans wordt Christus op allerlei wijze, 't zij onder een deksel, het zij in der waarheid, verkondigd: en daar in verblijde ik mij, ja ik zal mij ook verblijden.*) eene opwekkingsrede

 hield,

hield, *tot hartelijke blijdschap in God, over de werkzaamheid der Bijbelgenootschappen tot verbreiding van het Christendom, en over de gelukkige gevolgen, waarmede die pogingen, hoe onderscheiden van beginsel, bekroond zijn.*

SLUIS IN VLAANDEREN, den 21sten November 1821. Onze Bijbel-vereeniging, hield dezen avond hare vierde jaarlijksche Algemeene Vergadering, waarin zij weder nieuwe proeven zag, van de uitnemende vorderingen op de Zondag-School, door haar opgerigt, en tot hiertoe door Gods zegen bewaard. — De Onderwijzers werden hartelijk bedankt voor hunnen ijver, en de Kinderen, Roomsch en Onroomsch, opgewekt, om met naarstigheid en vlijt voort te gaan. Vooraf hield onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. G. VORSTMAN, eene lof- en opwekkingsrede, welke met overvloedige vrucht, door de Gemeente werd aangehoord, naar aanleiding van III *Joh: vs:* 5. *Geliefde, gij doet trouwelijk, in al het geen gij doet aan de broederen, en aan de vreemdelingen.*

LEEUWARDEN, den 23sten November 1821. Heden geschiedde alhier, in de Groote Kerk, het openbaar verslag van de werkzaamheden van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, gedurende het afgeloopen jaar. De Secretaris der Vriesche Afdeeling, Ds. G. H. M. DELPRAT, Predikant bij de Walsche Gemeente, deed ten aanhooren eener talrijke Vergadering eene Redevoering, waarin hij zich de beantwoording voorstelde dezer twee vragen: *Wat was Nederland voorheen voor den Bijbel? Wat kan en moet dus Nederland thans nog voor den Bijbel wezen?* De zaak des Bijbelgenootschaps blijft bij onze Afdeeling in eenen bloeijenden staat, vooral ook met opzigt tot de twee Zondag-Scholen, alhier met veel vrucht werkzaam.

WOU-

WOUDRICHEM. Bij gelegenheid van het jaarlijksch verslag, werd de Redevoering alhier gehouden, door Ds. K. VAN RINTELN, te *Giessen* en *Rijswijk*, die tot onderwerp had: *Het Bijbel-Genootschap de schoonste inrigting.*

BIJBEL- ZENDELING- en TRACTAAT-GENOOTSCHAPPEN.

MAASLAND. Op het einde der maand October des vorigen jaars, is alhier eene inrigting tot stand gebragt, welke, onder de benaming van *Genootschap ter uitbreiding en bevordering van den Christelijken Godsdienst*, bedoelt, mede te werken met de bovengemelde Genootschappen. Het zal daartoe zoo vele aandeelen van zijne te ontvangen bijdragen en inzamelingen, aan de verscheiden Genootschappen overmaken, als het, naar evenredigheid van derzelver behoeften, en zijn eigen uitgaven voor de Gemeente alhier, zal kunnen mededeelen. De jaarlijksche toelage voor een Lid is vijf Gulden, en voor een Begunstiger de helft. De Leden betalen bij den aanvang van het jaar, de Begunstigers om de drie maanden. Het Bestuur, waarvan de Wel Geb. Heer P. C. DE CONINGH. Praesident is, bestaat verder uit een Secretaris, Thesaurier en vier Assessoren. De Bidstond wordt, den eersten Woensdag in de maand, op welken anders in den Winter alhier gepredikt wordt, gehouden, op dat het openbaar dienstwerk, niet bovenmate zou vermeerderd worden. In denzelven worden de Berigten, zoo wel der Bijbel- en Tractaat- als der Zendeling-Genootschappen, gelezen. In deze openbare Vergaderingen, wordt alleenlijk voor het Fonds gecollecteerd, en geven de Kerkmeesters het licht. Het geen van de Berigten merk-

waardigst overblijft, zal, gedurende het Zomer halfjaar, eenmaal in elke maand, in bijzondere Vergaderingen, voor de Leden en Begunstigers, gelezen worden. Al het geene in deze Vergaderingen gelezen is, wordt door de Leden en Begunstigers aan huis nagelezen. Voorts deelt het Genootschap, behalve kleine stichtelijke stukjes, ook Bijbels aan behoeftigen uit. In de zaak van het Bijbel-Genootschap, heeft het zich vereenigd met de Afdeeling *Maasland* en *Rozenburg*. In deszelfs medewerking met de Tractaat-Genootschappen, neemt het ook deel aan het verspreiden der kleine stukjes, die door de Commissie van het Nederlandsch Zendeling-Genootschap worden uitgegeven. Eindelijk zijn hierbij ook andere gelegenheden gevoegd, ter verspreiding van Evangelische kennis, en bevordering van Christendom en Zeden, als van eene Bijbel-Oefening, en Bijbel- of Leesgezelschappen, naar elks verschillenden smaak en aanleg, en aanvankelijk in werking gebragt.

BERIGTEN.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, heeft het genoegen te berigten, dat bij hetzelve, sedert den 10den November, tot heden den 10den December, zijn ontvangen de navolgende giften ten behoeve der Gemeenten van *Maas* en *Waal*, en het Rijk van *Nijmegen*.

Van de Gemeente van	*Woudrichem*	*f*	20 : — : —
——— ———	*Nieuwe Schans*	-	11 : — : —
——— ———	*Dordrecht*	-	425 : — : —
Van N. N. te *E.*		-	19 : — : —
Van de Gemeente van	*Noordlaren*	-	15 : — : —
——— ———	*Marum* en *Noordwijk*	-	2 : 6 : —
——— ———	*Opende*	-	3 : — : —

Het

Het Kerkbestuur, deszelfs dank voor deze giften betuigende, verzoekt spoedig berigt nopens het geene elders nog mogte ingezameld zijn; alzoo men, tot voortzetting der reeds verre gevorderde werken, vooral noodig heeft, te weten, op welke giften men nog rekening maken kan.

Namens het Provinciaal
Kerkbestuur voornoemd.
H. H. DONKER CURTIUS.

De leden van de Weduwe Beurs der voormalige Clasfis van *Woerden* en *Over-Rhijnland*, zoo Binnen als Buitenleden, worden vriendelijk verzocht, hunne contributien voor den jare 1822, franco te bezorgen, voor of uiterlijk op den laatsten Maart 1822, aan den Ondergeteekende Quaestor dezer Beurs.

J. A. V. WAENEN,
Vid. Quaester.

Een Kandidaat (Proponent) of Predikant buiten vaste bediening, genegen zijnde, voor eenen zwakken Predikant, in eene der kleinere Geldersche Steden, eenigen tijd den Predikdienst op redelijke voorwaarden waar te nemen, adresfere zich met vrachtvrije brieven, onder letter *B.*, aan den Heer J. L. AUGUSTINI, Boekhandelaar te *Haarlem*.

De Ondergeteekende Scriba en Quaestor, van het Klasfikaal Bestuur van *Gouda*, herinnert de Gemeenten, onder hetzelve Bestuur, dat, ingevolge Art. 9. van het Reglement op de Klasfikale kosten, en nadere aanschrijving van Zijne Excellentie den Minister, tot de meer tijdige en riggtige aanzuivering der Klasfikale Quota, dezelve,

voor den 1sten Maart 1822, in handen van hem Ondergeteekenden, vrachtvrij, moeten betaald worden.

Daar echter de Praetoren, in de Ringen van *Vianen* en *Leerdam*, zich met den ontvangst dier Quota, in hunne respective Ringen, gemakshalve, wel hebben willen belasten, kan ook de aanzuivering, des verkiezende, voor den 1sten Maart, bij die Heeren geschieden, terwijl van de Gemeenten in de Ringen van *Gouda* en *Schoonhoven*, de betaling bij den Scriba en Quaestor, in eigen handen, verwacht wordt.

Gouda, J. W. BUSSINGH, den 15den Dec. 1821. Pred. te *Gouda*.

De Erve J. Thierrij en C. Mensing en Zoon, Boekverkoopers in *'s Hage*, maken bij deeze, aan de Wel Eerw. Heeren Correspondenten van het Naamregister der Predikanten, bekend, dat zij voornemens zijn, eene verbeterde uitgave van gemeld Naamregister te geven, en verzoeken dus bij deeze hunne Wel Eerw. Correspondenten, hun zoo spoedig mogelijk op te geven, tevens, met de gewone veranderingen, ook eene naauwkeurige opgave, der veranderingen in hunne Provinciale en Klassikale Besturen, zoo ook van de Praetoren en Scriba's der Ringen, alsmede de veranderingen der Professoren op de Akademiën en Akademischen Gijmnasiën en Illustre Scholen in het Koninkrijk der Nederlanden.

Het berigt uit *Zevenaar*, van den 21sten October 1821, ons door den Correspondent der Classis niet toegezonden, kan om deze reden niet geplaatst worden.

De Erven D. ONDER DE LINDEN en ZOON.

LET-

LETTER-NIEUWS.

Te *Leijden*, bij A. van Benten, word uitgegeven:

Letterkundige Handleiding, tot aanmoediging van eigenen arbeid, en het beoefenen van de schriften der Ouden. Naar het hoogduitsch van C. MEINERS, uitgegeven door H. J. ROSKES, Predikant te *Nieuwkoop*, de prijs is *f* 1 : 8.

NB. Deze Handleiding is eene omgewerkte en met voorrede en aanteekeningen vermeerderde vertaling, van *Anweisungen fur Junglingen zum eigenen Arbeiten, besonders zum lesen, excerpiren und schreiben*, von CHRISTOPH MEINERS.

Bij A. F. Blanche, Boekverkooper te *Utrecht*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Het tweede stuk van den *Zaadzaaijer, of bijdragen ter aankweeking en sterking van Godsdienst des harten en inwendig Christendom*, door OMIKRON, van het 1ste stukje zijn nog maar weinige exemplaren overig, de prijs van ieder stukje is 18 stuivers.

Bij W. van Boekeren te *Groningen*, is gedrukt, en te *Amsterdam*, bij W Brave, en verder alom te bekomen:

J. L. EWALD, Gedachten en gevoelens van eenen Christen, tweede en laatste Deel à *f* 1 : 16 : —

——— ——— De bestemming des Huisselijken Levens. Ter bevordering van huisselijke deugd, en huisselijk geluk, à *f* 1 : 12 : —

——— ——— De laatste Tooneelen, voor de wederkomst van JEZUS, volgens de *Openbaring van Johannes*, à *f* 3 : — : —

——— ——— Gedachten over de vorming der Israëliten in Christelijke Staten, à *f* 2 : — : —

E. F. K. ROSENMULLER, De Oosterlingen van vroegen en lateren tijd, of ophelderingen der Heilige Schrift, uit de

natuurlijke gesteldheid, de overleveringen, zeden en gewoonten van het Oosten, vertaald en vermeerderd, door C. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, twee Deelen, à f 5: 12: —

Het derde Deel is ter Perse.

J. VAN DER LINDEN, V. S. Leerrede, uitgesproken bij gelegenheid der plegtige opening van de Kerk voor de Hervormde Gemeente te *Kantens*, op Zondag den 29sten April 1821. à f — 8 —

——— ——— Tweetal Leerredenen, over de Christelijke Leer, rakende de regtvaardiging uit genade door het geloof, naar aanleiding van de 23ste en 24ste Afdeeling, van den Heidelbergsche Catechismus, à f — 8 —

M. T. LAURMAN, Praelectio de Imaginum, sive figurarum poëticarum in Apocalypsi Johannes indole atque pretio, à f — 8 —

J. F. WEINGART, Harmar de Grijze, of de Godsdienst van JEZUS. Met een Tijtelplaat, à f — 18 —

J. J. HUBER, Gelijkenissen van ISIDOOR, den Boer van Ried, à f — 8 —

E. J. GREVE, De Brieven van den Apostel PAULUS, uit het Grieksch vertaald met aanmerkingen, drie Deelen. In plaats van f 7: 8: — voor f 3: 10: —

IJPEIJ en ACKERSDIJK, Taalkundige aanmerkingen, over verouderde en min verstaanbare woorden, in den Bijbel, twee Stukken. In plaats van f 3: 5: — voor f 1: 16: —

J. W. C. TENCKINCK, Verhandeling over de uitstorting van den H. Geest, op het vermaarde Pinkster-Feest; ter bevestiging vooral van de waarheid en Goddelijkheid der Leere van JEZUS en zijne Apostelen. In plaats van f 3: 12: — voor f 1: 16: —

Door het herdrukken van het eerste Deel, zijn weder eenige compleete Exemplaren, voor verminderde prijzen te bekomen van de Mensch, zoo als hij voorkomt, op den bekenden Aardbol, beschreven door M. STUART, afgebeeld, in 48 naar het leven gekleurde platen, door JACQUES KUIPER, 6 Deelen. De uitgave geschiedt bij J. Noman, Boekhandelaar, te *Zalt-Bommel*, en verkrijgbaar bij C. C. L. van Staden, Boekhandelaar op de Waal, bij de Oude Schans, N. 77, de prijs is f 34: —: — in plaats van f 60: 10: — elk deel afzonderlijk voor f 6: —: — in plaats van f 10: —: —

Bij

Bij J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt bij P. Meijer Warnars, te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

I. H. H. BRUCHERUS, Geschiedenis van de opkomst der Kerkhervorming, in de Provincie *Groningen*, tot aan het jaar 1594, gevolgd door de Geschiedenis van de vestiging der Kerkhervorming in dezelfde Provincie, tot aan de Nationale Sijnode van *Dordrecht*, in 1618 en 1619, uit echte Stukken zamengesteld, in gr. 8vo. à *f* 3: 18: —

II. Prof. B. H. LULOFS, Redevoering over den omvang en de uitgebreidheid van het vak der Nederlandsche Letterkunde en Welsprekendheid, in gr. 8vo. a *f* — 11 —

III. Mr. H. A. SPANDAW, Lofrede op WILLEM DEN Isten, Prins van Oranje, op schrijfpapier, gr. 8vo a *f* 1: 10: —

IV. N. WESTENDORP, *Antiquiteiten*, een Oudheidkundig Tijdschrift, vierde Stuk, gr. 8vo. a *f* 1: —: —

V. H. WESTER, *Bijbelgeschiedenissen voor de Nederlandsche Jeugd*, vijf Stukjes, opgehelderd en versierd met 223 koperen platen, a *f* 4: 18: —

VI. *Ter Gedachtenis van* H. WESTER, met gegraveerde Titel en Vignet, gr. 8vo. a *f* 1: 10: —

VII. Dito en Portrait *f* 1: 16: —

VIII. Dito dito, op schrijfpapier, in carton *f* 2: 10: —

IX. M. J. ADRIANI, *Redevoering* ter Nagedachtenis van den Heer H. WESTER, gr. 8vo. 8 stuiv.

X. J. A. OOSTKAMP, De *Geschiedenis* en Lotgevallen van den Propheet DANIEL, een Leesboek voor kinderen, kl. 8vo. 5 stuiv.

XI. J. P. BEUKEMA, beknopte plaatselijke en geschiedkundige beschrijving der stad *Groningen*, met platen en platten Grond, op schrijfpapier, gr. 8vo. a *f* 1: 10: —

Bij W. van Bergen en Comp., Boekhandelaars te *Breda*, zijn van de pers gekomen en alom verzonden:

I. *Gedichten* van A. N. VAN PELLECOM, 1ste deel, bij inteekening a *f* 2 - 50 cents. buiten inteekening a *f* 2 - 90 ct.

II. *Bloemlezing uit de beste Schriften der Nederlandsche Dichters*, van de 13de tot en met de 18de eeuw; door L. G. VISSCHER. Bij inteekening a *f* 2 - : buiten inteekening a *f* 2 - 40 cents

III. *Eenige Brieven over de Opvoeding, van eene Moeder aan hare Dochters*, door WILHELMINE VAN GERSDORF, geboren *van Gersdorf*; vrij uit het Hoogduitsch vertaald, door A. J. BONGARDT, met gegraveerde titel en vignet a *f* 2 - 20 cents.

IV.

IV. *Die heb ik oook gelezen*, of aantal Uittreksels, Uitlegkundige en Godgeleerde Aanteekeningen uit beroemde en aangeprezene Schrijvers, gedurende 50 jaren uit zijne boekerij verzameld, en op zijn 77ste jaar uitgegeven, met eene Voorrede, ter verdediging der Antikritiek van J. V. OLDENBURG, tegen de Recensien in de *Vaderlandsche Letteroefening* en het *Letterkundig Magazijn*, 1821, No 7 en 11, door G. WUIJSTER, Emeritus Hervormd Predikant te *Breda*. Eerste aflevering, a 80 cents. Voor rekening des Auteurs.

V. *Grieksche Themata of Verzameling van Opstellen*, tot het aanleeren van de Grieksche Taal, naar de bijgevoegde regelen van derzelver Sijnctaxis: in vier klasfen Door J. BOSSCHA, Phil. Th. Mag. Litt. Hum. Doct., eerste klasse. a *f* 1 - 20 cents.

VI. *Lessen der Wijsheid voorgesteld in tafereelen* uit de Romeinsche Geschiedenis, aan kinderen uit den beschaafden stand, derde twaalftal a *f* 1 - 80 cents.

Te *Amsterdam*, bij den Boekverkooper G. J. A. Beijerinck, wordt uitgegeven en heeft alom verzonden, de navolgende Werken, welke zeer geschikt zijn voor Geschenken, als:

I. ELIZE. *voor Meisjes*, door N. SWART, met Vignet van KRUSEMAN en VELIJN, in gr. 8vo, a *f* 2. 10. —

II *De Ouderlijke Nalatenschap*, of *Brieven van geene zijde des Grafs*, door F GIRARDET, met eene Voorrede van den Wel Eerw Heer J. H. KROM, te *Gouda*, in gr. 8vo. met Vignet, a *f* 3. 12. —

III. *Penelope* of Maandwerk aan het Vrouwelijk Geslacht toegewijd. Bevattende de *Beschrijving* en *Afbeelding van allerhande soorten van Vrouwelijke Handwerken*; benevens eenige *Lektuur*, over onderwerpen uit den Vrouwelijken kring, door A. B VAN MEERTEN, Geb SCHILPEROORT, in gr. 8vo met gekl platen, elk No. a 30 st.

IV. *Francijntje de Boer*, *Kindergedichjens*, a 12 stuiv.

V. ——————— hetzelve met platen, in karton, a 24 stuivers.

VI. *Zedelijke, Nuttige en Leerzame Verhalen, Voorbeelden en Gedichtjens voor Kinderen*, met plaatjes, a 8 stuiv.

VII. *Olds voor Jonge Lieden van beschaafden Stand, tot regeling van hun gedrag, bij hunne intrede in de wereld, zoo wel als in hunne huisselijke betrekkingen, door* A. B.

VAN

VAN MEERTEN, Geb. SCHILPEROORT, in gr. 8vo. met vignet, a 30 stuivers.

Wijders geeft dezelve nog uit:

VIII. J. A. OOSTKAMP, *proeve over de Grootheid, Gedaante, en Algemeene Bewoning van het Heelal*, zijnde een vervolg op de Verhandeling over de bewoning der *Maan* en *Planeeten*, door levende en redelijke Schepselen, in gr. 8vo. a 12 stuivers.

NB. Deze drie stukjes zijn ook bij elkanderen te bekomen, onder de titel van:

IX. *Hemel Beschouwing, of Proeve van Betoog over de Grootheid, Gedaante en Algemeene Bewoning van de Maan, de Planeeten*, en alle de overige *Hemelbollen*, door levende en redelijke schepselen, in gr. 8vo. a *f* 1 : 16.—

X. FRANCIJNTJE DE BOER, Dienstmaagd te *Sneek*, nieuwe Dichtproeven, in gr. 8vo. met vignet, a *f* 1 . 10.—

XI. *Rijkdom en Ondeugd, of de Gevolgen der Ligzinnigheid*, (een deel compleet,) in groot 8vo. met vignet a *f* 3 . — . —

VIVANT DENON, reize in *Opper* en *Neder Egijpte*, gedurende den Veldtogt van BUONAPARTE, uit het fransch vertaald door H. BOSSCHA, in leven Hoogleeraar te *Amsterdam*, 3 deelen in gr. 8vo met 2 kaarten en 41 platen, alle op velin papier gedrukt. Van dit allerbelangrijkst en prachtig werk, zijn noch zeer weinige exemplaren voorhanden, bij ten Brink en de Vries, de Erven H. Gartman en G. Brouwer, Boekverkoopers te *Amsterdam*, en te *Deventer*, voor *f* 12. — . — in plaats van *f* 31 . 10.—

Bij gemelde is mede te bekomen, de *Bijbel*, door IJ. VAN HAMELSVELD, kl. 8vo. met platen, in cartonne band, a *f* 2 . 18 . —

In '*s Gravenhage*, is bij de Erve J. Thierrij en C. Mensing en Zoon, uitgegeven: *Griekenlands Herrijzenis*, uit het hoogduitsch van W. T. KRUG, gr. 8vo. zijnde hetzelve alom a 6 st. te bekomen.

Heden is van de pers gekomen, bij Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, *Reizen in de Binnenlanden van Australië*, door

door JOHN OXLEIJ; in gewesten dus, tot hiertoe geheel onbekend, en welke voor ontoegankelijk gehouden werden. Dit voor de Aardrijkskunde zoo belangrijke werk is, behalve dat het prijkt met fraaije Afbeeldingen dier woeste streken, van uiterst naauwkeurige Kaarten voorzien, welke er eene blijvende waarde aan bijzetten. Hetzelve is in een deel compleet.

Bij dezelve is mede kortlings uitgegeven:

Kort Overzigt der Gebeurtenissen in Staats-Braband, thans de Provincie Noord-Braband, zoo voor als na den Munsterschen Vrede, tot op den tegenwoordigen tijd.

Bij den Boekhandelaar J C. van Kesteren, te *Amsterdam*, zijn van de pers gekomen en alom verzonden, de volgende Werken, als:

1. ANTON CRAMER, *Mijne Herinneringen uit Duitschland en Braband*, gedurende het jaar 1814, versierd met uitmuntende Platen en Vignet, gegraveerd door W. VAN SENUS, een deel compl. *f* 3 : 18 : —

2. J. E. CHRISTEMEIJER, *Verscheidenheden en Verhalen*, versierd met Platen en Vignet, gegraveerd door P. VELIJN, *f* 3 : 12 : —

3. *Bloedige Tafereelen, geschetst in Geschiedenissen, welke zoo wel de rampen des Oorlogs als die der wraakzucht der verleiding en der roofzucht voorstellen*; een deel compl. met gegraveerde Titel en Vignet *f* 2 : 8 : —

Nog wordt bij bovengemelde uitgegeven, een uitmuntend Portrait van den eersten Franschen Acteur TALMA, *in het karakter van* NERO *in Brittanicus*; gegraveerd door W. VAN SENUS, proefdr. *f* 1 : — : —

Berigt van Inteekening op een Apothekers Woordenboek. Te *Zutphen*, bij H. C. A. Thieme.

Wetenschappelijke woordenboeken behooren tot de gewone verschijnselen van onzen tijd. Zonder over de waarde of onwaarde dier leerwijze te willen beslissen, vind ik dezelve zeer geschikt voor hen, die niet in de gelegenheid geweest zijnde, een geregeld onderwijs in eenig vak van wetenschap te ontvangen, zich daarvan echter eenige meer dan oppervlakkige begrippen wenschen eigen te maken. Zoodanigen toch vinden, in een beknopt handboek, niet ge-

genoeg voedsel voor hunnen geest, en, in uitvoeriger, sijstematisch geschrevene werken, komen zij, bij gebrek van een duidelijk overzigt van het geheel, zelden te regt. Dit is zelfs het geval van dezulken, die, behoorlijk onderleid, door de dagelijksche bezigheden van hun beroep, vreemdelingen worden in de wetenschap, waarin zij eens zoo bedreven waren. Opgehouden hebbende, hare snelle vorderingen gade te slaan, verliezen zij haar weldra geheel uit het oog, en staan naderhand verbaasd, zich zoo onwetend te vinden.

De beoefenaren der *Apothekerskunst*, in ons vaderland, vinden, door de zorg van vele verdienstelijke geleerden, zoo wel in oorspronkelijke, als vertaalde geschriften, genoegzame handleiding, om zich tot hun gewigtig beroep te bekwamen. Maar zij missen veelal, ten minste in onze moedertaal, een *leesboek*, geschikt, om de verkregene kundigheden te onderhouden en uit te breiden, en, bij voorkomende gevallen, geraadpleegd te worden. Wat men van dien aard, in onze taal, heeft, bepaalt zich doorgaans tot de scheikunde. Ik meende derhalve geen ondoelmatig noch onnuttig werk te zullen ondernemen, met, onder den titel van *Apothekers Woordenboek*, een werk te vervaardigen, waarin de voornaamste onderwerpen, welker kennis den *Apotheker* eenigzins belangrijk zijn kan, min of meer uitvoerig in eene Alpbabetische orde, behandeld wierden. Bij deze behandeling heb ik mij echter niet geheel bepaald, tot hetgeen, wat onmiddellijk met de *Apothekerskunst* in verband staat, maar ook zoodanige onderwerpen, welke, in een wetenschappelijk of huishoudelijk opzigt, van belang kunnen geacht worden, opgenomen. Ziet hier derhalve de hoofdafdeelingen, waaronder de behandelde onderwerpen zullen kunnen worden gerangschikt.

I. *Grondbeginselen der natuurlijke Historie, in het bijzonder der Kruidkunde, der Natuur en Scheikunde, der Warenkunde en der Apothekerskunst.* II. *Verklaring der kunstspraak en der kunstwoorden, in die wetenschappen en kunsten, voornamelijk in de Kruidkunde en de Scheikunde gebruikelijk.* III *Beschrijving der Geneesmiddelen, natuurlijke Historie, natuur- en scheikundige beschouwing van dezelve, met toepasfing op de Apothekerskunst.* IV. *Beschrijving der voornaamste scheikundige en* pharmaceutische *werktuigen, door afbeeldingen der minst bekende opgehelderd.*

Mijn voornemen is, dit geheele werk, binnen vier boekdeelen te bevatten, waarvan ik, in het laatst van December aanstaande, het eerste deel, en, tegen Junij 1829,

1823, het laatste hoop af te leveren Het laatste deel zal van de noodige Bladwijzers voorzien worden. Daar echter de onderneming van dien aard is, dat de Uitgever zich gaarne vooraf van de gunstige deelneming onzer landgenooten wenschte te verzekeren, stelt hij, ten dien einde, eene *Inteekening* voor, waarvan de voorwaarden zijn:

1. Dat dit Woordenboek gedrukt zal worden in gr. 8vo. op goed drukmediaan papier, met dezelfde nieuwe descendiaan letter, waarmede het berigt van inteekening en eene proeve der bewerking gedrukt en alom verkrijgbaar is.

2. Dat de namen der respective inteekenaren voor het werk zullen worden geplaatst, de inteekeningsprijs slechts 2 en een halve stuiver, voor elk gedrukt vel van 16 bladzijden, zijn zal, elk deel bij de uitgave betaald wordt, en de prijs, buiten inteekening, aanmerkelijk hooger zal berekend worden.

Utrecht, JACOB VOSMAER.
den 27sten September 1821.

De Ondergeteekende vermeent sedert den' geruimen tijd te hebben opgemerkt, dat er in den handel eene wezenlijke behoefte is aan een *Woordenboek van Droogerijen*, ingerigt naar den tegenwoordigen staat der kundigheden, aangezien dat van NICOLAAS LEMERIJ, in den jare 1743 uitgegeven bij de vorderingen welke er, gedurende een tijdverloop van bijna 80 jaren, in de Natuurlijke Historie en de daarmede in verband staande wetenschappen gemaakt zijn, *niet meer* kan gezegd worden aan het oogmerk te voldoen, te meer daar er, sedert de uitgave van dat Werk, onderscheidene voortbrengselen der Natuur of Kunst bekend en in gebruik geraakt zijn, welke in een hedendaagsch *Woordenboek* volstrekt zouden dienen gevonden te worden.

Uit aanmerking van dit een en ander, is de Ondergeteekende reeds eenigen tijd bedacht geweest op de uitgave van een *Woordenboek*, in den smaak van dat van LEMERIJ, en hij ziet zich thans in staat deze onderneeming tot stand te kunnen brengen, daar de Heer M. N. BEETS, Chemist en Apotheker te *Haarlem*, zich bereid heeft verklaard, deze belangrijke taak op zich nemen; terwijl de Hooggel. Heer J. G. S. VAN BREDA, Hoogleeraar in de Schei- en Kruidkunde aan het Athenaeum te *Franeker*, zich, op verzoek van den Schrijver, wel heeft gelieven te belasten met eene naauwkeurige overziening des geheelen Werks.

De

De uitgave van zoodanig *Woordenboek*, waarin, zoo veel mogelijk, eene beknopte beschrijving zal gegeven worden, van alle Droogerijen, welke van eenig belang in den Handel en de Genees- en Artsenijmengkunde zijn, en waarin tevens al de enkelvoudige geneesmiddelen, uit de te verwachtene Pharmacopoea Belgica, opgenomen zullen worden, is met veel moeite en niet minder kosten verbonden, en het is hierom, dat de Ondergeteekende gemeend heeft, den weg van inteekening te moeten inslaan, waartoe hij reeds een Prospectus alom, in het licht heeft gegeven met eene proeve, waarin eenige voorwerpen, uit de verschillende rijken der natuur, behandeld zijn.

De voorwaarden dezer Inteekening zijn: ten eersten, dat het werk zeer kompres in gr. 8vo, in drie Deelen wordt gedrukt; ten 2den, dat ieder vel wordt berekend op 2¼ Stuiver, ten 3den, dat voor het eerste deel eene Alphabetische Naamlijst der Inteekenaren zal geplaatst worden, en ten 4den, dat na den 31sten December 1821, de prijs van dit werk tot op 2¾ stuiver per vel verhoogd zal worden

Amsterdam, den 13den Dec. 1821. — G. J. A. BEIJERINCK, Boekverkooper op den Dam, No. 20.

D. SNATICH, *aan zijne Mede-Onderwijzers; houdende verslag wegens zijne Theorie van Straffen en Belooningen, ingevoerd bij de nieuwe Stads- en Armenscholen te Groningen.* Dit Werkje, waar van de eerste druk zoo spoedig uitverkocht geweest is, en hetwelk nu op nieuws aanmerkelijk vermeerderd verschijnt, verdient niet alleen de bijzondere behartiging van de Onderwijzers, maar ook der Ouders, die de goede opvoeding en vorderingen hunner kinderen op prijs stellen. Hetzelve is gedrukt bij R. J. Schierbeek, te *Groningen*, en aldaar, en bij de voornaamste Boekverkoopers in Nederland, a 9 stuivers, te bekomen.

Bij den Boekverkooper N. Geijsbeek, op de Leliegragt, No. 21. te *Amsterdam*, is a 36 stuivers, in plaats van *f* 2 : 4 : — te bekomen.

Kort begrip van de Natuurlijke *Historie der Dieren*, of

Leerzame zamenspraken over eenige viervoetige Dieren, Vogels, Insecten en Visschen, met zes- en twintig platen, in gr. 8vo. 197 bladz.

Dit is een Werkje dat op de gemakkelijkste wijze omtrent de gemelde onderwerpen berigt geeft, het is uitnemend geschikt om te dienen onder zulke boeken die naar de vatbaarheid der jeugd ingerigt zijn, en om haar te bereiden tot eene meerder of uitgebreider kennis, van de zichtbare Schepselen.

DRUKFOUTEN.

In de *Boekzaal* voor September, bladz. 391. reg. 12. van onderen, staat *Joh.* XVII: 5. moet zijn *Joh.* XVII: 3.

In de *Boekzaal* voor October, bladz. 535. reg. 5. staat MENTSEMA, moet zijn MENKEMA.

In de *Boekzaal* voor November, bladz. 639. reg. 14. staat HILLENDAM, moet zijn STELLENDAM. en bladz. 644. reg. 7. van onderen, staat A. FANGMAN, moet zijn H. FANGMAN.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1821.

A.

B.

Ben-

REGISTER.

L.

M.

W.

REGISTER
DER VOORNAAMSTE
ZAKEN,
voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1821.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

Vij-

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE- SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1821.

A.

B.

REGISTER.

B.

DINCK-

E.

F.

G.

K.

K.

L.

Rö-

S.

Strui-

VIS-

